

EURASIA OUTLOOK 2021

ECONOMIC, SOCIAL AND POLITICAL
PERSPECTIVES IN EURASIA

Editors : Vakur SUMER | Zhengizkhan ZHANALTAY | Suat BEYLUR | Omirbek HANAYI

EURASIA OUTLOOK 2021

ECONOMIC, SOCIAL AND POLITICAL
PERSPECTIVES IN EURASIA

Editors

Vakur SUMER
Zhengizkhan ZHANALTAY
Suat BEYLUR
Omirbek HANAYI

EURASIA OUTLOOK 2021: ECONOMIC, SOCIAL AND POLITICAL PERSPECTIVES IN EURASIA

Editors

Vakur Sumer
Zhengizkhan Zhanaltay
Suat Beylur
Omirbek Hanayi

ERI Books No: 27

ISBN 978-601-7805-42-5

Approved by the decision of Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University Senate's session, Protocol № 9, dated 02.05.2023 and recommended for publication.

This edition is published by Eurasian Research Institute
Almali Avdani, Mametova 48, 050004, Almaty, Kazakhstan

Phone: +7 (727) 279 97 94 Fax: +7 (727) 279 24 26
www.eurasian-research.org • e-mail: info@eurasian-research.org

© Khoja Akhmet Yassawi International Turkish-Kazakh University
Eurasian Research Institute (ERI), 2022 (print and electronic)

All rights reserved. Except for brief quotations in a review, this book, or any part thereof, may not be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical or photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the publisher.

Distributed by Eurasian Research Institute
Almali Avdani, Mametova 48, 050004, Almaty, Kazakhstan

Typeset by Delux Printed and bound in Kazakhstan, Almaty
1st Edition: November 2022, Almaty

The views expressed in the analyses are the authors' own and do not necessarily reflect the Institute's editorial policy.

DEDICATION
*To Our Beloved Families
for Their Never Ending Support
and Understanding.*

CONTENT İÇİNDEKİLER

FOREWORD / SUNUŞ	8
PREFACE / ÖN SÖZ	10

CHAPTER 1. POLITICAL AND ECONOMIC COOPERATION OF THE EURASIAN COUNTRIES: INTERNATIONAL AND REGIONAL ASPECTS

BÖLÜM 1. AVRASYA ÜLKELERİNDE SİYASİ VE EKONOMİK İŞ BİRLİKLERİ: ULUSLARARASI VE BÖLGESEL YÖNLER	13
---	-----------

INTERNATIONAL POLITICAL EVENTS AND COOPERATION BETWEEN REGIONAL POWERS AND INTERNATIONAL ORGANIZATIONS ULUSLARARASI SİYASİ HADİSELER VE BÖLGESEL GÜÇLER VE ULUSLARARASI ORGANİZASYONLAR ARASINDAKİ İŞ BİRLİĞİ	15
--	----

- How will the US-China Relations Develop in the Biden Era?
Biden Döneminde ABD-Çin İlişkileri Nasıl Şekillenecek?..... 17
Rethinking Global Cooperation in the fight against the COVID-19 Pandemic
COVID-19 Pandemisi Üzerinden Küresel İş Birliğini Yeniden Düşünmek 23
- Asia Anew Initiative and Visits of the Minister of Foreign Affairs of Türkiye
to Central Asia
Yeniden Asya Girişimi ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı'nın Orta Asya
Ziyaretleri Üzerine 30
- Relations between Kazakhstan and India: Discussion of Key Features
Ana Hatlarıyla Kazakistan-Hindistan İlişkileri 36
- Georgia, Moldova and Ukraine: Not in the Commonwealth of Independent
States Any More, Not in the European Union Yet
Gürcistan, Moldova ve Ukrayna: Ne Bağımsız Devletler Topluluğu'nun,
Ne de Avrupa Birliği'nin Üyeleri 42
- Agenda of Cooperation in Central Asia According to Common Interests
Orta Asya'da Ortak Çıkarlar Doğrultusunda İş Birliği Gündemi 46
- The 20th Anniversary of the Shanghai Cooperation Organization: State of Affairs
Şanghay İşbirliği Örgütü'nün 20. Yıldönümü: Güncel Bir Değerlendirme 53
- From the Asia-Pacific to the Indo-Pacific: Underlying Trends and Implications
Asya-Pasifik'ten Hint-Pasifik'e: Ana Eğilimler ve Sonuçlar 58
- A New Turning Point in the Integration of the Turkic World: "Turkic World
Vision-2040"
Türk Dünyası Bütünleşmesinde Yeni Bir Dönüm Noktası: "Türk Dünyası 2040
Vizyonu"..... 63

COOPERATION IN INTERNATIONAL TRADE ULUSLARARASI TİCARETTE İŞ BİRLİĞİ	67
---	----

- Türkiye's Asia Anew Initiative
Türkiye'nin Yeniden Asya Girişimi 69

- Türkiye's Foreign Trade Policy and Dynamics
Türkiye'nin Dış Ticaret Politikası ve Dinamikleri 75
- Foreign Trade of Uzbekistan
Özbekistan'ın Dış Ticareti 81

COOPERATION IN ENVIRONMENTAL AND TECHNOLOGICAL ISSUES ÇEVRE VE TEKNOLOJİK KONULARDA İŞ BİRLİĞİ 87

- Global Environmental Impact of the COVID-19 Pandemic
COVID-19 Salgınının Küresel Çevresel Etkisi 89
- Connected by Waters: The Issue of Water as a Factor of Regional Cooperation in Central Asia
Karşılıklı Bağımlılık ve İş Birliği Çerçevesinde Orta Asya'daki Su Sorunu 95
- The Impact of Aral Sea on Ecological Migration: The Case of Kyzylorda Region
Aral Denizi'nin Ekolojik Göçe Etkisi: Kızılorda Eyaleti Örneği 99
- China's New Cybersecurity Regulations and its Potential Effects
Çin'in Yeni Siber Güvenlik Düzenlemeleri ve Olası Etkileri 105

COOPERATION ON MIGRATION ISSUES GÖÇ KONUSUNDA İŞ BİRLİĞİ 111

- South Korea's Immigration Policy and the End of Demographic Isolationism
Güney Kore'nin Göç Politikası ve Demografik İzolasyonunun Sonu 113
- The Refugee Deal between Türkiye and the European Union: Request to Renew the Deal
Türkiye ve Avrupa Birliği Arasında Mülteci Anlaşması: Anlaşmanın Yenilenmesi İsteği 118
- COVID-19 Pandemic and Remittances to Central Asia
COVID-19 Salgını ve Orta Asya'ya Gönderilen Para Havaleleri 125
- Migration from Afghanistan: Migration Route and Afghans in Türkiye
Afganistan'dan Göç Akını: Göç Güzergahı ve Türkiye'deki Afganlar. 129

COOPERATION IN SECURITY AND FOREIGN POLICY ISSUES GÜVENLİK VE DIŞ POLİTİKA ALANLARINDA İŞ BİRLİĞİ 139

- Central Asia at the Crossroad of the Vaccine Diplomacy Rush
Aşı Diplomasisinin Kavşağında Orta Asya 141
- European Union and Tajikistan: Assistance for Prosperity
Avrupa Birliği ve Tacikistan: Refah için Yardım 146
- The Coming to Power of the Taliban in Afghanistan: Regional and Global Effects
Taliban'ın Afganistan'da Yönetime Gelmesi: Bölgesel ve Küresel Etkileri. 152

POLITICAL PROCESSES IN THE EURASIAN REGION AVRASYA COĞRAFYASINDA POLİTİK SÜREÇLER 157

- Changes after the Parliamentary Elections for the Majilis in Kazakhstan
Kazakistan Parlamentosu Meclis Seçimleri ve Gözlemlenen Değişim. 159

- Post-Merkel Germany: Problems and Prospects
Merkel Sonrası Almanya: Sorunlar ve Beklentiler..... 165

CHAPTER 2. ECONOMIES OF THE EURASIAN COUNTRIES **BÖLÜM 2. AVRASYA ÜLKELERİNİN EKONOMİLERİ** 171

ECONOMIC COOPERATIONS **EKONOMİK İŞ BİRLİKLERİ** 173

- An Evaluation on the Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement
Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması Üzerine Bir Değerlendirme 175
- Revitalization of the Silk Road and Possible Benefits for Kazakhstan
İpek Yolu'nun Yeniden Canlandırılması ve Kazakistan için Olası Faydaları 181
- Current Developments in Central Asian Agricultural Products Trade
Orta Asya Tarım Ürünleri Ticaretinde Güncel Gelişmeler 188

DEVELOPMENTS IN ECONOMIES OF EURASIAN COUNTRIES **AVRASYA ÜLKELERİNDE EKONOMİK GELİŞMELER** 195

- Development of Agricultural Export in Uzbekistan
Özbekistan'da Tarımsal İhracatın Gelişimi 197
- New Opportunities in Turkistan's Tourism
Türkistan Turizminde Yeni Fırsatlar 203
- Sadyr Japarov's Era in Kyrgyzstan: An Evaluation on Foreign Policy and Economic Developments
Kırgızistan'da Sadır Caparov Dönemi: Dış Politika ve Ekonomik Gelişmeler Üzerine Bir Değerlendirme..... 208
- Current Status and Expectations of Tourism in Kyrgyzstan
Kırgızistan'da Turizmin Mevcut Durumu ve Beklentiler..... 212
- What Drives Higher Food Prices: Examples From Central Asia
Gıda Fiyatlarını Yükselten Nedenler: Orta Asya'dan Örnekler 218
- Agricultural Development Indicators of the Turkistan Region
Türkistan Bölgesinin Tarımsal Kalkınma Göstergeleri..... 223

CHAPTER 3. ENERGY SECTOR IN THE EURASIAN REGION **BÖLÜM 3. AVRASYA BÖLGESİNDE ENERJİ SEKTÖRÜ** 229

ENERGY MARKETS AND INDUSTRIAL STRUCTURES **ENERJİ PİYASALARI VE ENDÜSTRİYEL YAPILAR**..... 231

- Latest Developments in Turkstream Natural Gas Pipeline
Türkakım Doğalgaz Boru Hattındaki Son Gelişmeler 229
- International Nuclear Politics: Why Do Countries Want to Have Nuclear Weapons?
Uluslararası Nükleer Politikalar: Ülkeler Neden Nükleer Silaha Sahip Olmak İster?..... 237

- Bringing Turkmen Gas to the European Market: Trans-Caspian Gas Pipeline
Türkmen Gazını Avrupa Pazarına Ulaştırmak: Trans-Hazar Doğalgaz
Boru Hattı 243
- The Current Coal Crisis in China and Perspectives for the Eurasian Region
Çin'deki Mevcut Kömür Krizi ve Avrasya Bölgesi için Perspektifler 249
- Iranian Nuclear Deal Crisis
İran Nükleer Anlaşması Krizi. 254

CHAPTER 4. SOCIO-CULTURAL DIMENSIONS OF THE EURASIAN COUNTRIES

BÖLÜM 4. AVRASYA ÜLKELERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ 261

SOCIO-CULTURAL DEVELOPMENTS

SOSYO-KÜLTÜREL GELİŞMELER 263

- Social Aspect in the Architecture of Turkistan
Türkistan Mimarisinin Sosyal Görünümü 265
- Humanities and Culture Projects: Support and Funding
Beşeri Bilimler ve Kültür Projeleri: Destek ve Finansman. 269
- Shadowed Social Aspects of the Pandemic
Salgının Görünmeyen Sosyal Yönleri 275
- Ethnocultural and Spiritual Dimension of Turkistan in the Integration of the
Turkic World
Türk Dünyası Entegrasyonunda Türkistan'ın Etnokültürel ve Manevi Boyutu . 280
- Anti-Corruption Reforms in Kazakhstan
Kazakistan'da Yolsuzlukla Mücadele Reformları 285

DEVELOPMENTS IN THE SPHERE OF EDUCATION

EĞİTİM ALANINDA GELİŞMELER 291

- Management Practices in Higher Education
Yükseköğretimde Yönetim Uygulamaları 293
- A Brief Review on Youth Policy of the Republic of Kazakhstan
Kazakistan Cumhuriyeti'nin Gençlik Politikaları Üzerine
Kısa Bir Değerlendirme 299
- Creation of the Central Asian Higher Educational Area: Prospects for Regional
Internationalization
Orta Asya Yükseköğretim Alanının Oluşturulması: Bölgesel Uluslararasılaşma
için Beklentiler 306
- Lessons from the World University Rankings: The Chinese Experience
Dünya Üniversite Sıralamalarından Alınacak Dersler: Çin Tecrübesi 311

FOREWORD SUNUŞ

When we look at the events in the Eurasian region in 2021, the continuation of the COVID-19 pandemic undoubtedly affects many different areas spanning from health to economy, education to social relations and many other fields. As a good development, the increase in vaccination rates in many countries and achieving herd immunity rates make our lives a little bit easier and allows for a reduction of its deadly effect. However, the emergence of new variants also indicates that we should not give up our precautions. Under these circumstances when we observe non-pandemic issues we see that manufacturing sectors of countries are developing in an adaptive way to the pandemic conditions allowing the revival of global trade. In addition to this, there are many developments that occur in the political, economic, security, technological and social fields. Among the prominent topics in 2021 are the increasing cooperation of Central Asian countries with European and Asian countries, integration efforts in the Turkic World, vaccine diplomacy traffic, regional economic agreements, and current developments in the energy and education sector.

We also see that there have been extraordinary developments in some sectors in the fields of production and consumption since the beginning of the COVID-19 pandemic. For instance, we can express that there have been changes in the consumption of cleaning materials and foodstuffs alongside the shopping habits. If we evaluate this issue specifically in Central Asia, the positive developments in the agricultural sector enable the sufficient supply of the basic needs and in addition to that expansion of trade networks of these countries.

On the other hand, natural resources, which is one of the most important in-

Avrasya coğrafyasında 2021 yılında yaşanan olaylara baktığımızda kuşkusuz COVID-19 salgınının devam ediyor olmasının, halihazırda sağlıktan ekonomiye, eğitimden sosyal ilişkilere uzanan pek çok alanı etkilediğini söyleyebiliriz. Güzel bir gelişme olarak aşılanma oranlarının pek çok ülkede artması ve toplumsal bağışıklık oranlarının yakalanması virüsün ölümcül etkisinin azalmasına olanak sağlayarak hayatlarımızı bir nebze de olsa kolaylaştırmaya başlamıştır. Bununla birlikte virüsün yeni varyantlarının ortaya çıkması, tedbiri elden bırakmamamız gerektiğini de göstermektedir. Bu şartlar altında salgın dışındaki konuları ele aldığımızda ülkelerin üretim sektörlerinin salgın koşullarına adapte bir şekilde gelişmekte olmasının, küresel ticaretin yeniden canlanmasına olanak sağladığını görmekteyiz. Buna ek olarak elbette siyasi, ekonomik, güvenlik, teknolojik ve sosyal alanlarda pek çok gelişmeler de yaşanmaktadır. Bu bağlamda 2021’de öne çıkan gündemleri, Orta Asya ülkelerinin Avrupa ve Asya ülkeleri ile artan iş birlikleri, Türk Dünyası’nı da bütünleşme çabaları, aşı diplomasi trafiği, bölgesel ekonomik anlaşmalar ile enerji ve eğitim sektöründeki güncel gelişmeler olarak sayabiliriz.

COVID-19 salgınının başlangıcından günümüze üretim ve tüketim alanlarında bazı sektörlerde olağanüstü gelişmeler yaşandığını da görmekteyiz. Bu çerçevede örnek olarak temizlik malzemeleri ile gıda maddelerinin tüketimi ve aynı zamanda alışveriş alışkanlıklarındaki değişimi ifade edebiliriz. Bu durumu Orta Asya özelinde değerlendirecek olursak tarım sektöründe yaşanan olumlu gelişmeler ile bölge ülkelerinin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına ek olarak ticaret ağlarında da genişleme imkanları yakaladıkları görülebilir. Öte yandan Orta Asya bölgesinin en önemli gelir kaynaklarından olan yeraltı zenginlikleri başta petrol, doğalgaz ve kömür ihraca-

come sources of the Central Asian region, especially oil, natural gas and coal exports are in high demand in the energy market. Moreover, remarkable events taking place in the fields of transportation of energy and nuclear energy. Among these, there are issues such as the coal crisis in China, the projects for the transportation of Turkmen gas to Europe and the emergence of different perspectives towards nuclear energy. Among social issues, invisible social aspects of the pandemic, the effects of new applications in the education sector including online education require further research.

Looking at the events that occurred throughout the year in the Eurasian region from an academic perspective by backing it with analytical thinking, provides a great contribution when presenting them to the readers who are interested in the region, experts, decision-makers and researchers who have devoted their studies to this region. I congratulate the editors, authors and all institute staff who contributed to the preparation of this book, the seventh of which will be published under the title of "Eurasia Outlook 2021: Economic, Social and Political Perspectives in Eurasia".

Prof. Dr. Muhittin Simsek
Chairman of the Board of Trustees
International Turkish-Kazakh
Akhmet Yassawi University

tı, dünya enerji piyasasında yoğun rağbet görmektedir. Buna ek olarak enerji nakilleri ve nükleer enerji konularında da ilgi çekici hadiseler yaşanmaktadır. Bunlar arasında Çin'de yaşanan kömür krizi, Türkmen gazının Avrupa'ya ulaştırılmasına dair projeler ve nükleer enerjiye karşı yeni bakış açıları'nın ortaya çıkması gibi konular yer almaktadır. Toplumsal alanda ise salgının görünmeyen sosyal yönleri, çevrimiçi eğitimin de içinde olduğu yeni uygulamaların eğitim sektörü üzerindeki etkileri gibi yeni ve daha fazla araştırılmaya ihtiyaç duyan meseleler gelmektedir.

Yıl içerisinde Avrasya bölgesinde yaşanan tüm bu olayların akademik açıdan ele alınarak hazırlanması, bölgeye ilgi duyan okuyucu kitlesine, bölge çalışmalarına gönül veren araştırmacılara, uzmanlara ve karar vericilere, analitik analizlerle desteklenen fikirlerin ortaya konulmasında büyük katkı sağlamaktadır. "Eurasia Outlook 2021: Avrasya'daki Ekonomik, Sosyal ve Politik Perspektifler" serisi adı altında yedincisi basılacak olan bu kitabın hazırlanmasında emeği geçen editörleri, yazarları ve tüm Enstitü çalışanlarını tebrik ediyorum.

Prof. Dr. Muhittin Şimşek
Mütevelli Heyet Başkanı
Hoca Ahmet Yesevi
Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi

PREFACE ÖN SÖZ

As the Eurasian Research Institute (ERI), we have been presenting our weekly E-bulletin publications to our readers, in which we have evaluated the issues in the Eurasian region within an academic framework since 2015. We discussed the economy, security, international relations, education and other social issues within our book series of "Outlook" named "Eurasia Outlook 2021: Economic, Social and Political Perspectives in Eurasia", which has become one of our traditional publications over the years. Thus, we publish insightful studies with the information we produce through our analytical thought process which includes perceptions from inside the region and different geographies which spark an interest. Our analyses appeal to a wide range of interested groups that include students, experts and decision-makers. In this respect, in addition to the opportunity to reach a large audience, we also aim to contribute to the scientific literature and assist in the formulation of policy recommendations.

When we look at the important issues in the Eurasian region, the issues related to the COVID-19 pandemic, which still continues worldwide, as in 2020, are at the top of the list. We are witnessing that the COVID-19 pandemic, which has almost become a part of our lives, shows its new effects in the fields of economy, environment, international relations, social interactions and many other areas. Therefore, this year, we have tried to give a balanced weight to other issues so that the topics that were active and important in the pre-pandemic period are not overshadowed. In this context, our new articles have been published on many subjects such as intra-regional trade relations, the development of the agricultural sector in Central Asia, innovations in the field of education, enhancing diplomatic relations of Central Asian countries with Asian and European countries.

The main purpose of this book, which is the seventh of our Outlook series, is to ex-

Avrasya Araştırma Enstitüsü (AAE) olarak, 2015 yılından itibaren Avrasya bölgesinde yaşanan konuları akademik çerçeve içerisinde değerlendirdiğimiz haftalık E-bülten yayınlarımızı okuyucularımıza sunmaktayız. Yıllar itibarıyla geleneksel yayınlarımızdan birisi haline gelen "Outlook" kitap serisi çerçevesinde hazırladığımız "Eurasia Outlook 2021: Avrasya'daki Ekonomik, Sosyal ve Politik Perspektifler" başlıklı kitabımızda ekonomi, güvenlik, uluslararası ilişkiler, eğitim ve diğer siyasi ve sosyal konulara değindik. Böylece hem bölge içinden hem de farklı coğrafyalardan görüş açılarını analitik bir düşünce süzgecinden geçirerek ürettiğimiz bilgiler ile ilgi uyandıran çalışmalar yayınlamaktayız. Analizlerimiz bölge çalışmaları ile ilgilenen öğrencilerden, konunun uzmanlarına ve karar vericilere kadar geniş bir yelpazeye hitap etmektedir. Bu yönüyle de geniş bir kitleye ulaşma imkanımızın oluşmasına ek olarak bilimsel literatüre ve bölgeye yönelik politika önerilerinin oluşturulmasına da katkı sağlamayı amaçlamaktayız.

Avrasya bölgesinde vuku bulan önemli gündemlere baktığımızda 2020'de olduğu gibi etkisi hala dünya çapında sürmekte olan COVID-19 salgını ile ilgili konular ilk sıralarda yer almaktadır. Neredeyse hayatın yeni normal haline gelen COVID-19 salgınının yeni etkilerini ekonomi, çevre, uluslararası ilişkiler ve sosyal ilişkiler ve daha nice alanlarda da gösterdiğine tanıklık etmekteyiz. Bu nedenle bu yıl salgın öncesi dönemde etkin olan konuların da gölgede kalmaması adına diğer konulara dengeli bir şekilde ağırlık vermeye gayret gösterdik. Bu bağlamda bölge içi ticari ilişkiler, tarım sektörünün gelişimi, eğitim alanında yenilikler ile Orta Asya ülkelerinin Avrupa ve Asya ülkeleri ile gelişen diplomatik ilişkileri gibi bir çok konuda yeni analizlerimiz yayınlandı.

Outlook serimizin yedincisi olan bu kitabımızın ana amacı Avrasya bölgesini ilgilendiren güncel konular ve önem teşkil eden

press our distinctive analytical point of view on current issues and issues of importance in the Eurasian region, within the framework of our work. By making good use of the advantage of being in the region, we are trying to be useful in the development of field studies by publishing our research in accordance with our mission and vision.

The book "Eurasia Outlook 2021: Economic, Social and Political Perspectives in Eurasia" consists of four chapters. The first part focuses on the cooperation of Eurasian countries in the general framework and includes analyses on issues such as relations with international organizations, trade, security, technology, environment and political developments. In the second part, there are articles on the economic relations of the states in the region, current developments and the trade of strategic products that stand out due to the COVID-19 pandemic. The third section consists of articles on developments in the energy sector, energy infrastructures and the market, which are closely related to the countries of the region. In the last section, under the title of socio-cultural issues, there are studies on social developments in Eurasia in general and Central Asian countries in particular, and innovations in the field of education.

We would like to express our gratitude to Prof. Dr. Muhittin Simsek, Chairman of the Board of Trustees Akhmet Yasawi University, for the trust and unlimited support provided to all our endeavors. We would also like to thank all the Institute team who contributed to the preparation of our e-bulletin. Finally, we hope that this book will be useful to students, experts, decision-makers at various levels, and readers who are interested in field studies.

Vakur Sumer
Zhengizkhan Zhanaltay
Suat Beylur
Omirbek Hanayi
Almaty, 2022

meselelerde çalışma alanımız çerçevesinde özgün analitik bakış açımızı ifade etmektir. Bölgede bulunmanın avantajını da iyi kullanarak araştırmalarımızın, belirlenen misyon ve vizyonumuza uygun olarak yayınlayarak ilgili alandaki çalışmaların geliştirilmesinde faydalı olmaya çalışmaktayız.

"Eurasia Outlook 2021: Avrasya'daki Ekonomik, Sosyal ve Politik Perspektifler" kitabı dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Avrasya ülkelerinin genel çerçevede iş birliklerine yoğunlaşırken bu grup altında uluslararası organizasyonlarla yürütülen ilişkiler, ticaret, güvenlik, teknoloji, çevre, siyasi gelişmeler gibi konularda analizleri içermektedir. İkinci bölümde bölgedeki devletlerin ekonomik ilişkileri, güncel gelişmeler ve COVID-19 salgınına da bağlı olarak öne çıkan stratejik ürünlerin ticareti gibi konularda yazılar yer almaktadır. Üçüncü bölüm, bölge ülkelerini yakından ilgilendiren enerji sektöründeki gelişmeler, enerji altyapıları ve piyasasına yönelik yazılardan oluşmaktadır. Son bölümde ise sosyo-kültürel konular başlığı altında genelde Avrasya özelde ise Orta Asya ülkelerindeki eğitim, kültür ve sosyal alanlar da yaşanan yeni gelişmeler üzerine kaleme alınan çalışmalar bulunmaktadır.

Tüm çalışmalarımızda bizlere göstermiş oldukları güven ve sınırsız desteklerinden dolayı Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Sayın Prof. Dr. Muhittin Şimşek'e şükranlarımızı sunarız. Ayrıca "Eurasia Outlook 2021" adlı yayınınımızın hazırlanmasında emeği geçen tüm Enstitü ekibine teşekkür ederiz. Son olarak, bu kitabın alan çalışmalarına ilgi duyan öğrencilere, uzmanlara, çeşitli düzeylerdeki karar alıcılara ve okuyucularımıza faydalı olmasını diliyoruz.

Vakur Sümer
Cengizhan Canaltay
Suat Beylur
Omirbek Hanayi
Almaty, 2022

**CHAPTER 1.
POLITICAL AND ECONOMIC COOPERATION
OF THE EURASIAN COUNTRIES: INTERNATIONAL
AND REGIONAL ASPECTS**

**BÖLÜM 1.
AVRASYA ÜLKELERİNDE SİYASİ VE EKONOMİK
İŞ BİRLİKLERİ: ULUSLARARASI VE BÖLGESEL
YÖNLER**

**INTERNATIONAL POLITICAL EVENTS AND COOPERATION
BETWEEN REGIONAL POWERS AND INTERNATIONAL
ORGANIZATIONS**

**ULUSLARARASI SİYASİ HADİSELER VE BÖLGESEL
GÜÇLER VE ULUSLARARASI ORGANİZASYONLAR
ARASINDAKİ İŞ BİRLİĞİ**

HOW WILL U.S.-CHINA RELATIONS DEVELOP IN THE BIDEN ERA? BİDEN DÖNEMİNDE ABD-ÇİN İLİŞKİLERİ NASIL ŞEKİLLENECEK?

*Omirbek Hanayi **

The Democrat candidate Joseph Biden officially took office as the 46th President of the United States of America (U.S.) on January 20th, 2021. Thus, 78-year-old Joe Biden became the oldest president of the United States. Kamala Harris made history as the first female Vice President in U.S. history. In fact, according to the official results announced by the Federal Election Commission of the U.S. Presidential Elections on November 3rd, 2020, the Democratic Party candidate, Joe Biden, with 81.283.495 votes (51.3%) and 306 delegates, defeated the 45th President of the U.S., Donald Trump, with 74.223.755 votes (46.9%) and 232 delegates [Federal Election Commission, 2021]. Some critical developments such as the Biden-Trump debates during the election campaign, Trump's appeal against the election results, the raid of the U.S. Congress building and the impeachment investigation against Trump have led to the 2020 U.S. Presidential Elections being recorded as the most controversial presidential elections in the history of the country. The priorities and possible consequences of the U.S. foreign policy during Joe Biden's presidency, who won such an election and came to the presidency, is one of the agendas that the whole world has eagerly awaited.

In this context, how the relations between the two largest economies of the world, the U.S. and China, will develop in the Biden era is an issue that needs to be analyzed. One of the important issues that await the Biden administration in interna-

Demokrat aday Joseph Biden Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) 46. Başkanı olarak 20 Ocak 2021 tarihinde resmen görevine başladı. Böylece, 78 yaşındaki Joe Biden, ABD'nin en yaşlı başkanı oldu. Kamala Harris ise, ABD tarihinde ilk kadın Başkan Yardımcısı olarak tarihe geçti. Aslında, 3 Kasım 2020 tarihinde gerçekleşen ABD Başkanlık Seçimleri'nin Federal Seçim Komisyonu tarafından açıklanan resmi sonuçlarına göre Demokrat Parti'nin adayı Joe Biden 81.283.495 oy (%51.3) ve 306 delegeyle, 74.223.755 oy (%46.9) ve 232 delege kazanan Cumhuriyetçi Parti'nin adayı ve ABD'nin 45. Başkanı Donald Trump'ı mağlup etmişti [Federal Seçim Komisyonu, 2021]. Seçim kampanyası dönemindeki Biden-Trump tartışmaları, Trump'ın seçim sonuçlarına karşı açtığı itiraz davası, ABD Kongre binasının basılması ve Trump'a yönelik azil soruşturması gibi bir kısım kritik gelişmeler, 2020 ABD Başkanlık Seçimleri'nin ülke tarihinin en tartışmalı başkanlık seçimleri olarak kayıtlara geçmesine neden olmuştur. Böylesi bir seçimi kazanarak başkanlık görevine gelen Joe Biden'in başkanlık dönemindeki ABD dış politikasının öncelikleri ve olası etkilerinin neler olacağı, tüm dünyanın merakla beklediği gündemlerden birisidir.

Bu bağlamda dünyanın en büyük iki ekonomisi olan ABD ve Çin arasındaki ilişkilerin Biden döneminde nasıl şekilleneceği de analiz edilmesi gereken bir konudur. Çünkü uluslararası ilişkilerde Biden yönetimini bekleyen önemli konulardan birisinin de, ABD-Çin ilişkilerinin geleceği olduğu söylenebilir. Özellikle, Trump döneminde

* MA, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, kaztegin@hotmail.com

tional relations is the future of U.S.-China relations. It is also obvious that U.S.-China relations, which have become increasingly strained during the Trump era, have declined to the lowest level since 1979 when Washington and Beijing established official diplomatic relations. Even if Beijing and Washington take a step back, it can be predicted that it will take time for the U.S.-China relations to normalize again.

First of all, from a geostrategic point of view, it will not be a coincidence that the global competition between the U.S. and China will continue to deepen day by day. The tension between Washington and Beijing during the Trump era can be seen as a reflection of the ongoing global competition between the U.S. and China, which has intensified in recent years. From this point of view, it is certain that the U.S. foreign policy towards China will not change immediately with Biden's appointment to the presidency. In this context, it can be said that the Biden administration will first try to consolidate its relations with its allies, which have weakened in recent years due to various reasons. Biden, who made many decisions in his first week in office, re-included his country in the Paris Climate Agreement and the World Health Organization, lifted Trump's travel ban on some Muslim countries and canceled the funds provided to build the wall on the U.S.-Mexico border [Anadolu Agency, 2021]. By taking the aforementioned steps, Biden, in the short term, shows that he attaches importance to strengthening the country's global leadership and improving relations with many countries.

One of the main problems that the Biden administration will face in the U.S.-China relations is the commercial-economic disputes between the two countries. These disputes also caused the U.S.-China Trade War that started in March 2018 and lasted for about 18 months. Despite the signing of the first phase of the U.S.-China Trade

giderek gerginleşen ABD-Çin ilişkilerinin, Washington ve Pekin'in resmi diplomatik ilişkiler kurduğu 1979'dan bu yana en düşük seviyeye gerilediği de aşıkardır. Geline nokta da gerek Pekin, gerekse Washington tarafından herhangi bir geri adım atılsa bile, ABD-Çin ilişkilerinin tekrar normalleşmesinin, zaman alacağı da tahmin edilebilir.

Öncelikle, jeostratejik açıdan bakıldığında, ABD ve Çin arasında gün geçtikçe keskinleşen küresel rekabetin derinleşerek devam etmesi hiç tesadüf olmayacaktır. Zira Trump döneminde Washington ve Pekin arasında yaşanan gerilimler, ABD ve Çin arasında süregelen, hatta son yıllarda giderek şiddetlenen küresel rekabetin bir yansıması olarak görülebilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Biden'in başkanlık görevine gelmesiyle ABD'nin Çin'e yönelik dış politikasının hemen değişmeyeceği kesindir. Bu bağlamda Biden yönetiminin öncelikle ABD'nin müttefikleri ile son yıllarda çeşitli nedenlerden dolayı zayıflayan ilişkilerini tekrar pekiştirmeye çalışacağı söylenebilir. Zira, göreve geldiği ilk haftada çok sayıda karara imza atan Biden, ülkesini Paris İklim Anlaşması'na ve Dünya Sağlık Örgütü'ne yeniden dahil etmiş ve Trump'ın bazı Müslüman ülkelere yönelik seyahat yasağını ve ABD-Meksika sınırında örülen duvara sağlanan fonları da iptal etmiştir [Anadolu Ajansı, 2021]. Bu adımlarıyla Biden, kısa vadede ülkesinin küresel liderliğini tekrar güçlendirmeye ve birçok ülke ile ilişkilerini iyileştirmeye önem verdiğini göstermektedir.

ABD-Çin ilişkilerinde Biden yönetiminin karşılaşacağı başlıca sorunlardan biri de iki ülke arasındaki ticari-ekonomik anlaşmazlıklardır. Söz konusu anlaşmazlıklar, Mart 2018'de başlayıp, yaklaşık 18 aydır devam eden ABD-Çin Ticaret Savaşı'na da neden olmuştur. Ocak 2020'de Washington'da ilk faz ABD-Çin Ticaret Anlaşması'nın imzalanmasına rağmen [ABD Ticaret Temsilciliği, 2020], iki ülke arasında süregelen ticari-ekonomik anlaşmazlıklar bu anlaşma ile çözülememiştir [Hanayi, 2020]. Nitekim

Agreement in Washington in January 2020 [U.S. Trade Representative Office, 2020], the ongoing commercial-economic disputes between the two countries could not be resolved with this agreement [Hanayi, 2020]. The negative effects of the U.S.-China Trade War, which shook the global trade system, on the trade volume between the two countries still persists. For example, in 2019, U.S.-China trade volume was \$541.2 billion, a 14.6% decrease from 2018 [Ministry of Commerce of China, 2020], although it increased by 8.8% to \$586.7 billion in 2020 [China Daily, 2021]. The volume of \$633.52 billion in 2018 has not yet been reached [Ministry of Commerce of China, 2019]. Considering the deepening negative effects of the coronavirus pandemic on the world economy, it is obvious that both Washington and Beijing need to resolve their commercial-economic disputes. It is not yet clear whether the Biden administration will continue to resolve trade and economic disputes with the Beijing administration using the first phase U.S.-China Trade Agreement signed during the Trump era. President Biden nominating Katherine Tai, who has been legal counsel for U.S.-China trade disputes in the U.S. Trade Representative Office for several years [Voice of America, 2021], for the post of trade representative may be a sign that Biden attaches great importance to trade and economic disputes with China.

The current state of U.S.-China relations, in addition to bilateral trade, economic and political disputes, especially the trade war, are faced with many other issues such as the South China Sea disputes, the Japan-China islands crisis, the North Korea nuclear issue, Iran's nuclear program, the India-China border issue, the Taiwan issue, the Hong Kong issue, the Tibet issue and the East Turkistan issue. In particular, the issues of Taiwan, Hong Kong, Tibet and East Turkistan, which are defined as "internal affairs" by the Beijing administration,

küresel ticaret sistemini sarsan ABD-Çin Ticaret Savaşı'nın iki ülke arasındaki ticaret hacmine olan olumsuz etkilerinin hala devam ettiği söylenebilir. Örneğin, 2019'da 541.2 milyar dolarla 2018'e göre %14.6 azalış gösteren ABD-Çin ticaret hacmi [Çin Ticaret Bakanlığı, 2020], 2020'de 586.7 milyar dolara çıkarak bir önceki yıla göre %8.8 artmış olmasına rağmen [China Daily, 2021] 2018'de gerçekleşen 633.52 milyar dolarlık hacme henüz ulaşamamıştır [Çin Ticaret Bakanlığı, 2019]. Koronavirüs salgınının dünya ekonomisi üzerindeki derinleşen olumsuz etkileri dikkate alındığında, hem Washington'un hem de Pekin'in, aralarındaki ticari-ekonomik anlaşmazlıklarını çözmeye ihtiyaç duyduğu hususu da aşîkardır. Biden yönetiminin Pekin yönetimi ile arasındaki ticari-ekonomik anlaşmazlıkları çözmeye yolunda Trump döneminde imzalanan ilk faz ABD-Çin Ticaret Anlaşması üzerinden devam edip etmeyeceği de henüz belli değildir. Fakat Başkan Biden'in ticaret temsilciliği görevine, birkaç yıldır ABD Ticaret Temsilciliği Dairesi'nde ABD-Çin ticari anlaşmazlıklarına yönelik hukuk müşavirliği yapmış olan Katherine Tai'yi aday göstermesi [Amerika'nın Sesi, 2021], Biden'in Çin ile ticari-ekonomik anlaşmazlıklara büyük önem verdiğinin işareti olarak gösterilebilir.

Mevcut durumuyla ABD-Çin ilişkileri, başta ticaret savaşı olmak üzere ikili ticari-ekonomik ve siyasi anlaşmazlıklarının yanı sıra, Güney Çin Denizi tartışmaları, Japonya-Çin adalar krizi, Kuzey Kore nükleer sorunu, İran'ın nükleer programı, Hindistan-Çin sınır sorunu, Tayvan sorunu, Hong Kong sorunu, Tibet sorunu ve Doğu Türkistan sorunu gibi birçok mesele ile karşı karşıyadır. Özellikle Pekin yönetiminin "iç işleri" olarak tanımladığı Tayvan, Hong Kong, Tibet ve Doğu Türkistan sorunları Çin'in ABD ile ilişkilerindeki en hassas konular arasındadır. 2 Şubat 2021 tarihinde gerçekleşen ABD-Çin ilişkileri Ulusal Komitesi'nin çevrimiçi toplantısında konuşan Çin Komünist Partisi (ÇKP) Dış İlişkiler Komisyonu Başkanı ve ÇKP Siyasi Bürosu Üyesi Yang Jiechi, Bi-

are among the most sensitive issues in China's relations with the U.S.. Speaking at the online meeting of the National Committee for U.S.-China Relations on February 2nd, 2021, Yang Jiechi, the Chairman of the Chinese Communist Party (CCP) Foreign Relations Committee and Member of the CCP Political Bureau, called on the Biden administration to restore relations, demanding that Washington should not interfere in these "internal affairs" of China [Xinhua, 2021]. Given that democracy and human rights are essential elements of the U.S. foreign policy, rhetorically, it is expected that the Biden administration will continue to criticize the human rights violations in Hong Kong, Tibet and East Turkistan, as well as Taiwan issue.

From a geopolitical perspective, it can be predicted that the Asia-Pacific region, which accounts for about two-thirds of the world population and 40% of the global Gross Domestic Product, will be the center of gravity of the Biden administration's foreign policy approach. This region is the scene of many geopolitical events within the framework of the South China Sea disputes, the Japan-China islands crisis, the North Korea nuclear issue, the India-China border issues and the Taiwan issue. Therefore, the Asia-Pacific region, in other words, the Indo-Pacific region, retained its strategic importance in the U.S. foreign policy during the Barack Obama and Trump presidencies. The Obama administration, in which Biden served as the vice president, has brought the "Return to Asia" strategy to the agenda since 2011. It can be said that the Biden administration, similar to the Trump administration, will continue the Indo-Pacific approach that has gained importance for the U.S. and its allies in recent years. It is clear that there is an aim to prevent China's increasing political and economic influence in the region by emphasizing India against the backdrop of the Indo-Pacific approach, which defines

den yönetimine, ilişkileri düzeltme çağrısında bulunarak, Washington'un Çin'in sözü konusu "iç işlerine" karışmamasını istemişti [Xinhua, 2021]. Demokrasi ve insan haklarının, retorik düzlemde de olsa, ABD dış politikasının temel unsurlarından biri olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Biden yönetiminin de Tayvan sorununun yanı sıra, Hong Kong, Tibet ve Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlallerini eleştirmeye devam edeceği beklenen bir durumdur.

Jeopolitik açıdan bakıldığında ise, dünya nüfusunun yaklaşık üçte ikisini ve küresel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın %40'ını oluşturan Asya-Pasifik bölgesinin, Biden yönetiminin dış politika yaklaşımının ağırlık merkezi olacağı tahmin edilebilir. Çünkü söz konusu bölge, Güney Çin Denizi tartışmaları, Japonya-Çin adalar krizi, Kuzey Kore nükleer sorunu, Hindistan-Çin sınır sorunları ve Tayvan sorunu çerçevesindeki birçok jeopolitik olaya sahne olmaktadır. Dolayısıyla, Asya-Pasifik bölgesi, diğer bir deyişle Hint-Pasifik bölgesi, Barack Obama döneminde de Trump döneminde de ABD dış politikasında stratejik önemini korumakta idi. Zaten Biden'in başkan yardımcısı olarak görev aldığı Obama yönetimi 2011'lerden itibaren "Asya'ya Dönüş" stratejisini gündeme getirmişti. Biden yönetiminin de Trump yönetimi gibi, son yıllarda ABD ve müttefikleri tarafından önem kazanan Hint-Pasifik yaklaşımını devam ettireceği söylenebilir. Hint Okyanusu ile Pasifik Okyanusu'nu birbirine bağlayan geniş coğrafyayı tek bir jeopolitik ve jeostratejik bölge olarak tanımlayan Hint-Pasifik yaklaşımının arka planında Hindistan'a vurgu yapılarak, Çin'in bölgede giderek artan siyasi ve ekonomik etkisini engelleme amacının bulunduğu açıktır. Ayrıca Biden'in Başkan Yardımcısı olarak seçtiği Kamala Harris'in Hindistan konusunda deneyimli olması ve Biden yönetiminde birçok Hint kökenli Amerikalı'nın görev aldığı dikkate alındığında, önümüzdeki dönemde Biden yönetiminin ABD-Hindistan ilişkilerinin gelişmesine ve Hindistan-Çin sınır tartışmalarına önem vereceği kolayca anlaşılabılır.

the vast geography connecting the Indian Ocean and the Pacific Ocean as a single geopolitical and geostrategic region. In addition, Kamala Harris, whom Biden appointed as the Vice President, considered to have an good experience and that many Indian-Americans take part in the Biden administration, it can be easily understood that the Biden administration would attach importance to the development of the U.S.-India relations and the India-China border discussions in the coming period.

On the other hand, in November 2020, in the region, members of the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN): Brunei, Cambodia, Indonesia, Laos, Malaysia, Myanmar, Philippines, Singapore, Thailand and Vietnam, signed the Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement (RCEP) after eight years of negotiations with Australia, China, Japan, South Korea and New Zealand, which are the dialogue partners of the union, disturbed the U.S. to a certain extent. Therefore, it can be stated that the Biden administration will rejoin the Trans-Pacific Partnership (TPP), which the Obama administration launched in October 2015 and the Trump administration withdrew from in January 2017.

In summary, it is inevitable that the Biden administration, who took office as the 46th President of the U.S., will define China as a great competitor in terms of the geopolitical, geostrategic and geo-economic interests of the country. We live in a period when the U.S. is trying to protect its global hegemony and China is trying to increase its regional and global influence. Biden's foreign policy approach towards Beijing may not be similar to that of his predecessor Trump, but it can be predicted that he will aim to contain China in the face of U.S. interests. It should be expected that during Biden's presidency, the U.S.-China relations will continue both in competition and cooperation as before. In the rapidly changing geopolitical environment, the is-

Diğer bir yandan, bölgede Kasım 2020'de Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) üyeleri Brunei, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam ile birliğin diyalog ortaklarından Avustralya, Çin, Japonya, Güney Kore ve Yeni Zelanda arasında 8 yıl süren müzakerelerin ardından Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması'nın (RCEP) imzalanması, belli bir ölçüde ABD'yi rahatsız etmiştir. Bu nedenle, Biden yönetiminin, Obama yönetiminin Ekim 2015'de başlattığı ve Trump yönetiminin Ocak 2017'de çekildiği Trans-Pasifik Ortaklığı'na (TPP) yeniden katılacağı da ifade edilebilir.

Özet olarak, ABD'nin 46. Başkanı olarak göreve gelen Biden yönetiminin, ülkesinin jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik çıkarları açısından Çin'i büyük bir rakip olarak tanımlayacağı kaçınılmazdır. Çünkü içinde bulunduğumuz dönem, ABD'nin küresel hegemonyasını korumaya çalıştığı ve yükselen Çin'in ise bölgesel ve küresel etkisini artırmaya çalıştığı bir dönemdir. Biden'in Pekin'e karşı dış politika yaklaşımı, selefi Trump'a benzemeyebilir, ancak ABD'nin çıkarları karşısında Çin'i dizginlemeyi hedefleyeceği tahmin edilebilir. Biden döneminde ABD-Çin ilişkilerinin eskisi gibi hem rekabet, hem de iş birliği içerisinde devam edeceği beklenmelidir. Hızla değişen jeopolitik ortamda, Washington ve Pekin arasında iş birliğinin mi yoksa rekabetin mi öne çıkacağı hususu, önümüzdeki dönemde tarafların atacağı adımlarla yakından ilişkilidir.

Kaynaklar

Amerika Birleşik Devletleri Ticaret Temsilciliği Dairesi (2020). ABD hükümeti ile Çin hükümeti arasındaki ticari ve ekonomik anlaşma. Alınan yer: https://ustr.gov/sites/default/files/files/agreements/phase%20one%20agreement/Economic_And_Trade_Agreement_Between_The_United_States_And_China_Text.pdf. Erişim tarihi: 30.01.2021.

Amerika'nın Sesi (2021). Biden'ın ticaret temsilcisi seçimi Çin'e mesaj mı? Alınan yer: <https://www.amerikaninsesi.com/a/bidenin-ticaret-temsilcisi-secimi-ci-site-mesaj-mi/5757839.html>. Erişim tarihi: 01.02.2021.

sue of whether cooperation or competition between Washington and Beijing will come to the fore is closely related to the steps to be taken by the parties in the upcoming period.

References

Anadolu Agency (2021). Biden, the 46th President of the U.S., made 43 official decisions in his first week in office. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-nin-46-baskani-biden-gorevdeki-ilk-haftasin-da-43-resmi-karara-imza-atti/2125622>. Accessed on 29.01.2021.

China Daily (2021). The American economic community is not ready to leave China. Retrieved from <https://cn.chinadaily.com.cn/a/202101/15/WS6001932fa3101e7ce973b129.html>. Accessed on 01.02.2021.

Federal Election Commission (2021). Official 2020 Presidential general election results. Retrieved from <https://www.fec.gov/resources/cms-content/documents/2020presgeresults.pdf>. Accessed on 28.01.2021.

Hanayi, Omirbek (2020). U.S.-China trade agreement: Temporary or permanent? Retrieved from <https://eurasian-research.org/publication/the-u-s-china-trade-agreement-temporary-or-permanent/>. Accessed on 30.01.2021.

Ministry of Commerce of China (2019). Trade and investment status between China and the U.S. in 2018. Retrieved from <http://us.mofcom.gov.cn/article/ztdy/201905/20190502859509.shtml>. Accessed on 01.02.2021.

Ministry of Commerce of China (2020). In 2019, China's foreign trade achieved a positive growth. Retrieved from <http://www.mofcom.gov.cn/article/i/jyj/1/202001/20200102930289.shtml>. Accessed on 01.02.2021.

U.S. Trade Representative Office (2020). Trade and economic agreement between the U.S. government and the government of China. Retrieved from https://ustr.gov/sites/default/files/files/agreements/phase%20one%20agreement/Economic_And_Trade_Agreement_Between_The_United_States_And_China_Text.pdf. Accessed on 30.01.2021.

Voice of America (2021). Is Biden's trade representative election a message to China? Retrieved from <https://www.amerikaninsesi.com/a/bidenin-ticaret-temsilcisi-secimi-cine-mesaj-mi/5757839.html>. Accessed on 01.02.2021.

Xinhua (2021). Yang Jiechi, spoke at the online meeting of the National Committee for U.S.-China Relations. Retrieved from http://www.xinhuanet.com/world/2021-02/02/c_1127054161.htm. Accessed on 02.02.2021.

Anadolu Ajansı (2021). ABD'nin 46. Başkanı Biden görevdeki ilk haftasında 43 resmi karara imza attı. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-nin-46-baskani-biden-gorevdeki-ilk-haftasinda-43-resmi-karara-imza-atti/2125622>. Erişim tarihi: 29.01.2021.

China Daily (2021). Çin'den ayrılmaya Amerikan ekonomik topluluğu hazır değil. Alınan yer: <https://cn.chinadaily.com.cn/a/202101/15/WS6001932fa3101e7ce973b129.html>. Erişim tarihi: 01.02.2021.

Çin Ticaret Bakanlığı (2019). 2018'de Çin-ABD arasındaki ticaret ve yatırım durumu. Alınan yer: <http://us.mofcom.gov.cn/article/ztdy/201905/20190502859509.shtml>. Erişim tarihi: 01.02.2021.

Çin Ticaret Bakanlığı (2020). 2019'da Çin'in dış ticareti olumlu bir büyüme yakaladı. Alınan yer: <http://www.mofcom.gov.cn/article/i/jyj/1/202001/20200102930289.shtml>. Erişim tarihi: 01.02.2021.

Federal Seçim Komisyonu (2021). Resmi 2020 Cumhurbaşkanlığı genel seçim sonuçları. Alınan yer: <https://www.fec.gov/resources/cms-content/documents/2020presgeresults.pdf>. Erişim tarihi: 28.01.2021.

Hanayi, Omirbek (2020). ABD-Çin ticaret anlaşması: Geçici mi, kalıcı mı? Alınan yer: <https://eurasian-research.org/publication/the-u-s-china-trade-agreement-temporary-or-permanent>. Erişim tarihi: 30.01.2021.

Xinhua (2021). Yang Jiechi, ABD-Çin ilişkileri Ulusal Komitesi'nin çevrimiçi toplantısında konuştu. Alınan yer: http://www.xinhuanet.com/world/2021-02/02/c_1127054161.htm. Erişim tarihi: 02.02.2021.

RETHINKING GLOBAL COOPERATION IN THE FIGHT AGAINST THE COVID-19 PANDEMIC COVID-19 PANDEMİSİ ÜZERİNDEN KÜRESEL İŞ BİRLİĞİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

*Suat Beylur **

The COVID-19 pandemic, which still raises many questions regarding its origin and date of spread, has continued to be a global crisis for the past year with the risks, dangers and devastating consequences in all areas. Although panic and fear prevalent at the beginning of the pandemic has decreased with the emerging availability of vaccines, it is anticipated that the crisis will continue for a long time due to the issues of vaccine supply, distribution and fair sharing. Moreover, while economically and technologically strong countries “take care of themselves”, approximately 10% of the world population, especially societies in Africa, Asia and South America [BBC, 2019] live below the breadline. Therefore, considering the fact that it is not always possible for these countries to supply vaccines using their own resources, it would be naive to think about the global reduction of transmissions or the end of the pandemic on a country basis. At this point, some questions arise: first, what is the role of the World Health Organization (WHO) in the management and control of the pandemic, as discussed frequently in the public; secondly, why “global cooperation” in the fair sharing of vaccines could not be realized; the last and most important one, why international cooperation, which is most vividly seen in international trade and related issues, has (so far) failed to meet the expectations during the COVID-19 crisis? This analysis aims to discuss the status of global cooperation, including WHO’s place in the crisis caused by the COVID-19 pandemic within the framework of these questions.

Kaynağı, çıkış yeri ve çıkış tarihi hakkında hala çok sayıda soru işareti bulunan COVID-19 pandemisi, neden olduğu risk, tehlike ve her alandaki yıkıcı etkileriyle bir yılı aşkın süredir küresel düzeyde kriz olma halini devam ettirmektedir. Pandeminin başlangıcındaki panik ve korku, aşının bulunmasıyla birlikte nispeten azalmış görünse de aşının tedariki, dağıtımı ve adil paylaşımı ile ilgili sorunlar nedeniyle krizin uzunca bir süre daha devam edeceği tahmin edilmektedir. Zira ekonomik ve teknolojik olarak güçlü olan ülkelerin “kendi başının çaresine baktığı” diğer tarafta başta Afrika, Asya ve Güney Amerika’daki toplumlar olmak üzere dünya nüfusunun yaklaşık %10’unun [BBC, 2019] açlık sınırı altında yaşadığı ve dolayısıyla kendi kaynaklarıyla aşı tedarik etmesinin mümkün olmadığı gerçeği dikkate alındığında bulaşın azalmasını ya da pandeminin kendiliğinden bitmesini düşünmek naiflik olacaktır. Bu noktada akıllara bazı sorular gelmektedir: bunlardan ilki, kamuoyunda sıkça tartışıldığı üzere Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ), pandeminin yönetimi ve denetimindeki yerinin ne olduğu; ikincisi, aşının adil paylaşımında “küresel iş birliğinin” neden gerçekleştirmediği; sonuncusu ve en önemlisi ise uluslararası ticaret engelleri ve ihlalleri konusunda Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi küresel örgütler ya da bizzatlii ülkeler aracılığıyla sergilenen iş birliği ya da uygulamaya sokulan yaptırımların, adeta bir insanlık krizine dönüşen COVID-19 pandemisinde neden işletilmediğidir. Bu analiz, belirtilen bu sorular çerçevesinde

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, suatbeylur@gmail.com

Numerous names and characteristic definitions have been given to the era we are living in. Especially in the post-1990 period, "new world order" and "globalization" are the most commonly used definitions in social sciences literature. Although there are many definitions from different perspectives, globalization is defined as "the process of increasing influence between individuals, communities, states and nations from politics to economy, from sports to arts, from trade to culture" [Bulbul, 2005], where the mutual dependency is at the center. As part of globalization discussions, a series of conceptualizations such as second modernity, postmodern, information society and risk society have been made regarding today's societies and the international system. Among them, Ulrich Beck's approach to the risk society is based on the basic argument that there is a new modernization that is an uninterrupted continuation of today's modernity. In his article titled "Risk Society: Towards a New Modernity", while discussing his thoughts on the risk society, Beck classified the present risks in categories such as ecological, political, injustice, economic, technological and individualization. Emphasizing that all of these risks are a product of human beings, Beck focuses on the risks caused by the unconscious practices in medicine and gene technology, as well as environmental problems resulting from inappropriate policies and practices in our age, especially in his work titled "Ecological Politics in an Age of Risk" [Beck, 1995]. Describing the main reason behind the mentioned risks as "organized irresponsibility", Beck emphasizes that there is a need for global and governmental awareness in reducing risks, strong supervisory and regulatory institutions with cooperation.

Nowadays, when globalization is constantly accelerating, the COVID-19 pandemic has caused a major global crisis as a concrete indicator of "organized irresponsibility". As of February 24th, 2021, the number of coronavirus cases is approaching 113 million worldwide. Approximately 2.5

COVID-19 pandemisinin neden olduğu krizde DSÖ'nün yeri dâhil olmak üzere küresel iş birliğinin durumunu tartışmayı amaçlamaktadır.

İçinde bulunduğumuz çağa ilişkin çok sayıda adlandırma ve karakteristik tanımlamalar yapılmıştır. Özellikle, 1990 sonrası dönemde sosyal bilimler literatüründe kullanılan "yeni dünya düzeni" ve "küreselleşme" bu tanımlamalardan en yaygın olanlarıdır. Farklı bakış açılarına göre çok sayıda tanımı bulunsa da en genel anlamıyla küreselleşme, karşılıklı bağımlılığın merkezde olduğu "siyasetten ekonomiye, spordan sanata, ticaretten kültüre, birey, topluluk, devlet ve uluslararası gittikçe artan bir etkilenebilirlik süreci" [Bülbul, 2005] olarak tanımlanmaktadır. Küreselleşme tartışmaları çerçevesinde, günümüz toplumları ve uluslararası sisteme ilişkin de ikinci modernite, postmodern, modern ötesi, bilgi toplumu ve risk toplumu gibi bir dizi kavramsallaştırmalar yapılmıştır. Bunlardan Ulrich Beck'in risk toplumu yaklaşımı, günümüzde modernitenin kesintisiz bir devamı olan yeni bir modernleşme yaşandığı temel savına dayanmaktadır. "Risk Toplumu: Başka Bir Moderniteye Doğru" (Risk Society: Towards a New Modernity) adlı çalışması ile risk toplumu hakkındaki düşüncelerini tartışmaya açan Beck, günümüzdeki riskleri ekolojik, politik, adaletsizlik, ekonomik, teknolojik ve bireyselleşme gibi kategorilerde sınıflandırmıştır. Bütün bu risklerin insanoğlunun üretimi olduğunu vurgulayan Beck, özellikle "Risk Çağında Ekolojik Politikalar" (Ecological Politics in an Age of Risk) adlı eserinde çağımızdaki yanlış politikalar ve uygulamalar neticesinde tıp ve gen teknolojisindeki bilinçsiz uygulamaların ve çevresel sorunların neden olduğu riskler üzerinde durmaktadır [Beck, 1995]. Sayılan risklerin arkasındaki temel nedeni "örgütlenmiş sorumsuzluk" olarak nitelendiren Beck, risklerin azaltılmasında devletler ve küresel düzeyde bir bilinçlenme, iş birliği ile denetleyici ve düzenleyici

million people died from the coronavirus compared to 88 million patients who have recovered [Worldometers, 2021]. As of December 2020, looking at the vaccination rates by country, countries such as Israel, the United Arab Emirates, England, the United States of America (USA), the European Union (EU), China and Russia are among the top 10. Practice-based data shows that vaccination rates in African, Asian and South American countries remain at a very low level, with some exceptions when population and case rates are low [Our World in Data, 2021]. This picture shows that the vaccine was not distributed fairly, prompting a reaction from the Secretary-General of the United Nations (UN), Antonio Guterres. Guterres stated that "10 countries received 75% of the coronavirus vaccines in the world, while 130 countries did not even receive a single dose of vaccine," and demonstrated his reaction to this injustice, expressing that the fair use of vaccines in this crisis is "the biggest test facing the global community" [BBC, 2021].

At this point, when we recall the North-South imbalance and inequality, it is a big question, why the UN, WHO, USA and EU, which are "identified with democracy and human rights," remain silent and unresponsive to this injustice that affects the lives of millions of people. Globalization, while increasing the roles of global organizations, has also opened the discussions regarding the legitimacy and bindingness of these organizations. Although globalization has increased the importance of international organizations and other non-state structures in international relations, states still maintain their de facto position of being the main determinant actors both in their domestic policies and in foreign matters related to sovereign rights [Sonmezoglu, 2000]. In the context of international organizations, although there are differing views on the legitimacy of international law and its associated bindingness, the common view defended by international lawyers such as Jack Goldsmith and Eric Posner is that the

güçlü kuruluşlara ihtiyaç olduğu üzerinde durmaktadır.

Küreselleşmenin olabildiğince hızlandığı günümüzde, kaynağının Çin olduğu bilinen COVID-19 pandemisi, "örgütlenmiş sorumsuzluğun" somut bir göstergesi olarak küresel düzeyde büyük bir krize neden olmuştur. 24 Şubat 2021 tarihi itibarıyla dünya genelinde kaydedilen koronavirüs vaka sayısı 113 milyona yaklaşmaktadır. İyileşen 88 milyon hastaya karşılık yaklaşık 2.5 milyon insan koronavirüsten hayatını kaybetmiştir [Worldometers, 2021]. Aralık 2020 itibarıyla, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Almanya, İngiltere, Rusya ve Çin'de üretilen aşıların, ülkelere göre uygulama oranlarına baktığımız zaman İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri, İngiltere, ABD, Avrupa Birliği (AB), Çin ve Rusya gibi ülkelerin ilk 10 arasına girdiği görülmektedir. Uygulama bazındaki veriler, nüfus ve vaka oranlarının az olduğu bazı istisnalar dışında Afrika, Asya ve Güney Amerika ülkelerindeki aşılama oranlarının oldukça düşük kaldığını göstermektedir [Our World in Data, 2021]. Aşının adil paylaşılmadığını gösteren bu tablo, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Antonio Guterres'in de tepkisine neden olmuştur. Guterres, yaptığı açıklamada "10 ülke, dünyadaki koronavirüs aşılarının %75'ini alırken 130 ülkeye bir doz aşı bile gitmedi" diyerek bu adaletsizliğe tepkisini göstererek, yaşanan bu krizde aşıda adil kullanımın "küresel toplumun karşı karşıya kaldığı en büyük sınav" olduğunu ifade etti [BBC, 2021].

Kuzey-Güney dengesizliği ve eşitsizliğini tekrar hatırladığımız tam da bu noktada BM dâhil, DSÖ ve "demokrasi ve insan hakları ile özdeşleştirilen" ABD ve AB'nin milyonlarca insanın hayatını ilgilendiren bu adaletsizliğe neden sessiz ve tepkisiz kaldığı büyük bir soru işareti olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme, bir yandan küresel örgütlerin rollerini artırırken diğer taraftan bu örgütlerin kararlarının meşruluğunu ve bağlayıcılığını tekrar tartışmaya açmıştır. Her ne ka-

basis of international law is insufficient and therefore its legitimacy is controversial [Ozdan, 2018]. The problem of the legitimacy of international law has caused various criticisms of international organizations. This problem of the legitimacy of international law naturally reflects on the bindingness of the functions and decisions of international organizations. This problem has been manifested in WHO's attitude and its relations with states, especially China, since the beginning of the COVID-19 pandemic.

Founded in 1948 with the aim of "reaching the highest possible health level for all people", WHO currently has 194 members and around 7.000 personnel in 150 countries. The purpose of the organization is to ensure the cooperation and coordination of health studies at international level. Also WHO can provide top-level advice to governments on international health issues [WHO, 2021] WHO's decisions are not binding on states. Looking at the relations of WHO with China in order to reach accurate and reliable data on the pandemic, it has been observed that the Organization lacks cooperation and coordination between the states. Due to this and some other allegations, former US President Donald Trump severely criticized WHO and announced that the US had terminated its relationship with WHO as of May 29th, 2020 [Anadolu Agency, 2020a]. In addition to the USA, WHO has received criticism from France and Japan for various reasons [Anadolu Agency, 2020b; 2020c]. However, now that the vaccination studies are completed, although developed countries have received the majority of pre-ordered vaccines in stock, the fact that "nearly 75% of the world societies" have not received even a single dose of vaccine has been systematically mentioned by the Secretary-General of UN himself. It is highly thought-provoking both in terms of showing the wound of "global cooperation" and in terms of the fact that "the emperor's new clothes" was recognized by the emperor himself.

dar küreselleşme, uluslararası örgütler ve devlet dışı diğer yapıların uluslararası ilişkilerdeki önemini artırmış olsa da, devletler hala hem iç politikalarında hem de egemenlik hakları ile ilgili dış meselelerde fiili olarak temel belirleyici aktör olma konumlarını devam ettirmektedirler [Sönmezoğlu, 2000]. Uluslararası örgütler bağlamında, uluslararası hukukun meşruluğu ve bununla ilişkili olarak bağlayıcılığı konusunda farklı görüşler bulunsun da, Jack Goldsmith ve Eric Posner gibi uluslararası hukukçuların da savunduğu yaygın görüş, uluslararası hukukun zemininin yetersiz olduğu ve dolayısıyla meşruluğunun da tartışmalı olduğu yönündedir [Özdan, 2018]. Uluslararası hukukun meşruiyet sorunu, uluslararası örgütlere çeşitli eleştiriler yöneltilmesine neden olmuştur. Uluslararası hukuktaki söz konusu meşruiyet sorunu, doğal olarak uluslararası örgütlerin işlev ve kararlarının bağlayıcılığına da yansımaktadır. Bu sorun, COVID-19 pandemisinin başlangıcından günümüze DSÖ'nün tutumu ve Çin başta olmak üzere devletlerle olan ilişkilerinde somut olarak görülmüştür.

"Bütün insanların mümkün olan en yüksek sağlık düzeyine ulaşmaları" hedefiyle 1948 yılında kurulan DSÖ'nün hali hazırda 194 üyesi ve 150 ülkede 7000 civarında personeli bulunmaktadır. Örgüt, tüzüğünde amacını, uluslararası düzeydeki sağlık çalışmalarının eşgüdüm ve koordinasyonunu sağlamak olarak açıklamıştır. Uluslararası sağlık meseleleri ile ilgili devletlere en üst düzeyde tavsiyede bulunabilse de [Dünya Sağlık Örgütü, 2021] DSÖ'nün kararlarının devletler nezdinde bağlayıcılığı bulunmamaktadır. DSÖ ekibinin pandemiye ilişkin doğru ve güvenilir verilere ulaşmak amacıyla Çin ile olan ilişkilerini dikkate aldığımızda Örgütün, devletler nezdinde eşgüdüm ve koordinasyonu sağlamakta da eksik kaldığı görüldü. Bu ve diğer bir kısım iddialar nedeniyle önceki ABD Başkanı Donald Trump, DSÖ'yü ağır bir dille eleştirerek, 29 Mayıs 2020 itibarıyla ABD'nin DSÖ ile ilişkisini

The aforementioned confession made by the Secretary-General of the UN has also undermined the ideal of the motto "Only One Earth", which is engraved in our memories, especially on environmental and health issues. At this point, the international community believes that international organizations have more ontological problems, in addition to legal legitimacy problems, as illustrated by the example of WHO. For now, without starting a new discussion over hegemony and taking the issue out of context, if the country accused of misleading WHO by hiding data in this crisis, which killed more than 2.5 million people, was not China but an ordinary country, what would be the reaction of the UN, WHO, EU, USA and other states? It would be appropriate to ask the question and leave the answer to the reader.

In summary, the COVID-19 pandemic, which we can say is the result of "organized irresponsibility" in our age, when global cooperation and global governance are no longer a choice, has opened the discussion on the existence and functions of international law and international organizations in the risk society. During this period, when globalization itself was frequently discussed, radical changes in national policies and significant breakdowns in relations between states were also experienced. The increase in xenophobia in some European countries at the beginning of the pandemic, "mask wars" between states in terms of mask supply [Deutsche Welle, 2020] and selfish policies far from cooperation where "everyone takes care of themselves", as seen in the lack of sharing of the vaccines, are the most concrete indicators of fragility. The COVID-19 pandemic has made it necessary for international law and global organizations to be re-discussed and transformed in line with the pace of globalization. In addition, it has shown the importance of raising awareness in a wide range of areas ranging from individuals to societies, states and international organizations against the risks posed by humanity itself.

sonlandırdığını duyurdu [Anadolu Ajansı, 2020a]. ABD dışında, Fransa ve Japonya'dan da çeşitli gerekçelerle DSÖ'ye eleştiriler yapılmıştır [Anadolu Ajansı, 2020b; 2020c]. Lakin aşı çalışmalarının tamamlandığı bugünlerde gelişmiş ülkelerin, ön siparişle üretilen aşılardan büyük çoğunluğunu stoklu bir şekilde almış olmasına rağmen dünya toplumlarının "%75'ine yakınının" tek bir doz aşıya bile ulaşamamış olduğu gerçeğinin DSÖ Genel Sekreteri'nin kendisi tarafından sitemli bir şekilde açıklanmış olması, hem "küresel iş birliği"nin aldığı yarayı göstermesi açısından hem de "kralın çıplaklığının" biziatihi kralın kendisi tarafından itiraf edilmiş olması açısından oldukça düşündürücüdür.

DSÖ Genel Sekreteri tarafından sarf edilen söz konusu itiraf, özellikle çevre ve sağlık konularında belleklerimiz kazınan "tek bir dünyamız var" mottosundaki ideali de yaralamıştır. Gelineen noktada DSÖ örneğinde görüldüğü gibi uluslararası kuruluşların, hukuki meşruiyet sorunlarının çok ötesinde daha ontolojik sorunlarının olduğu uluslararası toplum tarafından görüldü. Bu noktada, hegemonya üzerinden yeni bir tartışma başlatıp konuyu bağlamından uzaklaştırmadan, dünyayı kasıp kavuran ve 2.5 milyondan fazla insanın ölümüne neden olan bu krizde verileri gizleyerek DSÖ'yü yanlış yönlendirmekle suçlanan ülke, Çin değil de sıradan bir ülke olsaydı, acaba BM'nin, DSÖ'nün, AB'nin ve ABD'nin ve diğer devletlerin tepkisi nasıl olurdu? sorusunu sorup, cevabını okuyucuya bırakmak yerinde olacaktır.

Özetle, "örgütlenmiş sorumsuzluğun" bir sonucu olduğunu söyleyebileceğimiz COVID-19 pandemisi, küresel iş birliği ve küresel yönetişimin bir tercih olmaktan çıktığı çağımız risk toplumunda uluslararası hukuk ve uluslararası örgütlerin varlık ve işlevlerini tartışmaya açmıştır. Küreselleşmenin kendisinin de sıkça tartışıldığı bu dönemde ulusal politikalarda köklü değişimler ve devletler arası ilişkilerde de önemli kırılmalar yaşanmıştır. Pandeminin

References

Anadolu Agency (2020). 'China' criticism from Japan to WHO. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/japonyadan-dsoye-cin-elestirisi-/1783181>. Accessed on 24.02.2021.

Anadolu Agency (2020). Trump announces U.S. ending its relationship with WHO. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/trump-abdnin-dso-ile-iliskisini-sonlandirdigini-acikladi/1858292>. Accessed on 25.02.2021.

BBC (2021). COVID vaccine: The UN announced that 10 countries have received 75% of the vaccines, and 130 countries have no vaccines. Retrieved from <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-561106>. Accessed on 25.02.2021.

BBC (2019). World day against poverty: Is poverty really declining? Retrieved from <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50062398>. Accessed on 23.02.2021.

Beck, Ulrich (1995). *Ecological Politics in an Age of Risk*. Polity Press, pp. 36-48.

Bulbul, Kudret (2005). *Globalization and change: What's new and different? Muhafazakar Dusunce Der-gisi*. 1, (4), pp. 65-76.

Deutsche Welle (2021). During pandemic "mask wars", Retrieved from <https://www.dw.com/tr/salg%C4%B1nda-maske-sava%C5%9Flar%C4%B1/a-53010311>. Accessed on 25.02.2021.

Ozdan, Selman (2018). On the legitimacy of international organizations: De Facto authority. *Akademik Hissasiyetler*. 5, (10), p. 127.

Sonmezoglu, Faruk (2000). *Policy and foreign policy analysis (3rd edition, revised and expanded)*, Filiz publishing, Istanbul, p. 541.

World Health Organization (2021). World Health Organization constitution. Retrieved from <https://www.who.int/about/who-we-are/constitution>. Accessed on 24.02.2021.

Worldometers (2021). COVID-19 coronavirus pandemic. Retrieved from <https://www.worldometers.info/coronavirus/>. Accessed on 24.02.2021.

Yilmaz, Necla (2004). *New world order and environment*. Sav publications, Istanbul. pp. 186-304.

başlangıcında bazı Avrupa ülkelerinde artan yabancı düşmanlığı, maske tedariği noktasında devletler arasında yaşanan "maske savaşları" [Deutsche Welle, 2020] ve bugünlerde de aşının paylaşımında görülen "herkesin kendi başının çaresine baktığı" iş birliğinden uzak bencil politikalar, bu kırılmaların en somut göstergeleridir. COVID-19 pandemisi, uluslararası hukuk ve küresel kuruluşların yeniden tartışılarak küreselleşmenin hızına uyumlu bir dönüşüme tabi tutulmasını zorunlu bir hale getirmiştir. Bunun yanında insanlığın kendisi tarafından üretilen risklere karşı bireyden, topluma, devlete ve uluslararası kuruluşlara uzanan çok geniş bir alanda bilinçlenmenin önemini göstermiştir.

Kaynaklar

Anadolu Ajansı (2020). Japonya'dan DSÖ'ye 'Çin' eleştirisi. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/japonyadan-dsoye-cin-elestirisi-/1783181>. Erişim tarihi: 24.02.2021.

Anadolu Ajansı (2020). Trump, ABD'nin DSÖ ile ilişkisini sonlandırıldığını açıkladı. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/trump-abdnin-dso-ile-iliskisini-sonlandirdigini-acikladi/1858292>. Erişim tarihi: 25.02.2021.

BBC (2021). COVID aşısı: BM 10 ülkenin aşıların yüzde 75'ini aldığını, 130 ülkede aşı olmadığını açıkladı. Alınan yer: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56110667>. Erişim tarihi: 25.02.2021.

BBC News (2019). Dünya yoksullukla mücadele günü: Yoksulluk gerçekten azalıyor mu? Alınan yer: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50062398>. Erişim tarihi: 23.02.2021.

Beck, Ulrich (1995). *Risk Çağında Ekolojik Politika*. Polity Press, ss. 36-48.

Bülbül, Kudret (2005). *Küreselleşme ve değişim: Yeni ve farklı olan nedir? Muhafazakar Düşünce Der-gisi*. 1, (4), ss. 65-76.

Deutsche Welle (2021). Salgında "maske savaşları", Alınan yer: <https://www.dw.com/tr/salg%C4%B1nda-maske-sava%C5%9Flar%C4%B1/a-53010311>. Erişim tarihi: 25.02.2021.

Dünya Sağlık Örgütü (2021). Dünya Sağlık Örgütü Tüzüğü. Alınan yer: <https://www.who.int/about/who-we-are/constitution>. Erişim tarihi: 24.02.2021.

Ozdan, Selman (2018). Uluslararası örgütlerin meşruluğu üzerine: De Facto Otorite. *Akademik Hissasiyetler*. 5, (10), s. 127.

**CHAPTER 1. POLITICAL AND ECONOMIC COOPERATION
OF THE EURASIAN COUNTRIES:
INTERNATIONAL AND REGIONAL ASPECTS**
**BÖLÜM 1. AVRASYA ÜLKELERİNDE SİYASİ VE EKONOMİK
İŞ BİRLİKLERİ: ULUSLARARASI VE BÖLGESEL YÖNLER**

Sönmezoglu, Faruk (2000). Politika ve dış politika analizi (gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 3. baskı), Filiz Kitabevi, İstanbul, s. 541.

Worldometers (2021). COVID-19 koronavirüs salgını. Alınan yer: <https://www.worldometers.info/coronavirus/>. Erişim tarihi: 24.02.2021.

Yılmaz, Necla (2004). Yeni Dünya Düzeni ve Çevre. Sav Yayınları, İstanbul. ss. 186-304.

ASIA ANEW INITIATIVE AND VISITS OF THE MINISTER OF FOREIGN AFFAIRS OF TÜRKİYE TO CENTRAL ASIA YENİDEN ASYA GİRİŞİMİ VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANİ'NİN ORTA ASYA ZİYARETLERİ ÜZERİNE

*Vakur Sumer **

The 11th Ambassadors Conference held in August 2019 represents the starting point of the "Asia Anew Initiative" announced by the Minister of Foreign Affairs of Türkiye, Mevlut Cavusoglu [Center for Strategic Research, 2021]. The idea that the center of gravity of the basic economic and political platform of the world is gradually shifting to the East, to China-centered Asia, has been increasingly accepted in recent years. This transformation, which is thought to accelerate with the Belt and Road Initiative, announced by China in 2013, has brought the necessity to take Türkiye's interest to the region to a higher level, which are seeking to establish deeper relations with the countries of the region, to expand its sphere of influence and to develop commercial interests. Although the Asia Anew Initiative, designed according to the purposes listed above, seems that it has not achieved the desired results throughout 2020, due to the global coronavirus pandemic and it has started to gain an important dimension again as of the beginning of 2021. Although the main goal of the Asia Anew Initiative can be seen as increasing trade relations with ASEAN and RCEP countries, where East Asia and Southeast Asia stand out as key regions, in fact, large areas such as South Asia and Central Asia, which are neighboring these regions, need to be studied closely.

In this context, in accessing China-oriented New Asia, the role of Central Asian countries has decisive importance for Türkiye. Historical brotherhood ties, as well as the political, economic and cultural re-

Anımsanacağı üzere, Ağustos 2019'da düzenlenen 11. Büyükelçiler Konferansı, Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu tarafından duyurulan "Yeniden Asya Girişimi"nin başlangıç noktasını teşkil etmektedir [Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2021]. Dünya'nın temel ekonomik ve siyasi düzleminin ağırlık merkezinin giderek doğuya, Çin merkezli Asya'ya kaydığı düşüncesi son yıllarda artan ölçüde kabul görmektedir. 2013 yılında Çin tarafından ilan edilen Kuşak ve Yol Girişimi ile birlikte daha da hız kazandığı düşünülen bu dönüşüm, hiç şüphesiz, bölge ülkeleri ile daha derin ilişkiler kurmak, etki sahasını genişletmek, ticari çıkarlarını geliştirmek isteyen Türkiye'nin de bölgeye olan ilgisi- ni bir üst seviyeye çıkarma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Yukarıda sayılan amaçlara matuf olarak tasarlanan Yeniden Asya Girişimi, küresel korona virus salgısını nedeniyle 2020 yılı boyunca istenen ivmeyi yakalayamamış gibi görünse de, 2021 yılı başı itibarıyla yeniden önemli bir boyut kazanmaya başlamış görünmektedir. Her ne kadar Yeniden Asya Girişimi'nde temel hedef Doğu Asya ile Güneydoğu Asya'nın kilit bölgeler olarak öne çıktığı ASEAN ve RCEP ülkeleri ile olan ticaret ilişkilerinin üst noktalara çıkarılması olarak görülebilirse de, esasen bu bölgelerle komşu olan ve Güney Asya, Orta Asya, gibi geniş sahaların da yakından çalışılması gerekmektedir.

Bu kapsamda, Çin eksenli Yeni Asya'ya erişimde, Orta Asya ülkelerinin rolü Türkiye için belirleyici bir önemdedir. Gerek tarihi kardeşlik bağları, gerekse bağım-

* Assoc. Prof., Eurasian Research Institute, Kazakhstan, vsumer@gmail.com

lations that have rapidly developed in the post-independence period, promises to be able to develop attitudes and policies on the basis of common interests between Türkiye and the countries of the region, towards East and Southeast Asia in the near future. The first two destinations, Turkmenistan and Uzbekistan, which were visited within the Central Asia tour in March by the Minister of Foreign Affairs of Türkiye, Mevlut Cavusoglu, crowning these hopes with concrete developments have shown that is both possible and necessary.

The Minister of Foreign Affairs of Türkiye, Mevlut Cavusoglu, within his Central Asia tour, while visiting Turkmenistan on 6th of March 2021, was received by the President of Turkmenistan, Gurbangulu Berdimuhamedov. On the same day, Cavusoglu had a meeting with Rashid Meredov, Deputy Chairman of the Cabinet of Ministers and Minister of Foreign Affairs of Turkmenistan. From 7th to 9th of March 2021, he visited Uzbekistan and met with President Shavkat Mirziyoyev, Foreign Minister Abdulaziz Kamilov and Deputy Prime Minister and Minister of Investments and Foreign Trade Serdar Umurzakov. Among the prominent topics on the agenda were transportation and energy issues in Turkmenistan, economy, security in Uzbekistan, the opening of the Consulate General in Samarkand and planning of some high-level meetings. The determination of "Dostluk" field at the Caspian Sea to be researched jointly by Turkmenistan and Azerbaijan has attracted the interest of the countries and companies related in the field of energy, as well as Türkiye. In this context, Cavusoglu invited the President of Turkmenistan, Gurbangulu Berdimuhamedov, to the trilateral summit of Azerbaijan-Türkiye-Turkmenistan. Drawing the new roadmap of economic and political relations, the 2nd meeting of the Uzbekistan-Türkiye High-Level Strategic Cooperation and Determination of the Cooperation Program 2022-2023 between Ministries has formed the main items of the agenda in Uzbekistan. On the

sızlık sonrası süreçte hızla gelişen siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkiler, bölge ülkeleri ile Türkiye'nin, yakın gelecekte, Doğu ve Güneydoğu Asya'ya yönelik ortak çıkarlar temelinde tutum ve politikalar geliştirebileceklerine ilişkin umut vadetmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun, Mart ayı içerisinde gerçekleştirdiği Orta Asya turunun ilk iki durağı olan Türkmenistan ve Özbekistan'daki temasları, bu umutların somut gelişmelerle taçlandırılmasının hem mümkün ve hem de gerekli olduğunu göstermiştir.

Orta Asya turu kapsamında Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ilk olarak 6 Mart 2021'de Türkmenistan'ı ziyaret ederek Türkmenistan'da Cumhurbaşkanı Gurbangulu Berdimuhamedov tarafından kabul edildi. Aynı gün içerisinde Türkmenistan Bakanlar Kurulu Başkan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Raşid Meredov'la da bir görüşme gerçekleştirdi. 7-9 Mart 2021 tarihleri arasında ise Özbekistan'ı ziyaret ederek Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev, Dışişleri Bakanı Abdulaziz Kamilov ve Başbakan Yardımcısı ve Yatırımlar ve Dış Ticaret Bakanı Serdar Umurzakov ile görüştü. Gündemde öne çıkan başlıklar arasında Türkmenistan'da ulaşım ve enerji konuları ilk sıraları alırken, Özbekistan'da ekonomi, güvenlik, Semerkant özelinde ise başkonsoloslukun açılması ve kimi üst düzey toplantıların planlanması yer aldı. Türkmenistan'ın Azerbaycan ile Hazar'da ortak araştırılacak bir "Dostluk" sahası tespit etmeleri elbette ki enerji alanında bölge ile ilgilenen ülke ve firmalar gibi Türkiye'nin de ilgisini çekmiştir. Bu çerçevede Çavuşoğlu, Azerbaycan-Türkiye-Türkmenistan formatında gerçekleşecek bir üçlü zirveye Türkmenistan Cumhurbaşkanı Gurbangulu Berdimuhamedov'u davet etmiştir. Özbekistan'da ise gündemin ana maddelerini ekonomik ve siyasi ilişkilerin yeni yol haritasının çizilmesi ile Türkiye-Özbekistan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi 2. Toplantısı ve Bakanlıklar arasında 2022-2023 Yıllarını Kap-

other hand, during the visit, Uzbekistan expressed interest in defense equipment, including Turkish UAVs and armored vehicles [Ministry of Foreign Affairs of Türkiye, 2021].

It was stated that during his visit to Turkmenistan, the meetings were productive with President Gurbangulu Berdimuhamedov and Deputy Chairman of the Cabinet of Ministers and Minister of Foreign Affairs, Rashid Meredov. New cooperation opportunities, especially in the fields of energy and transportation, were among the prominent issues during the talks. In terms of transportation, Turkmenistan is currently closed to all flights, but Turkish Airlines will be allowed to fly to Turkmenabad as soon as possible and Turkish truck drivers will be allowed to enter the country. However, truck drivers have to take the COVID-19 test once when leaving Azerbaijan and once again when entering Turkmenistan. Foreign Minister Cavusoglu stated that Turkmenistan's being a neutral country with permanent status does not create an obstacle in the development of relations. In the field of energy, Azerbaijan and Turkmenistan's joint investigation and development of the "Dostluk" hydrocarbon field at the Caspian Sea was supported by Türkiye and it was stated that companies such as TPAO and BOTAS are ready to cooperate within this framework. The issue about the inclusion of Türkiye to this project will be discussed at trilateral meetings and summits in the coming days and it was announced that with the participation of President Recep Tayyip Erdogan, Türkiye-Turkmenistan and Türkiye-Turkmenistan-Azerbaijan summits will be held. Among the statements of Minister Cavusoglu, there is also the statement "We want to start the negotiations of a preferential trade agreement with Turkmenistan as soon as possible". In short, new collaborations in the fields of economy, energy and transportation constituted the main topics of Cavusoglu's visit to Turkmenistan [Anadolu Agency, 2021].

sayan İşbirliği Programı'nın belirlenmesi maddeleri, gündemi oluşturmıştır. Öte yandan, ziyaret sırasında, Özbekistan'ın Türkiye'nin İHA ve zırhlı araçları başta olmak üzere savunma sanayi ürünlerine ilgi gösterdiği ifade edilmiştir [Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 2021].

Türkmenistan ziyareti sırasında Mevlüt Çavuşoğlu'nun Cumhurbaşkanı Gurbangulu Berdimuhamedov ve Türkmenistan Bakanlar Kurulu Başkan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Raşid Meredov'la gerçekleştirdiği toplantıların verimli geçtiği belirtildi. Görüşmeler sırasında öne çıkan konular arasında özellikle enerji ve ulaşım alanlarındaki yeni iş birliği olanakları yer almaktadır. Ulaşım konusunda Türkmenistan'ın şu an tüm uçuşlara kapalı olduğu ancak en yakın sürede Türk Hava yolları'nın (THY) Türkmenabad şehrine uçuşuna ve Türk tır şoförlerinin ülkeye girebilmesine izin verileceği ifade edildi. Ne var ki, tır şoförleri Azerbaycan'dan çıkarken bir kez ve Türkmenistan'a girerken yine bir kez olmak üzere COVID-19 testi olmaları gerekmektedir. Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu Türkmenistan'ın daimi statüde bir tarafsız ülke olmasının ilişkilerin geliştirilmesinin önünde bir engel teşkil etmediğini dile getirdi. Enerji alanında ise Azerbaycan ve Türkmenistan'ın Hazar Denizi'nde "Dostluk" olarak adlandırdıkları hidrokarbon sahasını ortaklaşa araştırmak ve geliştirmek üzere anlaşmalarının Türkiye tarafından da desteklendiği ve TPAO ve BOTAŞ gibi şirketlerin bu çerçevede iş birliği yapmaya hazır oldukları ifade edildi. Bu konuya Türkiye tarafının da dahil olması konusunda gelecek günlerde üçlü toplantılar ve zirvelerde ayrıntılı olarak tartışılmasının gerçekleşeceği ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın katılımıyla Türkiye-Türkmenistan Zirvesi'nin ve Türkiye-Türkmenistan-Azerbaycan Zirvesi'nin düzenleneceği açıklandı. Bakan Çavuşoğlu'nun açıklamalarının arasında ayrıca "Türkmenistan ile tercihli ticaret anlaşması müzakerelerine en kısa zamanda başlamak istiyoruz" ifadesi de

The first stop of the Foreign Minister of Türkiye in Uzbekistan was Samarkand. Cavusoglu with the participation of the Foreign Minister of Uzbekistan, Abdulaziz Kamilov, Deputy Prime Minister Responsible for Tourism, Aziz Abdulhakimov, Türkiye's Ambassador to Tashkent, Olga Bekar and Türkiye's Consul General in Samarkand Caner Salih held of the opening the Consulate General of the Republic of Türkiye. At the ceremony, Cavusoglu declared that Türkiye is the first country who recognize Uzbekistan as an independent country and in addition to the Embassy opened in Tashkent on April 28th, 1992, the opening of the Consulate General in Samarkand on the 30th anniversary of Uzbekistan's independence was unique and meaningful. On the other hand, the Istanbul-Samarkand flights, which were launched in 2018, contributed to the development of both tourism and the mutual relations of the people. In general, issues in the fields of transportation, economy and security were discussed within the scope of the visit. Among them, it was requested to take the necessary steps to initiate a Free Trade Agreement and to continue Preferential Trade Agreement negotiations. The trade volume between the two countries is 2.3 billion dollars and it is aimed to increase this number to 5 billion dollars. The issues related to the interest of Uzbekistan in Türkiye's defense industry products, especially a significant interest and demand for unmanned aerial vehicles and armored vehicles were reflected in the press. In the general framework, during negotiations for the purpose of improvement of relations between Türkiye and Uzbekistan, where the preparation for the 2nd meeting of High Level Strategic Cooperation Council was discussed and a Memorandum of Understanding on Cooperation in the Field of Translation Services and the Cooperation Program for 2022-2023 between the Ministries was also signed [Ministry of Foreign Affairs of Türkiye, 2021].

The tour of Foreign Minister of the Republic of Türkiye, Mevlut Cavusoglu will

yer almaktadır. Kısaca ekonomi, enerji, ulaşım alanlarında yeni iş birlikleri, Çavuşoğlu'nun Türkmenistan ziyaretinde ele alınan konuların ana omurgasını teşkil etmiştir [Anadolu Ajansı, 2021].

Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Özbekistan ziyaretinin ilk durağı Semerkant olmuştur. Çavuşoğlu burada, Özbekistan Dışişleri Bakanı Abdulaziz Kamilov, Turizmde Sorumlu Başbakan Yardımcısı Aziz Abdulhakimov, Türkiye'nin Taşkent Büyükelçisi Olgan Bekar ve Türkiye'nin Semerkant Başkonsolosu Salih Caner'in katılımlarıyla Türkiye Cumhuriyeti Başkonsolosluğu'nun açılışını gerçekleştirdi. Çavuşoğlu, törende, Özbekistan'ı tanıyan ilk ülkenin Türkiye olduğunu belirterek 28 Nisan 1992'de Taşkent'te açılan Büyükelçiliğe ek olarak, Özbekistan'ın bağımsızlığının 30. yıldönümünde Semerkant Başkonsolosluğu'nun da açılmasının kendine özgü anlamlı bir hamle olduğunu belirtti. Öte yandan törende, 2018'de başlatılan İstanbul-Semerkant seferlerinin de hem turizm hem de halkların karşılıklı ilişkilerinin geliştirilmesine katkı sağladığı ifade edildi. Genel olarak ziyaret kapsamında ulaşım, ekonomi ve güvenlik alanlarındaki konuların görüşüldüğü belirtilmektedir. Bunların arasında Tercihli Ticaret Anlaşması görüşmelerinin sürdürüldüğü ve Serbest Ticaret Anlaşması müzakerelerinin başlatılması için gerekli adımların atılmasının istendiği iletili. İki ülke arasındaki ticaret hacminin 2.3 milyar dolar olduğu ve bu rakamın 5 milyar dolara çıkarılmasının hedeflendiği bildirildi. Savunma sanayii konusunda Özbekistan'ın Türkiye'nin ürünlerine ilgi duyduğu ve özellikle pek çok ülke gibi insansız hava araçlarına ve zırhlı araçlara önemli ilgi ve talep olduğu da basına yansıyan noktalardan biriydi. Genel çerçevede, görüşmeler sırasında, ilişkilerin geliştirilmesi amacına yönelik olarak Türkiye-Özbekistan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi 2. Toplantısı hazırlıklarının ele alındığı ve Bakanlıklar arasında 2022-2023 Yıllarını Kapsayan

continue with Tajikistan in the coming days. On the other hand, contacts with Kazakhstan and Kyrgyzstan in various fields continue without slowing down. The Foreign Minister Cavusoglu visited Kyrgyzstan on 19th of March announced the following statements: "It was signed Cooperation Protocol for 2021-2022 between the ministries of foreign affairs of the two countries; started the preparations for the 5th meeting of the Kyrgyzstan-Türkiye High-Level Strategic Cooperation Council; will be opening for the service of the Kyrgyz-Turkish Friendship Hospital, the target for the bilateral trade volume is 1 billion USD, the total value of Turkish investments in Kyrgyzstan has reached 1 billion USD and Türkiye Maarif Foundation will open its first school in the region in Kyrgyzstan" [Ministry of Foreign Affairs of Türkiye, 2021]. Meanwhile, the Foreign Minister of Kazakhstan, Mukhtar Tileuberdi while visiting Türkiye in March made important contacts.

As a result, Türkiye maintains its multi-dimensional interest in all countries of the region. Foreign Minister Cavusoglu's intensive Central Asia tour organized in March is the closest example of this. The main approach of Türkiye, to improve relations with Central Asian countries every day to a little further, which are developing on the ancient law of brotherhood basis and at the same time to establish stronger connections towards East and Southeast Asia together with the Central Asian countries. As Cavusoglu impressed, there is a radical transformation in history: "The pendulum of history has once again turned to Asia. The 19th and 20th centuries were European and American centuries, respectively. Today, all data show that the 21st century will be the Asian century" [Foreign Economic Relations Board of Türkiye, 2021]. The Asia Anew Initiative, which was put forward for taking place in the center of this historic transformation and improving the national interests of Türkiye, will be successful as long as it is supported by innovative projects and targeted political tools. In

İşbirliği Programı ve Tercüme Hizmetleri Alanında İşbirliğine İlişkin Mutabakat Zaptı'nın da imzalandığı bildirildi [Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 2021].

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun turu gelecek günlerde Tacikistan temasları ile devam edecek. Öte yandan, Kazakistan ve Kırgızistan ile de çeşitli alanlardaki temaslar hız kesmeden devam ediyor. Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu, 19 Mart tarihinde Kırgızistan'ı ziyaret ederek iki ülke dışişleri bakanlıkları arasında "2021-2022 İşbirliği Protokolünün imzalandığını, Türkiye-Kırgızistan YDSK 5. Toplantısı hazırlıklarının ele alındığını, Kırgız-Türk Dostluk Hastanesi'nin hizmete açılacağını, ... ikili ticaret hacmi hedefimizin 1 milyar ABD Doları olduğunu, Kırgızistan'daki Türk yatırımlarının toplam değerinin de 1 milyar ABD Doları'na ulaştığını ve Türkiye Maarif Vakfı'nın bölgedeki ilk okulunu Kırgızistan'da açacağını" ifade etti [Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 2021]. Bu arada, Kazakistan Dışişleri Bakanı Mukhtar Tileuberdi de Mart ayında Türkiye'yi ziyaret ederek önemli temaslarda bulunduğunu ifade etmemiz gerekir.

Sonuç olarak Türkiye, bölgenin tüm ülkelerine yönelik çok boyutlu ilgisini korumaktadır. Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun Mart ayında gerçekleştirdiği yoğun gündemli Orta Asya turu bunun en yakın örneğini teşkil etmektedir. Türkiye'nin temel yaklaşımı, gerek kadim kardeşlik hukuku ekseninde ilerleyen Orta Asya ülkeleri ile olan ilişkileri her gün biraz daha ileriye taşımak, ve aynı zamanda Doğu ve Güneydoğu Asya'ya yönelik olarak daha güçlü bağlantıları Orta Asya ülkeleri ile birlikte kurmaktır. Çavuşoğlu'nun ifadesiyle tarihte köklü bir dönüşüm yaşanmaktadır: "tarihin sarkacı bir kez daha ana kıta Asya'ya yöneldi. 19 ve 20. yüzyıllar sırasıyla Avrupa ve Amerika asırlarıydı. Bugün tüm veriler 21. yüzyılın Asya asrı olacağını gösteriyor" [Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, 2021]. Bu tarihi dönüşümün merkezinde

this context, the ties with the Central Asian countries will continue to be one of Türkiye's most valuable and powerful sides.

References

Anadolu Agency (2021). Foreign Minister Cavusoglu: We will implement issues related to energy, economy, transportation and logistics with Turkmenistan. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/politika/disisleri-bakani-cavusoglu-turkmenistanla-enerji-ekonomik-ulasirma-ve-lojistik-gibi-konulari-hayata-gecirecegiz/2166740>. Accessed on 27.03.2021.

Center for Strategic Research (2021). Asia Anew Workshop. Retrieved from http://sam.gov.tr/yeniden-asya_calistayi.tr.mfa. Accessed on 27.03.2021.

Foreign Economic Relations Board of Türkiye (2021). DEİK held the meeting on Asian again: "New perspectives on developing Türkiye's trade with Asian countries". Retrieved from <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-deik-yeniden-asya-turkiye-nin-asya-ulkeleri-ile-ticaretinin-gelistirilmesinde-yeni-perspektifler-toplantisini-gerceklestirdi>. Accessed on 27.03.2021.

Ministry of Foreign Affairs of Türkiye (2021). Visit of Foreign Minister Mevlut Cavusoglu to Kyrgyzstan, 10 March 2021. Retrieved from <http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-kirgizistan-i-ziyareti-10-3-2021.tr.mfa>. Accessed on 26.03.2021.

Ministry of Foreign Affairs of Türkiye (2021). Visit of Foreign Minister Mevlut Cavusoglu to Uzbekistan, 7-9 March 2021. Retrieved from <http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-ozbekistan-i-ziyareti-9-3-2021.tr.mfa>. Accessed on 27.03.2021.

yer almak ve Türkiye'nin ulusal çıkarlarını geliştirebilmek için ortaya konan Yeniden Asya Girişimi, yenilikçi projeler ve hedefe yönelik politik araçlar ile desteklendiği oranda başarılı olacaktır. Orta Asya ülkeleri ile kurulan bağlar da bu çerçevede Türkiye'nin en değerli ve güçlü yanlarından biri olmayı sürdürecektir.

Kaynaklar

Anadolu Ajansı (2021). Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu: Türkmenistan'la enerji, ekonomik, ulaştırma ve lojistik gibi konuları hayata geçireceğiz. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/disisleri-bakani-cavusoglu-turkmenistanla-enerji-ekonomik-ulasirma-ve-lojistik-gibi-konulari-hayata-gecirecegiz/2166740>. Erişim tarihi: 27.03.2021.

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (2021). DEİK, Yeniden Asya: Türkiye'nin Asya ülkeleri ile ticaretinin geliştirilmesinde yeni perspektifler toplantısını gerçekleştirdi. Alınan yer: <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-deik-yeniden-asya-turkiye-nin-asya-ulkeleri-ile-ticaretinin-gelistirilmesinde-yeni-perspektifler-toplantisini-gerceklestirdi>. Erişim tarihi: 27.03.2021.

Stratejik Araştırmalar Merkezi (2021). Yeniden Asya Çalıştayı. Alınan yer: http://sam.gov.tr/yeniden-asya_calistayi.tr.mfa. Erişim tarihi: 27.03.2021.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı (2021). Mevlüt Çavuşoğlu'nun 10 Mart Kırgızistan ziyareti. Alınan yer: <http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-kirgizistan-i-ziyareti-10-3-2021.tr.mfa>. Erişim tarihi: 27.03.2021.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı (2021). Mevlüt Çavuşoğlu'nun 7-9 Mart Özbekistan ziyareti. Alınan yer: <http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-ozbekistan-i-ziyareti-9-3-2021.tr.mfa>. Erişim tarihi: 27.03.2021.

RELATIONS BETWEEN KAZAKHSTAN AND INDIA: DISCUSSION OF KEY FEATURES ANA HATLARIYLA KAZAKİSTAN-HİNDİSTAN İLİŞKİLERİ

*Albina Muratbekova **

Based on the Declaration of Strategic Partnership from 2009, Kazakhstan and India had built a comprehensive dialogue, which experienced considerable dynamism during the last decade. In 2015, the visit of Prime Minister of Narendra Modi to Kazakhstan gave a further impulse to enhancing the existing ties, whilst the planned visit of President of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev to India in 2021 is expected to open new horizons of the fully-fledged partnership. Relying on the current developments in India-Kazakhstan interaction, we can define economics, defense, cultural and educational cooperation as key areas of cooperation.

During the 1990s, Kazakhstan in India's foreign policy was largely neglected. Since the early 2000s, Delhi reconsidered its foreign strategy towards the Central Asian region and now prioritizes its cooperation with the Central Asian states and especially with Kazakhstan – the largest trading partner in the region. India's engagement with Kazakhstan is framed under India's "Connect Central Asia" (2012) policy that aims to reconnect to the region to strengthen political, security, economic, and cultural ties, and consider the region as its "extended neighborhood". Kazakhstan in its multivector foreign policy, aspiring to develop relations based on a pragmatic, and non-ideological foundation, seeks to build sustained and multifaceted relations with India [Vanderhill, et al., 2020]. At the regional level, countries work together in the regional platforms as the Shanghai Cooperation Organization (SCO), the Conference on Inter-

Kazakistan ve Hindistan arasında imzalanan 2009 tarihli Stratejik Ortaklık Bildirisi, ilişkilerin son 10 yılda önemli bir dinamizme kavuşmasına ve kapsamlı bir diyalog kurulmasına olanak sağlamıştır. 2015 yılında, Hindistan Başbakanı Narendra Modi'nin Kazakistan ziyareti, mevcut ilişkilerin güçlendirilmesine daha fazla ivme kazandırırken, Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev'in 2021'de Hindistan'a gerçekleştirmesi planlanan ziyaretin, tam teşekküllü bir ortaklık yolunda yeni ufuklar açması beklenmektedir. Bu bağlamda Hindistan-Kazakistan etkileşimindeki mevcut gelişmelere dayanarak, ekonomi, savunma, kültür ve eğitim alanlarındaki iş birliğini temel iş birliği alanları olarak tanımlayabiliriz.

1990'larda, Hindistan'ın dış politika gündeminde Kazakistan'ın kayda değer bir yere sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak 2000'lerin başından itibaren Delhi, Orta Asya bölgesine yönelik dış politika stratejisini yeniden gözden geçirmiş, Orta Asya ülkeleri ve özellikle bölgedeki en büyük ticaret ortağı olan Kazakistan'la iş birliğine öncelik vermiştir. Hindistan'ın Kazakistan'la ilişkisi, Hindistan'ın "Connect Central Asia" (2012) politikası çerçevesinde yürütülmekte ve bölgedeki siyasi, güvenlik, ekonomik ve kültürel bağları güçlendirmektir. Hindistan, Orta Asya'yı, "genişletilmiş komşuluk" tanımı içerisinde kabul etmektedir. Çok vektörlü dış politikasında, pragmatik ve ideolojik olmayan bir temele dayalı ilişkiler geliştirmeyi hedefleyen Kazakistan, Hindistan ile uzun süreli ve çok yönlü ilişkiler

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, albina.muratbek@gmail.com

action and Confidence-Building Measures in Asia (CICA), and since 2019 meet at the sidelines of the India-Central Asia Dialogue.

Institutionally, in order to enhance bilateral ties, countries work through the India-Kazakhstan Inter-Governmental Commission (IGC) that discusses institutional mechanisms in the areas of trade, economic, scientific, technological, industrial, and cultural cooperation and the separate Joint Working Groups that was established in the respective spheres. In addition, The Federation of Indian Chambers of Commerce and Industry (FICCI) and the Chamber of International Commerce of Kazakhstan set up a Joint Business Council (JBC) that promotes trade and investment among the business community [Embassy of India in Kazakhstan, 2020a].

Kazakhstan remains a major trading partner of India in Central Asia with an overall turnover of \$2.2 billion over the 9 months of 2020, which was more than doubled in comparison to 2015 [Sibal, 2020]. Out of that, medical products, tea, telephone sets, and other electronic devices contain the majority of Indian export, whilst 80% of Kazakhstan's export consist of petroleum oils and minerals [Embassy of India in Kazakhstan, 2020b]. Over 560 entities with Indian capital have been operating in Kazakhstan, and around 200 of them were registered in the past several years [Sarsenbayev, 2019].

Defense ties conventionally have been among the priority areas of cooperation between the countries, which has been further widening especially after signing the Agreement on defence and military-technical cooperation in 2015. To specify, the annual military exercise "KAZIND" between India and Kazakhstan army held since 2016 is considered as an important tool for deepening existing military ties between the armies of the two countries. Joint military training and tactical drills are undertaken to counter-terrorist operations in both jungle and mountainous terrains. During the two-week training, by jointly training and

kurmayı amaçlamaktadır [Vanderhill, v.d., 2020]. Bölgesel düzeyde, ülkeler Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (AİGK) gibi bölgesel platformlarda birlikte yer alırken, 2019'dan beri Hindistan-Orta Asya Diyaloğu'nun oturumlarında bir araya gelmektedirler.

Kurumsal alanda ikili ilişkileri geliştirmek için ülkeler, ticaret, ekonomi, bilimsel, teknolojik, endüstriyel ve kültürel iş birliği alanlarında kurumsal mekanizmaları ele alan Hindistan-Kazakistan Hükümetlerarası Komisyonu (IGC) ve ilgili alanlarda oluşturulan Ortak Çalışma Grupları aracılığıyla ilişkilerini geliştirmektedir. Ayrıca, Hindistan Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu (FICCI) ve Kazakistan Uluslararası Ticaret Odası, iş dünyası arasında ticareti ve yatırımı teşvik eden bir Ortak İş Konseyi (JBC) kurmuştur [Hindistan'ın Kazakistan Büyükelçiliği, 2020a].

Kazakistan, 2020 yılının ilk 9 ayında 2.2 milyar dolarlık toplam ticaret hacmi ile Orta Asya'da Hindistan'ın önemli bir ticaret ortağı olmayı sürdürmektedir. Bu rakam, 2015 ile karşılaştırıldığında iki kattan fazla arttığı görülebilir [Sibal, 2020]. Bunun dışında, tıbbi ürünler, çay, telefon ve diğer elektronik cihazlar Hindistan ihracatının büyük bir kısmını kapsarken, Kazakistan ihracatının %80'ni petrol yağları ve mineraller oluşturmaktadır [Hindistan'ın Kazakistan Büyükelçiliği, 2020b]. Kazakistan'da Hindistan sermayeli 560'tan fazla ticari kuruluş faaliyet gösterirken, bunların yaklaşık 200'ü son birkaç yılda kurulmuştur [Sarsenbayev, 2019].

2015 yılında özellikle savunma ve askeri-teknik iş birliği anlaşması imzalandıktan sonra daha da genişleyen iki ülke arasındaki arasındaki iş birliğinin öncelikli alanları arasında geleneksel olarak savunma ilişkileri yer almıştır. Örneğin, 2016 yılından bu yana Hindistan ve Kazakistan ordusu arasında düzenlenen "KAZIND" yıllık askeri tatbikatı, iki ülke ordusu arasındaki mevcut askeri ilişkilerin derinleş-

exchanging drills and procedures, military personnel attempt to achieve interoperability and to strengthen the skills of both contingents. Besides, India and Kazakhstan army have been interacting in peacekeeping activities when Kazakhstan peacekeepers joined the United Nations Interim Force in Lebanon (UNIFIL) mission as part of an Indian battalion in 2018. The training of the Kazakhstan peacekeeping contingent was conducted at the UN Peacekeeping Training Centre in New Delhi [Orazgaliyeva, 2018]. In October 2020, the online two-day India-Kazakhstan Defense Cooperation Expo was held to deepen military ties between the countries, where the opportunities for co-development and co-production of military and aerospace equipment and the action plan for India-Kazakhstan Defence Industry Cooperation were discussed [Aviation and Defence Universe, 2020]. Apart from that, Kazakhstan students have an opportunity to obtain a degree in the Indian military institutions or to study as an exchange student based on intergovernmental agreements. As part of the Agreement on defence and military-technical cooperation from 2015, Indian National Cadet Corps signed memoranda of understanding with several Kazakhstan universities in order to enhance academic and practical cooperation between military institutions. Hence, bilateral defense cooperation between the two sides has been strengthening during the past years, whereas 246 officers from the Kazakh armed forces have been trained in India under the defense program [Akipress, 2020].

As for students, Kazakhstan's medical universities are popular among the Indian students, especially in regard to the most popular medical program in India - Bachelor of Medicine and Bachelor of Surgery (MBBS). Over 5.300 Indian students are studying in Kazakhstan's universities, almost all studying medicine [Embassy of India in Kazakhstan, 2020c]. Kazakhstan's universities have a special department for Indian students, where all necessary facili-

tirilmesi için önemli araçlar olarak kabul edilmektedir. İki ülke ortak iş birliğinde hem ormanlık hem de dağlık arazilerde terörle mücadele operasyonları için ortak askeri eğitim ve taktik tatbikatlar gerçekleştirilmektedir. İki haftalık tatbikat sırasında, askeri personel, ortak eğitim, değişim tatbikatları ve prosedürleri yoluyla, birlikte çalışabilirliği sağlamaya ve askeri birliklerin becerilerini güçlendirmeye çalışmaktadır. Ayrıca, Kazakistan barış güçlerinin, 2018'de Lübnan'daki Birleşmiş Milletler (BM) Geçici Gücü (UNIFIL) misyonunda görevli bulunan Hint taburunun bir parçası olarak söz konusu misyona katılması, iki ülkeyi yurtdışı askeri iş birliklerinde de bir araya getirmiştir. Kazakistan Barış Gücü Birliği'nin tatbikatı, Yeni Delhi'deki BM Barışı Koruma Eğitim Merkezi'nde gerçekleştirilmiştir [Orazgaliyeva, 2018]. Ekim 2020'de, ülkeler arasındaki askeri ilişkileri derinleştirmek için iki günlük çevrimiçi Hindistan-Kazakistan Savunma İşbirliği Fuar'ı düzenlenmiştir. Fuar'da askeri ve havacılık ekipmanlarının birlikte geliştirilmesi ve üretimi için fırsatlar, "Hindistan-Kazakistan Savunma Sanaayi İşbirliği Eylem Planı" değerlendirilmiştir [Aviation ve Defence Universe, 2020]. Bunun dışında Kazakistanlı öğrenciler, Hindistan askeri kurumlarında eğitim görme veya hükümetler arası anlaşmalara istinaden değişim öğrencisi olarak eğitim alma fırsatına sahiptirler. 2015 yılında imzalanan anlaşmanın bir parçası olarak, Hindistan Ulusal Harbiyeli Kolordusu askeri kurumlar arasındaki akademik ve pratik iş birliğini geliştirmek için Kazakistan'daki bazı üniversitelerle mutabakat muhtıraları imzaladılar. Nitekim son yıllarda iki taraf arasındaki ikili savunma iş birliği güçlenirken, Kazak silahlı kuvvetlerinden 246 subay Hindistan'da savunma programı kapsamında eğitilmiştir [Akipress, 2020].

Üniversite öğrencilerine gelince, Kazakistan'ın tıp eğitimi veren yükseköğretim kurumları, özellikle Hindistan'daki en popüler tıp programı olan Tıp Fakültesi ve Cerrahi Lisans (MBBS) açısından

ties are provided for international students. Kazakhstan students also have an opportunity to study in India with the Indian Council for Cultural Relations (ICCR) program that provides full scholarships for obtaining a degree at the Indian universities in 15 different directions. Besides, with the assistance of India's Ministry of External Affairs, the Indian Technical and Economic Cooperation (ITEC) program allow taking short-term capacity-building courses in India for professionals and early career specialists that have so far been used by more than a thousand professionals of Kazakhstan.

The general public in Kazakhstan has closely acquainted with Indian culture thanks to Bollywood films, Indian songs and dances, and their lifestyle. Since 1994, the Swami Vivekananda Cultural Centre (SVCC), formerly known as Indian Cultural Centre, has promoted Indian traditions and culture among the citizens of Nur-Sultan. In Almaty, famous choreographer, and Bharatanatyam (A classical dance type common in India) performer Akmaral Kainazarova at her Centre of Indian classical dance and yoga teaches along with Indian classical dances, how to get into the Indian spiritual world and philosophy by conducting lectures, and seminars. Other than that, the information technology, banking, pharmaceuticals, textiles, and energy sectors, are promising areas for cooperation.

In conclusion, we could see that in many cooperation areas positive developments occur, however, due to lack of investment and low interest among the business community slows down the realization of the prospective areas development process. Therefore it could be said that India-Kazakhstan relations still do not reach its full potential, however the growing global significance of India and the geopolitical weight of Kazakhstan push the sides for searching new mechanisms for enhancing bilateral ties especially in regard to emerging spheres as cybersphere, IT, banking and other service sectors, at the same time re-

Hintli öğrenciler arasında oldukça popülerdir. 5.300'den fazla Hintli öğrencinin neredeyse tamamı Kazakistan üniversitelerinde tıp eğitimi almaktadır [Hindistan'ın Kazakistan Büyükelçiliği, 2020c]. Kazakistan üniversitelerinde, uluslararası öğrenciler için gerekli tüm olanakların sağlandığı Hintli öğrenciler için özel bir bölüm bulunmaktadır. Kazakistanlı öğrenciler de Hindistan üniversitelerinde 15 farklı alanda eğitim derecesi almak için Hindistan Kültürel İlişkiler Konseyi (ICCR) programının tam burslu imkanlarıyla Hindistan'da eğitim alma fırsatına sahiptirler. Ayrıca, Hindistan Dışişleri Bakanlığı'nın yardımıyla, Hindistan Teknik ve Ekonomik İşbirliği (ITEC) programı, şimdiye kadar Kazakistan'dan binden fazla profesyonelle ve genç uzmana Hindistan'da kısa süreli kapasite geliştirme kurslarına katılma imkanı izin vermektedir.

Diğer taraftan, Kazakistan halkının Bollywood filmleri, Hint şarkıları, dansları ve yaşam tarzları sayesinde Hint kültürünü yakından tanıma imkanına sahip olduğunu belirtmek gerekir. Eskiden Hint Kültür Merkezi olarak bilinen, 1994 yılından beri Swami Vivekananda Kültür Merkezi (SVCC), Nur-Sultan'da Hint geleneklerinin ve kültürünün tanıtılması hedefiyle faaliyet yürütmektedir. Ünlü koreograf ve Hindistan'da yaygın olan klasik bir dans türü olan Bharatanatyam sanatçısı Akmaral Kainazarova, Almatı şehrinde bulunan Hint klasik dans ve yoga Merkezi'nde Hint klasik danslarının yanı sıra dersler, seminerler düzenleyerek, Hint ruhani dünyası ve felsefesinin tanıtımına da katkı sağlamaktadır. Bunların dışında bilgi teknolojisi, bankacılık, ilaç, tekstil ve enerji sektörlerinin, ikili iş birliğinde umut verici alanlar olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak iki ülke arasındaki ilişkinin güncel durumunu değerlendirdiğimizde pek çok alanda olumlu gelişmelerin yaşandığını görmekle birlikte iş dünyasında yatırım eksikliği ve ilginin düşük olması, söz konusu ümit vaat eden alan-

maining as a core of the partnership the traditional fields as defense, trade, and education.

References

Akipress (2020). India and Kazakhstan eye to sign defense agreement. Retrieved from https://akipress.com/news:651186:India_and_Kazakhstan_eye_to_sign_defense_agreement/. Accessed on 15.01.2021.

Aviation and Defence Universe (2020). Indian and Kazakh Defence industries for co-production and co-development in defence production. Retrieved from <https://www.aviation-defence-universe.com/indian-companies-in-talks-with-kazakhstan-defence-industries-for-co-production-and-co-development-in-defence-production-js-ministry-of-defence-goi/>. Accessed on 15.01.2021.

Embassy of India in Kazakhstan (2020a). India and Kazakhstan relations. Retrieved from https://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Bilateral_Brief_kazakhstan_Sept.19.pdf. Accessed on 15.01.2021.

Embassy of India in Kazakhstan (2020b). Bilateral trade between India and Kazakhstan during last five years. Retrieved from <https://www.indembastana.gov.in/page/investment-statistics/>. Accessed on 15.01.2021.

Embassy of India in Kazakhstan (2020c). Information for Indian students studying/willing to study in Kazakhstan. Retrieved from <https://www.indembastana.gov.in/page/education-in-kazakhstan/>. Accessed on 15.01.2021.

Orazgaliyeva, Malika (2018). Kazakh peacekeepers join Indian battalion in Lebanon, as UN Secretary-General welcomes news. Retrieved from <https://astanatimes.com/2018/11/kazakh-peacekeepers-join-indian-battalion-in-lebanon-as-un-secretary-general-welcomes-news/>. Accessed on 15.01.2021.

Sarsenbayev, Bulat (2019). Kazakhstan and India move toward new horizons of cooperation. Retrieved from <https://astanatimes.com/2019/07/kazakhstan-and-india-move-toward-new-horizons-of-cooperation/>. Accessed on 15.01.2021.

Sibal, Sidhant (2020). Kazakh President to visit India in early 2021. Retrieved from <https://www.wionews.com/india-news/kazakh-president-to-visit-india-in-early-2021-346472>. Accessed on 15.01.2021.

UN Comtrade (2021). United Nations trade data center. Retrieved from <https://comtrade.un.org/data/>. Accessed on 15.01.2021.

Vanderhill, Rachel, Joireman, Sandra, and Tulep-bayeva, Roza (2020). Between the bear and the dragon: multivectorism in Kazakhstan as a model strategy for secondary powers. *International Affairs*, 96, (4), pp. 975–993.

ların gelişme sürecini yavaşlatmaktadır. Hindistan-Kazakistan ilişkileri her ne kadar arzu edilen düzeye henüz erişememiş olsa da, Hindistan'ın artan küresel önemi ve Kazakistan'ın jeopolitik ağırlığı, tarafların ikili ilişkileri güçlendirecek yeni mekanizmaları geliştireceğini ifade edebiliriz. İki ülke açısından bakıldığında, özellikle gelişmekte olan siber, bilişim, bankacılık ve diğer hizmet sektörleri ile savunma, ticaret ve eğitim gibi belli başlı alanlar büyük gelişim potansiyeline sahiptir.

Kaynaklar

Akipress (2020). Hindistan ve Kazakistan savunma anlaşması imzalamak istiyor. Alınan yer: https://akipress.com/news:651186:India_and_Kazakhstan_eye_to_sign_defense_agreement/. Erişim tarihi: 15.01.2021.

Aviation ve Defence Universe (2020). Savunma üretiminde ortak üretim ve ortak geliştirme için Hindistan ve Kazak savunma sanayii. Alınan yer: <https://www.aviation-defence-universe.com/indian-companies-in-talks-with-kazakhstan-defence-industries-for-co-production-and-co-development-in-defence-production-js-ministry-of-defence-goi/>. Erişim tarihi: 15.01.2021.

Hindistan'ın Kazakistan Büyükelçiliği (2020a). Hindistan - Kazakistan ilişkileri. Alınan yer: https://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Bilateral_Brief_kazakhstan_Sept.19.pdf. Erişim tarihi: 15.01.2021.

Hindistan'ın Kazakistan Büyükelçiliği (2020b). Son beş yılda Hindistan ve Kazakistan arasındaki ikili ticaret. Alınan yer: <https://www.indembastana.gov.in/page/investment-statistics/>. Erişim tarihi: 15.01.2021.

Hindistan'ın Kazakistan Büyükelçiliği (2020c). Kazakistan'da okuyan ve okumak isteyen Hintli öğrenciler için bilgiler. Alınan yer: <https://www.indembastana.gov.in/page/education-in-kazakhstan/>. Erişim tarihi: 15.01.2021.

Orazgaliyeva, Malika (2018). BM Genel Sekreteri haberleri memnuniyetle karşılarken, Kazak barış güçleri Lübnan'daki Hint taburuna katıldı. Alınan yer: <https://astanatimes.com/2018/11/kazakh-peacekeepers-join-indian-battalion-in-lebanon-as-un-secretary-general-welcomes-news/>. Erişim tarihi: 15.01.2021.

Sarsenbayev, Bulat (2019). Kazakistan ve Hindistan yeni iş birliği ufuklarına doğru ilerliyor. Alınan yer: <https://astanatimes.com/2019/07/kazakhstan-and-india-move-toward-new-horizons-of-cooperation/>. Erişim tarihi: 15.01.2021.

**CHAPTER 1. POLITICAL AND ECONOMIC COOPERATION
OF THE EURASIAN COUNTRIES:
INTERNATIONAL AND REGIONAL ASPECTS**
**BÖLÜM 1. AVRASYA ÜLKELERİNDE SİYASİ VE EKONOMİK
İŞ BİRLİKLERİ: ULUSLARARASI VE BÖLGESEL YÖNLER**

Sibal, Sidhant (2020). Kazakistan Cumhurbaşkanı 2021'in başlarında Hindistan'ı ziyaret edecek. Alınan yer: <https://www.wionews.com/india-news/kazakh-president-to-visit-india-in-early-2021-346472>. Erişim tarihi: 15.01.2021.

Vanderhill, Rachel, Joireman, Sandra ve Tulepbaeva, Roza (2020). Ayı ve ejderha arasında: İkincil güçler için bir model strateji olarak Kazakistan'da çoklu vektörizm. Uluslararası İlişkiler, 96, (4), ss. 975–993.

GEORGIA, MOLDOVA AND UKRAINE: NOT IN THE COMMONWEALTH OF INDEPENDENT STATES ANYMORE, NOT IN THE EUROPEAN UNION YET GÜRCİSTAN, MOLDOVA VE UKRAYNA: NE BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU'NUN, NE DE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN ÜYELERİ

*Kanat Makhanov **

Since recently, Moldova, Ukraine and Georgia have been engaging in active mutual cooperation in their pursuit of European integration. All three states signed their respective association agreements with the "European Union ("EU")" in 2014. On June 24, the Ministers of Foreign Affairs of the three countries held meetings with the EU High Representative for Foreign Policy Josep Borrell in Brussels within a new format of cooperation called "Associated Trio" [Euractiv.com, 2021]. This has been presented as a new format of cooperation during the previous talks held between the Foreign Ministries of the three countries and the EU on May 17, 2021 [Eurointegration.com.ua, 2021]. The new framework allows a more intense phase of the economic integration of Moldova, Ukraine and Georgia with the EU leading them towards integration into the EU Internal Market. Although the three countries also used to be referred to as a Trio previously, this is a new stage of cooperation that takes the European integration of the Trio countries to a new level.

Prior to that, in December 2019, the Ministers of Foreign Affairs of Moldova, Ukraine and Georgia signed a joint statement on the establishment of a so-called EU+3 format that highlighted the dedication and progress that these countries had demonstrated since joining the Eastern Partnership (EaP) initiative, which had been launched by the EU in 2009. Thus, the EU recognized the efforts and strong determination of the three states among the six members of the

Son zamanlarda Gürcistan, Moldova ve Ukrayna Avrupa entegrasyonu arayışlarında aktif olarak karşılıklı iş birliğine gitmektedir. Her üç ülke de 2014 yılında Avrupa Birliği (AB) ile kendi ortaklık anlaşmalarını imzaladı. 24 Haziran'da, üç ülkenin dışişleri bakanları, Brüksel'de AB Dış Politika Yüksek Temsilcisi Josep Borrell ile "Associated Trio" adlı yeni bir iş birliği formatı çerçevesinde bir araya geldiler [Euractiv.com, 2021]. Bu, üç ülkenin Dışişleri Bakanlıkları ile AB arasında 17 Mayıs 2021 tarihinde yapılan önceki görüşmelerde yeni bir iş birliği formatı olarak sunulmuştur [Eurointegration.com.ua, 2021]. Yeni çerçeve, Moldova, Ukrayna ve Gürcistan'ın AB ile daha yoğun bir ekonomik bütünleşme aşamasına imkan sağlayarak onları AB İç Pazarı entegrasyonuna yönlendirmektedir. Üç ülke daha önce Trio olarak anılsa da, bu, Trio ülkelerinin Avrupa entegrasyonunu yeni bir düzeye taşıyan yeni bir iş birliği aşaması olarak kabul edilmektedir.

Bundan önce, Aralık 2019'da Moldova, Ukrayna ve Gürcistan Dışişleri Bakanları, AB+3 formatının oluşturulmasına ilişkin ortak bir bildiri imzalayıp, bu ülkelelerin 2009 yılında AB tarafından başlatılan Doğu Ortaklığı (DO) girişimine katılmasından bu yana gösterdikleri özveri ve ilerlemeyi vurgulamıştır. Böylece AB, DO'nun altı üyesi (Azerbaycan, Belarus, Ermenistan, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna) arasındaki bu üç devletin Avrupa entegrasyonu yolundaki çabalarını ve güçlü

* PhD Student, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, kanat.makhanov@eurasian-research.org

EaP (Azerbaijan, Armenia, Belarus, Georgia, Moldova and Ukraine) on their path of European integration. In other words, the EU has shown its readiness to cooperate with Moldova, Ukraine and Georgia slightly in a different format than with Belarus, Azerbaijan and Armenia.

Certainly, these acts of recognition by the EU towards Moldova, Ukraine and Georgia were hailed as a clear success by governments and peoples of the Associated Trio. It should be mentioned that the Trio countries made notable success on their way of European integration compared to other countries since the beginning of the EaP initiative. For instance, the EU allocated €3.4 billion funds for reforms and development projects to the EaP countries for 2014-2020. The Trio countries received nearly 82% of this sum partially because the allocation of the funds was based on merit-based principles [Robert Schuman Foundation, 2021].

It is worth mentioning that this came as a result of considerable achievements in democratization in these countries. To illustrate, the democratically elected governments and Presidents in these countries have acted in line with the increasingly pro-European public sentiments and demands. In addition, the new Constitution that came into force in December 2018 requires authorities to take all necessary measures to ensure full integration of Georgia into the EU and NATO [Agenda.ge, 2018]. In Ukraine, a special structural unit has been created in the Office of the President of Ukraine that will engage in European and Euro-Atlantic integration of Ukraine [Interfax.com.ua, 2021]. Hence, European integration is an essentially important commitment of the current authorities of the countries of Trio.

However, there were also other factors that incentivized Moldova, Ukraine and Georgia to develop a common agenda for European integration separately from the rest of the EaP members. In particular, Moldova, Ukraine and Georgia all have seen

kararlılığını takdir etmiştir. Diğer bir ifadeyle AB, Moldova, Ukrayna ve Gürcistan ile Belarus, Azerbaycan ve Ermenistan'dan biraz farklı bir formatta iş birliği yapmaya hazır olduğunu göstermiştir.

AB'nin Moldova, Ukrayna ve Gürcistan'a yönelik bu tanıma eylemleri, Associated Trio'nun hükümetleri ve halkları tarafından net bir başarı olarak karşılanmıştır. Trio ülkelerinin DO girişiminin başlangıcından bu yana diğer ülkelere kıyasla Avrupa entegrasyonu yolunda kayda değer bir başarı elde ettiğini belirtmek gerekmektedir. Örneğin, AB, 2014-2020 yılları için DO ülkelerine reformlar ve kalkınma projeleri için 3.4 milyar avro tahsis etti. Trio ülkeleri, kısmen fonların dağıtımının liyakat ilkesine dayanması nedeniyle bu miktarın neredeyse %82'sini aldı [Robert Schuman Vakfı, 2021].

Bu gelişmenin söz konusu ülkelerdeki demokratikleşmede elde edilen önemli başarıların bir sonucu olduğunu belirtmek gerekir. Örnek vermek gerekirse, bu ülkelerde demokratik olarak seçilmiş hükümetler ve devlet başkanları, giderek artan Avrupa yanlısı kamuoyu talepleri doğrultusunda hareket etmişlerdir. Ek olarak, Aralık 2018'de yürürlüğe giren yeni Anayasa, yetkililerin Gürcistan'ın AB ve NATO'ya tam entegrasyonunu sağlamak için gerekli tüm önlemleri almasını gerektirmektedir [Agenda.ge, 2018]. Ukrayna'nın Avrupa ve Avrupa-Atlantik entegrasyonu ile ilgilenecek Ukrayna Cumhurbaşkanlığı Ofisi'nde özel bir birim oluşturulmuştur [Interfax.com.ua, 2021]. Bu nedenle, Avrupa entegrasyonu, Trio ülkelerinin mevcut idarecilerinin esasen önemli bir taahhüdüdür.

Bununla birlikte, Moldova, Ukrayna ve Gürcistan'ı diğer DO üyelerinden ayrı olarak Avrupa entegrasyonu için ortak bir gündem geliştirmeye teşvik eden başka faktörler de bulunuyordu. Özellikle Moldova, Ukrayna ve Gürcistan, son birkaç yılda Rusya ile ilişkilerin kötüye gittiğini tecrübe etmiştir. Üçünün de Rusya ile

relations deteriorating with Russia over the last several years. All three also have unresolved territorial issues and disputes with Russia, which do not seem to be resolved any time soon as Russia firmly stands by its position. This became a stumbling block in Russia-Georgia and Russia-Ukraine relations in 2008 and after 2014 respectively. Therefore, the rising political and public antagonism towards Russia's anti-European stance partially became a common ground for consolidation around European integration. Moreover, the priority of active European integration and engagement in European affairs of Moldova, Ukraine and Georgia was manifested by the reluctance of all three states to participate in regional organizations in the post-Soviet space. Georgia has abandoned the CIS in 2009 after a sharp deterioration in relations with Russia. Ukraine started suspending agreements signed within the framework of the Commonwealth of Independent States in 2015 and formally left the organization in 2018. Although Moldova is a full member of the CIS, it has been much more active in negotiating with the EU than engaging in affairs of the CIS. Taking into account Moldova's determination and firm actions in accomplishing its objective of European integration, Moldova will not engage itself in the CIS any further than does it now.

In spite of gaining a new format of cooperation with the EU, it has to be acknowledged, though, that the prospects of accession to the EU in the near future look highly uncertain for all three post-Soviet states. Firstly, the Trio countries play important roles in regional security in the context of the current increasing tensions in the relations between the EU and Russia. This is a significant factor of unnecessary geopolitical risk that the EU will not be willing to take at least in short-term perspectives. Secondly, Moldova, Ukraine and Georgia must conduct very extensive work in doing reforms in key areas such as economic development, good governance, rule of law, security, connectivity, private sector devel-

çözülmemiş toprak sorunları ve anlaşmazlıkları bulunmaktadır ki, bu sorunlar, Rusya'nın kendi tutumunda ısrar ettiği sürece çözülmeyecek gibi görünmektedir. Bu, 2008'de Rusya-Gürcistan ve 2014'ten sonra Rusya-Ukrayna ilişkilerinde bir engel haline gelmiştir. Bu nedenle, Rusya'nın Avrupa karşıtı duruşuna yönelik yükselen siyasal ve toplumsal düzeydeki karşı duruş, kısmen Avrupa entegrasyonu etrafında birleşme için ortak bir zemin haline gelmiştir. Ayrıca, aktif bir Avrupa entegrasyonunun ve Moldova, Ukrayna ve Gürcistan'ın Avrupa işlerine katılımının önceliği, üç devletin de Sovyet sonrası coğrafyada bölgesel organizasyonlara katılma konusundaki isteksizliği ile kendini göstermiştir. Gürcistan, Rusya ile ilişkilerinde keskin bir şekilde bozulmanın ardından 2009 yılında Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan (BDT) ayrılmıştır. Ukrayna, 2015 yılında BDT çerçevesinde imzalanan anlaşmaları askıya almaya başlamış ve 2018'de resmi olarak topluluktan ayrılmıştır. Moldova, BDT'nin tam üyesi olmasına rağmen, AB ile müzakerelerde çok daha aktif olmuştur. Moldova'nın Avrupa entegrasyonu hedefine ulaşma konusundaki azmi ve kararlı adımları dikkate alındığında bu ülkenin BDT'ye şimdi olduğundan daha fazla entegre olmayacağı anlaşılmaktadır.

AB ile yeni bir iş birliği formatı kazanmasına rağmen, yakın gelecekte AB'ye katılım beklentilerinin üç Sovyet sonrası ülke için oldukça belirsiz görüldüğü kabul edilmelidir. Öncelikle Trio ülkeleri, AB ile Rusya arasındaki ilişkilerde artan mevcut gerilimler bağlamında bölgesel güvenlikte önemli rol oynamaktadır. Bu, AB'nin en azından kısa vadeli perspektiflerde almak istemeyeceği, gereksiz jeopolitik riskin önemli bir faktörüdür. İkinci olarak, Moldova, Ukrayna ve Gürcistan, ekonomik kalkınma, iyi yönetim, hukukun üstünlüğü, güvenlik, iletişim ve özel sektör gelişimi gibi kilit alanlarda reform yapmak için çok kapsamlı bir çalışma yürütmelidir. Bunlar, sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmedeki etkinliklerini

opment and others. These are reforms that require many years to complete and prove their effectiveness in promoting sustainable development. This is an important factor that will determine the degree of success of the Trio countries in their European integration projects.

The new Associated Trio format of cooperation gained by Moldova, Ukraine and Georgia will definitely provide more efficient ways of cooperation with the EU and realization of European integration prospects. At the same time, the policies of detachment from Russia and CIS conducted by the Trio countries can be a negative factor limiting their cooperation with former Soviet states. Given that the alignment on European laws and norms can only be accomplished in long-term timeframes, the Associated Trio format should also function as a platform for close cooperation among the three members of the Trio, which would facilitate their European integration and help them to respond to common challenges.

References

Agenda.ge (2018). The New Constitution of Georgia comes into play as the Presidential inauguration is over. Retrieved from <https://agenda.ge/en/news/2018/2674>. Accessed on 28.06.2021.

Euractiv.com (2021). Georgia, Moldova and Ukraine: A higher EU ambition. Retrieved from <https://www.euractiv.com/section/eastern-europe/opinion/georgia-moldova-and-ukraine-a-higher-eu-ambition/>. Accessed on 26.06.2021.

Eurointegration.com.ua (2021). Ukraine, Georgia and Moldova have created a new format of cooperation for the joint movement in the EU. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2021/05/17/7123240/>. Accessed on 24.06.2021.

Interfax.com.ua (2021). Structural unit for European, Euro-Atlantic integration created in President's Office, Zhovkva to be engaged in area. Retrieved from <https://en.interfax.com.ua/news/general/747590.html>. Accessed on 26.06.2021.

Robert Schuman Foundation (2021). The Eastern Partnership, between resilience and interference. Retrieved from <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0589-the-eastern-partnership-between-resilience-and-interference>. Accessed on 26.06.2021.

tamamlamak ve kanıtlamak için uzun yıllar gerektiren reformlardır. Bu, Trio ülkelerinin Avrupa entegrasyon projelerindeki başarı derecesini belirleyecek önemli bir faktördür.

Moldova, Ukrayna ve Gürcistan'ın elde ettiği yeni Associated Trio iş birliği formatı, AB ile daha verimli iş birliği yollarının ve Avrupa entegrasyon beklentilerinin gerçekleşmesini sağlayacaktır. Aynı zamanda, Trio ülkelerinin yürüttüğü Rusya ve BDT'den kopma politikaları, eski Sovyet devletleriyle iş birliğini sınırlayan olumsuz bir faktör olabilir. Avrupa yasaları ve normlarına uyumun ancak uzun vadeli zaman dilimlerinde gerçekleştirilebileceği göz önüne alındığında, Associated Trio formatının, Trio'nun üç üyesi arasında yakın iş birliği için bir platform işlevi görmesi beklenebilir. Söz konusu platform da, üç ülkenin Avrupa ile bütünleşmesini kolaylaştıracak ve ortak zorluklara cevap vermelerine yardımcı olacaktır.

Kaynaklar

Agenda.ge (2018). Gürcistan'ın yeni Anayasası, Cumhurbaşkanlığı açılışı sona erdiğinde devreye giriyor. Alınan yer: <https://agenda.ge/en/news/2018/2674>. Erişim tarihi: 28.06.2021.

Euractiv.com (2021). Gürcistan, Moldova ve Ukrayna: Daha yüksek bir AB hırsı. Alınan yer: <https://www.euractiv.com/section/eastern-europe/opinion/georgia-moldova-and-ukraine-a-higher-eu-ambition/>. Erişim tarihi: 26.06.2021.

Eurointegration.com.ua (2021). Gürcistan, Moldova ve Ukrayna, AB'deki ortak hareket için yeni bir iş birliği formatı oluşturdu. Alınan yer: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2021/05/17/7123240/>. Erişim tarihi: 24.06.2021.

Interfax.com.ua (2021). Avrupa, Avrupa-Atlantik entegrasyonu için yapısal birim, Zhovkva Cumhurbaşkanlığı Ofisi'nde bölgede faaliyet gösterecek. Alınan yer: <https://en.interfax.com.ua/news/general/747590.html>. Erişim tarihi: 26.06.2021.

Robert Schuman Vakfı (2021). Direnç ve müdahale arasındaki Doğu Ortaklığı. Alınan yer: <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0589-the-eastern-partnership-between-resilience-and-interference>. Erişim tarihi: 26.06.2021.

AGENDA OF COOPERATION IN CENTRAL ASIA ACCORDING TO COMMON INTERESTS ORTA ASYA'DA ORTAK ÇIKARLAR DOĞRULTUSUNDA İŞ BİRLİĞİ GÜNDEMİ

*Erkinbek Turgunov **

At a time when the political and security issues in the region became more and more important, a consultation meeting was held under the chairmanship of the leaders of the Central Asian states, President of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev, President of Kyrgyzstan Sadyr Japarov, President of Tajikistan Imamali Rahman, President of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev and President of Turkmenistan Gurbanguli Berdimuhamedov. Along with the presidents of the Central Asian countries, the special representative of the United Nations (UN) Secretary-General in Central Asia, Natalya German, also attended the meeting. A program for the future was formed by discussing important issues regarding the security of the region and improving international relations between the five brotherly and neighboring states. The first consultation meeting of the heads of state of the Central Asian countries was held in Kazakhstan in 2018 and the second in Uzbekistan in 2019. The third meeting, which was planned to be held in Kyrgyzstan in August 2020, was postponed due to the pandemic. The consultation meeting, which was postponed to different dates, was held in Turkmenistan on August 6th 2021 with the slogan "Five fingers of one hand" [Khabar, 2021].

In recent years, developments in the national economies of countries, energy demand as a result of population growth and the importance of security have become a frequent topic on the agenda of the countries of the region. When the introduction of green energy and energy-efficient technologies, the creation of energy fields, the fight against drought and the solution of water

Bölgedeki siyasi ve güvenlik konularının giderek daha önemli hale geldiği bir dönemde Orta Asya devletleri liderleri Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Japarov, Tacikistan Cumhurbaşkanı İmamali Rahman, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev ve Türkmenistan Cumhurbaşkanı Gurbanguli Berdimuhamedov başkanlığında cumhurbaşkanları istişare toplantısı yapılmıştır. Toplantıya, Orta Asya ülkelerinin cumhurbaşkanları ile birlikte, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri'nin Orta Asya'daki özel temsilcisi Natalya German da katılım sağlamıştır. Bölgenin güvenliği ve hem kardeş hem de komşu olan beş devlet arasındaki uluslararası ilişkileri geliştirme konusunda önemli meseleler üzerinde görüşülerek geleceğe dair bir program oluşmuştur. Orta Asya ülkeleri devlet başkanlarının ilk istişare toplantısı 2018'de Kazakistan'da, ikincisi ise 2019'da Özbekistan'da yapılmıştır. Ağustos 2020'de Kırgızistan'da yapılması planlanan üçüncü toplantı salgın nedeniyle ertelenmiştir. Farklı tarihlere ertelenen istişare toplantısı, "Bir elin beş parmağı" sloganıyla, 6 Ağustos 2021 tarihinde Türkmenistan Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilmiştir [Khabar, 2021].

Son yıllarda ülkelerin ulusal ekonomilerindeki gelişmeler ve nüfus artışı sonucunda enerji talebi ve güvenliğin önemi bölge ülkelerinin gündemine sıkça giren konular haline gelmiştir. Yeşil enerji ve enerji tasarruflu teknolojilerin devreye girmesi, enerji alanlarının oluşturulması, kuraklıkla mücadele ve su kıtlıklarının çözümü ortak çıkar olarak düşünüldüğünde,

* PhD Student, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, erkinbek230388@gmail.com

shortages are considered as common interests, the rapid resolution of regional problems will also contribute positively to the development process. Among these problems, there are common interests and common security issues such as the increasing cooperation of the relevant ministries of the countries in the field of energy in the solution of energy problems, the ever-growing demographic of the region, and the inadequacy of food and agricultural products which have become more visible due to the pandemic. At this point, the need to establish a regional food safety monitoring system for each country has emerged by the agriculture ministers of the Central Asian countries. It was decided to come together and hold a meeting every year to resolve such issues [24.kz, 2021].

In this context, the joint action and cooperation of the Central Asian states is directly related to all the states in the region. There are also common points in the establishment and development process of the Central Asian states, which have a common origin, as independent states. As a result of the disintegration of the Soviet Union, five Central Asian states declared their independence in 1991 and established diplomatic relations among them. First, on December 13th 1991, the leaders of these five brotherly countries made suggestions to strengthen cooperation between the states. It was even suggested that the name of the region be changed to Turkistan. However, the civil war in Tajikistan in 1992 and Turkmenistan's preference for a "neutral country" hampered the attempt to mobilize this union in the region. However, despite such difficulties, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Uzbekistan after the agreement on the establishment of an economic union in 1993, formed an organization in 1994 and declared its name as a "single economic area". Afterwards, the name of the organization was changed to the "Central Asian Union" in 1995 and the "Central Asian Economic Union" in 1998. Although the name of the organization was later changed to "Central Asian Coop-

bölgesel sorunların hızla çözülmesi kalkınma sürecine de olumlu katkılar sunacaktır. Bu sorunlar arasında enerji alanında bölge ülkelerine ait ilgili bakanlıkların enerji sorunlarının çözümünde iş birliğini artırması, bölgenin sürekli büyüyen demografisi ve salgından dolayı daha fazla görünür hale gelen gıda ve tarım ürünleri yetersizliği gibi konular ortak çıkarlar ve ortak güvenlik meseleleri yer almaktadır. Bu noktada Orta Asya ülkelerinin tarım bakanları tarafından, her ülke için bölgesel gıda güvenliği izleme sistemi oluşturma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu tür meseleleri çözmek için her yıl bir araya gelerek toplantı yapma kararı alınmıştır [24.kz, 2021].

Bu bağlamda, Orta Asya devletlerinin ortak eylem ve iş birliğinin, bölgedeki bütün devletlerle doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Ortak kökene sahip olan Orta Asya devletlerinin bağımsız devletler olarak kuruluşu ve gelişme sürecinde de ortak noktalar bulunmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu 1991 yılında beş Orta Asya devleti bağımsızlıklarını ilan ederek kendi aralarındaki ilişkileri geliştirmenin yanı sıra, diğer ülkelerle de diplomatik ilişkiler kurmuşlardır. İlk olarak 13 Aralık 1991'de beş kardeş ülkenin liderleri bir araya gelerek devletler arasındaki iş birliğini artırmak için önerilerde bulunmuşlardır. Hatta bölgenin adının Türkistan olarak değiştirilmesi önerilmiştir. Ancak 1992'de Tacikistan'daki iç savaş ve Türkmenistan'ın "daimi tarafsız ülke" statüsünü tercihi, bölgedeki bu birliğin güçlü bir şekilde harekete geçirme girişimini sekteye uğratmıştır. Lakin bu tür zorluklara rağmen, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan 1993'te ekonomik bir birlik kurulması üzerine varılan anlaşmanın ardından 1994'de bir örgüt kurarak adını "tek bir ekonomik alan" olarak ilan ettiler. Sonrasında 1995'te örgütün adı Orta Asya Birliği, 1998'de ise "Orta Asya Ekonomik Birliği" olarak değiştirilmiştir. Sonrasında örgütün adı "Orta Asya İşbirliği Örgütü" olarak değiştirilmesine rağmen,

eration Organization", it has not played an active role in the development of cooperation between the countries of the region for many years. In 2007, the Central Asian Union was established with the suggestion of the Founding President of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, in order to develop cooperation between the countries of the region [Anadolu Agency 2021; Aynural and Kesici, 2010].

Among the cooperation issues of the countries in the region, economic and commercial relations are among the leading issues. As it is known, the trade volume between Central Asian countries has a small share in the total exports of the countries. At this point, the differences between economic sizes should also be taken into account. For example, if the total trade volume of the countries in the region exceeded 152 billion dollars in 2019, intra-regional trade remained at the level of 6.1 billion dollars. In both numbers, Kazakhstan has the majority share. In this regard, we can state that the region has not reached its full trade potential, although the low share of the intra-regional trade volume in the total is taken into account in issues such as global competition, export and import compatibility [Uncomtrade, 2021]. Continuing to develop the economic relations between the countries of the region in various aspects will allow the trade volume to increase to a certain extent.

Through the frequent inclusion of regional countries' interests and common interests in the policy agenda, emphasize the importance of joint evaluation and solution of public transport and transportation as well as economy, trade and infrastructure problems. During the last consultation meeting, the Presidents called for sharing the available opportunities and jointly resolving the shortcomings. It has been noted that there are many opportunities to increase the trade volume between the five countries through the efficient use of infrastructure opportunities. Kazakhstan, emphasizing the impor-

uzun yıllar boyunca bölge ülkeleri arasındaki iş birliğinin geliştirilmesi adına etkin bir rol oynamadığı söylenebilir. 2007'de bölge ülkeleri arasındaki iş birliğinin geliştirilmesi adına Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Elbaşı Nursultan Nazarbayev'in önerisiyle Orta Asya Birliği kurulmuştur [Anadolu Ajansı, 2021; Aynural ve Kesici, 2010].

Bölge ülkelerin iş birliği konuları arasında ekonomik ve ticari ilişkiler öne çıkan meseleler arasında yer almaktadır. Bilindiği üzere Orta Asya ülkeleri arasındaki ticaret hacmi ülkelerin toplam ihracatı içerisinde küçük bir paya sahiptir. Bu noktada ekonomik büyüklükler arasındaki farklar da göz önüne alınması gerekmektedir. Örneğin bölge ülkelerinin toplam ticaret hacmi 2019'da 152 milyar doları geçmiş olsa da bölge içi ticaret 6.1 milyar dolar seviyesinde kalmıştır. Her iki rakamda da Kazakistan'ın ağırlığı yüksektir. Bu konuda bölge içi ticaret hacminin toplam içerisindeki payının, küresel rekabet, ihracat ve ithalat uyumu gibi meselelerde de göz önünde bulundurulduğunda, bölgenin ticaret potansiyelini yansıtmadığı ifade edebiliriz [Uncomtrade, 2021]. Bölge ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkilerin çeşitli yönleriyle gelişmeye devam etmesi ticaret hacminin de belirli ölçüde çoğaltmasına olanak sağlayacaktır.

Bölge ülkeleri, ortak çıkarların politika gündemine sıklıkla dahil edilmesi yoluyla, ekonomi, ticaret ve altyapı sorunlarının yanı sıra toplu taşıma ve ulaşımın ortak değerlendirilmesi ve çözümünün önemini vurgulamaktadır. Son istişare toplantısı sırasında cumhurbaşkanları mevcut fırsatları paylaşma ve eksiklikleri ortaklaşa giderme çağrısında bulunmuşlardır. Altyapı fırsatlarının verimli şekilde kullanılmasıyla beş ülke arasında ticaret hacminin artırılması adına birçok fırsatın bulunduğu kaydedilmiştir. Kazakistan, Trans-Hazar Uluslararası Taşıma Güzergahı'nın önemini vurgulayarak, Çin-Avrupa-Çin yönünde büyük bir lojistik ve taşımacılık potansi-

tance of the Trans-Caspian International Transport Route, stated that there is a great logistics and transportation potential in the China-Europe-China direction and that they attach great importance to the development of these opportunities. As an example of regional transportation projects can be shown the second line of the "Dostik-Moyinti" railway with a cost of 2 billion dollars. If the construction of this project is completed by 2025, it is estimated that the transport capacity of the region will increase by up to five times [CIS Executive Committee, 2021]. At the same time, the Kazakhstan-Turkmenistan-Iran railway line will provide ample opportunities for the Central Asian countries to increase their trade with Persian Gulf countries. On the other hand, the development of the southern corridor of the Trans-Asian railway line has a great role. For example, the Darbaza-Maktaaral railway line between Kazakhstan and Uzbekistan has reduced the freight transport time by one and half times. The Mazar-i-Sharif-Kabil-Peshawar railway line will not only bring Central Asian countries to a new level of international relations with South Asia, but will also be one of the ways to support Afghanistan in accelerating the process of global economic relations. The "Turkmenbashi-Karabogaz-Kazakhstan Border" highway is expected to increase freight and passenger traffic between Kazakhstan and Turkmenistan. It has been noted that the ports of Kazakhstan and Turkmenistan have great potential in the region, the number of containers transported over the Caspian Sea has increased 13 times in the last three years, and a container center is planned to be established in Aktau port of Kazakhstan. There are other projects apart from the Turkistan-Shymkent-Tashkent high-speed railway line (project cost of 70 million dollars) between the states of Kazakhstan-Uzbekistan. Kazakhstan stated that the modernization of the Beyneu-Ak-jigit highway will positively affect the transportation issue from the city of Kurik in Uzbekistan to the port of Aktau [Office of the Prime Minister of Kazakhstan site, 2021].

yelinin bulunduğunu ve bu fırsatların geliştirilmesine büyük önem verdiklerini belirtmiştir. Bölgesel ulaşım projelerine örnek olarak maliyeti 2 milyar dolar olan "Dostik-Moyinti" demiryolunun ikinci hattı gösterilebilir. Bu projenin inşaatının 2025'e kadar tamamlanması durumunda, bölgenin taşımacılık kapasitesinin beş kata kadar artması tahmin beklenmektedir [BDT Yürütme Komitesi, 2021]. Aynı zamanda, Kazakistan-Türkmenistan-Iran demiryolu hattı Orta Asya ülkelerinin Basra Körfezi ülkeleriyle ticaretini artırmasına geniş fırsatlar temin edecektir. Öte yandan Trans-Asya demiryolu hattının güney koridorunun geliştirilmesinin büyük rolü vardır. Örneğin, Kazakistan ile Özbekistan arasındaki Darbaza-Maktaaral demiryolu hattı yük taşıma süresini bir buçuk kat azaltmıştır. Mezar-ı Şerif-Kabil-Peşaver demiryolu hattı sadece Orta Asya ülkelerini Güney Asya ile yeni bir uluslararası ilişkiler düzeyine getirmekle kalmayacak, aynı zamanda Afganistan'ı küresel ekonomik ilişkiler sürecini hızlandırmada desteklemenin yollarından biri olacaktır. "Türkmenbaşı-Karabogaz-Kazakistan Sınırı" karayolunun, Kazakistan ve Türkmenistan arasındaki yük ve yolcu trafiğini artırması beklenmektedir. Kazakistan ve Türkmenistan limanlarının bölgede büyük potansiyele sahip olduğu, Hazar Denizi üzerinden taşınan konteyner sayısının son üç yılda 13 kat arttığı ve Kazakistan'ın Aktau limanında bir konteyner merkezinin oluşturulmasının planlandığı kaydedilmiştir. Kazakistan ve Özbekistan devletleri arasında, Türkistan-Çimkent-Taşkent hızlı tren demiryolu hattı (proje maliyeti 70 milyon dolar) dışında başka projeler de mevcuttur. Kazakistan, Beyneu-Ak-jigit otoyolunun modernizasyonu sonucu Özbekistanın Kurik şehriden Aktau limanına ulaşım meselesini olumlu etkileyeceğini belirtmiştir. [Kazakistan Başbakanlığı Ofisi sitesi, 2021].

Güvenlik meseleleri içerisindeki en başlıca alanlar arasında yer alan askeri ve savunma güvenliği geçtiğimiz aylarda tüm

Military and defense security, which is among the most important areas of security issues, has attracted the attention of the whole world in the past months, and the latest events in Afghanistan cause various concerns about the stability and future of the region. The joint action and cooperation of the Central Asian states is directly related to every state in the region. In this context, an important factor in ensuring and strengthening security and stability in the region is the peaceful resolution of the situation in Afghanistan as soon as possible. The capture of capital Kabul and almost the whole of the country by the Taliban causes uncertainties in many subjects, from the conduct of state affairs to the attitude towards the local people, where Central Asian countries need to discuss many new security problems from forced migration to border security. It was noted that the leaders, who are aware of the importance of working jointly with both Central Asian countries and international organizations on the migration wave and the delivery of humanitarian aid to Afghanistan, are ready to provide all necessary assistance for the solution of the problems that may arise in Afghanistan and for the stability in the country at the consultation meeting of the presidents of the Central Asian countries [Al Jazeera, 2021]. Nevertheless, as mentioned before, ensuring security and stability in Afghanistan is among the essential issues in line with the interests of the countries in the region.

The participation of Natalya German in the meeting reveals the view that the leaders want to emphasize the desire of the Central Asian countries to strengthen their cooperation with other countries and the UN in the international arena. At this point, it is also important that there are many references to UN documents in the text of the declaration adopted at the end of the meeting. Finally, in line with the joint agreement of the consultation meeting, it is expected that the creation of a working group from the Ministry of Foreign Affairs of Central Asian countries will increase the coopera-

dünyanın dikkatini çeken Afganistan'daki son olaylar bölgenin istikrarı ve geleceği konusunda çeşitli endişelere yol açmaktadır. Orta Asya devletlerinin ortak eylemi ve iş birliği, bölgedeki her devletle doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, bölgede güvenlik ve istikrarın sağlanması ve güçlendirilmesinde önemli bir faktör Afganistan'daki durumun bir an önce barışçıl bir şekilde çözülmesidir. Taliban'ın Kabil'i ele geçirmesi ile ülkenin neredeyse tamamına hakim olduğu ve devlet işlerinin yürütülmesinden yerel halka karşı tutumuna kadar pek çok konudaki belirsizlikler Orta Asya ülkelerine zorunlu göç dalgasından sınır güvenliklerine kadar pek çok yeni güvenlik sorunlarını masaya yatırmalarına neden olmaktadır. Göç dalgası ve Afganistan'a insani yardımların ulaştırılması konusunda hem Orta Asya ülkeleri birbirleri ile hem de uluslararası kuruluşlarla ortaklaşa çalışmanın farkında olan liderlerin Orta Asya ülkeleri cumhurbaşkanları istişare toplantısında Afganistan'da ortaya çıkabilecek sorunların çözümü ve ülkedeki istikrar için gerekli tüm yardımı sağlamaya hazır oldukları kaydedilmiştir [Al Jazeera, 2021]. Çünkü daha önce de bahsedildiği üzere Afganistan'daki güvenlik ve istikrarın sağlanması, bölge ülkelerinin menfaatleri doğrultusunda elzem konular arasında yer almaktadır.

Toplantıya Natalya German'ın da katılması liderlerin uluslararası arenada Orta Asya ülkelerinin diğer ülkeler ve BM ile iş birliğinin güçlendirilmesi isteğinin vurgulanmak istenmesi görüşünü ortaya koymaktadır. Bu noktada toplantı sonucunda kabul edilen bildiri metninde BM belgelerinden çok sayıda atıf bulunması da bu bağlamda önemlidir. Son olarak istişare toplantısının ortak anlaşma doğrultusunda, Orta Asya ülkelerinin Dışişleri Bakanlıkları yanından çalışma grubunun oluşturulması, devletler arasındaki iş birliği çalışmalarını artırması beklenmektedir. Beş ülkenin liderleri, güveni ve eşitliği korumayı, Orta Asya bölgesinin kalkınmasında ortak çıkarları geliştirmeyi ve BM ve

tion between the states. The leaders of the five countries agreed to maintain trust and equality, promote common interests in the development of the Central Asian region and solve common problems through negotiations and consultations on the basis of the statutes and principles of the UN and other international organizations [Egemen Kazakhstan, 2021].

As a result, the importance of acting with the understanding of unity and solidarity within the scope of cooperation with the countries of the region was felt by the five Central Asian countries [UN, 2021], which gained independence in 1991 and became members of the UN on March 2nd 1992, after completing the state establishment and seeking a new way for the development of the countries. It is clear that this process will continue in the future. It is necessary to solve the stability and security issues in the region together in order to bring new breakthroughs in the economy, trade and investment to the agenda more frequently. Thus, regional cooperation will be strengthened and continued in the future, thanks to joint cooperation against the economy, food, defense and similar security problems. It will make positive contributions to the interests of the countries of the region and will enable their relations to be strengthened.

References

Al Jazeera (2021) Afghanistan's neighbors in Central Asia are in panic and refuse to accept refugees. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/19/afghanistans-ex-soviet-neighbours-panic-reject-refugees>. Accessed on 11.09.2021.

Anadolu Agency (2021). A new era in the Central Asian Union. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/orta-asya-butunlesmesinde-yeni-donem/2338831>. Accessed on 08.09.2021.

Aynural, Salih ve Kesici, Kayyum (2010). The necessity of the union of West Turkestan Republics. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/9166>. Accessed on 15.09.2021.

CIS Executive Committee (2021). Turkmenistan hosts consultation meeting of Central Asian leaders. Retrieved from https://cis.minsk.by/news/19904/v_turkmenistane_

diğer uluslararası örgütlerin tüzük ve ilkeleri temelinde müzakereler ve istişareler yoluyla ortak sorunları çözme konusunda anlaşılır [Egemen Kazakistan, 2021].

Sonuç olarak, 1991 yılında bağımsızlıklarını kazanan ve 2 Mart 1992 tarihinde BM'ye üye olan beş Orta Asya ülkesi tarafından [BM, 2021] devlet kuruluşunu tamamlayıp ülkelerin gelişmesinde yeni bir yol arayışında bölge ülkeleriyle iş birliği kapsamında birlik ve beraberlik anlayışıyla hareket etmenin önemi hissedilmiştir. Bu sürecin gelecekte de devam edeceği açıktır. Bölgedeki istikrar ve güvenlik meselelerini birlikte çözmenin ve ekonomi, ticaret ve yatırım konularında yeni atılımların gündeme daha sık getirilmesi gerekmektedir. Böylece ekonomi, gıda, savunma ve benzeri güvenlik sorunlarına karşı ortak çalışma sayesinde bölgesel iş birliğinin gelecekte daha da güçlendirilerek devam ettirilmesi bölge ülkelerinin çıkarlarına olumlu katkılar sağlayarak ilişkilerinin de perçinlenmesine olanak sağlayacaktır.

Kaynaklar

Al Jazeera (2021). Afganistan'ın Orta Asya'daki komşuları panik halinde ve mültecileri kabul etmeyi reddediyor. Alınan yer: <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/19/afghanistans-ex-soviet-neighbours-panic-reject-refugees>. Erişim tarihi: 11.09.2021.

Anadolu Ajansı (2021). Orta Asya birliğinde yeni bir dönem. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/orta-asya-butunlesmesinde-yeni-donem/2338831>. Erişim tarihi: 08.09.2021.

Aynural, Salih ve Kesici, Kayyum (2010). Batı Türkistan Cumhuriyetleri birliği'nin gerekliliği. Alınan yer: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/9166>. Erişim tarihi: 15.09.2021.

Bağımsız Devletler Topluluğu Yürütme Komitesi (2021). Türkmenistan, Orta Asya liderlerinin istişare toplantısına ev sahipliği yaptı. Alınan yer: https://cis.minsk.by/news/19904/v_turkmenistane_proshla_konsultativnaja_vstrecha_glav_gosudarstv_centralnoj_azii#6. Erişim tarihi: 10.09.2021.

Birleşmiş Milletler (2021). Birleşmiş Milletler üye ülkeleri. Alınan yer: <https://www.un.org/en/about-us/member-states>. Erişim tarihi: 10.09.2021.

proshla_konsultativnaja_vstrecha_glav_gosudarstv_cen-
tralnoj_azii#6. Accessed on 10.09.2021.

Egemen Kazakhstan (2021). Five countries are stay-
ing together. Retrieved from [https://egemen.kz/arti-
cle/284166-beseu-bekem-bolsa](https://egemen.kz/article/284166-beseu-bekem-bolsa). Accessed on 05.09.
2021.

Khabar (2021). What topics were on the agenda at
the Central Asian Presidents' meeting? Retrieved from
[https://khabar.kz/kk/news/sayasat/item/134981-ort-
alyk-aziya-elderi-prezidentterinin-baskosuynda-kan-
daj-maseleler-koterildi](https://khabar.kz/kk/news/sayasat/item/134981-ortalyk-aziya-elderi-prezidentterinin-baskosuynda-kandaj-maseleler-koterildi). Accessed on 08.09.2021.

Office of the Prime Minister of Kazakhstan site
(2021). President of Kazakhstan Kassym-Jomart Toka-
yev attended the Central Asian Leaders consultation
meeting. Retrieved from [https://primeminister.kz/kz/
news/kazakistan-prezidenti-kasym-zhomart-tokaev-ort-
alyk-aziya-elderi-basshylarynyn-konsultativtik-kezdeseu-
ine-katysty-671755](https://primeminister.kz/kz/news/kazakistan-prezidenti-kasym-zhomart-tokaev-ortalyk-aziya-elderi-basshylarynyn-konsultativtik-kezdeseuine-katysty-671755). Accessed on 14.09.2021.

Qazaqstan.tv (2021). Leaders of Central Asian coun-
tries gathered. Retrieved from [https://qazaqstan.tv/in-
dex.php/news/143906/](https://qazaqstan.tv/index.php/news/143906/). Accessed on 05.09.2021.

United Nations (2021). UN member states. Retrieved
from <https://www.un.org/en/about-us/member-states>.
Accessed on 10.09.2021.

United Nations Comtrade Database (2021). United
Nations trade data. Retrieved from [https://comtrade.
un.org/data/](https://comtrade.un.org/data/). Accessed on 14.09.2021.

24.kz (2021). What is the purpose of the Central
Asian leaders' meeting in Turkmenistan? Retrieved from
[https://24.kz/kz/zha-aly-tar/sayasat/item/491328-ort-
alyk-aziya-elderini-basshylary-t-rikmenstan-a-an-
daj-ma-satpen-zhinaldy](https://24.kz/kz/zha-aly-tar/sayasat/item/491328-ortalyk-aziya-elderini-basshylary-t-rikmenstan-a-andaj-ma-satpen-zhinaldy). Accessed on 11.09.2021.

Birleşmiş Milletler Ticari Veri Tabanı (2021). Bir-
leşmiş Milletler ticari veri tabanı. Alınan yer: [https://
comtrade.un.org/data/](https://comtrade.un.org/data/). Erişim tarihi: 14.09.2021.

Egemen Kazakhstan (2021). Beş ülke birara-
da durmaktadır. Alınan yer: [https://egemen.kz/
article/284166-beseu-bekem-bolsa](https://egemen.kz/article/284166-beseu-bekem-bolsa). Erişim tarihi:
05.09.2021.

Kazakistan Başbakanlığı Ofisi Resmi Sitesi (2021).
Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Toka-
yev, Orta Asya liderleri istişare toplantısı'na katıldı.
Alınan yer: [https://primeminister.kz/kz/news/ka-
zakstan-prezidenti-kasym-zhomart-tokaev-ortal-
yk-aziya-elderi-basshylarynyn-konsultativtik-kezdeseu-
ine-katysty-671755](https://primeminister.kz/kz/news/kazakistan-prezidenti-kasym-zhomart-tokaev-ortalyk-aziya-elderi-basshylarynyn-konsultativtik-kezdeseuine-katysty-671755). Erişim tarihi: 15.09.2021.

Khabar (2021). Orta Asya Cumhurbaşkanları top-
lantısında hangi konular gündeme geldi? Alınan yer:
[https://khabar.kz/kk/news/sayasat/item/134981-ort-
alyk-aziya-elderi-prezidentterinin-baskosuy-
nda-kandaj-maseleler-koterildi](https://khabar.kz/kk/news/sayasat/item/134981-ortalyk-aziya-elderi-prezidentterinin-baskosuynda-kandaj-maseleler-koterildi). Erişim tarihi: 08.09.
2021.

24.kz (2021). Orta Asya liderlerinin Türkmenis-
tan'daki toplantısının amacı nedir? Alınan yer: [ht-
tps://24.kz/kz/zha-aly-tar/sayasat/item/491328
-ortalyk-aziya-elderini-basshylary-t-rikmenstan-a-an-
daj-ma-satpen-zhinaldy](https://24.kz/kz/zha-aly-tar/sayasat/item/491328-ortalyk-aziya-elderini-basshylary-t-rikmenstan-a-andaj-ma-satpen-zhinaldy). Erişim tarihi: 11.09.2021.

THE 20TH ANNIVERSARY OF THE SHANGHAI COOPERATION ORGANISATION: STATE OF AFFAIRS ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ'NÜN 20. YILDÖNÜMÜ: GÜNCEL BİR DEĞERLENDİRME

*Albina Muratbekova **

The anniversary summit of the SCO Council of Heads of State of the Shanghai Cooperation Organization (SCO) chaired by Tajik President Emomali Rahmon was held in Dushanbe on September 17, 2020. Attended by the presidents of Kazakhstan, Kyrgyzstan, Pakistan, Uzbekistan as member states, and Belarus, Iran as SCO observer states, the summit was remotely joined by heads of member states China, India, and Russia and Mongolia as an observer. The President of Turkmenistan Gurbanguly Berdimuhamedov participated in the summit as an invited guest. Despite the plans to widely celebrate the twentieth anniversary, recent developments in Afghanistan and the subsequent absence of key members changed the agenda.

The absence of key leaders of the SCO member countries like Russia and China meanwhile, was interpreted as an attempt to mitigate contradictions caused due to the inability to find a common solution to the situation in Afghanistan. According to speeches, The President of Tajikistan Emomali Rahmon had the toughest position on the Taliban government, stating that "ignoring the ethnic diversity of Afghanistan" and imposing "tough medieval Sharia law" will not lead to anything good, whereas presidents of Russia, China and Pakistan were more positive towards Taliban. The President of Pakistan Imran Khan believes that the Taliban should not be demonized, whilst presidents Putin and Xi Jinping considered the Taliban's rise to power "bloodless" and a "fait accompli". President Putin even proposed to negotiate with the Tal-

17 Eylül 2021'de Tacikistan Devlet Başkanı İmamali Rahman başkanlığında ki Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Devlet Başkanları Konseyi'nin yıldönümü münasebetiyle düzenlenen zirvesi Duşanbe'de gerçekleştirildi. Üye devletler olarak Kazakistan, Kırgızistan, Pakistan, Özbekistan ve ŞİÖ gözlemci devletleri olarak Belarus ve İran'ın cumhurbaşkanlarının katıldığı zirveye, Çin, Hindistan, Rusya gibi diğer üye devletler ile gözlemci statüsündeki Moğolistan'ın başkanları uzaktan katılım sağlamıştır. Türkmenistan Devlet Başkanı Kurbankulu Berdimuhamedov zirveye davetli olarak katılmıştır. Yirminci yıldönümünü geniş çapta kutlama planlarına rağmen, Afganistan'daki son gelişmeler ve kilit üyelerin yokluğu gündemi değiştirmiştir.

ŞİÖ'ye üye Çin ve Rusya gibi önemli ülkelerin liderlerinin yokluğu, Afganistan'daki duruma ortak bir çözüm bulamamasından kaynaklanan çelişkileri azaltma girişimi olarak yorumlanmıştır. Tacikistan Devlet Başkanı İmamali Rahman, "Afganistan'ın etnik çeşitliliğini görmezden gelmenin" ve "sert ortaçağ şeriat yasalarını" dayatmanın iyi bir şeye yol açmayacağını belirterek, Taliban hükümetine karşı en sert tutumu sergilerken, Rusya, Çin ve Pakistan cumhurbaşkanları ise Taliban'a karşı daha ılımlı bir yaklaşım sergilemişlerdir. Pakistan Devlet Başkanı İmran Han, Taliban'ın "şerleştirilmemesi" gerektiğine inanırken, Putin ve Xi Jinping, Taliban'ın iktidara yükselişini "kansız" ve "oldubitti" olarak değerlendirmişlerdir. Başkan Putin, ŞİÖ Temas Grubu içinde

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, albina.muratbek@gmail.com

iban government within the SCO Contact Group [Aripov, 2021]. To maintain regional security, the President of Tajikistan Rahmon called to create a security belt around Afghanistan. His decisive stance on Afghanistan was also dictated by an attempt to gain the support of Pakistan in coercing militant groups in Afghanistan. China, frightened of possible Uyghur's connections with Afghanistan militants, and India, similarly afraid of its north-western border regions, are interested in pressing militant groups [Atlantic Council, 2021].

An urgent need for humanitarian assistance along with a need to form an inclusive government of Afghanistan was stressed by all leaders. In order to prevent a humanitarian crisis in Afghanistan, the President of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev proposed to establish a humanitarian hub for international assistance to Afghanistan in Almaty, whilst the President of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev is ready to host the SCO-Afghanistan summit in Tashkent if needed [Fergana, 2021].

By and large, the Dushanbe Declaration, although underlining the developments in Afghanistan, failed to provide any constructive and collective suggestions [Ministry of External Affairs of India, 2021]. It proves widespread concerns of SCO's enlargement that despite its immense geographical coverage, it is hardly possible to achieve any collective solutions on regional security issues due to contradictory visions of member states. Another important function of the SCO – to provide a platform for face-to-face negotiations of regional leaders also failed expectations ahead of the anniversary summit.

The summit members meanwhile agreed to further expand the organization by initiating the procedure of admitting Iran as a full-fledged member state, as well as granted Egypt, Qatar and Saudi Arabia the status of dialogue partners. It should be remembered that the previous enlargement took

Taliban hükümetiyle müzakere etmeyi dahi önermiştir [Aripov, 2021]. Bölgesel güvenliği korumak için Tacikistan Devlet Başkanı Rahman, Afganistan çevresinde bir güvenlik kuşağı oluşturulması çağrısında bulunmuştur. Rahman'ın, Afganistan konusundaki kararlı duruşu, Afganistan'daki militan grupları baskı altında tutmak için Pakistan'ın desteğini kazanma girişimi olarak da algılanmıştır. Uygurlar'ın Afganistan militanlarıyla olası bağlantılarından endişe eden Çin ve benzer şekilde kuzeybatı sınır bölgeleriyle ilgili güvenlik korkusu olan Hindistan, militan gruplara baskı yapılması hususunu önemsemektedir [Atlantik Konseyi, 2021].

Afganistan'da kapsayıcı bir hükümet kurma ve acil insani yardım ihtiyacı tüm liderler tarafından vurgulanmıştır. Afganistan'da insani krizi önlemek için Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev, Afganistan'a uluslararası yardım için Almatı'da bir insani merkez kurmayı teklif ederken, Özbekistan Devlet Başkanı Şavkat Mirziyoyev ise gerekirse Taşkent'te ŞİÖ-Afganistan zirvesine ev sahipliği yapmaya hazır olduklarını dile getirmiştir [Fergana, 2021]. Genel olarak Duşanbe Deklarasyonu, Afganistan'daki gelişmelerin altını çizse de, herhangi bir yapıcı ve toplu öneri sunamamıştır [Hindistan Dışişleri Bakanlığı, 2021]. Geniş coğrafi kapsamına rağmen, üye devletlerin çelikli görüşleri nedeniyle bölgesel güvenlik konularında herhangi bir ortak karara varmalarının pek mümkün olmadığı bu durum ŞİÖ'nün genişlemesine ilişkin yaygın endişelere kanıt niteliğinde değerlendirilmektedir. ŞİÖ'nün bir diğer önemli işlevi de bölgesel liderlerin yüz yüze müzakereleri için bir platform sağlamaktır. Ancak yıldönümü zirvesi arifesinde beklenen bu görüşmeler gerçekleşmemiştir.

Bu arada zirve üyeleri, İran'ı tam teşekküllü bir üye devlet olarak kabul etme prosedürünü başlatmak ve Mısır, Katar ve Suudi Arabistan'a diyalog ortağı statüsü vermek suretiyle örgütü daha da genişlet-

place in 2017 with the acceptance of India and Pakistan as full members.

Within the twenty years, SCO had several stages of development. Launching with the pre-SCO phase, that of the Shanghai Five, which maintained borders between China and Russia and Central Asian states based on the agreements of 1996 and 1997, the institutionalization of the SCO emerged during 2001-2004. Accepting Uzbekistan as a member state; signing the Shanghai convention on the fight against terrorism, separatism and extremism; the establishment of the Regional Anti-Terrorist Structure (RATS), along with the establishment of the secretariat of the SCO all were developments of the formative phase of SCO. Enlargement of membership by accepting Iran, India, Pakistan and Mongolia as observer states, development of energy cooperation and fight against opium smuggling from Afghanistan have featured another stage of the SCO (2005-2015). The decision to first develop vertically, and only then horizontally which postponed the bid of India for fully-fledged membership also happened during this period. The accession of India and Pakistan as member states in 2017 ushered the new enlargement stage of SCO, which now includes the procedure of Iran's inclusion that might take up to two years [Muratbekova, 2019]. Noteworthy, Iran's bid for membership in the SCO was delayed for 15 years due to sanctions and contradictions with the Tajik government that claimed the alleged support of the Islamic Movement of Tajikistan by the Iranian government [Al Jazeera, 2021].

With the acceptance of Iran as the eighth full member, SCO as a Eurasian bloc heightens its capacity. The US's withdrawal from Afghanistan and subsequent reduction of the presence of the US government in the region is expected to revive regional cooperation also within the SCO mechanisms [Atlantic Council, 2021]. SCO, on the other hand, is considered by some experts as having reached a tacit consensus, where

meyi kabul etmiştir. Bir önceki genişlemenin 2017 yılında Hindistan ve Pakistan'ın tam üye olarak kabul edilmesiyle sonuçlandığını hatırlatmakta da fayda vardır.

Yirmi yıl içinde, ŞİÖ birkaç gelişme aşamasından geçmiştir. 1996 ve 1997 anlaşmalarına dayanarak Çin ile Rusya ve Orta Asya devletleri arasındaki sınırları koruyan Şanghay Beşlisi'nin ŞİÖ öncesi aşamasıyla başlayan ŞİÖ'nün kurumsallaşması 2001-2004 yıllarında gerçekleşmiştir. Özbekistan'ı üye devlet olarak kabul etmek; terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılıkla mücadele konulu Şanghay sözleşmesini imzalamak; Bölgesel Terörle Mücadele Yapısı ile birlikte ŞİÖ Sekreterliği'nin kurulması, ŞİÖ'nün oluşum aşamasının gelişmeleri arasında yer almaktadır. İran, Hindistan, Pakistan ve Moğolistan'ın gözlemci devlet olarak kabul edilerek üyeliğin genişletilmesi, enerji iş birliğinin geliştirilmesi ve Afganistan'dan afyon kaçakçılığı ile mücadele ŞİÖ'nün bir başka aşamasına (2005-2015) önayak olmuştur. Hindistan'ın tam teşekküllü üyelik teklifini erteleyen; önce dikey, daha sonra yatay olarak gelişme kararı da bu dönemde gerçekleşmiştir. 2017 yılında Hindistan ve Pakistan'ın üye devletler olarak katılımı, ŞİÖ'nün genişlemesinin yeni bir aşamasını başlatmıştır. Bu süreç şimdi İran'ın katılımı için iki yıla kadar sürebilecek prosedürü de içermektedir [Muratbekova, 2019]. İran hükümetinin Tacikistan İslami Hareketi'ne destek verdiği iddiasını açıklayan Tacik hükümeti ile süregelen yaptırımlar ve çelişkiler nedeniyle şu ana dek İran'ın ŞİÖ'ye üyelik başvurusunun 15 yıl ertelenmiş olması dikkat çekicidir [Al Jazeera, 2021].

İran'ın sekizinci tam üye olarak kabul edilmesiyle ŞİÖ, bir Avrasya blogu olarak gücünü artırmaktadır. ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi ve ardından ABD hükümetinin bölgedeki varlığının azalmasının, ŞİÖ mekanizmaları içinde de bölgesel iş birliğini canlandırması beklenmektedir [Atlantik Konseyi, 2021]. Öte yandan, bazı uzmanlar, ŞİÖ'nün Rusya'nın Kolektif Gü-

Russia ensures the security of the region, including through the structures of the Collective Security Treaty Organization (CSTO), while China provides the economic component of cooperation [Konarovsky, 2016]. Proposed SCO Development Bank and SCO Free Trade Area, the establishment of the China-SCO Development Zone in Qingdao in 2020, along with the wide promotion of the Belt and Road Initiative all underpins China's efforts in strengthening its economic component. However, the establishment of the Quadrilateral Cooperation and Coordination Mechanism (QCCM) by China that brings together Afghanistan, Pakistan and Tajikistan to combat terrorism is also seen as an institutionalization of Chinese efforts in regional security. Russia sees the SCO as an anti-western bloc that promotes Russia's interests, in addition to other member states that are equally critical to a various extent.

Either way, the SCO summit reaffirmed a vision to further enlarge the scope of the organization by entering new members in order to reinforce the Eurasian bloc. Despite the predictions that SCO might become more ceremonial and less viable as an organization, the potential of gathering regional players to discuss Asian affairs is undeniable. Regional security and Afghanistan more than ever need a decisive reaction of SCO members.

References

Al Jazeera (2021). What Iran's membership of Shanghai Cooperation Organisation means. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/19/iran-shanghai-cooperation-organisation>. Accessed on 25.09.2021.

Aripov, Anushervon (2021). SCO demanded that the Taliban not rule Afghanistan alone: How the summit in Dushanbe ended. Retrieved from <https://www.currenttime.tv/a/shos-potrebovala-ot-talibov-raznoobraziya-v-pravitelstve-afganistana-chem-zakonchilsya-sammit-v-dushanbe/31465254.html>. Accessed on 25.09.2021.

Atlantic Council (2021). Experts react: 2021 Shanghai Cooperation Organisation (SCO) summit in Tajikistan. Retrieved from <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/>

venlik Anlaşması Örgütü'nün yapıları da dâhil olmak üzere bölgenin güvenliğini ve Çin'in iş birliğinin ekonomik bileşenini sağladığı konusunda mutabık sayılırlar [Konarovsky, 2016]. ŞİÖ Kalkınma Bankası ve ŞİÖ Serbest Ticaret Bölgesi önerisiyle, 2020 yılında Qingdao'da Çin-ŞİÖ Kalkınma Bölgesi'nin kurulması ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin geniş biçimde teşvik edilmesi, Çin'in ekonomik bileşenini güçlendirme çabalarının temelini oluşturmaktadır. Ancak Çin'in terörle mücadele için Afganistan, Pakistan ve Tacikistan'ı bir araya getiren Dörtlü İşbirliği ve Koordinasyon Mekanizması'nı kurması, Çin'in bölgesel güvenlik çabalarının kurumsallaşması olarak da görülmektedir. Rusya, ŞİÖ'yü, çeşitli ölçülerde eşit derecede kritik olan diğer üye devletlere ek olarak, Rusya'nın çıkarlarını destekleyen Batı karşıtı bir blok olarak değerlendirmektedir.

Her durumda, ŞİÖ zirvesi, Avrasya bloğunu güçlendirmek için yeni üyeler ekleyerek örgütün ölçeğini daha da genişletme arzusunu doğrulamıştır. ŞİÖ'nün, bir örgüt olarak daha törensel ve aldığı kararlar noktasında daha etkisiz bir hale gelebileceği tahminlerine rağmen, Asya meselelerini tartışmak için bölgesel oyuncuların bir araya getirme potansiyeli yadsınmaz. Bölgesel güvenlik ve Afganistan, ŞİÖ üyelerinin güçlü ve kararlı bir tepkisine her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır.

Kaynaklar

Al Jazeera (2021). İran'ın Şanghay İşbirliği Örgütü üyeliği ne anlama geliyor? Alınan yer: <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/19/iran-shanghai-cooperation-organisation>. Erişim tarihi: 25.09.2021.

Aripov, Anushervon (2021). Şanghay İşbirliği Örgütü, Taliban'ın Afganistan'ı tek başına yönetmemesini istedi: Düşanbe'deki zirve nasıl sona erdi. Alınan yer: <https://www.currenttime.tv/a/shos-potrebovala-ot-talibov-raznoobraziya-v-pravitelstve-afganistana-chem-zakonchilsya-sammit-v-dushanbe/31465254.html>. Erişim tarihi: 25.09.2021.

Atlantik Konseyi (2021). Uzmanların tepkisi: 2021 Şanghay İşbirliği Örgütü Tacikistan zirvesi. Alınan yer: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/southa>

southasiasource/experts-react-2021-shanghai-cooperation-organisation-sco-summit-in-tajikistan/. Accessed on 25.09.2021.

Fergana (2021). Unfreeze Afghan assets, stimulate the Taliban, send humanitarian aid. Retrieved from <https://fergana.media/articles/123051/>. Accessed on 25.09.2021.

Konarovsky, Mikhail (2016). Russia and the Shanghai Cooperation Organization: Some elements of strategy. *International Organisations Research Journal*. 11, (4), pp. 149–161.

Ministry of External Affairs of India (2021). Dushanbe declaration on the twentieth anniversary of the Shanghai Cooperation Organisation. Retrieved from https://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/34275/Dushanbe_Declaration_on_the_Twentieth_Anniversary_of_the_Shanghai_Cooperation_Organisation. Accessed on 25.09.2021.

Muratbekova, Albina (2019). Exploring the Shanghai Cooperation Organisation's identity crisis: What is next? *International Organisations Research Journal*. 14, (4), pp. 138–160.

siasource/experts-react-2021-shanghai-cooperation-organisation-sco-summit-in-tajikistan/. Erişim tarihi: 25.09.2021.

Fergana (2021). Afganistan finansal varlıklarını serbest bırakın çözün, Taliban'ı harekete geçirin, insani yardım gönderin. Alınan yer: <https://fergana.media/articles/123051/>. Erişim tarihi: 25.09.2021.

Hindistan Dışişleri Bakanlığı (2021). Şanghay İşbirliği Örgütü'nün yirminci yıldönümüne ilişkin Duşanbe deklarasyonu. Alınan yer: https://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/34275/Dushanbe_Declaration_on_the_Twentieth_Anniversary_of_the_Shanghai_Cooperation_Organisation. Erişim tarihi: 25.09.2021.

Konarovsky, Mikhail (2016). Rusya ve Şanghay İşbirliği Örgütü: Stratejinin bazı unsurları. *International Organisations Research Journal*. 11, (4), ss.149–161.

Muratbekova, Albina (2019). Şanghay İşbirliği Örgütü'nün kimlik krizini keşfetmek: sırada ne var? *International Organisations Research Journal*. 14, (4), ss. 138–160.

FROM THE ASIA-PACIFIC TO THE INDO-PACIFIC: UNDERLYING TRENDS AND IMPLICATIONS ASYA-PASİFİK'TEN HİNT-PASİFİK'E: ANA EĞİLİMLER VE SONUÇLAR

*Kanat Makhanov **

Since recently, we have been witnessing the term “Indo-Pacific” being used more often than “Asia-Pacific” in the context of global affairs. Oftentimes this new tendency is viewed as a result of recent shifts in the focus by the West in its engagement with the countries of the Pacific region and Asia. Generally speaking, the use of the new term reflects the affirmation of a new common set of principles and priorities in the policy of the West in relation to the region. This conceptual change, however, should be clarified a little bit in order for us to understand a wider context and its possible implications.

The Asia-Pacific and Indo-Pacific should not be understood as two opposite concepts. The two terms have been coexisting for quite a long time and have even been used interchangeably in many contexts. However, in the global context of the current East-West relations paradigm, the terminological switch from Asia-Pacific to Indo-Pacific has gained a clear geopolitical meaning. The process of shifting the focus of the West from Asia-Pacific to India-Pacific has been prompted in large by the decline of the U.S.-China relations and attempts by the U.S. to counterbalance China's influence in the region by favoring India's more active engagement in regional affairs.

On September 16, 2021, the European Parliament announced its vision for a new EU strategy on China. Among other things, the document mentions launching a new EU strategy for cooperation in the Indo-Pacific [European Parliament, 2021], which was largely in line with the scope of the AUKUS

Son zamanlarda, küresel ilişkiler bağlamında “Asya-Pasifik” yerine “Hint-Pasifik” teriminin daha sık kullanıldığına tanık olmaktadır. Çoğu zaman bu yeni eğilim, Batı'nın Pasifik bölgesi ve Asya ülkeleriyle olan ilişkilerinde odak noktasındaki son kaymaların bir sonucu olarak görülmektedir. Genel olarak bakıldığında, yeni terimin kullanımı, Batı'nın bölgeyle ilgili politikasında yeni bir ortak ilke ve öncelikler dizisinin onaylandığını yansıtmaktadır. Bununla birlikte, bu kavramsal değişiklik daha geniş bir içeriği ve olası sonuçlarını anlayabilmemiz için biraz açıklığa kavuşturulmalıdır.

Asya-Pasifik ve Hint-Pasifik iki zıt kavram olarak anlaşılmamalıdır. İki terim oldukça uzun zamandır bir arada, hatta birçok bağlamda birbirinin yerine kullanılmaktadır. Ancak, mevcut Doğu-Batı ilişkileri paradigmasının küresel bağlamında, Asya-Pasifik'ten Hint-Pasifik'e terminolojik geçiş açık bir jeopolitik anlam kazanmıştır. Batı'nın odağını Asya-Pasifik'ten Hindistan-Pasifik'e kaydırma süreci, büyük ölçüde ABD-Çin ilişkilerinin gerilemesi ve ABD'nin Hindistan'ın bölgesel meselelere daha aktif katılımını destekleyerek, Çin'in bölgedeki etkisini dengeleme girişimleri olarak kabul edilebilir.

16 Eylül 2021'de Avrupa Parlamentosu, Çin ile ilgili yeni bir Avrupa Birliği (AB) stratejisi vizyonunu açıklamıştır. Belge, diğer konuların yanı sıra, ABD, İngiltere ve Avustralya tarafından oluşturulan AUKUS güvenlik ittifakının kapsamıyla büyük ölçüde uyumlu olan Hint-Pasifik'te [Avrupa

* PhD Student, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, kanat.makhanov@eurasian-research.org

security alliance created by the U.S., UK, and Australia [Thediplomat.com, 2021]. The EU's new strategy on China seeks to boost economic ties and address common challenges such as climate change, biodiversity loss, and coping with the consequences of the coronavirus pandemic. However, it explicitly puts the Indo-Pacific in the agenda by launching a new EU strategy for cooperation in this region. It is easy to note that in some points the document is rather reprimanding regarding some of the sensitive issues that are highly sensitive for China, such as instance human rights, Taiwan, and maritime border disputes. At the same time, the new strategy calls for China's assistance in reinforcing the respect of international trade rules, fighting and adapting to climate change and biodiversity loss, and boosting cooperation on health care with least-developed countries.

It is rather symbolic that currently, we are witnessing China's economic decline when the controversies accumulated between the West and China reached the point where it is not possible anymore for China to act within its usual development paradigm without significantly changing the current system of international interactions. One of the important reasons explaining China's economic rise over the last several decades was the preferential treatment mandate that it has been given by the West in the hopes that this would contribute to the rising rivalry between the Soviet Union and China in the 1960s strengthening the position of the West. The UN resolution, passed on 25 October 1971, recognizing the People's Republic of China (PRC) as the only legitimate representative of China to the United Nations [UN, 1971], and excluding Taiwan from the organization was a symbolic gesture that outlined the stance of the West relative to China. Hardly anything changed after the collapse of the Soviet Union as China viewed economic growth through integration into the global market as an absolute priority and stayed within "tolerable margins" of violations of the generally accepted rules of

Parlamentosu, 2021] iş birliği için yeni bir AB stratejisinin başlatılmasından bahsetmektedir [Thediplomat.com, 2021]. AB'nin Çin'e yönelik yeni stratejisi, ekonomik bağları güçlendirmeyi ve iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı ve koronavirüs salgınının sonuçlarıyla başa çıkma gibi ortak sorunları ele almayı amaçlamaktadır. Ancak, bu bölgede iş birliği için gündemin içerisinde açıkça yeni bir AB stratejisi olarak Hint-Pasifik kavramı yer almaktadır. Belgenin bazı noktalarda, örneğin insan hakları, Tayvan sorunu ve deniz sınırı anlaşmazlıkları gibi Çin için son derece hassas olan bazı konulara ilişkin söylemler içerdiğini de ifade etmek mümkündür. Aynı zamanda, yeni strateji, Çin'in uluslararası ticaret kurallarına saygıyı güçlendirme, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitlilik kaybıyla mücadele ile bunlara uyum sağlama ve en az gelişmiş ülkelerle sağlık hizmetleri alanında iş birliğini artırma konusunda yardımı gerektirmektedir.

Batı ile Çin arasında biriken tartışmalar, mevcut uluslararası etkileşim sistemini önemli ölçüde değiştirmeden Çin'in olağan kalkınma paradigması içinde faaliyet gösteremeyeceği bir noktaya ulaştığında, şu anda Çin'in ekonomik gerilemesine tanık olmamız oldukça semboliktir. Çin'in son birkaç on yılda ekonomik yükselişini açıklayan önemli sebeplerden biri, 1960'larda Sovyetler Birliği ile Çin arasındaki rekabeti yoğunlaştıracak ve Batı'nın konumunu güçlendireceği umuduyla Batı tarafından kendisine verilen ayrıcalıklı yetkidir. Çin Halk Cumhuriyeti'ni (ÇHC) Çin'in Birleşmiş Milletler'deki (BM) tek meşru temsilcisi olarak tanıyan 25 Ekim 1971 tarihli BM kararı [BM, 1971] ve Tayvan'ın örgütten çıkarılması, Batı'nın Çin'e karşı konumunu belirleyen sembolik bir jest olarak görülebilir. Çin, dünya pazarına entegrasyon ile ekonomik büyümeyi mutlak bir öncelik olarak görmesi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra da neredeyse hiç değişmemiştir. Fikri mülkiyet haklarının ihlali, gizli döviz müdaha-

international economics such as intellectual property infringement, unfair trade practices through hidden currency interventions, etc. China's relative success in coping with the Asian crisis of 1998 consolidated the positive image of China in western countries. Indeed, China's international economic malpractices were outweighed by astonishing success in economic growth. Over the past four decades, the GDP per capita in China has grown on average 2.7 times faster than the world average [World Bank data, 2021]. It became known as "The World's Factory" for the immense amount of manufacturing capacity it has accumulated mainly thanks to foreign direct investments. Cheap labor costs and integration to global markets have been the main drivers of China's economic growth.

However, China is approaching the limits of its traditional drivers of economic growth. It is an upper-middle-income country and therefore it is not among the cheapest countries for production [World Bank, 2019]. Trade wars with the U.S., restrictions of Hong Kong's sovereignty, human rights issues, and deterioration of relations with the West pose investment risks that some investors may not be willing to take, which contributes to capital outflow from China. Deep structural reforms of the economy and governance with reduction of state control over the economy could potentially open prospects for further economic growth. However, the rigidity of the Chinese Communist Party under the condition of rising confrontation with the West gives no reason to expect major breakthroughs for China any time soon.

The gradual move from the Asia-Pacific to Indo-Pacific scheme should not be understood as a mere geographic shift of focus of the West. By doing so, the West reinvigorates its commitment to its fundamental set of values in setting regional and international cooperation frameworks. It is an attempt to reiterate the priority of conformity with international legal norms and general ethical considerations. The message is not

leleri yoluyla haksız ticaret uygulamaları gibi uluslararası ekonominin genel olarak kabul edilen kurallarının ihlallerinin "kabul edilebilir marjları" içinde kalmıştır. Çin'in 1998'deki Asya kriziyle başa çıkamadaki göreceli başarısı, Batı ülkelerindeki olumlu imajını pekiştirmiştir. Gerçekten de, Çin'in ekonomik büyümedeki şaşırtıcı başarısı yaptığı uluslararası ekonomik yanlış uygulamalarına göre daha ağır basmıştır. Son kırk yılda, Çin'de kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla, dünya ortalamasından yaklaşık 2.7 kat daha hızlı büyümüştür [Dünya Bankası, 2021]. Büyük ölçüde doğrudan yabancı yatırımlar sayesinde biriktirdiği muazzam üretim kapasitesi nedeniyle "Dünya'nın Fabrikası" olarak tanımlanmaya başlamıştır. Ucuz işgücü maliyetleri ve dünya pazarlarıyla entegrasyon, Çin'in ekonomik büyümesinin ana itici güçleri olmuştur.

Ancak Çin, ekonomik büyümenin geleneksel itici güçlerinin sınırlarına yaklaşmaktadır. Çin üst orta gelirli bir ülkedir ve bu nedenle en ucuz üretime sahip ülkeler arasında yer almamaktadır [Dünya Bankası, 2019]. ABD ile ticaret savaşları, Hong Kong'un egemenliğinin kısıtlanması, insan hakları sorunları ve Batı ile ilişkilerin bozulması, bazı yatırımcıların almakta isteksiz olabileceği yatırım riskleri yaratarak, Çin'den sermaye çıkışına neden olmaktadır. Ekonomideki derin yapısal reformlar ve ekonomi üzerindeki devlet kontrolünün azaltılması ile oluşan yönetim, potansiyel olarak daha fazla ekonomik büyüme için umutlar açabilmektedir. Bununla birlikte, Çin Komünist Partisi'nin Batı ile ilişkilerde artan sertliği, yakın gelecekte Çin için herhangi bir büyük atılım beklemek için hiçbir sebep vermemektedir.

Asya-Pasifik'ten Hint-Pasifik planına kademeli geçiş, Batı'nın odak noktasının yalnızca coğrafi bir kayması olarak anlaşılmamalıdır. Bunu yaparak Batı, bölgesel ve uluslararası iş birliği çerçevelerini belir-

limited to the ties between China and the western world, but can also be extrapolated to all relations of the West with other countries. Unlike China, India is the most populous democracy in the world. Therefore, on some level of abstraction, the active attempts of the West to support India as opposed to China in its cooperation in the Asia and Pacific region can be viewed also as a figurative act of highlighting and praising democracy. In other words, the more active advancement of the India Pacific region should also be understood as a message that western countries will stick to the norms of international law and basic values recognized and accepted by the vast majority of the countries in the world, at least nominally.

The shift from the Asia-Pacific to the Indo-Pacific vision by the west should be viewed in a wider context of emerging global trends. A more rigorous attitude of the West to China's adherence to international legal norms and regulations will not only apply to China but all countries intending to engage in close cooperation schemes with the western world. Thus, legal, moral, and ethical considerations are now becoming important elements of international interaction. The focus is being shifted from quantity and size to quality of economic growth.

Another trend that is being set is the widening of the concept of the "West". In a traditional geopolitical perception, this term applies to a more or less solid structure mainly consisting of the U.S. and the EU. But the growing interest of the West in the Pacific region and the strategic alliance between the U.S., UK, and Australia give reasons to expect a westernization of the region. Most probably, the U.S. and the EU will move towards establishing new cooperation schemes with the Pacific region in which the leading democracies of the regions such as Australia, New Zealand, Japan, South Korea, and Taiwan will play the leading roles.

lemede temel bir değerler dizisine bağlılığını yeniden canlandırmaktadır. Aynı zamanda uluslararası hukuk normlarına ve genel etik hususlara uygunluğun önceliğini yineleme girişimidir. İrtibat, Çin ile batı dünyası arasındaki bağlarla sınırlı değil, aynı zamanda Batı'nın diğer ülkelerle olan tüm ilişkilerine de yansıtılabilir. Çin'den farklı olarak Hindistan, dünyanın en kalabalık demokrasisidir. Bu nedenle, bir soyutlama düzeyinde, Batı'nın Asya-Pasifik bölgesindeki iş birliğinde Çin'in aksine Hindistan'ı desteklemeye yönelik aktif girişimleri, demokrasiyi vurgulayan ve öven mecazi bir eylem olarak da görülebilir. Başka bir deyişle, Hint-Pasifik bölgesinin daha aktif bir şekilde gelişmesi, Batılı ülkelerin, dünya ülkelerinin büyük çoğunluğu tarafından tanınan ve kabul edilen uluslararası hukuk normlarına ve temel değerlere bağlı kalacağının bir işareti olarak anlaşılmalıdır.

Batı tarafından Asya-Pasifik'ten Hint-Pasifik vizyonuna geçiş, ortaya çıkan küresel trendlerin daha geniş bir bağlamında değerlendirilmelidir. Batı'nın, Çin'in uluslararası hukuk normlarına ve kurallarına uymasına yönelik daha katı tutumu, yalnızca Çin için değil, Batı dünyası ile yakın iş birliği planlarına katılma niyeti olan tüm ülkeler için geçerli olacaktır. Bu nedenle, yasal ve etik hususlar artık uluslararası etkileşimin önemli unsurları haline gelmektedir. Odak, nicelik ve büyüklükten ekonomik büyümenin kalitesine doğru kaymaktadır.

Ortaya çıkan bir diğer eğilim de "Batı" kavramının genişletilmesidir. Geleneksel jeopolitik algıda bu terim, esas olarak ABD ve AB'den oluşan az ya da çok sağlam bir yapı için geçerlidir. Ancak Batı'nın Pasifik bölgesine artan ilgisi ve ABD, İngiltere ve Avustralya arasındaki stratejik ittifak, bölgenin batılılaşmasını beklemek için nedenler sunmaktadır. Büyük olasılıkla ABD ve AB, Avustralya, Yeni Zelanda, Japonya, Güney Kore ve Tayvan gibi önde

References

European Parliament (2021). European Parliament resolution of 16 September 2021 on a new EU-China strategy (2021/2037(INI)). Retrieved from https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0382_EN.html. Accessed on 17.09.2021.

TheDiplomat.com (2021). What does the new AUKUS alliance mean for Southeast Asia? Retrieved from <https://thediplotat.com/2021/09/what-does-the-new-aucus-alliance-mean-for-southeast-asia/>. Accessed on 20.09.2021.

UN (1971). United Nations General Assembly Resolution 2758. Restoration of the lawful rights of the People's Republic of China in the United Nations. Retrieved from [https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2758\(XXVI\)](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2758(XXVI)). Accessed on 18.09.2021.

World Bank (2019). Promoting Innovation and Market Competition are key to China's Future Growth. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2019/09/17/promoting-innovation-and-market-competition-are-key-to-chinas-future-growth>. Accessed on 15.09.2021.

World Bank data (2021). GDP per capita growth (annual %). Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG>. Accessed on 15.09.2021.

gelen demokrasilerin başrol oynayacağı Pasifik bölgesi ile yeni iş birliği planları oluşturmaya yöneleceklerdir.

Kaynaklar

Avrupa Parlamentosu (2021). Yeni bir AB-Çin stratejisine ilişkin 16 Eylül 2021 tarihli Avrupa Parlamentosu kararı (2021/2037(INI)). Alınan yer: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0382_EN.html. Erişim tarihi: 17.09.2021.

Birleşmiş Milletler (1971). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararı 2758. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler'deki yasal haklarının iade edilmesi. Alınan yer: [https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2758\(XXVI\)](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2758(XXVI)). Erişim tarihi: 18.09.2021.

Dünya Bankası (2019). Çin'in gelecekteki büyümesinin anahtarı yenilikçiliği ve pazar rekabetini teşvik etmek. Alınan yer: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2019/09/17/promoting-innovation-and-market-competition-are-key-to-chinas-future-growth>. Erişim tarihi: 15.09.2021.

Dünya Bankası (2021). Kişi başına GSYİH büyümesi (yıllık %). Alınan yer: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG>. Erişim tarihi: 15.09.2021.

TheDiplomat.com (2021). Yeni AUKUS ittifakı Güneydoğu Asya için ne anlama geliyor? Alınan yer: <https://thediplotat.com/2021/09/what-does-the-new-aucus-alliance-mean-for-southeast-asia/>. Erişim tarihi: 20.09.2021.

A NEW TURNING POINT IN THE INTEGRATION OF THE TURKIC WORLD: “TURKIC WORLD VISION-2040” TÜRK DÜNYASI BÜTÜNLEŞMESİNDE YENİ BİR DÖNÜM NOKTASI: “TÜRK DÜNYASI 2040 VİZYONU”

*Suat Beylur **

The 8th Summit of the Turkic Council, held in Istanbul on November 12th 2021, can be considered as a turning point in various aspects. First of all, the Turkic Council (Cooperation Council of Turkic Speaking Countries), which was the result of a process started in 1992 was transformed into the Organization of Turkic States, in accordance with the decision taken at the summit, besides its symbolic meaning, it should be evaluated as a specific indicator of a strong desire to cooperate in the future. Another point that makes the Istanbul Summit even more important, is that it coincides with the 30th anniversary of the independence of the Turkic states in Central Asia, and the participation of the President of Turkmenistan Gurbanguly Berdimuhamedov for the first time with observer status. Turkmenistan's participation in the 8th Summit of the Organization of Turkic States, which has been distant from the beginning of its “permanently neutral country” status is like participation of Uzbekistan as a full member in the 7th Summit held in Baku in 2019 after a long time, is a development that needs to be addressed separately for the future of the Organization.

However, one of the most important results of the Summit that should be emphasized is undoubtedly the “Turkic World Vision-2040” adopted by the member states. The vision document, confirming the expansion and deepening of cooperation and solidarity among the Turkic people, consists of four main titles: “Political and Security Cooperation”, “Economic and Sectoral

12 Kasım 2021 tarihinde İstanbul'da gerçekleşen Türk Konseyi'nin 8. Zirvesi, çeşitli yönleri ile bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Öncelikle 1992'de başlatılan ve ilmek ilmek işlenen bir sürecin ürünü olan Türk Konseyi'nin (Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi) isminin, Zirve'de alınan karar gereği Türk Devletleri Teşkilatı olarak değiştirilmesini, sembolik anlamının yanında ileriye dönük güçlü bir iş birliği iradesinin somut bir göstergesi olarak değerlendirmek gerekir. Orta Asya'daki Türk devletlerinin bağımsızlıklarının 30. yıldönümüne denk gelen İstanbul Zirvesi'ni anlamlı kılan diğer önemli bir husus ise gözlemci statüsü ile de olsa Türkmenistan'ın ilk defa devlet başkanı Kurbankulu Berdimuhamedov'un katılımı ile aile fotoğrafında yer almasıdır. Zira 2019 yılında Bakü'de gerçekleştirilen 7. Zirve'ye, uzun bir aradan sonra Özbekistan'ın tam üye olarak katılması gibi Türkmenistan'ın da “daimi tarafsız ülke” statüsü gerekçesiyle başından beri mesafeli kaldığı Türk Devletleri Teşkilatı'nın 8. Zirvesi'ne katılmış olması da Teşkilat'ın geleceği açısından, ayrıca ele alınması gereken bir gelişmedir.

Ancak Zirve'nin, asıl üzerinde durulması gereken en önemli sonuçlarından birisi hiç şüphesiz üye devletlerce kabul edilen “Türk Dünyası 2040 Vizyonu”dur. Türk halkları arasındaki iş birliği ve dayanışmanın genişletilerek derinleştirilmesinin teyit edildiği vizyon belgesi, “Siyasi ve Güvenlik İşbirliği”, “Ekonomik ve Sektörel İşbirliği”, “Halklararası İşbirliği” ve “Üçüncü Taraflarla İşbirliği” [Türk Devletleri Teşkilatı, 2021]

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, suatbeylur@gmail.com

Cooperation", "People-to-People Cooperation" and "Cooperation with External Parties" [Organization of Turkic States, 2021]. The vision document, which is detailed with sub-headings, also mentions fields of cooperation and solidarity in many areas, most of which have started and continue in some way. However, it should be noted that there are some remarkable changes in the method and tone used in the document to implement collaboration in these areas. For instance, with the expression "Ensuring effective cooperation and coordination with Turkic cooperation organizations such as TURKSOY, the Turkic Academy, the Turkish Culture and Heritage Foundation and TURKPA, in order to develop cooperation in the cultural, academic and parliamentary fields" in the document, it can be said that the Organization of Turkic States, will assume a "coordinating" role in the policies and activities of these institutions listed from now on. Another striking goal in the vision document is to initiate research to establish the necessary infrastructure for the free movement of goods, capital, services and people among the member states.

One of the issues included in the document entitled "Economic and Sectoral Cooperation" is the revival of the Middle Corridor with the intersection of Caspian Sea, which has long been on the agenda of such countries on the route as Azerbaijan, Kazakhstan and Türkiye. The inclusion of the Middle Corridor, the shortest and safest corridor on the East-West route, into regional and global production and supply chains will positively affect regional development, as well as increase economic, commercial and human mobility between Turkic states. However, for this, it is obvious that the existing infrastructure deficiencies, harmonization and implementation differences in transportation and customs legislation should be eliminated. In this context, the fact that the document clearly includes the introduction of the Zangezur Corridor, which will provide a direct link between

olmak üzere dört ana başlıktan oluşmaktadır. Alt başlıklarla detaylandırılan vizyon belgesinde, çoğu daha önce başlatılan ve bir şekilde devam eden pek çok alandaki iş birliği ve dayanışma alanlarına da değinilmektedir. Ancak belgede söz konusu alanlardaki iş birliğinin gerçekleştirilmesine yönelik belirlenen yöntemde ve kullanılan dilde dikkat çeken bazı değişiklikler olduğunu ifade etmek gerekir. Örnek vermek gerekirse, belgede geçen "Kültürel, akademik ve parlamenter alanlarda iş birliğini ilerletmek için TÜRKSOY, Türk Akademisi, Türk Kültür ve Miras Vakfı ve TÜRKPA gibi Türk iş birliği kuruluşları ile etkin iş birliği ve koordinasyonu sağlamak" ifadesiyle Türk Devletleri Teşkilatı'nın bundan sonra sayılan bu kurumların politika ve faaliyetlerinde "koordinasyon sağlayıcı" rol üstleneceğini söyleyebiliriz. Vizyon belgesinde dikkat çeken diğer bir hedef ise üye devletler arasında malların, sermayenin, hizmetlerin ve insanların serbest dolaşımının sağlanması yönünde gerekli altyapının oluşturulmasına yönelik çalışmaların başlatılmasıdır.

Ekonomik ve sektörel iş birliği başlığı altında belgede yer verilen konulardan birisi de başta Azerbaycan, Kazakistan ve Türkiye gibi Orta Koridor güzergahındaki ülkelerin uzun bir zamandır gündeminde bulunan Hazar geçişli Orta Koridor'un canlandırılmasıdır. Doğu-Batı güzergahında en kısa ve en güvenilir koridor olan Orta Koridor'un bölgesel ve küresel üretim ve tedarik zincirlerine dahil edilmesi, bölgesel kalkınmayı olumlu etkileyeceği gibi Türk devletleri arasındaki ekonomik, ticari ve insani hareketliliği de artıracaktır. Ancak bunun için mevcut altyapı eksikliklerinin giderilmesi, ulaştırma ve gümrük mevzuatlarında uyumlaştırma ve uygulama farklılıklarının giderilmesinin gerekliliği hususu açıktır. Bu bağlamda, Türkiye ile Orta Asya arasında direkt bir bağlantı sağlayacak olan Zengezur Koridoru'nun uluslararası platformlarda tanıtılmasına belgede açıkça yer verilmiş olması da bu alandaki iş birliği iradesinin somut

Türkiye and Central Asia, on international platforms, is a concrete indicator of the desire to cooperate in this area. Taking into account the previous policies and areas of study under this title, in order to bring the cooperation between member states into an institutional dimension, it can be seen that the framework of cooperation in areas such as the establishment of the Integrated Turkic Energy Market, the development of green and innovative policies for economic growth, the mutual exchange between members to exchange experiences in public-private partnerships have also been clearly defined.

On the other hand, by highlighting the common values of the Turkic people in the Vision 2040 document, identifying principles for increasing the mobility of professionals in fields such as information, media and production, as well as students and academics in education, that will improve communication and interaction between people and societies, can also be considered as a roadmap for relevant institutions, organizations and non-governmental organizations in the future. Considering that the production of documentaries, films, series and animated films for children that reflect our historical and cultural common values is insufficient, it is possible to say that the relevant public and private sector organizations have important duties.

It can be expected that in the near future the Organization will publish a strategic document for the implementation of the goals of the "Turkic World Vision - 2040", which are summarized briefly with certain aspects within the framework of the "road map" to be determined. As mentioned in the vision document, it is important to clearly define the objectives and goals in the strategic roadmap to be prepared, and to redefine the duties and responsibilities of TURKSOY, the Turkic Academy, the Turkish Culture and Heritage Foundation, TURKPA and the new institutions to be established

bir göstergesidir. Bu başlık altında daha önceki politikalar ve çalışma alanları dikkate alındığında, üye devletler arasındaki iş birliğinin kurumsal bir boyuta kavuşturulması için Entegre Türk Enerji Pazarı'nın kurulması, yeşil ve yenilikçi ekonomik büyüme politikalarının geliştirilmesi, kamu-özel sektör ortaklıklarında tecrübe paylaşımına yönelik üyeler arası karşılıklı değişim gibi alanlardaki iş birliklerinin çerçevesinin de açıkça belirlenmiş olduğu görülebilir.

Diğer taraftan, 2040 Vizyonu belgesinde Türk halklarının ortak değerlerinin altı çizilerek, halklar ve toplumlar arasındaki iletişimi ve etkileşimi artıracak enformasyon, medya ve prodüksiyon gibi alanlardaki profesyoneller ile eğitim alanındaki öğrencilerin ve akademisyenlerin hareketliliğinin artırılmasına yönelik ilkelerin belirlenmiş olması da bundan sonraki süreçte ilgili kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütleri için bir yol haritası olarak değerlendirilebilir. Halihazırda tarihi ve kültürel ortak değerlerimizi yansıtan belgesel, film, dizi ve çocuklar için animasyon film üretiminin yetersiz olduğu düşünüldüğünde bu noktada ilgili kamu ve özel sektör kuruluşlarına önemli görevler düşüğünü söyleyebiliriz.

Belirli yönleri ile kısaca özetlenen Türk Dünyası 2040 Vizyonu'daki hedeflerin belirlenecek yol haritası çerçevesinde gerçekleştirilmesi için Teşkilat'ın yakın zamanda bir strateji belgesi yayımlaması beklenebilir. Vizyon belgesinde de değinildiği üzere hazırlanacak stratejik yol haritasında amaçların ve hedeflerin açık bir şekilde oluşturulması, eşgüdüm, koordinasyon, etkililik ve verimlilik açısından TÜRKSOY, Türk Akademisi, Türk Kültür ve Miras Vakfı, TÜRKPA ve oluşturulacak yeni kuruluşların görev ve sorumluluk alanlarının yeniden belirlenmesi önem arz etmektedir. Yine, vizyon belgesinin Türk devletleri yerine "Türk Dünyası" ya da "Türk halkları" gibi daha geniş bir evreni hedef olarak belirlemiş olmasından yola

in terms of coordination, effectiveness and efficiency. Based on the fact that the vision document has set a wider universe such as "Turkic World" or "Turkic people" as a target instead of Turkic states, it can be predicted that the development of cooperation between Turkic people and societies in geographies stretching from Asia to the Caucasus, the Mediterranean, the Middle East, the Balkans and Europe will also be considered within the scope of this vision.

As a result, the process of cooperation and integration between the Turkic states and Turkic people has gained a new impetus with the establishment of the Organization of Turkic States and we can predict that it will assume a more active role in regional and global policies, and for this, existing institutions, organizations and structures will be restructured to increase coordination.

References

Organization of Turkic States (2021). Declaration of the Eighth Summit of the Organization of Turkic States. Retrieved from <https://www.turkkon.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf>. Accessed on 09.12.2021.

çıkarak bundan sonraki süreçte Asya'dan Kafkasya'ya, Akdeniz'e, Orta Doğu'ya, Balkanlar'a ve Avrupa'ya uzanan coğrafyalardaki Türk halkları ve toplumları arasındaki iş birliğinin geliştirilmesinin de söz konusu vizyon kapsamında değerlendirileceğini öngörebiliriz.

Sonuç olarak, Türk devletleri ve Türk halkları arasındaki iş birliği ve bütünleşme sürecinin, Türk Devletleri Teşkilatı'nın oluşturulması ile yeni bir ivme yakaladığını, bölgesel ve küresel politikalarda daha aktif bir rol üstleneceğini, bunun için de eşgüdüm ve koordinasyonun artırılmasına yönelik mevcut kurum, kuruluş ve yapılarda yeniden yapılanmaya gidileceğini tahmin edebiliriz.

Kaynaklar

Türk Devletleri Teşkilatı (2021). Türk Devletleri Teşkilatı Sekizinci Zirvesi Bildirgesi. Alınan yer: <https://www.turkkon.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf>. Erişim tarihi: 06.12.2021.

COOPERATION IN INTERNATIONAL TRADE

ULUSLARARASI TİCARETTE İŞ BİRLİĞİ

TÜRKİYE'S ASIA ANEW INITIATIVE TÜRKİYE'NİN YENİDEN ASYA GİRİŞİMİ

*Zhengizkhan Zhanaltay **

When we look at the trade balances and trends around the world, we see that the center of the global economy is shifting towards the Asian countries as a result of the steady growth of the economies in the Asian continent. These developments show the necessity of many countries to review their existing structures in their medium and long-term trade relations. In this context, since 2010 Türkiye has prepared new economic and trade policies, and in line with its strategy of developing relations with the Asia-Pacific countries, announced the Asia Anew Initiative in August 2019. This strategic breakthrough contributes to the expansion of Türkiye's trade ties with Asian countries and aims to strengthen bilateral economic relations creating opportunities to open up to markets in this geography.

In 2019, in the global trade dynamics, Türkiye ranked 29th with an export amount of 180 billion dollars and 25th with an import volume of 210 billion dollars [Uncomtrade, 2021]. Historically, Türkiye's trade volume has increased regularly over the last 20 years and the export numbers have developed in a positive direction for the last 10 years. It can be seen that this development has positively reflected on the ratio of exports to imports as well. The export volume, which was 27 billion dollars in 2000, increased to 113 billion dollars in 2010 and then reached 180 billion dollars in 2019, decreasing to 169.5 billion dollars in 2020 due to the effect of the COVID-19 pandemic [Ministry of Trade of Türkiye, 2021]. The imports increased from 54 billion dollars in 2000 to 185 billion dollars in 2010 and 207 billion dollars in 2015, followed by a slowdown in growth with 210 billion dollars in 2019 and 219 billion dollars in 2020. Be-

Dünya genelindeki ticaret dengelerine ve eğilimlere baktığımızda Asya kıtasındaki ekonomilerin düzenli olarak büyüme-leri neticesinde küresel ekonominin merkezinin Asya ülkelerine doğru kaymakta olduğunu görmekteyiz. Bu gelişmeler, pek çok ülkenin orta ve uzun dönemli ticari ilişkilerinde mevcut yapılarını yeniden gözden geçirmeleri gerekliliğini göstermektedir. Bu bağlamda, Türkiye de yeni ekonomi ve ticaret politikaları üretilmesi konusunda 2010 yılından itibaren Asya-Pasifik ülkeleri ile ilişkileri geliştirme stratejisi doğrultusunda Ağustos 2019'da, Yeniden Asya Girişimi'ni ilan etmiştir. Bu stratejik atılım, Türkiye'nin Asya ülkeleri ile ticari bağlarının genişletilmesine katkı sağlayarak bu coğrafyadaki pazarlara daha fazla açılma imkanı ile ikili ekonomik ilişkilerin de güçlendirilmesini hedeflemektedir.

Halihazırda, küresel ticaret dinamikleri içerisinde Türkiye, 2019 itibarıyla 180 milyar dolar tutarındaki ihracatıyla 29. sırada yer alırken 210 milyar dolarlık ithalatıyla 25. sırada gelmektedir [Uncomtrade, 2021]. Tarihsel açıdan Türkiye'nin ticaret performansını değerlendirdiğimizde, son 20 yıl içinde ticaret hacminin düzenli olarak arttığını, son 10 yılda da ihracat rakamlarında pozitif yönde önemli bir ivme yakalandığını ifade edebiliriz. Bu gelişmenin, ihracatın ithalatı karşılama oranına da olumlu yönde yansıdığı görülebilir. Bu süreci rakamlarla ifade edecek olursak, 2000'de 27 milyar dolar olan ihracat hacmi, 2010'da 113 milyar dolara ve ardından hızlı bir şekilde yükselerek 2019'da 180 milyar dolara ulaştıktan sonra COVID-19 salgınının da etkisiyle 2020'de 169.5 milyar dolara gerilemiştir [Türkiye Ticaret

* MA, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, cengizhancnlt@gmail.com

tween 2000 and 2019, the ratio of exports to imports increased from 51% to 86%. In the first 10 years of this period, there was a 10% increase in this ratio, followed by a remarkable 25% increase in the next nine years, which was recorded as an important positive development for the country's trade balances. In 2020, this rate decreased to 77% [Ministry of Trade of Türkiye, 2021].

As a result of the economic development processes in the Asian continent in the last 20 years, the economic center of the world is shifting to this continent. In this context, due to the striking breakthroughs of many countries such as South Korea, India, Malaysia and Singapore, in addition to the main actors such as China and Japan, this economic axis shift is accelerating even more. Türkiye also remains indifferent to these developments. In addition to its bilateral economic relations with the countries in the Asia-Pacific region, Türkiye has also strengthened its relations with organizations such as the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) at the regional level [Ministry of Foreign Affairs of Türkiye, 2021].

The Asia Anew Initiative announced by the Foreign Minister of Türkiye, Mevlut Cavusoglu, in August 2019, aims to improve economic relations with Asian countries, without affecting its relations with the West. On the contrary, Türkiye expects that this initiative would contribute to strengthening these relations. In the framework of the initiative, there are many other initiatives under the leadership of the Ministry of Foreign Affairs in order to strengthen the commercial and economic relations with the countries of the ASEAN in general and with South Korea, Japan, Indonesia, China, Singapore and Malaysia in terms of bilateral cooperations [Ministry of Foreign Affairs of Türkiye, 2020; Tamer, 2021].

One of the main goals of this policy is to implement focused and applicable strategies that address regional dynamics in diplomatic approaches with different countries. At this point, Türkiye, by signing the ASEAN

Bakanlığı, 2021]. İthalat tarafında ise, 2000'de 54 milyar dolardan 2010'da 185 milyar dolara kadar yükselen ithalattaki artış, zamanla yavaşlayarak 2015'te 207 milyar dolar, 2019'da 210 milyar dolar, 2020'de ise 219 milyar dolar seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2000-2019 yılları arasında ihracatın ithalatı karşılama oranı, %51'den %86'ya yükselmiş olup, ilk 10 yıl içerisinde %10 artmasını takiben sonraki dokuz yıl içerisinde %25 yükselmesi, ülkenin ticaret dengeleri açısından oldukça önemli bir gelişme olmuştur. 2020'de tüm verilerde olduğu gibi bu oran da %77'ye gerilemiştir [Türkiye Ticaret Bakanlığı, 2021].

Asya kıtasında son 20 yıl içerisinde yaşanan ekonomik kalkınma süreçleri neticesinde, dünyanın ekonomi merkezinin bu kıtaya kaymakta olduğu ve bu bağlamda, Çin ve Japonya gibi ana aktörlere ek olarak Güney Kore, Hindistan, Malezya ve Singapur gibi birçok ülkenin de dikkat çeken atılımları sayesinde bu ekonomik eksen kaymasının, daha da hızlandığını görebilmekteyiz. Bu gelişmelere kayıtsız kalmayan Türkiye de, Asya-Pasifik stratejisini olgunlaştırarak bu bölgedeki ülkeler ile ikili ekonomik ilişkilerine ek olarak bölgesel çapta da Güneydoğu Asya Uluslar Birliği'nin (GAUB) gibi örgütlerle de ilişkilerini pekiştirmektedir [Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 2021].

Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Ağustos 2019'da duyurduğu Yeniden Asya Girişimi, ana hatlarıyla Türkiye'nin, Batı ile olan ilişkilerini etkilemek, ve hatta söz konusu ilişkilere de katkı sağlamak üzere Asya ülkeleri ile ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Girişim çerçevesinde özelde Güney Kore, Japonya, Endonezya, Çin, Singapur ve Malezya'dan bahsedilmekte olup genel perspektifte ise GAUB ülkeleri ile ticari ve ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi adına Dışişleri Bakanlığı önderliğinde çok sayıda girişim gerçekleştirilmektedir [Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 2020; Tamer, 2021].

Friendship and Cooperation Agreement in 2010, has taken an important step towards solidifying its relations at the institutional level. In the following years, it signed Free Trade Agreements (FTAs) with Malaysia in August 2015, with Singapore in October 2017 and with South Korea in January 2020. On the other hand, in this period, within the framework of multidimensional and proactive foreign policy principles, the first steps were taken in 2015, between ASEAN and Türkiye. Later on, the Sectoral Dialogue Partnership relationship was implemented in 2017 [Ministry of Foreign Affairs of Türkiye, 2021; Ministry of Trade of Türkiye, 2021]. All these developments provide the possibility to access markets of the mentioned countries, as well as create a good opportunity to represent and increase the visibility of the Turkish companies. Thus, besides commercial relations, new opportunities have been provided to attract investments between the parties.

Looking at the commercial data, which serves as practical evidence of these developments, there are different trends among these countries. Looking at Türkiye's trade relations with other countries in the framework of the Asia Anew Initiative for the past 20 years, we can see that until 2010 relations were developing slowly, shifting to an upward trend in 2010-2015 and increasing numbers in Türkiye's exports to these countries after 2017. In this period, a decrease in Türkiye's imports from some countries can be observed. Although within this group Türkiye first signed a free trade agreement with Malaysia (2015), the best performance was achieved in trade relations with South Korea, Japan and Singapore.

The 2015-2019 period trade data shows that Türkiye's exports to South Korea rose from 568 million dollars in 2015 to 943 million dollars in 2019. In the same period, imports fell from 7 billion dollars to 5.7 billion dollars. The trade dynamics of Türkiye's exports to Japan show that it increased from 334 million dollars in 2015 to 502 million

Bu politikanın ana amaçlarından birisi aralarında kayda değer farklılıklar bulunan bu ülkelere diplomatik yaklaşımlarda bölge dinamiklerini ele alan, odaklı ve uygulanabilir stratejileri hayata geçirmektir. Bu noktada Türkiye, öncelikli olarak 2010'da GAUB Dostluk ve İşbirliği Anlaşması'nı imzalayarak kurumsal düzeyde ilişkilerin sağlam bir düzleme oturtulmasına yönelik önemli bir adım atmıştır. Sonraki yıllarda ise Malezya ile Ağustos 2015'te, Singapur'la Ekim 2017'de ve Güney Kore ile Ocak 2020'de Serbest Ticaret Anlaşmalarına (STA) imza atmıştır. Öte yandan bu dönemde çok boyutlu ve proaktif dış politika ilkeleri çerçevesinde 2015'de ilk adımları atılan ASEAN ile Türkiye arasındaki Sektörel Diyalog Ortaklığı ilişkisi 2017'de hayata geçirilmiştir [Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 2021; Türkiye Ticaret Bakanlığı, 2021]. Tüm bu gelişmeler, Türkiye'nin bahsi geçen ülkelerin pazarlarına daha fazla açılma imkanı sağlamasının yanı sıra ülke ekonomisinin ve Türk firmalarının da tanıtılması ve görünürlüğünün artırılmasına önemli katkılar sunmuştur. Böylece, ticari ilişkilerin yanı sıra taraflar arasındaki yatırımlara da yeni imkanlar sağlanmıştır.

Bu gelişmelerin pratikteki kanıtları olarak gösterebileceğimiz ticari verilere göz atacak olursak, odak ülkeler arasında da farklı eğilimlerin olduğunu görebiliriz. Yeniden Asya Girişimi çerçevesinde bahsi geçen ülkelerle Türkiye'nin son 20 yıldaki ticari ilişkilerine baktığımızda 2010'a kadar durgun bir şekilde ilerleyen dinamiklerin, 2010-2015 arasında hafif yukarı doğru bir eğilime girmesinin ardından 2017 dahil olmak üzere Türkiye'nin ihracatında oransal olarak büyük artışlar meydana geldiğini not etmekteyiz. Söz konusu periyotta, Türkiye'nin ilgili ülkelere ithalatında da azalışlar gözlemlenmektedir. Bu grubun içerisinde ise her ne kadar Türkiye, ilk olarak Malezya (2015) ile serbest ticaret anlaşması imzalamış olsa da, en iyi ivmenin Güney Kore, Japonya

dollars in 2019. As for the imports, the upward trend had stopped in 2017 and even fell back from 4.2 billion dollars in 2017 to 3.6 billion dollars in 2019. Türkiye's export to Singapore rose from 432 million dollars in 2015 to 750 million dollars in 2019, while imports declined from 464 million dollars to 365 million dollars. Compared to other countries, it should be noted that the targeted trade increases were carried out most successfully with these three countries [Uncomtrade, 2021].

Although China is the leader in terms of trade volume within the countries of the initiative, it does not follow a strong upward trend. Türkiye's export to China increased from 2.4 billion dollars in 2015 to 2.7 billion dollars in 2019. However, in the same period, the import volume dropped from 24.8 billion dollars to 19.1 billion dollars. All of these noteworthy changes in imports from China, which is one of the main reasons for Türkiye's total trade deficit, could be considered as a positive development. A certain success was achieved in exports to Indonesia, where the amount increased from 207 million dollars in 2015 to 289 million dollars in 2019. In the same period, Türkiye's imports from Indonesia declined from 1.6 billion dollars to 1.3 billion dollars.

In general, the developments mentioned here show that the volume of Türkiye's exports to the six countries within the initiative increased to 29%, while imports decreased to 17% from 2015 to 2019. Türkiye's share of total exports to these countries increased from 2.8% in 2015 to 3% in 2019. In the same period, its share in imports decreased from 18% to 15% [Uncomtrade, 2021]. Türkiye's 2023 vision to reach intended targets in the medium and long term, in line with the intended future perspectives, is opening new opportunities to play a more significant role in the global market by exploring new regions as exemplified by the Asia Anew Initiative. In this context, first, when the pandemic is under control globally with the success of vaccination efforts in 2021, Türkiye will achieve greater successes. Exam-

ve Singapur ile yürütülen ticari ilişkilerde yakalandığı görülmektedir.

2015-2019 dönemi ticari verileri bize Türkiye'nin Güney Kore'ye ihracatının 2015'de 568 milyon dolardan 2019'da 943 milyona yükseldiğini, ithalatının da aynı yıllar için 7 milyar dolardan 5.7 milyar dolara düştüğünü göstermektedir. Japonya ile olan ticari dinamiklere göz attığımızda ise Türkiye'nin 2015'de 334 milyon dolar olan ihracatının, 2019'da 502 milyon dolara çıktığını, ithalatının ise 2017 sonrasında geçmiş yıllardaki hızlı yükseliş eğiliminin aksine 4.2 milyar dolardan 2019'da 3.6 milyar dolara düştüğü görülmektedir. Singapur özelinde ise 2015'te, Türkiye'nin ihracatı 432 milyon dolardan 2019'da 750 milyon dolara ulaşmış olup ithalatı, 365 milyon dolardan 286 milyon dolara gerilemiştir. Diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında, hedeflenen ticari artışların en başarılı şekilde bu üç ülkeyle gerçekleştiği ifade edilmelidir [Uncomtrade, 2021].

Her ne kadar Çin, gerçekleştirilen ticaret hacmi açısından girişimin odağındaki ülkeler bağlamında açık ara lider olsa da oransal bazda güçlü bir yükseliş eğilimi gözlenmemektedir. 2015 yılı itibarıyla Türkiye, Çin'e 2.4 milyar dolarlık ihracat yaparken, 2019 yılına gelindiğinde söz konusu değer 2.7 milyar dolara yükselmiştir. Buna ek olarak, daha önemli bir gelişme ithalat tarafında yaşanmış, ve ithalatla aynı dönemde 24.8 milyar dolardan 19.1 milyara kadar bir azalma kaydedilmiştir. Tüm bu bilgiler Türkiye'nin toplam ticaret açığının ana nedenlerinden birisi olan Çin'den gerçekleşen ithalatındaki bu kayda değer değişim, olumlu bir gelişmedir. Endonezya'ya yapılan ihracatta ise belirli ölçüde başarı elde edilerek 2015'teki 207 milyon dolar seviyesi 2019'da 289 milyon dolara çıkarılmıştır. Aynı dönemde Türkiye'nin Endonezya'dan ithalatında ise 1.6 milyar dolardan 1.3 milyar dolara düşen bir azalma gerçekleşmiştir. Genel itibarıyla burada bahsedilen gelişmeler, Türkiye'nin bu altı ülkeye 2015-2019 arası yaptığı ih-

ining the economic projections in various reports prepared by different organizations, it is estimated that the big economies in Asia will surpass many Western developed economies in the medium and long term. Similarly, according to a 2019 report by the United Kingdom-based Standard Chartered international finance and banking establishment, Türkiye will become the fifth-largest economy in the world in 2030 with 9.1 trillion dollars in Gross Domestic Product (GDP). China takes first place with 64.2 trillion dollars, the United States is in third place with 31 trillion dollars and Germany is 10th with a GDP of 6.9 trillion dollars [Standard Chartered, 2019].

As a result, we anticipate that the outputs of the Asia Anew Initiative in the last five years, which came to halt in 2020 due to the COVID-19 pandemic, will continue to increase, expanding the trade volume to a size that is suitable for its potential. It would be appropriate to state that diversifying the trade structure with such new initiatives will contribute to a macro-scale economic development, along with a positive effect on other areas of the economy.

References

Ministry of Foreign Affairs of Türkiye (2021). Asia-Pacific relations. Retrieved from <http://www.mfa.gov.tr/dogu-asya-ve-pasifik-ulkeleri-ile-iliskiler.tr.mfa>. Accessed on 30.01.2021.

Ministry of Foreign Affairs of Türkiye (2020). Our entrepreneurial and humane foreign policy when we enter 2020. Retrieved from http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2020-yilina-girerken-girisimci-ve-insani-dis-politikamiz.pdf. Accessed on 02.02.2021.

Ministry of Trade of Türkiye (2021). Ministry of Trade of Türkiye foreign trade data. Retrieved from <https://ticaret.gov.tr/istatistikler/bakanlik-istatistikleri/gumruk-istatistikleri/dis-ticaret-verileri>. Accessed on 29.01.2021.

Ministry of Trade of Türkiye (2021). Current Free Trade Agreements. Retrieved from <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/yururlukte-bulun-stalar>. Accessed on 01.02.2021.

Standard Chartered (2019). Opportunity 2030 report. Retrieved from <https://www.sc.com/en/insights/opportunity2030/>. Accessed on 02.02.2021.

racat miktarının %29 artmasına ve ithalatının da %17 azalmasına işaret etmektedir. Türkiye'nin toplam ihracatı içerisinde adı geçen ülkelerin payının 2015'de %2.8'den 2019'da %3'e ulaştığı ve aynı dönemde ithalatındaki payının da %18'den %15'e düştüğü vurgulanmalıdır [Uncomtrade, 2021].

Türkiye'nin 2023 vizyonu ile orta ve uzun dönemli gelecek perspektifleri doğrultusunda amaç edildiği hedeflerine ulaşabilmesinde, küresel pazarlara daha fazla açılması ve Yeniden Asya Girişimi'nin örneklediği gibi yeni bölgelere yönelik atılımlarını artırması önemli katkılar sağlayacaktır. Bu çerçevede, öncelikle, 2021'de aşılama çabalarının başarı kaydetmesi ile salgının küresel çapta kontrol altına alınabilmesi durumunda Türkiye'nin, bu yeni adımların meyvelerini daha verimli bir şekilde toplayabileceğini ifade edebiliriz. Bu noktada ekonomik projeksiyonları incelediğimizde farklı kuruluşlarca hazırlanan çeşitli raporlarda Asya'daki büyük ekonomilerin orta ve uzun vadede pek çok Batılı gelişmiş ekonomiyi geride bırakacağı tahmin edilmektedir. Bu minvalde, Birleşik Krallık merkezli Standard Chartered adlı uluslararası finans ve bankacılık kuruluşunun 2019'da yayımladığı rapor, Türkiye'nin 2030'da 9.1 trilyon dolarlık Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) ile dünyanın beşinci büyük ekonomisi olarak yerini alacağını öngörmektedir. Raporda ilk sırayı 64.2 trilyon dolarla Çin alırken, Asya ülkeleri dışında listede 31 trilyon dolarla Amerika Birleşik Devletleri üçüncü sırada, 6.9 trilyon dolarlık GSYH ile Almanya ise 10. sırada bulunmaktadır [Standard Chartered, 2019].

Sonuç olarak COVID-19 salgını nedeniyle 2020'de duraksayan Yeniden Asya Girişimi'nin çıktılarının son beş yıldaki ticari veriler de göz önüne alınarak öncelikle oransal açıdan artmaya devam edeceğini, buna paralel olarak girişim kapsamındaki ticaret hacminin de potansiyeline yaraşır bir boyutta genişleye-

Tamer, Cenk (2021). "Foreign Minister Cavusoglu's Southeast Asia Visits within the framework of Asia Anew initiative. Retrieved from <https://ankasam.org/yeniden-asya-girisimi-cercevesinde-disisleri-bakani-cavusoglunun-guneydogu-asya-ziyaretleri/>. Accessed on 01.02.2021.

Uncomtrade (2021). United Nations international trade data bank. Retrieved from <https://comtrade.un.org/>. Accessed on 29.01.2021.

ceğini tahmin etmekteyiz. Bu gibi yeni girişimlerle ticaret yapısının çeşitlendirilmesinin, ekonominin diğer alanlarını da olumlu yönde etkileyerek birlikte makro ölçekte bir ekonomik kalkınma sürecine katkı sunacağını ifade etmemiz uygun olacaktır.

Kaynaklar

Standard Chartered (2019). Opportunity 2030 raporu. Alınan yer: <https://www.sc.com/en/insights/opportunity2030/>. Erişim tarihi: 30.01.2021.

Tamer, Cenk (2021). "Yeniden Asya Girişimi" çerçevesinde Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu'nun Güneydoğu Asya ziyaretleri. Alınan yer: <https://ankasam.org/yeniden-asya-girisimi-cercevesinde-disisleri-bakani-cavusoglunun-guneydogu-asya-ziyaretleri/>. Erişim tarihi: 01.02.2021.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı (2021). Asya-Pasifik ülkeleri ile ilişkiler. Alınan yer: <http://www.mfa.gov.tr/dogu-asya-ve-pasifik-ulkeleri-ile-iliskiler.tr.mfa>. Erişim tarihi: 30.01.2021.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı (2020). 2020 yılına girerken girişimci ve insani dış politikamız. Alınan yer: http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2020-yilina-girerken-girisimci-ve-insani-dis-politikamiz.pdf. Erişim tarihi: 02.02.2021.

Türkiye Ticaret Bakanlığı (2021). Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı dış ticaret verileri. Alınan yer: <https://ticaret.gov.tr/istatistikler/bakanlik-istatistikleri/gumruk-istatistikleri/dis-ticaret-verileri>. Erişim tarihi: 29.01.2021.

Türkiye Ticaret Bakanlığı (2021). Yürürlükte bulunan Serbest Ticaret Anlaşmaları. Alınan yer: <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/yururlukte-bulunan-stalar>. Erişim tarihi: 01.02.2021.

Uncomtrade (2021). Birleşmiş Milletler uluslararası ticaret veri bankası. Alınan yer: <https://comtrade.un.org/>. Erişim tarihi: 29.01.2021.

TÜRKİYE'S FOREIGN TRADE POLICY AND DYNAMICS TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE DİNAMİKLERİ

*Azimzhan Khitakhunov **

International trade plays an important role in Türkiye's economy. Export remains a significant source of revenue for the country. Türkiye is an important supplier of agricultural, manufacturing and technological products to the global market. Therefore, this commentary aims to analyze the dynamics of Türkiye's foreign trade, show its key trade partners and the evolution of its trade policy. All calculations based on data from the International Trade Centre (2021).

Türkiye's foreign trade increased considerably since the 2000s. Its exports to the world surged from \$31.3 billion in 2001 to \$169.5 billion in 2020. For the reported period, the country's imports grew from \$41.4 billion to \$219.4 billion. Therefore, compared to 2001 data, exports in 2020 increased by more than 5.4 times, while growth in imports equaled almost 5.3 times. However, the country's trade deficit widened from \$10 billion to almost \$50 billion.

The European Union (EU) remains Türkiye's largest trade partner. Türkiye's exports to the EU increased from \$17.8 billion in 2001 to more than \$82 billion in 2020. For the reported period, a share of the EU in Türkiye's total exports decreased from 56.7% to 48.4%. Germany, the United Kingdom and Italy are the top three export partners of Türkiye. In 2020, their corresponding shares in Türkiye's total exports to the EU countries equaled 19.5%, 13.7% and 9.8%. Türkiye's imports from the EU countries also grew substantially. While in 2001 it equaled \$19.8 billion, in 2020 it amounted to \$78.9 billion. However, the share of the EU in Türkiye's total imports decreased considerably. For the reported period, it declined from 47.9% to 36%. Germany remains the coun-

Uluslararası ticaret, Türkiye ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. İhracat, ülke için önemli bir gelir kaynağı olmaya devam etmektedir. Aynı zamanda Türkiye, küresel pazarda tarım, imalat ve teknolojik ürünlerin önemli tedarikçilerinden birisidir. Bu nedenle, bu çalışma, Türkiye'nin dış ticaretinin dinamiklerini analiz etmeyi, ana ticaret ortaklarını ve ticaret politikasının gelişimini tasvir etmeyi amaçlamaktadır. Tüm hesaplamalar Uluslararası Ticaret Merkezi'nden (2021) alınan verilere dayanmaktadır.

2000'li yılların başından itibaren Türkiye'nin dış ticareti önemli ölçüde artarak dış dünyaya ihracatı 2001'de 31.3 milyar dolardan 2020'de 169.5 milyar dolara çıkmıştır. Rapor edilen dönem için ülkenin ithalatı 41.4 milyar dolardan 219.4 milyar dolara yükselmiştir. Böylelikle, 2001 verilerine göre 2020 yılında ihracat, 5.4 kattan fazla artarken, ithalattaki büyüme yaklaşık 5.3 kat artmıştır. Lakin ülkenin ticaret açığı 10 milyar dolardan neredeyse 50 milyar dolara ulaşmıştır.

Avrupa Birliği (AB), Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı olmaya devam etmektedir. Türkiye'nin AB'ye ihracatı 2001'de 17.8 milyar dolardan 2020'de 82 milyar doların üzerine çıktı. Rapor edilen dönemde, AB'nin Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı %56.7'den %48.4'e geriledi. Almanya, İngiltere ve İtalya, Türkiye'nin ilk üç ihracat ortağı olarak sayılmaktadır. 2020 yılında, söz konusu AB ülkelerinin Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payları sırasıyla %19.5, %13.7 ve %9.8 olmuştur. Türkiye'nin AB ülkelerinden ithalatı da önemli ölçüde arttı. 2001'de bu sayı 19.8 milyar dolara eşitken, 2020'de 78.9 milyar dolara

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, azimkhun@gmail.com

try's top import partner, followed by Italy and France. In 2020, their corresponding shares in Türkiye's total imports from the EU were equal to 28%, 11.6% and 8.8%. Therefore, in 2020 Türkiye's trade surplus with the EU countries amounted to \$3.1 billion, while in 2001 it had a trade deficit equaling \$2 billion.

Türkiye's other important trade partners include countries of the Middle East, the Commonwealth of Independent States (CIS) region, the United States (US) and China. Türkiye's exports to the Middle East countries surged. While in 2001 exports amounted to \$3.3 billion, in 2020 it reached almost \$31 billion, increasing by 9.4 times. Iraq is Türkiye's largest destination market in the Middle East. In 2020, Türkiye supplied to Iraq products worth \$9.1 billion. The country's top three trade partners also include Israel and Egypt, where Türkiye's exports amounted to \$4.7 and \$3.1 billion, respectively. The Middle East's share in Türkiye's total exports increased from 10.6% in 2001 to 18.2% in 2020.

For the reported period, Türkiye's imports from the Middle East countries grew substantially, increasing from \$2.9 to \$21.2 billion and demonstrating 7.3-fold growth. The region's share in the country's total imports increased from 7% to 9.7%. Türkiye's key regional import partners are Iraq, the United Arab Emirates and Egypt. In 2020, Türkiye's corresponding imports from these countries equaled \$8.2, \$5.6 and \$1.7 billion. Therefore, Türkiye has a trade surplus with the region amounted to \$9.8 billion in 2020.

Trade with the CIS region remains important for Türkiye. The country's exports to the region increased from almost \$2 billion in 2001 to \$14.6 billion in 2020. For the same period, the CIS' share in Türkiye's total exports demonstrated slight growth, increasing from 6.3% to 8.6%. The country's main export destinations in the region include Russia, Azerbaijan and Ukraine. In 2020, Türkiye's exports to Russia equaled \$4.5

ulaştı. Ancak, AB'nin Türkiye'nin toplam ithalatındaki payı önemli ölçüde azaldı. Rapor edilen dönem için, bu sayının %47.9'dan %36'ya gerilediği görülmektedir. Almanya, ülkenin en önemli ithalat ortağı olmaya devam ederken, İtalya ve Fransa onu takip etmektedir. 2020 yılında, bu ülkelerin Türkiye'nin AB'den toplam ithalatındaki payları sırasıyla %28, %11.6 ve %8.8 olmuştur. Dolayısıyla, Türkiye'nin AB ülkeleriyle 2001'de 2 milyar dolar ticaret açığı bulunurken bu durum 2020'de 3.1 milyar dolar ticaret fazlasına ulaşmıştır.

Türkiye'nin diğer önemli ticaret ortakları arasında Orta Doğu ülkeleri, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Çin bulunmaktadır. Türkiye'nin Orta Doğu ülkelerine ihracatı hızla artmaktadır. Örneğin, 2001 yılında ihracat 3.3 milyar dolardan, 2020'de 9.4 kat artarak yaklaşık 31 milyar dolara ulaşmıştır. Irak, Türkiye'nin Orta Doğu'daki en büyük ihracat pazarıdır. 2020'de Türkiye Irak'a 9.1 milyar dolar tutarında ürün tedarik etmiştir. Ülkenin en büyük üç ticaret ortağı arasında, Türkiye'nin ihracatı sırasıyla 4.7 ve 3.1 milyar dolar olarak gerçekleşen İsrail ve Mısır yer almaktadır. Orta Doğu Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı 2001'de %10.6'dan 2020'de %18.2'ye ulaşmıştır.

Rapor edilen dönemde, Türkiye'nin Orta Doğu ülkelerinden ithalatı, 7.3' kat artışla 2.9 dolardan 21.2 dolara yükselmiştir. Bölgenin, ülkenin toplam ithalatındaki payı %7'den %9.7'ye ulaşmıştır. Türkiye'nin bölgedeki başlıca ithalat ortakları Irak, Birleşik Arap Emirlikleri ve Mısır'dır. 2020 yılında Türkiye'nin bu ülkelere yaptığı ithalat sırasıyla 8.2, 5.6 ve 1.7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bunların sonucunda, 2020 yılında Türkiye'nin bölgeyle gerçekleşen ticaret fazlası 9.8 milyar dolara ulaşmıştır.

Günümüzde Türkiye'nin BDT ülkeleri ile ticareti önemini korumaya devam etmektedir. Ülkenin söz konusu bölgeye ihracatı 2001'de 2 milyar dolar civarından 2020'de

billion, while its supplies to Azerbaijan and Ukraine were approximately the same and amounted to \$2.1 billion. For the reported period, Türkiye's imports from the region increased from \$4.6 billion to \$24.3 billion. Russia also ranks first in terms of top import partners from the region. In 2020, Türkiye imported products from Russia worth \$17.9 billion. The top three import partners also include Ukraine and Kazakhstan, from which the country's imports amounted to \$2.6 and \$1.2 billion, respectively. Therefore, Türkiye has a large trade deficit with the CIS. Analysis of the bilateral trade flows between Türkiye and the CIS region shows an important role of energy products and metals in their mutual trade. The CIS provides Türkiye with crude oil, natural gas and metals, prices for which grew substantially since the 2000s. Both higher prices and increasing consumption in Türkiye can explain the large trade deficit between Türkiye and the CIS region, which in 2020 amounted to \$9.7 billion.

The US is also an important market for Türkiye's products. The country's exports to the US increased from \$3.1 billion in 2001 to \$10.2 billion in 2020. At the same time, the US share in Türkiye's total exports declined from 10% to 6%. Türkiye's imports from the US also grew from \$3.3 to \$11.5 billion. The US share in Türkiye's total imports also decreased from 7.9% to 5.2%.

Türkiye was able to significantly increase its exports to China. While in 2001, its supply was low and amounted to \$199 million, in 2020 it surged to \$2.9 billion demonstrating an almost 14.6 times increase. However, despite China's share in Türkiye's total exports increased from 0.6% to 1.7%, it remained low compared to other above-mentioned export markets. However, China became one of the key import partners of Türkiye. While in 2001 Türkiye's imports from China equaled \$926 million, in 2020 it exceeded \$23 billion, increasing by almost 25 times. China's share in Türkiye's total imports increased from 2.2% to 10.5%. As a result, the trade deficit increased from a low \$727

14.6 milyar dolara çıkmıştır. Aynı dönemde, BDT'nin Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı hafif bir büyüme göstererek %6.3'den %8.6'ya yükselmiştir. Ülkenin bölgedeki ana ihracat hedefleri arasında Rusya, Azerbaycan ve Ukrayna bulunmaktadır. 2020 yılında Türkiye'nin Rusya'ya ihracatı 4.5 milyar dolara ulaşırken, Azerbaycan'a ve Ukrayna'ya yapılan arz aynı miktarda gerçekleşerek 2.1 milyar doları bulmuştur. Rapor edilen dönemde, Türkiye'nin bölgeden ithalatı 4.6 milyar dolardan 24.3 milyar dolara ulaşmıştır. Rusya, Türkiye'nin bölgedeki en büyük ithalat ortakları arasında ilk sırada yer almaktadır. 2020'de Türkiye Rusya'dan 17.9 milyar dolar tutarında ürün ithal etmiştir. İlk üç ithalat ortağı arasında bulunan Ukrayna ve Kazakistan'dan ülkenin yaptığı ithalatı sırasıyla 2.6 ve 1.2 milyar dolar olmuştur. Bu nedenle, Türkiye'nin BDT ile büyük bir ticaret açığı bulunmaktadır. Türkiye ile BDT bölgesi arasındaki ikili ticaret akışının analizi, karşılıklı ticaretlerinde enerji ürünleri ve metallerin önemli bir rol oynadığını göstermektedir. BDT, Türkiye'ye 2000'li yılların başından bu yana fiyatları önemli ölçüde artan ham petrol, doğal gaz ve metal tedariki yapmaktadır. Türkiye'deki hem yüksek fiyatlar hem de artan tüketim, Türkiye ile BDT bölgesi arasındaki 2020 yılında 9.7 milyar dolar olan büyük ticaret açığının temel nedenidir.

ABD'de Türkiye'nin ürünleri için önemli bir pazardır. Ülkenin ABD'ye ihracatı 2001'de 3.1 milyar dolardan 2020'de 10.2 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı zamanda, ABD'nin Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı %10'dan %6'ya gerilemiştir. Türkiye'nin ABD'den ithalatı ise 3.3 milyar dolardan 11.5 milyar dolara çıkmıştır. ABD'nin Türkiye'nin toplam ithalatındaki payı da %7.9'dan %5.2'ye gerilemiştir.

Türkiye'nin Çin'e ihracatına baktığımızda ise önemli ölçüde bir artışın olduğunu görebilmekteyiz. 2001'de 199 milyon dolardan, 2020'de neredeyse 14.6 kat artış göstererek 2.9 milyar dolara yükselmiştir.

million to a record \$20.1 billion. Therefore, China plays an important role on Türkiye's trade deficit issue.

As international trade remains key for Türkiye's economic growth, the country pursues a strategy of trade liberalization through negotiations at the multilateral, regional and bilateral levels [Togan, 2010]. Türkiye has been a member of the World Trade Organization (WTO) since 1995. At the same time, Türkiye actively conducts free trade agreements (FTAs), of which the Türkiye-EU Customs Union remains key for the country. It negotiates and concludes FTAs with third countries in parallel with the EU and it currently has 22 FTAs in force. Türkiye continues FTA negotiations with 17 countries and country blocs, including Japan, Ukraine, the US, Canada, India, the Gulf Cooperation Council and MERCOSUR [Ministry of Trade of Türkiye, 2021]. It should be noted that many of Türkiye's FTA partners are relatively small trade partners of the country. Previously, Türkiye's FTAs covered only trade in goods. However, the country started to conduct deep FTAs as with the Republic of Korea. The FTA with Korea includes commitments on investment and services. Türkiye's FTAs under negotiations include deeper commitments and disciplines on intellectual property, competition, dispute settlement, and trade remedies. It is important to note that Türkiye's applied tariffs remain comparatively low but differ across sectors. Moreover, under its obligations to WTO Türkiye has the scope to increase tariffs further because 50% of its tariff schedule is unbound [World Trade Organization, 2016]. Expectations from the recently concluded FTAs are high. The FTA between Türkiye and the United Kingdom, which took effect on January 1, 2021, is recognized as one of the most important trade deals of Türkiye since its 1995 Customs Union with the EU. The FTA will substantially decrease costs for Turkish producers as in the absence of the deal, about 75% of Turkish exports to the UK would have been subject to tariffs, causing losses of some \$2.4

Ancak, Çin'in, Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı, %0.6'dan %1.7'ye çıkmasına rağmen yukarıda belirtilen diğer ihracat pazarlarına göre düşük kalmıştır. Öte yandan Çin, Türkiye'nin en önemli ithalat ortaklarından birisi haline gelmiştir. 2001'de Türkiye'nin Çin'den ithalatı 926 milyon dolara denk gelirken, 2020'de neredeyse 25 kat artarak 23 milyar doları aşmıştır. Çin'in Türkiye'nin toplam ithalatındaki payı %2.2'den %10.5'e ulaşmıştır. Neticede, ticaret açığı 727 milyon dolardan, 20.1 milyar dolara yükselmiştir. Bu nedenle Çin, Türkiye'nin ticaret açığı konusunda büyük rol oynamaktadır.

Uluslararası ticaret, Türkiye'nin ekonomik büyümesinin ana merkezi olmaya devam ederken, ülke çok taraflı, bölgesel ve ikili düzeylerde gerçekleştirmekte olduğu müzakereler ile ticaret serbestleştirme stratejisini yürütmektedir [Togan, 2010]. Türkiye, 1995 yılından beri Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyesidir. Aynı zamanda Türkiye, serbest ticaret anlaşmalarını (STA'lar) aktif olarak yürütmekte olup bu bağlamda Türkiye-AB Gümrük Birliği ülke için elzem ehemmiyeti bulunan anlaşmalar arasında yer almaktadır. Türkiye AB ile paralel olarak üçüncü ülkelerle STA'ları müzakere ederek sonuçlandırmakta olup hâlihazırda yürürlükte olan 22 STA'ya sahiptir. Türkiye, aralarında Japonya, Ukrayna, ABD, Kanada, Hindistan, Körfez İşbirliği Konseyi ve MERCOSUR'un da bulunduğu 17 ülke ve ülke grubu ile STA müzakerelerine devam etmektedir [Türkiye Ticaret Bakanlığı, 2021]. Türkiye'nin STA ortaklarının birçoğunun ülkenin ticaret payı içerisindeki paylarının diğer büyük ortaklara göre nispeten az olduğu da ifade edilmelidir. Öte yandan önceleri Türkiye'nin STA'ları yalnızca mal ticaretini kapsarken, Güney Kore örneğinde olduğu gibi Türkiye daha kapsamlı STA'ları hayata geçirmeye başlamıştır. Bu çerçevede Güney Kore ile yapılan STA, yatırım ve hizmet taahhütlerini de içermektedir. Türkiye'nin müzakereler kapsamındaki STA'ları daha derin taahhütler, fikri mül-

billion. The FTA will eliminate this risk. It is important to note that besides industrial products, the agreement includes agricultural goods [Daily Sabah, 2020]. A planned FTA with Ukraine aims to double bilateral trade and increase it to \$10 billion. According to officials of the countries, the FTA will further strengthen bilateral economic ties [Bicer, 2020].

Thus, Türkiye remains an important player in international trade. The EU is the largest trade partner of the country. However, trade with other regions and separate countries increased substantially during the last two decades. Türkiye pursues both multilateralism and regionalism and the increasing number of FTA's would continue to positively contribute to the economic growth process of the country in general.

References

Bicer, Aysu (2020). Türkiye, Ukraine aim to boost trade to \$10 billion. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/en/economy/Turkiye-ukraine-aim-to-boost-trade-to-10b/1961080>. Accessed on 15.03.2021.

Daily Sabah (2020). Türkiye, UK sign post-Brexit FTA in New Year's gift to the business world. Retrieved from <https://www.dailysabah.com/business/economy/turkey-uk-sign-post-brexit-fta-in-new-years-gift-to-business-world>. Accessed on 15.03.2021.

International Trade Centre (2021). Türkiye's profile. Retrieved from https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1. Accessed on 20.02.2021.

Ministry of Trade of Türkiye (2021). Free trade agreements. Retrieved from <https://www.trade.gov.tr/free-trade-agreements>. Accessed on 10.03.2021.

Togan, Subidey (2010). Türkiye: Trade Policy Review, 2007. The World Economy, 33 (11): 1339-1389.

World Trade Organization (2016). Trade policy review. Türkiye. Retrieved from https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s331_e.pdf. Accessed on 10.03.2021.

kiyet ile ilgili disiplinler, rekabet, uyuzmazlığın ve ticari çözümleri içermektedir. Türkiye'nin uyguladığı tarifelerin nispeten düşük kaldığını ancak sektörler arasında farklılık gösterdiğini belirtmek önemlidir. Ayrıca, Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütü kapsamındaki tarife programında yer alan tarifelerin %50'si genel tarife miktarının altında kalması nedeniyle şu anki tarifeleri artırma imkanına da sahiptir [Dünya Ticaret Örgütü, 2016]. Yakın zamanda tamamlanan STA'lardan beklentiler oldukça yüksektir. 1 Ocak 2021'de yürürlüğe giren Türkiye ile Birleşik Krallık arasındaki STA, Türkiye'nin AB ile 1995 Gümrük Birliği'nden bu yana en önemli ticaret anlaşmalarından biri olarak kabul edilmektedir. STA, Türk üreticilerin maliyetlerini önemli ölçüde düşürmektedir, zira anlaşmanın olmaması halinde Türkiye'nin İngiltere'ye ihracatının yaklaşık %75'i tarifelere tabi olacaktı ve 2.4 milyar dolarlık zarara neden olacaktı. Anlaşma, sanayi ürünlerinin yanı sıra tarım ürünlerini de kapsamaya ile dikkat çekmektedir [Daily Sabah, 2020]. Ukrayna ile yapılması planlanan STA'nın, ikili ticareti ikiye katlayarak 10 milyar dolara çıkarması hedeflenmektedir. Ülke yetkililerine göre bu STA ikili ekonomik ilişkileri daha da güçlendirecektir [Biçer, 2020].

Sonuç olarak, Türkiye, uluslararası ticarette önemli bir aktör olmaya devam etmektedir. AB, ülkenin halihazırda en büyük ticaret ortağıdır. Bununla birlikte, diğer bölgeler ve ülkelerle ticaret, son yirmi yılda önemli ölçüde artmıştır. Türkiye hem çok taraflılık hem de bölgesel politikalarını sürdürmekte ve STA'larının sayısını artırmaktadır. Ticaret hacmini geliştiren bu tür anlaşmaların, ekonominin büyümesinde itici bir güç olarak katkı sağlayarak genel ekonomik büyüme sürecini de olumlu yönde etkilemeye devam edeceği ifade edilebilir.

Kaynaklar

Biçer, Aysu (2020). Türkiye ve Ukrayna ticareti 10 milyar dolara çıkarmayı hedefliyor. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/en/economy/turkey-ukraine-a>

im-to-boost-trade-to-10b/1961080. Erişim tarihi: 15.03.2021.

Daily Sabah (2020). Türkiye ve İngiltere, iş dünyasına yeni yıl hediyesi olarak Brexit sonrası STA imzalıyor. Alınan yer: <https://www.dailysabah.com/business/economy/turkey-uk-sign-post-brex-it-fta-in-new-years-gift-to-business-world>. Erişim tarihi: 15.03.2021.

Dünya Ticaret Örgütü (2016). Ticaret politikası incelemesi. Türkiye. Alınan yer: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s331_e.pdf. Erişim tarihi: 10.03.2021.

Togan, Subidey (2010). Türkiye: Ticaret politikası incelemesi, 2007. Dünya Ekonomisi, 33 (11): ss. 1339-1389.

Türkiye Ticaret Bakanlığı (2021). Serbest ticaret anlaşmaları. Alınan yer: <https://www.trade.gov.tr/free-trade-agreements>. Erişim tarihi: 10.03.2021.

Uluslararası Ticaret Merkezi (2021). Türkiye profili. Alınan yer: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%-7c792%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%-7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1. Erişim tarihi: 20.02.2021.

FOREIGN TRADE OF UZBEKISTAN ÖZBEKİSTAN'IN DIŞ TİCARETİ

*Azimzhan Khitakhunov **

International trade plays a crucial role for Uzbekistan. The country has been one of the most important suppliers of agricultural products, including cotton, fruits, and vegetables. Since independence, Uzbekistan started to conduct gradual reforms. Import-substitution policy with strong protection of the internal market were the features of the country's economy. At the same time, Uzbekistan strongly supported its exports. However, with the new open economic policy, which is being implemented by the current President Shavkat Mirziyoyev, the country changed its attitude towards many trade-related issues. Therefore, the aim of the commentary is twofold. Firstly, it analyses the dynamics of foreign trade in Uzbekistan. Secondly, it provides evidence on the country's new trade policy, which will have important implications for the Central Asian region. It should be noted that data unavailability restricts analysis of Uzbekistan's trade dynamics. Therefore, this study uses data from the International Trade Centre (ITC, 2021) from 2017 to 2020.

Uzbekistan's foreign total trade increased from \$22 billion in 2017 to \$36 billion in 2019. During the reported period, the trade indicators demonstrated positive dynamics, which were disrupted by the pandemic. In 2020, the country's foreign trade volume decreased to \$33 billion. For instance, in 2017, the country exported products worth \$10 billion, while its imports amounted to \$12 billion. In 2020, exports and imports of Uzbekistan correspondingly equaled \$13 billion and \$20 billion. As a result, the trade deficit widened to minus \$7 billion [ITC, 2021].

Uluslararası ticaret Özbekistan için çok önemli bir rol oynamaktadır. Ülke, pamuk, meyve ve sebze dâhil olmak üzere tarım ürünlerinin en önemli tedarikçilerinden biri durumundadır. Bağımsızlıktan bu yana Özbekistan kademeli reformlar yapmaya başlamıştır. Ülke ekonomisinin belirgin özelliği, iç pazarın güçlü bir şekilde korunduğu ithal ikamesi politikası yürütmesi olarak nitelendirilebilir. Özbekistan, aynı zamanda ihracatı güçlü bir şekilde desteklemiştir. Ancak, mevcut Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev tarafından uygulanan yeni açık ekonomi politikası ile ülke, ticaretle ilgili birçok konuyla ilgili yeni politikalar geliştirilmiştir. Bu çerçevede, bu çalışma, ilk olarak, Özbekistan'daki dış ticaretin dinamiklerini analiz etmeyi, ardından da ülkenin yeni ticaret politikasına dair bilgiler sunarak bunların Orta Asya bölgesi için etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda veri yetersizliğinin Özbekistan'ın ticari dinamiklerini analiz etmeyi sınırlandırdığı hususunu da belirtilmek gerekir. Bu nedenle, söz konusu çalışmada 2017'den 2020'ye kadar Uluslararası Ticaret Merkezi'nden [UTM, 2021] alınan veriler kullanılmaktadır.

Özbekistan'ın toplam dış ticareti 2017'de 22 milyar dolardan 2019'da 36 milyar dolara yükselmiştir. Raporlanan dönemde, ticaret göstergeleri olumlu bir eğilime sahip iken daha sonra salgın nedeniyle bu tablonun bozulduğu görülmektedir. 2020 yılında ülkenin dış ticaret hacmi 33 milyar dolara gerilemiştir. Örneğin, ülke 2017 yılında ülke 10 milyar dolar değerinde ürün ihraç ederken, ithalatı da 12 milyar dolar civarında gerçekleşmiştir. 2020'de ise Özbekistan'ın ihracat ve ithalatı sırasıyla 13 milyar dolar ve 20 milyar

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, azimkhun@gmail.com

The pandemic had a significant impact on Uzbekistan's trade flows. Due to imposed restrictions, the country experienced reductions in both exports and imports. The country's agricultural exports decreased from \$1.57 billion in 2019 to \$1.52 billion. For the reported period, the cotton exports declined from \$1.29 to \$1.2 billion. The mineral resource sector experienced the most significant reductions. In particular, exports of mineral fuels decreased from \$2.52 to \$0.64 billion, including reduction of petroleum gas and other gaseous hydrocarbons products exports from \$2.3 billion to \$0.5 billion. Thus, petroleum gas and other gaseous hydrocarbons products exports dropped by 4.6 times. This decrease in exports can be explained by the two pandemic-induced important factors. Firstly, China issued a force majeure note to its suppliers in March 2020 to halt supplies [Hashimova, 2020]. Secondly, Uzbekistan stopped supplying natural gas to Russia [UzReport, 2020]. Therefore, despite the process of ongoing industrialization, mineral fuels continue playing an important role in Uzbekistan's economy and trade.

At the same time, Uzbekistan purchased higher amounts of agricultural products. In 2020, it imported agricultural and food products worth \$2.3 billion, while in 2019 its imports were equal to \$2.1 billion. Imports of mineral fuels also increased from \$0.9 billion to \$1.1 billion. Uzbekistan imported pharmaceutical products worth \$1.2 billion, while in 2019 the purchases amounted to \$0.9 billion. Imports of machinery demonstrated reduction. In particular, it decreased from \$5.6 billion in 2019 to \$4.8 billion in 2020.

A list of Uzbekistan's top export partners includes China, Russia, Türkiye, Kazakhstan, and Kyrgyzstan. In 2020, the country's exports to all these markets, excluding Kyrgyzstan, decreased. Supplies to China and Russia experienced substantial reduction due to a drop in petroleum gas exports. In particular, exports to China decreased from

dolar olmuştur. Sonuç olarak, ticaret açığı 7 milyar dolara yükselmiştir [UTM, 2021].

Salgının, Özbekistan'ın ticaret akışları üzerinde önemli etkileri olmuştur. Uygulanan kısıtlamalar nedeniyle ülke hem ihracat hem de ithalat rakamlarında düşüşler yaşamıştır. Ülkenin tarım ihracatı 2019'da 1.57 milyar dolardan 1.52 milyar dolara gerilemiştir. Rapor edilen dönemde, pamuk ihracatı 1.29 milyar dolardan 1.2 milyar dolara düşmüştür. Bunlara ilaveten, maden sektörü de önemli gerileme yaşamıştır. Özellikle, petrol gazı ve diğer hidrokarbon gaz ürünlerinin ihracatının 2.3 milyar dolardan 0.5 milyar dolara düşmesi de dâhil olmak üzere, mineral yakıt ihracatı 2.52 milyar dolardan 0.64 milyar dolara düşmüştür. Böylece petrol gazı ve diğer hidrokarbon gaz ürünlerinin ihracatı da 4.6 kat azalmıştır. İhracattaki bu düşüş, salgın kaynaklı iki önemli faktörle açıklanabilir. İlk olarak Çin, Mart 2020'de tedarikçilerine tedariği durdurmak için bir mücbir sebep notu bildirmiştir [Hashimova, 2020]. İkinci olarak, Özbekistan Rusya'ya doğal gaz sevkiyatını durdurmuştur [UzReport, 2020]. Bu nedenle, devam eden sanayileşme sürecine rağmen, mineral yakıtlar Özbekistan ekonomisinde ve ticaretinde önemli bir rol oynamaya devam etmektedir.

Aynı zamanda Özbekistan daha yüksek miktarlarda tarım ürünü alımı yapmıştır. 2020'de 2.3 milyar dolar değerinde tarım ve gıda ürünü ithal ederken, bu rakam 2019'da 2.1 milyar dolara denk gelmiştir. Mineral yakıt ithalatı da 0.9 milyar dolardan 1.1 milyar dolara yükselmiştir. Özbekistan, 1.2 milyar dolar değerinde ilaç ithal ederken, bu rakam 2019 yılında 0.9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Makine ithalatında da azalma görülerek, 2019'da kaydedilen 5.6 milyar dolardan 2020'de 4.8 milyar dolara düşmüştür.

Özbekistan'ın en büyük ihracat ortakları listesinde Çin, Rusya, Türkiye, Kazakistan ve Kırgızistan yer almaktadır. 2020 yılında ülkenin Kırgızistan hariç

\$1.77 billion in 2019 to \$1.28 billion in 2020. For the reported period, supplies to Russia declined from \$2.07 billion to \$1.16 billion, to Türkiye – from \$1.15 billion to \$0.95 billion, and to Kazakhstan – from \$1.24 billion to \$0.73 billion. At the same time, exports to Kyrgyzstan increased from \$0.64 billion to \$0.71 billion. These trade flows show that Uzbekistan's main markets are located outside of Central Asia. It is important to note the increasing role of Türkiye as a promising market for Uzbekistan's products.

Uzbekistan's top import partners include China, Russia, Kazakhstan, South Korea, and Türkiye. The country also experienced a reduction in import flows from its partners, excluding Russia and Kazakhstan. For instance, its imports from China decreased from \$5.1 billion in 2019 to \$4.4 billion in 2020. For the reported period, Uzbekistan's purchases from South Korea declined from \$2.5 billion to \$1.9 billion, while a reduction in imports from Türkiye was insignificant and changed from \$1.3 billion to \$1.1 billion. At the same time, Uzbekistan's purchases from Russia increased from \$4 billion to \$4.1 billion. The country's imports from Kazakhstan also experienced growth from \$1.9 billion to \$2.1 billion. Therefore, Uzbekistan's imports demonstrated different dynamics.

It is important to note some trade-related achievements of Uzbekistan, which will have a significant impact on the structure of its exports and implications for Central Asian markets. Uzbekistan intends to become a new hub of electric scooters production. The country's President Shavkat Mirziyoyev signed a decree to provide subsidies and benefits to electrical industry producers [UzReport, 2021a]. Uzbekistan successfully promotes its footwear exports. The number of countries, importing its footwear, has increased since 2020. According to data from the Uzbek Leather Industry, the country started to supply its products to markets of the United States, the United Arab Emirates, Kuwait, Latvia, and Moldova. The State Cus-

tüm bu pazarlara ihracatı azalmıştır. Çin ve Rusya'ya yapılan sevkiyat, petrol gazı ihracatındaki azalma nedeniyle önemli bir düşüş yaşamıştır. Özellikle Çin'e yapılan ihracat 2019'da 1.77 milyar dolardan 2020'de 1.28 milyar dolara gerilemiştir. Rapor edilen dönemde petrol gazı ihracatı Rusya'ya 2.07 milyar dolardan 1.16 milyar dolara, Türkiye'ye 1.15 milyar dolardan 0.95 milyar dolara, Kazakistan'a ise 1.24 milyar dolardan 0.73 milyar dolara düşmüştür. Kırgızistan'a yapılan ihracat ise 0.64 milyar dolardan 0.71 milyar dolara yükselmiştir. Bu ticaret akışları, Özbekistan'ın ana pazarının Orta Asya dışında yer aldığını göstermektedir. Özbekistan ürünleri için gelecek vaat eden bir pazar olarak Türkiye'nin artan rolü de dikkat çekmektedir.

Özbekistan'ın en büyük ithalat ortakları ise Çin, Rusya, Kazakistan, Güney Kore ve Türkiye'dir. Özbekistan'ın, Rusya ve Kazakistan dışındaki ortaklarından ithalat akışlarında da bir azalma yaşamıştır. Örneğin, Çin'den yaptığı ithalat 2019'da 5.1 milyar dolardan 2020'de 4.4 milyar dolara gerilemiştir. Aynı zaman diliminde Özbekistan'ın Güney Kore'den yaptığı alımlar 2.5 milyar dolardan 1.9 milyar dolara düşerken, Türkiye'den yapılan ithalattaki düşüş diğer ülkelere nazaran daha az gerçekleşerek, 1.3 milyar dolardan 1.1 milyar dolara düşmüştür. Bu dönemde, Özbekistan'ın Rusya'dan gerçekleştirdiği ithalat 4 milyar dolardan 4.1 milyar dolara yükselmiştir. Ülkenin Kazakistan'dan ithalatı ise 1.9 milyar dolardan 2.1 milyar dolara çıkmıştır. Bu rakamlar dikkate alındığında Özbekistan'ın ithalatının farklı dinamiklerle ilişkili olduğu söylenebilir.

Özbekistan'ın ihracatının yapısı ve Orta Asya piyasalarına yansımaları üzerinde önemli bir etkiyi olacak ticaretle ilgili bazı başarılarını not etmek gerekmektedir. Özbekistan, elektrikli scooter üretiminde yeni bir merkez olmayı planlamaktadır. Ülkenin Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev, elektrik endüstrisi üreticilerine sub-

toms Committee reported that since 2020, the country has exported almost 24 million pairs of shoes worth \$28 million. Exports of footwear increased by 91% compared to the same period in 2019, while imports decreased by almost 74% [UzDaily, 2020]. Uzbekistan's leather association reports that the country prepares to launch the production of Nike and Adidas footwear in the 4th quarter of 2021. Initially, the enterprise will produce 3 million pairs of sports shoes annually and the full capacity will be reached in the 3rd quarter of 2022. Uzbekistan plans to export 50% of the shoes to Central Asian countries. The share of its domestic market will be 20% [UzReport, 2021b].

However, there are trade-policy-related controversies. For instance, during the four months of 2021, sales of Uzbek Chevrolet cars in Kazakhstan surged by almost 5.000% compared to the same period last year. In particular, citizens of Kazakhstan purchased 8.923 Uzbek cars, while in the previous year sales amounted to 186 units. At the same time, Uzbekistan itself is suffering a shortage of cars. To buy a car, citizens must pay 85% of its cost according to the contract, and wait about 4-5 months for its production [UzReport, 2021c]. Therefore, Uzbekistan also needs to satisfy internal market demand through both higher volumes of production and imports.

At the same time, Uzbekistan achieved significant progress in reform implementation, which will also affect its future trade flows. These reforms include its reconsideration of the role of both regionalism and multilateralism. Uzbekistan obtained observer status in the Eurasian Economic Union, resumed negotiations with the World Trade Organization, and started active cooperation with the International Labor Organization. The European Commission granted Uzbekistan the Generalized System of Preferences plus status. Under this system, the number of products Uzbekistan can export to the European Union will increase to 6.200. This status may bring

vansiyon ve yardım sağlamak için bir kararname imzalamıştır [UzReport, 2021a]. Ayrıca Özbekistan ayakkabı ihracatını da istikrarlı bir şekilde teşvik etmeye devam etmektedir. 2020 yılından itibaren Özbekistan'dan ayakkabı ithal eden ülke sayısı artmaktadır. Özbek Deri Sanayi'nin verilerine göre ülke, ürünlerini Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Letonya ve Moldova pazarlarına arz etmeye başlamıştır. Devlet Gümrük Komitesi, 2020'den bu yana ülkenin 28 milyon dolar değerinde yaklaşık 24 milyon çift ayakkabı ihraç ettiğini bildirmiştir. Ayakkabı ihracatı 2019 yılının aynı dönemine göre %91 oranında artarken, ithalatı ise yaklaşık %74 oranında azalmıştır [UzDaily, 2020]. Özbekistan Dericiler Derneği, ülkenin 2021'in 4. çeyreğinde Nike ve Adidas ayakkabı üretimine başlamaya hazırlandığını bildirmiştir. Başlangıçta yılda 3 milyon çift spor ayakkabı üretecek olan işletmenin, 2022 yılının 3. çeyreğinde tam kapasiteye ulaşması beklenmektedir. Özbekistan, ayakkabılarının %50'sini Orta Asya ülkelerine ihraç etmeyi planlamaktadır. İç pazar payının ise %20 civarında olması öngörülmektedir [UzReport, 2021b].

Ancak, ülkenin ticaret politikasıyla ilgili tartışmaların da devam ettiğini belirtmek gerekir. Örneğin, 2020'in ilk dört ayı boyunca Kazakistan'daki Özbek Chevrolet otomobillerinin satışları geçen yılın aynı dönemine göre neredeyse %5.000 oranında artmıştır. Özellikle Kazakistan vatandaşları Özbekistan'da üretilen 8.923 adet Chevrolet otomobil satın alırken, bu rakam bir önceki yılın aynı döneminde sadece 186 adet olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, Özbekistan'ın iç pazarının araba sıkıntısı çektiğini söylemekte fayda vardır. Vatandaşların araba alabilmesi için sözleşmeye göre bedelin %85'ini ödemesi ve üretim için 4-5 ay kadar beklemesi gerekmektedir [UzReport, 2021c]. Bu nedenle Özbekistan'ın hem daha yüksek üretim hacimleri hem de ithalat aracılığıyla iç pazar talebini karşılaması gerekmektedir.

significant benefits to the country's exporters.

It is important to note that Uzbekistan's trade policy and proposed reforms can be considered as political and peace promotion tools, which are in high need in Central Asia, given several unresolved border disputes and conflicts. In this field, Uzbekistan proposed to establish free trade areas with Kyrgyzstan and Tajikistan and the International Center for Trade and Economic Cooperation "Central Asia" with Kazakhstan on border regions. While the total area of the Center is 400 hectares and its daily capacity is expected to be equal to 35 thousand people and 5 thousand trucks in both directions, it is planned to increase the bilateral trade of the countries to 10 billion dollars through the Center [UzReport, 2021d].

Thus, the trade turnover of Uzbekistan demonstrated growth. The pandemic led to reductions in both exports and imports of the country. Mineral fuels were the most affected products, exports of which decreased substantially. It is important to note that Uzbekistan is implementing several important reforms, including the criminalization of forced labor, which will be able to change the structure and patterns of trade in the Eurasian region. Moreover, the proposals to establish free trade areas on the border regions can bring peace and prosperity to the region of Central Asia.

References

Hashimova, Umida (2020). Pandemic slows Central Asia's gas exports to China. Retrieved from <https://the-diplomat.com/2020/09/pandemic-slows-central-asias-gas-exports-to-china/>. Accessed on 08.09.2020.

International Trade Centre (2021). Uzbekistan's profile. Retrieved from https://www.trade-map.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvp-m=1%7c860%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1. Accessed on 20.05.2021.

UzDaily (2020). Uzbekistan starts exporting shoes to the USA. Retrieved from <https://uzdaily.uz/en/post/60666>. Accessed on 10.10.2020.

Özbekistan, gelecekteki ticaret akışlarını da etkileyecek olan reform uygulamasında önemli ilerlemeler de kaydetmiştir. Bu reformlar, hem bölgeselciliğin hem de çok taraflılığın rolünün yeniden değerlendirilmesini içermektedir. Özbekistan, Avrasya Ekonomik Birliği'nde gözlemci statüsü elde etmiş, Dünya Ticaret Örgütü ile müzakereleri yeniden başlatmış ve Uluslararası Çalışma Örgütü ile aktif iş birliğine başlamıştır. Avrupa Komisyonu, Özbekistan'a Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi + statüsü vermiştir. Bu sistemle Özbekistan'ın Avrupa Birliği'ne ihraç edebileceği ürün sayısı 6.200'e çıkacak olup, bu durumun, ülkenin ihracatçılarına önemli faydalar sağlaması öngörülmektedir. Özbekistan'ın ticaret politikası ve önerilen reformları, çözülmemiş birkaç sınır anlaşmazlığı ve sınır çatışması göz önüne alındığında, Orta Asya'da yüksek ihtiyaç duyulan siyasi ve barışı geliştirme araçları olarak kabul edilebileceğini belirtmek önemlidir. Bu alanda Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan ile serbest ticaret alanları ve Kazakistan ile sınır bölgelerinde "Orta Asya" Uluslararası Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Merkezi kurulmasını önermiştir. Merkez'in toplam alanının 400 hektar ve günlük kapasitesinin her iki yönde 35.000 kişi ve 5.000 kamyonu eşit olması beklenirken, Merkez aracılığıyla ülkelerin ikili ticareti 10 milyar dolara çıkarması planlanmaktadır [UzReport, 2021d].

Böylece Özbekistan'ın ticaret ciro-sunun büyüme gösterdiğini söylemek mümkündür. Fakat salgın, ülkenin hem ihracatında hem de ithalatında düşüşlere yol açmıştır. Mineral yakıtlar en çok etkilenen ürünler olurken, ihracatı önemli ölçüde azalmıştır. Aynı zamanda Özbekistan'ın, Avrasya bölgesindeki ticaretin yapısını ve kalıplarını değiştirebilecek, zorla çalıştırmanın suç haline getirilmesi de dâhil olmak üzere birçok önemli reformu uyguladığını belirtmek gerekir. İfade edilen tüm bu politikaların Orta Asya bölgesine barış ve refah getirebileceği söylenebilir.

UzReport (2020). Uzbekistan suspended gas supplies to Russia. Retrieved from <https://uzreport.news/economy/uzbekistan-priostanovil-postavki-gaza-v-rossiyu>. Accessed on 18.05.2021.

UzReport (2021a). Fergana region to channel \$8.5 million towards electric scooter production. Retrieved from <https://uzreport.news/economy/fergana-region-to-channel-85bn-towards-electric-scooter-production>. Accessed on 05.03.2021.

UzReport (2021b). Uzbekistan to launch production of Nike, Adidas footwear. Retrieved from <https://uzreport.news/economy/uzbekistan-to-launch-production-of-nike-adidas-footwear>. Accessed on 20.02.2021.

UzReport (2021c). Uzbekistan's car export to Kazakhstan surges by almost 5.000%. Retrieved from <https://uzreport.news/economy/uzbekistan-s-car-export-to-kazakhstan-surges-by-almost-5-000->. Accessed on 19.05.2021.

UzReport (2021d). Uzbekistan, Kazakhstan lay capsule at the construction of large trade and logistic center. Retrieved from <https://uzreport.news/economy/uzbekistan-kazakhstan-lay-capsule-at-construction-of-large-trade-and-logistic-center>. Accessed on 12.04.2021.

Kaynaklar

Haşimova, Umida (2020). Salgın, Orta Asya'nın Çin'e gaz ihracatını yavaşlatıyor. Alınan yer: <https://thediplomat.com/2020/09/pandemic-slows-central-asias-gas-exports-to-china/>. Erişim tarihi: 08.09.2020.

Uluslararası Ticaret Merkezi (2021). Özbekistan profili. Alınan yer: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%-7c860%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%-7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7s1. Erişim tarihi: 20.05.2021.

UzDaily (2020). Özbekistan, ABD'ye ayakkabı ihraç etmeye başladı. Alınan yer: <https://uzdaily.uz/ru/post/60666>. Erişim tarihi: 10.10.2020.

UzReport (2020). Özbekistan, Rusya'ya gaz arzını askıya aldı. Alınan yer: <https://uzreport.news/economy/uzbekistan-priostanovil-postavki-gaza-v-rossiyu>. Erişim tarihi: 18.05.2021.

UzReport (2021a). Fergana bölgesi elektrikli scooter üretimi için 8,5 milyon dolar ayıracak. Alınan yer: <https://uzreport.news/economy/fergana-region-to-channel-85bn-towards-electric-scooter-production>. Erişim tarihi: 05.03.2021.

UzReport (2021b). Özbekistan Nike, Adidas ayakkabı üretimine başlayacak. Alınan yer: <https://uzreport.news/economy/uzbekistan-to-launch-production-of-nike-adidas-footwear>. Erişim tarihi: 20.02.2021.

UzReport (2021c). Özbekistan'dan Kazakistan'a otomobil ihracatı yaklaşık yüzde 5.000 arttı. Alınan yer: <https://uzreport.news/economy/uzbekistan-s-car-export-to-kazakhstan-surges-by-almost-5-000->. Erişim tarihi: 19.05.2021.

UzReport (2021d). Özbekistan ve Kazakistan, büyük bir ticaret ve lojistik merkezinin inşası için bir kapsül koydu. Alınan yer: <https://uzreport.news/economy/uzbekistan-kazakhstan-lay-capsule-at-construction-of-large-trade-and-logistic-center>. Erişim tarihi: 04.12.2021.

**COOPERATION IN ENVIRONMENTAL AND
TECHNOLOGICAL ISSUES**

ÇEVRE VE TEKNOLOJİK KONULARDA İŞ BİRLİĞİ

GLOBAL ENVIRONMENTAL IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC COVID-19 SALGINININ KÜRESEL ÇEVRESEL ETKİSİ

*Saule Akhmetkaliyeva **

COVID-19 pandemic and resulted in lockdowns and border closures have significantly affected the livelihoods of all people around the globe, resulting in a number of negative effects, such as COVID-19 related death and infection rates, economic crises due to closures of businesses and travel bans, school and university closures and as a result, lower quality of online education. One of the controversial effects of the pandemic is environmental impacts, as for the first time since the start of the industrial revolution we can witness some positive environmental changes to our planet. However, when talking about the environmental impacts of COVID-19, it is important to be able to differentiate between the long-term and short-term effects of the pandemic.

Since the beginning of the industrial revolution in the 19th century, air pollution has become one of the main environmental concerns. Even though there is some pollution caused by natural processes such as volcanic activity, natural forest fires and organic matter decomposition, the atmosphere is largely affected by human activity (anthropogenic effects). The annual increase in CO₂ emissions was 3% in the early 2000s. As a result of shifting from using coal as an energy source in developed countries, this number has decreased down to 0.9% in the 2010s [McGrath, 2020]. Unfortunately, Kazakhstan, as well as other Central Asian countries is yet to make the shift.

Concerns are being raised about the air quality due to the introduction of various gaseous and particulate substances as a result of anthropogenic activities. High concentrations of gaseous and particulate sub-

COVID-19 salgını ve bunun sonucunda ortaya çıkan kısıtlamalar, sınırların kapatılması, dünyanın dört bir yanındaki toplumların hayatlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Virüs nedeni ile ölüm ve hasta sayısının artması, işletmelerin kapanması ve seyahat yasakları nedeniyle yaşanan ekonomik krizler, okul ve üniversitelerin kapanması ve bunun sonucunda uygulamaya konulan çevrimiçi eğitim araçlarının eğitimin kalitesini düşürmesi gibi bir dizi olumsuz etkiye neden olmuştur. Salgının tartışılması gereken etkilerinden biri de çevresel alanda olmaktadır. Çünkü sanayi devriminin başlangıcından bu yana ilk kez gezegenimizde bazı olumlu çevresel değişime tanıklık ediyoruz. Bununla birlikte, COVID-19'un çevresel etkilerinden bahsederken, salgının uzun vadeli ve kısa vadeli etkilerini ayrı düşünebilmek önemlidir.

19. yüzyılda sanayi devriminin başlangıcından bu yana, hava kirliliği temel çevre sorunlarından biri haline geldi. Volkanik patlamalar, doğal orman yangınları ve organik madde ayrışması gibi doğal süreçlerin neden olduğu bazı kirlilikler olsa da atmosfer, büyük ölçüde insan faaliyetlerinden (antropojenik etkiler) etkilenmektedir. 2000'li yılların başında karbon-dioksit (CO₂) emisyonlarındaki yıllık artış %3 oranındaydı. Gelişmiş ülkelerde enerji kaynağı olarak kömür kullanımından vazgeçilmesi sonucunda bu sayı 2010'lu yıllarda %0.9'a düşmüştür [McGrath, 2020]. Ne yazık ki, Kazakistan ve diğer Orta Asya ülkeleri henüz bu geçişi gerçekleştirememiştir.

* PhD Student, Manchester Metropolitan University, Kazakhstan, fm11v@mail.ru

stances in the air can have harmful effects for both human health and wellbeing and the environment. Poor air quality is linked to cancer, heart and respiratory diseases and stroke [Godish et al., 2015]. Moreover, researchers have found that poor air quality has intensified the effects of COVID-19, which raises socio-economic concerns.

Small particles (PM10 and PM2.5 stand for particulate matter smaller than 10 and 2.5 micrometers, respectively) can be breathed in and be transferred to the bloodstream [Nunez, 2019]. PM concentrations are affected by human activities, such as agriculture, industrial production, residential cooking and heating. During the first lockdown measures in Europe, PM10 concentrations were 30% less than expected in Spain, 26% less in Norway and 25% less in Italy [European Environment Agency, 2020]. Even though people were spending more time at home, this decrease in PM concentrations is most likely due to the closure of workplaces.

Traveling is one of the main causes of greenhouse gas (GHG) emissions, especially carbon dioxide (CO₂) and nitrogen dioxide (NO₂). Moreover, the studies have shown that NO₂ levels are correlated to noise pollution from traffic [European Environment Agency, 2020], which is a big problem for urban areas and can affect mental health, as well as wildlife. Lockdowns during the pandemic have forced people to work from home and travel less, including traveling for tourism, business travels and commute, and as a result, led to increased air quality. Aviation is one of the sectors, which was most hit by the lockdown measures. While this has had negative economic impacts, it has also reduced the GHG emissions, proving to be beneficial for improving the air quality.

According to the European Environmental Agency (EEA) (2020), nitrogen dioxide (NO₂) levels have decreased significantly throughout Europe. For example, in April 2020, the levels of NO₂ emissions were 61% less than expected in Spain, 52% in France

Antropojenik faaliyetlerin bir sonucu olarak çeşitli gaz ve partikül maddeler nedeniyle hava kalitesi konusunda endişeler artmaktadır. Havadaki yüksek konsantrasyonlarda bulunan gaz ve partikül maddeleri hem insan sağlığı ve refahı hem de çevre için zararlı etkilere sahip olabilmektedir. Kötü hava kalitesi; kanser, kalp hastalığı, felç ve solunum hastalıkları ile de yakından bağlantılıdır [Godish v.d., 2015]. Ayrıca, araştırmacılar, kötü hava kalitesinin, sosyo-ekonomik endişeleri artıran COVID-19'un etkilerini yoğunlaştırdığını ortaya koymuştur.

Küçük partiküller (PM10 ve PM2.5 sırasıyla 10 ve 2.5 mikrometreden küçük partikül madde) solunabilir ve kan dolaşımına karışabilir [Nunez, 2019]. PM konsantrasyonları, tarım, endüstriyel üretim, evde yemek pişirme ve ısıtma gibi insan faaliyetlerinden etkilenir. Avrupa'daki ilk kısıtlama önlemleri sırasında, PM10 konsantrasyonları İspanya'da beklenenden %30, Norveç'te %26 ve İtalya'da %25 oranında olduğu tespit edilmiştir [Avrupa Çevre Ajansı, 2020]. İnsanlar evde daha fazla zaman geçiriyor olsalar da, PM konsantrasyonlarındaki bu düşüş büyük olasılıkla işyerlerinin kapanmasından kaynaklanmaktadır. Seyahat, sera gazı (GHG) emisyonlarının, özellikle CO₂ ve nitrojen dioksit (NO₂) emisyonlarının ana nedenlerinden biridir. Ayrıca çalışmalar, NO₂ seviyelerinin, kentsel alanlar için büyük bir sorun olan ve ruh sağlığının yanı sıra vahşi yaşamı da etkileyebilen trafik kaynaklı gürültü kirliliği ile ilişkili olduğunu göstermiştir [Avrupa Çevre Ajansı, 2020]. Salgın sırasındaki kısıtlamalar insanları evden çalışmaya ve turizm amaçlı seyahat, iş seyahatleri ve işe gidip gelme dâhil daha az seyahat etmeye zorlamakta ve sonuç olarak hava kalitesinin artmasına neden olmaktadır. Bu durum nedeniyle havacılık, kısıtlama önlemlerinden en çok etkilenen sektörlerden biridir. Bunun olumsuz ekonomik etkileri olsa da, sera gazı emisyonlarını azalmasının, hava ka-

and 48% in Italy. In 2020, global CO2 emissions have decreased by 2.4 billion tonnes or 7%. Despite the decrease, global CO2 emissions amounted to 39 billion tones, leading to an increase of total CO2 in the atmosphere (McGrath, 2020), as one should keep in mind that CO2 remains in the atmosphere and oceans for centuries. Therefore, despite the drop in GHG levels, the current decrease in emissions is not enough and we should aim for zero CO2 emissions.

Decreased GHG emissions and energy demand have had positive effects in terms of air quality in 2020, proving to be an effective short-term impact of the pandemic on the environment. However, in order to achieve long-term effects, the political measures should be taken globally to curb the effects of climate change. Unless policy-makers learn some lessons from the change in air quality during lockdowns, the rebound of GHG emissions in 2021 is unavoidable.

The pandemic has also created a new problem – plastic waste. In 2017, the United Nations made an announcement declaring plastic pollution a worldwide crisis [United Nations Environment Program, 2017]. Moreover, in 2019, the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Waste and their Disposal was amended in order to include plastic waste and was ratified by more than 180 countries [United Nations Environment Program, 2019]. Emergence of COVID-19 has disrupted the development and improvement of plastic waste management.

Since the beginning of the pandemic there has been demand for single-use items such as personal protective equipment (PPE): gloves, hand sanitizers in plastic bottles and masks. The World Health Organization has called for a 40% increase in production of disposable PPE [WHO, 2020]. On one hand, use of plastic has helped to prevent more rapid spread of the virus. However, on the other hand, use of single-use plastic items have created a pressure on sustainability, exacerbating the issue of plastic pol-

lutesinin iyileşmesinde olumlu yansımaları kanıtlanmıştır.

Avrupa Çevre Ajansı (AÇA) (2020) açıklamasında, nitrojen dioksit (NO2) seviyelerinin Avrupa genelinde önemli ölçüde azaldığını göstermektedir. Örneğin Nisan 2020'de NO2 emisyon seviyeleri İspanya'da beklenenden %61, Fransa'da %52 ve İtalya'da %48 daha düşük çıkmıştır. 2020'de küresel CO2 emisyonları 2.4 milyar ton veya %7 oranında azaldı. Düşüşe rağmen, küresel CO2 emisyonları 39 milyar tona ulaşarak, atmosferdeki toplam CO2 artışına yol açtı [McGrath, 2020], zira CO2'nin atmosferde ve okyanuslarda yüzyıllarca kalabildiği unutulmamalıdır. Bu nedenle, sera gazı seviyelerindeki düşüşe rağmen, emisyonlardaki mevcut düşüş, yeterli olmamaktadır ve esasen sıfır CO2 emisyonu hedeflenmelidir.

Azalan sera gazı emisyonları ve enerji talebi, 2020 yılında hava kalitesi açısından olumlu etkiler yaratmıştır. Böylece salgının çevre üzerinde kısa vadeli bir etkisi olduğu kanıtlanmıştır. Bununla birlikte, uzun vadeli sonuçlara ulaşmak için, iklim değişikliğinin etkilerini sınırlamak için küresel olarak siyasi tedbirler alınmalıdır. Politikacılar, kısıtlamalar sırasında hava kalitesindeki değişiklikten bazı dersler almadıkça, 2021'de sera gazı emisyonlarının yeniden artması kaçınılmazdır.

Diğer taraftan, salgın plastik atığı gibi yeni bir sorunun ortaya çıkmasına da neden olmuştur. 2017'de Birleşmiş Milletler, plastik kirliliğini dünya çapında bir kriz olarak ilan eden bir açıklama yaptı [BM Çevre Programı, 2017]. Ayrıca 2019 yılında Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşınması ve Bertaraf Edilmesinin Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi, plastik atıkları da içerecek şekilde değiştirilmiş ve 180'den fazla ülke tarafından onaylanmıştır [BM Çevre Programı, 2019]. COVID-19'un ortaya çıkışı, plastik atık yönetiminin geliştirilmesini ve iyileştirilmesini de aksatmaktadır.

lution. Mismanagement of the use of PPE, could result in a global use of 129 billion face masks and 65 billion gloves per month [Prata et al., 2020].

Moreover, with the closure of restaurants and cafes, came a surging demand for take-out meals, which usually come in single-use plastic containers and wrappers. Online shopping has also had a large demand, which requires wrapping products in plastic material. In this light, waste management should be an essential public service that will not only help to stop the spread of the virus but also protect the environment. The behaviour of use of single-use plastic during the pandemic will most likely have a long-term effect, changing the newly emerging perception of recycling and choosing environmentally sustainable products and offsetting recent achievements in social awareness [Vanapalli et al., 2021].

The pandemic is reminding us that we have long neglected the environment. In this light, it is worth mentioning that COVID-19 is a zoonotic disease (the disease that is transferred from animals to humans). Nowadays, 60% of existing human infectious diseases have animal origin [Woolhouse and Gowtage-Sequeria, 2005], while 75% of new such diseases are transmitted from animals to humans [Taylor et al., 2001]. Moreover, since 1940 50% of those diseases have emerged due to intensive domestic livestock farming [Rohr et al., 2019], which brings us to a conclusion that the main reason behind the spread of zoonotic diseases is environmental degradation caused by human-animal interaction. Therefore, in order to prevent similar outbreaks in the future, we should focus on environmental sustainability.

As the UN's environment chief, Inger Andersen, noted, "Nature is sending us a message with the coronavirus pandemic and the ongoing climate crisis," and if humans do not change their activities that cause climate change, biodiversity loss and as we can see spread of pathogens, we might face

Salgının başlangıcından bu yana, eldiven, plastik şişelerdeki el dezenfektanları ve maskeler gibi tek kullanımlık kişisel koruyucu ürünlere talep artmıştır. Dünya Sağlık Örgütü, tek kullanımlık plastik ürünlerin üretiminde %40 oranında bir artış yaşandığını duyurdu [Dünya Sağlık Örgütü, 2020]. Bir yandan, plastik malzemelerin kullanımı virüsün daha hızlı yayılmasını önlemeye yardımcı olurken, diğer yandan, sürdürülebilirlik üzerinde bir baskı oluşturarak plastik kirliliği konusunu daha da kötüleştirmektedir. Plastik malzemelerin kullanımının yanlış yönetimi, ayda 129 milyar yüz maskesi ve 65 milyar eldiven kullanımına mal olmaktadır [Prata v.d., 2020].

Bununla birlikte, restoranların ve kafelerin kapatılmasıyla birlikte, genellikle tek kullanımlık plastik kaplar ve paketler halinde gelen paket servis yemek hizmetlerinde bir talep artışı yaşanmıştır. İnternet üzerinden yapılan alışverişlerde ise ürünlerin plastik malzemeyle ambalajlanmasını gerektiren benzer büyük bir talep oluştu. Bu açıdan atık yönetimi, yalnızca virüsün yayılmasını durdurmaya değil, aynı zamanda çevreyi korumaya yardımcı olacak önemli bir kamu hizmeti olmalıdır. Salgın sırasında tek kullanımlık plastik kullanma davranışının, büyük olasılıkla uzun vadeli bir etkiye sahip olacağı, henüz yeni oturmaya başlayan geri dönüşüm algısını değiştireceği beklenebilir. Devamında, çevresel olarak daha sürdürülebilir ürünler seçilecek ve sosyal farkındalıktaki son ilerlemeleri dengelenecektir [Vanapalli v.d., 2021].

Salgın bize çevreyi uzun süredir ihmal ettiğimizi hatırlatmıştır. Bu açıdan bakıldığında, COVID-19'un zoonotik bir hastalık (hayvanlardan insanlara geçen hastalık) olduğunu belirtmekte fayda vardır. Günümüzde, mevcut bulaşıcı hastalıkların %60'ı hayvan kökenlidir [Woolhouse ve Gowtage-Sequeria, 2005] ve bu tür yeni hastalıkların %75'i hayvanlardan insanlara bulaşan türdendir [Taylor v.d., 2001]. Bu-

similar crises repeatedly. As the world gets out of the pandemic, governments should focus on a sustainable economy that is better for the planet. While many industries, such as tourism and hospitality, have suffered economic consequences of the pandemic, they should take on the opportunity to shift to sustainable development while recovering.

References

European Environment Agency (2020). Briefing: COVID-19 and Europe's environment: Impacts of a global pandemic. Retrieved from <https://www.eea.europa.eu/publications/covid-19-and-europe-s/covid-19-and-europes-environment#:~:text=In%20addition%20to%20affecting%20people's,both%20global%20and%20EU%20levels.&text=Due%20to%20the%20effect%20of,the%20EU%20compared%20to%202019>. Accessed on 15.02.2021.

Godish, Thad, Davis, Wayne, and Fu, Joshua (2015). Air quality. Fifth Edition. Retrieved from <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.1201/b17341/air-quality-thad-godish-wayne-davis-joshua-fu>. Accessed on 15.02.2021.

McGrath, Matt (2020). Climate change: COVID drives record emissions drop in 2020. Retrieved from <https://www.bbc.co.uk/news/science-environment-55261902>. Accessed on 15.02.2021.

Nunez, Christina (2019). Climate 101: Air pollution. Retrieved from <https://www.nationalgeographic.com/environment/article/air-pollution>. Accessed on 09.12.2020.

Prata, Joana, Silva, Ana, Walker, Tony, Duarte, Armand and Rocha-Santos, Teresa (2020). COVID-19 pandemic repercussions on the use and management of plastics. Environ. Sci. Technol. 54 (13), pp. 7760-7765.

Rohr, Jason, Barret, Christopher, Civitello, David, Craft, Megan, Delius, Bryan, DeLeo, Giulio, Hudson, Peter, Jouanard, Nicolas, Nguyen, Karena, Ostfeld, Richard, Remais, Justin, Riveau, Gilles, Sokolow, Susanne, and Tilman, David (2019). Emerging human infectious diseases and the links to global food production. Nature Sustainability 2 (6), pp. 445-456.

Taylor, Louise, Latham, Sophia and Woolhouse, Mark (2001). Risk factors for human disease emergence. Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences 356 (1411), pp. 983-989.

United Nations Environment Program (2017). UN declares war on ocean plastic. United Nation Environment Programme. Retrieved from <https://www.unenvironment.org/news-and-stories/press-release/un-declares-war-ocean-plastic-0>. Accessed on 23.02.2021.

nunla birlikte, 1940'tan beri ortaya çıkan hastalıkların %50'si, evcil hayvan çiftliklerinde ortaya çıkmıştır [Rohr v.d., 2019]. Bu da bizi zoonotik hastalıkların yayılmasının ana sebebinin insan-hayvan etkileşiminin neden olduğu çevresel bozulma olduğu sonucuna getirmektedir. Bu nedenle, gelecekte benzer salgınları önlemek için çevresel sürdürülebilirliğe odaklanmamız gerekmektedir.

Birleşmiş Milletler'in (BM) çevre sorumlusu Inger Andersen'in belirttiği gibi, "doğa bize koronavirüs salgını ve devam eden iklim krizi ile ilgili bir mesaj gönderiyor" ve eğer insanlar iklim değişikliğine, biyolojik çeşitlilik kaybına neden olan faaliyetlerini değiştirmezlerse patojenlerin yayıldığını görebildiğimiz gibi, tekrar tekrar benzer krizlerle karşılaşabiliriz. Dünya salgından çıkarken, hükümetler gezegen için daha iyi olan sürdürülebilir bir ekonomiye odaklanmalıdır. Turizm ve otelcilik gibi birçok endüstri, salgının ekonomik sonuçlarından muzdarip olsa da, iyileşme sürecinde sürdürülebilir kalkınmaya geçme fırsatını değerlendirmelidirler.

Kaynaklar

Avrupa Çevre Ajansı (2020). Brifing: COVID-19 ve Avrupa'nın çevresi: Küresel bir salgının etkileri. Alınan yer: <https://www.eea.europa.eu/publications/covid-19-and-europe-s/covid-19-and-europes-environment#:~:text=In%20addition%20to%20affecting%20people's,both%20global%20and%20EU%20levels.&text=Due%20to%20the%20effect%20of,the%20EU%20compared%20to%202019>. Erişim tarihi: 15.02.2021.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (2017). BM okyanus plastiğine savaş ilan etti. Birleşmiş Milletler Çevre Programı. Alınan yer: <https://www.unenvironment.org/news-and-stories/press-release/un-declares-war-ocean-plastic-0>. Erişim tarihi: 23.02.2021.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı (2019). Plastik atıklara yönelik eylemler: Basel sözleşmesi. Alınan yer: <http://www.basel.int/Implementation/Plasticwastes/Overview/tabid/6068/Default.aspx>. Erişim tarihi: 23.02.2021.

Dünya Sağlık Örgütü (2020). Dünya çapında sağlık çalışanlarını tehlikeye atan kişisel koruyucu ekipman eksikliği. Alınan yer: <https://www.who.int/news/item/03-03-2020-shortage-of-personal-prote>

United Nations Environment Program (2019). Actions to address plastic waste: Basel convention. Retrieved from <http://www.basel.int/Implementation/Plasticwastes/Overview/tabid/6068/Default.aspx>. Accessed on 23.02.2021.

Vanapalli, Kumar, Sharma, Hari, Ranjan, Prakash, Samal, Biswajit, Bhattacharya, Jayanta, Dubey, Brajesh, and Goel, Sudha (2021). Challenges and strategies for effective plastic waste management during and post COVID-19 pandemic. *Science of the Total Environment* 750, pp. 1-10.

World Health Organization (2020). Shortage of personal protective equipment endangering health workers worldwide. World Health Organization. Retrieved from <https://www.who.int/news/item/03-03-2020-shortage-of-personal-protective-equipment-endangering-health-workers-worldwide>. Accessed on 23.02.2021.

Woolhouse, Mark and Gowtage-Sequeria, Sonya (2005). Host range and emerging and reemerging pathogens. *Emerging Infectious Diseases* 11 (12), pp. 1842-1847.

ctive-equipment-endangering-health-workers-worldwide. Erişim tarihi: 23.02.2021.

Godish, Thad, Davis, Wayne, ve Fu, Joshua (2015). Hava kalitesi. Alınan yer: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.1201/b17341/air-quality-thad-godish-wayne-davis-joshua-fu>. Erişim tarihi: 15.02.2021.

McGrath, Matt (2020). İklim değışikliği: COVID, 2020'de rekor emisyon düşüşüne neden oluyor. Alınan yer: <https://www.bbc.co.uk/news/science-environment-55261902>. Erişim tarihi: 15.02.2021.

Nunez, Christina (2019). İklim 101: Hava kirliliği. Alınan yer: <https://www.nationalgeographic.com/environment/global-warming/pollution/>. Erişim tarihi: 09.12.2020.

Prata, Joana, Silva, Ana, Walker, Tony, Duarte, Armando ve Rocha-Santos, Teresa (2020). Plastiklerin kullanımı ve yönetimine COVID-19 salgınının yansımaları. *Çevre. bilim Teknoloji.* 54 (13), ss. 7760-7765.

Rohr, Jason, Barret, Christopher, Civitello, David, Craft, Megan, Delius, Bryan, DeLeo, Giulio, Hudson, Peter, Jouanard, Nicolas, Nguyen, Karena, Ostfeld, Richard, Remais, Justin, Riveau, Gilles, Sokolow, Susanne, ve Tilman, David (2019). Ortaya çıkan bulaşıcı hastalıklar ve küresel gıda üretimi ile ilişkisi. *Nature Sustainability* 2 (6), ss. 445-456.

Taylor, Louise, Latham, Sophia ve Woolhouse, Mark (2001). İnsan hastalıklarının ortaya çıkması için risk faktörleri. *Londra Kraliyet Cemiyeti'nin Felsefi İşlemleri. B Serisi: Biyolojik Bilimler.* 356, (1411), ss. 983-989.

Vanapalli, Kumar, Sharma, Hari, Ranjan, Prakash, Samal, Biswajit, Bhattacharya, Jayanta, Dubey, Brajesh, ve Goel, Sudha (2021). COVID-19 salgını sırasında ve sonrasında etkili plastik atık yönetimi için zorluklar ve stratejiler. *Science of the Total Environment* 750, ss. 1-10.

Woolhouse, Mark and Gowtage-Sequeria, Sonya (2005). Virüsün konak aralığı ve ortaya çıkan ve yeniden ortaya çıkan patojenler. *Emerging Infectious Diseases* 11 (12), ss. 1842-1847.

CONNECTED BY WATERS: THE ISSUE OF WATER AS A FACTOR OF REGIONAL COOPERATION IN CENTRAL ASIA KARŞILIKLI BAĞIMLILIK VE İŞ BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE ORTA ASYA'DAKİ SU SORUNU

*Kanat Makhanov **

It is well known that water scarcity is one of the most serious challenges that Central Asia is about to face in the near future. According to the World Resources Institute, Turkmenistan is among the top 17 countries that face extremely high water stress; Uzbekistan and Kyrgyzstan are in the list of top 40 most water-stressed countries in this ranking list while Kazakhstan and Tajikistan are threatened by a medium-high rate of water stress [World Resources Institute, 2019]. The challenges associated with water resources in Central Asia are expected to become more pressing with climate change and population growth from the current 75.4 million to 100 million by 2050 [UN Department of Economic and Social Affairs, 2019]. Due to prevalent arid and semiarid hydrothermal conditions in the region, the Central Asian countries are highly dependent on water resources economically. The projections regarding the water issues in the region are so dramatic that an outbreak of armed conflicts caused by tightening of the competition for freshwater among the Central Asian countries is actually one of the plausible risks for the region [Zhupankhan et al. 2018].

It should be noted that the most imminent water risks in Central Asia are associated with two out of five major river basins - Syr Darya and Amu Darya that are by far the most important sources of water in the region accounting for nearly 90% of the region's river water. These two main river basins together connect all five Central Asian states and are the main source of livelihood for the vast majority of the population of Tajikistan, Uzbekistan and Kyrgyzstan. Rough-

Su kıtlığının, Orta Asya'nın yakın gelecekte yüzleşmek durumunda olduğu en ciddi sorunlardan biri olduğu iyi bilinmektedir. Dünya Kaynakları Enstitüsü verilerine göre, Türkmenistan son derece yüksek su sıkıntısıyla karşı karşıya kalan ilk 17 ülke arasında yer almaktadır; Özbekistan ve Kırgızistan, bu sıralama listesinde en çok su sıkıntısı çeken ilk 40 ülke listesinde yer alırken, Kazakistan ve Tacikistan orta-yüksek oranda su sıkıntısı tehdidi altındadır [Dünya Kaynakları Enstitüsü, 2019]. Orta Asya'daki su kaynaklarıyla ilgili zorlukların, iklim değişikliği ve nüfus artışının mevcut 75.4 milyondan 2050 yılına kadar 100 milyona ulaşmasıyla daha sıkıntılı hale gelmesi beklenmektedir [BM Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı, 2019]. Bölgede hakim olan kurak ve yarı kurak çevre koşulları nedeniyle Orta Asya ülkeleri ekonomik olarak su kaynaklarına oldukça bağımlıdır. Bölgedeki su sorunlarına ilişkin tahminler o kadar dramatiktir ki, Orta Asya ülkeleri arasında tatlı su rekabetinin kızışmasına bağlı olarak silahlı çatışmaların başlama ihtimali bölge için öngörülen yüksek risklerden biridir [Zhupankhan v.d., 2018].

Orta Asya'daki en yakın su risklerinin, beş büyük nehir havzasından ikisi ile ilişkili olduğuna dikkat edilmelidir. Seyhun ve Ceyhun bölgenin nehir suyunun yaklaşık %90'ını oluşturan bölgedeki en önemli su kaynaklarıdır. Bu iki ana nehir havzası, beş Orta Asya devletini birbirine bağlamakta olup, Tacikistan, Özbekistan ve Kırgızistan nüfusunun büyük çoğunluğu için ana geçim kaynağıdır. Diğer bir ifadeyle, Orta Asya nüfusunun beşte dördü Seyhan ve

* PhD Student, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, kanat.makhanov@eurasian-research.org

ly, four-fifths of the population of Central Asia live on Syr Darya and Amu Darya river basins [Russel, 2018]. Moreover, Syr Darya and Amu Darya are the only rivers feeding the Aral Sea, which has shrunk losing nearly 80% of its volume since the 1960s because of human activity.

The water issue in Central Asia is complicated by the fact that countries along the two major rivers have different access to water resources and their interests regarding the use of water from the rivers often contradict each other. Tajikistan and Kyrgyzstan control more than 80% of the total freshwater used for agriculture by the downstream countries [Zhiltsov et al. 2018]. Currently, these two countries hugely underuse their hydropower capacity and have ambitious plans to increase power generation for export and internal consumption. At the same time, any change in watercourse levels for countries located downstream, such as Turkmenistan and Uzbekistan, is critical because they depend very much on irrigated agriculture.

It is now clear that the water issue is a common reality that the Central Asian countries will have to live in for the next decades to come. The water challenge can also be viewed as an opportunity for a unique framework for regional cooperation in the region. The five Central Asian states (Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan) could be referred to as a separate region not only based on historical, political or socio-cultural grounds but also in terms of water resources. The water challenge has also revealed that the five Central Asian countries are more interconnected with each other by water basin than with other neighboring countries.

The Central Asian region is generally known to be a fragmented region with a low level of regional interstate cooperation in many areas. The countries of the region have successfully integrated into global markets after the collapse of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR), primarily

Ceyhan nehir havzalarında yaşamaktadır [Russel, 2018]. Ayrıca, söz konusu bu iki nehir, 1960'lerden bu yana insan faaliyetleri nedeniyle hacminin yaklaşık %80'ini kaybederek küçülen Aral Gölü'nü besleyen yegâne nehirlerdir.

Orta Asya'daki su sorunu, iki büyük nehir boyunca yer alan ülkelerin su kaynaklarına farklı erişimleri olması ve nehirlerden gelen suyun kullanımına ilişkin çıkarlarının çoğu zaman birbiriyle çelişmesi nedeniyle karmaşıktır. Tacikistan ve Kırgızistan, aşağı havza ülkeleri tarafından tarım için kullanılan toplam tatlı suyun %80'inden fazlasını kontrol etmektedir [Zhiltsov v.d., 2018]. Hâlihazırda bu iki ülke hidroelektrik kapasitelerini büyük ölçüde kullanamamakta olup, ihracat ve iç tüketim için elektrik üretimini artırma konusunda iddialı planları bulunmaktadır. Aynı zamanda, Türkmenistan ve Özbekistan gibi aşağı havzada yer alan ülkeler için su seviyelerindeki herhangi bir değişiklik durumu, sulu tarıma büyük ölçüde bağımlı olan bu ülkeler için kritik öneme sahiptir.

Su sorununun, Orta Asya ülkelerinin önümüzdeki on yıllarda yaşamak zorunda kalacağı ortak bir gerçeklik olduğu artık açıktır. Su sorunu, bölgede bölgesel iş birliği için benzersiz bir fırsat olarak da görülebilir. Beş Orta Asya devleti (Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan) sadece tarihi, siyasi veya sosyo-kültürel açıdan değil, su kaynakları açısından da ayrı bir bölge olarak adlandırılabilir. Su sorunu aynı zamanda beş Orta Asya ülkesinin diğer komşu ülkelere kıyasla su havzası yoluyla birbirleriyle daha fazla bağlantılı olduğunu da ortaya koymaktadır.

Orta Asya bölgesinin genel olarak birçok alanda bölgesel devletlerarası iş birliğinin düşük düzeyde olduğu parçalara ayrılmış bir bölge olduğu bilinmektedir. Bölge ülkeleri, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasından sonra, öncelikle maden ihracatından ya-

taking advantage of mineral exports. They tend to be open to active cooperation and even integration with external major powers such as Russia, China, Türkiye and the EU. However, the five Central Asian states have been remarkably sluggish in building regional cooperation schemes within themselves. These countries, except for Turkmenistan, are separately engaged in different cooperation structures. However, up to this day, there is no single regional organization encompassing all five Central Asian states. In 2019, the mutual trade among the five countries of the region amounted to \$6.1 billion, while their total trade with the rest of the world reached \$152.4 billion [UN Comtrade, 2019].

It should also be noted that the Central Asian states have largely recreated their previous mutual cooperation schemes after the collapse of the USSR, in which the mutual regional affairs were primarily regulated by external major actors, which was Moscow in case of the USSR. Intricate contradictions and conflicts of interest between the Central Asian states were preserved and managed in order to safeguard the leading role of the central power in Moscow. Approximately the same paradigm is being employed nowadays when Central Asian states eagerly respond to initiatives of Russia, for example, by joining the Eurasian integration and the Collective Security Treaty Organization; or by actively taking part in the Shanghai Cooperation Organization, which is primarily promoted by another external actor - China. It is clear that the scale of the problem requires comprehensive cooperation and coordinated actions between the five countries. However, we can observe that Central Asian states lack initiative on launching new strictly intraregional cooperation schemes that are essentially important for addressing the water issue in the region.

This paradigm of intraregional interaction, however, does not appear to be a viable option in resolving current regional and international problems. Up until now,

rarlanarak küresel pazarlara başarılı bir şekilde entegre olmuştur. Onlar ayrıca aktif iş birliğine ve hatta Rusya, Çin, Türkiye ve AB gibi büyük güçlerle entegrasyona açık olma eğilimindedirler. Bununla birlikte, beş Orta Asya devleti, kendi içlerinde bölgesel iş birliği planları inşa etmede oldukça zayıf kalmışlardır. Söz konusu ülkeler, Türkmenistan hariç, ayrı ayrı farklı iş birliği yapılarına girmektedirler. Ancak bugüne kadar, beş Orta Asya devletinin tamamını kapsayan tek bir bölgesel örgüt bulunmamaktadır. 2019 yılında, bölgenin beş ülkesi arasındaki karşılıklı ticaret 6.1 milyar doları bulurken, onların dünyanın geri kalanıyla toplam ticareti 152.4 milyar dolara ulaşmıştır [BM Uluslararası Ticaret İstatistikleri Veritabanı, 2019].

Ayrıca, Orta Asya devletlerinin, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasından ardından, karşılıklı bölgesel işlerini esas olarak, SSCB'den sonra Moskova olan dış büyük aktörler tarafından düzenlendiği karşılıklı iş birliği planlarını büyük ölçüde yeniden oluşturdukları belirtilmelidir. Orta Asya devletleri arasındaki karmaşık çelişkiler ve çıkar çatışmalarının korunması ve sürdürülmesi, Moskova'nın öncü merkezi güç olarak rolünü korumasına yardımcı olmaktadır. Orta Asya devletlerinin Rusya'nın girişimlerine hevesle yanıt verdiği günümüzde, yaklaşık olarak aynı paradigma kullanılmaktadır. Örneğin Avrasya entegrasyonuna ve Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'ne katılarak veya öncelikle diğer bir dış aktör, Çin tarafından desteklenen Şanghay İşbirliği Örgütü'nde aktif olarak yer almaktadır. Bu durumda beş ülke arasında kapsamlı iş birliği ve koordineli eylemlere ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bununla birlikte, Orta Asya devletlerinin, bölgedeki su sorununun ele alınması için esasen önemli olan yeni, kesin olarak bölge içi iş birliği planlarını başlatma konusunda inisiyatiften yoksun olduğunu görebiliriz.

Bununla birlikte, bu bölge içi etkileşim paradigması, mevcut bölgesel ve ulusla-

the Central Asian states have successfully participated in different regional organization cooperation frameworks initiated and promoted by external actors. However, as it was mentioned above, the water scarcity in the Central Asian region is an exclusively intraregional issue that does not have ad hoc solutions. The sustainable development prospects of the entire region will increasingly depend on water management in the upcoming years and the isolationist stance of one of the actors can ruin the combined efforts of the rest. Therefore, the water scarcity challenge in Central Asia requires active and comprehensive involvement of all five countries within sustainable cooperation frameworks.

References

Russel, Martin (2018). Water in Central Asia: An increasingly scarce resource. Retrieved from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625181/EPRS_BRI\(2018\)625181_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625181/EPRS_BRI(2018)625181_EN.pdf). Accessed on 28.05.2021.

United Nations Department of Economic and Social Affairs (2019). United Nations trade data. Retrieved from <https://comtrade.un.org/data/>. Accessed on 28.05.2021.

United Nations Department of Economic and Social Affairs (2019). World population prospects 2019. Retrieved from <https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/>. Accessed on 15.09.2021.

World Resources Institute (2019). 17 Countries, home to one-quarter of the world's population, face extremely high water stress. Retrieved from <https://www.wri.org/insights/17-countries-home-one-quarter-worlds-population-face-extremely-high-water-stress>. Accessed on 14.09.2021.

Zhiltsov, Sergey, Zonn, Igor, Grishin, Oleg, Egorov, Vladimir and Ruban, Mark (2018). Transboundary rivers in Central Asia: Cooperation and conflicts among countries. Springer International Publishing 2018 (85): 61-80.

Zhupankhan, Aibek, Tussupova, Kamshat and Berndtsson, Ronny (2018). Water in Kazakhstan, a key in Central Asian water management. Hydrological Sciences Journal 2018 (63): 752-762.

rarası sorunların çözümünde geçerli bir seçenek gibi görünmemektedir. Şimdiye kadar, Orta Asya devletleri, dış aktörler tarafından başlatılan ve desteklenen farklı bölgesel organizasyon iş birliği çerçevelerine başarıyla katılmışlardır. Ancak, yukarıda bahsedildiği gibi, Orta Asya bölgesindeki su kıtlığı, geçici çözümleri olmayan, yalnızca bölge içi bir sorundur. Tüm bölgenin sürdürülebilir kalkınma beklentileri, önümüzdeki yıllarda giderek artan bir şekilde su yönetimine bağlı olacak ve aktörlerden birinin tarafsız duruşu, diğerlerinin birleşik çabalarını yok edebilir. Bu nedenle, Orta Asya'daki su kıtlığı sorunu, sürdürülebilir iş birliği çerçeveleri içinde beş ülkenin tamamının aktif ve kapsamlı katılımını gerektirmektedir.

Kaynaklar

Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret İstatistikleri Veri tabanı (2019). BM ticari verileri. Alınan yer: <https://comtrade.un.org/data/>. Erişim tarihi: 28.05.2021.

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı (2019). Dünya nüfus beklentileri 2019. Alınan yer: <https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/>. Erişim tarihi: 15.09.2021.

Dünya Kaynakları Enstitüsü (2019). Dünya nüfusunun dörtte birine ev sahipliği yapan 17 ülke, son derece yüksek su stresiyle karşı karşıya. Alınan yer: <https://www.wri.org/insights/17-countries-home-one-quarter-worlds-population-face-extremely-high-water-stress>. Erişim tarihi: 14.09.2021.

Russel, Martin (2018). Orta Asya'da su: Giderek daha az kit olan bir kaynak. Alınan yer: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625181/EPRS_BRI\(2018\)625181_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625181/EPRS_BRI(2018)625181_EN.pdf). Erişim tarihi: 28.05.2021.

Zhiltsov, Sergey, Zonn, Igor, Grishin, Oleg, Egorov, Vladimir ve Ruban, Mark (2018). Orta Asya'da sınır aşan nehirler: Ülkeler arası iş birliği ve çatışmalar. Springer International Publishing. 2018 (85): 61-80.

Zhupankhan, Aibek, Tussupova, Kamshat ve Berndtsson, Ronny (2018). Kazakistan'da su, Orta Asya su yönetiminin anahtarı. Hydrological Sciences Journal, 2018 (63): 752-762.

THE IMPACT OF ARAL SEA ON ECOLOGICAL MIGRATION: THE CASE OF KYZYLORDA REGION ARAL DENİZİ'NİN EKOLOJİK GÖÇE ETKİSİ: KIZILORDA EYALETİ ÖRNEĞİ

*Zhandos Kudaibergenov **

Various environmental problems have emerged in the territory of Kazakhstan, causing different tensions in the regions during recent years. One of them is the Aral Sea problem, which has emerged as a result of anthropogenic activities. It is well known that the drying up of the Aral Sea has turned the region into a major environmental disaster zone. The Aral Sea problem has been directly related to the overuse of the Syrdarya and Amudarya rivers for irrigated agriculture since the 1960s. By the 1990s, seawater resources had decreased by 60% and the depth of the water decreased by 16.6 meters [International Fund for Saving the Aral Sea, 2021]. Constant winds in the region have been carrying dust containing harmful herbicides and pesticides that have accumulated on the seabed for decades to residential areas hundreds of miles from the sea. Aral's pesticides can be found in the blood of Antarctic penguins and its dust in Scandinavian forests [Saltybayev, 2018]. Thus, the drying up of the Aral Sea, triggering the desertification of the environment and directly affecting the socio-economic situation in the region as a whole, caused a change in the regional ecosystem.

The unfavorable environmental situation in the region affects the health of the population (death growth), life expectancy, regional economy and migration. The Aral Sea and Kyzylorda regions are considered the most affected by such environmental problems and the epicenter of the disaster. According to health statistics of the population of the Kyzylorda region, the increase in the proportion of underweight newborns

Son yıllarda Kazakistan topraklarında çeşitli çevre sorunları ortaya çıkarak, bölgelerde farklı olumsuzlukların yaşanmasına sebep olmuştur. Bunlardan biri de insan kaynaklı faaliyetler sonucu ortaya çıkan Aral Denizi sorunudur. Aral Denizi'nin kurumasının bölgeyi büyük bir çevre felâketine dönüştürdüğü iyi bilinmektedir. Aral Denizi sorunu, 1960'lardan bu yana Sır Derya ve Amu Derya nehirlerinin sulu tarım için aşırı kullanımıyla doğrudan ilişkilidir. 1990'lara gelindiğinde göldeki su miktarı %60 oranında azalarak, suyun derinliği 16.6 metre inmiştir [Uluslararası Aral Denizi Kurtarma Fonu, 2021]. Bölgede sürekli esen kuvvetli rüzgâr, on yıllardır deniz tabanında biriken zararlı tarım ilaçları (herbisit ve pestisit) içeren tozları denizden yüzlerce kilometre uzaktaki yerleşim bölgelerine taşımaktadır. Aral'ın pestisitleri Antarktika penguenlerinin kanında ve tozu ise İskandinav ormanlarında bulunabilmektedir [Saltybayev, 2018]. Böylece, Aral Denizi'nin kuruması, çevrenin çölleşmesini tetikleyerek ve bir bütün olarak bölgedeki sosyo-ekonomik durumu doğrudan etkileyerek, bölgesel ekosistemin değişmesine neden olmuştur.

Bölgedeki olumsuz çevresel durum, nüfusun sağlığını (ölüm artışı), yaşam süresi beklentisini, bölge ekonomisini ve göçü etkilemektedir. Aral Denizi çevresi ve Kızılorda bölgeleri, bu tür çevre sorunlarından en çok etkilenen ve afetin merkez üssü olarak kabul edilmektedir. Kızılorda bölgesindeki nüfusun sağlık istatistiklerinin bizlere sunduğu bilgilere bakarak yeni doğanlar arasında düşük kilolu bebekle-

* PhD Student, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, jandos.kaz@gmail.com

and mortality is directly related to the degree of deterioration of living conditions. In addition, increased stress, water and air pollution cause cardiovascular diseases and cancer in the local population. Recently, it has been observed that the incidence of cardiovascular diseases has increased by one and a half times, diabetes by three times, and bronchial asthma in children by almost two times [Ministry of Healthcare of Kazakhstan, 2021]. On the other hand, the vast majority of children are diagnosed with small developmental disorders and pathological diseases. Infant mortality (9.75 children per 1.000 people) and stillbirth rates in the region are considerably higher than in other regions of Kazakhstan [Agency of National Statistics of Kazakhstan, 2021a]. Thus, it can be seen that there is a relationship between the level of environmental pollution and the death rate. Public health as one of the important priorities of public policy is a factor that directly affects the social and economic situation of the population. However, in the context of environmental and economic crises, there may be an increase in patient rates, a sharp decline in birth rates and a significant increase in death rates. In this case, it is necessary to carry out studies in this direction by taking into account the level of illness and demographic indicators of the population in the areas of environmental disasters.

Climate change and deteriorating environmental conditions force local people to migrate voluntarily or forcibly. This is called ecological migration. Ecological migrants are people who are forced to relocate temporarily or permanently move from their place of residence to the country or abroad due to sudden or gradual changes in the environment that adversely affect their lives or living conditions. The Kyzylorda region can be named as the region exposed to such forced ecological migration in Kazakhstan [Bekyashev, 2013]. The current situation in the region clearly shows the lack of a legal mechanism to regulate environmental migration from areas where the ecological

rin ve ölüm oranlarındaki artışın yaşam koşullarının bozulma derecesi ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca artan stres, su ve hava kirliliği yerel nüfusta kalp-damar hastalıklarına ve kansere neden olmaktadır. Son zamanlarda kalp-damar hastalıkları görülme sıklığının bir buçuk kat, diyabetin üç kat, çocuklarda bronşiyal astım rahatsızlığının neredeyse iki kat arttığı gözlemlenmiştir [Kazakistan Sağlık Bakanlığı, 2021]. Öte yandan çocuklarda küçük gelişimsel bozukluklar ve patolojik hastalıklar teşhisi sık konulmaktadır. Bölgede bebek ölümleri (1.000 kişi başına 9.75 çocuk) ve ölü doğum oranları Kazakistan'ın diğer bölgelerine göre oldukça yüksektir [Kazakistan İstatistik Ajansı, 2021a]. Böylece çevre kirliliği düzeyi ile ölüm oranı arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Kamu politikasının önemli önceliklerinden biri olan halk sağlığı, nüfusun sosyal ve ekonomik durumunu doğrudan etkileyen bir faktör olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, çevresel ve ekonomik kriz bağlamında, hasta oranlarında artış, doğum oranlarında keskin bir düşüş ve ölüm oranlarında önemli bir artış olabilmektedir. Bu durumda çevre felaketlerinin yaşandığı bölgelerde nüfusun hasta olma düzeyi ve demografik göstergeleri dikkate alınarak bu yönde çalışmalar yapılması gerekmektedir.

İklim değişikliği ve kötüleşen çevre koşulları yerel halkı gönüllü veya zorunlu olarak göç etmeye zorlamaktadır. Buna ekolojik göç denmektedir. Ekolojik göçmenler, yaşamlarını veya yaşam koşullarını olumsuz etkileyen çevredeki ani veya aşamalı değişiklikler nedeniyle ikamet ettikleri yerden geçici veya kalıcı olarak yurt içine veya yurt dışına taşınmak zorunda kalanlardır. Kızıldorda bölgesi, Kazakistan'da bu tür zorunlu ekolojik göçe maruz kalan bölge olarak adlandırılabilir [Bekyaşev, 2013]. Bölgedeki mevcut durum, insanoğlunun doğal kaynakların makul ve sistematik olmayan kullanımı nedeniyle ekolojik durumun bozulduğu bölgelerden göçünü yasal hale getiren bir

situation has deteriorated due to the unreasonable and unsystematic use of natural resources. Deterioration of the environment in the region has created significant unfavorable conditions for the employment and income of the local population. Environmental factors have forced many locals to migrate, both legally and illegally.

Environmental analysis and research, such as climate and economic migration, formed the basis for the concept of ecological migration. Ecological migration is divided into voluntary and forced due to sudden or slow changes in the environment; it is classified as internal or international migration by territorial form, temporary and permanent migration by term. Sudden natural events and gradual degradation of the environment are often of the nature of internal migration through the movement of people from one place to another. In this regard, in order to improve the system of regulation of migration processes in the country, the Concept of Migration Policy of the Republic of Kazakhstan for 2017-2021, approved by the Government of the Republic of Kazakhstan with № 602 Decree on September 29th 2017 [Adilet system, 2017]. Kazakhstan has developed a sustainable migration strategy for recruitment of foreign workers, temporary migration for the optimal settlement of citizens in the country, as well as a long-term sustainable migration strategy for repatriates coming to Kazakhstan. In addition, two districts of the Kyzylorda region were included in the ecological disaster zone by the Law No. 1468-XII of 30 June 1992 "On the social protection of citizens affected by environmental disasters in the Aral Sea region" [Adilet system, 1992]. The rest of the territory of the Kyzylorda region is referred to the zone of ecological crisis by this law.

Recently, the Kyzylorda region has had a negative balance due to the migration statistics below. Regarding international migration, it should be noted that in recent years the intensity of foreign migration in the region remains at the lowest level in the

mevzuatın olmadığını açıkça göstermektedir. Bölgedeki çevrenin bozulması, yerel nüfusun istihdamı ve geliri için önemli olumsuz koşullar yaratmıştır. Çevresel faktörler, yerel nüfusun önemli bir kısmını hem yasal hem de yasadışı olarak göç etmeye zorlamıştır.

İklim ve ekonomik göç gibi çevresel analiz ve araştırmalar, ekolojik göç kavramının oluşmasına neden olmuştur. Ekolojik göç, çevredeki ani veya yavaş değişiklikler nedeniyle gönüllü ve zorunlu olarak iki gruba ayrılmanın yanı sıra ülke içi veya uluslararası göç ile kısa dönemli ve kalıcı göç olarak sınıflandırılmaktadır. Ani doğa olayları ve çevrenin yavaş yavaş bozulması, genellikle insanların bir yerden başka bir yere taşınması yoluyla ülke içi göçün doğasında bulunmaktadır. Bu bağlamda, ülkedeki göç süreçlerinin düzenlenmesi sistemini geliştirmek için Kazakistan Cumhuriyeti Hükümeti'nin 29 Eylül 2017 tarihli 602 sayılı Kararı ile onaylanan "2017-2021 için Kazakistan Cumhuriyeti Göç Politikası Kavramı" hazırlanmıştır [Adilet sistemi, 2017]. Kazakistan Cumhuriyeti, yabancı işçilerin işe alınması, ülke çapında vatandaşların uygun yerleşimi için geçici ve ayrıca Kazakistan'a geri dönenler için uzun vadeli sürdürülebilir bir göç stratejisi geliştirmiştir. Buna ek olarak, Kızılorda bölgesinin iki ilçesi, 30 Haziran 1992 tarihli 1468-XII sayılı "Aral Denizi bölgesindeki çevre felaketlerinden etkilenen vatandaşların sosyal korunmasına ilişkin" Kanun [Adilet sistemi, 1992] ile ekolojik felaket bölgesine dahil edilmiştir. Kızılorda bölgesinin geri kalan bölgeleri de söz konusu kanunla ekolojik kriz bölgesi olarak adlandırılmaktadır.

Son zamanlarda Kızılorda bölgesi aşağıdaki göç istatistiklerinden dolayı olumsuz bir dengeye sahiptir. Uluslararası göçle ilgili olarak, son yıllarda bölgedeki dış göç yoğunluğunun ülkede en düşük seviyede kaldığına dikkat edilmelidir. Örneğin 2020 yılı bölgeye yurt dışından 44 kişi göç ederken, bölgeden 52 kişi yurt

country. For example, in 2020, 44 people came to the Kyzylorda region from abroad, and 52 people moved abroad from the region [Agency of National Statistics of Kazakhstan, 2021b]. However, there is a steady increase in the number of people who migrate to and from the region due to inter-regional internal migration. In other words, while the number of people who came to the region in 2020 was 25.174, the number of those who left was 29.901 and the internal migration balance was 4.736 people [Agency of National Statistics of Kazakhstan, 2021c]. According to statistics, international migration has increased slowly and steadily in the last six years, showing a reverse balance (in 2015-45, 2016-51, 2017-27, 2018-35, 2019-38, 2020-8) [Agency of National Statistics of Kazakhstan, 2021d]. However, it should be noted that due to bureaucratic issues and lack of need for internal migration in Kazakhstan, migrants often do not leave their previous place of residence and do not register at their new place of residence. For example, in the Kyzylorda region, some of the citizens permanently registered live in other regions of the country.

The growth of the population of the Kyzylorda region in the zone of ecological disaster and ecological crisis is mainly due to high birth rates. In 2020, 21.674 children were born and 2.859 people died in the region [Agency of National Statistics of Kazakhstan, 2021e; 2021f]. In other words, the demographic growth is 7.5 times higher than the death rate. Despite this, the population of the region is not increasing significantly. This is evidenced by the negative balance of internal migration mentioned above.

As a result, it is possible to say that the number of pathological diseases such as infant mortality, stillbirth, diabetes, bronchial asthma and cardiovascular diseases are increasing in the Aral Sea region due to the ecological disaster. Therefore, it is clear that a person who is convinced that the ecology of the area is harmful to health will not

dışına göç etmiştir [Kazakistan İstatistik Ajansı, 2021b]. Ancak, bölgeler arası iç göçe bağlı olarak bölgeye göç eden ve bölgeden göç edenlerin sayısında istikrarlı bir artış söz konusudur. Yani 2020 yılında bölgeye gelenlerin sayısı 25.174 kişi iken, gidenlerin sayısı 29.901 kişi olup iç göç dengesi 4.736 kişi olmuştur [Kazakistan İstatistik Ajansı, 2021c]. İstatistiğe göre yurtdışı göçün son altı yılda sürekli olarak ters denge (2015 yılı -45, 2016 yılı -51, 2017 yılı -27, 2018 yıl -35, 2019 yıl -38, 2020 yılı -8) göstererek yavaş ve istikrarlı bir şekilde arttığını gözlemlemek mümkündür [Kazakistan İstatistik Ajansı, 2021d]. Lakin, Kazakistan'daki iç göç sırasında göçmenlerin genellikle eski ikamet yerlerindeki oturma kayıtlarını bürokrasi işlemlerinden dolayı ve yeni kayıt için pek ihtiyaç duyulmadığından dolayı yeni ikamet adreslerine taşınmayı tercih etmemektedir. Örneğin, Kızılorda bölgesinde, kalıcı olarak kayıtlı bazı vatandaşlar ülkenin diğer bölgelerinde yaşamaktadır.

Ekolojik felaket ve ekolojik kriz bölgesinde Kızılorda bölgesinin nüfusunun artması, esas olarak yüksek doğum oranlarından kaynaklanmaktadır. 2020 yılında bölgede 21.674 kişi dünyaya gelirken, 2.859 kişi hayatını kaybetmiştir [Kazakistan İstatistik Ajansı, 2021e; 2021f]. Yani demografik büyüme, ölüm oranından 7.5 kat daha fazladır. Buna rağmen, bölgenin nüfusu önemli ölçüde artmamaktadır. Bu, yukarıda bahsedilen iç göçün negatif dengesi ile kanıtlanmaktadır.

Sonuç olarak, ekolojik felaket nedeniyle Aral Denizi bölgesinde bebek ölümleri, ölü doğum, diyabet, bronşiyal astım ve kalp-damar hastalıkları gibi patolojik hastalıklar sayısının artmakta olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle, bölgenin ekolojisinin sağlığa zararlı olduğuna ikna olan bir kişinin kalıcı ikamet yeri olarak bu bölgeyi tercih etmeyeceği açıktır. Böylece ekolojik felaket bölgesindeki nüfus, ekonomik açıdan verimli ve ekolojik olarak temiz bir bölgeye yerleşmeyi

prefer this area as a permanent residence. Thus, the population in the ecological disaster area prefers to settle in an economically productive and ecologically clean area. However, special attention should be paid to residents who do not leave their place of residence due to environmental reasons and continue to live in the area where the an environmental disaster/crisis. For this reason, a high level of state support should be provided not only to create conditions for migrants to other regions, but also to the population living in areas of ecological disaster/crisis. In particular, the government should help the population adapt to the regional environmental situation. In addition, there is a need to implement a comprehensive health monitoring program together with the Ministry of Health of Kazakhstan in the areas of environmental disasters and environmental crisis. Much effort is needed to restore the regional ecology with the help of governmental and non-governmental organizations in the field of environmental protection. Such measures will make the region socially and economically attractive for internal migrants from other parts of Kazakhstan and will increase the intensity of internal migration to the Kyzylorda region.

References

- Adilet system (1992). Law of the Republic of Kazakhstan dated June 30, 1992 No. 1468-XII "On the social protection of citizens affected by an environmental disaster in the Aral Sea". Retrieved from <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z920002600>. Accessed on 10.10.2021.
- Adilet system (2017). Decree of the Government of the Republic of Kazakhstan dated September 29, 2017 No. 602 "On approval of the Concept of the Migration Policy of the Republic of Kazakhstan for 2017 - 2021 and the Action Plan for the implementation of the Concept of the Migration Policy of the Republic of Kazakhstan for 2017-2021". Retrieved from <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000602>. Accessed on 11.10.2021.
- Agency of National Statistics of Kazakhstan (2021a). The Infant mortality rate in the Republic of Kazakhstan. Retrieved from <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/7>. Accessed on 12.10.2021.
- Agency of National Statistics of Kazakhstan (2021b). Number of arrivals in Kazakhstan. Retrieved

tercih etmektedir. Ancak çevresel nedenlerle ikamet ettiği yeri terk etmeyen ve çevre felaketin/krizin yaşandığı bölgede yaşamaya devam eden sakinlere özel önem gösterilmelidir. Bu nedenle sadece diğer bölgelere göç edecekler için koşullar yaratmak değil, aynı zamanda ekolojik felaket ve ekolojik kriz bölgelerinde yaşayan nüfusa yüksek düzeyde devlet desteği sağlanmalıdır. Özellikle hükümet, nüfusun bölgesel çevresel duruma uyum sağlamasına yardımcı olmalıdır. Ayrıca, çevresel felaketler ve çevresel kriz alanlarında Kazakistan Sağlık Bakanlığı ile birlikte kapsamlı bir sağlık izleme programının uygulanmasına ihtiyaç vardır. Çevre koruma alanındaki hükümet ve sivil toplum kuruluşlarının yardımıyla bölgesel ekolojiyi eski haline getirmek için çok çaba sarf etmek gerekmektedir. Bu tür önlemler, bölgeyi Kazakistan'ın diğer bölgelerinden gelen iç göçmenler için sosyal ve ekonomik açıdan çekici hale getirecek olup, Kızılorda bölgesine iç göçün yoğunluğunu artıracaktır.

Kaynaklar

- Adalet sistemi (1992). 30 Haziran 1992 tarihli 1468-XII sayılı Aral Denizi bölgesindeki çevre felaketlerinden etkilenen vatandaşların sosyal korunmasına ilişkin kanun. Alınan yer: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z920002600_. Erişim tarihi: 10.10.2021.
- Adalet sistemi (2017). Kazakistan Hükümeti'nin 29 Eylül 2017 tarihli 602 sayılı kararı ile onaylanan "2017-2021 için Kazakistan Göç Politikası Kavramı". Alınan yer: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000602>. Erişim tarihi: 11.10.2021.
- Bekyaşev, Damir (2013). Nüfusun ekolojik göçü: Uluslararası hukuki yönler. (Ed. D.B. İvanov, D.K. Bekyaşev). Aspekt-Press Yayınevi. Moskova.
- Kazakistan İstatistik Ajansı (2021a). Kazakistan'da çocuk ölümünün oranı. Alınan yer: <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/7>. Erişim tarihi: 12.10.2021.
- Kazakistan İstatistik Ajansı (2021b). Kazakistan'a gelenlerin sayısı. Alınan yer: <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/7>. Erişim tarihi: 14.10.2021.
- Kazakistan İstatistik Ajansı (2021c). Kazakistan'da yurtdışı göç farkı. Alınan yer: <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/8>. Erişim tarihi: 16.10.2021.

from <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/7>. Accessed on 14.10.2021.

Agency of National Statistics of Kazakhstan (2021c). Balance of external migration in Kazakhstan. Retrieved from <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/8>. Accessed on 16.10.2021.

Agency of National Statistics of Kazakhstan (2021d). Number of people who left Kazakhstan. Retrieved from <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/7>. Accessed on 14.10.2021.

Agency of National Statistics of Kazakhstan (2021e). Number of births in Kazakhstan. Retrieved from <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/7>. Accessed on 15.10.2021.

Agency of National Statistics of Kazakhstan (2021f). Number of deaths in Kazakhstan. Retrieved from <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/7>. Accessed on 15.10.2021.

Bekyashev, Damir (2013). Ecological migration of the population: International legal aspects. Publishing house Aspect-press. Moscow.

International Fund for Saving the Aral Sea (2021). The Aral Sea in the Soviet period. Retrieved from <http://www.ifas.kz/ru/page/aralskoe-more-v-sovetskiy-period>. Accessed on 12.10.2021.

Ministry of Healthcare of Kazakhstan (2021). Health of the population of the Republic of Kazakhstan and the activities of healthcare organizations in 2020. Retrieved from <https://pharm.reviews/images/document/2021/sbornik-2020-compressed.pdf>. Accessed on 15.10.2021.

Saltybayev, Yerzhan (2018). The sea has a future. Retrieved from <https://www.kazpravda.kz/articles/view/u-morya-est-budushchee>. Accessed on 12.10.2021.

Kazakistan İstatistik Ajansı (2021d). Kazakistan'dan gidenlerin sayısı. Alınan yer: <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/7>. Erişim tarihi: 14.10.2021.

Kazakistan İstatistik Ajansı (2021e). Kazakistan'da doğanların sayısı. Alınan yer: <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/7>. Erişim tarihi: 15.10.2021.

Kazakistan İstatistik Ajansı (2021f). Kazakistan'da ölenlerin sayısı. Alınan yer: <https://stat.gov.kz/official/industry/61/statistic/7>. Erişim tarihi: 15.10.2021.

Kazakistan Sağlık Bakanlığı (2021). 2020 yılında Kazakistan nüfusunun sağlığı ve sağlık kuruluşlarının faaliyetleri. Alınan yer: <https://pharm.reviews/images/document/2021/sbornik-2020-compressed.pdf>. Erişim tarihi: 15.10.2021.

Saltybayev, Yerzhan (2018). Denizin geleceği bulunmaktadır. Alınan yer: <https://www.kazpravda.kz/articles/view/u-morya-est-budushchee>. Erişim tarihi: 12.10.2021.

Uluslararası Aral Denizi Kurtarma Fonu (2021). Sovyet Döneminde Aral Denizi. Alınan yer: <http://www.ifas.kz/ru/page/aralskoe-more-v-sovetskiy-period>. Erişim tarihi: 12.10.2021.

CHINA'S NEW CYBERSECURITY REGULATIONS AND ITS POTENTIAL EFFECTS ÇİN'İN YENİ SİBER GÜVENLİK DÜZENLEMELERİ VE OLASI ETKİLERİ

*Albina Muratbekova **

Being the largest digital market in the world in terms of digital payments, mobile services with the largest number of internet users, China has been working on reinforcing its cybersecurity [Haour, 2021; Qi, et al., 2021]. In line with President Xi Jinping's vision of data-driven governance that recognizes in 2020 the data as the fifth "factor of production" along with labor, technology, land, and capital, the year 2021 introduced a number of new regulations on the management of data storage, data transmission, and privacy of personal data [Kynge and Yu, 2021]. The Chinese government, by intensifying efforts in developing regulations in the cybersphere, aspires to achieve breakthroughs in cybersecurity technologies by 2023 in virtue of boosting the promotion of integration of cybersecurity and emerging technologies.

Specifically, in July 2021, China's Ministry of Industry and Information Technology released a draft plan for the cybersecurity sector for 2021-2023 years with the intention to push the cybersecurity industry to 250 billion yuan (\$38.6 billion) by 2023 with an expected 15% annual growth. The plan prioritizes energy, finance, transport, health, and education sectors and aims to strengthen the network security of its 5G, AI, big data and cloud computing technologies through building up research and application of data security technologies. To achieve this, Chinese authorities aspire to boost investments in cybersecurity and advance its data protection technologies [Xiong and Zhang, 2021]. Noteworthy, China's cybersecurity market exceeds 170 billion yuan (\$26.6 bil-

Dijital ödemeler, en fazla internet kullanıcısına sahip mobil hizmetler açısından dünyanın en büyük dijital pazarı olan Çin, siber güvenliğini güçlendirmek için çaba göstermektedir [Haour, 2021; Qi v.d., 2021]. Başkan Xi Jinping'in 2020'de verileri emek, teknoloji, arazi ve sermaye ile birlikte beşinci "üretim faktörü" olarak kabul eden veriye dayalı yönetim vizyonu doğrultusunda, 2021 yılı, veri depolama, veri iletimi ve kişisel verilerin gizliliğinin yönetimi hakkında bir dizi yeni düzenleme getirmiştir [Kynge ve Yu, 2021]. Çin hükümeti, siber dünyada düzenlemeler geliştirme çabalarını yoğunlaştırarak, siber güvenlik ve gelişmekte olan teknolojilerin entegrasyonunu teşvik ederek 2023 yılına kadar siber güvenlik teknolojilerinde atılımlar gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.

Özellikle, Temmuz 2021'de, Çin Sanayi ve Bilgi Teknolojileri Bakanlığı, siber güvenlik sektörünü 2023 yılına kadar yıllık %15 büyümeye ile 250 milyar yuana (38.6 milyar dolar) çıkarmak amacıyla 2021-2023 yıllarını kapsayan siber güvenlik sektörü için bir taslak plan yayımlamıştır. Plan, enerji, finans, ulaşım, sağlık ve eğitim sektörlerine öncelik vermekte olup, veri güvenliği teknolojilerinin araştırılması ve uygulanması yoluyla 5G, yapay zekâ, büyük veri ve bulut bilişim teknolojilerinin ağ güvenliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bunu başarmak için Çinli yetkililer, siber güvenlik yatırımlarını artırmayı ve veri koruma teknolojilerini geliştirmeyi hedeflemektedir [Xiong ve Zhang, 2021]. Çin'in siber güvenlik pazarı, 2020'de siber

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, albina.muratbek@gmail.com

lion) that is twice more than in 2015, with over 3.000 enterprises involved in cybersecurity in 2020 [Glover, 2021].

The draft policy emerged when Chinese authorities were preparing a new Data Security Law, which was passed during the 29th session of the Standing Committee of the 13th National People's Congress in June and in force since September 1, 2021. The new Law, while emphasizing data security among the top priorities, focuses on data processing activities, including data storage, usage, transfer, and trading, along with the research and development of data technologies. The document pursues strengthening the data security supervision, which primarily implies localization of data i.e all data generated in China must be kept in China. Large international companies are required to store their generated data within the country and be subject to control by relevant regulators, otherwise could be fined no less than 100.000 yuan (\$15.660) but no more than one million yuan (\$156.934) However, in some cases, penalties can be as high as 10 million yuan (\$1.56 billion) up to the revocation of a business license [Chen, 2021].

In addition to the Data Security Law and a draft plan for the cybersecurity sector, the Personal Information Protection Law (PIPL) was adopted by the Standing Committee of the National People's Congress in August, which came into effect in November 2021. The PIPL specifies regulations for the protection of personal information for Chinese citizens both inside and outside China. The Law expanded personal information processing regulations, included new provisions on collecting images and personal identification information in response to possible social issues, and distinguished personal information rights and procedures. Personal information to the point is determined as "all kinds of information, recorded by electronic or other means, related to identified or identifiable natural persons" [Latham and Watkins, 2021].

güvenlikle ilgilenen 3.000'den fazla işletme ile 170 milyar yuana (26.6 milyar dolar) ulaşmış olup bu rakam 2015 ile karşılaştırıldığında iki kat daha fazla olduğu görülmektedir [Glover, 2021].

Taslak politika, Çin makamlarının Haziran ayında 13. Ulusal Halk Kongresi Daimi Komitesi'nin 29. oturumunda kabul edilen ve 1 Eylül 2021'de yürürlüğe giren yeni bir Veri Güvenliği Yasası hazırlarken ortaya çıkmıştır. Yeni Kanun içerisinde veri güvenliği en önemli öncelikler arasında yer alırken, Kanun aynı zamanda veri teknolojilerinin araştırılması ve geliştirilmesi ile veri depolama, kullanım, aktarım ve ticaret dâhil olmak üzere veri işleme faaliyetlerine odaklanmaktadır. Belge, öncelikle verilerin yerelleştirilmesini, yani Çin'de üretilen tüm verilerin Çin'de tutulması gerektiğini ima eden veri güvenliği denetimini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Büyük uluslararası şirketlerin ürettikleri verileri ülke içinde saklamaları ve ilgili düzenleyicilerin denetimine tabi olmaları gerekmektedir, aksi takdirde 100.000 yuandan (15.660 dolar) az ve 1 milyon yuandan (156.934 dolar) fazla olmamak üzere para cezasına çarptırılabilir. Bununla birlikte, bazı durumlarda, cezalar 10 milyon yuandan (1.56 milyar dolar) işletme lisansının iptaline kadar varabilmektedir [Chen, 2021].

Veri Güvenliği Yasası ve siber güvenlik sektörüne yönelik taslak planın yanı sıra, Kasım 2021'de yürürlüğe giren Ulusal Halk Kongresi Daimi Komitesi tarafından Kişisel Bilgilerin Korunması Yasası (PIPL) Ağustos ayında kabul edilmiştir. PIPL, hem Çin içinde hem de dışında Çin vatandaşları için kişisel bilgilerin korunmasına yönelik düzenlemeleri belirtmektedir. Kanun, kişisel bilgi işleme düzenlemelerini genişletmiş, olası sosyal sorunlara yanıt olarak görüntülerin ve kişisel kimlik bilgilerinin toplanmasına ilişkin yeni hükümler ve seçkin kişisel bilgi hakları ve prosedürleri içermiştir. Kişisel bilgiler, "kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişilere ilişkin

As seen, all three documents are developed as part of a national comprehensive framework for cyberspace, which is focused on preserving all data-generating processes within China. The adopted frameworks, besides requiring data storage in China, reserve the right to request any necessary information, including personal information of consumers that must be provided at the request of law enforcement. The imposed regulations hence impact foreign and local large enterprises, causing severe challenges for the protection of the personal data of users and hampering their operation and the financial markets in general. Furthermore, the Chinese government published a draft revision for cybersecurity law, particularly related to Chinese companies applying for initial public offerings (IPOs) in foreign markets, which requires companies with over 1 million users to proceed with a regulatory review prior to filing an IPO overseas application [Xiong and Zhang, 2021].

In retrospect, China's grand strategy for cybersecurity was outlined during the speech of President Xi in December 2015. Following techno-nationalist and technoglobalist thinking, the Chinese government introduced the first 'National Cyberspace Security Strategy' (NCSS) in 2016, which clarified China's vision of the management of cyberspace. The strategy includes measures to safeguard China's interests in cyberspace, including economic, political, social, and cultural security. In 2017, China also issued the "International Strategy of Cooperation on Cyberspace", which further clarified China's role in shaping the global cyber order. China sees itself as a leading power in global cyberspace and aspires to participate in the design of the global institutional architecture of cyberspace [Cheung, 2018].

The new regulations presented lately demonstrate that China is working on advancing its cybersecurity regulations through boosting its control and supervision of data-related procedures. Authorities attempt to curb potential risks to national

elektronik veya diğer yollarla kaydedilen her türlü bilgi" olarak tanımlanmaktadır [Latham ve Watkins, 2021].

Görüldüğü üzere, üç belge de Çin'deki tüm veri oluşturma süreçlerini korumaya odaklanan siber uzay için ulusal kapsamlı bir çerçevenin parçası olarak geliştirilmiştir. Kabul edilen çerçeveler, Çin'de veri depolamayı gerektirmenin yanı sıra, yasa uygulayıcının talebi üzerine sağlanması gereken tüketicilerin kişisel bilgileri de dâhil olmak üzere gerekli her türlü bilgiyi talep etme hakkını saklı tutmaktadır. Uygulanan düzenlemeler bu nedenle yabancı ve yerel büyük işletmeleri etkilemekte olup, kullanıcıların kişisel verilerinin korunmasında ciddi zorluklara neden olmakta ve operasyonları ile genel olarak finansal piyasaları engellemektedir. Ayrıca, Çin hükümeti, özellikle dış pazarlarda halka arz için başvuran Çinli şirketlerle ilgili olarak siber güvenlik yasası için bir revizyon taslağı yayımladı. Düzenlemeye göre 1 milyondan fazla kullanıcısı olan şirketlerin denizaşırı halka arz başvurusunda bulunmadan önce bir incelemeye tabi tutulmalarını gerektirmektedir [Xiong ve Zhang, 2021].

Geçmişe bakıldığında, Çin'in büyük siber güvenlik stratejisi, Aralık 2015'te Başkan Xi'nin konuşması sırasında özetlenmiştir. Tekno-milliyetçi ve tekno-küreselci düşüncenin ardından Çin hükümeti, 2016 yılında Çin'in siber uzay yönetimi vizyonunu netleştiren ilk Ulusal Siber Uzay Güvenlik Stratejisi'ni tanıtmıştır. Strateji, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel güvenlik dâhil olmak üzere Çin'in siber uzaydaki çıkarlarını korumaya yönelik önlemleri içermektedir. Çin ayrıca, 2017'de, ülkenin küresel siber düzeni şekillendirmedeki rolünü daha da netleştiren Siber Uzayda Uluslararası İşbirliği Stratejisi'ni yayımlamıştır. Çin, kendisini küresel siber uzayda lider bir güç olarak görmekte olup, siber uzayın küresel kurumsal mimarisinin tasarımına katılmayı hedeflemektedir [Cheung, 2018].

security arising from the generation of big data from users. Based on the developments of cybersecurity, some call "China is becoming a data empire unto itself", whilst others see the confirmation of China as a "techno-authoritarian superpower" [Kynge and Yu, 2021]. Either way, the Chinese government, by tightening cybersecurity regulations in order to build centralized and authoritative mechanisms, is advancing and strengthening the capacity of its cyberspace.

One might say the Chinese government is not the only country tightening its cybersecurity. For instance, the US and other digital giants are also attempting to establish top-down coordination of their data security. Along with advancing cyber technologies, the security of sophisticated threats is essential for maintaining the operation of cyberspace. Either way, in times when there is no universal law for cybersecurity, China has all chances to become a model of such cyber regulations.

References

- Chen, Abby (2021). A close reading of China's data security law, in effect Sept. 1, 2021. Retrieved from <https://www.china-briefing.com/news/a-close-reading-of-chinas-data-security-law-in-effect-sept-1-2021/>. Accessed on 27.09.2021.
- Cheung, Tai, Ming (2018). The rise of China as a cybersecurity industrial power: balancing national security, geopolitical, and development priorities. *Journal of Cyber Policy*, 2018 (3): pp. 306-326.
- Glover, Claudia (2021). China wants to boost its cybersecurity but its plan is lacking in detail. Retrieved from <https://techmonitor.ai/technology/china-cybersecurity-draft-policy>. Accessed on 27.09.2021.
- Haour, Georges (2021). Why China's new cybersecurity law is a threat to international businesses and innovation. Retrieved from <https://www.imd.org/research-knowledge/articles/why-chinas-new-cybersecurity-law-is-a-threat-to-international-businesses-and-innovation/>. Accessed on 27.09.2021.
- Kynge, James and Yu, Sun (2021). China and big tech: Xi's blueprint for a digital dictatorship. Retrieved from <https://www.ft.com/content/9ef38be2-9b4d-49a4-a812-97ad6d70ea6f>. Accessed on 27.09.2021.

Son zamanlarda sunulan yeni düzenlemeler, Çin'in, verilerle ilgili prosedürlerin kontrolünü ve denetimini artırarak siber güvenlik düzenlemelerini geliştirmeye çalıştığını göstermektedir. Yetkililer, kullanıcılardan büyük veri üretilmesinden kaynaklanan ulusal güvenliğe yönelik potansiyel riskleri engellemeye çalışmaktadır. Siber güvenlikteki gelişmelere dayanarak, bazıları Çin'in kendi başına bir veri imparatorluğu haline geldiğini dile getirirse de, bazıları Çin'in "tekno-otoriter bir süper güç" olarak onaylanmasını istemektedir [Kynge ve Yu, 2021]. Her iki durumda da, Çin hükümeti, merkezi ve yetkili mekanizmalar inşa etmek için siber güvenlik düzenlemelerini sıkılaştırırken, diğer yandan siber alanının kapasitesini ilerleterek güçlendirmektedir.

Sonuç olarak, Çin hükümetinin siber güvenliğini sıkılaştıran tek ülke olmadığı söylenebilir. Örneğin, ABD ve diğer dijital devler de veri güvenliklerinin yukarıdan aşağıya koordinasyonunu sağlamaya çalışmaktadır. Gelişen siber teknolojilerin yanı sıra, siber uzayın işleyişini sürdürmek için karmaşık tehditlerin güvenliği esastır. Her iki durumda da, siber güvenlik için evrensel bir yasanın olmadığı zamanlarda, Çin'in bu tür siber düzenlemelerin bir modeli olma şansı bulunmaktadır.

Kaynaklar

- Chen, Abby (2021). 1 Eylül 2021'de yürürlükte olan Çin veri güvenliği yasası incelemesi. Alınan yer: <https://www.china-briefing.com/news/a-close-reading-of-chinas-data-security-law-in-effect-sept-1-2021/>. Erişim tarihi: 27.09.2021.
- Cheung, Tai, Ming (2018). Çin'in bir siber güvenlik endüstriyel gücü olarak yükselişi: Ulusal güvenlik, jeopolitik ve kalkınma önceliklerinin dengelenmesi. *Journal of Cyber Policy*, 2018 (3): 306-326.
- Glover, Claudia (2021). Çin siber güvenliğini artırmak istiyor ancak planın ayrıntılarında eksiklikler bulunmaktadır. Alınan yer: <https://techmonitor.ai/technology/china-cybersecurity-draft-policy>. Erişim tarihi: 27.09.2021.
- Kynge, James ve Yu, Sun (2021). Çin ve büyük teknoloji: Xi'nin dijital diktatörlük planı. Alınan yer:

Latham, Watkins (2021). China introduces the first comprehensive legislation on personal information protection. Retrieved from <https://www.lw.com/thought-Leadership/china-introduces-first-comprehensive-legislation-on-personal-information-protection>. Accessed on 27.09.2021.

Qi Wang, Siqi, Cao and Hailin, Xu (2021). China introduces data security law, strong legal support for development in digital age. Retrieved from <https://www.globaltimes.cn/page/202106/1226001.shtml>. Accessed on 27.09.2021.

Xiong, Xinyi and Zhang, Hongpei (2021). China launches a 3-year draft plan for the cybersecurity sector after regulatory actions. Retrieved from <https://www.globaltimes.cn/page/202107/1228461.shtml#:~:text=Chinese%20authorities%20released%20a%20three,of%20the%20sprawling%20platform%20economy>. Accessed on 27.09.2021.

<https://www.ft.com/content/9ef38be2-9b4d-49a4-a812-97ad6d70ea6f>. Erişim tarihi: 27.09.2021.

Latham, Watkins (2021). Çin, kişisel bilgilerin korunmasına ilişkin ilk kapsamlı mevzuatını tanıttı. Alınan yer: <https://www.lw.com/thoughtLeadership/china-introduces-first-comprehensive-legislation-on-personal-information-protection>. Erişim tarihi: 27.09.2021.

Xiong, Xinyi ve Zhang, Hongpei (2021). Çin, düzenleyici eylemlerin ardından siber güvenlik sektörü için 3 yıllık bir taslak plan başlattı. Alınan yer: <https://www.globaltimes.cn/page/202107/1228461.shtml#:~:text=Chinese%20authorities%20released%20a%20three,of%20the%20sprawling%20platform%20economy>. Erişim tarihi: 27.09.2021.

COOPERATION ON MIGRATION ISSUES

GÖÇ KONUSUNDA İŞ BİRLİĞİ

SOUTH KOREA'S IMMIGRATION POLICY AND THE END OF DEMOGRAPHIC ISOLATIONISM GÜNEY KORE'NİN GÖÇ POLİTİKASI VE DEMOGRAFİK İZOLASYONUNUN SONU

*Kanat Makhanov **

South Korea is an outlier among high-income countries in terms of the share of immigrants in the population. According to the UN Population Division statistics, immigrants made up only 2.3% of the population of the Republic of Korea in 2019, which is nowhere near as much as other developed countries have (14%) [UN, 2019]. For decades of a thriving economy, South Korea has pursued a very stringent and conservative immigration policy. However, over the past several years, there has been a gradual change in the policy of the South Korean government towards immigration.

The Republic of Korea has gradually started to take the "left turn" in its immigration policy in the 2000s. In 2019, the size of the migrant population in the country amounted to 1.163.655 which is a 26% increase since 2010 (919.987 people) and a nearly 4.8-fold increase compared to 2000 (244.224 people). In percentage terms from the total population of (51.829.023) [Ministry of Interior and Safety of South Korea, 2021], the migrant population in South Korea increased from 0.5% in 2000 to 2.3% in 2019, which is still very small immigration compared to other developed nations. Even the worldwide average share of immigrants (3.5%) is higher than it is in South Korea (2.3%) [UN, 2019]. Nevertheless, immigration in South Korea has lately become a source of concern and anxiety.

The only other example of a similarly small migrant stock among major developed nations is Japan, where migrants make only 2% of the population. Unlike other high-income countries that in general have

Güney Kore, göçmenlerin nüfus içindeki payı açısından yüksek gelirli ülkeler arasında ön sıradadır. Birleşmiş Milletler (BM) Nüfus Fonu istatistiklerine göre, 2019 yılında, göçmenler Güney Kore Cumhuriyeti'nin nüfusunun sadece %2.3'ünü oluşturmaktadır. Bu oran, gelişmiş diğer ülkelere göre (%14) oldukça düşüktür [BM, 2019]. On yıllardır gelişen ekonomisine rağmen Güney Kore çok katı ve muhafazakâr bir göç politikası izlemektedir. Bununla birlikte, son birkaç yıldır Güney Kore'nin göç politikasında kademeli bir değişiklik olduğu gözlemlenmektedir.

Güney Kore Cumhuriyeti, 2000'li yıllarda göç politikalarında yavaş yavaş "sola" dönmeye başlamıştır. 2019'da, ülkedeki göçmen nüfusun toplamı 1.163.655 olarak gerçekleşmiştir. Bu tablo, 2010'dan bu yana %26'lık bir artış (919.987 kişi), 2000'e göre ise yaklaşık %4.8'lik artış (244.224 kişi) anlamına gelmektedir. Toplam (51.829.023) nüfusa göre [Güney Kore İçişleri ve Güvenlik Bakanlığı, 2021], Güney Kore'deki göçmen nüfusu 2000'de %0.5 iken 2019'da %2.3'e yükselmiştir. Bu oran gelişmiş diğer ülkelere kıyasla hala çok düşük olarak kabul edilmektedir. Göçmenlerin dünya çapındaki ortalama payı (%3.5) bile Güney Kore'ye göre (%2.3) daha yüksektir [BM, 2019]. Buna rağmen, göç meselesi son zamanlarda Güney Kore'de bir endişe ve kaygı kaynağı haline gelmiştir.

Çok gelişmiş ülkeler arasında benzer şekilde küçük bir göçmen sayısına sahip diğer bir ülke ise göçmenlerin nüfusun yalnızca %2'sini oluşturduğu Japonya'dır.

* PhD Student, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, kanat.makhanov@eurasian-research.org

been rather liberal to varying degrees towards immigration, South Korea has reluctantly started to change their immigration policy recently. For decades of strong economic growth over the course of the second half of the 20th century, South Korea has followed its well-established approach regarding the immigration policy. South Korea's strict and well-controlled immigration policy was often presented among developed economies as an extreme, and yet successful example on the migration policy spectrum. However, the failure of this kind of immigration policy has become evident in light of undeniable demographic factors and globalization trends.

Public opinion among South Koreans remains negative towards strangers in general, including even refugees. For instance, public discontent about the group of 550 asylum-seekers from Yemen in June 2018 sparked protests and a wave of xenophobia. A petition against accepting refugees was signed by 700 thousand people right afterward, which became a clear manifestation of a negative attitude towards strangers in Korean society. The government of South Korea eventually had to deny some of the refugee claims in spite of its international commitments [Human Rights Watch, 2019]. A recent survey showed that South Koreans generally do not support the idea of letting immigrants in the country. At the same time, the degree of sympathy towards immigrants depended very much on their ethnic identity. 19.46% of the respondents supported encouraging ethnic Koreans to immigrate to South Korea. For Europeans, this percentage was 16.58%, 8.72% - for Southeast Asians, 8.61% - for Africans and 5.93% for Middle Easterners [Rich et al., 2020]. On the other hand, apart from objective demographic decline, there is a significant political force backed by small businesses lobbying immigration to cover demand for low-skilled labor that among Koreans are in short supply [Foreignpolicy.com, 2021]. Moreover, the actions of the government of South Korea to facilitate the

Göç konusunda diğer yüksek gelirli ülkelerden farklı olarak genel olarak daha liberal olan Güney Kore, yakın zamandan beri göçmenlik politikası isteksizce değiştirmeye başladı. 20. yüzyılın ikinci yarısından beri onlarca yıldır güçlü ekonomik büyüme gösteren Güney Kore, göç politikalarında köklü yaklaşım izlemeye başlamıştır. Güney Kore'nin katı ve iyi kontrol edilen göç politikası, gelişmiş ülkeler tarafından genellikle göç politikası yelpazesinde aşırı ama başarılı bir örnek olarak gösterildi. Ancak, bu tür bir göç politikasının başarısızlığı, inkâr edilemez demografik faktörler ve küreselleşme eğilimleri ışığında belirgin bir hale gelmiştir.

Güney Kore kamuoyunda, mülteciler de dâhil olmak üzere genel olarak yabancılara karşı olumsuz bir algı bulunmaktadır. Örneğin, Haziran 2018'de Yemen'den 550 sığınmacıdan oluşan gruba ilişkin halkın tepkisi, protestoları ve yabancı düşmanlığı dalgasını ateşledi. Hemen ardından 700 bin kişinin mülteci kabulüne karşı imzaladığı dilekçe, Güney Kore toplumunda yabancılara karşı olumsuz bir tavrın açık bir tezahürü olmuştur. Güney Kore hükümeti, uluslararası yükümlülüklerine rağmen bazı mülteci taleplerini reddetmek zorunda kaldı [Human Rights Watch, 2019]. Yakın zamanda yapılan bir araştırma, Güney Koreliler'in, göçmenlere karşı olduğunu açıkça göstermektedir. Bu araştırma, aynı zamanda, göçmenlere yönelik sempatinin derecesinin büyük ölçüde etnik kimliklerle yakından ilişkili olduğunu göstermiştir. Ankete katılanların %19.46'sı, etnik Koreliler'in, Güney Kore'ye göç etmesinin teşvik edilmesini desteklemektedir. Avrupalılar için bu oran %16.58, Güneydoğu Asyalılar için %8.72, Afrikalılar için %8.61, Orta Doğulular için ise %5.93 oranına denk gelmektedir [Rich v.d., 2020]. Öte yandan, nesnel demografik düşüşün yanı sıra, Koreliler arasında yetersiz olan düşük vasıflı işgücü talebini karşılamak için göç politikalarını destekleyen önemli bir siyasi güç bulunmaktadır [Foreignpolicy.com, 2021]. Güney Kore

process of immigration face strong opposition from society. Therefore, by openly launching immigration programs, the government of South Korea removes some of the restrictions for employers tacitly allowing them to hire foreigners [Kim, 2016], facilitates the extension of visas, introduces different visa types, etc.

Immigration is not an issue all by itself for South Korea. The problem stems from the fact that South Korea has been highly conservative in relation to immigration for an extended period of time practically disregarding global trends. For decades, developed western economies took a largely liberal stance elaborating different policy tools to adjust immigration to their economic growth models with varying success. For instance, during the 1990s the average immigrant population share in European countries was between 7.5-9.3%, in North America, it was at 9.9-12.9%, while in Australia immigrants constituted almost a quarter (23%) of the population. The influx of immigrants to these developed countries increased further since then. Liberal immigration policies that many western countries practice is a very complex process that transforms practically every sphere of life and it takes decades to calibrate the process so that it could function efficiently. Throughout a long period of constant immigration, western countries have accumulated a weighty experience of adapting and reaping economic and demographic benefits from immigrants. This is not the case with South Korea, which was practically closed to immigrants some 15-20 years ago. Although South Korea is fully capable of creating necessary conditions for efficient immigrant adaptation in technical terms, it will take a large amount of time and resources to change the public perception and cultural attitudes towards immigration in Korean society.

In the meantime, South Korea is increasingly being hit hard by its demographic plunge. Recently, South Korea's total fertility

hükümetinin göç sürecini kolaylaştırmaya yönelik eylemleri, toplum tarafından güçlü bir muhalefetle karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle, göçmen programları başlatan Güney Kore hükümeti, işverenlerin yabancıları işe almalarına izin veren bazı kısıtlamaları kaldırmakta [Kim, 2016], vizelerin uzatılmasını kolaylaştırmakta ve farklı vize türlerini getirmektedir.

Göç, Güney Kore için tek başına bir sorun değildir. Sorun, Güney Kore'nin uzun bir süre boyunca küresel eğilimleri neredeyse hiç göz ardı ederek göç konusunda oldukça muhafazakâr olmasından kaynaklanmaktadır. On yıllar boyunca, gelişmiş Batı ekonomileri, göçü, değişen başarılarla ekonomik büyüme modellerine uyarlamak için farklı politika araçlarını detaylandıran büyük ölçüde liberal bir duruş sergilediler. Örneğin, 1990'lar da Avrupa ülkelerinde ortalama göçmen nüfus payı %7.5-9.3, Kuzey Amerika'da %9.9-12.9 iken, Avustralya'da da göçmenler nüfusun neredeyse dörtte birini (%23) oluşturuyordu. O zamandan beri sayılan bu gelişmiş ülkelere göçmen akını daha da arttı. Pek çok Batı ülkesi tarafından uygulanan liberal göç politikası, hayatın hemen hemen her alanını dönüştüren çok karmaşık bir süreç olmaya devam etmektedir. Bu sürecin oturması ve etkili bir şekilde işlemesi onlarca yıl almıştır. Kalıcı göçün devam ettiği bu süreçte, Batı ülkeleri göçmenlerden ekonomik ve demografik faydalar elde etme konusunda önemli deneyimler edindiler. Yaklaşık 15-20 yıl önce göçmenlere neredeyse kapalı olan Güney Kore'de durum böyle değildir. Güney Kore, teknik açıdan verimli göçmen adaptasyonu için gerekli koşulları tam olarak yaratma yeteneğine sahip olsa da, toplumda göçe yönelik algının ve kültürel tutumların değişmesi zaman alacak gibi görünmektedir.

Bu arada, Güney Kore nüfus düşüşünün bariz görüldüğü ülkelerden birisidir. Son zamanlarda, Güney Kore'nin toplam doğurganlık oranı, dünyadaki en düşük

rate dropped to 0.84, which is the lowest of any country in the world [Kyung-mi, 2020]. The official statistics, released in January 2021, have shown the first year-to-year total population declined by almost 21 thousand people over the previous ten years [Ministry of Interior and Safety of South Korea, 2021]. As a result, South Korea has the third-smallest percentage of children aged under 14 (12.9%) after Japan (12.6%) and Singapore (12.3%) [Populationpyramid.net, 2019]. The measures taken by the government to stimulate natural population growth do not seem to be effective, leaving no options other than immigration.

By turning to immigration, South Korea basically admits the failure of its policy of demographic isolationism that it has historically adhered to. The government of South Korea appears to be caught between a rock and a hard place as it tries to balance between traditional sentiments of the Korean society, business interests and the objective reality. Consequently, we can expect immigration to be a source of tension in South Korea, which would also affect its relations and cooperation with migrant source countries.

References

- Foreignpolicy.com (2019). Migrants are doing the jobs South Koreans sneer at. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2021/01/28/south-korea-migrant-workers/>. Accessed on 17.03.2021.
- Kim, Gyuchan (2016). Intersections of the migration regime and the social care regime: the South Korean case. PhD thesis, the University of Sheffield.
- Kyung-mi, Lee (2021). South Korea's fertility rate marks a record low in 2020. Retrieved from http://english.hani.co.kr/arti/english_edition/e_national/984524.html. Accessed on 15.03.2021.
- Ministry of Interior and Safety of South Korea (2021). The first-ever population decline. Retrieved from https://www.mois.go.kr/frt/bbs/type010/commonSelectBoardArticle.do?bbsId=BBSMSTR_0000000000008&ntId=82058. Accessed on 18.03.2021.
- Populationpyramid.net (2019). Population pyramids of the World from 1950 to 2100. Retrieved from <https://www.populationpyramid.net/republic-of-korea/2019/>. Accessed on 18.03.2021.

doğurganlık oranı olan 0.84 seviyesine inmiştir [Kyung-mi, 2020]. Ocak 2021'de yayımlanan resmi istatistikler, önceki on yılda toplam nüfustaki ilk yıllık düşüşü yaklaşık 21 bin kişi olarak göstermiştir [Güney Kore İçişleri ve Güvenlik Bakanlığı, 2021]. Neticede Güney Kore, Japonya (%12.6) ve Singapur'dan (%12.3) sonra 14 yaşın altındaki çocukların en düşük yüzdesine (%12.9) sahip bir ülke konumundadır [Populationpyramid.net, 2019]. Hükümetin doğal nüfus artışını teşvik etmek için aldığı önlemler etkili görünmemekte ve bu da göçten başka bir seçenek bırakmamaktadır.

Güney Kore, göç politikasını değiştirecek, tarihsel olarak bağlı kaldığı demografik izolasyon politikasının başarısızlığını kabul etmektedir. Güney Kore hükümeti, toplumun geleneksel duyguları, ticari çıkarları ve nesnel gerçekliği arasında denge kurmaya çalışırken kayalar arasında sıkışmış görünüyor. Sonuç olarak, göçün Güney Kore'de bir gerilim kaynağı olmasını bekleyebiliriz, bu da göçmenlerin geldiği ülkelerle olan ilişkilerini ve iş birliğini de etkileyecektir.

Kaynaklar

- Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü (2019). Cinsiyete ve ana bölgeye, bölgeye, ülkeye veya bölgeye göre toplam nüfusun yüzdesi olarak uluslararası göçmen stoku, 1990-2019. Alınan yer: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/data/UN_MigrantStockTotal_2019.xlsx. Erişim tarihi: 11.03.2021.
- Foreignpolicy.com (2019). Güney Korelilerin küçümsediği işleri göçmenler yapıyor. Alınan yer: <https://foreignpolicy.com/2021/01/28/south-korea-migrant-workers/>. Erişim tarihi: 17.03.2021.
- Güney Kore İçişleri ve Güvenlik Bakanlığı (2021). İlk kez kaydedilen nüfus düşüşü. Alınan yer: https://www.mois.go.kr/frt/bbs/type010/commonSelectBoardArticle.do?bbsId=BBSMSTR_0000000000008&ntId=82058. Erişim tarihi: 18.03.2021.
- Kim, Gyuchan (2016). Göç rejimi ve sosyal bakım rejiminin kesişimleri: Güney Kore örneği. Doktora tezi, Sheffield Üniversitesi.
- Kyung-mi, Lee (2021). Güney Kore'nin doğurganlık oranı 2020'de rekor seviyede düşük. Alınan yer:

Rich, Timothy, Carolyn Brueggemann, Kaitlyn, Bison and Michael, King (2020). What influences South Korean perceptions on immigration? Retrieved from <https://thedi diplomat.com/2020/10/what-influences-south-korean-perceptions-on-immigration/>. Accessed on 18.03.2021.

United Nations Population Division (2019). International migrant stock as a percentage of the total population by sex and by major area, region, country or area, 1990-2019. Retrieved from https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/data/UN_MigrantStockTotal_2019.xlsx. Accessed on 11.03.2021.

http://english.hani.co.kr/arti/english_edition/e_national/984524.html. Erişim tarihi: 15.03.2021.

Populationpyramid.net (2019). 1950'den 2100'e Dünya nüfus piramitleri. Alınan yer: <https://www.populationpyramid.net/republic-of-korea/2019/>. Erişim tarihi: 18.03.2021.

Rich, Timothy, Carolyn Brueggemann, Kaitlyn Bison and Michael King (2020). Güney Kore'nin göçmenlik konusundaki algılarını neler etkiliyor? Alınan yer: <https://thedi diplomat.com/2020/10/what-influences-south-korean-perceptions-on-immigration/>. Erişim tarihi: 18.03.2021.

THE REFUGEE DEAL BETWEEN TÜRKİYE AND THE EUROPEAN UNION: REQUEST TO RENEW THE DEAL TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ ARASINDA MÜLTECİ ANLAŞMASI: ANLAŞMANIN YENİLENMESİ İSTEĞİ

*Zhengizkhan Zhanaltay **

The conflict between the regime forces and the opposition that took place in Syria in 2011 turned into a civil war, causing one of the largest migration flows in recent history. Millions of Syrians, who are forced to leave their homes for security reasons, migrate to safe areas within the country, to neighboring countries and even to various European countries. If we express this migration wave in numbers, while more than 6.6 million people migrated to other regions within the country, as of May 19th 2021, a total of 5.602.649 Syrians reside abroad, registered in the data of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) [UNHCR, 2021a]. Of these, 3.671.625 (65%) live in Türkiye, while Lebanon and Jordan host 855.172 and 665.834 Syrians, respectively [UNHCR, 2021a]. It is known that during this forced migration; more than 1.2 million Syrian immigrants reached the countries in the European continent through illegal ways. In this regard, the European Union (EU) has carried out the negotiation process with Türkiye on the establishment of a certain legal system of irregular migration and signed the Refugee Deal on March 18th 2016 [Ministry of Foreign Affairs of Türkiye, 2021]. During this migration process, the Türkiye-Greece route was used as the main artery until March 20th 2016.

If we remember the subjects of the deal, Türkiye will prevent irregular migration flow towards the EU through its own territory by increasing border controls. If the individual asylum requests of irregular migrants that arrive to Greece from Türkiye are not accepted they will be returned to Türkiye.

Suriye'de 2011 yılında çıkan rejim güçleri ile muhalefet arasındaki çatışmaların iç savaşa dönüşmesi, yakın tarih içerisindeki en büyük göç akınlarından birisinin oluşmasına neden olmuştur. Güvenlik nedeniyle evlerini zorunlu olarak terketmek durumunda kalan milyonlarca Suriyeli ülke içinde güvenli bölgelere, komşu ülkelere ve hatta çeşitli Avrupa ülkelerine göç etmektedir. Bu göç dalgasını rakamlar ile ifade edecek olursak 6.6 milyondan fazla kişi yurt içinde başka bölgelere göç ederken, 19 Mayıs 2021 tarihi itibarıyla Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) verilerinde kayıtlı bulunan yurt dışında toplam 5.602.649 Suriyeli ikamet etmektedir [BMMYK, 2021a]. Bunların 3.671.625'i (%65) Türkiye'de yaşamlarını sürdürürken 855.172 ve 665.834 Suriyeliye sırasıyla Lübnan ve Ürdün ev sahipliği yapmaktadır [BMMYK, 2021a]. Bu zorunlu göç sırasında yaklaşık 1.2 milyondan fazla Suriyeli göçmenin de yasa dışı yollar aracılığı ile Avrupa kıtasındaki ülkelere ulaştığı bilinmektedir. Bu konuda AB Türkiye ile düzensiz göç akınının belirli yasal bir sisteme oturtulması konusunda müzakere sürecini yürüterek 18 Mart 2016'da Mülteci Anlaşmasını imzalamıştır [Türkiye Dışişleri Bakanlığı, 2021]. Bu göç yolculuğu sırasında Türkiye-Yunanistan rotası 20 Mart 2016'ya kadar ana arter olarak kullanılmıştır.

Anlaşmanın içerdiği konuları hatırlayacak olursak Türkiye kendi toprakları üzerinden AB'ye yönelen düzensiz göçü sınır denetimlerini artırarak engelleyecektir. Türkiye'den Yunanistan'a ulaşan düzensiz

* MA, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, cengizhancnlt@gmail.com

According to a one-to-one format for every Syrian migrant that returned to Türkiye, a Syrian migrant who resides in Türkiye will be resettled in one of the EU countries. A total of 6 billion Euros of financial aid would be provided to Türkiye by the EU to meet the needs of Syrian refugees. The first 3 billion Euros of this amount had to be allocated by the end of 2016, and the other 3 billion Euros were to be allocated in 2018. On the other hand, if the necessary conditions are fulfilled, visa liberalization should be provided for Turkish citizens for entering EU countries as of June 2016. Moreover, there are articles regarding the renewal of the customs union agreement between Türkiye and the EU and the continuation of the negotiations remaining in the membership process [BBC, 2020; Terry, 2021; Meshe, 2021]. Although five years have passed since the deal was signed between the two parties, which was generally prepared within this framework, still not functioning effectively.

One of the biggest problems among the reasons for this is that the ongoing disagreements between the two parties on certain issues block the process. If we look at the activities of both sides within the framework of the deal, the Turkish side has succeeded in stopping the irregular migration flow to a large extent by increasing the controls at its borders as per the deal. Thus, the number of migrants reaching Greece via Türkiye in January 2016, before the deal, decreased from 1.700 people daily to 45 people in January 2017, and remained at low levels in subsequent years [UNHCR, 2021b]. Thus, the number of people arriving in Europe via the Türkiye-Greece route in 2015 decreased from 856.723 to 9.714 in 2020 [UNHCR, 2021b]. Due to the continuation of the civil war, the ongoing influx of migration shifted to the routes of Libya-Italy and through Gibraltar to Spain, which are more dangerous.

Despite Türkiye's readiness for the preparation of 72 articles that are required to be fulfilled by the EU on visa liberaliza-

göçmenlerin bireysel sığınma talepleri kabul edilmeyenler Türkiye'ye iade edilecektir. Bu noktada bire karşılık bir formatı ile Türkiye'ye iade edilen her Suriyeli göçmen için Türkiye'de bir Suriyeli göçmen AB ülkelerinden birisine yerleştirilecektir. Türkiye'ye AB tarafından Suriyeli göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanması konusunda toplam 6 milyar avro finansal yardım sağlanacaktı. Bu miktarın ilk 3 milyar avroluk kısmı 2016 sonuna kadar, diğer 3 milyar avroluk kısmının ise 2018 içerisinde tahsis edilmesi gerekmektedir. Öte yandan gerekli koşulları yerine getirdiği takdirde 2016 Haziran ayından itibaren Türkiye vatandaşlarına AB ülkelerine girişlerde vize serbestisi sağlanması gerekmektedir. Dahası, Türkiye ve AB arasında gümrük birliği anlaşmasının yenilenmesi ve üyelik sürecinde, kalan müzakerelere devam edilmesine ilişkin maddeler de bulunmaktadır [BBC, 2020; Terry, 2021; Meşe, 2021]. Genel olarak bu çerçevede hazırlanan iki taraf arasındaki anlaşma üzerinden beş yıl geçmesine karşın halen etkin bir şekilde işlememektedir.

Bunun nedenleri arasındaki en büyük sorunlardan birisi iki taraf arasında belirli konularda devam eden anlaşmazlıkların süreci tıkamasıdır. Her iki tarafın anlaşma çerçevesindeki faaliyetlerine bakacak olursak, Türkiye tarafı anlaşma gereği sınırlarındaki kontrolleri artırarak düzensiz göç akınına büyük ölçüde durdurmayı başarmıştır. Böylece Türkiye üzerinden Yunanistan'a ulaşan göçmenlerin sayısı anlaşma öncesi Ocak 2016'da günlük olarak 1.700 kişiden Ocak 2017'de 45 kişiye kadar düşmüş olup, daha sonraki yıllarda da bu düzeylerde - düşük seviyede - kalmıştır [BMMYK, 2021b]. Böylece 2015'te Türkiye-Yunanistan hattından Avrupa'ya ulaşanların sayısı 856.723 kişiden 2020'de 9.714 kişiye kadar azalmıştır [BMMYK, 2021b]. İç savaşın devam etmesi sebebiyle devam eden göç akını daha tehlikeli olan Libya-İtalya ve Cebelitarık üzerinden İspanya güzergahlarına kaymıştır.

tion, by making additional demands, the EU has dragged the progress to a dead end, and so far the issue of visa liberalization has not yet been resolved [Okutan, 2021]. Regarding the financial aid envisaged to be provided by the EU, certain disagreements continue between Türkiye and the EU in terms of time, amount and operating style. According to the notifications of the Turkish side, of the total 6 billion Euros planned to be sent by the end of 2018, approximately 3.6 billion Euros has been sent so far [Okutan, 2021]. However, when we look at the statements made by the EU side, it is stated that 6 billion Euros has been allocated, where 4.1 billion Euros has been transferred and 2 billion Euros are allocated on paper to be spent within the scope of the projects [European Commission, 2020]. On this point, we can say that the disagreement between the two parties over the amount stems from the way the EU manages the process. The Turkish side reports that since the beginning of the civil war in Syria, it has provided approximately 40 billion dollars of humanitarian aid for Syrians who have taken refuge in Türkiye [Hurriyet, 2019]. All these aids are provided by various organizations in the country, especially by the Turkish Red Crescent. The EU side carries out the funding for the projects, mostly through EU-affiliated institutions operating in the country, instead of transferring the financial resources allocated for Syrians in Türkiye to the Turkish government and institutions [Akgun, 2021].

This management style gives the impression that the Turkish government, local institutions and organizations operating in the field of humanitarian aid are not trusted. On the other hand, the project-based execution of fund transfers slows the process down considerably. In addition, the level of participation of domestic organizations remains at a low level, since project coordinators generally prefer organizations close to the EU or operating in member countries by citing various criteria [Akgun, 2021]. These two main reasons help us to understand both

Vize serbestisi konusunda AB tarafından yerine getirilmesi istenen 72 madde konusunda Türkiye'nin hazır olmasına rağmen, AB ek taleplerde bulunarak sürecin ilerleyişini çıkmaza sürüklemiş ve halihazırda vize serbestisi konusu bir çözüme kavuşturulamamıştır [Okutan, 2021]. AB tarafından sağlanması öngörülen finansal yardım konusunda ise zaman, miktar ve işletim tarzı yönünden Türkiye ile AB arasında belli başlı anlaşmazlıklar da devam etmektedir. 2018 sonuna kadar gönderilmesi planlanan toplam 6 milyar avronun Türkiye tarafından bildirimlerine göre bugüne kadar yaklaşık 3.6 milyar avrosu gönderilmiştir [Okutan, 2021]. Halbuki AB tarafından yaptığı açıklamalara bakıldığında 6 milyar avronun tahsis edildiği bunun 4.1 milyar avrosunun aktarıldığı ve 2 milyar avronun da projeler kapsamında harcandığı bilgisi verilmektedir [Avrupa Komisyonu, 2020]. Bu konu üzerinde iki taraf arasındaki tutar üzerindeki anlaşmazlığın, AB'nin süreci yönetim şekliyle kaynaklandığını ifade edebiliriz. Türkiye tarafı Suriye'deki iç savaşın başlangıcından itibaren Türkiye'ye sığınmakta olan Suriyeliler için bugüne kadar yaklaşık 40 milyar dolarlık insani yardım yaptığını bildirmektedir [Hurriyet, 2019]. Tüm bu yapılan yardımlar başta Kızılay olmak üzere ülke içindeki çeşitli kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmektedir. AB tarafı ise Türkiye'deki Suriyeliler için ayırdığı finansal kaynakları Türk hükümeti ve kuruluşlarına aktarmak yerine ülke içerisinde faaliyet gösteren çoğunluğu AB ülkelerine bağlı kuruluşlar aracılığı ile projelere fon sağlanması yöntemi ile kullanmaktadır [Akgun, 2021].

Bu yönetim tarzı Türk hükümetine ve insani yardım alanında faaliyet gösteren yerli kurum ve organizasyonlara güven duyulmadığı izlenimini doğurmaktadır. Öte yandan fon aktarımlarının proje bazlı olarak yürütülmesi süreci oldukça yavaşlatmaktadır. Buna ek olarak da projelerin yürütücülerinin seçimi konusunda genelde AB'ye yakın veya üye ülkelerde faaliyet

the time delay and the dispute over quantity. While the figure stated by the Turkish side refers to the money transferred to the projects in the country, the amount stated by the EU indicates the amount planned to be transferred to the projects on paper. In short, the EU's approach to the issue with a development fund style rather than humanitarian aid and selective behavior of the project managers make it difficult to carry out the process quickly and efficiently.

In the readmission process, a total of 3.892 people were sent from Greece to Türkiye between 2016 and 2019. Another noteworthy issue is that Türkiye readmitted only 86 people in 2019 and suspended this process in 2020 after slowing it down further [Congar, 2019; Deutsche Welle, 2021]. In line with all these developments, Türkiye stated that the EU is not fulfilling its obligations according to the agreement, therefore deciding to suspend the process of accepting Syrian irregular migrants from Greece, which created a discourse that Türkiye did not comply with the agreement. This situation complicated the nature of cooperation by causing an increase in disagreements over the remaining elements of the agreement, which already operates in a fragile structure that has reached the present day.

In order to improve the relations between Türkiye and the EU in general, it is of great importance that the two sides fulfill the promises they made to each other within the framework of the Refugee Agreement. At this point, Türkiye states that the Human Rights Action Plan, which covers 9 objectives and 50 targets, has been prepared to meet the remaining criterias regarding visa liberalization, at the same time, demands that the customs union agreement and EU membership negotiations be accelerated and other agreement conditions are fulfilled by the EU [Okutan, 2021].

On the EU side, it is known that intra-union negotiations on the renewal of the Refugee Deal are continuing. After the meeting of the EU countries on the subject

gösteren organizasyonların çeşitli kriterler öne sürülerek tercih edilmesi nedeniyle yerli kuruluşların katılım düzeyi düşük seviyede kalmaktadır [Akgün, 2021]. Bu bahsi geçen iki ana neden hem zaman açısından gecikmeyi hem de miktar üzerindeki anlaşmazlığı anlamamıza yardımcı olmaktadır. Türkiye tarafının belirttiği rakam ülkedeki projelere aktarılmış olan parayı ifade ederken AB'nin söyleminde yer alan miktar ise kağıt üzerinde projelere aktarılması planlanan miktarı belirtmektedir. Kısaca AB'nin insani yardım mantığından daha çok kalkınma fonu tarzı ile konuya yaklaşması ve projelerin yürütücüleri bağlamında da seçici davranması sürecin hızlı ve verimli bir şekilde yürütülmesini zorlaştırmaktadır.

Geri kabul sürecinde ise Yunanistan'dan Türkiye'ye 2016-2019 yılları arasında toplam 3.892 kişi gönderilmiştir. Dikkat çeken diğer bir konu ise Türkiye'nin 2019'da sadece 86 kişiyi geri kabul etmesi ve 2020'de ise bu süreci önce daha da yavaşlatmasının ardından askıya almasıdır [Congar, 2019; Deutsche Welle, 2021]. Tüm bu gelişmeler doğrultusunda Türkiye'nin AB'nin kendi yükümlülüklerini yerine getirmediğini ifade ederek, geri kabul koşulları gereğince Yunanistan'dan Suriyeli düzensiz göçmenleri kabul etme sürecini askıya alması, Türkiye'nin anlaşmaya uymadığı söylemlerini ortaya çıkarmıştır. Bu durum ise zaten kırılgan bir yapıda işleyen anlaşmanın geri kalan unsurları üzerinde de anlaşmazlıkların artmasına sebebiyet vererek günümüze kadar ulaşmıştır.

Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin genel anlamda daha da iyileştirilmesi adına Mülteci Anlaşması çerçevesinde iki tarafın birbirlerine verdikleri vaatleri yerine getirmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu noktada Türkiye hem vize serbestisi konusunda geri kalan kriterleri 9 amaç ve 50 hedefi kapsayan İnsan Hakları Eylem Planı'nın karşılayacak şekilde hazırlandığını bildirirken hem de AB tarafından gümrük

in December 2020, it was decided to allocate 485 million Euros to Türkiye until the end of 2021 [Deutsche Welle, 2021]. According to the migration section of the report of EU High Representative for Foreign Relations and Security Policy Josep Borrell which was presented at the EU Summit on 25-26 March 2021 we see that he advocates that cooperation should be improved in some selected areas. Among these, Borrell states that he expects authorization from the EU to renew the existing Customs Union agreement between Türkiye and the EU in a way that will benefit both sides and in particular for the development of agriculture, services, the digital economy and the procurement system. It is recommended that reviving high-level meetings and dialogues between the two sides in areas such as economy, energy, political developments, foreign and security policies and green economy and strengthening inter-communal relations with the effective use of projects such as Erasmus + and Horizon Europe. Within the framework of the readmission process, it is envisaged that Türkiye will readmit 1.450 refugees from Greece and that the procedures for Syrians to be taken from Türkiye in return will be accelerated [BBC, 2021]. However, in all these statements of Borrell, an important note or a step on the issue of visa liberalization is not seen. The negotiation process of the Refugee Deal, which is planned to be renewed, is planned to be completed in 2022 [Ulger, 2021].

In summary, when we look at the expectations of the parties from the Refugee Deal, the Turkish side approaches the event from a perspective based on the fulfillment of the obligations of the EU in the original deal. On the other hand, it is noteworthy that the EU refrains from commenting on visa liberalization, while it is looking forward to the renewal of the customs agreement, the efficient execution of the readmission process and the improvement of relations in general. On the other hand, the absence of any mention of a regulation on the use of aid funds and the fact that the funds to

birliği anlaşması ve AB'ye üyelik müzakerelerinin hızlandırılmasını ve diğer anlaşma şartlarının yerine getirilmesini talep etmektedir [Okutan, 2021].

AB tarafında ise Mülteci Anlaşması'nın yenilenmesi konusundaki birlik içi görüşmelerin devam ettiği bilinmekte olup ilk olarak Aralık 2020'deki konuyla ilgili AB ülkeleri toplantısının ardından Türkiye'ye 2021'in sonuna kadar 485 milyon avro kaynak tahsis edilmesi kararı alınmıştır [Deutsche Welle, 2021]. AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Josep Borrell'in 25-26 Mart 2021 AB zirvesi için Türkiye ile ilişkiler konulu raporunun göç ile ilgili notlarına bakacak olursak seçilen bazı alanlarda iş birliğinin iyileştirilmesi gerektiğini savunduğunu görmekteyiz. Bunlar arasında Borrell mevcut Türkiye ve AB arasındaki Gümrük Birliği anlaşmasını iki tarafa da kazançlı olacak şekilde yenilenmesi ve özellikle tarım, hizmetler, dijital ekonomi ve ihale sistemi alanlarını kapsayacak şekilde geliştirilmesi için AB'den yetki beklediği ifade edilmektedir. İki taraf arasında askıya alınan ekonomi, enerji, siyasi gelişmeler, dış ve güvenlik politikaları ve yeşil ekonomi gibi alanlarda yüksek düzeyli toplantı ve diyalog çalışmalarının yeniden canlandırılması ve Erasmus+, Horizon Europe gibi projelerin etkin kullanımı ile de toplumlar arası ilişkilerin güçlendirilmesini tavsiye etmektedir. Geri kabul süreci çerçevesinde Türkiye'nin Yunanistan'dan 1.450 mülteciyi geri kabul etmesi ve karşılığında Türkiye'den alınacak olan Suriyeliler'in işlemlerinin hızlandırılması öngörülmektedir [BBC, 2021]. Lakin Borrell'in tüm bu açıklamaları içerisinde vize serbestisi konusuna dair önemli bir not veya bir adım görünmemektedir. Yenilenmesi düşünülen Mülteci Anlaşması'nın müzakere sürecinin de 2022 içerisinde tamamlanması planlanmaktadır [Ulger, 2021].

Özetle, tarafların Mülteci Anlaşması'ndan beklentilerine bakıldığında Türkiye tarafı orijinal anlaşmada yer alan AB'nin

be transferred are well below the previous number show that there is no change in the EU's views on visa liberalization and aid funds. In light of all these developments, expressing that how the new negotiation process will progress depends on how much concessions the parties will make on various issues, we will monitor the progress of the process together in the coming period.

References

Akgun, Tugcenur (2021). The EU should first fulfill the necessity of the European values discourse. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/-avrupa-degerleri-soyleminin-geregini-once-ab-yerine-getirmeli/2203172>. Accessed on 28.05.2021.

BBC (2020). Refugee crisis: What did the 'immigrant agreement' between Türkiye and the EU cover? Retrieved from <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51724776>. Accessed on 27.05.2021.

BBC (2021). Will a Customs Union and migration agreement decision with Türkiye come out at the EU summit? Retrieved from <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56519027>. Accessed on 28.05.2021.

Congar, Kerem (2019). How many refugees have been sent from Greece to Türkiye after the readmission agreement with the EU? Retrieved from <https://tr.euronews.com/2019/08/06/ab-ile-yapilan-geri-kabul-anlasmasinin-ardindan-yunanistandan-turkiyeye-kac-multeci-gonder>. Accessed on 28.05.2021.

Deutsche Welle (2021). Borrell said the EU-Türkiye refugee agreement needs to be renewed. Retrieved from <https://www.dw.com/tr/borrell-ab-t%C3%B-Crkiye-m%C3%BClteci-anla%C5%9Fmas%C4%B1n-yenilenmesi-gerekti%C4%9Finis%C3%B6yledi/a-56883188>. Accessed on 28.05.2021.

European Commission (2020). EU signs final contracts under the €6 billion budget of the facility for refugees in Türkiye. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_2487. Accessed on 28.05.2021.

Hurriyet (2019). Fuat Oktay: Our expenditure for Syrian refugees exceeded 40 billion dollars. Retrieved from <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-cumhurbaskani-yardimcisi-oktaydan-guvenli-bolge-aciklamasi-41382767>. Accessed on 28.05.2021.

Kyilash, Terry (2021). The EU-Türkiye deal, five years on a frayed and controversial but enduring blueprint. Retrieved from <https://www.migrationpolicy.org/article/eu-turkey-deal-five-years-on#:~:text=The%20promise%20of%20one%20to,72%2C000%20outlined%20in%20the%20deal>. Accessed on 27.05.2021.

yükümlülüklerini yerine getirme perspektifinden olaya yaklaşmaktadır. AB'nin ise gümrük anlaşmasının yenilenmesi konusu, geri kabul sürecinin verimli bir şekilde yürütülmesi ile genel olarak ilişkilerin iyileştirilmesine sıcak bakarken vize serbestisi noktasında yorum yapmaktan kaçınması dikkat çekmektedir. Öte yandan yardım fonlarının kullanımına dair bir düzenlemeden de bahsedilmemesi ve yeni aktarılması düşünülen fonlarında bir önceki rakamın oldukça altında olması da AB'nin vize serbestisi ve yardım fonlarındaki görüşlerinde bir değişikliğin olmadığını göstermektedir. Tüm bu gelişmeler ışığında yeni müzakere sürecinin nasıl ilerleyeceğini tarafların çeşitli konularda ne kadar taviz vereceğine bağlı olduğunu ifade ederek, önümüzdeki dönemde sürecin gidişatını hep beraber takip edeceğiz.

Kaynaklar

Akgün, Tuğçenur (2021). "Avrupa değerleri" söyleminin gereğini önce AB yerine getirmeli. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/-avrupa-degerleri-soyleminin-geregini-once-ab-yerine-getirmeli/2203172>. Erişim tarihi: 28.05.2021.

Avrupa Komisyonu (2020). AB, Türkiye'deki mültecilere yönelik 6 milyar Avro'luk bütçe kapsamında kesin sözleşmeler imzaladı. Alınan yer: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_2487. Erişim tarihi: 28.05.2021.

BBC (2020). Mülteci Krizi: Türkiye ile AB arasındaki 'göçmen anlaşması' neleri kapsıyordu? Alınan yer: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51724776>. Erişim tarihi: 27.05.2021.

BBC (2021). AB Zirvesi'nden Türkiye ile gümrük birliği ve göç mutabakatı kararı çıkacak mı? Alınan yer: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56519027>. Erişim tarihi: 28.05.2021.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2021a). Suriye'deki durum. Alınan yer: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>. Erişim tarihi: 26.05.2021.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2021b). Deniz ve karadan ulaşım mültecilerin durumu. Alınan yer: <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>. Erişim tarihi: 27.05.2021.

Meshe, Zafer (2021). The course of Türkiye-EU relations will be determined by the obligations of the 18 March agreement. Retrieved from <https://www.setav.org/turkiye-ab-iliskilerinin-seyrini-18-mart-mutabakatinin-yukumlulukleri-belirleyecek/>. Accessed on 27.05.2021.

Ministry of Foreign Affairs of Türkiye (2021). Questions and answers on the agreement between Türkiye and the EU on 18 March. Retrieved from https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa. Accessed on 27.05.2021.

Okutan, Burcu (2021). Human rights action plan shows EU requirements fulfilled but union's attitude is unchanged. Retrieved from <https://tr.sputniknews.com/columnists/202103051043960780-insan-haklari-eylem-plani-abnin-sartlarinin-yerine-getirildigini-gosteriyor-ancak-birligin-tavri/>. Accessed on 27.05.2021.

Ulger, İrfan, Kaya (2021). Türkiye's place in EU future scenarios. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/ab-gelecek-senaryolarinda-turkiye-nin-yeri/2203220>. Accessed on 28.05.2021.

United Nations High Commissioner for Refugees (2021a). The situation in Syria. Retrieved from <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>. Accessed on 26.05.2021.

United Nations High Commissioner for Refugees (2021b). The Situation of refugees who reaches Europe from land and sea. Retrieved from <https://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5179>. Accessed on 27.05.2021.

Congar, Kerem (2019). AB ile yapılan geri kabul anlaşmasının yenilenmesi gerektiğini söyledi. Alınan yer: <https://tr.euronews.com/2019/08/06/ab-ile-yapilan-geri-kabul-anlasmasinin-ardindan-yunanistandan-turkiyeye-kac-multecigonder>. Erişim tarihi: 28.05.2021.

Deutsche Welle (2021). Borrell AB-Türkiye mülteci anlaşmasının yenilenmesi gerektiğini söyledi. Alınan yer: <https://www.dw.com/tr/borrell-ab-t%C3%BCrkiye-m%C3%BCltecisi-anla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1n-yenilenmesi-gerekti%C4%9Finis%C3%B6yledi/a-56883188>. Erişim tarihi: 28.05.2021.

Hürriyet (2019). Fuat Oktay: Suriyeli sığınmacılar için harcamamız 40 milyar doları aştı. Alınan yer: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-cumhurbaskani-yardimcisi-oktaydan-guvenli-bolge-aciklamasi-41382767>. Erişim tarihi: 28.05.2021.

Kyilak, Terry (2021). AB-Türkiye anlaşması, beş yıl sonra: yıpranmış ve tartışmalı, ama kalıcı bir plan. Alınan yer: <https://www.migrationpolicy.org/article/eu-turkey-deal-five-years-on#:~:text=The%20promise%20of%20one%2Dto,72%2C000%20outlined%20in%20the%20deal>. Erişim tarihi: 27.05.2021.

Meşe, Zafer (2021). Türkiye-AB ilişkilerinin seyrini 18 Mart mutabakatının yükümlülükleri belirleyecek. Alınan yer: <https://www.setav.org/turkiye-ab-iliskilerinin-seyrini-18-mart-mutabakatinin-yukumlulukleri-belirleyecek/>. Erişim tarihi: 27.05.2021.

Okutan, Burcu (2021). İnsan hakları eylem planı AB'nin şartlarının yerine getirildiğini gösteriyor ancak birliğin tavrı kemikleşmiş durumda. Alınan yer: <https://tr.sputniknews.com/columnists/202103051043960780-insan-haklari-eylem-plani-abnin-sartlarinin-yerine-getirildigini-gosteriyor-ancak-birligin-tavri/>. Erişim tarihi: 27.05.2021.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı (2021). Türkiye-AB arasında 18 Mart'ta varılan mutabakata ilişkin soru-cevaplar. Alınan yer: https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa. Erişim tarihi: 27.05.2021.

Ülger, İrfan, Kaya (2021). AB gelecek senaryolarında Türkiye'nin yeri. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/ab-gelecek-senaryolarinda-turkiye-nin-yeri/2203220>. Erişim tarihi: 28.05.2021.

COVID-19 PANDEMIC AND REMITTANCES TO CENTRAL ASIA COVID-19 SALGINI VE ORTA ASYA'YA GÖNDERİLEN PARA HAVALELERİ

*Zhengizkhan Zhanaltay **

From the very beginning, the negative impact of the current COVID-19 pandemic on international human mobility, particularly labor migration, due to closed borders and travel restrictions would seem unavoidable, as the United Nations report suggested, between July 2019 to June 2020 alone international migration decreased by about 27% with the overall number of the migrants reaching 280.5 million [UN Department of Economic and Social Affairs, 2019]. Out of them, the international migrant workers made up about 169 million or about 5% of the world's workforce [UN News, 2021], and, subsequently, their employment, welfare, social remittances and even the economies of their countries of origin were expected to be affected by the global pandemic. Already in April 2020, the report by the International Organization for Migration (IOM) would lay out a rather pessimistic scenario for the migrant workers in Central Asia and the Russian Federation, considering them "among the most severely impacted by the COVID-19 pandemic," as the declining remittances by the estimated 7.6 million Central Asian migrants all over the world would severely impact Central Asian economies, leading, for instance, to a loss of about 5% of GDP or 361 million USD for Kyrgyzstan alone [IOM 2020].

The recent World Bank estimates revealed a relatively smaller decline of 1.6% in officially recorded remittance flows to the so-called low-and middle-income countries (LMICs) in 2020 (540 billion USD) compared to 2019 (548 billion USD), however, the remittances to Europe and Central Asia de-

COVID-19 salgınının en başından beri uluslararası insan hareketliliği, özellikle de kapalı sınırlar ve seyahat kısıtlamaları nedeniyle işgücü göçü üzerindeki olumsuz etkisinin kaçınılmaz olduğu görünmektedir. Birleşmiş Milletler'in raporuna göre, yalnızca Temmuz 2019 ile Haziran 2020 arasında, uluslararası göç yaklaşık %27 oranında azalarak, toplam göçmen sayısı 280.5 milyona düştüğü tahmin edilmektedir [BM Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı, 2020]. Bunlardan uluslararası göçmen işçiler yaklaşık 169 milyonu veya küresel işgücünün yaklaşık %5'ini oluşturuyordu [UN Haberler, 2021] ve akabinde istihdam, refah, sosyal para havaleleri ve hatta menşe ülkelerinin ekonomilerinin küresel salgından etkilenmesi bekleniyordu. Zaten Nisan 2020'de, Uluslararası Göç Örgütü'nün (ÜGÖ) raporu, Orta Asya ve Rusya Federasyonu'ndaki göçmen işçiler için oldukça karamsar bir senaryo ortaya koymuştu. Zira onları "COVID-19 salgınından en ciddi şekilde etkilenenler arasında" değerlendirerek, tüm dünyada tahmini 7.6 milyon Orta Asyalı göçmenin azalan para havaleleri, Orta Asya ekonomilerini ciddi şekilde etkileyecekti. Örneğin, yalnızca Kırgızistan için Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın (GSYİH) yaklaşık %5'i veya 361 milyon doları kaybına yol açması bekleniliyordu [ÜGÖ, 2020].

Dünya Bankası'nın son verileri, 2020'de (540 milyar dolar) 2019 (548 milyar dolar) ile karşılaştırıldığında, düşük ve orta gelirli ülkelere resmi olarak kaydedilen havale akışlarında %1.6'lık nispeten daha küçük bir düşüş olduğunu ortaya koy-

* MA, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, cengizhancnlt@gmail.com

clined by 9.7%, far above the global average [World Bank, 2021]. It should also be noted that even prior to the global pandemic, annual remittances to Central Asia were steadily falling, as they declined by 46% between 2013 and 2016 due to the return of millions of workers from abroad, causing a sensible drop in Central Asian GDP growth [IOM 2020]. This seemed partially due to the declining Russian economy, the principal destination of the Central Asian migrant workers, which in turn caused unemployment and economic hardship in the region [Burns, 2021]. This is especially worrying since the World Bank reports are not very optimistic about the revival of the Russian economy and project moderate recovery only around 2022 [World Bank, 2020a].

However, in April 2020 at the onset of the global pandemic, the World Bank report projected the remittances to LMICs to drop by 19.7% globally and 27.5% for Europe and Central Asia, making it the highest decline among the global sub-regions [World Bank, 2020b]. Although the relatively low decline in global remittances was partially linked with the necessity to transfer remittances through formal channels due to global travel restrictions, some see extensive governmental support in rich countries as the drive behind unexpectedly strong remittance flows [Jeong, 2021], which might be the reason behind the relatively high decline of remittance flows to Central Asia, since Russia, the primary destination for Central Asian migrant workers, did not provide noticeable governmental support. The reason for strong remittance flows might be a bit gloomier according to the United Nations Secretary-General António Guterres' message on the International Day of Family Remittances, as he notes that "migrants put the needs of their families first, curtailing personal consumption and drawing on savings" [UN Secretary-General 2021].

Nevertheless, despite 25% drop in the first half of 2020, the remittances sent from Russia by millions of Central Asian workers,

muştur. Bununla birlikte, Avrupa ve Orta Asya'ya yapılan havaaleler, küresel düşüş ortalamasından daha fazla bir düşüş göstererek, %9.7 oranında azalmıştır [Dünya Bankası, 2021]. Ayrıca, küresel salgın öncesinde bile, Orta Asya'ya yapılan yıllık işçi dövizlerinin, milyonlarca işçinin yurtdışından dönüşü nedeniyle 2013-2016 yılları arasında %46 oranında düştüğünü belirtmek gerekte ve bu Orta Asya GSYİH verilerinde hissedilir bir düşüşe neden olmuştur [ÜGÖ, 2020]. Bu kısmen, Orta Asyalı göçmen işçilerinin başlıca varış noktası olan Rusya'nın ekonomisindeki gerileme ile ilişkili olarak bölgede işsizliğe ve ekonomik sıkıntılara neden olmasından da kaynaklandığı ifade edilebilir. [Burns, 2021]. Bu durum oldukça endişe vericidir, zira Dünya Bankası raporları Rus ekonomisinin canlanması konusunda çok iyimser olmayıp, ancak 2022 yılı içerisinde ılımlı bir toparlanma öngörmektedir [Dünya Bankası, 2020a].

Bununla birlikte, Nisan 2020'de küresel salgının başlangıcında, Dünya Bankası raporu, düşük ve orta gelirli ülkelere yapılan havaalelerin küresel olarak %19.7 ve Avrupa ve Orta Asya için %27.5 oranında düşeceğini öngörmüş ve bu oran onu küresel alt bölgeler arasında en yüksek düşüş yaşanan bölge durumuna getirecekti [Dünya Bankası, 2020b]. Küresel havaalelerdeki nispeten düşük düzeydeki azalış, kısmen küresel seyahat kısıtlamaları nedeniyle resmi kanallar aracılığıyla havale yapma gerekliliğiyle bağlantılı olsa da, bazıları zengin ülkelerdeki kapsamlı hükümet desteğini, beklenmedik şekilde güçlü havale akışlarının ardındaki itici güç olarak görmektedir [Jeong, 2021]. Orta Asya göçmen işçilerinin birincil varış noktası olan Rusya, kayda değer bir hükümet desteği sağlamadığından, Orta Asya'ya havale akışındaki nispeten yüksek düşüşün arkasındaki neden olabilir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri António Guterres'in Uluslararası Aile Havaaleleri Günü vesilesiyle gönderdiği mesaja göre, önemli miktarlardaki havale akışlarının

which at times amounted to up to 30% of some regional countries' GDP, had proven vital in easing the economic and social impact of the COVID-19 pandemic throughout Central Asia [Astrasheuskaya, 2021]. Some, however, see the remittance-dependent nature of the Central Asian economies as a vulnerable and not completely sustainable model, which became especially sensitive during the COVID-19 pandemic, since, according to 2019 data, 28.6% of Tajikistan's GDP, 28.5% of Kyrgyzstan's GDP and 14.8% of Uzbekistan's GDP relied on remittances, particularly from Russia [Cekuta et al., 2021]. Moreover, in 2019 Tajikistan and Kyrgyzstan became the fourth and fifth most remittance-dependent economies in the world regarding the percentage of GDP after only Nepal, Haiti, and Tonga [Burns, 2021].

With remittance accounting for only 0.3% of the GDP, Kazakhstan is rather a destination country for Central Asian workers, nevertheless, the official remittances to Kazakhstan increased between 2012 and 2019 from 276 million USD to 614 million USD, with those from South Korea, for instance, increasing sixtyfold from 1.7 million USD in 2012 to 105 million USD in 2019 [Kazinform, 2021a]. At the same time, despite the global pandemic, the remittances from Kazakhstan increased by 20% to 787.7 billion KZT (approx. 1.89 billion USD) compared to 2019, with Russia (27.1%), Kyrgyzstan (21%), Uzbekistan (19.5%) and Türkiye (17.4%) being the primary destinations [Kazinform, 2021b].

As for the remittance-dependent countries in the region whose wellbeing, employment health and certain sectors of economy were severely hit by the COVID-19 pandemic and the disruption of labor migration and remittance flows, the implementation of domestic economic reforms and facilitation of stable business environment would seem as a vital step towards mitigating strong reliance on foreign countries [Sheraliev, 2021]. Besides, in addition to the monetary transfers, the heavy and constant reliance on

nedeni biraz daha karamsar olabilir. Çünkü Genel Sekreter, göçmenlerin ailelerinin ihtiyaçlarını ön planda tutarak, kişisel tüketim masraflarını azaltarak ve tasarruflarından kullanarak daha fazla havale yapılmış olabileceğini belirtmektedir [BM Genel Sekreteri 2021].

Bununla birlikte, 2020'nin ilk yarısındaki %25'lik düşüşe rağmen, milyonlarca Orta Asyalı işçi tarafından Rusya'dan gönderilen ve zaman zaman bazı bölge ülkelerinin GSYİH'sinin %30'unu oluşturan havaleler, Orta Asya'da COVID-19 salgınının ekonomik ve sosyal etkisinin hafifletilmesinde hayati öneme sahip olduğunu kanıtlamıştır [Astrasheuskaya, 2021]. Ancak bazıları, Orta Asya ekonomilerinin havale bağımlı doğasını savunmasız ve tamamen sürdürülebilir olmayan bir model olarak görmektedir. 2019 verilerine göre Tacikistan'ın GSYİH'sinin %28.6'sı, Kırgızistan'ın %28.5'i ve Özbekistan'ın %14.8'i, özellikle Rusya'dan gelen havalelere dayandığından, özellikle COVID-19 salgını sırasında kırılgan hale gelmiştir [Cekuta v.d., 2021]. Ayrıca, 2019'da Tacikistan ve Kırgızistan, Nepal, Haiti ve Tonga'nın ardından GSYİH yüzdesi açısından dünyanın en çok havale bağımlı ekonomisinin dördüncü ve beşinci ülkesi olmuştur [Burns, 2021].

GSYİH'in sadece %0.3'ünü oluşturan havale ile Kazakistan, Orta Asyalı işçiler için daha çok bir hedef ülkedir. Bununla birlikte, Kazakistan'a yapılan resmi havaleler 2012 ile 2019 yılları arasında 276 milyon dolardan 614 milyon dolara çıkmıştır. Örneğin Güney Kore'den gelen havaleler 2012'de 1.7 milyon dolardan 2019'da 60 kat artarak 105 milyon dolara ulaşmıştır [Kazinform, 2021a]. Aynı zamanda, küresel salgına rağmen, Kazakistan'dan yapılan para havaleleri, 2019'a kıyasla %20 oranında artarak 787.7 milyar tengeye (yaklaşık 1.89 milyar dolara) ulaşmıştır. Rusya (%27.1), Kırgızistan (%21), Özbekistan (%19.5) ve Türkiye (%17.4) ülkenin havale gerçekleştirdiği temel ülkeler olmuştur [Kazinform, 2021b].

remittances is often accompanied with the so-called “social remittances” that brings in the modification of ideas, practices and identities [Lacroix et al., 2016], which could potentially lead to socio-political strife.

References

Astrasheuskaya, Anastasia (2021). Remittances help cushion Central Asia from pandemic hit. Retrieved from <https://www.ft.com/content/79ccf363-942a-4be9-8a18-df0e91bcee5b>. Accessed on 12.07.2021.

Burns, Evan (2021). The fate of remittance-dependent economies in a global pandemic. global policy. Retrieved from <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/08/03/2021/fate-remittance-dependent-economies-global-pandemic>. Accessed on 12.07.2021.

Cekuta, Robert, Dante, Schulz and Jeremy, Cohen (2021). Migrant workers and the pandemic. The need for Central Asia to ease dependence on remittances from Russia. Retrieved from <https://www.caspianpolicy.org/research/energy-and-economy-program-eep/migrant-workers-and-the-pandemic-the-need-for-central-asia-to-ease-dependence-on-remittances-from-russia-12708>. Accessed on 12.07.2021.

International Organization of Migration (2020). International Organization of Migration Central Asia and Russian Federation strategic preparedness and response plan. Retrieved from <https://www.crisisresponse.iom.int/sites/default/files/appeal/documents/Central%20Asia%20and%20Russia%20appeal%2008.05-FINAL.pdf>. Accessed on 12.07.2021.

Jeong, Eun-Young (2021). Migrants keep money flowing home as rich economies bounce back. Retrieved from <https://www.wsj.com/articles/migrants-keep-money-flowing-home-as-rich-economies-bounce-back-11622198699>. Accessed on 12.07.2021.

Kazinform (2021a). Deputies ask to work out the issue of simplifying the receipt of a labor visa to South Korea for Kazakhstan. Retrieved from https://www.inform.kz/ru/prorabotat-vopros-uproscheniya-polucheniya-trudovoy-vizy-v-yuzhnyu-koreyu-dlya-kazahstancv-prosyat-deputaty_a3770287. Accessed on 12.07.2021.

Kazinform (2021b). Money transfers from Kazakhstan to other countries increased by 20%. Retrieved from https://www.inform.kz/ru/denezhnye-perevody-iz-kazahstana-v-drugie-strany-uvlechilis-na-20_a3751977. Accessed on 12.07.2021.

Lacroix, Thomas, Levitt, Peggy and Ilka, Vari-Lavoisier (2016). Social remittances and the changing transnational political landscape. Comparative Migration Studies, 4 (16), 1-5.

Sheraliev, Khiradmand (2021). A critical lesson for Tajikistan: the state of migrant workers in 2020. Retrieved

Refahı, istihdam sağlığı ve ekonominin belirli sektörleri COVID-19 salgını ve işgücü göçü ve işçi dövizı akışlarının kesintiye uğramasından ciddi şekilde etkilenen bölgedeki işçi dövizı bağımlısı ülkelere gelince, iç ekonomik reformların uygulanması ve istikrarlı iş ortamının kolaylaştırılması, yabancı ülkelere olan güçlü bağımlılığın azaltılmasına yönelik hayati bir adım olarak görünmektedir [Sheraliev, 2021]. Ayrıca, işçi dövizlerine olan güç olarak, işçi dövizlerine olan yoğun ve kalıcı bağımlılığa genellikle fikirleri, uygulamaları ve kimlikleri değiştiren “sosyal havaleler” eşlik etmektedir [Lacroix v.d., 2016]. Bu da potansiyel olarak sosyo-politik uyumsuzluğa yol açabilmektedir.

Kaynaklar

Astrasheuskaya, Anastasia (2021). Havaleler, Orta Asya’yı salgın darbesinden korumaya yardımcı oluyor. Alınan yer: <https://www.ft.com/content/79ccf363-942a-4be9-8a18-df0e91bcee5b>. Erişim tarihi: 12.07.2021.

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı (2020). Uluslararası göç 2020’de öne çıkanlar. Alınan yer: [https://www.un.org/development/desa.pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesd_pd_2020_international_migration_highlights.pdf](https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesd_pd_2020_international_migration_highlights.pdf). Erişim tarihi: 12.07.2021.

Birleşmiş Milletler (2021). Göçmen işçi sayısı beş milyon arttı: Uluslararası Çalışma Örgütü. Alınan yer: <https://news.un.org/en/story/2021/06/1095082>. Erişim tarihi: 12.07.2021.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlik (2021). Genel Sekreter’in uluslararası aile havaleleri günü mesajı. Alınan yer: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2021-06-16/secretary-generals-message-the-international-day-of-family-remittances-scroll-down-for-french-version>. Erişim tarihi: 12.07.2021.

Burns, Evan (2021). Küresel bir salgında havale bağımlı ekonomilerin kaderi. Alınan yer: <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/08/03/2021/fate-remittance-dependent-economies-global-pandemic>. Erişim tarihi: 12.07.2021.

Cekuta, Robert, Dante, Schulz ve Jeremy, Cohen (2021). Göçmen işçiler ve salgın. Orta Asya’nın Rusya’dan gelen havalelere bağımlılığını azaltma ihtiyacı. Alınan yer: <https://www.caspianpolicy.org/research/energy-and-economy-program-eep/migrant-workers-and-the-pandemic-the-need-for-central-asia>

from <https://thedi diplomat.com/2021/01/a-critical-lesson-for-tajikistan-the-plight-of-migrant-workers-in-2020/>. Accessed on 12.07.2021.

United Nations Department of Economic and Social Affairs (2020). International migration 2020 highlights. Retrieved from https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/un-desa_pd_2020_international_migration_highlights.pdf. Accessed on 12.07.2021.

United Nations News (2021). Migrant worker numbers rise by five million. Retrieved from <https://news.un.org/en/story/2021/06/1095082>. Accessed on 12.07.2021.

United Nations Secretary-General (2021). Secretary-General's message on the international day of family remittances. Retrieved from <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2021-06-16/secretary-generals-message-the-international-day-of-family-remittances-scroll-down-for-french-version>. Accessed on 12.07.2021.

World Bank (2021). Defying predictions, remittance flows remain strong during COVID-19 crisis. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/05/12/defying-predictions-remittance-flows-remain-strong-during-covid-19-crisis>. Accessed on 12.07.2021.

World Bank (2020a). Russia: Recession and growth under the shadow of a pandemic. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34219/Russia-Recession-and-Growth-Under-the-Shadow-of-a-Pandemic.pdf?sequence=4&isAllowed=y>. Accessed on 12.07.2021.

World Bank (2020b). World Bank predicts the sharpest decline of remittances in recent history. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/04/22/world-bank-predicts-sharpest-decline-of-remittances-in-recent-history>. Accessed on 12.07.2021.

a-to-ease-dependence-on-remittances-from-russia-12708. Erişim tarihi: 12.07.2021.

Dünya Bankası (2021). Tahminlere meydan okuyan havale akışları COVID-19 krizi sırasında gücünü korumaktadır. Alınan yer: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/05/12/defying-predictions-remittance-flows-remain-strong-during-covid-19-crisis>. Erişim tarihi: 12.07.2021.

Dünya Bankası (2020a). Rusya: Salgının gölgesinde durgunluk ve büyüme. Alınan yer: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34219/Russia-Recession-and-Growth-Under-the-Shadow-of-a-Pandemic.pdf?sequence=4&isAllowed=y>. Erişim tarihi: 12.07.2021.

Dünya Bankası (2020b). Dünya Bankası yakın tarihin en keskin düşüşünü öngörüyor. Alınan yer: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/04/22/world-bank-predicts-sharpest-decline-of-remittances-in-recent-history>. Erişim tarihi: 12.07.2021.

Jeong, Eun-Young (2021). Zengin ekonomilerin büyümesinde geri dönüş sağlanırken göçmenler kendi ülkelerine işçi döviz akışını devam ettiriyor. Alınan yer: <https://www.wsj.com/articles/migrants-keep-money-flowing-home-as-rich-economies-bounce-back-11622198699>. Erişim tarihi: 12.07.2021.

Kazinform (2021a). Milletvekilleri, Kazakistanlılar için Güney Kore'ye çalışma vizesi alınmasını basitleştirme konusunun çözümünü istiyor. Alınan yer: https://www.inform.kz/ru/prorobotat-vopros-uproscheniya-polucheniya-trudovoy-vizy-v-yuzhnyuyu-koreyu-dlya-kazahstancsev-prosyat-deputaty_a3770287. Erişim tarihi: 12.07.2021.

Kazinform (2021b). Kazakistan'dan diğer ülkelere yapılan para transferleri %20 arttı. Alınan yer: https://www.inform.kz/ru/denezhnyye-perevody-iz-kazahstana-v-drugie-strany-velichilis-na-20_a3751977. Erişim tarihi: 12.07.2021.

Lacroix, Thomas, Levitt, Peggy ve Ilka, Vari-Lavossier (2016). İşçi dövizleri ve değişen ulus ötesi siyasi manzara. Comparative Migration Studies, 4 (16), ss. 1-5.

Sheraliev, Khiradmand (2021). Tacikistan için kritik bir ders: 2020'de göçmen işçilerin durumu. Alınan yer: <https://thedi diplomat.com/2021/01/a-critical-lesson-for-tajikistan-the-plight-of-migrant-workers-in-2020/>. Erişim tarihi: 12.07.2021.

Uluslararası Çalışma Örgütü (2020). Uluslararası Çalışma Örgütü, Orta Asya ve Rusya stratejik hazırlık ve müdahale planı. Koronavirüs hastalığı 2019. Alınan yer: <https://www.crisisresponse.ion.int/sites/default/files/appeal/documents/Central%20Asia%20and%20Russia%20appeal%2008.05-FINAL.pdf>. Erişim tarihi: 12.07.2021.

MIGRATION FROM AFGHANISTAN: MIGRATION ROUTE AND AFGHANS IN TÜRKİYE AFGANİSTAN'DAN GÖÇ AKINI: GÖÇ GÜZERGAHI VE TÜRKİYE'DEKİ AFGANLAR

*Zhengizkhan Zhanaltay **

When we look at the recent political history of Afghanistan, we can see that the country is troubled with a series of developments that are far from peace and stability for almost the last 40 years. If we look at the historical sequence of events, the instability process started after the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) entered Afghanistan with a military operation in 1979 and continued after the USSR's withdrawal in 1989. In 1991 the USSR collapsed. Later on Taliban formed in 1994, and captured Kabul in 1995 and dominated most of the country until 1998. Afghanistan was governed by the strict sharia laws of the Taliban until 2001. After the United States of America (USA) entered Afghanistan with military operations where the Al-Qaeda, which was shown as the perpetrator of the September 11 attacks in 2001, was protected by the Taliban in Afghanistan, the Taliban were driven out of the capital, Kabul, and a new era began for Afghanistan [Iramcenter.org, 2021; Kursun and Dursun, 2021].

In this new process, despite the decrease in security threats in the protected areas with the support of the military forces of the USA and the North Atlantic Treaty Organization (NATO) states, important breakthroughs regarding the development process of the country have not been achieved sufficiently in the last 20 years. In addition, the process of regaining dominance of the Taliban, which has gained strength since 2006, was delayed by the increase in the number of USA soldiers during the periods of George Bush and Barack Obama, but was largely completed with the Taliban's capture of

Afganistan'ın yakın siyasi tarihine baktığımızda, neredeyse son 40 yıldır huzur ve istikrardan uzak bir dizi gelişmelerin etrafında sürüklendiğini görebilmekteyiz. Tarihsel olarak olayların dizilimine bakalacak olursak 1979'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) Afganistan'a askeri hareket ile girmesinin ardından alevlenen istikrarsızlık süreci SSCB'nin 1989'da çekilmesinden sonrasında da devam etmiştir. SSCB'nin dağılması ise 1991 sonunda gerçekleşmiştir. 1994'de kurulan Taliban, 1995'de Kabil'i ele geçirmesinin ardından 1998'e kadar ülkenin büyük çoğunluğunda hakimiyetini sağlamıştır. Afganistan 2001'e kadar Taliban'ın sert şeriat kanunları ile yönetilmiştir. 2001'deki 11 Eylül saldırılarının faili olarak gösterilen Al-Kaide'nin Afganistan'da Taliban tarafından korunması gerekçesiyle Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Afganistan'a askeri operasyonlar ile girmesinin ardından Taliban, başkent Kabil'den çıkarılmış ve Afganistan için yeni bir dönem başlamıştır [Iramcenter.org, 2021; Kurşun ve Dursun, 2021].

Bu yeni süreç içerisinde ABD ve Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) devletlerinin de askeri güçlerinin desteği ile korunan bölgelerde güvenlik tehditlerinin azalmasına karşın ülkenin gelişim sürecine dair önemli atılımların son 20 yılda yeterince gerçekleştirilemediğini ifade edebiliriz. Buna ek olarak 2006'dan itibaren yeniden güçlenen Taliban'ın ülkede tekrar hakimiyeti ele geçirme süreci, George Bush ve Barack Obama dönemlerinde ABD askerlerinin sayısının artırıl-

* MA, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, cengizhancnlt@gmail.com

Kabul on August 15th 2021 [Kokcam, 2021]. Thus, after nearly 20 years, the Taliban once again seized power in Afghanistan, as well as established dominance in almost all of the country except for the province of Panjshir [Guler, 2021].

Millions of Afghans, who followed all these developments with concern, started to flee the country legally or illegally in order not to live under the rule of the Taliban. It is estimated that this process may cause similar results to the large forced migration flows that occurred as a result of the civil war in Syria [Hamsici, 2021]. In this context, Iran, Pakistan and Tajikistan are among the first destinations of Afghans. However, when we look at the main destination routes, it is understood that Afghans who fled the country want to migrate to Türkiye and Western European countries. This wave of migration is currently carried out on two main routes. On the first route, passing through Iran to Türkiye and then entering Europe via Greece or Italy to reach the destination countries. On the second route, after passing from Afghanistan to Pakistan, they enter Iran from the southern regions, from there passing through Türkiye, and then reaching the targeted countries via Greece or Italy [Iramcenter.org, 2021; Bozarslan, 2021].

While it has been argued that the Taliban's closing of the country's borders has led Afghans who want to leave the country to resort to illegal ways, interviews with various media organizations provide us with interesting information about the migration route, the operation process of the smuggling network and its prices. When the two routes are compared, in the first one, the transits to Iran from the provinces of Nimruz, Farah and Herat and from there to Türkiye via Van are more reasonable in terms of time and travel distance [Basar, 2021]. However, it is stated that in 2020, this route is not preferred much because of the dangerous attitudes of the Iranian security forces against illegal immigrants in the country, some of which resulted in death, and a new

masıyla ertelenmiş olsa da 15 Ağustos 2021'de Taliban'ın Kabil'i ele geçirmesi ile büyük ölçüde tamamlanmıştır [Kökçam, 2021]. Böylece yaklaşık 20 yılın ardından ABD'nin Afganistan'dan çekilmesiyle Taliban bir kez daha Afganistan'da yönetimi ele geçirmenin yanı sıra Pencşir vilayeti dışında ülkenin hemen hemen tamamında hakimiyet kurmuştur [Güler, 2021].

Tüm bu gelişmeleri endişe ile takip eden milyonlarca Afgan, Taliban'ın yönetimi altında yaşamamak amacıyla yasal veya yasadışı yollarla ülkeden kaçmaya başlamıştır. Bu sürecin Suriye'deki iç savaş neticesinde oluşan büyük zorunlu göç akınlarına benzer sonuçlara neden olabileceği tahminleri ortaya konulmaktadır [Hamsici, 2021]. Bu çerçevede, Afganlar'ın ilk varış noktaları arasında İran, Pakistan ve Tacikistan yer almaktadır. Lakin ana hedef güzergahlara baktığımızda ülkeden kaçan Afganlar'ın Türkiye ve çeşitli Batı Avrupa ülkelerine göç etmek istedikleri anlaşılmaktadır. Bu göç dalgası ise şu an için iki ana güzergah üzerinden gerçekleştirilmektedir. İlk rotada İran üzerinden Türkiye'ye geçerek ardından Yunanistan veya İtalya'dan Avrupa'ya girerek varış ülkelerine ulaşılmaktadır. İkinci güzergahta ise Afganistan'dan Pakistan'a geçilmesinden sonra İran'ın güneyinden girilmesi, Türkiye'ye geçilmesi ve sonrasında yine Yunanistan veya İtalya üzerinden hedeflenen ülkelere varılması yer almaktadır [Iramcenter.org, 2021; Bozarslan, 2021].

Taliban'ın ülkenin sınırlarını kapatması ülkeden çıkmak isteyen Afganlar'ı daha çok yasadışı yollara başvurmaya sevk ettiği yönünde görüşler öne sürülürken çeşitli basın kuruluşlarının gerçekleştirdiği röportajlar bizlere göç güzergahı, kaçakçılık ağının işleme süreci ve fiyatları konusunda ilginç bilgiler sunmaktadır. İki güzergah karşılaştırılınca birincisinde Nimruz, Farah ve Herat illerinden İran'a geçişler ve oralardan da Van üzerinden Türkiye'ye girişler zaman ve yolculuk mesafesi açısından daha makuldur [Ba-

alternative route has been developed. For this reason, the Afghanistan-Pakistan-Iran route has started to be used more widely. It is known that on this route, after entering Pakistan's Balochistan province, immigrants passed through the Taftan Mountain region to Iran and then entered Türkiye via Van [Iramcenter.org, 2021; Bozarslan, 2021].

If we look at the details of this illegal immigration process, the cost of illegally transporting immigrants to Istanbul in the immigration journey starting from Afghanistan is normally between 600-800 dollars, it is stated that these days, due to the Taliban's taking over the country and Türkiye's increased border security, it has increased to 1.500 dollars. The journey begins after the money is left at the exchange offices to be delivered to the guarantors with the use of the "hawala" method. The guarantors, on the other hand, pay their share to various smuggling groups in each country after they deliver the migrants to the next delivery point. Thus, during the whole journey, different groups transport illegal immigrants to the cities they want to reach within this smuggling network [Bozarslan, 2021].

As the first destination, irregular immigrant groups of 30-40 people pass through the border to the Balochistan province of Pakistan and are handed over to other smugglers. It is also stated that there is a large increase in border crossings of different smugglers [Ellis-Petersen et al., 2021]. Immigrants, accompanied by different groups of smugglers from Balochistan to the Iranian border, enter Iran from various points in addition to around Taftan Mountain and are settled in some villages on the borderline with Pakistan. Immigrants collected from here by buses are first brought to Tehran and then to the cities of Khoy and Maku in the north of Iran, and are transported in small groups from Khoy to Van and from Maku to East Beyazit. In general, it is reported that five different routes and at least 10 villages are used extensively for crossings in Türkiye. After reaching Van, the

şar, 2021]. Lakin 2020'de İran güvenlik güçlerinin ülke içerisindeki kaçak göçmen ve kaçakçılara karşı bazıları ölümlerle sonuçlanan sert tutumları nedeniyle bu güzergahın tehlikeli olması nedeniyle fazla tercih edilmediği ve yeni bir alternatif rota çizildiği belirtilmektedir. Bu nedenle Afganistan-Pakistan-Iran rotasının daha yaygın olarak kullanılmaya başlandığı ifade edilmektedir. Bu güzergahta önce Pakistan'ın Belucistan eyaletine girildikten sonra kaçakçıların Taftan Dağı bölgesinden İran'a geçtiği ve ardından Türkiye'ye Van üzerinden giriş yaptığı bilinmektedir [Iramcenter.org, 2021; Bozarslan, 2021].

Bu yasadışı göç sürecinin detaylarına bakacak olursak, Afganistan'dan başlayan göç yolculuğunda göçmenlerin İstanbul'a yasa dışı yollar ile ulaştırılmasının ücreti normalde 600-800 dolar arasında iken şu günlerde Taliban'ın ülkede hakimiyeti ele geçirmesi ve Türkiye'nin sınır güvenliğini artırması nedeniyle 1.500 dolara çıktığı belirtilmektedir. Yolculuk, paranın garantörlere ulaştırılması için döviz bürolarına bırakılmasının ardından "hawala" yönteminin kullanılmasıyla başlamaktadır. Garantörler ise her ülkedeki çeşitli kaçakçı gruplarına göçmenleri bir sonraki teslim noktasına ulaştırdıktan sonra onlara düşen payın ödemesini yapmaktadır. Böylece tüm yolculuk boyunca farklı gruplar bu kaçakçılık ağı içerisinde kaçak göçmenleri varmak istedikleri şehirlere ulaştırmaktadır [Bozarslan, 2021].

İlk varış noktası olarak Pakistan'ın Belucistan eyaletine 30-40 kişilik düzensiz göçmen grupları sınırdan geçirilerek diğer kaçakçılara teslim edilmektedir. Farklı kaçakçı gruplarının sınır geçişlerinde büyük bir artış yaşandığı da belirtilmektedir [Ellis-Petersen v.d., 2021]. Belucistan'dan İran sınırına kadar farklı kaçakçı gruplarının eşlik ettiği göçmenler Taftan dağı çevresine ek olarak çeşitli noktalardan İran'a giriş yaparak Pakistan ile sınır hattındaki bazı köylere yerleştirilmektedir. Buradan otobüslerle toplanan göçmenler

journey of immigrants continues through Malatya and Diyarbakir to their destination in the western provinces of Türkiye [Bozarslan, 2021].

In this regard, the fact that Türkiye is the main destination or transit country, as in the migration crisis in Syria, causes the government to take various steps. Unlike the situation in the migration crisis in Syria, the President of Türkiye, Recep Tayyip Erdogan stated that Türkiye was not in a position to handle the second wave of migration and preparations and diplomatic steps were taken on related various issues, especially security [BBC, 2021]. Among these measures, there are works to build a wall on Türkiye's 560-kilometer border with Iran. According to the information published by the Ministry of Interior, works are continuing on the remaining parts of the wall construction, of which 155.5 kilometers have been completed since 2015. In this framework, with the completion of the construction of the wall in Van, which covers 295 kilometers of the border, it is envisaged that the wall will be extended to Hakkari and closed with a wall up to the junction point of the Iran-Iraq border. In this regard, various works are carried out in order to increase the security of the borders of other neighboring countries. For instance, the Interior Minister of Türkiye, Suleyman Soylu announced that the construction of a wall on 837 kilometers of the 911 kilometer border with Syria and the equipping of this area with lighting, fiber optic systems, sensors and night vision cameras have been completed. Moreover, he stated that the wall construction works continue on the borders of Georgia and Armenia [Ahaber.com, 2021]. When we look at the diplomatic developments, negotiations on the border line with Iran and contacts with the European Union and various European countries on issues regarding the migration flow are continuing [Cetinkaya and Tarhan, 2021].

Although the issue of Afghans in Türkiye is not a new development, it is known

önce Tahran'a ardından da İran'ın kuzeyindeki Khoy ve Maku şehirlerine getirilmekte olup Khoy'dan Van'a ve Maku'dan ise Doğubeyazıt'a küçük gruplar halinde arabalar ile taşınmaktadır. Genel olarak ise Türkiye'ye girişlerde beş farklı rota da en az 10 köyün geçişler için yoğun olarak kullanıldığı bildirilmektedir. Van'a ulaşıldıktan sonra Malatya ve Diyarbakir üzerinden Türkiye'nin batı illerindeki varış noktalarına kadar göçmenlerin yolculukları sürmektedir [Bozarslan, 2021].

Bu konuda Türkiye'nin Suriye'deki göç krizinde olduğu gibi ana varış noktası veya transit ülke konumunda olması da hükümetin çeşitli adımlar atmasına neden olmaktadır. Suriye'deki göç krizindeki durumdan farklı olarak başta Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın demeçlerinde Türkiye'nin ikinci bir büyük göç dalgasını kaldıracak bir durumda olmadığını ifade ederek bu konuda başta güvenlik olmak üzere çeşitli konularda hazırlıkların ve diplomatik adımların atıldığını belirtti [BBC, 2021]. Bu önlemler arasında Türkiye'nin İran ile 560 kilometrelik sınırına duvar inşa edilmesi çalışmaları bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı'nın yayınladığı bilgilerde 2015'ten beri 155.5 kilometresi tamamlanan duvar inşaatının geri kalan bölümleri üzerine de çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çerçevede, sınırın 295 kilometresini kapsayan Van'daki duvarın inşaatının bitirilmesi ile duvarın Hakkari'ye kadar uzatılarak İran ve Irak sınırının birleşim noktasına kadar duvarla kapatılması öngörülmektedir. Bu konuda komşu diğer ülke sınırlarının da güvenliklerinin artırılması adına çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Örneğin Suriye ile olan 911 kilometre sınırın 837 kilometresine duvar inşaatının, ve söz konusu alanın aydınlatma, fiber optik sistemler, sensörler ve gece görüş kameralarıyla donatılması çalışmalarının tamamlandığını İçişleri Bakanı Süleyman Soylu açıklamıştır. Dahası Gürcistan ve Ermenistan sınırlarında da duvar inşaatı çalışmalarının sürdüğünü belirtmiştir [Ahaber.com, 2021]. Diploma-

that it has been continuing since 1979. In this direction, according to the data of the General Directorate of Migration Management in recent years, a total of 58.647 irregular migrants were caught in the country in 2014, and Afghans with 12.248 people ranked second after Syrians. In the following years, the total number of irregular migrants apprehended increased, reaching 174.466 in 2016, achieving a tremendous acceleration in its growth rate, reaching the highest number of 454.662 in 2019. This number, which reduced significantly in 2020 and 2021 due the COVID-19 pandemic, decreased to 106.222 people as of September 23, 2021. The biggest factor behind this significant increase is the number of Afghan nationals, surpassing Syrians [General Directorate of Migration Management, 2021].

Although the number of irregular Afghan immigrants apprehended, which was 31.360 in 2016, increased to 201.437 in 2019, which decreased to 44.565 as of September 23, 2021, which constitute almost half of the total number [General Directorate of Migration Management, 2021]. Regarding the total number of Afghans in Türkiye, President Recep Tayyip Erdogan stated in his speech on August 20, 2021 that they are close to 300.000 [Euronews.com, 2021]. When we look at the general distribution of this number, the majority of Afghans residing in Türkiye legally have various residence permits. Among them, as of September 23, 2021, the total number of Afghans in Türkiye with a residence permit, short-term residence permit and student residence permit is 100.778 [General Directorate of Migration Management, 2021]. In addition to these, 22.606 Afghans applied for international protection by the end of 2020 [General Directorate of Migration Management, 2021]. At this point, Afghans who entered Türkiye illegally have the right to apply for international protection if they are caught. By granting international protection status to those whose applications are accepted, can benefit from various rights. In this regard, one of the important issues is that people

tik gelişmelere baktığımızda ise İran ile sınır hattına dair görüşmeler ve Avrupa Birliği ve çeşitli Avrupa ülkeleri ile de göç akını hakkında çeşitli konularda temaslar sürdürüldüğü görülmektedir [Çetinkaya ve Tarhan, 2021].

Türkiye'deki Afganlar konusuna gelecek olursak bu göç akınının yeni bir gelişme olmamakla beraber 1979'dan beri devam ettiği bilinmektedir. Bu doğrultuda son yıllarda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün paylaştığı veriler ışığında 2014'te ülkede toplam 58.647 düzensiz göçmen yakalandığı ve 12.248 kişi ile Afganlar'ın, Suriyeliler'den sonra ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Sonraki yıllarda yakalanan toplam düzensiz göçmenlerin sayısı artarak 2016'da 174.466'ya çıkmasının ardından artış hızında muazzam bir ivme yakalayarak 2019'da en yüksek rakam olan 454.662 kişiye ulaşmıştır. 2020 ve 2021 yıllarında COVID-19 salgınının da etkisiyle beraber önemli ölçüde azalan bu rakam 23 Eylül 2021 itibarıyla 106.222 kişiye düşmüştür. Bu önemli artışın arkasındaki en büyük etken ise Afgan uyruklu kişilerin sayısının Suriyeliler'i de geçerek büyük oranda çoğalmasından kaynaklanmaktadır [Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021].

2016'da sayıları 31.360 olan yakalanan düzensiz Afgan uyruklu göçmenlerin 2019'da 201.437'ye yükselmesinin ardından 23 Eylül 2021 itibarıyla 44.565'e gerilmesine karşın toplam rakamın neredeyse yarısını oluşturduğu görülmektedir [Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021]. Türkiye'deki toplam Afgan sayısı hakkında ise Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 300.000'e yakın olduklarını 20 Ağustos 2021 tarihli konuşmasında ifade etmiştir [Euronews.com, 2021]. Bu rakamın genel olarak dağılımına baktığımızda yasal olarak Türkiye'de bulunan Afganlar'ın büyük çoğunluğu, çeşitli ikamet izinlerine sahiptir. Bunların arasında yine 23 Eylül 2021 itibarıyla ikamet izni, kısa süreli ikamet izni ve öğrenci ikamet izni

who receive protection status must reside in the cities they apply for. Therefore, it is known that some Afghans with protection status also live in other cities illegally [Hamsici, 2021].

Afghans in Türkiye generally live in big cities such as İstanbul and Ankara and in settlements in the west of the country. Among the reasons, it is indicated that there are more opportunities to find work in big cities and those who are planning to migrate to Europe prefer to reside in Western cities due to its geographical closeness. When we look at the sectoral distribution in terms of work, it is stated that in addition to different jobs in the construction sector, cafes and restaurants, and daily work in factories, especially illegal workers show interest in shepherding and other jobs that do not require a work permit [Hamsici, 2021].

How the Taliban will take steps regarding the administration of the country in Afghanistan will greatly affect the determination of other countries' attitudes towards the Taliban and the course of the migration wave. However, considering that no major change is expected in the Taliban that governs the country, it is predicted that the influx of migration will continue to increase. In this regard, how widely the Afghanistan-Pakistan-Iran route will be used will also help us to understand the important trends in the migration flow to Türkiye. When the duration of the migration journey is taken into account, the arrival of people who have managed to leave Afghanistan to Türkiye in about 1-1.5 months will provide us with more concrete information about how big a migration wave we are facing and the effectiveness of the measures being taken.

References

Ahaber.com (2021). Türkiye's fight against irregular migration continues rapidly: Borderlines have been strengthened. Retrieved from <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2021/08/15/turkiyenin-duzensiz-goce-karsi-mucadelesi-hizla-suruyor-sinir-hatları-guclendirdi?paging=12>. Accessed on 27.09.2021.

ile Türkiye'de bulunan Afganlar'ın toplam sayısı 100.778'dir [Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021]. Bunların yanı sıra 2020 yılı sonu rakamlarına göre 22.606 Afgan da uluslararası koruma başvurusu yapmıştır [Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021]. Bu noktada Türkiye'ye kaçak yollardan giren Afganlar'ın yakalanması durumunda uluslararası koruma başvurusu yapma hakkının bulunduğunu belirtmemiz gerekir. Başvurusu kabul edilen kişilere uluslararası koruma statüsü verilerek söz konusu kişiler çeşitli haklardan yararlanabilmektedirler. Bu noktada önemli hususlardan birisi koruma statüsü alan kişilerin başvuru yaptıkları şehirlerde ikamet etmeleri gerekmektedir. Bu yüzden bazı koruma statülü Afganlar'ın da kaçak olarak başka şehirlerde yaşadıkları da bilinmektedir [Hamsici, 2021].

Türkiye'deki Afganların genel olarak İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde ve ülkenin batısındaki yerleşim yerlerinde yaşadıkları ifade edilmektedir. Bunun nedenleri arasında ise büyük şehirlerde iş bulma imkanı ile Avrupa'ya göç etmeyi planlayanların coğrafi olarak Avrupa'ya daha yakın şehirlerde konaklamayı tercih etmelerinin olduğu belirtilmektedir. İş açısından sektörel olarak dağılımlarına baktığımızda inşaat sektörü, kafe ve restoranlarda farklı işler ile fabrikalarda günlük işlere ek olarak özellikle yasadışı çalışanların hayvancılık alanında çobanlık ve diğer çalışma izni gerektirmeyen işlere ilgi gösterdikleri belirtilmektedir [Hamsici, 2021].

Afganistan'da Taliban'ın ülke yönetimine dair nasıl adımlar atacağı hem diğer ülkelerin Taliban'a yönelik olarak tutumlarını belirlemelerine ve göç dalgasının da seyrine büyük ölçüde etki edeceğini ifade edebiliriz. Lakin Taliban'ın ülkeyi yönetim biçiminde büyük bir değişiklik beklenmediği göz önüne alındığında göç akınının artarak devam etmesi öngörülmektedir. Bu konuda ayrıca Afganistan-Pakistan-İran güzergahının ne kadar yaygın bir şe-

Basar, Umut (2021). Irregular Afghan migration to Türkiye via Iran. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/iran-uzerinden-turkiye-ye-duzensiz-afgani-stanli-gocu/2338828>. Accessed on 01.10.2021.

BBC (2021). Erdogan spoke at the United Nations General Assembly: We are planning to submit the Paris Climate Agreement to Parliament's approval next month. Retrieved from <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58643157>. Accessed on 27.09.2021.

Bozarslan, Ferhat (2021). Step-by-step roadmap of migration from Afghanistan to Europe. Retrieved from <https://www.dw.com/tr/afganistandan-avrupaya-g%C3%B6%C3%A7%C3%BCn-ad%C4%B1m-ad%C4%B1m-yo-l-haritas%C4%B1/a-58962662>. Accessed on 27.09.2021.

Cetinkaya, Behlül and Tarhan, Muhammet (2021). Foreign Minister Cavusoglu: We are doing our part for peace, stability and tranquility in Afghanistan. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/politika/disisleri-bakani-cavusoglu-afganistanda-baris-istikrar-ve-huzur-icin-uzerimize-duseni-yapiyoruz/2351789>. Accessed on 27.09.2021.

Center for Iranian Studies (2021). Irregular Afghan immigration. Retrieved from https://iramcenter.org/duzensiz-afgan-gocu/?send_cookie_permissions=OK. Accessed on 26.09.2021.

Ellis-Petersen, Hannah, Lorenzo, Quetta, Baloch and Meer, Shah (2021). Pathway to freedom: Hostile journey awaits Afghans fleeing the Taliban. Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2021/aug/26/hostile-journey-awaits-afghans-fleeing-taliban-treacherous-route-people-smugglers>. Accessed on 01.10.2021.

Euronews Turkish (2021). Erdogan: The numbers the opposition says are false, there are 300,000 Afghan immigrants in Türkiye. Retrieved from <https://tr.euronews.com/2021/08/20/erdogan-muhalefetin-soyledigi-rakamlar-yanan-turkiye-de-300-bin-afgan-gocmen-var>. Accessed on 27.09.2021.

Guler, Bilal (2021). Tajik leader Ahmed Massoud calls on the Taliban to end the fighting in Penjshir. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tacik-lider-ahmed-mesud-pencsirdeki-catismaların-sonlanmasi-icin-talibana-cagiri-yapti/2356318>. Accessed on 27.09.2021.

Hamsici, Mahmut (2021). Afghan Migrants: Is Türkiye facing a new wave? Retrieved from <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57913874>. Accessed on 27.09.2021.

Kokcam, Selami (2021). Prominent political and military actors in Afghanistan. Retrieved from <https://www.trthaber.com/haber/dunya/afganistanda-one-cikan-siyasi-ve-askeri-aktorler-575371.html>. Accessed on 26.09.2021.

Kursun, Muhammet and Dursun, Ahmet (2021). Iran, which changed its policy on Afghan Immigration, did not allow new refugees to enter the country. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afgan-gocule-iligili-politikasini-degistiren-iran-yeni-multecilere-ulk>

kilde kullanılacağı da bizlere Türkiye'ye olan göç akınında önemli eğilimleri kavramamıza yardımcı olacaktır. Çünkü göç yolculuğunun süresi de hesaba katıldığında Afganistan'dan çıkmayı başarmış kişilerin yaklaşık 1-1.5 ay içerisinde Türkiye'ye ulaşması bizlere ne kadar büyük bir göç dalgası ile karşı karşıya kaldığımızı ve alınmakta olan önlemlerin etkinliği hakkında daha somut bilgiler sunacaktır.

Kaynaklar

Ahaber.com (2021). Türkiye'nin düzensiz göçe karşı mücadelesi hızla sürüyor: sınır hatları güçlendirildi. Alınan yer: <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2021/08/15/turkiyenin-duzensiz-goce-karsi-mucadelesi-hizla-suruyor-sinir-hatları-guclendirildi?paging=12>. Erişim tarihi: 27.09.2021.

Başar, Umut (2021). İran üzerinden Türkiye'ye düzensiz Afganistanlı göçü. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/iran-uzerinden-turkiye-ye-duzensiz-afganistanli-gocu/2338828>. Erişim Tarihi: 01.10.2021.

BBC (2021). Erdoğan, BM Genel Kurulu'nda konuştu: Paris iklim anlaşmasını önümüzdeki ay meclis onayına sunmayı planlıyoruz. Alınan yer: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58643157>. Erişim tarihi: 27.09.2021.

Bozarslan, Ferhat (2021). Afganistan'dan Avrupa'ya göçün adım adım yol haritası. Alınan yer: <https://www.dw.com/tr/afganistandan-avrupaya-g%C3%B6%C3%A7%C3%BCn-ad%C4%B1m-ad%C4%B1m-yol-haritas%C4%B1/a-58962662>. Erişim tarihi: 27.09.2021.

Cetinkaya, Behlül ve Tarhan, Muhammet (2021). Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu: Afganistan'da barış, istikrar ve huzur için üzerimize düşeni yapıyoruz. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/politika/disisleri-bakani-cavusoglu-afganistanda-baris-istikrar-ve-huzur-icin-uzerimize-duseni-yapiyoruz/2351789>. Erişim tarihi: 27. 09.2021.

Ellis-Petersen, Hannah, Lorenzo, Quetta, Baloch ve Meer, Shah (2021). Özgürlüğe Giden Yol: Düşmanca Yolculuk, Taliban'dan Kaçan Afganları Bekliyor. Alınan yer: <https://www.theguardian.com/world/2021/aug/26/hostile-journey-awaits-afghans-fleeing-taliban-treacherous-route-people-smugglers>. Erişim tarihi: 01.10.2021.

Euronews Türkçe (2021). Erdoğan: Muhalefetin söylediği rakamlar yalan, Türkiye'de 300 bin Afgan göçmen var. Alınan yer: <https://tr.euronews.com/2021/08/20/erdogan-muhalefetin-soyledigi-rakamlar-yanan-turkiye-de-300-bin-afgan-gocmen-var>. Erişim tarihi: 27.09.2021.

eye-giris-izni-vermedi/2341071. Accessed on 26.09.2021.

Ministry of Interior General Directorate of Migration Management of Türkiye (2021). Irregular migration. Retrieved from <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler#>. Accessed on 27.09.2021.

Güler, Bilal (2021). Tacik lider Ahmed Mesud, Pencsır'deki çatışmaların sonlanması için Taliban'a çağrı yaptı. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tacik-lider-ahmed-mesud-pencsirdeki-catismalarin-sonlanmasi-icin-talibana-cagri-yapti/2356318>. Erişim tarihi: 27.09.2021.

Hamsici, Mahmut (2021). Afgan göçmenler: Türkiye yeni bir dalgayla mı karşı karşıya? Alınan yer: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57913874>. Erişim tarihi: 27.09.2021.

İran Araştırmaları Merkezi (2021). Düzensiz Afgan göçü. Alınan yer: https://iramcenter.org/duzensiz-afgan-gocu/?send_cookie_permissions=OK. Erişim tarihi: 26.09.2021.

Kökçam, Selami (2021). Afganistan'da öne çıkan siyasi ve askeri aktörler. Alınan yer: <https://www.trt-haber.com/haber/dunya/afganistanda-one-cikan-siyasi-ve-askeri-aktorler-575371.html>. Erişim tarihi: 26.09.2021.

Kurşun, Muhammet ve Dursun, Ahmet (2021). Afgan göçüyle ilgili politikasını değiştiren İran, yeni multecilere ülkeye giriş izni vermedi. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afgan-gocuyle-ilgili-politikasini-degistiren-iran-yeni-multecilere-ulkeye-giris-izni-vermedi/2341071>. Erişim tarihi: 26.09.2021.

Türkiye İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2021). Düzensiz göç. Alınan yer: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler#>. Erişim tarihi: 27.09.2021.

**COOPERATION IN SECURITY AND FOREIGN
POLICY ISSUES**

GÜVENLİK VE DIŞ POLİTİKA ALANLARINDA İŞ BİRLİĞİ

CENTRAL ASIA AT THE CROSSROAD OF THE VACCINE DIPLOMACY RUSH AŞI DİPLOMASİSİNİN KAVŞAĞINDA ORTA ASYA

*Zharmukhamed Zardykhan **

As it turns out, the political and economic potential of the vaccine, especially its instrumental role in foreign policy, were duly noticed from the early days of its invention in the late 18th century. What would be more striking throughout history, though, was the peacekeeping, rather than confrontational, effect of the so-called “vaccine diplomacy” – a term that was coined decades ago, long before the current COVID-19 pandemic, which once more, but more vividly, brought this term into our political lexicon. As Peter J. Hotez, one of the most prominent experts on vaccine diplomacy, notices, vaccines became an efficient political tool to halt current wars, build up political influence and overcome hostilities, as we could see during the Napoleonic wars, Marshall Plan and the US-Soviet scientific collaboration during the Cold war [Hotez, 2001]. The current unprecedented outbreak of the COVID-19 pandemic and its ongoing and prospective economic, social and political consequences revealed much more complicated dynamics of the globalized world, since “vaccine diplomacy” in its current state does not only mean the open-hearted collaboration of all states by putting aside national and utilitarian interests but also well-calculated endeavors for prospective reputational, political and economic gains. This is valid not only for the states that use their vaccine development and supplies as foreign policy tools but also for the recipients of these vaccines, as the exclusive purchase of a certain vaccine might be presented as a gesture of political loyalty or favor. Besides, the vaccine diplomacy seems to be not just a matter of foreign policy, but a de-

Görünüşe göre, aşının siyasi ve ekonomik potansiyeli, özellikle dış politika-daki araçsal rolü, 18. yüzyılın sonlarında icadının ilk günlerinden itibaren ilk kez tam anlamıyla fark edildi. Tarih boyunca daha çarpıcı olan şey, sözde “aşı diplomasisinin” çatışmadan ziyade barışı koruma etkisiydi ki, on yıllar önce, mevcut COVID-19 pandemisinden çok önce icat edilmiş bir terim bir kez daha, ama daha canlı bir şekilde siyasi sözlüğümüzde yer almış oldu. Aşı diplomasisi konusunda en önde gelen uzmanlardan biri olan Peter J.Hotez’in dediği gibi aşılar, Napolyon Savaşları, Marshall Planı ve Soğuk Savaş sırasında ABD-Sovyet bilimsel iş birliği gibi mevcut savaşları durdurmak, siyasi nüfuz oluşturmak ve düşmanlıkların üstesinden gelmek için etkili bir siyasi araç haline geldi [Hotez, 2001]. COVID-19 salgınının bugünkü eşi görülmemiş etkisi, devam eden ve ileriye dönük ekonomik, sosyal ve siyasi sonuçları, küreselleşen dünyanın çok daha karmaşık dinamiklerini ortaya çıkardı. Çünkü şu anki haliyle “aşı diplomasisi” yalnızca ulusal ve faydacı çıkarları bir kenara koyarak tüm devletlerin açık yürekli iş birliği anlamına gelmiyor, aynı zamanda ileriye dönük itibar, siyasi ve ekonomik kazanımlar için iyi hesaplanmış çabalar anlamına geliyor. Bu, yalnızca aşı geliştirme ve malzemelerini dış politika aracı olarak kullanan devletler için değil, aynı zamanda bu aşılardan alıcıları için, belirli bir aşının tek başına satın alınması bir siyasi sadakat veya iyilik jesti olarak sunulabilir. Aşı diplomasisi, sadece bir dış politika meselesi değil aynı zamanda, son ABD başkanlık seçimlerinde açıkça

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, zardykhan@gmail.com

cisive stance in domestic political struggle, as is evident in recent US presidential elections, since one of the first executive orders of the Biden administration was to rejoin the World Health Organizations (WHO) by overruling President Trump's withdrawal, and increase the US contribution to the COVAX, the global vaccine-sharing initiative, from 2 billion dollars to 4 billion [BBC, 2021].

These considerations make even greater sense in the context of Central Asian politics, as the region, which was traditionally considered as the area of Russian political domination, witnesses the rapid growth of Chinese economic influence, while these two powers, Russia and China, happen to be the two most influential players in global vaccine diplomacy battle. This shifting balance and geopolitical transition, along with diverse and unique foreign policy settings of each Central Asian state, present various vaccine diplomacy options and preferences throughout the region, based on their political, economic and social considerations.

To some extent, both China and Russia embraced the opportunity to respond to the urgent and vital global need for efficient COVID-19 vaccine, but differently from most other countries, the currently available Russian and Chinese vaccines were developed by government-controlled institutions, which made it easy to turn them into a foreign policy instrument in the hands of the governments, so that they would decide which countries would get them and on what conditions. This possibility to get prioritized access to Chinese or Russian vaccines, especially along with favorable price, volume, or period, provided the governments of China and Russia with extraordinary leverage in world politics, provided that the benefits of their policies could be derived over a long period of time. In addition, the willingness of Chinese and Russian vaccine producers to transfer technology and share production licenses, as opposed to the hesitation of Western companies to

görüldüğü üzere Biden yönetiminin ilk icraatlarından birisi olarak Başkan Trump'ın çekilme yönündeki kararını geri çekerek Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) yeniden katılması ve küresel aşı paylaşım girişimi olan COVAX'a ABD'nin katkısını 2 milyar dolardan 4 milyar dolara yükseltmesi, iç siyasi mücadelede kararlı bir duruşu göstermektedir [BBC, 2021].

Bu görüşler Orta Asya siyaseti bağlamında çok önemlidir; çünkü bölge gelecekte olarak Rusya'nın siyasi hakimiyetinin bir bölgesi olarak görülürken, Çin'in de ekonomik etkisinin hızlı büyümesine tanık olunmuştur ki, bu iki güç - Rusya ve Çin - küresel aşı diplomasisi mücadelesinde en etkili iki oyuncu haline gelmiştir. Bu değişen denge ve jeopolitik geçiş, her bir Orta Asya devletinin çeşitli ve benzersiz dış politika pozisyonlarıyla birlikte, siyasi, ekonomik ve sosyal temellere dayalı olarak bölge genelinde çeşitli aşı diplomasisi seçenekleri ve tercihleri sunmaktadır.

Bir dereceye kadar, hem Çin hem de Rusya, etkili COVID-19 aşısına yönelik acil ve hayati küresel ihtiyaca cevap verme fırsatını benimsedi, ancak diğer birçok ülkeden farklı olarak, hâlihazırda mevcut olan Rus ve Çin aşıları, devlet kontrolündeki kurumlar tarafından geliştirildi. Bu da onları, hangi ülkelerin hangi koşullarda alacağına karar verebilmeleri noktasında hükümetlerin elinde bir dış politika aracına dönüşmesini kolaylaştırdı. Özellikle uygun fiyat, hacim veya süre avantajlarının yanı sıra Çin veya Rus aşılarna öncelikli erişim imkânı, Çin ve Rus hükümetlerine, politikalarının faydalarının uzun bir süre boyunca elde edilebilmesi koşuluyla, dünya siyasetinde olağanüstü bir destek sağladı. Buna ek olarak, Batılı şirketlerin aksine, Çinli ve Rus aşı üreticilerinin teknoloji transferi ve üretim lisanslarını paylaşma istekliliği, bu iki üreticinin tekliflerini bazı ülkeler için daha avantajlı hale getirdi.

Bu koşullar arasında, en zengin Orta Asya ülkesi olan Kazakistan, hâlihazırda

do so, made their bid more advantageous for a number of countries.

Amongst these circumstances, Kazakhstan, the nominally richest Central Asian country, opted for Russia's Sputnik V coronavirus vaccine, more than 20.000 of which were already imported, so that 14.000 health workers were vaccinated by February 12, while the country also agreed to produce the Russian vaccine under license in Karaganda, in Central Kazakhstan [Kumenov, 2021]. As of today, according to reports, Kazakhstan has ordered 2 million doses of Sputnik V to be imported from Russia or its producing partners, while another 2 million doses are to be produced domestically [Statista, 2021]. Despite being the biggest Chinese partner in the region along the Belt and Road Initiative, Kazakhstan, unlike other Central Asian states, decided not to place an order for Chinese vaccines so far, although it was reported that the government was at a certain point in talks with Chinese vaccine producing giants Sinopharm and Sinovac [Putz, 2021]. Moreover, the patriotic stance of the Kazakh government along the vaccine diplomacy lines is uttered by the endeavors to develop and produce the national vaccine, known as QazCovid, so that both the president of the country and its health minister expressed their will to wait for its completion, instead of receiving the Russian vaccine [Kumenov, 2021].

On the other hand, Uzbekistan, the region's most populated country, leaned towards collaboration with China in their efforts to get access to the COVID-19 vaccine, as the country decided to participate in the Phase 3 trials of the two Chinese vaccines developed by Sinopharm and Anhui Zhifei Longcom Biopharmaceutical [Wishnick, 2021]. In February 2021, the special governmental commission announced that Uzbekistan would facilitate the local production of the COVID-19 vaccine developed by China's Anhui Zhifei Longcom under the name of ZF-UZ-VAC 2001, which was patriotically designated as the Chinese-Uz-

20.000'in üzerinde ithalatı yapılan Rusya'nın Sputnik V koronavirüs aşısını tercih etti. Böylelikle 12 Şubat'a kadar Kazakistan'da 14.000 sağlık çalışanı aşılanırken, Rusya, aşının Orta Kazakistan'da - Karaganda'da - lisanslı olarak üretilmesine onay verdi [Kumenov, 2021]. Güncel raporlara göre, Kazakistan 2 milyon doz Sputnik V'yi Rusya'dan veya üretici ortaklarından ithal ederken, 2 milyon dozu da yurtiçinde üretilmektedir [Statista, 2021]. Kuşak ve Yol Girişimi çerçevesinde bölgede Çin'in en büyük ortağı olmasına rağmen, Kazakistan, diğer Orta Asya devletlerinden farklı olarak şimdiye kadar Çin'den herhangi bir aşı siparişi vermemiş olsa da, hükümetin Çin aşısı üreten devleri Sinopharm ve Sinovac ile görüşmelerde bulunduğu bildirildi [Putz, 2021]. Ayrıca, Kazak hükümetinin aşı diplomasisi çizgisindeki vatansever duruşu, QazCovid olarak bilinen ulusal aşının geliştirilmesi ve üretilmesi çabalarıyla dile getirilmektedir. Bu noktada ülkenin Cumhurbaşkanı ve Sağlık Bakanı QazCovid verdikleri önemi göstermek adına Rus aşısının yerine ulusal aşının sonucunu bekleme kararını ifade ettiler [Kumenov, 2021].

Öte yandan, bölgenin en kalabalık ülkesi olan Özbekistan, COVID-19 aşısına erişim çabalarında, Çin ile iş birliğinin artırılmasında Sinopharm ve Anhui Zhifei Longcom Biopharmaceutical tarafından geliştirilen iki Çin aşısının 3. aşama testlerine katılma kararı almıştır [Wishnick, 2021]. Şubat 2021'de özel hükümet komisyonu, vatanseverce Çin-Özbek "ortak girişimi" olarak adlandırılmış Özbekistan'ın "ZF-UZ-VAC 2001" adı altında Çinli Anhui Zhifei Longcom tarafından geliştirilen COVID-19 aşısının yerel üretiminde yer alacağını duyurdu [Gazeta.uz, 2021]. Bununla birlikte, esas olarak Rusya ile aşı üretimi ve alımlarında aktif olarak yer alan Kazakistan'dan farklı olarak, Özbekistan Çin ile daha yakın iş birliğine geçmeden önce, geçen yıl Eylül ayında 35 milyon doz Rus Sputnik V aşısı siparişi vermişti [Bartlett, 2021]. Ancak o zamandan beri,

bek “co-development” [Gazeta.uz, 2021]. Nevertheless, unlike Kazakhstan, which was actively involved in vaccine production and purchases primarily with Russia, Uzbekistan placed an order for 35 million doses of the Russian Sputnik V vaccine in September last year, before turning into closer collaboration with China [Bartlett, 2021]. However, ever since, there were no noticeable deliveries from this huge order, which far exceeds the entire population of the country.

Despite the fact that its president proudly declared the victory over COVID-19 in his New Year’s address to the nation, Tajikistan requested 1.8 million doses of the Oxford-AstraZeneca vaccine via the COVAX initiative, which the country might not receiving before 2023, and contacted Russian officials upon the possibility of receiving Sputnik V vaccine [Wishnick, 2021]. In the meantime, Turkmenistan became the first Central Asian country to certify Russia’s Sputnik V vaccine, although the country officially declared itself COVID-19-free, and already received a “large number” of vaccines ahead of the launch of the vaccination campaign [Bartlett, 2021].

As for Kyrgyzstan, the smallest economy in the region, the economic impediments to facilitating the country’s access to the COVID-19 vaccines were already expressed last year. During the visit of the Chinese Foreign Minister Wang Yi to Bishkek in September, the then President of Kyrgyzstan Sooronbay Jeenbekov did not only appeal for the Chinese medical assistance in the fight against COVID-19, including prospective vaccine supply, but also for the restructuring and prolongation of the debt repayments to China [Rickleton, 2020]. As for the vaccine, due to economic difficulties induced by the pandemic, Kyrgyzstan seems to overly rely on external donations from Russia, China, as well as other donor institutions, as Russia already agreed to provide free of charge 500.000 doses of the Sputnik V vaccine, while in February, the Chinese ambassador acknowledged the donation

ülke nüfusunun tamamını aşan bu devasa siparişten gözle görünür bir teslimat yapılmadı.

Devlet Başkanının Yeni Yıl Ulusa Sesleniş konuşmasında COVID-19’a karşı zaferini gururla ilan etmesine rağmen, Tacikistan COVAX girişimi aracılığıyla 1.8 milyon doz Oxford-AstraZeneca aşısı talep etti. Fakat ülkenin 2023’ten önce alamayabileceği ihtimali üzerine Sputnik V aşısını almak için Rus yetkililerle temasa geçti [Wishnick, 2021]. Türkmenistan COVID-19’dan resmen arınmış ülke olduğunu ilan etmesine karşın Rusya’nın Sputnik V aşısını Orta Asya’da ilk onaylayan ülke olmakla beraber aşı kampanyası başlamadan önce de “büyük miktarlarda” aşı temin etmiştir [Bartlett, 2021].

Bölgedeki en küçük ekonomi olan Kırgızistan’a gelince, ülkenin COVID-19 aşılara erişimini kolaylaştırmanın önündeki ekonomik engeller geçen yıl zaten ifade edilmişti. Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi’nin Eylül ayında Bişkek’i ziyareti sırasında, dönemin Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sooronbay Ceenbekov, COVID-19 ile mücadelede Çin tıbbi yardımı, özellikle ileriye dönük aşı tedariki ve aynı zamanda Çin’e olan borç geri ödemelerinin yeniden yapılandırılması ve uzatılması için de başvurdu [Rickleton, 2020]. Aşıya gelince, pandeminin neden olduğu ekonomik zorluklar nedeniyle Kırgızistan, Rusya’dan, Çin’den ve diğer donör kurumlardan gelen dış bağışlara fazlasıyla güveniyor gibi görünüyor, çünkü Rusya zaten 500.000 doz Sputnik V aşısını ücretsiz olarak sağlamayı taahhüt ederken, Şubat ayında Çin’in Bişkek Büyükelçisi, Çin aşılarının hibe olarak Kırgızistan’a teslim edileceğini bildirdi [Abdullayeva, 2021]. Ülke ayrıca COVAX girişimine başvurdu ve 500.000 doz Oxford-AstraZeneca aşısını ücretsiz olarak alması bekleniyor.

Kaynaklar

Abdullayeva, Anara (2021). “Aşı diplomasisi” Kırgızistan’ı nasıl etkileyecek? Alınan yer: <https://>

of Chinese vaccines to Kyrgyzstan [Abdullayeva, 2021]. The country also applied to the COVAX initiative and expects to receive another 500.000 doses of the Oxford-Astra-Zeneca vaccine for free.

References

Abdullayeva, Anara (2021). How will "vaccine diplomacy" affect Kyrgyzstan? Retrieved from <https://cabar.asia/ru/kak-vaktsinnaya-diplomatiya-povliyaet-na-kyrgyzstan>. Accessed on 06.03.2021.

Bartlett, Paul (2021). Russia pulls ahead of China in Central Asia vaccine diplomacy. Retrieved from <https://asia.nikkei.com/Spotlight/Coronavirus/Russia-pulls-ahead-of-China-in-Central-Asia-vaccine-diplomacy>. Accessed on 06.03.2021.

BBC (2021). COVID-19 vaccines: G7 increase support for Covax scheme. Retrieved from <https://www.bbc.com/world-56130419>. Accessed on 09.03.2021.

Gazeta.uz (2021). The partner for the production of the Chinese vaccine in Uzbekistan will be Jurabek Laboratories. Retrieved from <https://www.gazeta.uz/ru/2021/02/17/co-partner/>. Accessed on 07.03.2021.

Hotez, Peter (2001). Vaccines as instruments of foreign policy. EMBO Reports, 2 (10), pp. 862-868.

Kumenov, Almaz (2021). Kazakhstan's vaccination campaign faces skepticism roadblock. Retrieved from <https://eurasianet.org/kazakhstans-vaccination-campaign-faces-skepticism-roadblock>. Accessed on 07.03.2021.

Puts, Catherine (2021). Vaccine diplomacy in Central Asia: Russia vs. China? Retrieved from <https://thediplotmat.com/2021/03/vaccine-diplomacy-in-central-asia-russia-vs-china>. Accessed on 07.03.2021.

Rickleton, Chris (2020). Central Asia: Belt and Road takes back seat in Chinese envoy's tour. Retrieved from <https://eurasianet.org/central-asia-belt-and-road-takes-back-seat-in-chinese-envoys-tour>. Accessed on 06.03.2021.

Statista (2021). The number of doses of the COVID-19 vaccine Sputnik V ordered from Russia or agreed to be produced abroad. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/1123927/sputnik-v-exports-from-russia-by-country/>. Accessed on 09.03.2021.

Wishnick, Elizabeth (2021). China and Russia: Vaccine competitors or partners? Retrieved from <https://thediplotmat.com/2021/02/china-and-russia-vaccine-competitors-or-partners/>. Accessed on 07.03.2021.

cabar.asia/ru/kak-vaktsinnaya-diplomatiya-povliyaet-na-kyrgyzstan. Erişim tarihi: 06.03.2021.

Bartlett, Paul (2021). Rusya, Orta Asya aşı diplomasisinde Çin'in önüne geçti. Alınan yer: <https://asia.nikkei.com/Spotlight/Coronavirus/Russia-pulls-ahead-of-China-in-Central-Asia-vaccine-diplomacy>. Erişim tarihi: 06.03.2021.

BBC (2021). COVID aşıları: G7, Covax planına desteği artırıyor. Alınan yer: <https://www.bbc.com/news/world-56130419>. Erişim tarihi: 09.03.2021.

Gazeta.uz (2021). Özbekistan'da bir Çin aşısının üretiminde Jurabek Laboratories ortak olacak. Alınan yer: <https://www.gazeta.uz/ru/2021/02/17/co-partner/>. Erişim tarihi: 07.03.2021.

Hotez, Peter (2001). Dış politika aracı olarak aşilar. EMBO raporu, 2 (10), ss. 862-868.

Kumenov, Almaz (2021). Kazakistan'ın aşı kampanyası şüpheyle karşı karşıya. Alınan yer: <https://eurasianet.org/kazakhstans-vaccination-campaign-faces-skepticism-roadblock>. Erişim tarihi: 07.03.2021.

Puts, Catherine (2021). Orta Asya'da aşı diplomasisi: Rusya mı Çin mi? Alınan yer: <https://thediplotmat.com/2021/03/vaccine-diplomacy-in-central-asia-russia-vs-china>. Erişim tarihi: 07.03.2021.

Rickleton, Chris (2020). Orta Asya: Kuşak ve Yol, Çin elçisinin gezisinde arka koltukta. Alınan yer: <https://eurasianet.org/central-asia-belt-and-road-takes-back-seat-in-chinese-envoys-tour>. Erişim tarihi: 06.03.2021.

Statista (2021). Rusya'dan sipariş edilen veya yurtdışında üretilmesi kabul edilen COVID-19 aşısı Sputnik V'nin doz sayısı. Alınan yer: <https://www.statista.com/statistics/1123927/sputnik-v-exports-from-russia-by-country/>. Erişim tarihi: 09.03.2021.

Wishnick, Elizabeth (2021). Çin ve Rusya: Aşı rakipleri mi ortakları mı? Alınan yer: <https://thediplotmat.com/2021/02/china-and-russia-vaccine-competitors-or-partners/>. Erişim tarihi: 07.03.2021.

EUROPEAN UNION AND TAJIKISTAN: ASSISTANCE FOR PROSPERITY AVRUPA BİRLİĞİ VE TACİKİSTAN: REFAH İÇİN YARDIM

*Albina Muratbekova **

Tajikistan occupies a special role in the European Union's (EU) policy in Central Asia. Being a low-income country that is prone to climate change and natural disasters, Tajikistan is the largest recipient of development aid from the EU countries in the region, which according to estimates accounts for over 40% of the global total overall development assistance of the EU Member States [European Commission, 2021]. The paper, while recognizing the EU's strategic role in the Central Asian region both in maintaining bilateral and multilateral ties, focuses on its engagement with Tajikistan.

The EU's policy with Tajikistan is framed under the EU's Central Asia Strategy that was renewed in 2019, replacing that of 2007. Based on the strategy, Tajikistan along with other Central Asian states advanced their positions in the EU's external policy, whereas the EU's engagement with the region became more instrumental and progressive. The bilateral relations between the EU and Tajikistan are governed by the Partnership and Cooperation Agreement (PCA), which has been in effect since 2010. Although Tajikistan bid for initiating negotiations on the Enhanced Partnership and Cooperation Agreement (EPCA) like other Central Asian states in accordance with the EU strategy, the discussions did not start yet. In terms of economic cooperation, Tajikistan conducts its trade with the EU through the Generalized System of Preferences (GSP) scheme, which allows exporting to the EU with reduced tariffs, whereas negotiating to obtain a GSP+ sta-

Tacikistan, Avrupa Birliği'nin (AB) Orta Asya'daki politikasında özel bir yere sahiptir. İklim değişikliğine ve doğal afetlere eğilimli, düşük gelirli bir ülke olan Tacikistan, AB Üye Devletleri'nin küresel toplam kalkınma yardımlarının %40'ından fazlasına denk gelen bir orana bölge ülkeleri arasında, AB'den en fazla yardım alan ülke konumundadır [Avrupa Komisyonu, 2021]. Bu çalışma, AB'nin Orta Asya bölgesindeki hem ikili hem de çok taraflı bağları sürdürmedeki stratejik rolünü tanıtırken, Tacikistan ile olan ilişkilerine odaklanmaktadır.

AB'nin Tacikistan politikası, 2019'da AB'nin Orta Asya Stratejisi çerçevesinde oluşturulmuştur. Söz konusu strateji sayesinde Tacikistan'ın, diğer Orta Asya devletleriyle birlikte AB dış politikasındaki yeri artmış ve iki taraf arasındaki ilişkiler gelişme eğilimine girmiştir. AB ile Tacikistan arasındaki ikili ilişkiler, 2010 yılından beri yürürlükte olan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması (OİA) üzerinden yürütülmektedir. Tacikistan, diğer Orta Asya ülkeleri gibi AB stratejisine uygun olarak Genişletilmiş Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması (GOİA) müzakerelerini başlatma teklifinde bulunsa da, görüşmeler henüz başlamamıştır. Ekonomik iş birliği açısından, Tacikistan AB ile ticaretini, daha düşük tarifelerle AB'ye ihracat yapmasına imkân veren Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (GTS) programı ile yürütürken, daha tercihli tarifelerle GTS+ statüsü elde etmek için müzakereler devam etmektedir. AB-Tacikistan İşbirliği Konseyi'nin 19 Şubat 2021'de yapılan son (dokuzuncu) toplantısında, hedeflenen müzakereler de dâhil olmak üzere AB ile Tacikistan arasındaki

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, albina.muratbek@gmail.com

tus with more preferential tariffs has been continuing. The last (ninth) meeting of the EU-Tajikistan Cooperation Council held on February 19, 2021, emphasized the positive development of bilateral relations, which would contribute to enhancing existing ties between the EU and Tajikistan, including the aspired negotiations.

As for practical cooperation, despite the substantial progress in reducing poverty, Tajikistan remains the poorest country in the Central Asian region and Europe. Furthermore, due to the consequences of a pandemic that declined the overall growth and remittances together with increased prices, Tajikistan faces significant risks to its economy [World Bank, 2019]. Tajikistan also remains highly dependent on remittances, which in some years exceeds 40% of GDP – among the highest in the world [European External Action Service, 2020]. The reason lies in the limited economic opportunities of the country, poverty, and unemployment that forced them to search for opportunities for survival in neighboring countries. For instance, in 2017, according to an EU report, Tajikistan's GDP was composed of contributions from remittances up to 30.73%, 29.09% of government revenues, and 5.24 % of Official Development Assistance (ODA), including 0.72% of ODA only from EU member countries [European Union, 2017]. Therefore, the primary interest of the EU in Tajikistan is in assisting the socio-economic development of the country through its Development Cooperation Instruments (DCI), which has a substantial impact on the economy of Tajikistan. In fact, EU institutions were the third-largest donor of Tajikistan with US\$38.85 million of ODA expenses during 2018-2019. 28% of these expenditures were spent on improving the economic infrastructure of the country, 27% for social infrastructures, 17% for healthcare, 11% for education and other purposes [Organisation for Economic Co-operation and Development, 2021].

Generally, the EU's development aid to Tajikistan is outlined in the Multi-Annual In-

mevcut bağların güçlendirilmesine katkıda bulunacak ikili ilişkilerin olumlu gelişmesine vurgu yapıldı.

Mevcut iş birliğine gelince, yoksulluğun azaltılmasında önemli ilerlemeye rağmen, Tacikistan Orta Asya ve Avrupa'nın en fakir ülkesi olmaya devam etmektedir. Ayrıca, salgının sonuçları nedeniyle artan fiyatlar ile birlikte işçi dövizlerinin ve genel büyümenin azalması, Tacikistan ekonomisinin karşı karşıya olduğu önemli risklerdendir [Dünya Bankası, 2019]. Tacikistan'ın işçi dövizlerine büyük ölçüde bağımlı olduğu bilinmekte olup bu rakam bazı yıllarda ülkenin gayri safi yurtiçi hasılasının (GSYİH) %40'ını aşan miktarlara ulaşmaktadır [Avrupa Dış Eylem Servisi, 2020]. Bunun nedenleri arasında ülkenin sınırlı ekonomik fırsatları, yoksulluk ve işsizlik gibi nedenlerden ötürü hayat mücadelesini devam ettirebilmesi, onu komşu ülkelerde iş olanakları aramaya zorlamaktadır. Örneğin, AB raporuna göre 2017 yılında Tacikistan'ın GSYH'si içerisinde işçi dövizlerinin katkısı %30.73, devlet gelirleri %29.09 ve Resmi Kalkınma Yardımı (RKY) %5.24 olup, buna AB üyesi ülkelere gelen %0,72'lik katkı da dahildir [Avrupa Birliği, 2017]. Bu nedenle, AB'nin Tacikistan'daki birincil çıkarı, Tacikistan ekonomisi üzerinde önemli bir etkiye sahip olan Kalkınma İşbirliği Aracı (KİA) aracılığıyla ülkenin sosyo-ekonomik kalkınmasına yardımcı olmaktır. Aslında AB kurumları, 2018-2019 döneminde 38.85 milyon dolar RKY harcamasıyla Tacikistan'ın üçüncü en büyük bağışçısı oldu. Bu harcamaların %28'i ülkenin ekonomik altyapısının iyileştirilmesi, %27'si sosyal altyapı, %17'si sağlık, %11'i ise eğitim ve diğer amaçlar doğrultusunda harcanmıştır [Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, 2021].

Genel olarak, AB'nin Tacikistan'a yaptığı kalkınma yardımı, 251 milyon avro değerinde sağlık, eğitim ve kırsal kalkınma olmak üzere üç ana destek alanına sahip olup, 2014-2020 Çok Yıllık Gösterge Programı'nda (ÇYGP) ana hatlarıyla belirtilmiştir. ÇYGP, sosyal açıdan önemli sektörlerde altyapının geliştirilmesini desteklemenin yanı

dicative Programme (MIP) for 2014 – 2020, which has three major areas of support as health, education, and rural development worth €251 million. The MIP aims to reduce the poverty level and improve the quality of socio-economic conditions of Tajikistan by institutionalizing the policy cycle and strengthening the government efforts, along with supporting the development of infrastructure in socially significant facilities.

In particular, health is defined as an essential sector for support with €62.2 million, sharing 24.5% of the total MIP budget. Due to high population growth rates and poor health infrastructure, Tajikistan lags other Central Asian states in providing decent healthcare, whereas the expenditures for public health are the lowest in the region. The EU attempts through its DCI to strengthen governance and leadership in the health sector that would contribute to poverty reduction and improvement of health infrastructure. Overall, the EU institutions already provided support for around 63% of all primary health care facilities in Tajikistan [European Commission, 2021].

For supporting education and vocational education and training (VET), the EU institutions provided €75 million during the MIP implementation phases. Through the funding, the EU aspires to improve the quality of education and VET, and its engagement with the Ministry of Education and Science and the Ministry of Labour, Migration, and Employment of the Population aims to transform the overall quality of education and vocational training by conducting reforms. It also contributes to improving the capacity of youth in the labor market, since over 50% of the population of Tajikistan are under the age of 24, while the pace of job creation has not kept pace with population growth [Eurasia Foundation, n.d.].

Being an agrarian country with over 73% of the population living in rural areas, rural development is essential for the social wellbeing of Tajikistan. However, the rural economy suffers from poorly developed

sıra politika döngüsünü kurumsallaştırarak ve hükümet çabalarını güçlendirerek Tacikistan'ın yoksulluk düzeyini düşürmeyi ve sosyo-ekonomik koşullarının kalitesini iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

Özellikle sağlık alanı, 62.2 milyon avro destek ile temel bir sektör olarak tanımlanmakta ve toplam ÇYGP bütçesinin, %24.5'ini oluşturmaktadır. Yüksek nüfus artış oranları ve eksik sağlık altyapısı nedeniyle, Tacikistan diğer Orta Asya ülkelerine kıyasla yeterli sağlık hizmeti sağlamada geride kalırken, halk sağlığı için yapılan harcamalar ise bölgede en düşük seviyededir. AB, KİA aracılığıyla, yoksulluğun azaltılmasına ve sağlık altyapısının iyileştirilmesine katkıda bulunacak sağlık sektöründe yönetimi ve liderliği güçlendirmeye çalışmaktadır. Genel olarak, AB kurumları, Tacikistan'daki tüm temel sağlık bakım tesislerinin yaklaşık %63'ünün iyileştirilmesi için destek sağlamıştır [Avrupa Komisyonu, 2021].

Eğitim ile mesleki eğitim ve öğretimi (MEÖ) desteklemek için, AB kurumları ÇYGP uygulama aşamalarında 75 milyon avro sağlamıştır. Finansman yoluyla, AB, eğitim ve MEÖ kalitesini iyileştirmeyi ve Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Nüfusun Çalışma, Göç ve İstihdam Bakanlığı ile olan ilişkilerini geliştirerek reformlar aracılığıyla eğitimin ve mesleki öğretimin genel kalitesinde dönüşümün gerçekleşmesini amaçlamaktadır. Tacikistan nüfusunun %50'sinden fazlası, 24 yaşın altında olup işgücü piyasasında gençlerin kapasitesinin geliştirilmesine de katkı sağlanırken, istihdam yaratma hızı ise nüfus artışına ayak uyduramamaktadır [Avrasya Vakfı, t.y.].

Nüfusun %73'ünden fazlası kırsal alanlarda yaşayan bir tarım ülkesi olduğundan kırsal kalkınma, Tacikistan'ın sosyal refahı için oldukça önemlidir. Bununla birlikte, kırsal kalkınmanın önünde zayıf gelişmiş altyapı, yetersiz yatırım, finansman ve tedarik zincirlerine sınırlı erişim ve diğer birçok sorun bulunmaktadır. Bu nedenle kırsal kesimdeki yoksulluk oranları hala önemli bir sosyal mesele olmaya devam etmektedir.

infrastructure, insufficient investment, limited access to finance and supply chains, and many other issues, therefore the level of poverty among the rural population is still significant. In order to eliminate poverty in the rural areas, the EU's DCI instruments were developed, particularly in water management, agricultural productivity and market efficiency, development of agricultural services, supply chain, as well as horizontal activities as capacity building and institutional development at various levels that aim to contribute to the overall development of rural areas. The EU also assists in mitigating the causes of environmental degradation, as well as climate change consequences, because Tajikistan is the most vulnerable country in the region to the impacts of climate change, including natural disasters. For this purpose, the EU allocated €110 million that is 43.8% of all MIP budget [European External Action Service, 2020].

Apart from the MIP, the European partners conducted a joint analysis in order to synchronize efforts in key sectors and align their position around the National Development Strategy (NDS) and its mid-term reports from 2021 onwards [European Union, n.d.]. Tajikistan also works within the EU roadmaps for engagement with civil society 2018-2020, where the focus is outlined on contributing to enhance the role of CSOs, decreasing the gap between urban and rural CSOs, as well as on enlarging cooperation on human rights [European Commission, 2020].

At the same time, the EU has been contributing through its regional programs, such as Border Management Programme in Central Asia (BOMCA), Central Asia Drug Action Programme, Water in Central Asia (CAWa) program, Erasmus+ opportunities, and others.

Bordering with Afghanistan involves additional security implications for Tajikistan. According to the EU's Central Asia strategy, the strong cooperation between Central

Kırsal alanlarda yoksulluğu ortadan kaldırmak için, AB'nin KİA araçları, özellikle su yönetimi, tarımsal verimlilik ve piyasa verimliliği, tarım hizmetlerinin geliştirilmesi, tedarik zinciri ve çeşitli düzeylerde kapasite geliştirme ve kurumsal kalkınma gibi yatay faaliyetler kırsal alanların genel kalkınmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Tacikistan, doğal afetler de dâhil olmak üzere iklim değişikliğinin etkilerine karşı bölgedeki en savunmasız ülke olması nedeniyle, AB aynı zamanda çevresel sorunların nedenlerinin ve iklim değişikliğinin sonuçlarının hafifletilmesine de yardımcı olmaktadır. Bu amaçla AB, Tacikistan'a tüm ÇYGP bütçesinin %43.8'i olan 110 milyon avro tahsis etmiştir [Avrupa Dış Eylem Servisi, 2020].

ÇYGP'nin yanı sıra, Avrupalı ortaklar, kilit sektörlerdeki çabaları senkronize etmek ve konumlarını Ulusal Kalkınma Stratejisi (UKS) ve onun 2021'den sonraki orta vadeli raporları çerçevesinde oluşturmak için ortak bir analiz yürütmektedir [Avrupa Birliği, t.y.]. Tacikistan ayrıca, Sivil Toplum Kuruluşları'nın (STK) rolünü geliştirmeye katkıda bulunmaya, kentsel ve kırsal STK'lar arasındaki boşluğu azaltmaya ve insan hakları konusunda iş birliğini genişletmeye odaklanılan 2018-2020 sivil toplumla etkileşim için AB yol haritaları çerçevesinde de çalışmaktadır [Avrupa Komisyonu, 2020].

Aynı zamanda AB, Orta Asya'da Sınır Yönetimi Programı (BOMCA), Orta Asya Uyuşturucu Eylem Programı, Orta Asya'da Su (CAWa) programı, Erasmus+ fırsatları ve diğer bir dizi bölgesel programlar aracılığıyla Tacikistan'a katkıda bulunmaktadır. Afganistan'la olan sınırı, Tacikistan'a ilave güvenlik önlemleri almayı ve uygulamaları zorunlu kılmaktadır. AB'nin Orta Asya stratejisine göre, Orta Asya ve Afganistan arasındaki güçlü iş birliği bölgede barışı teşvik etmek için yeni bir parametre olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle, Afganistan da Orta Asya odaklı programlara ve projelere dâhil edilmiştir. AB, ortak projeleri koordine etmenin yanı sıra Orta Asya ve Afganistan arasındaki diyalogu derinleştirerek, Afga-

Asia and Afghanistan was delineated as a new parameter for promoting peace in the region, whilst Afghanistan was included in the programs and projects with the Central Asian focus. By deepening the dialogue between Central Asia and Afghanistan, along with coordinating joint projects, the EU intends to contribute to maintaining peace in Afghanistan and its borders. Tajikistan's role in this process is vital.

Overall, the EU's policy in Tajikistan although is considered modest in comparison to other Central Asian partners, the impact of the EU's assistance for Tajikistan is substantial. By supporting the reform processes in Tajikistan, the EU contributes to improving the socio-economic conditions of people, as well as endeavors to reveal the full potential of trade and investment opportunities of Tajikistan.

References

Eurasia Foundation (n.d.) Youth empowerment and education. Retrieved from <http://ef-ca.tj/youth.php#:~:text=Over%2050%25%20of%20the%20population,under%20the%20age%20of%2024>. Accessed on 05.03.2021.

European Commission (2020). The EU roadmaps for engagement with civil society 2018-2020. Retrieved from <https://europa.eu/capacity4dev/file/102563/download?token=FZ8xRE19>. Accessed on 05.03.2021.

European Commission (2021). Tajikistan. Retrieved from https://ec.europa.eu/international-partnerships/where-we-work/tajikistan_en. Accessed on 05.03.2021.

European External Action Service (2020). Tajikistan. Multi-Annual indicative programme 2014 – 2020 and country strategy paper 2014 – 2020. Retrieved from https://eeas.europa.eu/archives/delegations/tajikistan/documents/eu_tajikistan/tajikistan_country_mip_and_strategy_paper_2014-2020_en.pdf. Accessed on 05.03.2021.

European Union (2017). Mapping of European donor financial contributions in Tajikistan. Retrieved from <https://europa.eu/capacity4dev/file/96693/download?token=mT2aK2Jd>. Accessed on 05.03.2021.

European Union (n.d.). Tajikistan. Asia – Central. Retrieved from <https://europa.eu/capacity4dev/joint-programming-tracker/tajikistan>. Accessed on 05.03.2021.

Organisation for Economic Co-operation and Development (2021). Top ten donors of gross ODA for Tajikistan. Retrieved from www.oecd.org/dac/

nistan ve sınırlarında barışın korunmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Tacikistan'ın bu süreçteki rolü hayati önem taşımaktadır.

Genel olarak, AB'nin Tacikistan'daki politikası diğer Orta Asya devletleriyle karşılaştırıldığında mütevazı kabul edilmekle birlikte, AB'nin Tacikistan'a yaptığı yardımın etkisi büyüktür. AB, Tacikistan'daki reform süreçlerini destekleyerek, insanların sosyo-ekonomik koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunmanın yanı sıra Tacikistan'ın ticaret ve yatırım fırsatlarının tam potansiyelini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır.

Kaynaklar

Avrasya Vakfı (t.y.) Gençleri güçlendirme ve eğitim. Alınan yer: <http://ef-ca.tj/youth.php#:~:text=Over%2050%25%20of%20the%20population,under%20the%20age%20of%2024>. Erişim tarihi: 05.03.2021.

Avrupa Birliği (2017). Avrupa'nın donör mali katkılarının Tacikistan'da haritalandırılması. Alınan yer: <https://europa.eu/capacity4dev/file/96693/download?token=mT2aK2Jd>. Erişim tarihi: 05.03.2021.

Avrupa Birliği (t.y.). Tacikistan. Orta Asya. Alınan yer: <https://europa.eu/capacity4dev/joint-programming-tracker/tajikistan>. Erişim tarihi: 05.03.2021.

Avrupa Dış Eylem Servisi (2020). Tacikistan. Çok yıllık gösterge programı 2014 – 2020 ve ülke strateji belgesi 2014 – 2020. Alınan yer: https://eeas.europa.eu/archives/delegations/tajikistan/documents/eu_tajikistan/tajikistan_country_mip_and_strategy_paper_2014-2020_en.pdf. Erişim tarihi: 05.03.2021.

Avrupa Komisyonu (2020). Sivil toplumla katılım için AB yol haritaları 2018-2020. Alınan yer: <https://europa.eu/capacity4dev/file/102563/download?token=FZ8xRE19>. Erişim tarihi: 05.03.2021.

Avrupa Komisyonu (2021). Tacikistan. Alınan yer: https://ec.europa.eu/international-partnerships/where-we-work/tajikistan_en. Erişim tarihi: 05.03.2021.

Dünya Bankası (2019). 19 MY-23 MY dönemi için Tacikistan için ülke ortaklık çerçevesi. rapor No. 135875-TJ. Alınan yer: <https://www.worldbank.org/en/country/tajikistan/publication/cpf-2019-2023>. Erişim tarihi: 05.03.2021.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (2021). Tacikistan için ilk on brüt Resmi Kalkınma Yardımı bağışçısı. Alınan yer: www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-data/aid-at-a-glance.htm. Erişim tarihi: 05.03.2021.

**CHAPTER 1. POLITICAL AND ECONOMIC COOPERATION
OF THE EURASIAN COUNTRIES:
INTERNATIONAL AND REGIONAL ASPECTS**
**BÖLÜM 1. AVRASYA ÜLKELERİNDE SİYASİ VE EKONOMİK
İŞ BİRLİKLERİ: ULUSLARARASI VE BÖLGESEL YÖNLER**

financing-sustainable-development/development-fi-
nance-data/aid-at-a-glance.htm. Accessed on
05.03.2021.

World Bank (2019). Country partnership framework
for the Republic of Tajikistan for the period FY19–FY23.
report no. 135875-TJ. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/country/tajikistan/publication/cpf-2019-2023>. Accessed on 05.03.2021.

THE COMING TO POWER OF THE TALIBAN IN AFGHANISTAN: REGIONAL AND GLOBAL EFFECTS TALİBAN'IN AFGANİSTAN'DA YÖNETİME GELMESİ: BÖLGESEL VE KÜRESEL ETKİLERİ

*Omirbek Hanayı **

With the withdrawal of the United States (U.S.) and NATO troops from Afghanistan, the Taliban, who progressed step by step, took the capital Kabul with an unexpected speed on August 15th 2021, without a war, once again shocked the whole world. There is serious chaos in Afghanistan with the fall of the Afghan government and the Taliban's control almost over the country. Having regained power in Afghanistan after 20 years, the Taliban brings many questions. In this context, issues related to how the future of Afghanistan will be shaped and what will be its regional and global effects to be discussed.

So why did the U.S. pull out of Afghanistan? First of all, it is possible to say that Washington has already decided to leave Afghanistan, even though the U.S. seems to have pulled out of Afghanistan in a hurry. In fact, the U.S. signing the Peace-Bringing Agreement to Afghanistan with the Taliban in February 2020 in Doha has shown that it has now decided to leave the future and fate of Afghanistan in the hands of Afghans [U.S. Department of State, 2020]. U.S. President Joe Biden, which further clarified Washington's stance, declared in his statement on April 14th 2021 that all U.S. soldiers would leave Afghanistan completely by September 11th 2021 [White House, 2021]. As Biden already stated in his statement, Washington has adopted that it is meaningless to keep troops in Afghanistan 20 years later. Because Washington, which entered Afghanistan with the slogan of war on terrorism, has faced an increasing reaction both in Afghanistan and in the U.S. in recent years. In addition, it would

ABD ve NATO askerinin Afganistan'dan çekilmeye başlamasıyla beraber adım adım ilerleyen Taliban'ın 15 Ağustos 2021 tarihinde beklenmedik bir hızla başkent Kabil'i çatışmasız bir şekilde alması, tüm dünyayı bir kez daha şaşkına çevirmiştir. Afgan hükümetinin düşmesi ve Taliban'ın ülke kontrolünü neredeyse tamamen ele geçirmesiyle Afganistan'da ciddi bir kaos yaşanmaktadır. Afganistan'da 20 yıl sonra tekrar yönetime gelen Taliban, birçok soru işaretini beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede Afganistan'ın geleceğinin nasıl şekilleneceği, bölgesel ve küresel etkilerinin ne olacağı tartışılması gereken bir konudur.

Peki ABD, Afganistan'dan neden çekildi? Her şeyden önce, ABD her ne kadar Afganistan'dan apar topar çekilmiş gibi görünse de, Washington'un Afganistan'dan çekileceğinin çok daha önceden planlandığı bilinmektedir. Aslında ABD'nin Şubat 2020'de Katar'ın başkenti Doha'da Taliban ile Afganistan'a Barışı Getirme Anlaşması'nı imzalaması, artık Afganistan'ın geleceği ve kaderini Afganlıların eline bırakmaya karar verdiğini göstermiştir [ABD Federal Hükümeti, 2020]. Washington'un söz konusu tutumunu daha da netleştiren ABD Başkanı Joe Biden, 14 Nisan 2021 tarihinde yaptığı açıklamada 11 Eylül 2021 tarihine kadar tüm ABD askerlerinin Afganistan'ı tamamen terk edeceğini bildirmiştir [Beyaz Saray, 2021]. Zaten Biden'in söz konusu açıklamasında belirttiği gibi, Washington, 20 yılın ardından Afganistan'da asker tutmanın anlamsız olduğu noktasına gelmiştir. Çünkü Afganistan'a terörizmle savaş sloganıyla giren Washington, son yıllarda gerek Afganistan'da, gerekse ABD'de giderek ar-

* MA, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, kaztegin@hotmail.com

be costly for the U.S., which lost 2.352 lives and spent 2.313 trillion dollars in the 20-year Afghanistan war, to retain troops there [U.S. Department of Defense, 2021; Brown University, 2021].

As a matter of fact, the withdrawal of the U.S. from Afghanistan can be considered a geostrategic step. It is obvious that the U.S., which withdraws from Afghanistan, will also withdraw from Iraq and Syria in the short term. Thus, it can be predicted that the U.S., which has reduced its military expenditures in the Middle East, will largely shift its power to the Indo-Pacific region. This could be associated with the fact that the U.S. and its allies, which are disturbed by the increasing geopolitical and geoeconomic moves of rising China in the Indo-Pacific region, have now started to focus on this region. Already under the shadow of the U.S.-China Trade War, while the alliance of the U.S., Australia, Japan and India against China increased in the Indo-Pacific region, Germany and France also joined the alliance. In this context, the Biden administration, which pursued a deeper strategy against China compared to the Trump administration, has started to strengthen its comprehensive political, commercial-economic and military cooperation with Taiwan and other countries in the region that have had conflicts with China over the islands for years, as well as further consolidating relations with the U.S. allies. Considering that the U.S., which has withdrawn from Afghanistan and started to withdraw from Iraq and Syria, can "save" billions of dollars in military expenditures and it can be predicted that Washington will strengthen its military position in the Indo-Pacific region in order to reduce Beijing's influence in the region in the coming period. In this respect, the Indo-Pacific region, which has been the scene of a fierce rivalry between the U.S. and China in recent years, may come to the fore in Washington's next geopolitical games.

It is possible to say that the U.S. wants to leave Afghanistan, which has become

tan bir tepkiyle karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca, 20 yıllık Afganistan savaşında 2.352 can kaybı veren ve 2.313 trilyon dolar harcayan ABD'nin artık Afganistan'da asker tutması, çok daha pahalıya mal olacak gibi görünüyordu [ABD Savunma Bakanlığı, 2021; Brown Üniversitesi, 2021].

Nitekim ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi jeostratejik bir adım olarak değerlendirilebilir. Afganistan'dan çekilen ABD'nin kısa vadede Irak ve Suriye'den de çekileceği aşıkardır. Böylece Orta Doğu'daki askeri harcamalarını azaltan ABD'nin gücünü büyük ölçüde Hint-Pasifik bölgesine kaydıracağı tahmin edilebilir. Çünkü yükselen Çin'in bölgedeki giderek artan jeopolitik ve jeoekonomik hamlelerinden rahatsız olan ABD ve müttefiklerinin özellikle Hint-Pasifik bölgesine odaklanmaya başladığı söz konusudur. Zaten ABD-Çin Ticaret Savaşı gölgesinde Hint-Pasifik bölgesinde Çin'e karşı ABD, Avustralya, Japonya ve Hindistan ittifakı artarken, Almanya ve Fransa da söz konusu ittifaka katılmıştır. Bu bağlamda Trump yönetimine kıyasla Çin'e karşı daha derin bir strateji izleyen Biden yönetimi, ABD müttefikleri ile ilişkileri daha da pekiştirmenin yanı sıra, bölgede Tayvan ve yıllardır adalar üzerinden Çin ile anlaşmazlık yaşayan diğer ülkelerle kapsamlı siyasi, ticari-ekonomik ve askeri iş birliğini güçlendirmeye başlamıştır. Afganistan'dan çekilen ve Irak ve Suriye'den çekilmeye başlayan ABD'nin askeri harcamalarda milyarlarca dolar "tasarruf edebileceği" dikkate alındığında, önümüzdeki dönemde Washington'un Pekin'in Hint-Pasifik bölgesindeki etkisini azaltmak için bölgedeki askeri konumunu güçlendireceği tahmin edilebilir. Bu minvalde, son yıllarda ABD ve Çin arasındaki şiddetli bir rekabete sahne olmaya başlayan Hint-Pasifik bölgesi, Washington'un bundan sonraki jeopolitik oyunlarında daha ön plana çıkabilir.

Ayrıca, ABD'nin, kendisi çekildikten sonra daha da istikrarsız olan Afganistan'ı tüm mevcut ve olası sorunlarıyla bölgedeki rakipleri Rusya, Çin ve İran'a bırakmak istediği de söylenebilir. Afganistan'da Taliban'ın

more unstable after its withdrawal, to its rivals in the region, to Russia, China and Iran, with all its current and potential problems. The U.S. already knew that in the event of serious chaos after the Taliban's takeover of Afghanistan, all possible threats that would arise would worry the countries of the region, especially Russia, China and Iran. It can be seen that Russia, China and Iran will focus more on Afghanistan in the coming period, which is concerned that Afghanistan, which has been captured by the Taliban, will become a difficult problem for neighboring countries. While these countries focus on Afghanistan, the U.S. may seek to strengthen its position in other regions, especially in the Indo-Pacific region.

However, China approaches with great interest to Afghanistan, which the U.S. left. In this context, on July 28th 2021, the Beijing administration hosted the high-level Taliban delegation led by Mullah Abdulgani Baradar and gave the message about its readiness to cooperate with the Taliban [Chinese Ministry of Foreign Affairs, 2021]. It is possible to explain China's approach towards the Taliban for several reasons. First of all, China, which is concerned about the stability and security of the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, has had various dialogues with the Taliban in the past. Therefore, the goal of ensuring the stability and security of the East Turkistan region is in the background of China's relations with the Taliban. According to Chinese data, while the bilateral trade volume between China and Afghanistan amounted to 550 million dollars in 2020, China's foreign direct investment in Afghanistan reached 630 million dollars as of December 2020 [Chinese Embassy in Afghanistan, 2021]. However, it can be predicted that China will be more cautious about recognizing the Taliban administration.

It is the Afghan people who have once again lost in the Afghanistan war, the winner of which is uncertain. It is a big question whether the Taliban, who has won

yönetimi ele geçirmesiyle ciddi bir kaos yaşanması durumunda ortaya çıkacak tüm olası tehditlerin Rusya, Çin ve İran başta olmak üzere bölge ülkelerini edişelendireceğini, ABD'nin öngörememesi düşünülemez. Taliban'ın ele geçirdiği Afganistan'ın komşu ülkeler için zorlu bir sorun haline gelmesinden endişe duyan Rusya, Çin ve İran'ın, önümüzdeki dönemde Afganistan'a daha çok odaklanacağına kesin gözle bakılabilir. Söz konusu ülkeler Afganistan konusuna odaklanırken, ABD ise, daha çok Hint-Pasifik bölgesi başta olmak üzere diğer bölgelerdeki konumunu güçlendirmeye yönelebilir.

Ancak, ABD'nin terk ettiği Afganistan'a Çin yoğun bir ilgiyle yaklaşmaktadır. Bu bağlamda 28 Temmuz 2021 tarihinde Pekin yönetimi, Molla Abdulgani Baradar liderliğindeki üst düzey Taliban heyetine ev sahipliği yaparak Taliban ile iş birliğine hazır olduğu mesajını vermiştir [Çin Dışişleri Bakanlığı, 2021]. Çin'in Taliban'a yönelik söz konusu yaklaşımını birkaç sebeple açıklamak mümkündür. İlk olarak, Sincan Uyghur Özerk Bölgesi olarak adlandırılan Doğu Türkistan bölgesinin istikrarı ve güvenliğinden endişe duyan Çin, geçmişte de Taliban ile çeşitli diyaloglarda bulunmuştur. Dolayısıyla Çin'in Taliban ile temasının arka planında Doğu Türkistan bölgesinin istikrarı ve güvenliğini sağlama hedefi yer almaktadır. İkinci olarak, ABD'nin Afganistan'da çekilmesi, Çin'in ülkedeki ticari-ekonomik ve yatırım imkanlarını artıracak da söylenebilir. Çin verilerine göre, 2020 yılında Çin-Afganistan ikili ticaret hacmi 550 milyon dolar olarak gerçekleşirken, Aralık 2020 itibarıyla Çin'in Afganistan'daki doğrudan yabancı yatırımı 630 milyon dolara ulaşmıştır [Çin'in Afganistan Büyükelçiliği, 2021]. Fakat Çin'in Taliban yönetimini tanıma konusunda daha temkinli olacağı da tahmin edilebilir.

Sonuç olarak, kazananı belli olmayan Afganistan savaşında bir kez daha kaybeden Afgan halkı olmuştur. Afganistan'da yönetimi kazanan Taliban'ın barışı kazanıp

power in Afghanistan, will win the peace. The U.S. came and went, but the ongoing political, social, economic, religious and ethnic problems in Afghanistan were left behind. It is not yet clear what kind of management approach the Taliban will adopt in the future, which is trying to display a moderate approach for now. It can be stated that these problems will deepen in Afghanistan, which is in chaos and uncertainty. The country is already at the doorstep of a bloody civil war. Even Afghan youth, born in 2001, when the Afghanistan War took place, is now 20 years old. On the one hand, there are young people whose families and relatives were oppressed by the Taliban in the past or who grew up witnessing bomb attacks, on the other hand, there are young people raised by the Taliban. In addition, considering the ethnic and religious differences in Afghanistan, it seems difficult to achieve peace in the country. Moreover, it cannot be ignored that interest groups inside and outside the country will fuel the political, social, economic, religious and ethnic problems in Afghanistan according to their own interests.

In summary, it seems unlikely that peace and stability will be achieved in Afghanistan, at least in the next few years. It is unclear how long the Taliban's power, which is trying to establish the Islamic Emirate of Afghanistan, will last. Destabilizing Afghanistan is also facing major economic problems. From the point of view of the Central Asian countries neighboring Afghanistan, the return of the Taliban to power in Afghanistan can be considered as a big problem for these countries. Therefore, Central Asian countries should closely monitor the situation in Afghanistan and are prepared for all kinds of threats. Considering that the Taliban will try to consolidate its power and stabilize its power in Afghanistan in the next few years, it can be predicted that it will not enter into any conflicts with neighboring countries. Therefore, it is vital for Central Asian countries to cooperate more closely with Afghanistan.

kazanmayacağı büyük bir soru işaretidir. ABD geldi, gitti. Ancak Afganistan'da süregelen siyasi, sosyal, ekonomik, dini ve etnik sorunlar artarak birikti. Şimdilik ılımlı bir yaklaşım sergilemeye çaba gösteren Taliban'ın gelecekte nasıl bir yönetim anlayışını benimseyeceği henüz belli değildir. Kaos ve belirsizlik içerisindeki Afganistan'da söz konusu sorunların daha da derinleşeceği beklenebilir. Ülke zaten kanlı bir iç savaşın kapısındadır. Afganistan Savaşı patlak verdiği 2001'de doğan Afgan gençleri artık 20 yaşındadır. Bir tarafta geçmişte ailesi ve akrabaları Taliban'dan baskı gören ya da bombalı saldırılara tanık olarak büyüyen gençler varken, diğer tarafta Taliban'ın yetiştirdiği gençler bulunmaktadır. Ayrıca Afganistan'daki etnik ve dini farklılıklar göz önüne alındığında, ülkede barışın sağlanması zor gibi gözükmektedir. Üstelik ülke içindeki ve dışındaki çıkar gruplarının da Afganistan'daki siyasi, sosyal, ekonomik, dini ve etnik sorunları kendi çıkarlarına göre körukleyeceği de göz ardı edilemez.

Özet olarak, Afganistan'da en azından önümüzdeki birkaç yıl içinde barış ve istikrarın sağlanması pek olası görünmemektedir. Afganistan İslam Emirliği'ni kurmaya çalışan Taliban'ın iktidarının ne kadar süreceği de belli değildir. İstikrarsızlaşan Afganistan büyük ekonomik sorunlar ile de karşı karşıya gelmektedir. Afganistan ile komşu olan Orta Asya ülkeleri açısından bakıldığında, Taliban'ın Afganistan'da yeniden idareyi ele geçirmesi, söz konusu ülkeleri için de büyük bir sorun olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla Orta Asya ülkeleri Afganistan'daki durumu yakından takip etmeli ve her türlü tehdide hazırlıklı olmalıdır. Tabii ki, önümüzdeki birkaç yıl içinde Taliban'ın Afganistan'daki gücünü pekiştirmeye ve istikrarı sağlamaya çalışacağı göz önüne alındığında, komşu ülkelerle herhangi bir çatışmaya girmeyeceği de tahmin edilebilir. Bu yüzden Orta Asya ülkelerinin Afganistan konusunda daha yakın iş birliği içinde olmaları hayati önem taşımaktadır.

References

Brown University (2021). U.S. costs to date for the war in Afghanistan. Retrieved from <https://watson.brown.edu/costsofwar/figures/2021/human-and-budgetary-costs-date-us-war-afghanistan-2001-2022>. Accessed on 02.09.2021.

Chinese Ministry of Foreign Affairs (2021). Wang Yi meets with the head of the Afghan Taliban political commission Mullah Abdul Ghani Baradar. Retrieved from https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1895950.shtml. Accessed on 03.09.2021.

Chinese Embassy in Afghanistan (2021). China-Afghanistan trade-economic relations. Retrieved from <http://af.china-embassy.org/chn/zagx/ztgk/t1097560.htm>. Accessed on 04.09.2021.

United States Department of State (2020). Agreement for bringing peace to Afghanistan between the Islamic Emirate of Afghanistan which is not recognized by the United States as a state and is known as the Taliban and the United States of America. Retrieved from <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/Agreement-For-Bringing-Peace-to-Afghanistan-02.29.20.pdf>. Accessed on 01.09.2021.

United States Department of Defense (2021). Taliban take Kabul, U.S. troops arrive to facilitate departures. Retrieved from <https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/2732900/taliban-take-kabul-us-troops-arrive-to-facilitate-departures/>. Accessed on 02.09.2021.

White House (2021). Remarks by President Biden on the way forward in Afghanistan. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/04/14/remarks-by-president-biden-on-the-way-forward-in-afghanistan/>. Accessed on 01.09.2021.

Kaynaklar

ABD Federal Hükümeti (2020). Afganistan'a barışı getirme anlaşması. Alınan yer: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/Agreement-For-Bringing-Peace-to-Afghanistan-02.29.20.pdf>. Erişim tarihi: 01.09.2021.

ABD Savunma Bakanlığı (2021). Taliban Kabil'i aldı, ABD Askerleri geri çekilmeyi kolaylaştırmak için geldi. Alınan yer: <https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/2732900/taliban-take-kabul-us-troops-arrive-to-facilitate-departures/>. Erişim tarihi: 02.09.2021.

Beyaz Saray (2021). Başkan Biden'ın Afganistan'da geleceğe ilişkin açıklamaları. Alınan yer: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/04/14/remarks-by-president-biden-on-the-way-forward-in-afghanistan/>. Erişim tarihi: 01.09.2021.

Brown Üniversitesi (2021). ABD'nin Afganistan savaşının bugüne kadarki maliyeti. Alınan yer: <https://watson.brown.edu/costsofwar/figures/2021/human-and-budgetary-costs-date-us-war-afghanistan-2001-2022>. Erişim tarihi: 02.09.2021.

Çin Dışişleri Bakanlığı (2021). Wang Yi, Afganistan'daki Taliban Siyasi Komitesi Başkanı Baradar ile görüştü. Alınan yer: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1895950.shtml. Erişim tarihi: 03.09.2021.

Çin'in Afganistan Büyükelçiliği (2021). Çin-Afganistan ticari-ekonomik ilişkileri. Alınan yer: <http://af.china-embassy.org/chn/zagx/ztgk/t1097560.htm>. Erişim tarihi: 04.09.2021.

POLITICAL PROCESSES IN THE EURASIAN REGION

AVRASYA COĞRAFYASINDA POLİTİK SÜREÇLER

CHANGES AFTER THE PARLIAMENTARY ELECTIONS FOR THE MAZHILIS IN KAZAKHSTAN KAZAKİSTAN PARLAMENTOSU MECLİS SEÇİMLERİ VE GÖZLEMLENEN DEĞİŞİM

*Erkinbek Turgunov **

Along with the Mazhilis, the lower chamber of the Parliament of the Republic of Kazakhstan, the elections of deputies of regional, city and district local representative bodies, known as Maslikhats, were held simultaneously. In his address to the nation on October 21, 2020, the President of the Republic of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev announced the decree scheduling the regular parliamentary elections for the Mazhilis for January 10, 2021. The previous parliamentary elections of the Mazhilis were held in 1995, 1999, 2004, 2007, 2012 and 2016, three of which were held early.

Since independence, numerous arrangements have been made in Kazakhstan to improve the legislative process, as prior to these elections certain changes were made in the work of the Mazhilis and Maslikhats. As was stated by the President of Kazakhstan on October 21, 2020, the work of the Mazhilis of the 7th Convocation would be committed to democracy and transparency. Since the announcement of the election up until the election day there had been noticeable activity among political parties so that the political life in the country is catching up with the contemporary developments in the world. The multiparty system facilitates the participation of the population in political life, and the recent modifications of the legal procedures enhanced the work of the governmental entities. The issue of the constitutional clause "On the Parliament of the Republic of Kazakhstan and the Status of its Deputies" along with

Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu'nun alt kanadı olan Meclis ile bölge, il ve ilçe maslihatları için milletvekili seçimleri yapıldı. Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev, 21 Ekim 2020'de ulusa hitaben yaptığı konuşmada, 10 Ocak 2021'de Parlamento Meclisi milletvekillerinin olağan seçimlerinin yapılmasına ilişkin Karar'ı imzaladığını açıkladı. Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Meclis seçimleri, geçmişte 1995, 1999, 2004, 2007, 2012 ve 2016 yıllarında gerçekleşmiştir. Bunlardan üçü, planlanan tarihten daha erken yapılmıştır.

Bağımsızlıktan bu yana Kazakistan'da, yasama organının çalışma sürecini iyileştirmek için çok sayıda düzenleme yapıldı. Yapılan bu seçim öncesinde, Meclis ve Maslihatların çalışma usullerinde birtakım değişiklikler gerçekleştirildi. Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev, 21 Ekim 2020 tarihli konuşmasında 7. Dönem Meclisi, çalışmalarında demokrasi ve şeffaflığa daha fazla önem verileceğini ifade etti. Seçim gününün ilanından seçimlere kadar geçen süreçte, partilerin siyasi faaliyetlerinde hissedilir bir artış gözlemlenmiştir. Bu bağlamda siyasal hayatın, çağın gelişmelerine göre iyileştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Çok partili siyasal yapı, insanların siyasal katılıma fırsat yaratmaktadır. İlgili kanunlarda yapılan son değişiklikler kamu kuruluşlarının çalışmalarına yeni bir ivme kazandırdı. "Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu ve Milletvekilleri Statüsü Hakkında" anayasa maddesi ile "Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu Komite ve Komisyonları Hakkındaki" kanunda düzenlemeler yapılarak muhalefet partilerine daha fazla fırsat eşitliği

* PhD Student, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, erkinbek230388@gmail.com

the law "On Committees and Commissions of the Parliament of the Republic of Kazakhstan" facilitate further opportunities for the opposition parties, which strengthens public trust in political institutions. As a result, one of the chairs and two secretaries of the Mazhilis standing committees will be elected from among the deputies of the parliamentary opposition. In addition, the provisions of the constitution law "On Elections in the Republic of Kazakhstan" and the law "On Political Parties" created for the first time in Kazakhstan a mandatory 30% quota for youth and women, expanding the representation of women and young people in the parliament [Egemen Kazakhstan, 2021].

According to the Central Election Commission (CEC), 63.3% of the 11.915.903 eligible voters in Kazakhstan cast their ballots at 10.060 polling stations [CEC, 2021a]. According to the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan, 66 polling stations were set in 53 countries for Kazakh citizens living abroad [Ministry of Foreign Affairs of Kazakhstan, 2021]. CEC Chairman Berik Imashev noted the importance of elections for democracy and public life in the country. Imashev thanked local and international observers for their support in the organization of the elections, as well as for their contribution in holding transparent and fair elections. According to the CEC, a total of 398 observers from 10 international organizations took part in the elections, including the Commonwealth of Independent States (CIS) - 179; CIS Inter-parliamentary Assembly - 48; OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights - 42; Shanghai Cooperation Organization - 15; Parliamentary Assembly of Turkic-speaking countries - 9; OSCE Parliamentary Assembly - 9; Parliamentary Assembly of the Collective Security Treaty Organization - 7; Turkish Council - 7; Organization of Islamic Cooperation - 4; The EU Delegation to Kazakhstan - 2, or a total of

sağlandı. Bu bu yeni düzenlemelerin, toplumun siyaset kurumuna olan güvenini daha da artırdığı söylenebilir. Neticede Meclisin daimi komitelerinin başkanlarından birinin ve iki sekreterinin, muhalefet partilerinin milletvekilleri arasından seçileceği ifade edildi. Ayrıca "Kazakistan Cumhuriyeti Seçimleri Hakkındaki Kanun" ile "Siyasi Partiler Hakkındaki Kanun"da yapılan değişiklik, Kazakistan'da ilk kez parti listelerinde gençlere ve kadınlara %30 oranında kota getirerek kadın ve gençlerin parlamentoya girmesine imkan yarattı [Egemen Kazakistan, 2021].

Kazakistan'ın Merkez Seçim Komisyonu'na (MSK) göre Kazakistan'daki oy verme hakkına sahip 11.915.903 seçmenin %63.3'ü kurulan 10.060 sandıkta oyunu kullandı [MSK, 2021a]. Kazakistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı verilerine göre yurt dışında yaşayan Kazakistan vatandaşları için de 53 ülkede 66 seçim sandığı kuruldu [Kazakistan Dışişleri Bakanlığı, 2021]. MSK Başkanı Berik İmaşev, yaptığı açıklamada seçimlerin ülke demokrasisi ve toplum yaşamındaki önemine dikkat çekti. İmaşev, yerli ve yabancı gözlemcilere, seçimlerin gerçekleştirilmesinde verdikleri destekten, açık ve adil seçimlerin yapılmasındaki katkılarından dolayı da teşekkür etti. MSK verilerine göre, toplam 10 uluslararası kuruluştan toplam 398 gözlemci seçimlerde görev yaptı. Bunlardan, 179'u Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan (BDT), 48'i BDT Parlamentolar Arası Asamblesi'nden, 42'si Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu'ndan, 15'i Şanghay İşbirliği Örgütü'nden, 9'u Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi'nden, 9'u AGİT Parlamenter Asamblesi'nden, 7'si Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü Parlamenter Asamblesi'nden, 7'si Türk Konseyi'nden, 4'ü İslam İşbirliği Teşkilatı'ndan, 2'si AB Kazakistan Delegasyonu'ndan toplam 322 gözlemci ile 31 ülkeden bireysel düzeyde 76 bağımsız gözlemci seçim sürecini izledi [MSK, 2021b].

322 observers from 31 countries, as well as and 76 independent observers at the individual level [CEC, 2021b].

On January 12, 2021, the CEC of the Republic of Kazakhstan announced the results of the election. According to the latest official results, the 5 parties participating in the elections received the following votes: Nur Otan party - 5.148.074 votes (71.09%), Ak Zhol party - 792.828 votes (10.95%), People's Party of Kazakhstan - 659.019 votes (9.10%), the "Auyl" party - 383.023 votes (5.29%), and the "Adal" party - 258.618 votes (3.57%). According to Article 97/1 of the law "On Elections in the Republic of Kazakhstan," the following parties that passed the electoral threshold of 7% became entitled to representation to form the Mazhilis of the 7th Convocation: 76 deputies from the Nur Otan party, 12 deputies from Ak Zhol party and 10 deputies from the People's Party of Kazakhstan [CEC, 2021c].

On January 11, 2021, elections of candidates for Mazhilis of the 7th Convocation were held by the Assembly of People of Kazakhstan (APK). Accordingly, at the 28th session of the APK held in Nur-Sultan, 351 out of 504 members of the APK took part in the voting and elected 9 deputies [CEC, 2021c].

There were many peculiarities of this election. First, it coincides with the 30th anniversary of Kazakhstan's independence. Second, the election was held during the term of the second President in the history of the country, who was elected on June 10, 2019. Third, both the ruling political party and opposition parties were well prepared for the elections. Besides, the Communist Party of Kazakhstan, which was represented at the Mazhilis of the 6th convocation, changed its name to the People's Party of Kazakhstan shortly before the elections. In this election, the party received 7.19% of the votes and entered the Mazhilis with

Kazakistan Cumhuriyeti MSK, 12 Ocak 2021 tarihinde seçim sonuçlarını açıkladı. Son resmi sonuçlara göre seçimlere katılan 5 partiden; Nur Otan Partisi 5.148.074 oy (%71.09), Ak Jol Partisi 792.828 oy (%10.95), Kazakistan Halk Partisi 659.019 oy (%9.10), Auyl Partisi 383.023 oy (%5.29) ve Adal Partisi 258.618 oy (%3.57) aldı. Kazakistan Seçimleri Hakkındaki Kanun'un 97. maddesinin 1. fıkrasına göre, Parlamentodaki sandalye dağılımında %7'lik barajı geçen; Nur Otan Partisi'nden 76 milletvekili, Ak Jol Partisi'nden 12 milletvekili ve Kazakistan Halk Partisi'nden 10 milletvekili Meclisin 7. Dönem üyelerini oluşturdu [MSK, 2021c].

11 Ocak 2021 tarihinde, Kazakistan Halklar Asamblesi (KHA) bünyesindeki 7. Dönem Meclis adaylarının seçimi de yapıldı. KHA'nın Nur-Sultan'da gerçekleşen 28. kurultayında, 504 üyeden 351'i oylamaya katılarak KHA'nın 9 milletvekilini seçti [MSK, 2021c].

Bu seçimlerde bir kısım ilklerin yaşandığını da belirtmek gerekir. Bunlardan ilki, seçimlerin, Kazakistan'ın bağımsızlığının 30. yıldönümüne denk getirilmiş olmasıdır. İkincisi, 2019'da yapılan ve ülkenin ikinci Cumhurbaşkanı'nın seçildiği Cumhurbaşkanı Seçimleri'nden sonra gerçekleşmiş olmasıdır. Üçüncüsü, siyasal iktidarın, sağlamış olduğu siyasal atmosferde muhalefet partileri, bu seçime iyi düzeyde hazırlanabilmiştir. Diğer dikkat çeken bir gelişme ise 6. Dönem'de de Meclis'te temsil edilen Kazakistan Komünist Halk Partisi'nin, seçime kısa bir süre kala adını Kazakistan Halk Partisi olarak değiştirmesidir. Son seçimde Kazakistan Halk Partisi, oyların %7.19'unu alarak bu dönem de Meclis'e 7 milletvekili sokmayı başardı. 5. Dönem ve 6. Dönem de Meclis'te temsil edilen Ak Jol partisi için bu seçimin kolay geçtiği söylenemez. Rekabet düzeyi yüksek geçen seçimlerde seçmenin güvenini kaybetmemek için Ak Jol güçlü bir seçim programı geliştirdi. Yine de 10 yıldır Meclis'te temsil edilen Parti, önceki seçimlerdeki tecrübesiyle tarihinin en yüksek oy oranı olan %10.18'le seçmenden

7 deputies. This election did not go very smoothly for the Ak Zhol party, which was part of the Mazhilis of the 5th and 6th convocations. Due to tough competition, the Ak Zhol party had to develop a strong election campaign in order not to lose the trust of the electorate. Nevertheless, the political organization, which has been in the Mazhilis for 10 years, gained 10.18% of the votes on January 10, 2021, the highest rate in the history of the party, thanks to its experience in previous elections. The role of the Nur Otan party under the leadership of the First President of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, is crucial in the political life of Kazakhstan. Since its establishment, the economic, social, health and educational development of the people of Kazakhstan has been directly linked to this party's program. Since independence, despite changes in the vote ratio, the Nur Otan party, which has been the clear winner in all elections, has solid financial and human resources. Therefore, as in the past, the Nur Otan party had once more gained the trust and support of the people of Kazakhstan [Egemen Kazakhstan, 2021].

On January 15, the President of Kazakhstan Tokayev took part in the first session of the Mazhilis of the 7th convocation. Expressing gratitude to the deputies of the 6th convocation for the adoption of 410 laws over the past 5 years, the President wished success to the deputies of the 7th convocation. Referring to the fact that the current Mazhilis was summoned on the eve of the 30th anniversary of Kazakhstan's independence and the 25th anniversary of the parliamentary system, the President emphasized the importance for the state to conduct research in all areas, determine priorities, develop the rule of law and increase the trust of the people in the government on the eve of the endeavors to come. He stressed the need for gradual reforms, expanding the competence of local authorities, modernization of the

büyük destek gördü. Kazakistan'ın Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in liderliğindeki Nur Otan Partisi'nin, Kazakistan'ın siyasi yaşamında çok özel bir yeri bulunmaktadır. Kuruluşundan bu yana, Kazakistan halkının ekonomik, sosyal, sağlık ve eğitim alanlarındaki gelişiminin, Nur Otan Partisi'nin programı ile yakından bağlantılı olduğu bilinmektedir. Zira bağımsızlıktan bugüne, oy oranlarındaki değişime rağmen, seçimlerin açık ara kazananı olan Nur Otan Partisi, mali imkanlarının yanı sıra güçlü insan kaynağına sahiptir. Bu kapasitesi ile Nur Otan Partisi, geçmişte olduğu gibi Kazakistan halkının destek ve güvenini bir kez daha kazanmıştır [Egemen Kazakistan, 2021].

15 Ocak'ta Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev, Meclis'in 7. Dönem'inin ilk oturumuna katıldı. Cumhurbaşkanı, 6. Dönem milletvekillerini, son 5 yılda 410 yasanın kabulü sürecindeki çalışmalarından ötürü tebrik ederek, 7. Dönem milletvekillerine başarılar diledi. Kazakistan'ın bağımsızlığının 30. yıldönümü ve parlamenter sistemin 25. yıldönümü arifesinde teşkil ettirilen Meclis'in önemine değinen Cumhurbaşkanı, devletin, yeni atılımlar öncesinde, tüm alanlarda araştırmalar yapması, öncelikler belirlemesi, hukuk devletini geliştirmesi ve toplumun hükümete olan güvenini artırmak için gayrette bulunması gerektiğini vurguladı. Tokayev, konuşmasında aşamalı şekilde gerçekleştirilecek reformlarla, yerel yönetimlerin yetkilerinin genişletileceği, yönetim sistemi ve yarı kamu sektörünün modernize edileceği, dijitalleşmenin yaygınlaştırılacağı ve şeffaflığın sağlanacağı üzerinde durdu. Aynı zamanda eğitim alanına öncelik tanınacağı, bölgeler arası eğitim ve sosyal kesimler arasındaki eşitsizliğin azaltılmasını amaçlayan projelerin başlatılacağını da sözlerine ekledi. Diğer taraftan, siyasi reformların ön koşulu olarak mahallelerde aşamalı olarak seçimlerin yapılmasının önemi üzerinde duran Tokayev, seçim barajının %7'den %5'e kadar indirilmesi yönünde çalışmalar yapılacağını ve bunun yanında siyasi partilerin seçimlere

management system and the semi-public sector, expanding the scope of digitalization, thereby further improving transparency. He noted the urge to prioritize the educational sector and to eliminate the educational and social gap between regions. On the other hand, Tokayev emphasized the gradual introduction of elections in the neighborhoods as a precondition for political reforms and stated that the election threshold could be reduced from 7% to 5% to ensure active participation of political parties in the elections [Official website of the President of Kazakhstan, 2021].

Nurlan Nigmatullin, who served as the Chair of the Mazhilis of the 5th and 6th convocations, was elected as the Chair of the Mazhilis of the 7th Convocation by the unanimous support of the deputies. After the new members had sworn in, the members and chairs of the Standing Commissions in the Mazhilis were also determined. During that process, chairs of two commissions were elected from the members of the Ak Jol Party and the Kazakhstan People's Party [Kazinform, 2021].

Ultimately, the "COVID-19 pandemic" had affected Kazakhstan any other country in the world. In order to quickly overcome an economic crisis that could emerge due to the pandemic, a number of legislative reforms would be necessary. On the other hand, the outcome of this election might have satisfied the expectations of the population. It can be said that the renewed Mazhilis strengthened the expectations for the economic and social development of Kazakhstan, and further increased political participation. Meanwhile, the recent elections of the Mazhilis on the eve of the 30th anniversary of the Independence of Kazakhstan, formed by the ruling party and other parties that gained public trust, will form a basis for the welfare of the country, equal opportunities and the development of democracy in Kazakhstan.

daha aktif katılımının temin edileceğini belirtti [Kazakistan Cumhurbaşkanı resmi web sitesi, 2021].

Meclis'te 5. Dönem ve 6. Dönem'de de Başkan olarak görev yapan Nurlan Nigmatullin, Nur Otan Partisi milletvekillerinin teklifi üzerine, üyelerin tamamının desteğini alarak 7. Dönem Meclisi'nin de Başkanı seçilmiştir. Yeni üyelerin göreve başlamasından sonra Meclis'teki Daimi Komisyonlar'ın üye ve başkanları da belirlenmiştir. Bu yeniden görevlendirme sürecinde Ak Jol Partisi ve Kazakistan Halk Partisi üyelerinden iki Komisyon için birer Başkan seçilmiştir [Kazinform, 2021].

Sonuç olarak COVID-19 salgınının tüm dünyada olduğu gibi, Kazakistan'ı da etkilediği bilinmektedir. Salgın sebebiyle yaşanması muhtemel bir ekonomik krizin üstesinden hızlı bir şekilde gelebilmek amacıyla yasalarda bir dizi reformların yapılması gerekmektedir. Diğer taraftan, yapılan bu seçimin vatandaşın beklentilerini, karşılayacağı da düşünülmektedir. Seçimlerle yenilenen Meclis'in, hem Kazakistan'ın ekonomik ve sosyal kalkınması için hem de siyasal katılımın daha da artırılması yönündeki beklentileri güçlendirdiği söylenebilir. Bu esnada, Kazakistan Cumhuriyeti Bağımsızlığının 30. yıldönümü öncesinde Meclis üyelerinin yenilenmesinin, ülkenin kalkınmasına ivme kazandıracağı beklenmektedir. Kazakistan'ın refahı için iktidar partisi ile birlikte, halkın güvenini kazanmış diğer partilere de fırsat eşitliği sağlanmasının Kazakistan demokrasisinin gelişimine önemli katkılar sağlayacağı açıktır.

Kaynaklar

Egemen Kazakistan (2021). Devlet Başkanı'nın Meclis ve Maslihat milletvekillerinin seçim çağrısı. Alınan yer: <https://egemen.kz/article/252908-memleket-bass-hysynynh-madgilis-dgane-maslikhat-deputattary-say-lauyn-taghayyndau->. Erişim tarihi: 17.01.2021.

Egemen Kazakistan (2021). Hangi partinin şansı yaver gitti? Alınan yer: <https://egemen.kz/article/257356-qay-partiyanynh-asyghy-alshysynan-tusedi>. Erişim tarihi: 17.01.2021.

References

Central Election Commission (2021). Central Election Commission completed the accreditation of observers of international organizations and foreign countries. Retrieved from <https://www.election.gov.kz/kaz/news/releases/index.php?ID=6081>. Accessed on 17.01.2021.

Central Election Commission (2021). About the distribution of the Deputies of the Mazhilis of Parliament. Retrieved from <https://www.election.gov.kz/kaz/news/acts/index.php?ID=6195>. Accessed on 17.01.2021.

Central Election Commission (2021). Election of the Deputies of the Parliament of the Republic of Kazakhstan, elected by the People's Assembly of Kazakhstan. Retrieved from <https://www.election.gov.kz/kaz/news/releases/index.php?ID=6192>. Accessed on 17.01.2021.

Egemen Kazakhstan (2021). Head of state's call for the Mazhilis and Maslihat Deputies. Retrieved from <https://egemen.kz/article/252908-memleket-basshysynynh-madgilis-dgane-maslikhat-deputattary-saylaun-taghayyndau->. Accessed on 17.01.2021.

Egemen Kazakhstan (2021). Which party's chances gone together? Retrieved from <https://egemen.kz/article/257356-qay-partiyanynh-asyghy-alshysynan-tuse-di>. Accessed on 17.01.2021.

KazAkparat (2021). Heads of the Mazhilis committee were elected. Retrieved from https://www.inform.kz/kz/mazhilis-komitetterinin-toragalary-saylandy_a3741512?utm_campaign=recommendation&utm_source=ainews. Accessed on 17.01.2021.

Ministry of Foreign Affairs of Kazakhstan (2021). Citizens of Kazakhstan may participate in the regular elections of deputies of the Mazhilis of the Parliament of the Republic of Kazakhstan abroad. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/events/details/5249?lang=kk>. Accessed on 17.01.2021.

Official website of the Parliament of Kazakhstan (2021). History of Parliament. Retrieved from <http://www.parlam.kz/kk/mazhilis/history?id=history>. Accessed on 16.01.2021.

Official website of the President of Kazakhstan (2021). Kassym-Jomart Tokayev attended the opening of the first session of the 7th term of the parliament. Retrieved from http://www.akorda.kz/kz/events/astana_kazakhstan/participation_in_events/kasym-zhomart-tokayev-vii-shakyrylymdagy-parlamenttin-birinshi-sessiyasynyn-ashyluyna-katysty?fbclid=IwAR2gMbLUXEwuXk7ruPoPw1tgT_jtM0ydKS-j428exHnAbPUQI6Q3zKAX-eKA#/upload/annonce/ceb8ad8c720348c409b9d8fb06176d23.jpg. Accessed on 17.01.2021.

Kazakistan Cumhurbaşkanının resmi sitesi (2021). Kasım Comart Tokayev, Parlamento'nun 7. döneminin ilk oturumunun açılışına katıldı. Alınan yer: http://www.akorda.kz/kz/events/astana_kazakhstan/participation_in_events/kasym-zhomart-tokayev-vii-shakyrylymdagy-parlamenttin-birinshi-sessiyasynyn-ashyluyna-katysty?fbclid=IwAR2gMbLUXEwuXk7ruPoPw1tgT_jtM0ydKS-j428exHnAbPUQI6Q3zKAX-eKA#/upload/annonce/ceb8ad8c720348c409b9d8fb06176d23.jpg. Erişim tarihi: 17.01.2021.

KazAkparat (2021). Meclis komitesinin başkanları seçildi. Alınan yer: https://www.inform.kz/kz/mazhilis-komitetterinin-toragalary-saylandy_a3741512?utm_campaign=recommendation&utm_source=ainews. Erişim tarihi: 17.01.2021.

Kazakistan Parlamentosu'nun resmi web sitesi (2021). Tarihçe. Alınan yer: <http://www.parlam.kz/kk/mazhilis/history?id=history>. Erişim tarihi: 16.01.2021.

Kazakistan Dışişleri Bakanlığı (2021). Kazakistan vatandaşları, yurtdışında Kazakistan Parlamentosu seçimlerine katılabilirler. Alınan yer: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/events/details/5249?lang=kk>. Erişim tarihi: 17.01.2021.

Merkez Seçim Komisyonu (2021a). Merkez Seçim Komisyonu uluslararası kuruluşlar ve yabancı ülkelerin gözlemcilerinin akreditasyonunu tamamladı. Alınan yer: <https://www.election.gov.kz/kaz/news/releases/index.php?ID=6081>. Erişim tarihi: 17.01.2021.

Merkez Seçim Komisyonu (2021b). Parlamento vekillerinin dağılımı hakkında. Alınan yer: <https://www.election.gov.kz/kaz/news/acts/index.php?ID=6195>. Erişim tarihi: 17.01.2021.

Merkez Seçim Komisyonu (2021c). Kazakistan Halk Meclisi tarafından seçilen Kazakistan Parlamentosu milletvekillerinin seçimi yapıldı. Alınan yer: <https://www.election.gov.kz/kaz/news/releases/index.php?ID=6192>. Erişim tarihi: 17.01.2021.

POST-MERKEL GERMANY: PROBLEMS AND PROSPECTS MERKEL SONRASI ALMANYA: SORUNLAR VE BEKLENTİLER

*Omirbek Hanayi **

Social Democrat politician Olaf Scholz was approved as the new Federal Chancellor of the country by voting in the 20th term Bundestag of the Federal Republic of Germany on December 8th 2021. Olaf Scholz, who won 395 of the 707 votes used in the 736-member Bundestag, officially took the oath of office as the German Chancellor [German Bundestag, 2021a]. Thus, the era of Angela Merkel, who left an important mark in the political history of both Germany and the European Union (EU), by serving as chancellor uninterruptedly for 16 years, came to an end. Here's how the future of Germany after Merkel will be shaped with the new Chancellor Olaf Scholz is a subject that needs to be discussed.

In fact, in the 2021 German Bundestag elections held on September 26th 2021, the Social Democratic Party (SPD) surpassed the ruling Christian Democratic Union Party (CDU). Of the 45 political parties that participated in the Bundestag elections, which took place with a turnout of 76.6%, only 8 parties passed the 5% threshold and took their place in the 20th term Bundestag. According to the official results of the German Federal Election Board, in the 20th term Bundestag, the Social Democratic Party (SDP) has 206 seats with 25.7% of the votes, the Christian Democratic Union (CDU) 152 seats with 18.9% of the votes, the Green Party (Bündnis 90/Die Grünen) 118 seats with 14.8% of the votes, Free Democratic Party (FDP) 92 seats with 11.5% of the votes, Alternative for Germany (AfD) 83 seats with 10.3% of the votes, The Chris-

8 Aralık 2021 tarihinde Almanya Federal Cumhuriyeti'nin 20. Dönem Federal Meclisi'ndeki (Bundestag) oylamayla Sosyal Demokrat siyasetçi Olaf Scholz, ülkenin yeni Federal Şansölyesi olarak onaylandı. Toplam 736 üyeli Federal Meclis'te kullanılan 707 oyun 395'ini kazanan Scholz, yemin ederek Almanya Başbakanı görevine resmi olarak başladı [Alman Federal Meclisi, 2021a]. Böylece 16 yıl boyunca kesintisiz başbakanlık yaparak gerek Almanya'nın, gerekse Avrupa Birliği'nin (AB) siyasi tarihinde önemli iz bırakan Angela Merkel'in dönemi sona erdi. Bu çerçevede, Merkel sonrası Almanya'nın geleceğinin yeni Başbakan Olaf Scholz ile nasıl şekilleneceği tartışılması gereken bir konu olarak karşımızdadır.

Aslında 26 Eylül 2021 tarihinde gerçekleşen 2021 Almanya Federal Meclis seçimlerinde Sosyal Demokrat Partisi (SPD), iktidardaki Hristiyan Demokrat Birlik Partisi'ni (CDU) geride bırakmıştır. Ülkede %76.6'lık katılım oranıyla gerçekleşen Federal Meclis seçimlerine katılan 45 siyasi parti içinden sadece 8 parti %5'lik barajı geçerek 20. dönem Federal Meclis'inde temsil hakkı kazanmıştır. Almanya Federal Seçim Kurulu'nun resmi sonuçlarına göre, 20. dönem Federal Meclis'te sırasıyla Sosyal Demokrat Parti (SDP) %25.7 oyla 206 sandalye, Hristiyan Demokrat Birliği (CDU) %18.9 oyla 152 sandalye, Yeşiller Partisi (Bündnis 90/Die Grünen) %14.8 oyla 118 sandalye, Hür Demokratik Parti (FDP) %11.5 oyla 92 sandalye, Almanya için Alternatif (AfD) %10.3 oyla 83 sandalye, CDU'nun kardeş partisi Hristiyan Sosyal Birliği (CSU) %5.2 oy alarak 64 sandalye, Sol Partisi (DIE LINKE)

* MA, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, kaztegin@hotmail.com

tian Social Union (CSU), the sister party of the CDU 64 seats with 5.2% of the votes, the Party of the Left (DIE LINKE) 39 seats with 4.9% of the votes, and the Southern Schleswig Constituency Union (SSW) 1 seat with 0.1% of the votes [German Federal Electoral Board, 2021]. Despite being in second place in the 2017 German Bundestag elections, the SPD, which had the heaviest loss of votes in its history, came first in 2021 with an increase of 5.2% compared to the previous elections, which can be considered a big win for both the party and Scholz. In addition, the fact that Olaf Scholz, as the prime minister candidate of the SPD, was able to complete the coalition negotiations with the Greens and FDP in a short time seems to be an important success [Bild, 2021].

The success of Scholz, who won the Bundestag elections, depends on the policy he will follow from now on. First of all, Prime Minister Olaf Scholz can prioritize reducing the negative effects of the pandemic on the country's economy, by increasing the fight against the COVID-19 pandemic, which continues to shake the whole world. Already, Olaf Scholz, as the Finance Minister of the country prior to the election, played an important role in the creation of the EU's 750 billion euro bailout fund against the pandemic [Gries, 2021]. The SPD, FDP and the Greens jointly submitted to the German Bundestag the law to strengthen vaccination measures against the COVID-19 pandemic and amend other regulations regarding the pandemic on December 7th 2021 [German Bundestag, 2021b]. Both Germany and the EU continue to be among those most affected by the COVID-19 pandemic. According to the latest report of the World Health Organization (WHO), the total number of confirmed cases across the EU reached 88.925.399, of which 1.569.599 died as of December 5th 2021. In addition, 396.429 new cases were recorded in Germany, the second country

%4.9 oyla 39 sandalye ve Güney Schleswig Seçmen Birliği (SSW) %0.1 oyla 1 sandalye kazanmışlardır [Almanya Federal Seçim Kurulu, 2021].

2017 Almanya Federal Meclis seçimlerinde ikinci sırada yer almasına rağmen, tarihinin en ağır oy kaybını yaşayan SPD'nin 2021'de bir önceki seçimlere nazaran %5.2'lik artışla birinci olarak çıkması, hem parti için, hem de Scholz için büyük bir kazanç sayılabilir. Ayrıca SPD'nin başbakan adayı olarak Olaf Scholz'un, Yeşiller ve FDP ile koalisyon görüşmelerini kısa sürede tamamlayabilmesi de, önemli bir başarı olarak gözükmektedir [Bild, 2021].

Federal Meclis seçimlerinden kazançlı çıkan Scholz'un yönetiminde ne kadar başarılı olabileceği onun bundan sonra izleyeceği politikalara bağlıdır. Burada öncelikle belirtmek gerekir ki, Başbakan Olaf Scholz, her şeyden önce tüm dünyayı sarsmaya devam eden COVID-19 salgını ile mücadeleyi artırarak, salgının ülke ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya öncelik verebilir. Zaten, Olaf Scholz, seçim öncesinde Almanya Maliye Bakanı olarak AB'nin salgına karşı 750 milyar avroluk kurtarma fonunun oluşturulmasında önemli rol oynamış idi [Gries, 2021]. 7 Aralık 2021 tarihinde SPD, FDP ve Yeşiller birlikte Alman Federal Meclis'ine COVID-19 salgınına karşı aşı önlemlerini güçlendirme ve salgına ilişkin diğer düzenlemeleri değiştirme yasasını sunmuşlardır [Alman Federal Meclisi, 2021b]. Çünkü gerek Almanya, gerekse AB, COVID-19 salgınından en çok etkilenenler arasında yer almaya devam etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) son raporuna göre, 5 Aralık 2021 tarihi itibarıyla AB genelinde teyit edilmiş toplam vaka sayısı 88.925.399'a ulaşırken, bunlardan 1.569.599'u da hayatını kaybetmiştir. Ayrıca, 5 Aralık 2021 tarihi itibarıyla son bir haftada dünyada en yüksek yeni vaka sayısı tespit edilen ikinci ülke olan Almanya'da 396.429 yeni vaka kaydedilmiştir [Dünya Sağlık Örgütü, 2021]. Bu açıdan bakıldığında Olaf Scholz'un, hem daha önce ül-

with the highest number of new cases detected in the last week in the world as of December 5th 2021 [World Health Organization, 2021]. From this point of view, Olaf Scholz will give priority to the fight against the pandemic, both in order to fulfill the billions of euros of recovery fund he has started to implement against the pandemic in his country and in the EU and considering the latest situation of the COVID-19 pandemic in his country.

In terms of domestic politics, another priority of Olaf Scholz is to try to prevent the increasing right-wing extremism in the country in recent years. Olaf Scholz also called for the whole of Germany to react against far-right provocations during the election campaign [Perspective, 2021]. Almost like many EU countries, the increasing right-wing extremism in Germany in recent years continues to pose the greatest threat to security and democracy in the country. For instance, according to Germany's Federal Organization for the Protection of the Constitution's (BfV) data, the number of far-right sympathizers in the country was 25.350 in 2018, while it reached around 33.300 in 2021. It is known that about 13.300 of them are prone to violence, and 22.357 crimes were committed by far-right sympathizers in the country alone in 2020 [BfV, 2021]. Moreover, it is seen that the activities of far-right political parties in Germany are gradually increasing. Currently, there are far-right parties in the country such as Alternative for Germany (AfD), German National Democratic Party (NPD), Third Way Party (III. Weg), Right (Die Rechte), Republicans (REP) and Deutsche Conservative. The AfD, NPD and III. Weg parties have attended the 2021 Bundestag elections. The AfD, which entered the German Bundestag for the first time with 94 seats in the 2017 Bundestag elections, and the European Parliament with its 11 seats in the 2019 European Parliamentary elections, won 83 seats from the 20th term Bundestag.

kesinde ve AB'de salgına karşı uygulamaya başlattığı milyarlarca euroluk kurtarma fonunun yerine getirilmesi için, hem de ülkedeki COVID-19 salgınının son durumunu göz önünde bulundurarak, salgına karşı mücadeleye öncelik vereceğine kesin gözle bakılabilir.

İç siyaset açısından bakıldığında, Olaf Scholz'un bir diğer önceliğinin de ülkede son yıllarda giderek artan aşırı sağcılığı önlemeye çalışacağı tahmin edilebilir. Olaf Scholz seçim kampanyası döneminde de aşırı sağcı provokasyonlara karşı tüm Almanya'nın tepki göstermesi gerektiği çağrısında bulunmuştur [Perspektif, 2021]. Neredeyse birçok AB ülkesi gibi, Almanya'da son yıllarda giderek yükselmekte olan aşırı sağcılık, ülkede güvenlik ve demokrasi için en büyük tehdidi oluşturmaya devam ettiği söylenebilir. Örneğin, Almanya Federal Anayasası Koruma Teşkilatı'nın (BfV) verilerine göre, 2018'de ülkedeki aşırı sağcı sempatzanların sayısı 25.350 iken, 2021'de ise yaklaşık 33.300'e ulaşmıştır. Bunların içerisinde yaklaşık 13.300'ünün de şiddet eğilimli olduğu, sadece 2020'de ülkede aşırı sağ sempatzanları tarafından 22.357 suç işlendiği bilinmektedir [BfV, 2021]. Üstelik Almanya'da aşırı sağ siyasi partilerin faaliyetlerinin de giderek arttığı görülmektedir. Halihazırda ülkede Almanya için Alternatif (AfD), Almanya Ulusal Demokratik Partisi (NPD), Üçüncü Yol Partisi (III. Weg), Sağ (Die Rechte), Cumhuriyetçiler (REP) ve Deutsche Konservative gibi aşırı sağ partiler bulunmaktadır. 2021 Federal Meclis seçimlerine AfD, NPD ve III. Weg partileri katılmıştır. Bunlardan 2017 Federal Meclis seçimlerinde 94 sandalye kazanarak ilk defa Almanya Federal Meclis'ine ve 2019 Avrupa Parlamento seçimlerinde ise 11 sandalye kazanarak ilk defa Avrupa Parlamentosu'na giren AfD, 20. dönem Federal Meclis'inden 83 sandalye kazanmıştır.

Dış siyaset açısından bakıldığında, Olaf Scholz'un hem Almanya, hem de AB olarak özellikle ABD ile ilişkilerini yeniden ele almaya çalışacağı düşünülebilir. Çünkü

From a foreign policy perspective, Olaf Scholz will try to reconsider relations with both Germany and the EU, especially with the USA. Because it can be seen that the crisis of trust between the USA and the EU during the Donald Trump era continues in the USA President Joe Biden era. After the AUKUS agreement signed between the USA, UK and Australia in September 2021, Canberra's cancellation of the Australia-France submarine agreement caused the reaction of Paris and Brussels. In a speech on December 7th 2021, Olaf Scholz, said that he would make his first foreign visit to France, stated that "it is important for the EU to act strong and sovereign in order to shape the world of the future", points out that Berlin would try to reconsider the EU's foreign policy approach together with Paris in the coming period. However, at a time when the world's center of gravity shifts to the Indo-Pacific region and the USA-China rivalry becomes increasingly evident, it can be predicted that the Olaf Scholz administration will try to both protect the interests of the EU and continue its traditional alliance with Washington, together with the Paris administration, rather than acting alone.

In addition, undoubtedly, another important issue that the Olaf Scholz administration will face in foreign policy will be the relations between Berlin-Beijing and Brussels-Beijing. Because in recent years, the growing economic influence of China in the EU in general, and in Eastern Europe in particular, with a number of infrastructure and investment projects, is causing concern for the EU countries, especially Germany. Therefore, Germany has been criticizing China for Taiwan, Hong Kong, Tibet and East Turkistan problems and human rights in recent years. In fact, in May 2019, when France had determined its strategy for the Indo-Pacific region entitled "France and Indo-Pacific Security", in September 2020, Germany adopted the policy

Donald Trump döneminde ABD ve AB arasında yaşanan güven krizinin ABD Başkanı Joe Biden döneminde de devam ettiğini görmekteyiz. Eylül 2021'de ABD, Birleşik Krallık ve Avustralya arasında imzalanan AUKUS anlaşmasından sonra Canberra'nın Avustralya-Fransa denizaltı anlaşmasını iptal etmesi, Paris ve Brüksel'in tepkisine neden olmuştur. 7 Aralık 2021 tarihindeki bir konuşmasında ilk yurtdışı ziyaretini Fransa'ya yapacağını söyleyen Olaf Scholz'un "geleceğin dünyasını şekillendirmek için AB'nin güçlü ve egemen hareket edebilmesinin önemli olduğunu" ifade etmesi, Berlin'in önümüzdeki dönemde Paris ile birlikte AB'nin dış politika yaklaşımını yeniden gözden geçirmeye çalışacağına işaret etmektedir. Ancak dünyanın ağırlık merkezinin Hint-Pasifik bölgesine kaydığı ve ABD-Çin rekabetinin giderek belirginleştiği bir dönemde Olaf Scholz yönetiminin tek başına hareket etmekten ziyade, Paris yönetimiyle beraber hem AB'nin çıkarlarını korumaya, hem de Washington ile süregelen geleneksel ittifakını devam ettirmeye çalışacağı tahmin edilebilir.

Ayrıca, Olaf Scholz yönetiminin dış siyasette karşılaştığı bir diğer önemli konusu hem Berlin-Pekin, hem de Brüksel-Pekin arasındaki ilişkiler olacaktır. Çünkü son yıllarda Çin'in bir dizi altyapı ve yatırım projeleriyle genelde AB'deki, özelde Doğu Avrupa'daki ekonomik etkisini giderek artması Almanya başta olmak üzere AB ülkelerinin ziyadesiyle endişe eden bir durumdur. Dolayısıyla Almanya da son yıllarda Tayvan, Hong Kong, Tibet ve Doğu Türkistan sorunları ve insan hakları konusunda Çin'i eleştirmektedir. Nitekim Mayıs 2019'da Fransa, Hint-Pasifik bölgesine yönelik "Fransa ve Hint-Pasifik Güvenliği" başlıklı stratejisini belirlemişken, Eylül 2020'de Almanya, "Almanya - Avrupa - Asya: 21. Yüzyıl Birlikte Şekillendirmek" başlıklı Hint-Pasifik bölgesi ile ilgili politika doktrinlerini kabul ederek, Hint-Pasifik bölgesinin şekillenmesine büyük önem verdiklerini göstermektedir [Fransa Savunma Bakanlığı, 2019; Alman Dışişleri Bakanlığı, 2020].

doctrines regarding the Indo-Pacific region entitled "Germany - Europe - Asia: Shaping the 21st Century Together", showing that they attach great importance to the formation of the Indo-Pacific region [French Ministry of Defense, 2019; German Ministry of Foreign Affairs, 2020].

In summary, at a time when the whole world is shaken by the COVID-19 pandemic and global geopolitical and geoeconomic competition is increasing, the domestic and foreign policy of Olaf Scholz, who was elected as the Chancellor of Germany, the largest economy in the EU, may affect not only his country but also the EU. How the new German Chancellor Olaf Scholz will shape his policy will depend on issues such as economic stability in the country and the refugee problem, as well as other issues that have gained regional and global importance, in addition to the above-mentioned issues.

References

BfV (2020). Opening statement by BfV President Thomas Haldenwang on the occasion of the fifth public hearing by the Parliamentary Control Committee in the German Bundestag. Retrieved from <https://www.verfassungsschutz.de/SharedDocs/reden/DE/2021/statement-haldenwang-oeffentliche-anhoerung-durch-das-parlamentarische-kontrollgremium.html>. Accessed on 10.12.2021.

Bild (2021). SPD, FDP and Greens: Finale of traffic light negotiations. Retrieved from <https://www.bild.de/politik/inland/politik-inland/spd-fdp-und-gruene-auf-der-zielgeraden-das-finale-der-ampel-verhandlungen-im-bil-78334404.bild.html>. Accessed on 09.12.2021.

France Ministry of Defense (2019). France and security: in the Indo-Pacific. Retrieved from <https://www.defense.gouv.fr/layout/set/print/content/download/532754/9176250/version/3/file/France+and+Security+in+the+Indo-Pacific+-+2019.pdf>. Accessed on 10.12.2021.

Germany Ministry of Foreign Affairs (2020). Germany – Europe – Asia: Shaping the 21st century together. Retrieved from <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2380514/f9784f7e3b3fa1bd7c-5446d274a4169e/200901-indo-pazifik-leitlinien--1--data.pdf>. Accessed on 10.12.2021.

Özet olarak, COVID-19 salgınından dolayı tüm dünyanın sarsıldığı ve küresel jeopolitik ve jeoekonomik rekabetin arttığı bir dönemde AB'nin en büyük ekonomisi olan Almanya'nın başbakanı seçilen Olaf Scholz'un izleyeceği iç ve dış politika, sadece ülkesini değil, aynı zamanda AB'yi de yakından etkileyebilir. Almanya'nın yeni Başbakanı Olaf Scholz'un politikasının nasıl şekilleneceği, yukarıda bahsedilen konuların dışında ülkedeki ekonomik istikrar ve mülteci sorunu gibi konuların yanı sıra, bölgesel ve küresel önemdeki diğer konulara da bağlı kalacaktır.

Kaynaklar

Alman Dışişleri Bakanlığı (2020). Hint-Pasifik Yönergeleri. Almanya - Avrupa - Asya: 21. yüzyılı birlikte şekillendirmek. Alınan yer: <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2380514/f9784f7e3b3fa1bd7c5446d274a4169e/200901-indo-pazifik-leitlinien--1--data.pdf>. Erişim tarihi: 10.12.2021.

Alman Federal Meclisi (2021a). Olaf Scholz 395 oyla Şansölye seçildi. Alınan yer: <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2021/kw49-de-kanzlerwahl-870142>. Erişim tarihi: 08.12.2021.

Alman Federal Meclisi (2021b). COVID-19 salgınına karşı aşı önlemlerini güçlendirme ve salgınla ilişkin diğer düzenlemeleri değiştirme yasası. Alınan yer: https://dip.bundestag.de/vorgang/gesetz-zur-st%C3%A4rkung-der-impfpr%C3%A4vention-gegen-covid-19-und-zur-%C3%A4nderung/283063?fld.0.0=deskriptor&fld.0.0.term=COVID-19&op.0=AND&f.typ=-Vorgang&rows=25&sort=datum_ab&pos=7. Erişim tarihi: 10.12.2021.

Almanya Federal Seçim Kurulu (2021). Federal seçim 2021: Nihai sonuç. Alınan yer: https://www.bundeswahlleiter.de/info/presse/mitteilungen/bundestagswahl-2021/52_21_endgueltiges-ergebnis.html. Erişim tarihi: 08.12.2021.

BfV (2020). 27 Ekim 2021 tarihinde BfV Başkanı Thomas Haldenwang'ın Alman Federal Meclisi Parlamento Kontrol Komitesi'nde yaptığı tanıtım açıklaması. Alınan yer: <https://www.verfassungsschutz.de/SharedDocs/reden/DE/2021/statement-haldenwang-oeffentliche-anhoerung-durch-das-parlamentarische-kontrollgremium.html>. Erişim tarihi: 10.12.2021.

Bild (2021). SPD, FDP ve Yeşiller: Trafik ışığı müzakerelerinin finali. Alınan yer: <https://www.bild.de/politik/inland/politik-inland/spd-fdp-und-gruene-auf-der-zielgeraden-das-finale-der-ampel-verhandlungen-im-bil-78334404.bild.html>. Erişim tarihi: 09.12.2021.

German Bundestag (2021a). Olaf Scholz elected Chancellor with 395 votes. Retrieved from <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2021/kw49-de-kanzlerwahl-870142>. Accessed on 08.12.2021.

German Bundestag (2021b). Law to strengthen vaccination prevention against COVID-19 and amending other regulations related to the COVID-19 pandemic. Retrieved from https://dip.bundestag.de/vorgang/gesetz-zur-st%C3%A4rkung-der-impfpr%C3%A4vention-gegen-covid-19-und-zur-%C3%A4nderung/2830637-flid.0.0=deskriptor&flid.0.0.term=COVID-19&op.0=AND&f.typ=Vorgang&rows=25&sort=datum_ab&pos=7. Accessed on 10.12.2021.

German Federal Electoral Board (2021). 2021 Bundestag Election: Final result. Retrieved from https://www.bundeswahlleiter.de/info/presse/mitteilungen/bundestagswahl-2021/52_21_endgueltiges-ergebnis.html. Accessed on 08.12.2021.

Gries, Lothar (2021). 750 billion aid package: How the Corona Fund works. Retrieved from <https://www.tagesschau.de/wirtschaft/konjunktur/wiederaufbau-fonds-hilfspaket-eu-kommission-101.html>. Accessed on 09.12.2021.

Perspektif (2021). Olaf Scholz: "We need to take action against the far-right". Retrieved from <https://perspektif.eu/2021/09/03/olaf-scholz-asiri-saga-karsi-harekete-gecmemiz-gerekliyor/>. Accessed on 10.12.2021.

World Health Organization (2021). Weekly operational update on COVID-19-7 December 2021. Retrieved from <https://www.who.int/publications/m/item/weekly-operational-update-on-covid-19---7-december-2021>. Accessed on 09.12.2021.

Dünya Sağlık Örgütü (2021). 07.12.2021 tarihli yeni COVID-19 haftalık durum raporu. Alınan yer: <https://www.who.int/publications/m/item/weekly-operational-update-on-covid-19---7-december-2021>. Erişim tarihi: 09.12.2021.

Fransa Savunma Bakanlığı (2019). Fransa ve Hint-Pasifik güvenliği. Alınan yer: <https://www.defense.gouv.fr/layout/set/print/content/download/532754/9176250/version/3/file/France+and+Security+in+the+Indo-Pacific+-+2019.pdf>. Erişim tarihi: 10.12.2021.

Gries, Lothar (2021). 750 milyarlık yardım paketi: Korona fonu nasıl çalışıyor. Alınan yer: <https://www.tagesschau.de/wirtschaft/konjunktur/wiederaufbau-fonds-hilfspaket-eu-kommission-101.html>. Erişim tarihi: 09.12.2021.

Perspektif (2021). Olaf Scholz: "Aşırı sağa karşı harekete geçmemiz gerekiyor". Alınan yer: <https://perspektif.eu/2021/09/03/olaf-scholz-asiri-saga-karsi-harekete-gecmemiz-gerekliyor/>. Erişim tarihi: 10.12.2021.

**CHAPTER 2.
ECONOMIES OF THE
EURASIAN COUNTRIES**

**BÖLÜM 2.
AVRASYA ÜLKELERİNİN
EKONOMİLERİ**

ECONOMIC COOPERATIONS

EKONOMİK İŞ BİRLİKLERİ

AN EVALUATION OF THE REGIONAL COMPREHENSIVE ECONOMIC PARTNERSHIP AGREEMENT BÖLGESEL KAPSAMLI EKONOMİK ORTAKLIK ANLAŞMASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

*Omirbek Hanayi **

The Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) Agreement was signed at the 4th RCEP Summit held between members of the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) Brunei, Cambodia, Indonesia, Laos, Malaysia, Myanmar, Philippines, Singapore, Thailand, Vietnam and ASEAN's dialogue partners Australia, China, Japan, South Korea and New Zealand on November 15th 2020 [ASEAN, 2020]. The RCEP Agreement, which was signed after about 8 years of negotiations, stands out as it is the world's largest free trade agreement.

First of all, the RCEP Agreement is one of the most important results of the economic integration process that is gaining importance in the Asia-Pacific region. Because the Asia-Pacific region with its trade-economic developments in the last 20-30 years has become one of the most important centers of gravity of the world economy today. Despite the global and regional geopolitical struggles and various disputes in the Asia Pacific region, whose political and economic activity rapidly increases in the international arena, the regional economic cooperation, trade and investment issues with economic regionalization and the integration process is accelerating. Therefore, with the rise of the Asia-Pacific region in terms of political and commercial-economic aspects, strengthening economic relations between the countries of the region, liberalization of trade and investment, facilitating commercial and technical cooperation and business contacts emerges as a serious need. From this point of view, the 15 countries that are parties to the RCEP Agreement correspond

15 Kasım 2020 tarihinde Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği'nin (ASEAN) üyeleri Brunei, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam ile ASEAN'ın diyalog ortakları Avustralya, Çin, Japonya, Güney Kore ve Yeni Zelanda arasında gerçekleştirilen 4. Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (RCEP) Zirvesi'nde RCEP Anlaşması imzalanmıştır [ASEAN, 2020]. Yaklaşık 8 yıl süren müzakerelerin ardından imzalanan RCEP Anlaşması, dünyanın en büyük serbest ticaret anlaşması olması açısından dikkat çekmektedir.

Öncelikle RCEP Anlaşması'nın, Asya-Pasifik bölgesinde giderek önem kazanan ekonomik entegrasyon sürecinin en önemli sonuçlarından biri olduğu söylenebilir. Çünkü Asya-Pasifik bölgesi, son 20-30 yıldır gerçekleştirdiği ticari-ekonomik gelişmeleriyle günümüzde dünya ekonomisinin en önemli ağırlık merkezlerinden biri haline gelmiştir. Uluslararası alanda siyasi ve ekonomik etkinliği hızla artan Asya Pasifik bölgesinde, bir dönem küresel ve bölgesel çaplı jeopolitik mücadeleler ile çeşitli anlaşmazlıklar yaşanmasına rağmen, bölgesel ekonomik iş birliği, ticaret ve yatırım konularını kapsayan ekonomik bölgeselleşme ve entegrasyon süreci giderek hızlanmaktadır. Dolayısıyla Asya-Pasifik bölgesinin siyasi ve ticari-ekonomik açıdan yükselmesiyle birlikte, bölge ülkeleri arasında ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi, ticaret ve yatırımın serbestleştirilmesi, ticari ve teknik iş birliği ile iş bağlantılarının kolaylaştırılması da ciddi bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, RCEP Anlaşma-

* MA, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, kaztegin@hotmail.com

to almost 30% of the world population, more than half of the world economy and world trade volume, and the importance of the economic integration among themselves is an indisputable fact.

From a geo-economic point of view, the foundation for such a trade agreement was laid long ago in the Asia-Pacific region. Prior to the agreement, there were several regional organizations in the region, such as ASEAN, ASEAN Plus Three and the Asia-Pacific Economic Cooperation Organization (APEC). The priority targets of such organizations in the region are by strengthening the economic and commercial cooperation between the regional countries to ensure the stable growth of economies. Until today, ASEAN members have signed separate free trade agreements with Australia, China, South Korea, Japan and New Zealand under the ASEAN + One and ASEAN + Three platforms. Besides these, by signing bilateral free trade agreements between China-Singapore, Japan-Philippines, negotiations on free trade agreements between China-Japan-South Korea triangle and China-Australia continue [Hanayi, 2020]. This situation in the region has enabled the RCEP Agreement to emerge as a more comprehensive economic integration model.

In terms of geopolitics, especially ASEAN countries attach more importance to the RCEP Agreement. This mentioned agreement appeared for the first time at the 18th ASEAN Economy and Trade Ministerial Summit held in Myanmar on February 26th 2011, and a decision was taken to initiate comprehensive negotiations on the RCEP Agreement at the 19th ASEAN Leaders Summit organized in Indonesia on November 14th -19th, 2011 [ASEAN, 2012]. Because, considering the economic situation in the region and ASEAN's economic and commercial relations with other free trade partners, bringing the RCEP agreement to the agenda with the main objectives of ASEAN as following 3 headings:1) By developing the leading role of ASEAN in regional

sı'na taraf olan 15 ülke, neredeyse dünya nüfusunun %30'una ve dünya ekonomisi ile dünya ticaret hacminin yaklaşık yarısından fazlasına tekabül etmektedir ki, kendi aralarında söz konusu ekonomik entegrasyonun önemi tartışılmaz bir gerçektir.

Jeoekonomik açıdan bakıldığında, Asya-Pasifik bölgesinde, böylesi bir ticaret anlaşmasının temeli çoktan atılmıştır. Söz konusu anlaşmadan önce, bölgede ASEAN, ASEAN Artı Üç (ASEAN Plus Three) ve Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (APEC) gibi çeşitli bölgesel örgütler bulunmaktaydı. Bölgedeki bu tür örgütlerin öncelikli hedefleri de bölge ülkeleri arasındaki ekonomik ve ticari iş birliğini güçlendirerek, ekonomilerin istikrarlı büyümesini sağlamaktır. Bugüne kadar, ASEAN üyeleri, ASEAN + Bir ve ASEAN + Üç platformları kapsamında Avustralya, Çin, Güney Kore, Japonya ve Yeni Zelanda ile ayrı ayrı serbest ticaret anlaşmalarını imzalamıştır. Bunların yanı sıra, Çin-Singapur, Japonya-Filipinler arasında ikili serbest ticaret anlaşmaları imzalanarak, Çin-Japonya-Güney Kore üçgeni ve Çin-Avustralya arasında da serbest ticaret anlaşmalarına yönelik görüşmeler devam etmektedir [Hanayi, 2020]. Bölgedeki bu durum daha geniş kapsamlı bir ekonomik entegrasyon modeli olarak RCEP Anlaşması'nın ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır.

Jeopolitik açıdan değerlendirildiğinde, RCEP Anlaşması'na özellikle ASEAN ülkelerinin daha çok önem gösterdiği söylenebilir. RCEP Anlaşması, ilk kez 26 Şubat 2011 tarihinde Myanmar'da gerçekleşen 18. ASEAN Ekonomi ve Ticaret Bakanlar Zirvesi'nde ortaya çıkmış, 14-19 Kasım 2011 tarihlerinde Endonezya'da düzenlenen 19. ASEAN Liderler Zirvesi'nde RCEP Anlaşması'na yönelik kapsamlı müzakerelerin başlatılmasına yönelik karar alınmıştır [ASEAN, 2012].

Çünkü, bölgedeki ekonomik durumu ve diğer serbest ticaret ortaklarıyla olan

cooperation, in addition to the development of ASEAN, to enable it to play a more active role in regional and international affairs; 2) By expanding and improving such agreements with countries that ASEAN has free trade agreements like Australia, China, South Korea, Japan and New Zealand, enabling trade facilitation; 3) To further increase the economic cooperation between ASEAN countries through the agreement.

However, while evaluating the RCEP Agreement in the Asia Pacific region, geopolitical realities that may affect the economic integrations in the region should also be taken into account. When the RCEP Agreement was brought to the agenda, China considered it as an alternative to the Trans-Pacific Partnership agreement. Therefore, the Chinese government has actively participated in the negotiations on the issue. China also needed to strengthen economic and trade relations with the countries that are parties to the RCEP Agreement in order to implement the One Belt One Road project, which has been on the agenda since 2013. For example, at the ASEAN-China Summit in 2013, the Chinese side called for the trade volume between ASEAN-China to reach 1 trillion dollars by 2020 [Wang, 2015]. In addition, the US-China trade war that emerged in March 2018 caused China to pay more attention to the issue.

However, the fact that the USA, which has good trade-economic, political and military cooperation with other countries that are parties to the RCEP Agreement, except China, is not included in the trade agreement can be considered as a problem in itself. It is also remarkable that the signing of the agreement coincided with a period in which the global competition between the USA and China gradually increased and a US-led alliance against China began to form in the Indo-Pacific. The concept of Indo-Pacific, which started to be used officially in the strategic documents of the countries mentioned with the "Free and Open Indo-Pacific" initiative of the quadru-

ekonomik ve ticari ilişkilerini göz önünde bulunduran ASEAN'ın, RCEP anlaşmasını gündeme getirmesinin ana hedefleri de aşağıdaki 3 başlıkta özetlenebilir: 1) Bölgesel iş birliğinde ASEAN'ın öncü rolünü geliştirerek, ASEAN'ın gelişiminin yanı sıra, bölgesel ve uluslararası meselelerde daha etkin rol oynamasını sağlamak; 2) ASEAN'ın Avustralya, Çin, Güney Kore, Japonya ve Yeni Zelanda gibi serbest ticaret anlaşmaları bulunan ülkeler ile bu tür anlaşmalarını genişleterek ve iyileştirerek, ticaretin daha kolaylaştırılmasına imkan sağlamak; 3) Anlaşma üzerinden ASEAN ülkeleri arasındaki ekonomik iş birliğini daha da artırmaktır.

Ancak Asya Pasifik bölgesindeki RCEP Anlaşması'nı değerlendirirken, bölgedeki ekonomik entegrasyonları etkileyebilecek jeopolitik gerçekler de dikkate alınmalıdır. RCEP Anlaşması gündeme geldiğinde, Çin, söz konusu anlaşmayı, Trans-Pasifik Ortaklığı anlaşmasına alternatif olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla, Çin hükümeti konuya yönelik müzakerelere aktif olarak katılmıştır. Çin, özellikle 2013'ten itibaren gündeme getirdiği Kuşak ve Yol girişiminin hayata geçirilmesi için de RCEP Anlaşması'na taraf olan ülkeler ile ekonomik ve ticari ilişkilerin güçlendirilmesine ihtiyaç duymuştur. Örneğin, 2013 yılındaki ASEAN-Çin Zirvesi'nde Çin tarafı, 2020 yılına kadar ASEAN-Çin arasındaki ticaret hacminin 1 trilyon dolara ulaştırılması çağrısında bulunmuştur [Wang, 2015]. Ayrıca, Mart 2018'de ortaya çıkan ABD-Çin ticaret savaşı da Çin'in konuya daha çok önem vermesine neden olmuştur.

Fakat, Çin'in dışında RCEP Anlaşması'na taraf olan diğer ülkelerle çok iyi ticari-ekonomik, siyasi ve askeri iş birliğinde olan ABD'nin, tartıştığımız ticaret anlaşmasında yer alması da başlı başına bir sorun olarak değerlendirilebilir. Anlaşmanın imzalanması, ABD-Çin arasındaki küresel rekabetin giderek arttığı ve Hint-Pasifik'te ABD önderliğinde Çin'e karşı ittifakın oluşmaya başladığı bir döneme denk gel-

ple alliance known as the "Quad" between the USA, Australia, Japan and India, replaces the concept of Asia-Pacific in recent years [Heiduk, Wacker, 2020]. After the USA, Australia, Japan and India, France and Germany started to use the concept of Indo-Pacific in their new foreign policy strategies [Ministry of Foreign Affairs of Germany, 2020; Ministry of Defense of France, 2019]. It is obvious that the aim of preventing China's increasing political and economic influence in the region by emphasize India on the basis of the Indo-Pacific approach of these countries. It is also known that US President Joe Biden, who has given great importance to strengthening his country's global leadership and strengthening its relations with its allies since coming to power in January 2021, considers the Indo-Pacific region as an important center of gravity of American foreign policy. Therefore Washington, by sending the US navy to the South China Sea, point out that it will support Taiwan and other regional allies in any possible situation. It also shows that the US-China rivalry will gradually deepen in the region in the upcoming period [Voice of America, 2021]. This situation has the potential to closely affect the future of the RCEP Agreement.

Furthermore, the issue of how to solve the problems such as the sovereignty debates on the South China Sea and Sankaku (Diaoyu) Islands, the China-India border dispute, the Taiwan problem and the Korean Peninsula tension, which are among the biggest crises in the region, can directly affect the future of the relations between the parties to the RCEP Agreement, as well as the future of the agreement. Tensions are occasionally experienced between countries such as China, Taiwan, Malaysia, Brunei, the Philippines and Vietnam that claim the rights to ownership in the South China Sea, which covers a large area of approximately 3.5 million square kilometers. The fact that the South China Sea is in a very strategic position in terms of the global trade route is one of the reasons for the tensions in the region. Being highly dependent on the South

mesi de çok dikkat çekicidir. Son yıllarda ise, özellikle ABD, Avustralya, Japonya ve Hindistan arasında "Quad" olarak bilinen dörtlü ittifakın "Özgür ve Serbest Hint-Pasifik" girişimiyle birlikte bahsedilen ülkelerin stratejik belgelerinde resmi olarak kullanılmaya başlayan Hint-Pasifik kavramı, Asya-Pasifik kavramının yerini almaktadır [Heiduk ve Wacker, 2020]. ABD, Avustralya, Japonya ve Hindistan'dan sonra Fransa ve Almanya da yeni dış politika stratejilerinde Hint-Pasifik kavramını kullanmaya başlamıştır [Almanya Dışişleri Bakanlığı, 2020; Fransa Savunma Bakanlığı, 2019]. Söz konusu ülkelerin Hint-Pasifik yaklaşımının temelinde Hindistan'a vurgu yapılarak, Çin'in bölgede giderek artan siyasi ve ekonomik etkisini engelleme amacının bulunduğu aşikârdır. Bir de, Ocak 2021'de iktidara geldiğinden beri ülkesinin küresel liderliğini tekrar güçlendirmeye ve mütefikleriyle ilişkilerini pekiştirmeye büyük önem veren ABD Başkanı Joe Biden'in, Hint-Pasifik bölgesini Amerikan dış politikasının önemli bir ağırlık merkezi olarak değerlendirdiği bilinmektedir. Dolayısıyla Washington'un ABD donanmasını Güney Çin Denizi'ne göndererek, olası bir durumda Tayvan'ı ve diğer bölgesel mütefiklerini destekleyeceğini işaret etmesi, önümüzdeki dönemde bölgede ABD-Çin rekabetinin giderek derinleşeceğini de göstermektedir [Amerika'nın Sesi, 2021]. Bu durum RCEP Anlaşması'nın geleceğini yakından etkileme potansiyeline sahiptir.

Ayrıca, bölgedeki en büyük krizlerden olan Güney Çin Denizi ve Sankaku (Diaoyu) adaları üzerindeki egemenlik tartışmaları, Çin-Hindistan Sınır Anlaşmazlığı, Tayvan sorunu ve Kore Yarımadası gerginliği gibi sorunların nasıl çözüleceği konusu da, RCEP Anlaşması'na taraf ülkeler arasındaki ilişkilerin geleceğini, aynı zamanda söz konusu anlaşmanın geleceğini de doğrudan etkileyebilir. Yaklaşık 3.5 milyon kilometrekarelik büyük bir alanı kapsayan Güney Çin Denizi'nde hak iddia eden Çin, Tayvan, Malezya, Brunei, Filipinler ve Vietnam gibi ülkeler arasında

China Sea in energy supply and trade goods transportation forces these riparian countries to acquire important trade and energy routes in the region. In addition to all these, the political instability and uncertainty that emerged after the military coup in Myanmar in February 2021, which is a party to the RCEP Agreement, may negatively affect the expected ratification process of the RCEP Agreement.

References

Association of Southeast Asian Nations (2020). Joint Leaders' statement on the regional comprehensive economic partnership (RCEP). Retrieved from <https://asean.org/joint-leaders-statement-regional-comprehensive-economic-partnership-rcep-2/?highlight=RCEP>. Accessed on 04.02.2021.

Association of Southeast Asian Nations (2012). Association of Southeast Asian Nations Framework for regional comprehensive economic partnership. Retrieved from https://asean.org/?static_post=asean-framework-for-regional-comprehensive-economic-partnership. Accessed on 03.05.2021.

French Ministry of Defense (2019). France and Security: in the Indo-Pacific. Retrieved from <https://www.defense.gouv.fr/layout/set/print/content/download/532754/9176250/version/3/file/France+and+Security+in+the+Indo-Pacific+-+2019.pdf>. Accessed on 03.05.2021.

German Ministry of Foreign Affairs (2020). Germany – Europe – Asia: Shaping the 21st century together. Retrieved from <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2380514/f9784f7e3b3fa1bd7c5446d274a4169e/200901-indo-pazifik-leitlinien--1--data.pdf>. Accessed on 03.05.2021.

Hanayi, Omirbek (2020). China-Japan-South Korea free trade agreement: Challenges and prospects. Retrieved from <https://eurasian-research.org/publication/cin-japonya-guney-kore-serbest-ticaret-anlasmasi-sorunlar-ve-beklentiler/?lang=tr>. Accessed on 04.02.2021.

Heiduk, Felix and Wacker, Gudrun (2020). From Asia-Pacific to Indo-Pacific: Significance, implementation and challenges. Retrieved from <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020RP09/>. Accessed on 05.02.2021.

Voice of America (2021). U.S. aircraft carriers are now in the South China Sea. Retrieved from <https://www.amerikaninsesi.com/a/amerikan-ucak-gemisi-guney-cin-denizinde/5749709.html>. Accessed on 03.05.2021.

Wang, Jinbo (2015). Creation of the Belt and Road Initiative and Free Trade Area with Association of South-

zaman zaman gerginlikler yaşanmaktadır. Güney Çin Denizi'nin küresel ticaret yolu açısından oldukça stratejik bir konumda bulunması bölgede yaşanan gerginliklerin nedenlerinden birisidir. Enerji arzında ve ticari mal taşımacılığında Güney Çin Denizi'ne son derecede bağımlı olmaları, bu kıyıdaş ülkeleri bölgedeki önemli ticari ve enerji güzergâhları elde etmeye zorlamaktadır. Tüm bunlara ek olarak, RCEP Anlaşması'na taraf olan Myanmar'da Şubat 2021'deki askeri darbeden sonra ortaya çıkan siyasi istikrarsızlık ve belirsizlik de, RCEP Anlaşması'nın beklenen onaylanma sürecini olumsuz etkileyebilir.

Kaynaklar

Almanya Dışişleri Bakanlığı (2020). Hint-Pasifik yönergeleri. Almanya – Avrupa – Asya: 21. yüzyılı birlikte şekillendirmek. Alınan yer: <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2380500/33f978a9d4f511942c241eb4602086c1/200901-indo-pazifik-leitlinien--1--data.pdf>. Erişim tarihi: 03.05.2021.

Amerika'nın Sesi (2021). Amerikan uçak gemisi Güney Çin Denizi'nde. Alınan yer: <https://www.amerikaninsesi.com/a/amerikan-ucak-gemisi-guney-cin-denizinde/5749709.html>. Erişim tarihi: 03.05.2021.

Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (2012). Bölgesel kapsamlı ekonomik ortaklık için Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği çerçevesi. Alınan yer: https://asean.org/?static_post=asean-framework-for-regional-comprehensive-economic-partnership. Erişim tarihi: 03.05.2021.

Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (2020). Bölgesel kapsamlı ekonomik ortaklık hakkında ortak liderlerin açıklaması. Alınan yer: <https://asean.org/joint-leaders-statement-regional-comprehensive-economic-partnership-rcep-2/?highlight=RCEP>. Erişim tarihi: 04.02.2021.

Fransa Savunma Bakanlığı (2019). Hint Pasifik'te Fransa ve güvenlik. Alınan yer: <https://www.defense.gouv.fr/%20layout/set/print/content/download/532754/9176250/version/3/file/France+and+Security+in+the+Indo-Pacific+-+2019.pdf>. Erişim tarihi: 03.05.2021.

Hanayi, Omirbek (2020). Çin-Japonya-Güney Kore serbest ticaret anlaşması: Sorunlar ve beklentiler. Alınan yer: <https://eurasian-research.org/publication/cin-japonya-guney-kore-serbest-ticaret-anlasmasi-sorunlar-ve-beklentiler/?lang=tr>. Erişim tarihi: 04.02.2021.

east Asian Nations. Chinese Academy of Social Sciences.
60 p.

Heiduk, Felix ve Wacker, Gudrun (2020). Asya-Pasifik'ten Hint-Pasifik'e: Önem, uygulama ve zorluklar. Alınan yer: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020RP09/>. Erişim tarihi: 05.02.2021.

Wang, Jinbo (2015). Kuşak ve Yol Girişimi ve ASEAN ile serbest ticaret bölgesinin oluşturulması. Çin Sosyal Bilimler Akademisi. 60 p.

REVITALIZATION OF THE SILK ROAD AND POSSIBLE BENEFITS FOR KAZAKHSTAN İPEK YOLUNUN YENİDEN CANLANDIRILMASI VE KAZAKİSTAN İÇİN OLASI FAYDALARI

*Zhandos Ranov **

When we compare our age with two thousand years ago, it can be easy to be fooled by the illusion of the superiority of modern civilization, technology, and communication. However, despite the passage of a long time, one of the achievements of that period that surprised our imagination was the "Great Silk Road". The Great Silk Road is not only a striking historical phenomenon; it is also an important accumulation for this destination route and for nations who reside in neighbouring regions.

European countries through to the Great Silk Road have had the opportunity to meet with China's elite products, silk and porcelain. A wide variety of household items and works of art are found in ancient excavations in today's Central Asian countries. As known, an important part of the Great Silk Road passes through the territory of modern Kazakhstan. The rich cities of the ancient Jetisu region, beyond being just a transfer point on the way to supply goods from China to Europe, have actively participated in production and trade, cultural values and knowledge exchange [UN Educational, Scientific and Cultural Organization, 2021].

The Great Silk Road, which also passes through Kazakhstan, starts from the Chinese border. The merchants of the Chinese Empire transported silk, weapons, medicine, rice and products considered exotic at that time to the West through the Kazakh steppes. Steppe rulers provided the service of securing trade caravans in return for a certain good or fee. The main route of the Great Silk Road, which passed through the territory of Kazakhstan, passed through

Yaşadığımız çağı iki bin yıl öncesiyle karşılaştırdığımızda, modern uygarlığın, teknolojinin ve iletişimin üstünlüğünün yanılmasına kanmak kolay olabilir. Lakin üzerinden hayli zaman geçmesine rağmen hayal gücümüzü şaşırtan o döneme ait başarılarından bir tanesi Büyük İpek Yolu'dur. Büyük İpek Yolu sadece çarpıcı bir tarihsel fenomen değil, aynı zamanda güzergahındaki ve çevresindeki halklar için önemli bir birikimdir.

Avrupa ülkeleri Büyük İpek Yolu sayesinde Çin'in seçkin ürünleri, ipek ve porcelenleri ile tanışma imkanı bulmuşlardır. Günümüz Orta Asya ülkelerinde yapılan antik kazılarda çok çeşitli ev eşyaları ve sanat eserleri bulunmaktadır. Bilindiği üzere Büyük İpek Yolu'nun önemli bir kısmı günümüz Kazakistan topraklarından geçmektedir. Antik Jetisu bölgesinin zengin kentleri Çin'den Avrupa'ya mal tedariki yolunda sadece bir aktarma noktası olmanın ötesinde, üretim ve ticarete, kültürel değerler ve bilgi aktarımına aktif bir şekilde katılım sağlamıştır [BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü, 2021].

Çin İmparatorluğu'nun tüccarları Kazak bozkırları üzerinden Batıya ipek, silah, ilaç, pirinç ve o dönemin egzotik olarak kabul edilen ürünlerini taşımaktaydı. Bozkır yöneticileri, bu güzergahta, belirli bir mal veya ücret karşılığında ticaret kervanlarının güvenliğini sağlama hizmeti sunuyordu. Kazakistan toprakları üzerinden geçen Büyük İpek Yolu'nun ana güzergahı ülkenin güneyinden geçmekteydi. Çin'den yola çıkan ticaret kervanları Sayram, Yassı (Türkistan), Otrar, Taraz şehirle-

* PhD, Independent Researcher, Kazakhstan, ranov.1985@mail.ru

the south of the country. From the Chinese border, trade caravans passed through the cities of Sayram, Yassi (Turkistan), Otrar, Taraz, then went to Iran and the Caucasus and from there to Europe [Advantour.com, 2021].

In a speech made by Xi Jinping, the President of the People's Republic of China, at Nazarbayev University in Astana in 2013, stated that "China should undertake the vision of encouraging the world to rebuild the historical Silk Road". This project is also known as the "Belt and Road Initiative", which aims to develop economic ties and deepen cooperation between countries in the Eurasian region [Embassy of China in Kazakhstan, 2013]. The 65 countries currently participating in this initiative are aware of the importance of the project and the development opportunities offered by trade and infrastructure investments. This network connects Asia, Europe and Africa, facilitates the exchange of goods and information and promises to further integrate the 4.4 billion people into a global network.

Kazakhstan which is the ninth largest country in the world in terms of land and the largest landlocked country has benefited less from the growth of intercontinental trade and the industrial revolution than other countries. Nevertheless, the rapid resurgence of the Silk Road and massive investments in infrastructure over the next decade herald the resurgence of Kazakhstan as a commercial hub in Central Asia [Pwc.kz, 2017].

What kind of benefits can bring to Kazakhstan the revitalization of an ancient trade route? First of all, the Silk Road will be instrumental in the fusion of Eastern and Western civilizations through the exchange of material values. There is a solidifying understanding that the foundations of global economic and social development are not only laid in Europe, the Mediterranean or the Asian continent, but were created by the efforts of all humanity. The Great Silk Road with this aspect can be said to be

rinden geçerek ardından İran, Kafkasya ve oradan Avrupa'ya ulaşıyordu [Advantour.com, 2021].

2013 yılında Astana'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin Başkanı Xi Jinping'in Nazarbayev Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada, "Çin'in, tarihi İpek Yolu'nu yeniden inşa etmek için dünyayı teşvik etme vizyonunu üstlenmesi gerektiğini" ifade etmiştir. Bu proje, Avrasya bölgesindeki ülkeler arasında ekonomik bağların geliştirilmesi ile iş birliklerinin derinleştirilmesini hedefleyen "Kuşak ve Yol Girişimi" olarak da bilinmektedir [Çin'in Kazakistan Büyükelçiliği, 2013]. Bu girişime şu anda dahil olan 65 ülke konunun önemini ve ticaret ile altyapı yatırımlarının sunduğu kalkınma fırsatlarının farkındadır. Bu ağ, Asya, Avrupa ve Afrika'yı birbirine bağlamakta olup, mal ve bilgi alışverişini kolaylaştırarak, kapsadığı 4.4 milyar insanı küresel bir ağa daha fazla entegre etmeyi vaat etmektedir.

Coğrafya açısından dünyanın doku-zuncu büyük ülkesi olan ve denize çıkışı olmayan en büyük ülke olarak Kazakistan, kıtalararası ticaretin büyümesinden ve sanayi devriminden diğer ülkelere nazaran daha az yararlanabilmiştir. Yine de, İpek Yolu'nun hızlı bir şekilde canlanması ve önümüzdeki on yıl içinde altyapıya yapılan büyük yatırımlar, Kazakistan'ın Orta Asya'da bir ticaret merkezi olarak yeniden dirilişini müjdelemektedir [Pwc.kz, 2017].

Böylesi antik ticaret yolunun yeniden canlandırılması Kazakistan'a ne tür faydalar sağlayabilir? Her şeyden önce, İpek Yolu maddi değerlerin alışverişi üzerinden Doğu ve Batı medeniyetlerinin kaynaşmasına vesile olacaktır. Dünyada, küresel ekonomik ve sosyal gelişmenin temellerinin sadece Avrupa'da, Akdeniz'de veya Asya kıtasında atılmadığı, tüm insanlığın çabalarıyla yaratıldığı konusundaki anlayışı pekişmektedir. Büyük İpek Yolu'nun bu yönüyle, halkların gelişimi için kadim entegrasyon modellerinden birisi olduğu söylenebilir [Europe-china.kz, 2021].

one of the old integration models for the development of nations [Europe-china.kz, 2021]. If we consider the possible benefits Kazakhstan will gain from the revitalization of the Great Silk Road, first of all within the scope of the first phase of the "Nurly-Zhol" program, the transportation infrastructure is renewed and strengthened, the integration of the country into the global transport corridors is ensured, thus Kazakhstan regains its historical bridge status between Asia and Europe. As Kazakhstan President Kassym-Jomart Tokayev stated in his speech on September 1, 2020, competition among the Central Asian countries in the fields of trade and transportation is quite high. This advantage should be further reinforced by the leading role of the country in the transport and transit sector [Akorda, 2020].

As it is known, China has an important place in the global economy. China has been the only country in the world whose economic growth rate remained positive during the COVID-19 pandemic [BBC, 2021]. In 2020, China's GDP increased by 2.3%, exceeding 15.66 trillion dollars. The total foreign trade volume of the country increased by 1.5% in 2020 and reached 4.65 trillion dollars. Exports increased by 3.6% to 2.59 trillion dollars, while imports fell 1.1% to 2.05 trillion dollars [1Prime.ru, 2021]. The goods produced by China are used in various parts of the world. At the same time, China imports various products from all parts of the world to meet its needs. Kazakhstan is an important transit country for China's inland transportation efforts in its trade traffic.

Kazakhstan, which has no access to the sea, tries to compensate for this disadvantageous situation by developing its transportation and transit potential in multiple ways. The Founding President of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev, during his visit to Aktau city two years ago, noted that the Caspian Sea has great geopolitical importance due to its advantageous geographical location. Currently, Kazakhstan takes an active role in

Büyük İpek Yolu'nun canlandırılmasından Kazakistan'ın elde edeceği olası faydaları ele alacak olursak, öncelikle, Kazakistan'da, "Nurly-Jol" programının ilk aşaması kapsamında ulaşım altyapısı yenilenmekte güçlendirilmekte, ülkenin küresel ulaşım koridorlarına entegrasyonu sağlanmakta ve böylelikle Kazakistan, Asya ile Avrupa arasındaki tarihsel köprü statüsünü yeniden kazanmaktadır. Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev'in 1 Eylül 2020 tarihli konuşmasında belirttiği gibi, Orta Asya ülkeleri arasında ticaret ve ulaşım alanlarındaki rekabet oldukça yüksektir. Bu avantaj, ülkenin ulaşım ve transit sektöründeki öncü rolü ile daha da pekiştirilmelidir [Akorda.kz, 2020].

Bilindiği üzere Çin, küresel ekonomide önemli bir yere sahiptir. Çin, COVID-19 salgını sürecinde dünyada ekonomik büyüme oranı pozitif seviyede kalan yegane ülke olmuştur [BBC, 2021]. 2020 yılında, Çin'in GSYH'si %2.3 artarak 15.66 trilyon ABD doları aşmıştır. Ülkenin toplam dış ticaret hacmi 2020 yılında %1.5 artarak 4.65 trilyon ABD dolarına ulaşmıştır. İhracat %3.6 artarak 2.59 trilyon ABD dolarına, ithalat ise %1.1 azalarak 2.05 trilyon ABD dolarına düşmüştür [1Prime.ru, 2021]. Çin'in ürettiği mallar dünyanın çeşitli bölgelerine satılmaktadır. Aynı zamanda Çin'in kendisi de ihtiyaçlarını karşılamak için dünyanın her bölgesinden çeşitli ürünler ithal etmektedir. Çin'in bu ticaret trafiğinde kara üzerinden yapılan taşımacılıkta Kazakistan önemli bir transit ülke konumundadır.

Denize çıkışı olmayan Kazakistan bu dezavantajlı durumunu, ulaşım ve transit potansiyelini çok yönlü olarak geliştirerek telafi etmeye çalışmaktadır. Kazakistan'ın kurucu Cumhurbaşkanı Elbası Nursultan Nazarbayev, iki sene önce Aktau şehrine yaptığı ziyaret sırasında, avantajlı coğrafi konumundan dolayı Hazar Denizi'nin büyük jeopolitik öneme sahip olduğunu ifade etmiştir. Şu anda Kazakistan, Avrupa ile

the development of transport between Europe and Asia. This system enables the delivery of goods from the east coast of China over the Caspian Sea to any point in Europe and to Russia at the shortest possible distance [Index1520.com, 2020].

In this direction, it can be said that China is one of the most important partners of Kazakhstan. In the 21st century, Kazakhstan plays an important role in the formation of the New Silk Road. The President of Kazakhstan, Kassym-Jomart Tokayev, in many of his speeches, calls for the most effective use of the country's strategic advantage, since all roads to Europe pass through Kazakhstan. Five international railways and six highways cross the territory of modern Kazakhstan, connecting China and other Asian countries with Europe, and beyond that with the Near East. While these routes allow goods to be delivered from China to Europe via Kazakhstan and back in 15 days, shipping by sea takes two or three times longer [Profile.ru, 2021]. It should be noted that during the January-August 2020 period, the traffic volume on the China-Europe-China route was 306.6 thousand TEU (twenty-foot equivalent unit) and this volume was 62% more than the same period in 2019. Growth on the China-Central Asia-China route was 149.2 thousand TEU with a rate of 29%.

Kazakhstan benefits from transit, which is directly reflected in an indicator such as service exports. Since 2013, the annual service export volume of Kazakhstan has increased from 6 billion dollars to 7.8 billion dollars (30%). At the same time, the export of transport services, which accounts for more than half of the total volume, especially freight transport, is the main contributor. According to the World Bank's Logistics Performance Index (LPI), Kazakhstan ranks 71st among 160 countries in 2018. On the other hand, the fact that Kazakhstan ranked 42nd in terms of timely delivery of goods and 21st in terms of efficiency of the customs clearance process can be counted among important achievements. Currently, Kazakh-

Asya arasında taşımacılığın geliştirilmesi konusunda aktif bir rol üstlenmektedir. Bu sistem, Çin'in doğu kıyılarından Hazar Denizi üzerinden Avrupa'nın herhangi bir noktasına ve Rusya'ya mümkün olan en kısa mesafede mal teslim edilmesini sağlamaktadır [Index1520.com, 2020].

Bu doğrultuda Çin'in, Kazakistan'ın en önemli partnerlerinden biri olduğu söylenebilir. XXI. yüzyılda Kazakistan, Yeni İpek Yolu'nun oluşumunda kilit bir rol oynamaktadır. Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev, birçok konuşmasında Avrupa'ya giden yolların tümünün Kazakistan üzerinden geçtiği için ülkenin stratejik avantajının en etkin bir şekilde kullanılması çağrısında bulunmaktadır. Hatırlamak gerekir ki Modern Kazakistan topraklarından Çin ve diğer Asya ülkelerini Avrupa ile, ve bunun dışında Yakın Doğu ile bağlayan uluslararası beş demiryolu ve altı karayolu geçmektedir. Bu yollar Çin'den Avrupa'ya malların Kazakistan üzerinden ve geri istikamette 15 günde teslim edilmesini sağlarken, deniz yolu ile mal nakliyesi iki-üç kat daha uzun sürmektedir [Profile.ru, 2021]. Ocak-Ağustos 2020 döneminde Çin-Avrupa-Çin güzergahında trafik hacminin 306,6 bin TEU (Yirmi fit eşdeğerindeki yük taşıtlarının kapasitesini ölçmek için kullanılan şartlı bir ölçü birimidir) olduğunu, ve bu hacmin, 2019 senesinin aynı dönemine nazaran %62 fazla olduğunu belirtmek gerekmektedir. Çin-Orta Asya-Çin rotasındaki büyüme ise %29 oranla 149.2 bin TEU olmuştur.

Kazakistan, hizmet ihracatı gibi bir göstergeye doğrudan yansıyan transitten yararlanmaktadır. Kazakistan'ın 2013 yılından bu yana yıllık hizmet ihracatı hacmi 6 milyar dolardan 7.8 milyar dolara (%30) çıkmıştır. Aynı zamanda, özellikle yük taşımacılığı olmak üzere toplam hacmin yarısından fazlasını oluşturan nakliye hizmetleri ihracatı ana girdiyi oluşturmaktadır. 2018 yılında Dünya Bankası'nın Lojistik Performans Endeksi'ne (LPI) göre Kazakis-

stan has all the conditions for foreign and domestic investment entry into the transportation, logistics, and tourism industry and trade relations. The participation and support of potential investors in the process of realizing the New Silk Road in the territory of Kazakhstan will contribute to the further revival of the transportation sector and the creation of a competitive local economy [Kazlogistics.kz, 2018]. The representatives of the Chinese Government within the general economic framework stated that an investment of 50 billion dollars will be made in Kazakhstan. As of April 1, 2021, the cumulative investment volume from China to Kazakhstan has reached 13.2 billion dollars. It is thought that these investments will affect the interaction with China positively in general due to the spread of Chinese investments to various areas. Because Chinese investments are not only concentrated in the mining industry but are dispersed in various sectors, including the manufacturing sector, which is a priority for Kazakhstan's economy [Kazpravda.kz, 2020].

Kazakhstan has started implementing the next five-year plan of the state infrastructure development program "Nurly Zhol". After the completion of the first five-year plan of the state program, the rate of good and satisfactory national highways was increased to 88%, and the rate of local highways to 71%. With the emergence of modern and high-quality highways, new workplaces have been opened, transit freight flows have increased, and social infrastructure has been improved. During the five-year implementation of the state program, it has been observed that the program has a significant effect on the growth of the country's GDP. According to the results of the implementation of the state program, about 3 thousand kilometers of nationally important roads have been built or repaired [Casp-geo.ru, 2020].

In conclusion, the "Belt and Road Initiative" provides Kazakhstan with the opportunity to become an important country linking

tan'ın 160 ülke arasında 71. sırada bulunmasının önemli bir not olarak belirtilmesi gerekmektedir. Öte yandan mal teslimatının zamanında yapılması açısından 42. sıraya ve gümrükleme sürecinin etkinliği açısından ise 21. sıraya çıkmış olması da önemli başarılar arasında sayılabilir.

Mevcut durumda Kazakistan, ulaşım, lojistik ve turizm endüstrisine, ticari ilişkilere yabancı ve yerli yatırım girişi için gereken tüm şartlara sahiptir. Potansiyel yatırımcıların Kazakistan topraklarında Yeni İpek Yolu'nun gerçekleştirilmesi sürecine katılımı ve desteği de ulaşım sektörünün daha da canlanması ve rekabetçi bir yerel ekonominin oluşturulma sürecine katkı sunacaktır [Kazlogistics.kz, 2018]. Genel ekonomik çerçeveye içerisinde Çin Hükümeti'nin temsilcilerinin açıklamalarında Kazakistan'a 50 milyar dolar tutarında bir yatırım yapılacağı ifade edilmektedir. 1 Nisan 2021 itibarıyla Çin'den Kazakistan'a yönelen kümülatif yatırım hacmi 13.2 milyar dolara ulaşmıştır. Çin yatırımlarının çeşitli alanlara dağılmasından dolayı bu yatırımların Çin ile etkileşimi genel olarak olumlu etkileyeceği düşünülmektedir. Çünkü Çin yatırımları, sadece maden sanayinde yoğunlaşmamakta, Kazakistan ekonomisi için öncelik olan imalat sektörü dahil olmak üzere çeşitli sektörlerle dağılmaktadır [Kazpravda.kz, 2020].

Kazakistan, "Nurlı-Jol" devlet altyapı geliştirme programının bir sonraki beş yıllık planını uygulamaya başlamıştır. Devlet programının ilk beş yıllık planının tamamlanmasının ardından, iyi ve tatminkar durumdaki ulusal karayollarının oranı %88'e, yerel karayollarının oranı ise %71'e kadar yükseltilmiştir. Modern ve kaliteli karayollarının ortaya çıkmasıyla birlikte yeni iş alanları oluşturulmuş, transit yük akışları artmış, sosyal altyapı iyileştirilmiştir. Devlet programının beş yıllık uygulaması boyunca, programın ülke GSYH'nin büyümesi üzerinde önemli bir etkisi olduğu görülmüştür. Devlet programının uygulanması sonucunda yaklaşık 3 bin

global world trade. Modern marketplace and geopolitical trends promise a modern revitalization of ancient transport lines. The biggest stakeholders in the country will not only be foreign investors but especially national companies that are ready to support a large transit volume through Kazakhstan in the coming years. At this point, the revitalization of the New Silk Road has an important place in the economic development of Kazakhstan.

References

Advantour.com (2021). Kazakhstan and the Silk Road. Retrieved from <https://www.advantour.com/rus/silkroad/kazakhstan.htm>. Accessed on 25.04.2021.

BBC (2021). Chinese economy in the COVID-19 process. Retrieved from <https://www.bbc.com/russian/news-56770610>. Accessed on 25.04.2021.

Casp-geo.ru (2020). Summary of Kazakhstan's "Nurly Jol" state program. Retrieved from <http://casp-geo.ru/kazakhstan-podvodit-itogi-realizatsii-gosprogrammy-nurly-zhol-za-pyat-let/>. Accessed on 28.04.2021.

Europe-china.kz (2021). Silk Road. Retrieved from <https://www.europe-china.kz/info/68>. Accessed on 26.04.2021.

Index1520.com (2020). New Silk Road. Retrieved from <https://index1520.com/news/novyy-shelkovyy-put/>. Accessed on 27.04.2021.

Kazlogistics.kz (2018). Project of New Silk Road. Retrieved from http://kazlogistics.kz/kz/g-global/about_project/. Accessed on 27.04.2021.

Kazpravda.kz (2020). New Silk Road. Retrieved from <https://www.kazpravda.kz/news/poslanie-prezidenta-novii-shelkovii-put2>. Accessed on 27.04.2021.

Embassy of China in Kazakhstan (2013). Chinese President Xi Jinping speech at Nazarbayev University. Retrieved from <http://kz.china-embassy.org/rus/ztbd/XJPFWHSKST/t1077192.htm>. Accessed on 26.04.2021.

Profile.ru (2021). Kazakhstan is the transport Center of the new Silk Road. Retrieved from <https://profile.ru/economy/kazaxstan-stal-transportnym-centrom-novogo-shyolkovogo-puti-822911/>. Accessed on 27.04.2021.

Pwc.kz (2017). Kazakhstan and new Silk Road. Retrieved from <https://www.pwc.kz/en/publications/new-2017/silk-way-publication-rus.pdf>. Accessed on 26.04.2021.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2021). About Silk Road. Retrieved from <https://ru.unesco.org/silkroad/o-velikom-shelkovom-puti>. Accessed on 25.04.2021.

kilometre ulusal öneme sahip karayolu inşa edilmiş ya da onarılmıştır [Casp-geo.ru, 2020].

Sonuç olarak, "Kuşak ve Yol Girişimi"-nin, Kazakistan'a küresel dünya ticaretini bağlayan kilit bir ülke olma fırsatını sağladığını belirtmek gerekmektedir. Modern pazar alanı ve jeopolitik eğilimler antik ulaşım hatlarının modern bir şekilde canlandırılmasını vaat etmektedir. Ülke içindeki en büyük paydaşlar sadece yabancı yatırımcılar değil, özellikle önümüzdeki yıllarda Kazakistan üzerinden geçen büyük bir transit hacmini desteklemeye hazır olan ulusal şirketler olacaktır. Bu noktada, Yeni İpek Yolu'nun canlandırılmasının Kazakistan'ın ekonomik kalkınmasında önemli bir yere sahip olduğunu belirtmek gerekir.

Kaynaklar

Advantour.com (2021). Kazakistan ve İpek Yolu. Alınan yer: <https://www.advantour.com/rus/silkroad/kazakhstan.htm>. Erişim tarihi: 25.04.2021.

BBC (2021). COVID-19 sürecinde Çin ekonomisi. Alınan yer: <https://www.bbc.com/russian/news-56770610>. Erişim tarihi: 25.04.2021.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (2021). İpek Yolu hakkında. Alınan yer: <https://ru.unesco.org/silkroad/o-velikom-shelkovom-puti>. Erişim tarihi: 25.04.2021.

Casp-geo.ru (2020). Kazakistan'ın "Nurly-Jol" devlet programının özeti. Alınan yer: <http://casp-geo.ru/kazakhstan-podvodit-itogi-realizatsii-gosprogrammy-nurly-zhol-za-pyat-let/>. Erişim tarihi: 28.04.2021.

Çin'in Kazakistan Büyükelçiliği (2013). Nazarbayev Üniversitesi'nde Çin Cumhurbaşkanı Xi Jinping konuşması. Alınan yer: <http://kz.china-embassy.org/rus/ztbd/XJPFWHSKST/t1077192.htm>. Erişim tarihi: 26.04.2021.

Europe-china.kz (2021). İpek Yolu. Alınan yer: <https://www.europe-china.kz/info/68>. Erişim tarihi: 26.04.2021.

Index1520.com (2020). Yeni İpek Yolu. Alınan yer: <https://index1520.com/news/novyy-shelkovyy-put/>. Erişim tarihi: 27.04.2021.

Kazlogistics.kz (2018). Yeni İpek Yolu projesi. Alınan yer: http://kazlogistics.kz/kz/g-global/about_project/. Erişim tarihi: 27.04.2021.

1Prime.ru (2021). China releases an official economic development forecast for 2021. Retrieved from https://1prime.ru/state_regulation/20210305/833169072.html. Accessed on 26.04.2021.

Kazpravda.kz (2020). Yeni İpek Yolu. Alınan yer: <https://www.kazpravda.kz/news/poslanie-prezidenta/novii-shelkovii-puti>. Erişim tarihi: 27.04.2021.

Profile.ru (2021). Kazakistan Yeni İpek Yolu'nun ulaşım merkezidir. Alınan yer: <https://profile.ru/economy/kazaxstan-stal-transportnym-centrom-novogo-shyolkovogo-puti-822911/>. Erişim tarihi: 27.04.2021.

Pwc.kz (2017). Kazakistan ve yeni İpek Yolu. Alınan yer: <https://www.pwc.kz/en/publications/new-2017/silk-way-publication-rus.pdf>. Erişim tarihi: 26.04.2021.

1Prime.ru (2021). Çin, 2021 yılı için resmi ekonomik kalkınma tahminini yayınladı. Alınan yer: https://1prime.ru/state_regulation/20210305/833169072.html. Erişim tarihi: 26.04.2021.

CURRENT DEVELOPMENTS IN CENTRAL ASIAN AGRICULTURAL PRODUCTS TRADE ORTA ASYA TARIM ÜRÜNLERİ TİCARETİNDE GÜNCEL GELİŞMELER

*Azimzhan Khitakhunov **

Agriculture remains a key sector for Central Asian economies in terms of food security, employment, and trade. In 2019, employment in agriculture (as % of total employment) in Central Asian countries remained high and varied from the lowest 15% in Kazakhstan to the highest 45% in Tajikistan [World Bank, 2021]. In terms of trade, the agricultural sector is an important source of export revenues. At the same time, the import of agricultural products provides regional food security. Therefore, this commentary aims to analyze volumes and patterns of trade in agricultural products during the pandemic. The commentary is based on calculations using data from the International Trade Centre (ITC) [ITC, 2021]. It identifies agricultural products as goods from the 1-24 chapters of the Harmonized System.

The pandemic led to significant changes in the agricultural sector of the region. The Central Asian countries closed the borders and imposed export restrictions. Moreover, the regional countries had to address regional issues such as disruption of internal value chains and migration. The negative shocks led to a surge in prices. All these factors affected the pattern of trade in food products.

Total exports of the region decreased from \$86.1 billion in 2019 to \$71.1 billion in 2020. Agricultural exports, in turn, experienced an insignificant reduction. During the reported period, the region's indicator declined from \$5.2 to \$5.1 billion. At the same time, the share of agricultural exports in total exports increased from 6% in 2019

Tarım, gıda güvenliği, istihdam ve ticaret açısından Orta Asya ekonomileri için kilit bir sektör olmaya devam etmektedir. 2019'da Orta Asya ülkelerinde tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi olarak) yüksek kalarak, Kazakistan'daki en düşük %15'ten Tacikistan'daki en yüksek %45'e kadar farklılık arz etmektedir. [Dünya Bankası, 2021]. Ticaret açısından tarım sektörü önemli bir ihracat geliri kaynağıdır ve aynı zamanda tarım ürünlerinin ithalatı bölgesel gıda güvenliğini sağlamaktadır. Bu nedenle, okumakta olduğunuz çalışma, salgın sırasında tarım ürünleri ticaretinin hacim ve modellerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Uluslararası Ticaret Merkezi'nden [UTM, 2021] alınan verilere dayanmaktadır. Uyumlaştırılmış Sistem'in 1-24 bölümleri tarım ürünlerini mal olarak tanımlamaktadır.

Salgın, bölgenin tarım sektöründe önemli değişikliklere yol açmıştır. Orta Asya ülkeleri sınırlarını kapatarak, ihracat kısıtlamaları getirmiştir. Ayrıca bölge ülkeleri, iç değer zincirlerinin bozulması ve göç gibi bölgesel sorunları ele almak zorunda kalmıştır. Negatif şoklar fiyatların yükselmesine neden olmuştur. Tüm bu faktörler gıda ürünleri ticaretinin yapısını etkilemiştir.

Bölgenin toplam ihracatı 2019'da 86.1 milyar dolardan 2020'de 71.1 milyar dolara gerilemiştir. Tarım ihracatında ise cüzi bir miktarda düşüş yaşanarak, rapor edilen dönemde, bölgenin ihracatı 5.2 milyar dolardan 5.1 milyar dolara gerilemiştir. Aynı zamanda, tarım ihracatının toplam ihracat içindeki payı 2019'da %6'dan

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, azimkhun@gmail.com

to 7.2% in 2020. Total imports of the region decreased from \$71.5 billion in 2019 to \$67.9 billion in 2020. Despite the reduction in total imports, agricultural and food products imports in the region increased from \$7.8 billion in 2019 to \$8.1 billion in 2020. As a result, the share of imports of agricultural products in total imports of the region increased from 10.9% to almost 12%. Therefore, trade in agricultural products in the region changed from \$13 billion in 2019 to \$13.2 billion in 2020. Moreover, the share of trade in agricultural exports experienced growth. These changes show a critical role of agricultural products in regional trade.

Kazakhstan remains a key supplier of agricultural products for the rest of the Central Asian countries. The country's agricultural exports during the reported period experienced almost no changes. In 2019, its exports amounted to \$3.28 billion, while in 2020 it equaled \$3.27 billion. For the reported period, the share of agricultural exports in total exports increased from 5.7% to 7%. The country's total agricultural imports increased from \$3.9 billion in 2019 to more than \$4 billion in 2020. Consequently, the share of agricultural imports increased from 10.2% to 10.7%. It is important to note that the trade balance in agricultural products for Kazakhstan widened. While in 2019 its trade deficit was equal to \$620 million, in 2020 it increased to \$730 million.

Kyrgyzstan's exports of agricultural and food products experienced almost no changes. It changed from \$251.1 million in 2019 to \$250.5 million in 2020. During the reported period, the share of agricultural exports in total exports remained the same and amounted to 12.8%. At the same time, agricultural imports of the country decreased from \$655 million in 2019 to \$594 million in 2020. Despite this reduction, the share of agricultural imports in total imports increased from 13.4% to 16.1%. Moreover, the trade deficit narrowed from \$403.9 million to \$343.5.

2020'de %7.2'ye yükselmiştir. Bölgenin toplam ithalatı 2019'da 71.5 milyar dolardan 2020'de 67.9 milyar dolara düşmüştür. Toplam ithalattaki azalmaya rağmen, bölgedeki tarım ve gıda ürünleri ithalatı 2019'da 7.8 milyar dolardan 2020'de 8.1 milyar dolara yükselmiştir. Böylece, tarım ürünleri ithalatının bölgenin toplam ithalatı içindeki payı %10.9'dan yaklaşık %12'ye çıkmıştır. Bu nedenle, bölgedeki tarım ürünleri ticareti 2019'da 13 milyar dolardan 2020'de 13.2 milyar dolara yükselmiştir. Ayrıca, tarımsal ihracatta ticaretin payı büyüme göstermiştir. Bu değişimler, tarım ürünlerinin bölgesel ticarete kritik bir rol oynadığını göstermektedir.

Kazakistan, Orta Asya ülkelerinin geri kalanı için önemli bir tarım ürünleri tedarikçisi olmaya devam etmektedir. Rapor edilen dönemde ülkenin tarımsal ihracatında neredeyse hiçbir değişiklik yaşanmamıştır. 2019'da sektörün ihracatı 3.28 milyar dolar iken 2020'de ise 3.27 milyar dolar olmuştur. Raporlanan dönemde, tarımsal ihracatın toplam ihracat içindeki payı %5.7'den %7'ye yükselmiştir. Ülkenin toplam tarımsal ithalatı 2019'da 3.9 milyar dolardan 2020'de 4 milyar doların üzerine çıkmıştır. Sonuç olarak, tarımsal ithalatın payı %10.2'den %10.7'ye ulaşmıştır. Bu hususta Kazakistan için tarım ürünlerindeki ticaret dengesinin genişlediğini belirtmek önemlidir. 2019'da onun 620 milyon dolar olan ticaret açığı, 2020'de 730 milyon dolar seviyesini çıkmıştır.

Kırgızistan'ın tarım ve gıda ürünleri ihracatının da neredeyse hiç değişiklik olmamıştır. 2019'da 251.1 milyon dolardan 2020'de çok düşük bir azalış ile 250.5 milyon dolara gerilemiştir. Raporlanan dönemde, tarım ihracatının toplam ihracat içindeki payı aynı kalarak %12.8 olarak gerçekleşmiştir. Aynı zamanda, ülkenin tarımsal ithalatı 2019'da 655 milyon dolardan 2020'de 594 milyon dolara gerilemiştir. Bu azalmaya rağmen, tarımsal ithalatın toplam ithalat içindeki payı %13.4'ten %16.1'e yükselmiştir. Ayrıca,

Agricultural exports of Tajikistan remain the lowest in the Central Asian region. In 2019, the country exported products worth \$33 million. In 2020, its exports of agricultural products exceeded \$35 million. However, despite this insignificant growth in the volume of exports, the share of agricultural exports in total exports decreased from 3% in 2019 to 2.7% in 2020. Tajikistan's imports of agricultural products remain substantial. In 2019, the country's agricultural imports amounted to \$757 million, while in 2020 it exceeded \$818 million. The share of agricultural and food imports in the country's total imports is significant. The indicator was equal to 22.7% in 2019 and increased to 26.1% in 2020. The trade deficit in agricultural products in Tajikistan remains substantial. In 2019, it amounted to \$724 million, while in 2020 it increased to \$783 million.

Data unavailability complicates the analysis of Turkmenistan's trade flows. For instance, the ITC data do not include information on live animals, meat, or dairy product exports. Therefore, the presented calculations on Turkmenistan's indicators may be biased due to a lack of reliable data. However, the existing data shows that in 2019 Turkmenistan exported agricultural and food products worth \$59.5 million. In 2020, the country's exports decreased to \$53.5 million. The share of agricultural exports in total exports was insignificant and correspondingly equaled 0.5% and 0.7% in 2019 and 2020. Turkmenistan's agricultural import in 2019 was equal to \$386.3 million, while in 2020 it decreased to \$356.4 million. It is important to note that while agricultural exports in Turkmenistan's total exports remained negligible, the share of imports in the country's total imports is significant. For instance, in 2019 the indicator amounted to 12.5%, while in 2020 it decreased to 11.7%. The country's trade deficit in agricultural products is also substantial. In 2019, the indicator amounted to \$326.8 million, while in 2020 it decreased to \$302.9 million.

Agricultural exports are one of the key sources of export revenues for Uzbekistan.

ticaret açığı 403.9 milyon dolardan 343.5 dolara daralmıştır.

Tacikistan'ın tarımsal ihracatı Orta Asya bölgesinde en düşük düzeyi ifade etmek gerekir. 2019 yılında ülke, 33 milyon dolar değerinde ürün ihraç ederken, 2020 yılında tarım ürünleri ihracatı 35 milyon doları aşmıştır. Ancak, ihracat hacmindeki bu önemsiz büyümeye rağmen, tarımsal ihracatın toplam ihracat içindeki payı 2019'da %3'ten 2020'de %2.7'ye gerilemiştir. Tacikistan'ın tarım ürünleri ithalatının payının toplam içerisinde önemli bir düzeyde kalmaya devam ettiğini ifade edebiliriz. 2019'da ülkenin tarımsal ithalatı 757 milyon doları bulurken, 2020'de 818 milyon doları aşmıştır. Tarım ve gıda ithalatının ülkenin toplam ithalatı içindeki payı önemlidir. Veriler 2019'da %22.7'ye eşitken, 2020'de %26.1'e yükselmiştir. Tacikistan'da tarım ürünlerindeki ticaret açığı önemli düzeyde kalmaya devam etmektedir. 2019'da 724 milyon dolardan 2020'de 783 milyon dolara çıkmıştır.

Türkmenistan'ın ticaret akışları hakkında sağlıklı verilere ulaşamaması ülke hakkında analizler yapılmasını zorlaştırmaktadır. Örneğin, UTM verileri canlı hayvanlar, et veya süt ürünleri ihracatına ilişkin bilgileri içermemektedir. Bu nedenle, Türkmenistan'ın göstergelerine ilişkin sunulan hesaplamalar, güvenilir veri eksikliğinden dolayı taraflı olabilmektedir. Ancak mevcut veriler, 2019 yılında Türkmenistan'ın 59.5 milyon dolar değerinde tarım ve gıda ürünleri ihraç ettiğini göstermektedir. 2020 yılında ülkenin ihracatı 53.5 milyon dolara gerilemiştir. Tarım ihracatının toplam ihracat içindeki payı 2019 ve 2020 yıllarında sırasıyla %0.5 ve %0.7 oranında değişmiştir. Türkmenistan'ın 2019 yılında 386.3 milyon dolar olan tarım ithalatı, 2020'de 356.4 milyon dolara gerilemiştir. Türkmenistan'ın toplam ihracatı içinde tarım ihracatının ihmal edilebilir düzeyde kalmasına karşın, ithalatın ülkenin toplam ithalatı içindeki payının önemli olduğunu belirtmekte fayda

In 2019, the country exported agricultural products worth \$1.6 billion, while in 2020 the indicator decreased to \$1.5 billion. The share of agricultural exports in the country's total exports amounted to 11% in 2019 and increased to 11.6% in 2020. At the same time, agricultural imports increased for the reported period. While in 2019 the country imported products worth \$2.1 billion, in 2020 its purchases increased to \$2.3 billion. The share of agricultural imports in total imports of the country increased from 9.5% in 2019 to 11.5% in 2020. The trade deficit of the country widened from \$500 million to \$800 million.

It is important to note that all Central Asian economies have a negative trade balance in agricultural products. During the pandemic, food demand increased substantially and the countries of the region experienced growth in agricultural trade flows while export of other products such as fuels dropped. This fact shows the importance of the development of the agricultural sector. Moreover, higher trade flows show high interdependence of the regional economies in terms of food trade. Therefore, the regional policymakers should consider the following recommendations. Firstly, the trade policy of individual countries should consider the interests of neighboring states to escape trade wars. Export restrictions or bans can cause a similar reaction and decrease total supply, which will cause an increase in prices. The surge in prices will have a negative impact on the well-being of all countries of the region. Secondly, regional policymakers should liberalize trade in agricultural products. This policy change may result in higher supply and lower prices. Thirdly, the policymakers should address the global and regional challenges, which will affect production and trade in agricultural products in Central Asia. In particular, they should focus on climate change as climate shocks lead to a significant reduction in output and crop yields, which will result in a decrease in supply pushing food prices up [Sova and Man, 2021]. The region is

vardır. Örneğin, 2019'da gösterge %12.5 iken 2020'de %11.7'ye düşmüştür. Ülkenin tarım ürünlerindeki ticaret açığı da bir diğer önemli konudur. 2019 rakamları bize bu hacmin 326.8 milyon dolardan 2020'de 302.9 milyon dolara gerilediğini göstermektedir.

Tarım ihracatı, Özbekistan'ın ihracat gelirlerinin en önemli kaynaklarından biridir. 2019'da ülke 1.6 milyar dolarlık tarım ürünleri ihraç ederken, 2020'de gösterge 1.5 milyar dolara gerilemiştir. Tarım ihracatının ülkenin toplam ihracatı içindeki payı 2019 yılında %11 iken 2020 yılında %11.6'ya yükselmiştir. Aynı zamanda, rapor edilen dönem için tarımsal ithalat artmıştır. 2019'da ülke 2.1 milyar dolar değerinde ürün ithal ederken, 2020'de alımları 2.3 milyar dolara yükselmiştir. Tarım ithalatının ülkenin toplam ithalatı içindeki payı 2019 yılında %9.5 iken 2020 yılında %11.5'e yükselmiştir. Ülkenin ticaret açığı 500 milyon dolardan 800 milyon dolara genişlemiştir.

Tüm Orta Asya ekonomilerinin tarım ürünlerinde negatif bir ticaret dengesine sahip olduğunu belirtmek önemlidir. Salgın sırasında gıda talebi önemli ölçüde artarak, bölge ülkeleri tarımsal ticaret akışlarında büyüme yaşarken, ana ihracat kalemleri arasında yer alan petrol ve diğer ürünlerin ihracatı düşmüştür. Bu durum, ülkelerin tarım sektörlerini daha da geliştirmelerinin önemini göstermektedir. Ayrıca, daha yüksek ticaret akışları, bölge ekonomilerinin gıda ticareti açısından yüksek oranda karşılıklı bağımlılığını göstermektedir. Bu nedenle, bölgedeki politikacıların aşağıdaki önerileri dikkate almaları gerekmektedir. İlk olarak, ülkeler bireysel ticaret politikaları oluştururken ticaret savaşlarından kaçınmak adına komşu devletlerin çıkarlarını da göz önünde bulundurmalarıdır. İhracat kısıtlamaları veya yasakları da benzer bir tepkiye neden olarak, toplam arzı azaltarak fiyatların artmasına neden olabilir. Fiyatlardaki artış, bölgedeki tüm ülkelerin refahını olumsuz

experiencing negative consequences of climate shocks. In 2021, almost all regions of Kazakhstan experienced drought, which led to a decrease in the yield of major crops in both foods and forages segments [Qazaq Zerno, 2021]. This situation has led to an increased demand for grain products and contributed to the growth in prices [APK Inform, 2021].

Besides internal policies, the regional countries should strengthen their joint efforts to mitigate the consequences of climate change. Therefore, trade in agricultural products remains an important source of export revenues. Moreover, it stabilizes regional prices and significantly contributes to the improvement of food security.

References

APK Inform (2021). On the introduction of customs duties on the export of wheat – KGU. Retrieved from <https://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1521343>. Accessed on 05.09.2021.

International Trade Centre (2021). International trade statistics 2001-2020. Retrieved from <https://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>. Accessed on 07.11.2021.

Qazaq Zerno (2021). Kazakhstan is on the verge of a grain shortage. Retrieved from <https://kazakh-zerno.net/185670-kazakhstan-na-poroge-deficita-zerna/>. Accessed on 05.09.2021.

Sova, Chase, and Christian Man (2021). What is behind the recent rise in global food prices? Retrieved from <https://www.csis.org/analysis/what-behind-recent-rise-global-food-prices>. Accessed on 05.09.2021.

World Bank (2021). Employment in agriculture (% of total employment) (modeled ILO estimate) - Kazakhstan, Kyrgyz Republic, Tajikistan, Turkmenistan, Uzbekistan. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/SLAGR.EMPL.ZS?locations=KZ-KG-TJ-TM-UZ>. Accessed on 08.11.2021.

yönde etkileyecektir. İkinci olarak, bölgedeki politikacıların tarım ürünleri ticaretinin serbestleştirilmesi yönünde adımlar atmaları gerekmektedir. Bu politika değişikliği, daha yüksek arz ve daha düşük fiyatlar ile sonuçlanabilir. Üçüncü olarak, politikacılar Orta Asya'daki tarım ürünleri üretimini ve ticaretini etkileyecek küresel ve bölgesel sorunları ele almalıdır. Özellikle, iklim şokları üretim ve mahsul veriminde önemli bir düşüşe yol açacağından ve bu da arzın azalmasına neden olup gıda fiyatlarını artıracığından iklim değişikliğine odaklanmalıdırlar [Sova ve Man, 2021]. Bölgenin iklim şoklarının olumsuz sonuçlarını yaşadığını söylemekte fayda vardır. 2021'de Kazakistan'ın neredeyse tüm bölgelerinde kuraklık yaşanarak, bu durum hem gıda hem de yem segmentlerinde ana mahsullerin veriminde düşüşe neden olmuştur [Qazaq Zerno, 2021]. Bu durum, tahıl ürünlerine olan talebin artmasına ve dolayısıyla fiyatların yükselmesine sebep olmuştur [APK Inform, 2021].

İç politikaların yanı sıra, bölge ülkeleri iklim değişikliğinin sonuçlarını hafifletmek için ortak çabalarını güçlendirmelidir. Bu nedenle, tarım ürünleri ticareti önemli bir ihracat geliri kaynağı olmaya devam etmektedir. Ayrıca, bölgesel fiyatları dengeleyip, gıda güvenliğinin iyileştirilmesine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır.

Kaynaklar

APK Inform (2021). Buğday ihracatında gümrük vergilerinin getirilmesi hakkında - KTB. Alınan yer: <https://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1521343>. Erişim tarihi: 05.09.2021.

Dünya Bankası (2021). Tarımda istihdam (toplam istihdamın yüzdesi) (modellenen ILO tahmini) - Kazakistan, Kırgız Cumhuriyeti, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan. Alınan yer: <https://data.worldbank.org/indicator/SLAGR.EMPL.ZS?locations=KZ-KG-TJ-TM-UZ>. Erişim tarihi: 08.11.2021.

Qazaq Zerno (2021). Kazakistan tahıl kıtlığının eşiğinde. Alınan yer: <https://kazakh-zerno.net/185670-kazakhstan-na-poroge-deficita-zerna/>. Erişim tarihi: 05.09.2021.

Sova, Chase ve Christian, Man (2021). Küresel gıda fiyatlarındaki son yükselişin arkasında ne var? Alınan

yer: <https://www.csis.org/analysis/what-behind-recent-rise-global-food-prices>. Erişim tarihi: 05.09.2021.

Uluslararası Ticaret Merkezi (2021). Uluslararası ticaret istatistikleri 2001-2020. Alınan yer: <https://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>. Erişim tarihi: 07.11.2021.

**DEVELOPMENTS IN ECONOMIES OF EURASIAN
COUNTRIES**

AVRASYA ÜLKELERİNDE EKONOMİK GELİŞMELER

DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL EXPORT IN UZBEKISTAN ÖZBEKİSTAN'DA TARIMSAL İHRACATIN GELİŞİMİ

*Balzhan Eshmetova **

Nowadays, it is widely accepted that agriculture and the food industry have strategic importance for every country. The agricultural sector is of great importance because it provides millions of jobs and billions of dollars in income for many countries. In countries with agrarian economies, agriculture constitutes a significant part of the Gross Domestic Product (GDP) as one of the main sources of economic growth. The agricultural sector, which consists of two main branches: crop and livestock, is the oldest sector of the world economy and an ever-growing sector in terms of economic performance [Yusupov, 2019]. However, the agricultural sector has a number of problems that need to be addressed both at the state and small entrepreneurship levels. Although the current industrial development of agriculture is significantly different from previous periods, the sustainability and increasing productivity of agriculture and ensuring food and livelihood security continue to be important for every country.

As it is known, the economic structure of Uzbekistan is mainly agriculture, and the agricultural sector creates the most jobs in the country. In this regard, agriculture continues to be one of the most important export income sources of the country. In recent years, the agricultural sector, which experienced rapid changes due to many reforms initiated during the presidency of Uzbekistan's President, Shavkat Mirziyoyev, has been on the agenda frequently. According to the forecasts of international financial institutions, in the next 10 years, Uzbekistan will become one of the fastest-growing countries in the world. Having a young workforce and being rich in natural

Günümüzde tarım ve gıda sektörünün her ülke için stratejik bir öneme sahip olduğu yaygın olarak kabul edilen bir durumdur. Çünkü tarım sektörü, birçok ülke için sağladığı milyonlarca istihdam ve milyarlarca dolar gelir ile büyük önem teşkil etmektedir. Tarım ekonomisine sahip olan ülkelerde tarım, ekonomik büyümenin ana kaynaklarından biri olarak Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın (GSYİH) önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bitkisel ve hayvansal üretim olmak üzere iki ana daldan oluşan tarım sektörü, dünya ekonomisinin en eski ve ekonomik göstergelerde sürekli büyüyen bir sektördür [Yusupov, 2019]. Bununla birlikte, tarım sektörünün hem en üst düzeyde devlet, hem de küçük girişimciler düzeyinde ele alınması gereken bir takım sorunları bulunmaktadır. Oysa tarımın modern gelişimi, önceki dönemlerden önemli ölçüde farklılaşarak endüstrileşmesine rağmen, tarımın sürdürülebilirliği ve verimliliğinin artırılması, gıda ve geçim güvenliğinin sağlanması her ülke için önemli olmaya devam etmektedir.

Bilindiği gibi, Özbekistan'ın ekonomik yapısı tarım ağırlıklı olup, tarım sektörü ülkenin en çok istihdam yaratan sektörüdür. Bu yönüyle tarım, ülkenin en önemli ihracat gelir kaynaklarından birisi olmaya devam etmektedir. Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev döneminde başlatılan çok sayıda reformla hızlı bir değişim yaşayan tarım sektörü, son yıllarda sık sık gündeme gelmektedir. Uluslararası finans kuruluşları tahminlerine göre Özbekistan, gelecek 10 yılda dünyada en hızlı büyüyecek ülkeleri arasında yer almaktadır. Genç işgücü ve zengin doğal

* PhD Student, Al-Farabi University, Kazakhstan, eshmetova.balzhan@gmail.com

resources, Uzbekistan's GDP has attracted attention with its growth rates ranging between 5% and 8% in the last 10 years [World Bank, 2020]. Only 10% of Uzbekistan's land is suitable for agriculture, 46% of it consists of plateaus and steppes, 41% of deserts and similar lands, and 3% of forests and woodlands. Approximately 95% of the arable land can be irrigated. With this feature, Uzbekistan is the most productive country for irrigated agriculture among the Central Asian states [Yusupov, 2019]. The fact that the country has a successful agrarian sector, despite the climatic conditions of the country not being suitable for the development of the agricultural sector, has made Uzbekistan an important agricultural country in the region for a long time. Especially during the Soviet Union period, the agricultural sector was the main center of Uzbekistan's economy for many years. Therefore, Uzbekistan's post-independence economic policies have significantly focused on the agricultural industry.

While the Tashkent administration is dealing with the difficulties of its one-sided economic structure, which is mainly agricultural, it also seeks to develop the export of industrial products by creating new production areas. For this reason, efforts for economic transformation and improvement were implemented gradually, taking into account the basic economic structure of the country. However, all this has been carried out in an extremely difficult, unstable economic environment. First of all, it should be noted that the fruits of the reforms aimed at ensuring financial and macroeconomic stability in the country are felt in Uzbekistan's gradually improving macroeconomic climate. As a result of these reforms, important changes were made to the structure of land use in the country, the economic nature of agricultural assets, the reorganization of relations between agricultural producers and the state. At the same time, agricultural areas were redistributed according to their categories [Karamatov and Sadikova, 2017]. Large-scale transformations and qualitative

kaynaklara sahip olan Özbekistan'ın GS-YİH'si, son 10 yılda kaydetmiş olduğu %5-%8 arasındaki büyüme oranlarıyla dikkat çekmektedir [Dünya Bankası, 2020]. Topraklarının %46'sı yayla ve bozkırlardan, %41'i çöl ve benzeri araziden, %3'ü orman ve koruluk alanlardan oluşan Özbekistan'ın sadece %10'u tarıma elverişlidir. Ekilebilir alanların yaklaşık %95'i ise sulanabilmektedir. Bu özelliği ile Özbekistan, Orta Asya devletleri arasında sulu tarımın en verimli yapıldığı ülke konumundadır [Yusupov, 2019]. Ülkenin iklim koşullarının yeterince uygun olmamasına rağmen tarım sektörünün gelişerek Özbekistan'ın bölgede eskiden beri önemli bir tarım ülkesi olmasını sağlamıştır. Özellikle Sovyetler Birliği döneminde tarım sektörü, yıllar boyunca Özbekistan ekonomisinin bel kemiğini oluşturmuştur. Dolayısıyla, Özbekistan'ın bağımsızlık sonrası ekonomi politikaları önemli ölçüde tarım endüstrilerine odaklanmıştır.

Taşkent yönetimi bir yandan tarım ağırlıklı olan tek yönlü ekonomik yapısındaki zorluklarla baş ederken diğer yandan da yeni üretim alanları oluşturarak endüstriyel ürünlerin ihracatını geliştirmeye çaba harcamaktadır. Bu nedenle ekonomik dönüşüm ve iyileştirme çabaları ülkenin temel ekonomik yapısını dikkate alarak aşamalı olarak uygulanmıştır. Fakat bütün bunlar oldukça zor, istikrarsız bir ekonomik ortamda gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, ülkede finansal ve makroekonomik istikrarı sağlamak için tasarlanan reformların meyvelerinin, Özbekistan'ın kademeli olarak iyileşen makroekonomik ikliminde hissedildiğini ifade etmek gerekir. Söz konusu reformlar sonucunda ülkedeki arazi kullanım biçimleri, tarımsal varlıkların ekonomik doğası, tarım üreticileri ve devlet arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesi konusunda önemli değişiklikler yapılmış ve aynı zamanda kategorilerine göre tarımsal alanların, yeniden dağılımı yapılmıştır [Karamatov ve Sadikova, 2017]. Özbekistan'da tarım ve tarıma dayalı sanayideki uzun yıllardır

changes in agriculture and the agricultural industry in Uzbekistan for many years, optimization of cultivated areas and comprehensive and balanced policies regarding the zoning of agricultural crops have not only increased agricultural productivity but also contributed to a significant increase in the living standard of the society [Zaltsman, 2016].

It should be noted that the structure of the population of Uzbekistan, which is the most densely populated country in Central Asia, provides a great opportunity for the development of the agricultural sector. For instance, as of July 2020, 50.5% of Uzbekistan's population, which is 34.036.800 people, live in urban settlements and 49.5% live in rural areas. In Uzbekistan, almost a quarter of the working-age population is employed by the agricultural sector. According to the data for 2020, while a total of 3.7 million people work in the agricultural sector, this number corresponds to 27.2% of the total number of employed people in the country.

In addition to being one of the most irrigated countries in Central Asia, Uzbekistan is also involved in cotton and wheat cultivation, fruit and vegetable production and sericulture. In Uzbekistan, where most of the agricultural production is obtained from plant production, more than 40% of these products consist of cotton production. Despite the many negative effects reflected today, due to the experience of the Soviet agricultural policy and the climatic conditions of the country, there is a significant specialization in Uzbekistan, especially in the cotton sector. Being one of the largest cotton producers and exporters countries in the world, the Tashkent administration produces an average of 3 million tons of cotton annually and exports more than half of it [Anadolu Agency, 2017]. In the production period of 2017-2018, the share of Uzbekistan in cotton production, consisting of an area of 1.208 million hectares, worldwide is

gerçekleştirilen büyük ölçekli dönüşümler ve niteliksel değişiklikler, ekilen alanların optimizasyonu ve tarımsal mahsullerin bölgelere ayrılmasına ilişkin kapsamlı ve dengeli politikalar, yalnızca tarımın verimliliğinin artırmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumun yaşam standardının da önemli ölçüde yükselmesine katkı sağlamıştır [Zaltsman, 2016].

Orta Asya'nın en yoğun nüfuslu ülkesi olan Özbekistan'ın nüfus yapısının da, tarım sektörünün gelişmesine büyük olanak sağladığını belirtmek gerekir. Örneğin, Temmuz 2020 dönemi verilerine göre 34.036.800 olan Özbekistan nüfusunun %50.5'i kentsel yerleşim alanlarında, %49.5'i ise kırsalda yaşamaktadır. Özbekistan'da, çalışma yaşındaki nüfusun, neredeyse dörtte birinden fazlası tarımla uğraşmaktadır. 2020 verilerine göre, Özbekistan'da toplam 3.7 milyon kişi tarım sektöründe çalışmaktayken, bu rakam ülkedeki toplam çalışan sayısının %27.2'sine denk gelmektedir.

Özbekistan, Orta Asya'nın en güçlü sulu tarım yapan ülkelerinden biri olmasının yanı sıra, pamuk ve buğday ekimi, meyve-sebze üretimi ve ipekçilikle de uğraşan bir ülkedir. Tarımsal üretimin büyük bir kısmını bitkisel üretimden elde eden Özbekistan'da bu üretimin, %40'dan fazlasını pamuk üretimi oluşturmaktadır. Günümüze yansıyan çok sayıda olumsuz etkilerine rağmen, Sovyet tarım politikasından elde edilen tecrübeler ve ülkenin iklim koşulları sayesinde Özbekistan'da özellikle, pamuk sektöründe önemli bir uzmanlaşma yaşandığı görülmektedir. Dünyada en büyük pamuk üreticisi ve ihracatçısı ülkeler arasında yer alan Özbekistan, yıllık ortalama 3 milyon ton pamuk üretmekte ve bunun yarısından fazlasını ihraç etmektedir [Anadolu Ajansı, 2017]. 2017-2018 üretim döneminde dünya genelinde pamuk üretimi yapılan 1.208 milyon hektarlık alanda Özbekistan'ın payı, %3.8'dir [Türkiye Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019].

3.8% [Ministry of Agriculture and Forestry of Türkiye, 2019].

However, in recent years, Uzbekistan has tried to reduce its cotton exports by focusing on domestic cotton processing and exporting high value-added textile products. Therefore, in recent years, Uzbekistan's raw cotton exports have been decreasing, while the export of processed cotton or textile products has been gradually increasing. For instance, the country exported 257.196 million dollars worth of raw cotton in 2016, while the numbers decreased to 219.026 million dollars in 2017 and 137.493 million dollars in 2018. On the other hand, Uzbekistan earned 477.297 million dollars from cotton yarn exports in 2016 and the numbers increased to 608.534 million dollars in 2017 and 711.521 million dollars in 2018 [Uludag Exporters' Association, 2019]. Uzbekistan exported textile products worth a total of 1.5 billion dollars in 2018 [Uludag Exporters' Association, 2020]. Another development in Uzbekistan's agricultural sector is that the country's exports of agricultural products other than cotton have increased significantly in recent years. As a result, Uzbekistan's exports of fresh fruit such as apricots, cherries, peaches, plums and jackal plums were 122.949 million dollars in 2016 and 126.763 million dollars in 2017, reaching 238.017 million dollars in 2018 [Uludag Exporters' Association, 2019].

It can be stated that the aforementioned developments in Uzbekistan's agricultural product exports are the result of the new socio-economic policies of Uzbekistan's President, Shavkat Mirziyoyev, who came to power in 2016. Especially, the commercial and economic reforms of the Mirziyoyev administration in recent years, including agriculture, which are aimed at the economic growth of Uzbekistan and the creation of additional opportunities for the citizens of the country, have made the country's economy achieve impressive developments. As a reflection of this, the contribution of the agricultural sector to Uzbekistan's GDP was

Fakat, son yıllarda Özbekistan pamuk ihracatını azaltmayı ve pamuğu ülke içinde işleyip katma değeri yüksek tekstil ürünlerini ihraç etmeye odaklanmaktadır. Dolayısıyla, son yıllarda Özbekistan'ın ham pamuk ihracatı azalmakta, işlenmiş pamuk veya tekstil ürünlerinin ihracatı giderek artmaktadır. Örneğin, 2016'da 257.196 milyon dolar değerinde ham pamuk ihraç eden Özbekistan, 2017 yılında 219.026 milyon dolar, 2018 yılında ise 137.493 milyon dolar tutarında ham pamuk ihraç etmiştir. Buna karşılık, 2016 yılında pamuk ipliği ihracatından 477.297 milyon dolar elde eden Özbekistan, bu alanda 2017 yılında 608.534 milyon dolar, 2018 yılında ise 711.521 milyon dolar kazanç sağlamıştır [Uludağ İhracatçıları Birliği, 2019]. Verilere göre, 2018 yılında Özbekistan, toplamda 1.5 milyar dolarlık tekstil ürünü ihraç etmiştir [Uludağ İhracatçıları Birliği, 2020]. Özbekistan tarım sektöründeki diğer bir gelişme ise, son yıllarda ülkenin pamuk dışındaki tarım ürünlerinin ihracatında önemli artışların yaşanmakta olduğudur. Bunun sonucu olarak, Özbekistan'ın 2016 yılında 122.949 milyon dolar ve 2017 yılında 126.763 milyon dolar olan kayısı, kiraz, şeftali, erik ve çakal eriği gibi yaş meyve ihracatı, 2018 yılında 238.017 milyon dolara ulaşmıştır [Uludağ İhracatçıları Birliği, 2019].

Özbekistan'ın tarımsal ürün ihracatındaki söz konusu gelişmelerin 2016 yılında iktidara gelen Özbekistan Cumhurbaşkanı Şavkat Mirziyoyev'in yeni sosyo-ekonomik politikalarının bir sonucu olduğu ifade edilebilir. Özellikle de son yıllarda Mirziyoyev yönetiminin Özbekistan'ın ekonomik büyümesini amaçlayan ve ülke vatandaşları için ek fırsatlar yaratan tarım dahil olmak üzere ticari ve ekonomik reformları, ülke ekonomisinin etkileyici gelişmeler kaydetmesini sağlamıştır. Bunun bir yansıması olarak, 2018 yılında tarım sektörünün Özbekistan GSYİH'sine katkısı %28.8 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılında ülkedeki tarımsal ürünlerin %53.2'sini bitkisel ürünler, %46.8'ini ise hayvansal

28.8% in 2018. In 2018, 53.2% of the agricultural products in the country were plant products and 46.8% were animal products. In this context, it should be noted that the optimization of the agricultural lands and the development of irrigation systems in the country have significantly contributed to the developments in agriculture. The agricultural reform, which removes the restrictions imposed by the public on farmers and reorganizes farmers' right to own land, enables the development and diversification of the agricultural sector [Sustainable Development Goals, 2020]. In addition to this, the government of Uzbekistan is adopting new decrees regulating the development of agriculture, the sale of agricultural products and raw materials, and the functioning of food markets, as part of the new state program for the period of 2019-2022 [Arifjanov, 2020]. With these measures, Uzbekistan aims to significantly increase the average productivity of agricultural food production and the income of agricultural food producers by 2030. On the other hand, in addition to a gradual reduction in the planting of low-income crops (especially cotton and wheat) in low-yielding soils, allocation of the new agricultural lands for vegetable and perennial planting is planned. While it is planned to gradually replace the existing old fruit plantations and vineyards with new ones, it is also envisaged to plant fresh fruit and vegetable crops on the soils reclaimed using high technology and agro-technical methods [Arifjanov, 2020].

In summary, since its independence, Uzbekistan has made significant progress in the agricultural sector implementing various reforms. The stable development of the economy and the increase in employment in Uzbekistan, whose economic structure mainly consists of agriculture, largely depend on the achievements of the agricultural sector. It can be predicted that the policies implemented by Uzbekistan in recent years, which are aimed at increasing the export volume of agricultural products, ensuring stability in the domestic agricul-

türünler oluşturmıştır. Bu bağlamda ülkedeki çiftlik alanlarının optimizasyonu ve sulama sistemlerinin geliştirilmesi, tarımda gözle görülür önemli gelişmelerin yaşanmasına katkı sağladığını da belirtmek gerekir. Çiftçiler üzerindeki kamu tarafından uygulanan kısıtlamaların kaldırılmasını sağlayan tarım reformu, çiftçilerin toprak sahibi olma hakkının yeniden düzenlenmesi, tarım sektörünün gelişmesini ve çeşitlenmesini mümkün kılmaktadır [Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, 2020]. Bunlara ek olarak, Özbek hükümeti, 2019-2022 dönemi yeni devlet programı ile tarımın geliştirilmesi, tarımsal ürünler ve hammadde satışı ile gıda pazarlarının işleyişini düzenleyen yeni düzenlemeler yapmaktadır [Arifjanov, 2020]. Bu uygulamalarla, Özbekistan, 2030 yılına kadar tarımsal gıda üretiminin ortalama verimliliğini ve tarımsal gıda üreticilerinin gelirini önemli ölçüde artırmayı hedeflemektedir. Diğer taraftan, verimi düşük topraklarda düşük gelirli mahsullerin (özellikle pamuk ve buğday) ekiminde kademeli bir azaltmanın yanı sıra, sebze ve çok yıllık bitki ekimler için yeni tarım arazileri tahsisi planlanmaktadır. Mevcut eski meyve ekim alanlarının ve üzüm bağlarının aşamalı olarak yeni olanlarla değiştirilmesi hedeflenirken, yüksek teknoloji ve agro-teknik yöntemler kullanılarak ıslah edilen topraklarda, taze meyve ve sebze bitkilerinin ekilmesi öngörülmektedir [Arifjanov, 2020].

Özet olarak, bağımsızlıktan günümüze Özbekistan'ın, tarımda uyguladığı çeşitli reformlarla sektörde önemli gelişmeler kaydetmiş olduğu söylenebilir. Ekonomik yapısı tarım ağırlıklı olan Özbekistan'da ekonominin istikrarlı gelişmesi ve istihdamın artırılması, önemli ölçüde tarım sektöründen elde edilecek başarılarla bağlıdır. Özbekistan'ın son yıllarda uyguladığı tarımsal ürün ihracat hacmini artırma, yerli tarım piyasasında istikrarı sağlama ve kırsal alanların çok yönlü gelişimini amaçlayan politikalar, önümüzdeki dönemde ülkedeki tarım ve tarım sanayindeki ge-

tural market and the multi-directional development of rural areas, will accelerate the development of agriculture and agricultural industry in the country in the near future. However, it should be noted that the realization of this expectation is closely related to the improvement of the property rights of producers and farmers working in the agricultural sector, revision of production techniques and, finally, bringing agricultural product markets to certain standards.

References

- Anadolu Agency (2017). Uzbekistan Country Report. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/ozbekistan/902420>. Accessed on 05.01.2021.
- Arifjanov, Gairat (2020). Conservation of agricultural resources. Retrieved from <https://review.uz/post/selskoxozyaystvennoe-resursosberejenie>. Accessed on 05.01.2021.
- Karamatov, Ozodbek and Sadykova, Guzel (2018). Soil and agricultural policy of the Republic of Uzbekistan in the years of independence, *Journal of Asian Studies*, 2, p.1.
- Ministry of Agriculture and Forestry of Türkiye (2019). Agricultural products markets of cotton. Retrieved from <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Markets%C4%B1/2019Ocak%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Report/2019-January%20Cotton.pdf>. Accessed on 05.01.2021.
- Sustainable Development Goals (2020). Uzbekistan volunteer national review report 2020. Retrieved from https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/26381VNR_2020_Uzbekistan_Report_Russian.pdf. Accessed on 08.01.2021.
- Uludağ Exporters' Association (2020). Uzbekistan in terms of textile and ready-to-wear sectors. Retrieved from <https://uib.org.tr/tr/kbfile/ozbekistan-ulke-raporu>. Accessed on 06.01.2021.
- Uludağ Exporters' Association (2019). Uzbekistan in terms of textile and ready-to-wear sectors. Retrieved from <https://uib.org.tr/tr/kbfile/ozbekistan-ulke-raporu>. Accessed on 06.01.2021.
- World Bank (2020). Uzbekistan GDP growth rate (%). Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2019&locations=UZ-KZ&start=2009>. Accessed on 13.01.2021.
- Yusupov, Julius (2019). The agricultural sector of Uzbekistan: Features, main problems, need for reform. Retrieved from <https://cabar.asia>agrarnyj-sektor-uzbekistana-osobennosti-kl>. Accessed on 05.01.2021.

lişimini daha da hızlandıracak tahmin edilebilir. Ancak bu beklentinin gerçekleşmesinin, tarım alanında faaliyet gösteren üreticilerin ve çiftçilerin mülkiyet haklarının iyileştirilmesi, üretim tekniklerinin revize edilmesi ve son olarak tarımsal ürün pazarlarının belirli standartlara ulaştırılması ile yakından bağlantılı olduğunu ifade etmek gerekir.

Kaynaklar

- Anadolu Ajansı (2017). Özbekistan. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/ozbekistan/902420>. Erişim tarihi: 05.01.2021.
- Arifjanov, Gairat (2020). Tarımsal kaynakların korunması. Alınan yer: <https://review.uz/post/selskoxozyaystvennoe-resursosberejenie>. Erişim tarihi: 05.01.2021.
- Dünya Bankası (2020). Özbekistan GSYİH büyüme oranı (%). Alınan yer: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2019&locations=UZ-KZ&start=2009>. Erişim tarihi: 13.01.2021.
- Karamatov, Ozodbek ve Sadykova, Guzel (2018). Bağımsızlık yıllarında Özbekistan Cumhuriyeti'nin toprak ve tarım politikası, *Asya Araştırmaları Dergisi*, 2, s.1.
- Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (2020). Özbekistan gönüllü ulusal inceleme raporu 2020. Alınan yer: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/26381VNR_2020_Uzbekistan_Report_Russian.pdf. Erişim tarihi: 08.01.2021.
- Türkiye Tarım ve Orman Bakanlığı (2019). Tarım ürünleri piyasaları – pamuk. Alınan yer: <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Piyasalar%C4%B1/2019Ocak%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Raporu/2019-Ocak%20Pamuk.pdf>. Erişim tarihi: 05.01.2021.
- Uludağ İhracatçılar Birliği (2020). Tekstil ve hazır giyim ve konfeksiyon sektörleri açısından Özbekistan. Alınan yer: <https://uib.org.tr/tr/kbfile/ozbekistan-ulke-raporu>. Erişim tarihi: 06.01.2021.
- Uludağ İhracatçılar Birliği (2019). Tekstil ve hazır giyim ve konfeksiyon sektörleri açısından Özbekistan. Alınan yer: <https://uib.org.tr/tr/kbfile/ozbekistan-ulke-raporu>. Erişim tarihi: 06.01.2021.
- Yusupov, Julius (2019). Özbekistan'ın tarım sektörü: özellikler, temel sorunlar, reform ihtiyacı. Alınan yer: <https://cabar.asia>agrarnyj-sektor-uzbekistana-osobennosti-kl>. Erişim tarihi: 05.01.2021.
- Zaltsman, İskender (2016). Özbekistan'ın ekonomisi ve tarımı. Alınan yer: <http://svetich.info/publika>

Zaltsman, Alexander (2016). Economy and agriculture of Uzbekistan. Retrieved from <http://svetich.info/publikacii/opyt-mirovogo-zemledelija/yEkonomia-i-selskoe-hozjaistvo-uzbekist.html>. Accessed on 04.01.2021.

[cii/opyt-mirovogo-zemledelija/yekonomika-i-selskoe-hozjaistvo-uzbekist.html](http://svetich.info/publikacii/opyt-mirovogo-zemledelija/yEkonomia-i-selskoe-hozjaistvo-uzbekist.html). Erişim tarihi: 04.01.2021.

NEW OPPORTUNITIES IN TURKISTAN'S TOURISM TÜRKİSTAN TURİZMİNDE YENİ FIRSATLAR

*Daulet Zhailybay **

The tourism potential of Turkistan is directly related to the traditions of the region. It is possible to explain it with the cultural and historical artifacts that the city of Turkistan located on the Silk Road. It is obvious that these traditional values have a great influence on the touristic potential of the modern city. We can see Turkistan as the current preservation status of the historical city and the continuation of the medieval style in today's architectural buildings.

Turkistan has an important place in the development of tourism in the country in recent years. The preservation of medieval monuments in the city has determined the place of Turkistan in cultural tourism. However, in the context of the recent global pandemic, the number of tourists visiting the Turkistan region has decreased sharply. In 2020, 102.512 local and 1.235 foreign in a total of 103.747 tourists visited the Turkistan region. It is known that the number of tourists decreased by 40.5% in 2020 compared to 2019 [Turkistan Region Tourism Office, 2021].

Considering the possibilities of modern Turkistan's touristic development, it has several advantages. The first of these is that the location of the city of Turkistan is suitable for all types of transport in Kazakhstan. For instance, the city has train connections by rail to cities such as Aktobe, Oral, Mangystau, Atyrau in the west of Kazakhstan, Semey in the east and Nur-Sultan, Petropavlovsk and Kokshetau in the north. The city also has rail links to Russia's Chelyabinsk, Moscow, Saratov and Ufa cities. In addition, passenger transportation to Uzbekistan's Andijan, Tashkent and Kyrgyzstan's Bishkek cities has been facilitated. In general, there are railway

Türkistan'ın turizm potansiyelinin, bölgenin gelenekleriyle doğrudan ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumu, İpek Yolu üzerinde yer alan Türkistan şehrinin sahip olduğu kültürel ve tarihi eserleriyle açıklamak mümkündür. Söz konusu geleceksel değerlerin modern şehrin turistik potansiyeli üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu aşikardır. Türkistan'ı tarihi şehrin mevcut korunma durumu ve günümüz mimari binalarında orta çağ tarzının devam ettirilmesi olarak görebiliriz.

Türkistan şehri son yıllarda ülkede turizmin gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Zira şehirdeki orta çağ anıtlarının korunmuş olması Türkistan'ın kültür turizmindeki yerini belirlemiştir. Bununla birlikte, son küresel salgın bağlamında, Türkistan bölgesini ziyaret eden turist sayısı keskin bir şekilde azalmıştır. Rakamlarla ifade edecek olursak, 2020 yılında, 102.512'si yerli, 1.235'i yabancı olmak üzere toplam 103.747 turist Türkistan bölgesini ziyaret etmiştir. 2019 yılına kıyasla turist sayısının 2020 yılında %40.5 oranında azaldığı bilinmektedir [Türkistan Bölgesi Turizm Dairesi, 2021].

Modern Türkistan'ın turistik gelişiminin olanaklarını göz önüne bulduğumuzda, birkaç avantajı olduğunu görebiliriz. Bunlardan ilki, Türkistan şehrinin konumu Kazakistan'daki tüm ulaşım türleri için uygundur. Örneğin şehrin Aktöbe, Oral, Mangıstau, Aırau gibi Kazakistan'ın batısı ile doğuda Semey ve kuzeyde Nur-Sultan, Petropavlovsk, Kökşetau şehirlerine demiryolu ile tren bağlantısı bulunmaktadır. Şehirde ayrıca Rusya'nın Çelyabinsk, Moskova, Saratov ve Ufa şehirlerine demiryolu bağlantıları

* MA, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, daulet_87@bk.ru

connections to Turkistan with the cities of Shymkent, Kyzylorda, Taraz, Almaty in the south [Raspisanie.com, 2021]. Bus and taxi services for cities in the south of the country also have an important place in this transportation network. The Hazret Sultan International Airport, which has recently opened in Turkistan, initiates domestic flights and provides connections with countries such as Türkiye abroad. Apart from that, there are bus services from Turkistan to many cities of Uzbekistan. These transportation possibilities show that Turkistan's tourist potential does not have a serious problem with road transportation.

Secondly, nowadays the city of Turkistan has some advantages in terms of development in the tourism sector. For instance, the completion of the construction of many buildings specified in the master plan of the city, shows that new touristic destinations have emerged in Turkistan. The "Keruen Saray" entertainment complex, the "Altın Samruk Theater", "Sikirli Keruen Complex", "Showroom Theater" and "Ethnoauil" are among the recently opened buildings. The opening of these facilities will contribute to the increase in the number of tourists [Tengrinews.kz, 2021].

Thirdly, considering the tourism potential of Turkistan, tourism is developing professionally in this city. The construction of multi-star hotels in the city such as Rixos Turkistan, Karavansaray Kaganat Hotel, Karavansaray Kaganat Kun Hotel, Hampton by Hilton Turkistan and Khanaka may also be linked to the emergence of tourism infrastructure. Because these hotels provide quality and versatile service. This will allow foreign tourists to choose the services and the most suitable hotel. In addition, the opening of the Tourism and Hotel Management University in Turkistan will enable the city to train experts and qualified personnel in the field of tourism in the future [Otyrar.kz, 2020].

The last one is the effects of safe tourism, which is one of the habits caused by

yer almaktadır. Bununla birlikte Özbekistan'ın Andican, Taşkent ve Kırgızistan'ın Bişkek şehirlerine de yolcu taşımacılığı kolaylaştırılmıştır. Genel olarak Türkistan'a güneydeki Çimkent, Kızılorda, Taraz, Almatı şehirleriyle demiryolu bağlantıları bulunmaktadır [Raspisanie.com, 2021]. Ülkenin güneyinde yer alan şehirler için otobüs ve taksi hizmetleri de bu ulaşım ağında önemli bir yere sahiptir. Yakın zamanda Türkistan'da açılan Hazret Sultan Uluslararası Havalimanı, yurtiçinde seferler başlatmakla beraber, yurtdışında ise Türkiye gibi ülkelerle bağlantı sağlamaktadır. Bunun dışında Türkistan'dan Özbekistan'ın birçok şehrine otobüs seferleri bulunmaktadır. Söz konusu bu ulaşım olanakları, Türkistan'ın turist potansiyelinin karayolu ulaşımı ile ilgili ciddi bir sorunu olmadığını göstermektedir.

İkinci olarak, günümüzde Türkistan şehri, turizm sektöründe gelişme noktasında bir takım avantajları elinde bulundurmaktadır. Örneğin, kentin ana planında belirlenen birçok binanın inşaatının tamamlanması, Türkistan'da yeni turistik destinasyonların ortaya çıktığını göstermektedir. Yeni hizmete giren binalar arasında "Keruen Saray" eğlence kompleksi, "Altın Samruk Tiyatrosu", "Sıkırlı Keruen Kompleksi", "Showroom Tiyatrosu" ve "Etnoauil" yer almaktadır. Söz konusu tesislerin açılması turist sayısının artmasına etken sağlayacaktır [Tengrinews.kz, 2021].

Üçüncü olarak, Türkistan'ın turizm potansiyeli göz önüne alındığında, Türkistan'da profesyonel anlamda turizmin gelişmekte olduğunu söyleyebiliriz. Şehirdeki Rixos Türkistan, Karavansaray Kaganat Hotel, Karavansaray Kaganat Kun Hotel, Hampton by Hilton Türkistan ve Khanaka gibi çok yıldızlı otellerin yapılması da turizm altyapısı ortaya çıkmasıyla bağlantılı olabilir. Çünkü bu oteller kaliteli ve çok yönlü hizmet sağlamaktadır. Bu da, yabancı turistlerin hizmetleri ve en uygun oteli seçmelerine olanak tanıyacaktır. Ayrıca, Türkistan'da Turizm ve Otelcilik

the pandemic around the world, in the field of tourism. One of them is to provide social distance and security measures in touristic facilities. Most of the modern touristic facilities in Turkistan consist of nature complexes. The increase of different parks makes tourists feel safe. In addition, the opening of police stations in the touristic complexes of the city, the installation of various video surveillance cameras, SOS buttons, and the establishment of police units for tourists can be counted as additional measures in terms of security.

It should be noted that there are some problems besides the potential mentioned above. Organized tours from other regions are of great importance for Turkistan, which develops on the basis of local tourism. Various tours are organized especially from Almaty and Shymkent cities to Turkistan. The costs of these tours only include travel expenses, guide fees and entrance fees to various historical and cultural places and facilities. Accommodation and meals are covered by the tourist. In fact, the main problem of local tourists is the high cost of hotels. Because tourists coming by road have to stay in Turkistan for 1-2 days. During this period, local tourists do not have the opportunity to stay in the above-mentioned multi-star hotels. This shows that tourists face difficulties in accommodation. Due to the fact that some affordable hotels are located far from the center of Turkistan, most individual tourists are forced to choose city tours.

As a result, the potential of the tourism sector in Turkistan is enlarging with the relatively new places that attract the attention of the tourists. Particularly, "Keruen Saray" and "Turkistan's Venice" spark great interest among the tourists who visit the city. In addition to that Turkistan has a special place in local tourism, including the development of ethno tourism, which is an example for many regions [Massaget.kz, 2020]. Also, new trends in post-pandemic tourism plan to promote urban tourism [Vedomosti.ru, 2020]. It is clear that this will allow tourists to comply with sanitary norms and organize

Üniversitesi'nin açılmış olması şehre gelecekte turizm alanında uzman ve kalifiye elemanların yetiştirilmesine olanak sağlayacaktır [Otyrar.kz, 2020].

Sonuncusunu da, dünya genelinde yaşanan salgının, turizm alanında neden olduğu bir dizi alışkanlıklardan birisi olan güvenli turizmin noktasındaki etkileri olarak söyleyebiliriz. Bunlardan biri, turistik tesislerde sosyal mesafeyi ve güvenlik tedbirlerini sağlamaktır. Türkistan'daki modern turistik tesislerin çoğu doğa komplekslerinden oluşmaktadır. Farklı parkların sayısının artması turistleri güvende hissettirmektedir. Bununla birlikte şehrin turistik komplekslerinde polis karakollarının açılması, çeşitli video gözetleme kameralarının, SOS butonlarının kurulması ve turistlere yönelik polis birimlerinin oluşturulması da güvenlik açısından ilave önlemler olarak sayılabilir.

Yukarıda dile getirilen potansiyelin yanında bir takım problemlerin olduğu da unutulmamalıdır. Yerel turizm temelinde gelişen Türkistan için diğer bölgelerden organize edilen turlar büyük önem taşımaktadır. Özellikle Almatı ve Çimkent şehirlerinden Türkistan'a çeşitli turlar düzenlenmektedir. Bu turların maliyetleri, sadece seyahat masrafları, rehber ücretini ve çeşitli tarihi ve kültürel yapılara ve tesislere giriş ücretlerini kapsamaktadır. Konaklama ve yemekler turist tarafından sağlanmaktadır. Aslında, yerli turistlerin temel sorunu otellerin maliyetinin yüksek olmasıdır. Zira karayolu ile gelen turistler Türkistan'da 1-2 gün kalmak zorundadır. Bu süre zarfında yerli turistlerin yukarıda belirtilen çok yıldızlı otellerde konaklama imkânı bulunmamaktadır. Bu da turistlerin konaklama konusunda zorluklarla karşılaştığını göstermektedir. Bazı uygun fiyatlı otellerin Türkistan'ın merkezinden uzakta yer aldığından dolayı çoğu bireysel turist şehir içi turları tercih etmek zorunda kalmaktadır.

Sonuç olarak Türkistan'daki turizm sektörünün potansiyeli yeni ilgi çekici yapılar

tours using digital technologies. In this context, the tourism sector of Turkistan tries to attract as many tourists as possible by announcing its opportunities through various touristic sites. In addition, the restriction of the activities of various touristic facilities (museums, art centers) due to the pandemic constitutes the basis for the formation of new non-traditional tourism areas such as photo tourism, agricultural tourism, eco-tourism in the Turkistan region.

References

Massaget.kz (2020). What is the tourism potential of Turkistan? Retrieved from <https://massaget.kz/blogs/sayahat/26312/>. Accessed on 27.04.2021.

Otyrar.kz (2020). International tourism university was opened in Turkistan. Retrieved from <https://otyrar-kz.turbopages.org/otyrar.kz/s/2020/06/v-turkestane-ot-krylsya-mezhdunarodnyj-universitet-turizma/>. Accessed on 28.04.2021.

Raspisanie.com (2021). Train times for Turkistan station. Retrieved from <https://raspisanie24.com/poezda/turkestan/>. Accessed on 29.04.2021.

Tengrinews.kz (2021). "Keruen Saray": A fairy tale Turkistan. Retrieved from <https://kaz.tengrinews.kz/fotoarchive/keruen-saray-ertegge-aynalgan-turkestan-640/>. Accessed on 28.04.2021.

Turkistan Region Tourism Office (2021). Information on the development of tourism in the Turkistan region until 2020. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/turkestan-turizm/documents/details/160147?lang=ru>. Accessed on 29.04.2021.

Vedomosti.ru (2020). How is the coronavirus changing the global tourism industry? Retrieved from <https://www.vedomosti.ru/partner/articles/2020/12/20/851707-antivirus-puteshestvii>. Accessed on 29.04.2021.

ile daha da genişlemektedir. Özellikle son dönemde kenti ziyaret eden turistlerin ilgisini "Keruen saray", "Türkistan Venedik'i" gibi yerler de cezp etmektedir. Ayrıca Türkistan, birçok bölgeye örnek olan etno turizmin gelişmesi dahil yerel turizmde özel bir yere sahiptir [Massaget.kz, 2020]. Ayrıca, pandemi sonrası turizm alanındaki yeni eğilimler, kentsel turizmi teşvik etmektedir [Vedomosti.ru, 2020]. Bunun turistlerin sıhhi normlara uymalarına ve dijital teknolojileri kullanarak turlar düzenlemelerine olanak sağlayacağı açıktır. Bu bağlamda Türkistan'ın turizm sektörü, çeşitli turistik siteler aracılığıyla fırsatlarını duyurarak, mümkün olduğunca daha çok turist çekmeye çalışmaktadır. Ayrıca, çeşitli turistik tesislerin (müzeler, sanat merkezleri) faaliyetlerinin pandemiden dolayı kısıtlanması, Türkistan bölgesinde foto turizm, tarım turizmi, eko turizm gibi geleneksel olmayan yeni turizm alanlarının oluşmasını sağlamıştır.

Kaynaklar

Massaget.kz (2020). Türkistan'ın turizm potansiyeli nedir? Alınan yer: <https://massaget.kz/blogs/sayahat/26312/>. Erişim tarihi: 27.04.2021.

Otyrar.kz (2020). Türkistan'da Uluslararası Turizm Üniversitesi açıldı. Alınan yer: <https://otyrar-kz.turbopages.org/otyrar.kz/s/2020/06/v-turkestane-ot-krylsya-mezhdunarodnyj-universitet-turizma/>. Erişim tarihi: 28.04.2021.

Raspisanie.com (2021). Türkistan istasyonu için tren sefer saatleri. Alınan yer: <https://raspisanie24.com/poezda/turkestan/>. Erişim tarihi: 29.04.2021.

Tengrinews.kz (2021). "Keruen Saray": Bir masal Türkistan. Alınan yer: <https://kaz.tengrinews.kz/fotoarchive/keruen-saray-ertegge-aynalgan-turkestan-640/>. Erişim tarihi: 28.04.2021.

Türkistan Bölgesi Turizm Dairesi (2021). 2020 yılına kadar Türkistan bölgesinde turizmin gelişimi hakkında bilgiler. Alınan yer: <https://www.gov.kz/memleket/entities/turkestan-turizm/documents/details/160147?lang=ru>. Erişim tarihi: 29.04.2021.

Vedomosti.ru (2020). Koronavirüs küresel turizm endüstrisini nasıl değiştiriyor? Alınan yer: <https://www.vedomosti.ru/partner/articles/2020/12/20/851707-antivirus-puteshestvii>. Erişim tarihi: 29.04.2021.

SADYR JAPAROV'S ERA IN KYRGYZSTAN: AN EVALUATION ON FOREIGN POLICY AND ECONOMIC DEVELOPMENTS

KIRGIZİSTAN'DA SADIR CAPAROV DÖNEMİ: DIŞ POLİTİKA VE EKONOMİK GELİŞMELER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

*Balzhan Eshmetova **

The constitutional amendment referendum and local council elections (kenesh) were held together in Kyrgyzstan on April 11th 2021. According to the Kyrgyzstan Central Election Commission (CEC), while 1.295.096 people (39.09%) voted in the local council elections, 1.338.717 people (37.12%) voted for the referendum in 2.483 ballot boxes throughout the country. While 79.37% of voters supported the new constitutional draft, 13.67% opposed it in the referendum. By looking at these numbers we can state that the rule of voting at least 30% of the total 3.606.201 voters in the country, which is necessary for the referendum to be considered valid, is fulfilled [Kyrgyzstan CEC, 2021a].

Constitutional amendments brought to the agenda by President Sadyr Japarov are among the reasons for holding a referendum in the country. Among the most important issues of these changes are the transitions of the country from a parliamentary structure to a presidential model. On March 11th 2021, the deputies of the Kyrgyz Parliament (Jogorku Kenesh) approved the draft law to hold a referendum on the "Law on the Constitution of the Kyrgyz Republic" and set the referendum date as April 11th 2021. Within the political system of Kyrgyzstan, there are also articles such as the establishment of a new institution called "People's Congress" and reducing the number of deputies in the parliament from 120 to 90.

Kırgızistan'da 11 Nisan 2021 tarihinde Kırgızistan'da anayasa değişikliği referandumu ile yerel meclis (kenesh) seçimleri birlikte yapılmıştır. Kırgızistan Merkez Seçim Komisyonu'nun (MSK) yaptığı açıklamaya göre, yerel meclis seçimlerinde ülke genelinde 2.483 sandıkta 1.295.096 kişi (%39.09) oy kullanırken, bu rakam referandum için 1.338.717 kişiye (%37.12) ulaşmıştır. Referandum oylamasında oy verenlerin %79.37'si yeni anayasa taslağını desteklerken, %13.67'si hayır oyu kullanmıştır. Referandumun geçerli sayılabilmesi için gerekli olan ülkedeki toplam 3.606.201 seçmenin en az %30'unun oy kullanması kuralının da bu rakamlara bakarak yerine getirildiğini ifade edebiliriz [Kırgızistan MSK, 2021a].

Ülkede referandumun yapılma nedenleri arasında Cumhurbaşkanı Sadır Caparov tarafından gündeme getirilen anayasa değişiklikleri yer almaktadır. Bu değişikliklerin en önemli konuları arasında ülkenin parlamenter bir yapıdan başkanlık modeline geçişini kapsamaktadır. 11 Mart 2021 tarihinde Kırgızistan Meclisi (Jogorku Kenesh) milletvekilleri, "Kırgız Cumhuriyeti Anayasası Hakkında Kanun" üzerine referandumun yapılması için yasa tasarısını onaylayıp, referandum tarihini 11 Nisan 2021 olarak belirlemişlerdi. Yapılan düzenlemelerle Kırgızistan'ın siyasal sistemine "Halk Kurultayı" (Halk Meclisi) adlı yeni bir kurumun oluşturulması ve parlamentodaki milletvekillerinin sayısı-

* PhD Student, Al-Farabi University, Kazakhstan, eshmetova.balzhan@gmail.com

There have been criticisms from the opposition stating that the return to the presidential system and the reductions of the number of deputies in the parliament were moves to increase the political power of the presidency [Berezovski, 2021]. This is the 11th and the second referendum in 2021 in the political history of Kyrgyzstan. It has been observed that the country has experienced a turbulent period in its political life in recent years and the protests that took place after the October 4th 2020 parliamentary elections led to the cancellation of the election results and the resignation of the incumbent President Sooronbay Jeenbekov. In order to overcome the political crisis in the country, early presidential elections were held on January 10th 2021 where Sadyr Japarov won the elections by receiving 1.110.412 (79.20%) votes [Kyrgyzstan CEC, 2021c].

President Japarov advocates for the transition to the presidential system through a referendum on ending the political turmoil in the country, ensuring stability and proposing solutions to the social, economic and other problems of the country. On this point, the issue of having additional powers that will allow increasing the political power of the presidential office and the possibility of amending the provisions regarding the term of office of the president are also discussed. In addition to these, it is expected that the new advisory body People's Congress would be established.

Issues such as improving the state of the country's economy and increasing the welfare of the people are among the leading issues on the agenda of President Japarov in the economic field. In terms of ensuring this, Japarov argued that savings measures should be increased by reducing financially inefficient work. As an example for this, in his Presidential oath ceremony, he stated that they would fulfill only the mandatory procedures required by law and funds from the state budget should be allocated to the needs of the people [Interfax.kz, 2021]. Ad-

nın 120'den 90'a düşürülmesi gibi değişiklikler getirilmiştir.

Bu değişikliklere muhalefet kanadından başkanlık sistemine geri dönüşüne ve meclisteki milletvekillerinin sayısının düşürülmesinin cumhurbaşkanlığı makamının siyasi gücünün artırılmasına yönelik hamleler olduğunu belirten eleştiriler gelmiştir [Berezovski, 2021]. Bu, Kırgızistan'ın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından siyasi tarihinde meydana gelen 11., 2021'de ise 2. referandumdur. Ülkenin son yıllarda siyasi hayatında çalkantılı bir dönem geçirdiği gözlemlenmekte olup, 4 Ekim 2020 parlamento seçimlerinden sonra gerçekleşen protestolar, seçim sonuçlarının iptaline ve ardından da görevdeki Cumhurbaşkanı Sooronbay Ceenbekov'un istifasına yol açmıştır. Ülkedeki siyasi krizin üstesinden gelebilmek adına 10 Ocak 2021'de düzenlenen erken cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Sadır Caparov 1.110.412 (%79.20) oy alarak, seçimleri kazanmıştır [Kırgızistan MSK, 2021c].

Cumhurbaşkanı Caparov ülkenin içinde bulunduğu siyasi karmaşanın sona erdirilmesi, istikrarın sağlanması ve ülkenin sosyal, ekonomik ve diğer problemlerine çözüm önerileri getirilmesi konusunda referandum ile başkanlık sistemine geçişi savunmaktadır. Siyasi açıdan cumhurbaşkanlığı makamının gücünü artıracak adımların atılmasına olanak sağlayacak ek yetkilere sahip olunması konusu ile cumhurbaşkanının görev süresine ilişkin hükümlerde değişiklik yapılma imkanının da görüşüldüğü belirtilmektedir. Bunlara ilaveten yeni bir danışma organı olarak Halk Kurultay'ının kurulması beklenmektedir.

Ülke ekonomisinin durumunun iyileştirilmesi ve halkın refah düzeyinin artırılması gibi konular ekonomik alanda Cumhurbaşkanı Caparov'un gündemindeki önde gelen önemli konular arasında yer almaktadır. Bunun sağlanması konusunda ise Caparov mali açıdan verimsiz çalışmaların azaltılarak tasarruf önlemlerinin artırılması gerektiğini düşünmektedir. Buna örnek

ministrative reforms in this regard are expected to enable economic growth and stability and will enable the country to attract more foreign investment and create wider opportunities for the realization of long-term investments.

President Japarov aims to strengthen relations with important actors in the region such as neighboring countries and Russia in the international arena. Therefore he made his first official visit to Russia on February 24th 2021 and met with his counterpart, Vladimir Putin. After the meeting, the information that took place in the press included that in the near future Russian investors would invest in various areas of Kyrgyzstan [Karabekov; Kovalenko, 2021]. At this point, Russian-Kyrgyz Development Fund announced that as of May 1st 2021, approximately 3.000 projects worth 434 million dollars were approved in all regions of the country. When we look at the sectoral distribution of these investments, manufacturing takes the lead with 30%, followed by the agricultural sector with 23%. Moreover, it is planned to invest around 12% in the fields of transport and logistics, tourism and infrastructure development [Kabar, 2021].

President Japarov made his second official visit to Kazakhstan. During the visit, approximately 180 documents were signed between Kazakhstan and Kyrgyzstan in the fields of political, economic, humanitarian aid and investment. Considering that Kazakhstan has invested more than 1 billion dollars in the economy of Kyrgyzstan in the past 15 years, it is stated that investment issues between the two countries are among the important topics of the meetings. The parties also signed an agreement to increase relations between young people and discussed the possibility of increasing the number of Kyrgyz students in Kazakhstan universities by 10 times, increasing the number of scholarships to 50 and opening a branch of one of the leading universities. In addition, further development of the consultation meeting format of Central Asian

olarak Cumhurbaşkanlığı yemin töreninde sadece kanunun gerektirdiği zorunlu işlemlerin yerine getirilmesi yönünde bir duruş sergileyerek, söz konusu tören için tahsis edilen bütçenin ihtiyaç sahiplerine aktarılması talimatını vermiştir [Interfax.kz, 2021]. Bu yöndeki uygulama ve idari reformların ekonomik büyümeye ve istikrara olanak sağlaması beklenmekte olup, ülkenin daha fazla yabancı yatırımı çekebilmesi ve uzun vadeli yatırımların gerçekleştirilebilmesine daha fazla imkan yaratılmasını sağlayacaktır.

Cumhurbaşkanı Caparov, uluslararası alanda komşu ülkelerin yanında Rusya gibi bölgedeki önemli aktörler ile ilişkilerin güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu konuda 24 Şubat 2021 tarihinde ilk resmi ziyaretini Rusya'ya gerçekleştirerek mevkidaşı Vladimir Putin ile görüşmüştür. Görüşme sonrasında basına yansıyan haberler arasında yakın zaman içerisinde Rus yatırımcıların Kırgızistan'ın çeşitli alanlarına yatırım yapacağı bilgisi bulunmaktadır [Kovalenko; Karabekov, 2021]. Bu noktada Rus-Kırgız Kalkınma Fonu tarafından yapılan açıklamalarda 1 Mayıs 2021 tarihi itibarıyla ülkenin tüm bölgelerinde 434 milyon dolar değerinde yaklaşık 3.000 projeye onay verildiği açıklanmıştır. Bu yatırımların sektörel dağılımına baktığımızda ise imalat sektörü %30 ile başı çekerken, onu %23'le tarım sektörü izlemektedir. Bunların dışında, taşımacılık ve lojistik, turizm ve altyapı geliştirme alanlarına da yaklaşık %12 civarında yatırım yapılması planlanmaktadır [Kabar, 2021].

Cumhurbaşkanı Caparov ikinci resmi ziyaretini ise Kazakistan'a gerçekleştirmiştir. Ziyaret sırasında Kazakistan ve Kırgızistan arasında siyasi, ekonomik, insani yardım ve yatırım alanlarında yaklaşık 180 belge imzalanmıştır. Geçtiğimiz 15 yılda Kazakistan'ın Kırgızistan'a 1 milyar dolardan fazla yatırım yaptığı göz önüne alındığında, görüşülen önemli konuların arasında iki ülke arasındaki yatırımların olduğu bilinmektedir. Taraflar ayrıca, iki

leaders, joint action against the COVID-19 pandemic, and medical assistance was also considered [Kapital.kz, 2021].

President Japarov made his third official visit to Uzbekistan on March 11th 2021. During the visit, the Presidents of the two countries discussed the issues of cooperation in politics, trade, economy, transportation and communication, and other fields. During the meeting, the importance of the development of commercial and economic cooperation was pointed out and it was also noted that commercial and economic relations are key areas for strategic cooperation between the two countries. During the negotiations, the goal was set to double the bilateral trade volume in the next few years by diversifying and expanding trade between the two countries and reducing trade barriers [Today.uz, 2021]. Moreover, views were exchanged on the idea of establishing the Kyrgyz-Uzbek Investment Fund [Putz, 2021].

As a result, President Japarov has made significant gains in the international arena with his visits to countries that are important in line with the foreign policy of his country, both in the development of bilateral relations and in providing support in many areas from foreign investment to education, health and humanitarian aid. While increasing the powers of the presidency on the one hand, on the other hand with the establishment of the People's Congress shows that he will govern the country in a new political system and understanding. We will see in the future what kinds of gains and experiences this change will bring to Kyrgyzstan and whether President Japarov will achieve his promised goals.

References

Berezovski, Gregoriy (2021). SIZO President and "khanlik": What does Kyrgyzstan vote for? Retrieved from https://www.gazeta.ru/politics/2020/12/29_a_13420550.shtml. Accessed on 15.05.2021.

Cakıpbekova, Camilya (2021). What awaits the Kyrgyz economy after the pandemic? Forecast for 2021.

ülke gençliği arasındaki iletişimin artırılmasına yönelik bir anlaşmaya imza atarak, Kazakistan üniversitelerindeki Kırgız öğrenci kontenjanını 10 kat artırma, eğitim bursu sayısını 50'ye çıkarma ve Kazakistan'ın önde gelen üniversitelerinden birinin şubesini Kırgızistan'da açma hususlarını ele aldılar. Bunlara ek olarak, toplantıda Orta Asya liderlerinin istişare toplantı formatını daha da geliştirmenin yanı sıra COVID-19 salgınına karşı ortak eylem ve tıbbi yardım konuları da dikkate alınmıştır [Kapital.kz, 2021].

11 Mart 2021 Cumhurbaşkanı Caparov, üçüncü resmi ziyaretini de Özbekistan'a yapmıştır. Ziyaret sırasında iki ülkenin Cumhurbaşkanıları ticaret, ekonomi, ulaşım, iletişim, siyasi ve diğer alanlarda iş birliği konularını görüştüler. Görüşmede iki ülke arasındaki ticaret ve ekonomik iş birliğinin daha da geliştirilmesinin önemi vurgulanarak, ticari ve ekonomik ilişkilerin iki ülke arasındaki stratejik iş birliği için kilit bir alan olduğu kaydedildi. Bunun yanında, iki ülke arasındaki ticaretin çeşitlendirilip genişleterek ticari engellerin azaltılması ile önümüzdeki birkaç yıl içinde ikili ticaret hacmini ikiye katlama hedefi belirlenerek [Today.uz, 2021], Kırgız-Özbek Yatırım Fonu'nun kurulması fikri üzerine görüş alışverişinde bulunulmuştur [Putz, 2021].

Özetle, Cumhurbaşkanı Caparov uluslararası alanda ülkesinin dış politikasında önem arz eden ülkelere yapmakta olduğu ziyaretler ile hem ikili ilişkilerin geliştirilmesine hem de ülkesine yabancı yatırım çekilmesinden eğitim, sağlık ve insani yardım konularına kadar pek çok konuda desteğin sağlanması konusunda da kayda değer kazanımlar elde etmektedir. Bir taraftan cumhurbaşkanlığının yetkilerini artırırken diğer taraftan kurduğu Halk Kurultayı ile ülkeyi yeni bir siyasal sistem ve anlayış içerisinde yöneteceğini göstermektedir. Bu değişimin Kırgızistan'a ne tür kazanımlar ve deneyimler katacağını ve Cumhurbaşkanı Caparov'un vaat etti-

Retrieved from <https://economist.kg/2021/01/26/chto-zhdet-ekonomiku-kyrgyzstana-posle-pan-demii-prognoz-na-2021-j/>. Accessed on 15.05.2021.

Camankulov, Azamat (2020). Kyrgyzstan Minister of Culture and Tourism: It will take several years for tourism to be revived in the country after the pandemic. Retrieved from <https://www.interfax.ru/interview/722563>. Accessed on 15.05.2021.

Interfax.kz (2021). The elected president of Kyrgyzstan will save money at the inaugural ceremony by canceling the parade and food ceremony. Retrieved from https://www.interfax.kz/index.php?lang=kaz&int_id=21&news_id=42592. Accessed on 23.04.2021.

Kabar (2021). Russian-Kyrgyz Development Fund approves about 3 thousand projects worth USD 434 million. Retrieved from <http://en.kabar.kg/news/russian-kyrgyz-development-fund-approves-about-3-thsd-projects-worth-usd-434-mln/>. Accessed on 24.05.2021.

Kapital.kz (2021). Kazakhstan has invested more than 1 billion dollar in the Kyrgyz economy for more than 15 years. Retrieved from <https://kapital.kz/economic/93842/za-15-let-kazakhstan-vlozhil-v-ekonomiku-kyrgyzstana-bole-1-mlrd.html>. Accessed on 15.05.2021.

Kyrgyzstan Central Election Commission (2021a). Elections information. Retrieved from <https://newess.shailoo.gov.kg/ky/>. Accessed on 15.05.2021.

Kyrgyzstan Central Election Commission (2021b). Early election of the President of the Kyrgyz Republic. Retrieved from https://newess.shailoo.gov.kg/ky/election/11099/ballot-count?type=NW_ROOT. Accessed on 15.05.2021.

Kovalenko, Marina ve Karabekov, Kabay (2021). Sadyr Japarov promised Moscow a guarantee. Retrieved from <https://www.kommersant.ru/doc/4704733>. Accessed on 15.05.2021.

Nurbolat, Tabigat (2021). Elections and referendum in Kyrgyzstan. What is happening now? Retrieved from <https://inbusiness.kz/kz/news/kyrgyzstandagy-sajlau-men-referendum-kazir-ne-bol-y-zhatyr/>. Accessed on 15.05.2021.

Putz, Catherine (2021). Kyrgyz President Japarov touches down in Tashkent. Retrieved from <https://thediomat.com/2021/03/kyrgyz-president-japarov-touches-down-in-tashkent/>. Accessed on 24.05.2021.

Today.uz (2021). Sadyr Japarov visited Uzbekistan. Retrieved from <https://sng.today/tashkent/16079-sadyr-zhaparov-posetil-uzbekistan.html>. Accessed on 15.05.2021.

ği hedeflerine ulaşım ulaşamayacağını zaman gösterecektir.

Kaynaklar

Berezovski, Gregoriy (2021). SIZO Başkanı ve "hanlık": Kırgızistan neye oy veriyor? Alınan yer: https://www.gazeta.ru/politics/2020/12/29_a_13420550.shtml. Erişim tarihi: 15.05.2021.

Cakıpbekova, Camelia (2021). Salgından sonra Kırgız ekonomisini neler bekliyor? 2021 için tahmin. Alınan yer: <https://economist.kg/2021/01/26/chto-zhdet-ekonomiku-kyrgyzstana-posle-pandemii-prognoz-na-2021-j/>. Erişim tarihi: 15.05.2021.

Camankulov, Azamat (2020). Kırgızistan Kültür ve Turizm Bakanı: Pandemi sonrası ülkede turizmin yeniden canlandırılması birkaç yıl alacak. Alınan yer: <https://www.interfax.ru/interview/722563>. Erişim tarihi: 15.05.2021.

Interfax.kz (2021). Kırgızistan'ın seçilen cumhurbaşkanı, geçit ve yemek törenini iptal ederek, yemin töreninde tasarruf edecek. Alınan yer: https://www.interfax.kz/index.php?lang=kaz&int_id=21&news_id=42592. Erişim tarihi: 23.04.2021.

Kabar (2021). Rus-Kırgız Kalkınma Fonu, 434 milyon ABD Doları değerinde yaklaşık 3'üncü projeyi onayladı. Alınan yer: <http://en.kabar.kg/news/russian-kyrgyz-development-fund-approves-about-3-thsd-projects-worth-usd-434-mln/>. Erişim tarihi: 24.05.2021.

Kapital.kz (2021). Kazakistan, 15 yıldan fazla bir süredir Kırgız ekonomisine 1 milyar dolardan fazla yatırım yaptı. Alınan yer: <https://kapital.kz/economic/93842/za-15-let-kazakhstan-vlozhil-v-ekonomiku-kyrgyzstana-bole-1-mlrd.html>. Erişim tarihi: 15.05.2021.

Kırgızistan Merkezi Seçim Kurulu (2021a). Seçim bilgileri. Alınan yer: <https://newess.shailoo.gov.kg/ky/>. Erişim tarihi: 15.05.2021.

Kırgızistan Merkezi Seçim Kurulu (2021b). Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın erken seçimi 10.01.2021. Alınan yer: https://newess.shailoo.gov.kg/ky/election/11099/ballot-count?type=NW_ROOT. Erişim tarihi: 15.05.2021.

Kovalenko, Marina ve Karabekov, Kabay (2021). Sadyr Caparov, Moskova'ya garanti sözü verdi. Alınan yer: <https://www.kommersant.ru/doc/4704733>. Erişim tarihi: 15.05.2021.

Nurbolat, Tabigat (2021). Kırgızistan'da seçimler ve referandum. Şu an ne oluyor? Alınan yer: <https://inbusiness.kz/kz/news/kyrgyzstandagy-sajlau-men-referendum-kazir-ne-bol-y-zhatyr/>. Erişim tarihi: 15.05.2021.

Putz, Catherine (2021). Kırgızistan Cumhurbaşkanı Japarov Taşkent'e vardı. Alınan yer: <https://thediomat.com/2021/03/kyrgyz-president-japarov-touches-down-in-tashkent/>. Erişim tarihi: 24.05.2021.

Today.uz (2021). Sadyr Caparov Özbekistan'ı ziyaret etti. Alınan yer: <https://sng.today/tashkent/16079-sadyr-zhaparov-posetil-uzbekistan.html>. Erişim tarihi: 15.05.2021.

CURRENT STATUS AND EXPECTATIONS OF TOURISM IN KYRGYZSTAN KIRGIZİSTAN'DA TURİZMİN MEVCUT DURUMU VE BEKLENTİLER

*Erkinbek Turgunov **

Kyrgyzstan has the potential to be one of the important tourism centers among Central Asian countries with its natural beauties, historical and cultural richness. One of these opportunities is nature tourism. Due to its mountainous terrain where the Tian Shan Mountains cover 65% of Kyrgyzstan's land it is often referred as the "Switzerland of Central Asia". The Central Asian region is among the tourism routes that have not yet been explored enough with its many natural wonders and historical richness. In this regard, the fact that the United Nations (UN) World Tourism Organization included Kyrgyzstan in the list of countries with the highest probability of increasing the number of tourists in the next 10 years is a sign that the country's tourism potential is just being discovered. In this direction, the Kyrgyz government has included the tourism sector in various national development strategies in order to fully utilize the potential of the tourism sector. Among these, the Sustainable Development Strategic Plan of the Kyrgyz Republic 2013-2017 and National Development Strategy 2018-2040 can be shown [Ministry of Foreign Affairs of Kyrgyzstan, 2019].

According to the Kyrgyzstan National Statistics Committee, as of 2014, there are 88.6 thousand (private and legal persons) businesses operating in the tourism sector of Kyrgyzstan. Issyk Kul is one of the most popular and main tourist routes in the country. The Issyk Kul Region is defined as the "Pearl of Kyrgyzstan" and takes its name from Issyk Kul, the world's second-largest crater lake in the region. Issyk Kul is the

Kırgızistan, doğal güzellikleri, tarihi ve kültürel zenginlikleri ile Orta Asya ülkeleri arasında önemli turizm merkezlerinden birisi olma potansiyeline sahiptir. Bu imkanların başında doğa turizmi gelmektedir. Kırgızistan toprakların %65'ini Tanrı Dağları kaplamaktadır. Bu nedenle Kırgızistan, "Orta Asya'nın İsviçre'si" olarak tanımlanır. Orta Asya bölgesi barındırdığı pek çok doğa harikası alan ve tarihi zenginliği ile henüz yeterince keşfedilmemiş turizm güzergahları arasında yer aldığını ifade edebiliriz. Bu konuda 2017 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Dünya Turizm Örgütü, Kırgızistan'ı önümüzdeki 10 yıl içinde turist sayısını artırma olasılığı en yüksek ülkeler listesine dahil etmesi de ülkenin turizm potansiyelinin yeni keşfedilmekte olduğunun bir işaretidir. Bu doğrultuda Kırgız hükümeti turizm sektörünün potansiyelinden tam anlamıyla yararlanabilmek adına çeşitli ulusal kalkınma stratejilerine turizm sektörünü de dahil etmiştir. Bunlar arasında Kırgız Cumhuriyeti'nin Sürdürülebilir Kalkınma Stratejik Planı 2013-2017 ve 2018-2040 Ulusal Kalkınma Stratejisi gösterilebilir [Kırgızistan Dışişleri Bakanlığı, 2019].

Kırgızistan Milli İstatistik Komitesi'nin verilerine göre, 2014 yılı itibarıyla Kırgızistan'ın turizm sektöründe faaliyet gösteren 88.6 bin (özel ve tüzel kişi) işletme bulunmaktadır. Issık Göl ülkenin en popüler ve başlıca turizm güzergahları arasında yer almaktadır. Issık Göl Bölgesi "Kırgızistan'ın incisi" olarak tanımlanmakta ve adını bölgede yer alan dünyanın ikinci büyük krater gölü olan Issık Göl'den almaktadır. İs-

* PhD Student, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, erkinbek230388@gmail.com

most famous and most visited tourist region of the country, offering opportunities for local and foreign tourists to relax and have a good time during the summer season. The Tourism Department of the Minister of Culture, Information, Sports and Youth Policy of the Kyrgyz Republic announced that the number of tourists visiting Kyrgyzstan in 2018 was 1.4 million, among which more than 900 thousand tourists vacationed in Issyk Kul [Kabar.org, 2019]. In the same year, tourism revenues amounted to 27 billion som (\$319.3 million) and constituted 5% of the Gross Domestic Product [Rus.Azattyk.org, 2019].

According to the World Tourism Organization, the number of tourists worldwide was 1.23 billion in 2016 and the income obtained from this reached 1.5 trillion dollars. In addition, 270 million people work in the tourism sector worldwide. According to the same report, between 1990 and 2017, the number of tourists worldwide increased by 576% in the Asia and Pacific Ocean region [Ministry of Justice of Kyrgyzstan, 2019]. All the information given within this general framework shows us that there is a global expansion in the tourism sector and Asian countries are also benefiting from this growth potential to a great extent. Hosting many international events in this regard in recent years also helps Kyrgyzstan to increase its recognition in tourism at the international level. As one of them, it can be stated that the contribution of the World Nomad Games is very important. At this point, world-renowned media organizations such as Forbes, Global Spots 2013, World Travel and Tourism Council, Geographical Travel Awards, National Geographic Traveler, National Geographic, Financial Times, The Guardian paid special attention to the World Nomad Games. Moreover, Kyrgyzstan is among the top 10 countries in the world recommended for visiting in 2019 by The Guardian and Lonely Planet [Sputnik.kg, 2018].

sık Göl, yaz mevsiminde yerli ve yabancı turistlerin dinlenmelerine ve iyi vakit geçirmelerine uygun imkanlar sunan ülkenin en ünlü ve en çok ziyaret edilen turistik bölgesidir. Kırgızistan Cumhuriyeti Kültür İletişim ve Turizm Bakanlığı Turizm Dairesi Başkanlığı, 2018 yılında Kırgızistan'ı ziyaret eden turist sayısının 1.4 milyon olduğunu ve bunların arasında 900 binden fazla turistin Issık Göl'de tatil yaptığını açıkladı [Kabar.org, 2019]. Aynı yıl içerisindeki turizm gelirlerinin 27 milyar som ile (319.3 milyon dolar) Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'nın %5'ine denk geldiğini bildirdi [Rus.Azattyk.org, 2019].

Dünya Turizm Örgütü verilerine göre 2016 yılında dünya genelinde turist sayısı 1.23 milyar olup bundan elde edilen gelir 1.5 trilyon dolara ulaşmıştır. Buna ek olarak dünya genelinde turizm sektöründe 270 milyon kişi çalışmaktadır. Aynı rapora göre 1990 ve 2017 yılları arasında dünya çapında turist sayısı Asya ve Pasifik okyanusu bölgesinde %576 artış göstermiştir [Kırgızistan Adalet Bakanlığı, 2019]. Tüm bu genel çerçevede ele alınan bilgiler turizm sektöründe küresel bir genişlemenin olduğunu ve Asya ülkelerinin de bu büyüme potansiyelinden önemli ölçüde yararlanmakta olduğunu bizlere göstermektedir. Bu konuda son yıllarda pek çok uluslararası etkinliğe ev sahipliği yapması da Kırgızistan'ın uluslararası düzeyde turizmde tanınırlığının artmasına yardımcı olmaktadır. Bunlardan, Dünya Göçebe Oyunları'nın katkısının oldukça önemli olduğu ifade edilebilir. Bu noktada Forbes, Global Spots 2013, Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi, Coğrafi Seyahat Ödülleri, National Geographic Gezgin, National Geographic, Financial Times, The Guardian gibi dünya çapında tanınan basın yayın kuruluşları Dünya Göçebe Oyunları'na özel önem göstermiştir. Buna ek olarak, The Guardian ve Lonely Planet tarafından 2019 yılında ziyaret için tavsiye edilen dünyanın en iyi 10 ülkesi arasında Kırgızistan da yer almaktadır [Sputnik.kg, 2018].

When we examine the structure of the tourism sector in Kyrgyzstan, we can see that there are businesses that serve in many different capacities. At this point, the different price practices of the enterprises show us that there is no general price policy in the sector. In this regard, dealing with the issue with a more institutional understanding of the relevant institutions will contribute to both the development of competition conditions and the improvement of the services offered to tourists. This will have positive effects on the increase in the number of tourists coming to the country [Stanradar.com, 2017].

All these developments have contributed to the positive image of Kyrgyzstan, which defines itself as a touristic country in Central Asia. This promising potential in the Central Asian states, especially in terms of nature and cultural tourism, cannot be utilized at the desired level. In this regard, the inclusion of Kazakhstan and Uzbekistan in the Silk Visa (akin to the Schengen visa model), which is planned to be implemented throughout the region is expected to positively affect the tourism sector of Kyrgyzstan. With its current capacity, Kyrgyzstan has the opportunity to increase the tourist flow by 10%, thereby generating income of more than 400 million dollars. It is estimated that the income from tourism can reach up to 1 billion dollars thanks to the development of information technology and infrastructure [Nisi.kg, 2017].

The number of tourists visiting Kyrgyzstan in 2010 was around 855 thousand. In 2016, this number reached 2 million 930 thousand. The data show that the number of tourists visiting the country has increased by more than 3.5 times. According to the 2017 report of the National Statistics Committee of the Republic of Kyrgyzstan, the citizens of Kazakhstan (55.4%) visited the country the most. Kazakhstan is followed by tourists from Uzbekistan (14.5%), Russia (14.2%), Tajikistan (7.5%), Türkiye (1.6%), People's Republic of China (1.2%) and India

Kırgızistan'da turizm sektörünün yapısını incelediğimizde pek çok farklı kapasitelerde hizmet gösteren işletmelerin olduğunu görebilmekteyiz. Bu noktada işletmelerin birbirlerinden farklı fiyat uygulamaları sektör içerisinde genel bir fiyat politikasının oluşmadığını da bizlere göstermektedir. Bu konuda ilgili kuruluşların daha kurumsal bir anlayış ile meseleyi ele alması hem rekabet koşullarının geliştirilmesine hem de turistlere sunulan hizmetlerin iyileştirilmesine katkı sunacağı ifade edilebilir. Bunun da ülkeye gelen turist sayısının artışına olumlu etkilerinin olacağı belirtilebilir [Stanradar.com, 2017].

Tüm bu gelişmeler, Orta Asya'da kendisini bir turizm ülkesi olarak tanımlayan Kırgızistan'ın olumlu bir imaja sahip olmasına vesile olmuştur. Orta Asya devletlerindeki özellikle doğa ve kültür turizmi açısından gelecek vaat eden bu potansiyelinden halihazırda istenilen düzeyde yararlanılamadığı görülmektedir. Bu konuda Şengen vizesi modelinde bölge genelinde uygulanması planlanan İpek Vizesi'ne Kazakistan ve Özbekistan'ın da dahil olması Kırgızistan'ın turizm sektörüne olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir. Kırgızistan'ın mevcut kapasitesi ile turist akışını %10 daha artırma, bu sayede 400 milyondan fazla dolar gelir elde edebilme imkanı bulunmaktadır. Bilişim teknolojisi ve altyapının geliştirilmesi sayesinde turizmden elde edilen gelirin 1 milyar dolara kadar çıkabileceği tahmin edilmektedir [Nisi.kg, 2017].

2010 yılında Kırgızistan'ı ziyaret eden turist sayısı 855 bin civarındaydı. 2016 yılında bu rakam, 2 milyon 930 bine ulaşmıştır. Veriler, ülkeyi ziyaret eden turist sayısının 3.5 kattan fazla arttığını göstermektedir. Kırgızistan Cumhuriyeti Milli İstatistik Komitesi'nin 2017 yılına ait raporunda ülkeyi en çok Kazakistan uyruklu (%55.4) kişilerin ziyaret ettiği belirtilmektedir. Kazakistan'ı, Özbekistan (%14.5), Rusya (%14.2), Tacikistan (%7.5), Türkiye (%1.6), Çin Halk Cumhuriyeti (%1.2) ve

(0.6%) [Stat.kg, 2018]. In this context, it can be stated that the policies to be carried out both for the neighboring countries where the most visitors come and for the citizens of foreign countries with which the country has good relations will contribute to the development of the tourism potential of the country in a short time.

As a result, Kyrgyzstan is a country with a high potential to be one of the frequent destinations of foreign tourists with its rich cultural assets and yet undiscovered natural beauties. However, in addition to the infrastructure problems, the lack of qualified workforce, inadequacies in the fields of promotion, advertising and marketing do not yet allow to achieve the expected results from the tourism sector. Considering the problems faced by the tourism sector in Kyrgyzstan, determining it as one of the priority sectors among the investment and development plans in the country is among the promising developments for the future of the sector.

References

- Kabar.kg (2019). About 3 million people came to Kyrgyzstan in 2018. Retrieved from <http://kabar.kg/news/kyrgyzstan-v-2018-godu-posetili-poriadka-3-mln-turistov/>. Accessed on 06.06.2021.
- Ministry of Foreign Affairs of Kyrgyzstan (2019). Kyrgyz Republic national development strategy for 2018-2040. Retrieved from <https://mfa.gov.kg/ru/osnovnoe-menyu/vneshnyaya-politika/gosudarstvennyye-programmy/nacionalnaya-strategiya-razvitiya-kyrgyzskoy-respubliki-na-2018-2040-gody>. Accessed on 04.06.2021.
- Ministry of Justice of Kyrgyzstan (2019). The development program of the tourism sector for the years 2019-2023 of the Kyrgyz Government. Retrieved from <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/12943>. Accessed on 06.06.2021.
- Nisi.kg (2017). Kyrgyzstan's efforts to make tourism an important force in its economy. Retrieved from <http://nisi.kg/137-novosti-nisi-na-glavnuyu-2/449-pochemu-turizm-dolzhen-stat-vedushchim-sektorem-ekonomicheskogo-razvitiya-kyrgyzstana.html>. Accessed on 04.06.2021.
- Rus.azattyk.org (2019). 1.6 million tourists are expected to visit Kyrgyzstan in 2019. Retrieved from

Hindistan (%0.6) kökenli turistler takip etmektedir [Stat.kg, 2018]. Bu bağlamda hem en çok ziyaretçinin geldiği komşu ülkelere yönelik hem de ülkenin iyi ilişkilere sahip olduğu yabancı ülke vatandaşlarına yönelik yürüteceği politikaların ülkenin turizm potansiyelinin kısa sürede gelişmesine katkı sağlayacağı ifade edilebilir.

Sonuç olarak, Kırgızistan, hem zengin kültürel varlıkları, hem de henüz keşfedilmemiş doğal güzellikleriyle yabancı turistlerin uğrak güzergahlarından birisi olma potansiyeli yüksek bir ülkedir. Lakin altyapı sorunlarının yanı sıra nitelikli iş gücü eksikliği, tanıtım, reklam ve pazarlama alanlarındaki yetersizlikleri turizm sektöründen beklenen sonuçların elde edilmesine henüz imkan vermemektedir. Kırgızistan turizm sektörünün karşılaştığı sorunlar göz önüne alınarak ülkede yatırım ve kalkınma planları arasında öncelikli sektörlerden biri olarak belirlenmesi, sektörün geleceği açısından umut verici gelişmeler arasında yer almaktadır.

Kaynaklar

- Kabar.kg (2019). 2018 yılında Kırgızistan'a yaklaşık 3 milyon kişi geldi. Alınan yer: <http://kabar.kg/news/kyrgyzstan-v-2018-godu-posetili-poriadka-3-mln-turistov/>. Erişim tarihi: 06.06.2021.
- Kırgızistan Adalet Bakanlığı (2019). Kırgız Hükümeti'nin 2019-2023 yılları turizm sektörünün kalkınma programı. Alınan yer: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/12943>. Erişim tarihi: 06.06.2021.
- Kırgızistan Dışişleri Bakanlığı (2019). 2018-2040 için Kırgız Cumhuriyeti ulusal kalkınma stratejisi. Alınan yer: <https://mfa.gov.kg/ru/osnovnoe-menyu/vneshnyaya-politika/gosudarstvennyye-programmy/nacionalnaya-strategiya-razvitiya-kyrgyzskoy-respubliki-na-2018-2040-gody>. Erişim tarihi: 04.06.2021.
- Kırgızistan İstatistik Kurumu (2021). Veri tabanı. Alınan yer: <http://www.stat.kg/kg/statistics/turizm/>. Erişim tarihi: 06.06.2021.
- Nisi.kg (2017). Kırgızistan'ın turizmi ekonomisinde önemli bir güç haline getirme çabaları. Alınan yer: <http://nisi.kg/137-novosti-nisi-na-glavnuyu-2/449-pochemu-turizm-dolzhen-stat-vedushchim-sektorem-ekonomicheskogo-razvitiya-kyrgyzstana.html>. Erişim tarihi: 04.06.2021.

<https://rus.azattyk.org/a/29957840.html>. Accessed on 04.06.2021.

Sputnik.kg (2018). Kyrgyzstan is among the top 10 countries for travel in 2019. Retrieved from: <https://ru.sputnik.kg/society/20181024/1041689494/kyrgyzstan-lonely-planet-reyting-puteshestvie-turisty.html>. Accessed on 16.06.2021.

Stanradar.com (2017). Kyrgyzstan is included in the world tourism map. Retrieved from stanradar.com/news/full/34937-kirgizija-popala-na-mirovuju-kartu-turizma.html. Accessed on 07.06.2021.

Statistical Agency of Kyrgyzstan (2021). Data bank. Retrieved from <http://www.stat.kg/kg/statistics/turizm/>. Accessed on 06.06.2021.

Rus.azattyk.org (2019). 2019 yılında Kırgızistan'ı 1.6 milyon turistin ziyaret etmesi bekleniyor. Alınan yer: <https://rus.azattyk.org/a/29957840.html>. Erişim tarihi: 04.06.2021.

Sputnik.kg (2018). Kırgızistan 2019'da seyahat için ilk 10 ülke arasına girdi. Alınan yer: <https://ru.sputnik.kg/society/20181024/1041689494/kyrgyzstan-lonely-planet-reyting-puteshestvie-turisty.html>. Erişim tarihi: 16.06.2021.

Stanradar.com (2017). Kırgızistan dünya turizm haritasına dahil edilmiştir. Alınan yer: stanradar.com/news/full/34937-kirgizija-popala-na-mirovuju-kartu-turizma.html. Erişim tarihi: 07.06.2021.

WHAT DRIVES HIGHER FOOD PRICES: EXAMPLES FROM CENTRAL ASIA GIDA FİYATLARINI YÜKSELTEN NEDENLER: ORTA ASYA'DAN ÖRNEKLER

*Azimzhan Khitakhunov **

Food prices are one of the most important indicators, which play an important role in economic and political stability. Food prices depend on a variety of factors, including growth in demand (mainly from Asian countries), financial market speculations, export restrictions, weather shocks, productivity slowdown, currency depreciation, rising oil prices, biofuels demand, and decline of stocks [Headey and Fan, 2008]. The recent pandemic became one of the most challenging factors for the global food market and substantially affected food prices. As the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) food price index indicates that we have seen the highest levels in the last decade which ranged between 91.9 to 120.9. If we go in detail the index points sharply increased in 2011 to 131.9 from 106.7 in 2010 then it gradually fell to 93.1 in 2015, later on it did not pass 100 until 2020 and skyrocketed again to 120.9 points in 2021. According to data from the FAO (FAO, 2021), the Food Price Index averaged 127.4 points in August 2021, up 3.9 points (3.1%) from July and 31.5 points (32.9%) from the same period last year. The rebound of the index in August after two consecutive months of decline was led by strong gains in the sugar, vegetable oils, and cereal sub-indices.

From April 2020, international food (producer) prices have increased by 47.2% attaining their highest (real) levels in May 2021 since 2014. However, food prices started to increase before the pandemic because of several important factors, including African swine fever and trade disputes between

Gıda fiyatları, ekonomik ve siyasi istikrarda önemli rol oynayan en kayda değer göstergelerden biridir. Gıda fiyatları, talep artışı (esas olarak Asya ülkelerinden), finansal piyasa spekülasyonları, ihracat kısıtlamaları, piyasalardaki hava değişimleri, üretimin yavaşlaması, para biriminin değer kaybetmesi, artan petrol fiyatları, biyoyakıt talebi ve stokların azalması gibi çeşitli faktörlere bağlıdır [Headey ve Hayran, 2008]. Son zamanlarda yaşanan salgın, küresel gıda piyasası için en zorlu faktörlerden biri haline gelerek, gıda fiyatlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) Gıda Fiyat Endeksi'nin gösterdiği gibi söz konusu endekste 91.9 ile 120.9 arasında değişen son on yılın en yüksek seviyelerini gördük. Endeks puanları 2010'da 106.7'den 2011'de 131.9'a keskin bir şekilde yükseldikten sonra 2015'te kademeli olarak 93.1'e inmiştir. Devamında 2020'ye kadar 100'ü geçememiş ancak 2021'de tekrar 120.9 puana fırlamıştır. FAO'nun 2021 verilerine göre, Gıda Fiyat Endeksi, geçen yılın aynı dönemine göre Ağustos 2021'de 31.5 puan (%32.9) artışla ortalama 127.4 puana ulaşmıştır. İki ay üst üste düşüşün ardından endeksin Ağustos ayındaki toparlanmasına şeker, bitkisel yağlar ve tahıl alt endekslerindeki güçlü kazanımlar öncülük etmiştir.

Nisan 2020'den itibaren uluslararası gıda (üretici) fiyatları %47.2 artarak Mayıs 2021'de 2014'ten bu yana en yüksek (reel) seviyelerine ulaşmıştır. Ancak, Afrika domuz vebası ve ABD ile Çin arasındaki ticaret anlaşmazlıkları da dâhil olmak üzere

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, azimkhun@gmail.com

the United States and China. Increasing transport and shipping costs also contributed to the growth of prices. For instance, ocean freight rates have increased around 2-3 times in the last 12 months while higher gasoline prices and truck driver shortages in some regions are pushing up the cost of road transport services [Bogmans et al., 2021]. It is important to note that as the location of ships and containers goes through the slow process of realigning with supply and demand, the cost of moving grain between major markets has more than doubled from pre-pandemic levels putting food import-dependent countries at risk. Moreover, local supply chain breaks, lockdowns, and quarantine measures affected the informal sector, including sellers, traders, and shop owners. According to estimates, the prices of food increased by more than 10% in 15 developing countries in the first quarter of 2020. At the same time, due to climate shocks, many countries expect a significant reduction in output and crop yields, which will result in a decrease in supply pushing food prices up [Sova and Man, 2021].

The pandemic, rising rates of global poverty and inequality, and the escalating climate and biodiversity crises together contribute to increasing hunger, as well as growing food and nutrition insecurity. This situation creates significant risks for many developing and low-income countries. Data shows that between 720 million and 811 million people, or about 10% of the world's population, remain hungry. Moreover, at least 2.4 billion lack access to a healthy and nutritious diet [Dixson-Declève, et. al., 2021].

Central Asian agriculture has several important features. Countries of the region significantly depend on food imports. This situation is associated with higher macro-economic risks. For instance, following the depreciation of national currencies the prices of imported agricultural and food products can increase. The second feature of Central Asian agriculture is the prevalence of smallholders and subsistence farming.

birçok önemli faktör nedeniyle gıda fiyatları salgın öncesinde artmaya başlamıştır. Artan taşıma ve nakliye maliyetleri de fiyatların yükselmesine neden olmuştur. Örneğin, son 12 ayda denizyolu navlun oranları 2-3 kat artarken, bazı bölgelerdeki yüksek benzin fiyatları ve kamyon şoförü sıkıntısı, karayolu taşımacılığı hizmetlerinin maliyetini artırmıştır [Bogmans v.d., 2021]. Gemilerin ve konteynırların konumu arz ve talebe göre yavaş yavaş uyum sağlama sürecinden geçtiğinden, büyük pazarlar arasında tahıl taşıma maliyetinin, gıda ithalatına bağımlı ülkeleri riske atarak salgın öncesi seviyelerin iki katından fazla arttığını belirtmek önemlidir. Ayrıca, yerel tedarik zinciri kesintileri, kapanmalar ve karantina önlemleri, satıcılar, tüccarlar ve dükkân sahipleri dâhil olmak üzere kayıt dışı sektörü etkilemiştir. Tahminlere göre, 2020'nin ilk çeyreğinde 15 gelişmekte olan ülkede gıda fiyatları %10'dan fazla artmıştır. Aynı zamanda, iklim şokları nedeniyle, birçok ülke üretim ve mahsul veriminde önemli bir düşüş beklemektedir, bu da gıda fiyatlarını yukarı çeken arzın azalmasına neden olacaktır [Sova ve Man, 2021].

Salgın, artan küresel yoksulluk ve eşitsizlik oranları, yükselen iklim ve biyolojik çeşitlilik krizleriyle birlikte ortaya çıkan açlık, gıda ve beslenme güvensizliğinin artmasına neden olmaktadır. Bu durum birçok gelişmekte olan ve düşük gelirli ülke için önemli riskler oluşturmaktadır. Veriler, dünya nüfusunun yaklaşık %10'una denk gelen 720 milyon ile 811 milyon arasında insanın aç kaldığını göstermektedir. Ayrıca, en az 2,4 milyar kişinin sağlıklı ve besleyici bir diyetle erişimi bulunmamaktadır [Dixson-Declève, v.d., 2021].

Orta Asya tarımı birkaç önemli özelliğe sahiptir. Bölge ülkeleri önemli ölçüde gıda ithalatına bağımlıdır. Bu durum daha yüksek makroekonomik risklerle de yakından ilişkilidir. Örneğin, ulusal para birimlerinin değer kaybetmesinin ardından ithal edilen tarım ve gıda ürünlerinin fiyatları yükselebilir. Orta Asya tarımının

This fact complicates the distribution and allocation of support measures including compensations. Despite the climate, risks remain one of the most important threats, the reaction from the regional governments is insufficient. Central Asia lacks climate adaptation and management strategies even ignoring ongoing climate-related changes in regional agriculture. For instance, in 2021, almost all regions of Kazakhstan experienced drought. This weather shock led to a decrease in the yield of major crops in both food and forage segments. Instead of the projected 15 centners (1 centners 100 kilograms) per hectare, agrarians collect 5-7 centners per hectare [Qazaq Zerno, 2021]. Higher input prices also contributed to the growth in food prices. In Kazakhstan, fuel, lubricants, fertilizers, plant protection products, spare parts, agricultural machinery, and other necessary materials have risen by 20-30% compared to the last year. The current situation, as well as similar dry conditions in the Central Asian countries – the main consumers of Kazakh wheat and flour - have led to an increased demand for grain products. By the end of July 2021, the price of importers for wheat of the 3rd class increased by \$15-20 per 1 ton and now stands at \$260-265 per ton. Similarly, the domestic price of wheat increased – from 93-95 thousand tenge/ton (219-223\$) to 103-105 thousand tenge/ton (242-247\$) [APK Inform, 2021].

Poultry breeders predict growth in product prices to survive the winter safely and not lose livestock, Kazakhstani poultry farmers need over 600 thousand tons of feed. The Union of Poultry Breeders speaks of the need to create a forage fund to reduce the cost of feed. The businessmen turned to the government with such a proposal. According to the forecasts with the current feed prices, by winter, chicken eggs may rise in price by at least 7%. The wholesale cost of a kilogram of poultry meat will exceed 1.000 tenge where the industry is under a high risk of bankruptcy. Moreover due to current circumstances four poultry farms have already suspended their activities [24.kz, 2021].

ikinci özelliği, küçük toprak sahiplerinin ve geçimlik tarımın yaygın oluşudur. Bu gerçek, tazminatlar da dâhil olmak üzere destek önlemlerinin dağıtımını ve tahsisini zorlaştırmaktadır. İklim dışındaki riskler en önemli tehditlerden biri olmaya devam ederken, bölgesel yönetimlerin desteği yetersiz kalmaktadır. İklim adaptasyonu ve yönetim stratejileri açısından yoksun olan Orta Asya, bölgesel tarımda devam eden iklimle ilgili değişiklikleri görmezden gelmektedir. Örneğin, 2021’de Kazakistan’ın neredeyse tüm bölgelerinde kuraklık yaşanmıştır. Bu iklim şoku, hem gıda hem de yem segmentlerinde başlıca mahsullerin veriminde düşüşe yol açmıştır. Hektar başına öngörülen 15 sentner (1 senter 100 kilogram) yerine, çiftçiler 5-7 sentner toplamıştır [Qazaq Zerno, 2021]. Girdi fiyatlarındaki artış da gıda fiyatlarındaki artışa neden olmuştur. Kazakistan’da akaryakıt, madeni yağlar, gübreler, bitki koruma ürünleri, yedek parçalar, tarım makineleri ve diğer gerekli malzemeler geçen yıla göre %20-30 oranında artmıştır. Kazak buğdayı ve ununun ana tüketicisi olan Orta Asya ülkelerindeki mevcut durum ve benzer kurak koşullar, tahıl ürünlerine olan talebin artmasına neden olmuştur. Temmuz 2021 sonunda, 3. sınıf buğday ithalatçılarının fiyatı ton başına 15-20 dolar artarak şu andaki 260-265 dolar seviyesine çıkmıştır. Benzer şekilde, buğdayın yurt içi fiyatı 93-95 bin tenge/tondan (219-223 dolar) 103-105 bin tenge/tona (242-247 dolar) yükselmiştir [APK Inform, 2021].

Kümes hayvanları yetiştiricileri, kışı güvenli bir şekilde atlatmak ve hayvanlarını kaybetmemek için ürün fiyatlarında artış öngörmektedir. Örneğin, Kazakistan kümes hayvanı çiftçilerinin 600 bin tonun üzerinde yem ihtiyacı bulunmaktadır. Kümes Hayvanları Yetiştiricileri Birliği, yem maliyetini azaltmak için bir yem fonu kurulması fikrini ortaya atarak, söz konusu teklifi hükümete sunmuştur. Mevcut yem fiyatları ile yapılan tahminlere göre kışa kadar tavuk yumurtası fiyatı en az %7

Understanding these challenges, the President of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev in his September 2021 Address devoted a significant part of his speech to agricultural and food issues. The President proposed special measures to develop the country's agriculture and stabilize the food market. In particular, the Head of State mentioned the importance of creating a network of wholesale distribution centers and unified control over prices along the chain from producer to consumer. According to the President, it is necessary to expand the area of cultivation of fodder crops and to strengthen control over the observance of crop rotation, and improve the sphere of veterinary medicine. He noted that about 90% of the technologies used in the agro-industrial complex are completely outdated and in need of modernization. The President instructed the government to revise and stabilize the mechanism of subsidies. The President mentioned that more than 2 trillion tenge (\$4.71 billion) had been allocated for subsidies. At the same time, more than half of the criminal cases in the agro-industrial complex are related to the theft of subsidies [Akorda, 2021].

The situation in Kazakhstan creates challenges and risks for the remaining Central Asian countries, as it remains a key supplier of wheat products. For instance, changes in Kazakhstan's trade policy, in particular, export duties or restrictions can lead to food shortage and higher inflation in other Central Asian countries. Central Asian countries may respond with their restrictive measures. For instance, Kyrgyzstan imposed livestock export restrictions. These counterproductive policies may further accelerate an increase in prices. It is important to note that the economies of Central Asian countries are experiencing one of the downturns, which have social implications. According to the recent data, around 1.7 million people (25.3% of the total population) in Kyrgyzstan lived below the poverty line in 2020, having increased by 5.2% points compared to the previous year [Kabar, 2021]. Higher

oranında artabilir. Sektörün iflas riskinin yüksek olduğu bir yerde bir kilogram kümes hayvanı etinin toptan maliyeti 1.000 tengeyi (2.35 dolar) aşacaktır. Mevcut koşullar nedeniyle dört kümes hayvanı çiftliğinin, faaliyetlerini askıya aldığını da belirtmek gerekir [24.kz, 2021].

Bu zorlukları anlayan Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev Eylül 2021'deki son konuşmasında konuşmasının önemli bir bölümünü tarım ve gıda konularına ayırmıştır. Başkan, ülkenin tarımını geliştirmek ve gıda pazarını istikrara kavuşturmak için özel önlemler önermiştir. Devlet Başkanı özellikle, toptan dağıtım merkezleri ağı oluşturma ve üreticiden tüketiciye zincir boyunca fiyatlar üzerinde birleşik kontrol oluşturma önemine değinmiştir. Başkan, yem bitkilerinin ekim alanını genişletmek ve ürün rotasyonuna uyulması üzerindeki kontrolü güçlendirmek ve veterinerlik alanını iyileştirmek gerektiğini açıklamıştır. Ayrıca tarımsal sanayi kompleksinde kullanılan teknolojilerin yaklaşık %90'ının tamamen eski olduğunu ve modernizasyona ihtiyaç duyduğunu kaydetmiştir. Başkan, hükümete sübvansiyon mekanizmasını gözden geçirmesi ve istikrara kavuşturması talimatını vermiştir. Buna ilaveten Tokayev, sübvansiyonlar için 2 trilyon tengeden (4.71 milyar dolar) fazla bir fonun tahsis edildiğini belirtmiştir. Bu arada, tarımsal sanayi kompleksindeki ceza davalarının yarısından fazlasının sübvansiyonların kullanımındaki yolsuzluklarla ilgili olduğunu belirtmek gerekir [Akorda, 2021].

Kazakistan'daki durum, ülke buğday ürünlerinin ana tedarikçisi olmaya devam ettiği için kalan Orta Asya ülkeleri için zorluklar ve riskler yaratmaktadır. Örneğin, Kazakistan'ın ticaret politikasındaki değişiklikler, özellikle ihracat vergileri veya kısıtlamaları, diğer Orta Asya ülkelerinde gıda kıtlığına ve daha yüksek enflasyona yol açabilir. Orta Asya ülkeleri kısıtlayıcı önlemleriyle karşılık verebilir. Örneğin Kırgızistan, canlı hayvan ihracatına kısıt-

food prices may worsen the existing situation and cause social instability.

Therefore, the regional countries should coordinate their policies, which should focus on reducing trade costs. They need to reconsider trade liberalization for agricultural and food products and strengthen their cooperation in transport and transit services. These measures can increase the volume of agricultural and food trade in the region, stabilize prices and improve food security.

References

Akorda (2021). State of the Nation Address by President of the Republic of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev. Unity of the people and systemic reforms are a solid foundation for the nation's prosperity. Retrieved from <https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-183048>. Accessed on 07.09.2021.

APK Inform (2021). On the introduction of customs duties on the export of wheat – KGU. Retrieved from <https://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1521343>. Accessed on 05.09.2021.

Bogmans, Christian, Pescatori, Andrea, and Ervin Pifti (2021). Four facts about soaring consumer food prices. Retrieved from <https://blogs.imf.org/2021/06/24/four-facts-about-soaring-consumer-food-prices/>. Accessed on 25.08.2021.

Dixon-Declève, Sandrine, Ocampo, José, Antonio, and Felia, Salim (2021). The case for a food systems stability board. Retrieved from <https://www.project-syndicate.org/commentary/the-world-needs-a-food-systems-stability-board-by-sandrine-dixon-decleve-et-al-2021-08>. Accessed on 28.08.2021.

FAO (2021). World food situation. The FAO food price index rebounded rapidly in August. Retrieved from <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>. Accessed on 04.09.2021.

Headey, Derek, and Shenggen, Fan (2008). Anatomy of a crisis: The causes and consequences of surging food prices. *Agricultural Economics*, (39): 375–391.

Kabar (2021). More than 1.6 million people in Kyrgyzstan lived below the poverty line in 2020. Retrieved from <http://en.kabar.kg/news/more-than-1.6-mln-people-in-kyrgyzstan-lived-below-poverty-line-in-2020/>. Accessed on 07.09.2021.

Qazaq Zerno (2021). Kazakhstan is on the verge of a grain shortage. Retrieved from <https://kazakh-zerno.net/185670-kazahstan-na-poroge-deficita-zerna/>. Accessed on 05.09.2021.

lamalar getirmiştir. Bu verimsiz politikalar, fiyatlardaki artışı daha da hızlandırabilir. Orta Asya ülkelerinin ekonomilerinin, sosyal etkileri olan gerilemelerden birini yaşadığını belirtmek önemlidir. Son verilere göre, Kırgızistan'da 2020 yılında bir önceki yıla göre 5.2 puan artarak yaklaşık 1.7 milyon kişi (toplam nüfusun %25.3'ü) yoksulluk sınırının altında yaşamıştır [Kabar, 2021]. Yüksek gıda fiyatları mevcut durumu daha da kötüleştirebilir ve aynı zamanda sosyal istikrarsızlığa neden olabilir.

Bu nedenle bölge ülkeleri, ticaret maliyetlerini düşürmeye odaklanan politikalarını koordine etmelidir. Tarım ve gıda ürünleri için ticaretin serbestleştirilmesini yeniden gözden geçirmeleri, ulaştırma ve transit hizmetlerinde iş birliğini güçlendirmeleri gerekmektedir. Bu önlemler bölgedeki tarım ve gıda ticareti hacmini artırabilir, fiyatları dengeleyebilir ve gıda güvenliğini iyileştirebilir.

Kaynaklar

Akorda (2021). Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Komart Tokayev'in halka sesleniş konuşması. Halkın birliği ve sistemsel reformlar, ulusun refahı için sağlam bir temeldir. Alınan yer: <https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-183048>. Erişim tarihi: 07.09.2021.

APK Inform (2021). Buğday ihracatında gümrük vergilerinin getirilmesi hakkında - KGU. Alınan yer: <https://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1521343>. Erişim tarihi: 05.09.2021.

Bogmans, Christian, Pescatori, Andrea ve Ervin Pifti (2021). Tüketici gıda fiyatlarının artmasıyla ilgili dört gerçek. Alınan yer: <https://blogs.imf.org/2021/06/24/four-facts-about-soaring-consumer-food-prices/>. Erişim tarihi: 25.08.2021.

Dixon-Declève, Sandrine, Ocampo, José, Antonio ve Felia, Salim (2021). Gıda sistemleri istikrar kurulu örneği. Alınan yer: <https://www.project-syndicate.org/commentary/the-world-needs-a-food-systems-stability-board-by-sandrine-dixon-decleve-et-al-2021-08>. Erişim tarihi: 28.08.2021.

Gıda ve Tarım Örgütü (2021). Dünya gıda durumu. Gıda ve Tarım Örgütü gıda fiyat endeksi Ağustos ayında hızla toparlandı. Alınan yer: <http://www.fao.org>.

Sova, Chase, and Christian, Man (2021). What is behind the recent rise in global food prices? Retrieved from <https://www.csis.org/analysis/what-behind-recent-rise-global-food-prices>. Accessed on 05.09.2021.

24.kz (2021). Kazakhstani poultry farmers need over 600 thousand tons of feed. Retrieved from <https://24.kz/ru/news/delovye-novosti/item/496050-kazakhstanskim-ptitsevodam-neobkhodimo-svyshe-600-ty-syach-tonn-kormov>. Accessed on 05.09.2021.

[org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/](http://worldfoodsituation/foodpricesindex/en/). Erişim tarihi: 04.09.2021.

Headey, Derek ve Shenggen, Fan (2008). Bir krizin anatomisi: artan gıda fiyatlarının nedenleri ve sonuçları. Tarım Ekonomisi, 39. ss. 375-391.

Kabar (2021). Kırgızistan'da 2020'de 1.6 milyondan fazla insan yoksulluk sınırının altında yaşadı. Alınan yer: <http://en.kabar.kg/news/more-than-1.6-mln-people-in-kyrgyzstan-lived-below-poverty-line-2020/de/>. Erişim tarihi: 07.09.2021.

Qazaq Zerno (2021). Kazakistan tahıl kıtlığı'nın eşiğinde. Alınan yer: <https://kazakh-zerno.net/185670-kazahstan-na-poroge-deficita-zerna/>. Erişim tarihi: 05.09.2021.

Sova, Chase ve Christian, Man (2021). Küresel gıda fiyatlarındaki son yükselişin arkasında ne var? Alınan yer: <https://www.csis.org/analysis/what-behind-recent-rise-global-food-prices>. Erişim tarihi: 05.09.2021.

24.kz (2021). Kazakistanlı kanatlı çiftçilerinin 600 bin tonun üzerinde yem ihtiyacı var. Alınan yer: <https://24.kz/ru/news/delovye-novosti/item/496050-kazakhstanskim-ptitsevodam-neobkhodimo-svyshe-600-ty-syach-tonn-kormov>. Erişim tarihi: 05.09.2021.

AGRICULTURAL DEVELOPMENT INDICATORS OF THE TURKISTAN REGION TÜRKİSTAN BÖLGESİNİN TARIMSAL KALKINMA GÖSTERGELERİ

*Daulet Zhailybay **

Various agricultural areas have been developed depending on the natural and climatic conditions of Kazakhstan. Animal husbandry, horticulture, agriculture and fishing are among them. About 80% of Kazakhstan's total land area is suitable for agriculture, about 11% of this is the land reserved for cultivation. In general, there are 22.582.3 hectares of arable land in Kazakhstan [Knoema.ru, 2018]. Especially in the Turkistan region, 847.9 thousand hectares of land are used for agriculture. This shows that since the Turkistan region is located in the southern part of the country, it is suitable for agriculture in terms of natural climate and soil fertility. This is because the types of agriculture in the region have developed since ancient times and traditional forms of animal husbandry, agriculture and horticulture have been preserved.

Currently, the agricultural performance of the Turkistan region achieves the best results in the country. For instance, in 2018, the Turkistan region took the first place in the meat processing sector in Kazakhstan. The meat production volume in the region has reached 154.7 thousand tons [Inbusiness.kz, 2018]. 9.6 thousand tons of this was exported to Uzbekistan, Iran and the United Arab Emirates. This accounts for 54% of the total meat exports in the country [Gov.kz, 2018]. This can be explained by the growth of livestock in the region and the well-developed feed industry. When we compare this number with the 2020 data, the region exported 4.2 thousand tons of meat products. The demand for cattle, ovine and poultry is high [Gov.kz, 2020]. In the future,

Kazakistan'ın doğal ve iklim koşullarına bağlı olarak çeşitli tarım alanları geliştirilmiştir. Bunlar arasında hayvancılık, bahçecilik, ziraat ve balıkçılık bulunmaktadır. Kazakistan'ın toplam arazisinin yaklaşık %80'i tarıma uygun olup bunun yaklaşık %11'i ekim için ayrılan arazidir. Toplamda, Kazakistan'da 22.582.3 hektar ekilebilir arazi bulunmaktadır [Knoema.ru, 2018]. Özellikle Türkistan bölgesinde 847.9 bin hektar arazi tarım için kullanılmaktadır. Bu da Türkistan bölgesinin ülkenin güney kesiminde yer aldığından doğal iklim ve toprak verimliliği açısından tarıma uygun olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni, söz konusu bölgedeki tarım türlerinin eski çağlardan beri gelişip, hayvancılık, ziraat ve bahçeciliğin geleneksel biçimlerinin korunmuş olmasıdır.

Mevcut durumda Türkistan bölgesindeki tarımsal verimlilik, ülke genelinde en iyi sonuçlara sahip olan bölgelerin başında gelmektedir. Örneğin 2018 yılında Kazakistan'da et işleme sektöründe Türkistan bölgesi ilk sırayı almıştır. Bölgedeki et üretim hacmi 154.7 bin tona ulaşmıştır [Inbusiness.kz, 2018]. Bunun 9.6 bin tonu Özbekistan, İran ve Birleşik Arap Emirlikleri'ne ihraç edilmiştir. Bu, ülkedeki toplam et ihracatının %54'ünü oluşturmaktadır [Gov.kz, 2018]. Bu durum, bölgedeki hayvancılığın büyümüş olması ve gelişmiş yem endüstrisi ile açıklanabilir. Bu rakamı 2020 verileriyle karşılaştırdığımızda bölge 4.2 bin ton et ürünü ihraç etmiştir. Özellikle büyükbaş, küçükbaş ve kümes hayvanlarına olan talep yüksektir [Gov.kz, 2020]. Yakın zamanda Türkistan bölgesinin Say-

* MA, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, daulet_87@bk.ru

21.000 cattle feed complex is planned to be built in Sayram district of Turkistan region [Gov.kz, 2021a].

In general, livestock products produced in the Turkistan region include meat, dairy products and eggs. This is carried out within the framework of the "Development of the agro-industrial complex 2018-2021" program [Ernur.kz, 2018]. In addition, "2018-2027 cattle fattening program" is among the important initiatives in this field [Agroinfo, 2018]. Within the framework of the program, it is foreseen that the number of family farms in the country will be increased from 20 thousand to 100 thousand, the workforce from 100 thousand to 600 thousand, meat exports from 30 million dollars to 2.4 billion dollars, and the number of meat processing facilities from 14 to 21 until 2027 [Agroinfo, 2018].

The Turkistan region comes to the fore with the development of agriculture. Crop production volume in January-July 2021 was 37.8 billion tenge (89 million dollars). Vegetable crops increased by 8.1 thousand hectares, oil seeds increased by 1.9 thousand hectares, while cotton planted area decreased by 16.3 thousand hectares in the region. The area of greenhouses in the region has also increased by 73 hectares, reaching a total of 1.320 hectares, which covers 71% of the greenhouses in the country [Gov.kz, 2021b]. Moreover, drip irrigation technology has started to be used in greenhouses in the Turkistan region [Inform.kz, 2018]. In addition, due to the favorable natural climatic conditions of the region, production technology is applied in greenhouses throughout the year. Today, greenhouses in Sayram and Saryagash districts contribute to the sustainable development and high performance of the regional economy. By comparison, the agricultural production of the Turkistan region constitutes 14% of the country's total. One of the important conditions for the growth of the agricultural sector in the Turkistan region is the development of transportation and lo-

ram ilçesinde 21.000 büyükbaş hayvan yemi kompleksi yapılması planlanmaktadır [Gov.kz, 2021a].

Genel olarak Türkistan bölgesinde üretilen hayvancılık ürünleri arasında etin yanı sıra süt ürünleri ve yumurta da yer almaktadır. Bu, "2018-2021 tarımsal sanayi kompleksinin geliştirilmesi" programı çerçevesinde yürütülmektedir [Ernur.kz, 2018]. Ayrıca bu alanda "2018-2027 büyükbaş besi yetiştirme programı" da önemli girişimler arasında yer almaktadır [Agroinfo, 2018]. Program çerçevesinde 2027 yılına kadar ülkedeki aile çiftliklerinin sayısının 20 binden 100 bine, işgücünün 100 binden 600 bine, et ihracatının 30 milyon dolardan 2.4 milyar dolara, et işleme tesislerinin sayısını 14'ten 21'e çıkarılmasını öngörülmektedir [Agroinfo, 2018].

Türkistan bölgesi ziraatın da gelişmesi ile ön plana çıkmaktadır. Ocak-Temmuz 2021'deki bitkisel üretim hacmi 37.8 milyar tenge (89 milyon dolar) olmuştur. Bölgede sebze mahsulleri 8.1 bin hektar, yağlı tohumlar 1.9 bin hektar artarken, pamuk ekilen alan 16.3 bin hektar azalmıştır. Bölgedeki sera alanları da 73 hektar artarak, toplamda 1.320 hektara ulaşmıştır. Bu rakam, ülkedeki seraların %71'ini kapsamaktadır [Gov.kz, 2021b]. Dahası Türkistan bölgesindeki seralarda damla sulama teknolojisi kullanılmaya başlanmıştır [Inform.kz, 2018]. Ayrıca, bölgenin elverişli doğal iklim koşulları nedeniyle, seralarda yıl boyunca üretim yapılabilmektedir. Günümüzde Sayram ve Saryağash ilçelerinde bulunan seralar, bölge ekonomisinin sürdürülebilir kalkınmasına ve yüksek performans elde etmesine katkıda bulunmaktadır. Karşılaştıracak olursak, Türkistan bölgesinin tarımsal üretimi ülkenin toplam üretiminin %14'ünü oluşturmaktadır. Bununla birlikte Türkistan bölgesindeki tarım sektörünün daha da büyümesi için önemli koşullardan biri ulaştırma ve lojistiğin gelişmesidir. Burada belirtilmesi gerekir ki bölgeden geçen Batı Avrupa -

gistics. In this context, the Western Europe - Western China highway passing through the region allows the transportation of agricultural products throughout the country without any problems. Moreover, the region facilitates the transportation of agricultural products to other countries.

However, human-induced, natural and pandemic conditions in the country in recent years have significantly affected the agricultural sector of the region. Firstly, on May 1st 2020, the explosion of the Sardoba Dam in Uzbekistan flooded the fields in the Maktaaral district of the Turkistan region. Secondly, the declaration of a state of emergency in the country related to the COVID-19 pandemic in 2020 has affected the harvesting work of farmers. Thirdly, the drought in 2021 has a negative impact on the agricultural sector in the region. However, traditional types of agriculture practiced since ancient times remain a key sector in the economy of the region.

Today, 2.2 times more than in 2020, 28.4 billion tenge (66.9 million dollars) has been invested in the fixed capital of the agricultural sector of the Turkistan region. There are 68.7 thousand farms registered in the region, which constitutes 32% of the total number in the country. At the same time, these farms employ 177.6 thousand people [Gov.kz, 2021b].

The Turkistan region has many advantages in the development of agricultural industry, including its natural climate, transportation and logistics structures. There is also the issue of expanding the irrigated lands in the region. This is one of the main problems of the entire industry. In this context, large-scale water saving projects such as "Waterfall Reservoir", "Withdrawal of Channel from the Syrdarya River", "Modernization of Zhetykol lake system" are being implemented in the region. At the same time, within the framework of the "Turkistan region comprehensive socio-economic development plan until 2025", projects are being implemented to create a food belt

Batı Çin karayolu, tarım ürünlerinin ülke genelinde sıkıntısız taşımaya olanak sağlamaktadır. Bu güzergah, ayrıca bölge tarım ürünlerinin diğer ülkelere taşınmasını da kolaylaştırmaktadır.

Ancak son yıllarda karşı karşıya kalınan tarımsal istihdamda yaşanan zorluklar ile doğal ve salgın koşulları bölgenin tarım sektörünü önemli ölçüde etkilemiştir. İlk olarak 1 Mayıs 2020'de Özbekistan'daki Sardoba Barajı'nın patlaması, Türkistan bölgesinin Maktaaral ilçesindeki tarlaları sular altında bırakmıştır. İkinci olarak, 2020 yılında COVID-19 salgınıyla bağlantılı olarak ülkede olağanüstü hal ilan edilmesi tarımcıların hasat işlerini etkilemiştir. Üçüncü olarak, 2021'de yaşanan kuraklık bölgedeki tarım sektörüne olumsuz yansımaktadır. Bununla birlikte, eski zamanlardan beri uygulanan geleneksel tarım türleri, bölge ekonomisinde kilit bir sektör olmaya devam etmektedir.

Bugün itibarıyla, Türkistan bölgesinin tarım sektörünün sabit sermayesine 2020'den 2.2 kat daha fazla, yani 28.4 milyar tenge (66.9 milyon dolar) yatırım yapıldığını belirtmek gerekir. Bölgede 68.7 bin çiftlik kayıtlı olup, bu rakam, ülkedeki toplam çiftlik sayısının %32'sini oluşturmaktadır. Bu çiftliklerde 177.6 bin kişi istihdam edilmektedir [Gov.kz, 2021b].

Türkistan bölgesi, doğal iklim, ulaşım ve lojistik yapıları da dâhil olmak üzere tarımsal sanayinin gelişmesinde birçok avantaja sahiptir. Bir de bölgede sulanan arazilerin genişletilmesi meselesi de bulunmaktadır. Bu husus, tüm sektörün temel sorunlarından biridir. Bu kapsamda bölgede "Şelale Rezervuarı", "Seyhan Nehrinden Kanal Çekilmesi", "Jetiköl Göl Sisteminin Modernizasyonu" gibi büyük ölçekli su tasarrufu projeleri uygulanmaktadır. Aynı zamanda, "Türkistan Bölgesi 2025 Yılına Kadar Kapsamlı Sosyo-Ekonomik Kalkınma" planı çerçevesinde Türkistan şehri çevresinde 11 bin hektarlık bir gıda kuşağı oluşturmaya yönelik projeler hayata geçirilmektedir [Gov.kz, 2021b].

of 11 thousand hectares around the city of Turkistan [Gov.kz, 2021b].

As a result, the agricultural performance of the Turkistan region is achieving great results in Kazakhstan. This shows that the agricultural sector is developing in the region. The effective use of new technologies, especially in agriculture, is an important driving force of the regional economy. It's possible to say that the development of innovative technologies in the agricultural sector will facilitate the training and arrival of new experts in this field.

References

Agroinfo (2018). Cattle breeding: What is the features of the proposed new program? Retrieved from <https://agroinfo.kz/etti-mal-sharuashylygy-ysynylgan-zhana-baghdarlamasyn-zhuzege-asylu-zhaiy-karaldy>. Accessed on 02.10.2021.

Ernur.kz (2018). The government evaluated the implementation of the state program for the development of the agro-industrial complex. Retrieved from <http://ernur.kz/turkistan-oblysy/ukimette-agroonerkasip-keshenin-damytudyn-memlekettik-baghdarlamasyn-zhuzege-asylu-zhaiy-karaldy>. Accessed on 02.10.2021.

Gov.kz (2018). Turkistan region is a leader in increasing the number of livestock of four types of livestock. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/ontustik/press/news/details/turkestandskaya-oblast-lidiruet-v-velichenii-chislennosti-pogolovya-chetyreh-vidov-selskohozyaystvennyh-zhivotnyh?lang=ru>. Accessed on 29.09.2021.

Gov.kz (2020). Information on the volume of exports of meat and meat products from the Republic of Kazakhstan. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/moa/documents/details/27355?lang=ru>. Accessed on 30.09.2021.

Gov.kz (2021a). The country's largest feed complex is being built in the Turkistan region. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/ontustik/press/news/details/v-turkestandskoy-oblasti-stroyat-krupneyshiy-v-strane-otkormochnyy-kompleks?lang=ru>. Accessed on 28.09.2021.

Gov.kz (2021b). On the development of the agro-industrial complex of Turkistan region. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/turkestandskoy-oblasti-stroyat-krupneyshiy-v-strane-otkormochnyy-kompleks?lang=ru>. Accessed on 01.10.2021.

Inbusiness.kz (2018). Turkistan region is the country's largest meat exporter. Retrieved from <https://inbusiness.kz/last/turkistan-oblysynda-et-eksporty-el-bojynsha-aldyda-tur>. Accessed on 29.09.2021.

Sonuç olarak, Türkistan bölgesinin elde ettiği tarımsal performans, bölgenin yanı sıra ülke tarımsal üretimi ve ekonomisi için de önemli değerlendirilmektedir. Bu performans, aynı zamanda bölgedeki tarım sektörünün daha da gelişme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Özellikle tarımda yeni teknolojilerin etkin kullanımı, bu sürecin belirleyici bir itici güçüdür. Tarım sektöründe yenilikçi teknolojilerin geliştirilmesi, bu alanda yeni uzmanların yetişmesini ve bölgeye yatırım yapmasını daha da kolaylaştıracağını ifade edebiliriz.

Kaynaklar

Agroinfo (2018). Sığır yetiştiriciliği: Önerilen yeni programın özelliği nedir? Alınan yer: <https://agroinfo.kz/etti-mal-sharuashylygy-ysynylgan-zhana-baghdarlamasyn-zhuzege-asylu-zhaiy-karaldy>. Erişim tarihi: 02.10.2021.

Ernur.kz (2018). Hükümet, tarımsal sanayi kompleksinin geliştirilmesi için devlet programının uygulanmasını değerlendirdi. Alınan yer: <http://ernur.kz/turkistan-oblysy/ukimette-agroonerkasip-keshenin-damytudyn-memlekettik-baghdarlamasyn-zhuzege-asylu-zhaiy-karaldy>. Erişim tarihi: 01.10.2021.

Gov.kz (2018). Türkistan bölgesi, dört tür çiftlik hayvanının besi hayvanı sayısını artırmada lider konumdadır. Alınan yer: <https://www.gov.kz/memleket/entities/ontustik/press/news/details/turkestandskaya-oblast-lidiruet-v-velichenii-chislennosti-pogolovya-chetyreh-vidov-selskohozyaystvennyh-zhivotnyh?lang=ru>. Erişim tarihi: 29.09.2021.

Gov.kz (2020). Kazakistan'dan et ve et ürünleri ihracat hacmi hakkında bilgi. Alınan yer: <https://www.gov.kz/memleket/entities/moa/documents/details/27355?lang=ru>. Erişim tarihi: 30.09.2021.

Gov.kz (2021a). Ülkenin en büyük yem kompleksi Türkistan bölgesinde inşa ediliyor. Alınan yer: <https://www.gov.kz/memleket/entities/ontustik/press/news/details/v-turkestandskoy-oblasti-stroyat-krupneyshiy-v-strane-otkormochnyy-kompleks?lang=ru>. Erişim tarihi: 28.09.2021.

Gov.kz (2021b). Türkistan eyaletinde tarım sektörünün gelişimine dair bilgiler. Alınan yer: <https://www.gov.kz/memleket/entities/turkestandskoy-oblasti-stroyat-krupneyshiy-v-strane-otkormochnyy-kompleks?lang=ru>. Erişim tarihi: 01.10.2021.

Inbusiness (2018). Türkistan bölgesi ülkenin en büyük et ihracatçısı. Alınan yer: <https://inbusiness.kz/last/turkistan-oblysynda-et-eksporty-el-bojynsha-aldyda-tur>. Erişim tarihi: 29.09.2021.

ness.kz/kz/last/turkistan-oblysynda-et-eksporty-el-bojynsha-aldyda-tur. Accessed on 29.09.2021.

Inform.kz (2018). The Turkistan region is the leader in greenhouse construction. Retrieved from https://www.inform.kz/kz/turkistan-oblysy-zhylyzhay-saludan-kosh-basynda-tur_a3442095. Accessed on 29.09.2021.

Knoema.ru (2018). Places for farming. Retrieved from <https://knoema.ru/atlas/Казахстан/topics/Земельные-ресурсы/Площадь/Сельскохозяйственная-земля-percent-от-земельной-площади>. Accessed on 30.09.2021.

Inform.kz (2018). Türkistan bölgesi sera yapımında lider. Alınan yer: https://www.inform.kz/kz/turkistan-oblysy-zhylyzhay-saludan-kosh-basynda-tur_a3442095. Erişim tarihi: 29.09.2021.

Knoema.ru (2018). Tarım için yerler. Alınan yer: <https://knoema.ru/atlas/Казахстан/topics/Земельные-ресурсы/Площадь/Сельскохозяйственная-земля-percent-от-земельной-площади>. Erişim tarihi: 30.09.2021.

CHAPTER 3. ENERGY SECTOR IN THE EURASIAN REGION

BÖLÜM 3. AVRASYA BÖLGESİNDE ENERJİ SEKTÖRÜ

ENERGY MARKETS AND INDUSTRIAL STRUCTURES

ENERJİ PİYASALARI VE ENDÜSTRİYEL YAPILAR

LATEST DEVELOPMENTS IN TURKSTREAM NATURAL GAS PIPELINE TÜRKAKIM DOĞALGAZ BORU HATTINDAKİ SON GELİŞMELER

*Dinara Taldybayeva **

Türkiye is an important country that functions as a bridge in the transportation of energy resources between producer and consumer countries. The TurkStream natural gas pipeline project, which targets the European market, strengthens the position of Türkiye by transferring the Russian gas via the Black Sea to Türkiye and then to Europe. The pipeline starting from Russia's Anapa, by moving 930 kilometers under the Black Sea, from the Thrace coast, reaches Türkiye [Turkstream, 2021]. The project, by connecting natural gas reserves in Russia to Türkiye's natural gas distribution network directly, aims to create a reliable energy supply for Türkiye, South and Southeast Europe [Turkstream, 2021]. The sea part of the line consists of two lines running parallel to each other from the Black Sea. Each of the pipelines has a capacity of 15.75 billion m³ in total 31.5 billion m³ where the first line goes to Türkiye and the second line would transport natural gas towards Europe. The total cost of the project has been stated as 7 billion dollars [Gazprom, 2021].

For the realization of the project, on December 1st, 2014, Russia's Gazprom and Türkiye's Botas Petroleum Pipeline Corporation have signed a mutual memorandum of understanding about the TurkStream project [Gazprom, 2021]. However, the technical, economic and legal framework of the project was determined by the intergovernmental agreement signed between the Government of the Republic of Türkiye and the Government of the Russian Federation within the scope of the 23rd World Energy Congress held in Istanbul on October 10th, 2016 [Energy Market Regulatory Authori-

Türkiye, üretici ülkeler ile tüketici ülkeler arasında enerji kaynaklarının ulaşımında bir köprü işlevini sürdüren önemli ülke konumundadır. Avrupa pazarını hedef alan TürkAkım doğalgaz boru hattı, Rus doğalgazının Karadeniz üzerinden önce Türkiye'ye ve daha sonra Avrupa ülkelere ulaştırılmasını sağlayacak bir proje olarak Türkiye'nin bu konumunu daha da güçlendirmektedir. Söz konusu boru hattı, Rusya'nın Anapa kıyısından başlayarak Karadeniz altından 930 kilometre ilerleyerek Trakya kıyısından Türkiye'ye ulaşmaktadır [Turkstream, 2021]. Proje, Rusya'daki doğalgaz rezervlerini doğrudan Türkiye'nin doğalgaz dağıtım şebekesine bağlayarak, Türkiye, Güney ve Güneydoğu Avrupa için güvenilir bir enerji kaynağı yaratmayı amaçlamaktadır [Turkstream, 2021]. Hattın deniz kısmı Karadeniz'den birbirine paralel ilerleyen iki hattan oluşmaktadır. İlk hat olan Türkiye hattı ile Avrupa'ya doğalgaz ulaşımını sağlayacak olan boru hatlarının her biri yıllık 15.75 milyar m³ olmak üzere toplamda 31.5 milyar m³'lük kapasiteye sahiptir. Projenin toplam maliyeti 7 milyar dolar olarak kaydedilmiştir [Gazprom, 2021].

Projenin hayata geçirilmesine yönelik olarak, 1 Aralık 2014 tarihinde Rusya'nın Gazprom A.Ş. ile Türkiye'nin Botaş Petroleum Pipeline Corporation arasında TürkAkım projesi konusunda karşılıklı mutabakat muhtırası imzalamışlardır [Gazprom, 2021]. Ancak, projenin teknik, ekonomik ve hukuki çerçevesi, 10 Ekim 2016 tarihinde İstanbul'da gerçekleşen 23. Dünya Enerji Kongresi kapsamında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya

* PhD student, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, dinarataldybayeva@gmail.com

ty, 2021]. The project that would provide a total of 31.5 billion m3 of natural gas flow with the memorandum signed between Gazprom and Botas is expected to be of key importance for EU countries, as well as for Türkiye and Russia, in terms of ensuring energy supply security [Ilter, 2017].

Türkiye's natural gas imports recorded a decrease of 8-10% on average from 2017 to 2019. According to the reports of the Energy Market Regulatory Authority (EMRA), in 2019, natural gas imports were made mostly from Russia with a rate of 33.61%. Also in 2018, Russia has become Türkiye's largest natural gas imports partner with 46.95%. When we compare this number with previous years, the share ratio, which was 55.31% in 2015, has been decreasing over the years to 52.94% in 2016 and 51.93% in 2017. In fact, the reason for this reduction was the debate on gas prices that began in 2015 between Russia and Türkiye. Botas's request for a 10.25% discount from Gazprom has affected the amount of natural gas supplied to Türkiye at a certain time [Eadaily, 2021]. However, according to media reports in 2018, Gazprom agreed to pay back Türkiye more than 1 billion dollars for gas supplied to Türkiye in 2015 and 2016.

According to Gazprom's May 2019 report, despite Türkiye's decline in natural gas imports from Russia, Türkiye is the world's third-largest Russian natural gas consumer, after Germany and Italy. Türkiye's top three natural gas imports are Russia with 15.196 million m3, Azerbaijan with 9.585 million m3 and Iran with 7.736 million m3 respectively. Türkiye, which is heavily dependent on energy, is successfully continuing to reduce Russia's share of this dependence by turning to alternative pipelines. In this regard, Azerbaijan's launch of natural gas delivery to Türkiye via the Trans Anatolian Natural Gas Pipeline (TANAP) from Shah Deniz-2 on June 30th 2018 also played an important role. Approximately 1.25 billion m3 of gas was transported through the TANAP pipeline from June 30th 2018 to February 28th

Federasyonu Hükümeti arasında imzalanan hükümetlerarası anlaşma ile belirlenmiştir [Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, 2021]. TürkAkım projesinin temel hatlarına bakıldığında Gazprom ve Botas arasında imzalanan muhtıra çerçevesinde toplam 31.5 milyar m3 doğalgaz akışını sağlayacak olan projenin, Türkiye ve Rusya için olduğu kadar AB ülkeleri açısından da enerji arz güvenliğinin sağlanması noktasında kilit öneme sahip olması beklenmektedir [Ilter, 2017].

Türkiye'nin doğalgaz ithalatında 2017-2019 yılları arasında ortalama olarak %8-10 arasında azalma kaydedilmiştir. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) raporlarına göre 2019 yılında, doğalgaz ithalatı %33.61'lik oranla en fazla Rusya'dan yapılmıştır. 2018 yılında da Rusya, %46.95'lik oranla Türkiye'nin en büyük doğalgaz ithalat ortağı olmuştur. Bu rakamı önceki yıllar ile karşılaştırdığımızda, 2015 yılında %55.31 olan söz konusu pay oranı, 2016 yılında %52.94 ve 2017'de %51.93 olarak yıllar itibariyle azalmaktadır. Esasen bu azalmanın nedeni olarak, Türkiye ile Rusya arasında 2015 yılında başlayan doğalgaz fiyatı konusundaki tartışmalar gösterilebilir. Botaş'ın Gazprom'dan %10.25'lik oranda indirim istemesi Türkiye'ye sağlanan doğalgaz miktarını belli bir süre etkilemiştir [Eadaily, 2021]. Ancak 2018 yılında basında yer alan haberlere göre, Gazprom, 2015 ve 2016 yıllarında Türkiye'ye tedarik edilen doğalgaz için Türkiye'nin fazla ödemiş olduğu 1 milyar doları geri ödemeyi kabul etmiştir.

Türkiye'nin Rusya'dan doğalgaz ithalatındaki azalışa karşın, Türkiye, Gazprom'un Mayıs 2019'da yayımlanan raporundan da anlaşılabilceği gibi Almanya ve İtalya'dan sonra üçüncü sıradaki en büyük Rus doğalgazı tüketicisi konumundadır. Türkiye'nin doğalgaz ithalat miktarına bakıldığında, sırasıyla 15.196 milyon m3 ile Rusya'nın, 9.585 milyon m3 ile Azerbaycan'ın ve 7.736 milyon m3 ile İran'ın ilk üç sırada yer aldıkları görülebi-

2019. This number reached 3.7 billion m3 by the end of 2019 and at the end of 2020 the figure reached 8.4 billion m3 [SOCAR, 2021]. Within the framework of the TANAP and Southern Gas Corridor project, the European Union and Türkiye are trying to reduce their natural gas dependence from Russia. Türkiye's focus on Iran and Azerbaijan as an alternative to Russian natural gas is disturbing Moscow and therefore raising its expectations from the TurkStream natural gas pipeline.

On January 27th 2020, the TurkStream carried out the first 1 billion m3 natural gas supply, 54% of which was delivered to the Turkish natural gas market and 46% to the Turkish-Bulgarian border [Turkstream, 2020]. Gazprom is currently supplying natural gas to Serbia and Bosnia-Herzegovina through TurkStreams's operating line and with the completion of the pipeline in Hungary in the last quarter of 2021, the second line is expected to be operational. The fact that Türkiye has temporarily stopped the flow of natural gas for the maintenance of the pipelines on its own shows the importance of Türkiye in this project.

As a result, the TurkStream project strengthens Türkiye's central position in the region's energy markets and maintains the advantage of being an influential country in international energy policies as a bridge between Russia and Europe. For Russia, the rapid launch of the TurkStream project is important in terms of leaving Ukraine out of the project by providing natural gas supplies to Türkiye and Europe.

References

Eadaily (2018). Gazprom will give Ankara 1 billion for Turkish Stream or for the Turkish market? Retrieved from <https://eadaily.com/ru/news/2018/05/28/gazprom-ot-dast-ankare-1-mlrd-za-tureckiy-potok-ili-za-rynok-turcii>. Accessed on 28.03.2021.

Eadaily (2019). Türkiye may leave the Turkish Stream a quarter empty. Retrieved from <https://eadaily.com/ru/news/2019/04/09/turciya-mozhet-ostavit-tureckiy-potok-na-chetvert-pustym>. Accessed on 28.03.2021.

lir. Enerjide dışa bağımlı olan Türkiye, bu bağımlılıktaki Rusya'nın payını alternatif boru hatlarına yönelerek azaltmayı başarılı şekilde sürdürmektedir. Bu yönde 30 Haziran 2018 tarihinde Azerbaycan'ın Şah Deniz-2 sahasından Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP) üzerinden Türkiye'ye doğalgaz ulaşımını başlatması da önemli rol oynamıştır. TANAP boru hattı aracılığıyla 30 Haziran 2018'den 28 Şubat 2019'a kadar yaklaşık 1.25 milyar m3 gaz taşınmıştır. Bu rakam 2019 yılı sonu itibarıyla 3.7 milyar m3'e ve 2020 yılı sonunda ise 8.4 milyar m3'e ulaşmıştır [SOCAR, 2021]. TANAP ve Güney Gaz Koridoru projesi kapsamında Avrupa Birliği ve Türkiye, Rusya'ya olan doğalgaz bağımlılıklarını azaltmaya çalışmaktadır. Türkiye'nin Rus doğalgazına alternatif arayışında İran ve Azerbaycan'a yönelmesi, Moskova'yı rahatsız etmekte ve bu sebeple TürkAkım doğalgaz boru hattından beklentilerini yükseltmektedir.

27 Ocak 2020 tarihinde TürkAkım ilk bir milyar m3 doğalgaz tedarikini gerçekleştirmiş olup, söz konusu miktarın %54'ü Türk doğalgaz piyasasına, %46'sı ise Türk-Bulgar sınırına ulaştırılmıştır [Turkstream, 2020]. Gazprom günümüzde TürkAkım'ın faaliyette bulunan hattıyla Sırbistan ve Bosna-Hersek'e doğalgaz ulaştırmakta olup, 2021'in son çeyreğinde Macaristan'daki boru hattının tamamlanmasıyla da ikinci hattın faaliyete geçmesi beklenmektedir. Türkiye'nin kendi tarafından boru hatlarının bakım çalışmaları için doğalgaz akışını geçici olarak durdurması bu projedeki Türkiye'nin önemini göstermektedir.

Sonuç olarak, TürkAkım projesi, Türkiye'nin bölgedeki enerji piyasalarındaki merkezî konumunu güçlendirmekte ve Rusya ile Avrupa arasında doğalgaz bağlantısında bir köprü olarak uluslararası enerji politikalarında söz sahibi bir ülke olma avantajını sağlamaktadır. Rusya için ise TürkAkım Projesi'nin hızlı bir şekilde faaliyete geçmesi Türkiye'ye ve Avrupa'ya

Energy Market Regulatory Authority (2019). Energy market regulatory authority, natural gas market 2018 sector report. Retrieved from <https://www.epdk.org.tr/Detay/Icerik/3-0-94/yillik-sektor-raporu>. Accessed on 26.03.2021.

Gazprom (2019). Quarterly report. Retrieved from <http://www.gazprom.ru/f/posts/77/885487/gazprom-emitent-report-1q-2019.pdf>. Accessed on 10.05.2019.

Gazprom (2021). Projects. Retrieved from <http://www.gazprom.ru/projects/turk-stream/>. Accessed on 25.03.2021.

İlter, Emel and Kınık, Hülya (2017). Türkiye's energy equation: Trans-Anatolian natural gas pipeline and Turkish Stream. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/261292>. Accessed on 24.04.2021.

SOCAR (2021). Türkiye and Azerbaijan's Project TANAP delivered Shah Deniz gas to Europe. Retrieved from <http://www.socar.com.tr/kurumsal-iletisim/haberler/2021-haberler//2021/01/14/tanap-sahdeniz-gazini-avrupa-ya-ulastirdi>. Accessed on 11.04.2021.

TurkStream (2020). News. Retrieved from <https://turkstream.info/press/news/2020/214/>. Accessed on 25.04.2021.

TurkStream (2021). Documents. Retrieved from <http://turkstream.info/documents/>. Accessed on 24.03.2021.

TurkStream (2021). About Project. Retrieved from <http://turkstream.info/tr/project/>. Accessed on 24.03.2021.

Turkish Ministry of Energy and Natural Resources (2021). Natural gas pipelines and projects. Retrieved from <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz-Boru-Hatlari-ve-Projeleri>. Accessed on 27.03.2021.

söz konusu proje ile doğalgaz tedarikini sağlayarak, Ukrayna'yı devre dışı bırakmak bakımından önemlidir.

Kaynaklar

Eadaily (2018). Gazprom Ankara'ya 1 milyar doları Türk akımı için mi verecek mi? Yoksa Türkiye pazarı için mi? Alınan yer: <https://eadaily.com/ru/news/2018/05/28/gazprom-otdast-ankare-1-m-lrd-za-tureckiy-potok-ili-za-rynok-turcii>. Erişim tarihi: 28.03.2021.

Eadaily (2019). Türkiye Türk Akımı'nı çeyrek kapasiteye düşürebilir. Alınan yer: <https://eadaily.com/ru/news/2019/04/09/turciya-mozhet-ostavit-tureckiy-potok-na-chetvert-pustym>. Erişim tarihi: 28.03.2021.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (2019). Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, doğalgaz piyasası 2018 yılı sektör raporu. Alınan yer: <https://www.epdk.org.tr/Detay/Icerik/3-0-94/yillik-sektor-raporu>. Erişim tarihi: 26.03.2021.

Gazprom (2019). Çeyrek yıl raporu. Alınan yer: <http://www.gazprom.ru/f/posts/77/885487/gazprom-emitent-report-1q-2019.pdf>. Erişim tarihi: 10.05.2019.

Gazprom (2021). Projeler. Alınan yer: <http://www.gazprom.ru/projects/turk-stream/>. Erişim tarihi: 25.03.2021.

İlter, Emel ve Kınık, Hülya (2017). Türkiye'nin enerji denklemi: Trans Anadolu Doğalgaz boru hattı ve Türk Akımı. Alınan yer: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/261292>. Erişim tarihi: 24.04.2021.

SOCAR (2021). Türkiye ve Azerbaycan'ın projesi TANAP, Şahdeniz gazını Avrupa'ya ulaştırdı. Alınan yer: <http://www.socar.com.tr/kurumsal-iletisim/haberler/2021-haberler//2021/01/14/tanap-sahdeniz-gazini-avrupa-ya-ulastirdi>. Erişim tarihi: 11.04.2021.

TurkStream (2020). Haberler. Alınan yer: <https://turkstream.info/press/news/2020/214/>. Erişim tarihi: 25.04.2021.

TurkStream (2021). Belgeler. Alınan yer: <http://turkstream.info/documents/>. Erişim tarihi: 24.03.2021.

TurkStream (2021). Proje Hakkında. Alınan yer: <http://turkstream.info/tr/project/>. Erişim tarihi: 24.03.2021.

Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2021). Doğalgaz boru hatları ve projeleri. Alınan yer: <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz-Boru-Hatlari-ve-Projeleri>. Erişim tarihi: 27.03.2021.

INTERNATIONAL NUCLEAR POLITICS: WHY DO COUNTRIES WANT TO HAVE NUCLEAR WEAPONS? ULUSLARARASI NÜKLEER POLİTİKALAR: ÜLKELER NEDEN NÜKLEER SİLAHA SAHİP OLMAK İSTER?

*Zhuldyz Kanapiyanova **

Any weapon that creates an explosion as a result of the release of energy by a chemical reaction of atomic nuclei through fission, fusion, or the mixing of both is generally called a nuclear weapon. The first use of nuclear weapons in international relations was realized by the United States of America (USA) against Japan on August 6th and 9th 1945 [Kanapiyanova, 2012].

There are eight sovereign states in the world that have successfully tested nuclear weapons. Five of these are recognized as "nuclear-armed states" in accordance with the Nuclear Non-Proliferation Treaty (NPT) [Nti.org, 2020]. Historically, the order to acquire nuclear weapons is as follows: USA, Russia (successor to the Soviet Union), The United Kingdom (UK), France and China. After the USA, on August 29th 1949, the Soviet Union tested a twenty kiloton bomb named "Joe 1" in the Semipalatinsk region of Kazakhstan. The UK detonated its first nuclear weapon made of plutonium in 1952 on the Monte Bello Islands (one hundred and twenty kilometers from the north-west of Australia). France, the fourth largest nuclear power, tested its nuclear weapon on February 13th 1960. China, receiving aid from Europe and especially the Soviet Union, tested the uranium nuclear weapon in 1964. Thus, these states that carry out successive nuclear weapons tests are counted by the NPT as states that have gained the status of "nuclear power".

In order to prevent the proliferation of nuclear weapons, NPT was opened for signature on July 1st 1968 and was signed by the majority of sovereign states. It entered

Atom çekirdeğinin fizyon, füzyon veya her ikisinin karışımı yoluyla kimyasal tepkimesiyle enerji açığa çıkması sonucu patlama yaratan silahlara nükleer silah denmektedir. Nükleer silahların uluslararası ilişkilerde ilk kullanımı Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından 6 ve 9 Ağustos 1945'te Japonya'ya karşı gerçekleştirilmiştir [Kanapiyanova, 2012].

Dünyada nükleer silahları başarıyla denemiş sekiz egemen devlet bulunmaktadır. Bunlardan beşi, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması (NPT) uyarınca "nükleer silahlı devletler" olarak tanınmaktadır [Nti.org, 2020]. Kronolojik olarak ülkeler bazında nükleer silaha sahip olma durumu şu şekildedir: ABD, Rusya (Sovyetler Birliği'nin halefi), İngiltere, Fransa ve Çin. ABD'den sonra, 29 Ağustos 1949 tarihinde Sovyetler Birliği, Kazakistan'ın Semipalatinsk bölgesinde "Joe 1" adlı yirmi kilotonluk bir bombayı test etmiştir. Birleşik Krallık, plütonyumdan yapılmış ilk nükleer silahını 1952'de Monte Bello Adaları'nda (Avustralya'nın yüz yirmi kilometre kuzey batısında) patlatmıştır. Dördüncü en büyük nükleer güç olan Fransa, nükleer silahını 13 Şubat 1960 tarihinde test ederken, Avrupa'dan ve özellikle Sovyetler Birliği'nden teknik yardım alan Çin, 1964 yılında uranyumdan yapılan ilk nükleer silahını denemiştir. Böylece, ardışık nükleer silah testleri yapan bu devletler, NPT tarafından "nükleer güç" statüsü kazanmış devletler olarak sayılmaktadır.

Nükleer silahların yayılmasını önlemek amacıyla 1 Temmuz 1968 tarihinde imza-

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, juldzy777@hotmail.com

into force on March 5th 1970. Every state that signed the treaty, by signing a "Security Audit Agreement" with the International Atomic Energy Agency (IAEA) has to accept the implementation of security controls [International Atomic Energy Agency, n.d.]. NPT, in addition to acknowledging the benefits of nuclear technology used for peaceful purposes to humanity, has adopted the necessity of restricting its use for non-peaceful purposes, since the same technology can also be used in nuclear weapons production. For this purpose, in this new conservation regime, a distinction has been made between "states with nuclear weapons" (USA, Soviet Union, United Kingdom (UK), France and People's Republic of China) and "states without nuclear weapons". According to this regulation, countries that have developed a controlled chain nuclear reaction and detonated a nuclear mechanism before the emergence of this treaty will not give up their capabilities.

First of all, India has described this different arrangement in the structure of the treaty as discrimination and declared that it cannot be a party to the treaty. India carried out its first nuclear weapon test in 1974 after this announcement. Pakistan, which has security problems with India, has made the same announcement and conducted its first nuclear weapon test in 1998. Since these two countries are not a party to the NPT, they do not have the status of "state with nuclear weapons" and are recognized as "de facto state with nuclear weapons" or "state progressing towards becoming a nuclear power". Another country that is not a party to the NPT is Israel. It is claimed that Israel has about 200 nuclear weapon titles. Israel prefers to pursue a policy of silence, neither accepting nor denying these claims [Kanapiyanova, 2012].

North Korea, which started developing nuclear weapons with the idea of protecting itself against Japan and the USA with its small state psychology, received significant support from the Soviet Union and China

ya açılan ve egemen devletlerin çoğunluğu tarafından imzalanan NPT, 5 Mart 1970 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Antlaşmayı imzalayan devletler, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) ile de bir "Güvenlik Denetim Anlaşması" imzalayarak güvenlik kontrollerinin uygulanmasını kabul etmişlerdir [Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, t.y.]. NPT, barışçıl amaçlarla kullanılan nükleer teknolojinin insanlığın yararı için kullanımını kabul etmenin yanı sıra, aynı teknolojinin nükleer silah üretiminde de kullanılabilmesi nedeniyle, barışçıl amaçlar dışında kullanımının sınırlandırılması gerekliliğini benimsemiştir. Bu amaçla, bu yeni koruma rejiminde "nükleer silaha sahip devletler" (ABD, Sovyetler Birliği, Birleşik Krallık, Fransa ve Çin Halk Cumhuriyeti) ile "nükleer silaha sahip olmayan devletler" arasında bir ayırım yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre, antlaşmanın ortaya çıkmasından önce kontrollü zincirleme nükleer reaksiyon geliştiren ve bir nükleer mekanizmayı patlatan ülkeler mevcut kapasitelerinden vazgeçmek zorunda kalmayacaklardır.

Öncelikle Hindistan, antlaşmanın yapısındaki bu farklı düzenlemeyi ayırmacılık olarak tanımlamış ve antlaşmaya taraf olamayacağını beyan etmiştir. Hindistan bu karşı duruşunu ilan etmesinin ardından 1974 yılında ilk nükleer silah denemesini gerçekleştirmiştir. Hindistan ile güvenlik sorunu yaşayan Pakistan da aynı duyuruyu yaparak, 1998 yılında ilk nükleer silah denemesini yapmıştır. Bu iki ülke NPT'ye taraf olmadıkları için "nükleer silaha sahip devlet" statüsüne sahip değiller ve "nükleer silaha sahip fiili devlet" veya "nükleer güç olma yolunda ilerleyen devlet" olarak kabul edilmektedir. NPT'ye taraf olmayan bir diğer ülke ise İsrail'dir. İsrail'in 200'e yakın nükleer silah başlığına sahip olduğu iddia edilmektedir. İsrail, bu iddiaları ne kabul ne de reddederek, sessiz kalma politikası izlemeyi tercih etmektedir [Kanapiyanova, 2012].

in these efforts. It is known that as of the beginning of 2004, North Korea, which is believed to have enough plutonium to develop at least two nuclear warheads, has ballistic missiles that can send these heads to a distance of 1.350 km. The North Korean administration announced its withdrawal from the NPT with a decision taken on January 10th 2003, and it has been excluded from the NPT since April 10th 2003 and it is the first country to take such a decision throughout the history of the Treaty [Smith, 2016]. As of February 2004, it is not possible to determine exactly what stage North Korea is at in its nuclear weapons program, as IAEA inspectors have left the country and the monitoring devices installed at the facilities have been removed.

Another country that has been claimed to have nuclear weapons or to have enough material to produce nuclear weapons is Iran. It is worth remembering that Iran signed the NPT on July 1st 1968 on the day it opened, and ratified this treaty on February 2nd 1970. Iran then signed the Additional Protocol allowing for immediate inspections in 2003, ratified it in 2016, but suspended the protocol in 2021 because it was not to take steps to normalize banking relations and oil exports of the Tehran administration [Anadolu Agency, 2021]. Although Iran's nuclear program has been declared peaceful many times by the Tehran government, it is claimed that it was developed to produce nuclear weapons by the West. For this reason, sanctions against the Iranian government by the West have continued to be applied for many years.

So why have these countries been willing to have nuclear weapons since 1945? States' desire to have nuclear weapons has been explored in the light of different theories, models and concepts. In theory, the desire of states to have nuclear weapons grouped as State Survival Theory, National Prestige Theory and Great Power Status [Smith, 2016]. Scott D. Sagan and Joseph Cirincione presented their models such as

Küçük devlet psikolojisiyle Japonya ve ABD'ye karşı kendini koruma düşüncesiyle nükleer silah geliştirmeye başlayan Kuzey Kore, bu çabalarında Sovyetler Birliği ve Çin'den önemli destekler almıştır. 2004 yılı başı itibarıyla en az iki nükleer savaş başlığı geliştirmeye yetecek kadar plütonyuma sahip olduğuna inanılan Kuzey Kore'nin, bu başlıkları 1.350 kilometre mesafeye gönderebilen balistik füzelerle sahip olduğu bilinmektedir. Kuzey Kore yönetimi 10 Ocak 2003 tarihinde aldığı bir kararla NPT'den çekildiğini açıklamış ve 10 Nisan 2003 tarihinden itibaren de NPT'den çıkarılmıştır. Kuzey Kore anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten bu yana böyle bir karar alan ilk ülke konumundadır [Smith, 2016]. UAEA müfettişleri ülkeyi terk ettiğinden ve tesislere kurulan izleme cihazları kaldırıldığından dolayı, Şubat 2004 itibarıyla, Kuzey Kore'nin nükleer silah programının tam olarak hangi aşamada olduğunu söylemek mümkün değildir.

Nükleer silaha sahip olduğu veya nükleer silah üretecek kadar malzemeye sahip olduğu öne sürülen bir diğer ülke ise İran'dır. İran'ın NPT'yi açtığı gün olan 1 Temmuz 1968 tarihinde imzaladığını ve bu antlaşmayı 2 Şubat 1970 tarihinde onayladığını hatırlatmakta fayda vardır. İran, daha sonra 2003 yılında ani denetimlere imkan veren Ek Protokol'ü imzalamış, 2016'da onaylamış, fakat Tahran yönetiminin bankacılık ilişkilerini ve petrol ihracatını normale döndürecek adımlar atılmadığı için 2021 yılında söz konusu protokolü askıya almıştır [Anadolu Ajansı, 2021]. İran'ın nükleer programı birçok kez Tahran yönetimi tarafından barışçıl olarak ilan edilse de, Batı tarafından nükleer silah üretmek için geliştirildiği iddia edilmektedir. Bu nedenle uzun yıllardır Batı tarafından İran hükümetine karşı yaptırımlar uygulanmaya devam etmektedir.

Peki, bu ülkeler neden 1945'ten bu yana nükleer silahlara sahip olmak istiyor? Devletlerin nükleer silaha sahip olma istekleri farklı teori, model ve kavramlar

security model, domestic policy model and norm model, and security, domestic policy, technology and economic models, respectively [Sagan, 1996-1997; Cirincone, 2007]. In 1945, when the USA used its first nuclear weapon against Japan, the Soviet Union's acceleration of its nuclear study and making its first test in 1952 can be explained by the survival theory. It can also be defined by the security model of Sagan and Cirincone. According to the "security model" of Sagan, states want to acquire these weapons in order to increase their national security against external threats, especially nuclear threats. According to Cirincone's definition, states want to acquire nuclear weapons to ensure their own security. Later, the UK, France and China's desire to have nuclear weapons may be related to their desire to gain prestige as a great power and to survive due to security concerns. The "prestige" model emphasizes the symbolic value of nuclear weapons. According to this, states that have these weapons see it as a precondition for being a great power [Cirincone, 2007]. Having nuclear weapons has become a matter of prestige for other states that want to gain great power status after the nuclear weapons test of the USA and the Soviet Union, as the great powers of the bipolar system.

While India's desire to develop nuclear weapons can be explained by the survival theory related to the security problems from China, Pakistan's willingness for nuclear weapons is related to the security problem arising from India. At this point, we can explain the desire to develop and acquire nuclear weapons with the technology model. According to the technology model, if a state has the technology to produce nuclear weapons, most leaders will not be able to resist the temptation of achieving such a scientific achievement [Cirincone, 2007]. Since these three countries mentioned above are constantly developing in technology, it is natural for them to want to announce their achievements in all kinds of technology.

ışığında araştırılmıştır. Teorik olarak devletlerin nükleer silahlara sahip olma istekleri, Devletin Hayatta Kalma Teorisi, Ulusal Prestij Teorisi ve Büyük Güç Statüsü gibi yaklaşımlar çerçevesinde incelenebilir [Smith, 2016]. Scott D. Sagan ve Joseph Cirincone sırasıyla "güvenlik modeli", "iç politika modeli" ve "norm modeli" ve "güvenlik", "iç politika", "teknoloji" ve "ekonomik" modeller olmak üzere bazı modeller sunmuşlardır [Sagan, 1996-1997; Cirincone, 2007].

1945 yılında ABD Japonya'ya karşı ilk nükleer silah kullandığında, Sovyetler Birliği'nin nükleer çalışmalarını hızlandırarak, 1952'de ilk denemesini yapması hayatta kalma teorisi ile açıklanabilir. Bu aynı zamanda Sagan ve Cirincone'nin güvenlik modeli ile de tanımlanabilir. Sagan'ın güvenlik modeline göre devletler, başta nükleer tehditler olmak üzere dış tehditlere karşı ulusal güvenliklerini artırmak için bu silahları elde etmek isterler. Cirincone'nin yaklaşımına göre devletler kendi güvenliklerini sağlamak için nükleer silah elde etmek isterler. Daha sonra Birleşik Krallık, Fransa ve Çin'in nükleer silahlara sahip olma istekleri, büyük bir güç olarak prestij kazanma ve güvenlik kaygıları nedeniyle hayatta kalma istekleriyle ilişkili olabilir. "Prestij" modeli, nükleer silahların sembolik değerini vurgulamaktadır. Buna göre, bu silahlara sahip olan devletler, bunu büyük bir güç olmanın ön koşulu olarak görmektedir [Cirincone, 2007]. İki kutuplu sistemin büyük güçleri olarak ABD ve Sovyetler Birliği'nin nükleer silah denemesinden sonra büyük güç statüsünü kazanmak isteyen diğer devletler için nükleer silaha sahip olmak artık bir prestij meselesi haline gelmiştir.

Hindistan'ın nükleer silah geliştirme arzusu, Çin'den gelen güvenlik sorunlarıyla ilgili hayatta kalma teorisi ile açıklanabilirken, Pakistan'ın nükleer silahlara istekli olması Hindistan'dan kaynaklanan güvenlik sorunuyla ilgilidir. Bu noktada nükleer silah geliştirmek ve elde etmek

While Israel's desire for nuclear weapons is linked to security reasons from the Arab-Israeli War, it also fits the norm model. According to the "norm model", states try to acquire these weapons because they see them as a symbol of a state's modernity and identity [Sagan, 1996-1997]. While gaining national prestige lies in the background of the North Korean example of wanting to own nuclear weapons, security concerns remain at the forefront. At the same time, it is possible to say that the domestic political model has an effect. According to the "domestic policy model" states use the power of nuclear weapons as a tool to protect local and bureaucratic interests [Sagan, 1996-1997]. While the whole world, especially the West, does not want Iran to have nuclear weapons for security reasons, the possibility of Iran having nuclear weapons also stems from security concerns. Because Iran, which is in the center of the conflict zone as the Middle East due to its location, seeks to protect its own national interests and security like other states.

As can be seen, the nuclear arms race that started with the USA in 1945 continues today with the possibility of Iran having nuclear weapons. In the study, while the desire of states to have nuclear weapons was examined in terms of different theories and models, it was determined that their common concern was the security problem, and the reasons such as the desire to be a great power, gaining prestige, domestic politics and technology also affected it. In this context, it has emerged that while it may be the only reason that pushes states to have nuclear weapons, it can also contain several reasons depending on the location, structure and perceived threat of the country.

References

Anadolu Agency (2021). Iran suspends additional protocol allowing immediate inspections at nuclear facilities. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-nukleer-tesislerinde-ani-denetimlere-imkan-veren-ek-protokolu-askiya-alDI/2153798>. Accessed on 01.07.2021.

isteğini teknoloji modeli ile açıklayabiliriz. Teknoloji modeline göre, eğer bir devlet nükleer silah üretecek teknolojiye sahipse, liderlerin çoğu böyle bir bilimsel başarıya ulaşmanın cazibesine karşı koyamayacaklardır [Cirincone, 2007]. Bu üç ülke, teknolojik anlamda sürekli gelişmekte oldukları için her alandaki teknolojik başarılarını duyurmak istemeleri doğaldır.

İsrail'in nükleer silah arzusu, Arap-İsrail Savaşı'nın güvenlik nedenleriyle ilişkili olsa da, norm modeli kapsamında değerlendirilebilir. Norm modeline göre devletler bu silahları bir devletin modernliğinin ve kimliğinin simgesi olarak gördükleri için elde etmeye çalışırlar [Sagan, 1996-1997]. Kuzey Kore örneğinde nükleer silah sahibi olma isteğinin arka planında ulusal prestij kazanmak yatarken, güvenlik kaygıları da ön planda olmaya devam etmektedir. Aynı zamanda iç politika modelinin de etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. İç politika modeline göre devletler, nükleer silahların gücünü yerel ve bürokratik çıkarları korumak için bir araç olarak kullanırlar [Sagan, 1996-1997]. Başta Batı olmak üzere tüm dünya, güvenlik gerekçesiyle İran'ın nükleer silaha sahip olmasını istemezken, İran'ın nükleer silaha sahip olma olasılığı da güvenlik kaygılarından kaynaklanmaktadır. Çünkü konumu itibarıyla Orta Doğu gibi çatışma bölgesinin merkezinde yer alan İran, diğer devletler gibi kendi ulusal çıkarlarını ve güvenliğini korumayı amaçlamaktadır.

Görüldüğü gibi 1945 yılında ABD ile başlayan nükleer silah yarışı günümüzde İran'ın nükleer silaha sahip olma ihtimali ile devam etmektedir. Çalışmada devletlerin nükleer silaha sahip olma isteği farklı teori ve modeller açısından incelenirken, onların ortak endişesinin güvenlik sorunu olduğu belirlenerek, bunun yanı sıra büyük güç olma isteği, prestij kazanma, iç politika ve teknoloji gibi nedenlerin de bunu etkilediği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, devletleri nükleer silahlara sahip

Cirincione, Joseph (2007). *Bomb scare: The history and future of nuclear weapons*, New York: Columbia University Press.

International Atomic Energy Agency (n.d.). Background. Retrieved from <https://www.iaea.org/publications/documents/treaties/npt>. Accessed on 08.06.2021.

Kanapiyanova, Zhuldyz (2012). Master's thesis "Globalization and international nuclear politics". Ege University.

Nti.org (2020). Overview. Retrieved from <https://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/treaty-on-the-non-proliferation-of-nuclear-weapons/>. Accessed on 08.06.2021.

Sagan, Scott (1996). Why do states build nuclear weapons?: Three models in search of a bomb. *International Security*, 21, (3). pp. 54-86.

Smith, David (2016). Theories of nuclear proliferation: Why do states seek nuclear weapons? Retrieved from <http://www.inquiriesjournal.com/articles/1434/theories-of-nuclear-proliferation-why-do-states-seek-nuclear-weapons>. Accessed on 08.06.2021.

olmaya iten tek sebep olabileceksen, ülkenin konumu, yapısı ve algıladığı tehdite göre birkaç nedeni de barındırabileceği ortaya çıkmıştır.

Kaynaklar

Anadolu Ajansı (2021). İran nükleer tesislerinde ani denetimlere imkan veren ek protokolü askıya aldı. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-nukleer-tesislerinde-ani-denetimlere-imkan-veren-ek-protokolu-askiya-aldi/2153798>. Erişim tarihi: 01.07.2021.

Cirincione, Joseph (2007). *Bomba korkusu: Nükleer silahların tarihi ve geleceği*, New York: Columbia University Press.

Kanapiyanova, Zhuldyz (2012). Yüksek lisans tezi "Küreselleşme ve uluslararası politikalar". Ege Üniversitesi.

Nti.org (2020). Genel bakış. Alınan yer: <https://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/treaty-on-the-non-proliferation-of-nuclear-weapons/>. Erişim tarihi: 08.06.2021.

Sagan, Scott (1996). Devletler neden nükleer silah inşa ederler? Bomba arayışında üç model. *International Security*, 21, (3). ss. 54-86.

Smith, David (2016). Nükleer yayılma teorileri: devletler neden nükleer silah anıyor? Alınan yer: <http://www.inquiriesjournal.com/articles/1434/theories-of-nuclear-proliferation-why-do-states-seek-nuclear-weapons>. Erişim tarihi: 08.06.2021.

Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (t.y.). Arka plan. Alınan yer: <https://www.iaea.org/publications/documents/treaties/npt>. Erişim tarihi: 08.06.2021.

BRINGING TURKMEN GAS TO THE EUROPEAN MARKET: TRANS-CASPIAN GAS PIPELINE TÜRKMEN GAZINI AVRUPA PAZARINA ULAŞTIRMAK: TRANS-HAZAR DOĞALGAZ BORU HATTI

*Zhuldyz Kanapiyanova **

According to the British Petroleum (BP) Statistical Review, Turkmenistan is the world's fourth-largest natural gas giant with proven natural gas reserves of 19.5 trillion cubic meters, after Russia (38 trillion cubic meters), Iran (32 trillion cubic meters) and Qatar (24.7 trillion cubic meters). Thus, Turkmenistan accounts for 9.8% of the world's proven natural gas reserves [BP Statistical Review, 2019]. Due to its geographical location, Turkmenistan exports its rich natural gas reserves to Russia through pipelines built during the Soviet period, to Iran to meet the needs of the northern part of Iran, and to China, which needs energy.

As it is known, Russia has been an important buyer of Turkmen natural gas since 1991 and was re-exporting this natural gas, which procured at a low price, to Europe. Natural gas shipments between Russia and Turkmenistan were consolidated in 2003 with a 25-year contract, which envisages the transfer of natural gas from 5 billion cubic meters per year in the first phase to 70-80 billion cubic meters annually to Russia [Gazprom.ru, 2003]. But the explosion in the natural gas pipeline carrying Turkmen gas to Russia in 2009, the Russia-Ukraine gas conflict and the decrease in gas supplies to Western European countries caused Russia to stop importing gas from Turkmenistan in 2009. Russia resumed gas imports from Turkmenistan in 2010, but due to price disputes, Turkmenistan's gas exports to Russia dropped to zero in 2016 [Gungor, 2020]. After 3 years of interval it was decided to resume natural gas trade between Turkmenistan and Russia in 2019 and the gas flow

British Petroleum (BP) verilerine göre Türkmenistan, Rusya (38 trilyon metre-küp), İran (32 trilyon metre-küp) ve Katar'dan (24.7 trilyon metre-küp) sonra, 19.5 trilyon metre-küp kanıtlanmış doğal-gaz rezervi ile dünyanın dördüncü büyük doğalgaz devidir. Böylece Türkmenistan, dünyanın kanıtlanmış doğalgaz rezervlerinin %9.8'ini bünyesinde barındırmaktadır [BP Statistical Review, 2019]. Coğrafi konumu nedeniyle zengin doğalgaz rezervlerini Sovyet döneminde inşa edilen boru hatları aracılığıyla Rusya'ya, İran'ın kuzey kısmının ihtiyacını karşılamak üzere İran'a ve enerji ihtiyacı olan Çin'e ihraç etmektedir.

Bilindiği üzere 1991 yılından bu yana Türkmen doğal gazının önemli bir alıcısı konumunda olan Rusya, düşük fiyatla temin ettiği bu doğal gazı Avrupa'ya ihraç etmektedir. Rusya ve Türkmenistan arasındaki doğalgaz sevkıyatı, 2003 yılında ilk aşamada yıllık 5 milyar metre-küple başlayan ve daha sonra 70-80 milyar metre-küpe kadar çıkan doğalgazın Rusya'ya aktarımını öngören 25 yıllık sözleşmeyle pekiştirilmiştir [Gazprom.ru, 2003]. Fakat 2009 yılında Türkmen gazını Rusya'ya taşıyan doğalgaz boru hattındaki patlama, Rusya-Ukrayna gaz anlaşmazlığı ve Batı Avrupa ülkelerine gaz arzının azalması, Rusya'nın 2009 yılında Türkmenistan'dan gaz ithalatını durdurmasına neden olmuştur. Rusya 2010 yılında Türkmenistan'dan gaz ithalatına yeniden başlamış, ancak fiyat anlaşmazlıkları nedeniyle Türkmenistan'ın Rusya'ya gaz ihracatı 2016 yılında sıfıra düşmüştür [Güngör, 2020]. Üç yıl

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, juldzy777@hotmail.com

with small purchases continued to increase in the following years. In the first quarter of 2021, gas exports from Turkmenistan almost doubled to 2.2 billion cubic meters from 1.3 billion cubic meters a year earlier. Based on calculations and taking into account seasonal fluctuations, it can be predicted that by the end of 2021 the volume of gas supplies from Turkmenistan to Russia will exceed 8.8 billion cubic meters [Kadyrova, 2021]. Considering that the natural gas purchase between the two countries was previously carried out in the band of 40-50 billion cubic meters, it is obvious that the current amount is not a number that would satisfy Turkmenistan.

While the natural gas transportation to Russia carried out through the Central Asia-Central gas pipeline with an annual capacity of 45 billion cubic meters, the natural gas transportation to Iran is realized through the Korpeje-Kurtkuyu pipeline with an annual capacity of 8 billion cubic meters, built in 1997 and Dauletabad-Sarakhs-Khangiran pipeline with an annual capacity of 12.5 billion cubic meters, built in 2010. The two branches of the Central Asia-China natural gas pipeline extending to China start from Turkmenistan, and the other branches continue with the pipelines in Uzbekistan and Kazakhstan. While the total annual capacity of the pipeline is 55 billion cubic meters, the total annual capacity of the two lines started in Turkmenistan is 40 billion cubic meters. In addition, it is expected to increase the pipeline capacity by adding another branch with an annual capacity of 25 billion cubic meters to this natural gas pipeline [Begenjov, 2018].

Considering the fact that China buys Turkmen gas at low prices due to the repayment of the 4 billion dollars loan provided by China to Turkmenistan for the construction of a gas pipeline in the Chinese direction [Asiainancial.com, 2021], it can be said that the gas sector of Turkmenistan does not reveal its full potential and does not bring corresponding profits to the country's

aradan sonra 2019 yılında Türkmenistan ile Rusya arasındaki doğalgaz ticaretinin yeniden başlatılmasına karar verilmiş ve sonraki yıllarda küçük alımlarla başlayan gaz akışı artarak devam etmiştir. 2021'in ilk çeyreğinde, Türkmenistan'dan yapılan gaz ihracatı, bir yıl önceki 1.3 milyar metreküpün neredeyse iki katına çıkarak 2.2 milyar metreküpe ulaşmıştır. Hesaplamalara dayanarak ve mevsimsel dalgalanmalar dikkate alınarak, 2021 yılı sonunda Türkmenistan'dan Rusya'ya gaz arzı hacminin 8.8 milyar metreküpü geçeceği tahmin edilmektedir [Kadirova, 2021]. İki ülke arasındaki doğal gaz alımının daha önce 40-50 milyar metreküp bandında gerçekleştirildiği göz önünde bulundurulursa, şuanki miktarın Türkmenistan'ı tatmin edecek bir rakam olmadığı ortadadır.

Türkmenistan'ın Rusya'ya doğal gaz transferi yıllık 45 milyar metreküp kapasiteli Orta Asya-Merkez gaz boru hattı ile gerçekleşmektedir. İran'a doğalgaz taşımacılığı 1997 yılında inşa edilen, yıllık 8 milyar metreküp kapasiteli Körpece-Kurtkuyu boru hattı ve 2010 yılında inşa edilen yıllık 12.5 milyar metreküp kapasiteli Dauletabad-Sarakhs-Hangiran boru hattı ile hayata geçirilmektedir. Orta Asya-Çin doğal gaz boru hattının Çin'e uzanan iki kolu Türkmenistan'dan başlamakta olup, diğer kolları Özbekistan ve Kazakistan'daki boru hatlarıyla devam etmektedir. Boru hattının yıllık toplam kapasitesi 55 milyar metreküp iken, Türkmenistan'da iki hattın toplam yıllık kapasitesi 40 milyar metreküptür. Ayrıca bu doğalgaz boru hattına yıllık 25 milyar metreküp kapasiteli bir kol daha eklenerek boru hattı kapasitesinin artırılması beklenmektedir [Begenjov, 2018].

Pekin'in Çin istikametinde bir doğalgaz boru hattı inşası için Türkmenistan'a sağladığı 4 milyar dolarlık kredinin geri ödemesi nedeniyle Türkmen gazını düşük fiyatlardan satın aldığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda [Asiainancial.com, 2021], Türkmenistan'ın gaz sektörünün

budget. The country's natural gas transfer to Iran was halted in 2017 due to Tehran's natural gas debt [Interfax.ru, 2021].

The Turkmen government, which is experiencing difficulties in all aspects of natural gas exports, needs to consider other energy cooperation ways to transfer its huge capacity to world markets and to find alternatives to its limited options in natural gas exports. In this context, Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India (TAPI) [Kanapiyanova, 2021] projects targeting the South Asian market and Trans-Caspian Pipeline (TCP) targeting the European market have been put forward. TCP is also known as the South Caucasus Pipeline Future Expansion due to its connection with the South Caucasus Gas Pipeline. There are two ways of connecting TCP to European customers are envisaged for Caspian gas and blue hydrogen. The first of these, the pipeline can be added to the South Caucasus gas pipeline (Baku-Tbilisi-Erzurum), which provides access to the Trans-Anatolian gas pipeline (TANAP) in Azerbaijan and the Trans-Adriatic (TAP) gas pipeline, with the final destination Italy. The second way and the most direct connection is to connect the TCP from Georgia to Romania with the proposed White Stream pipeline under the Black Sea [Cutler, 2021].

The construction of the 300 kilometer natural gas pipeline with 16 billion cubic meters of capacity through the Caspian Sea has been on the agenda since the 1990s, and it is aimed to supply gas to Azerbaijan and to Europe via Türkiye with a pipeline to be laid under the sea [European Commission, 2021]. However, at that time there were many unresolved issues, such as the disputed gas field between Azerbaijan and Turkmenistan in the Caspian Sea and the unresolved legal issue of the territorial boundaries of the Caspian Sea. The first step was to resolve the issue of the status of the Caspian Sea: the five Caspian countries signed the "Convention on the Legal Status of the Caspian Sea" on August 12, 2018, in the Kazakhstan's Aktau city [Krem-

tam potansiyelini ortaya koymadığı ve ülke bütçesine istenen katkısı sağlayamadığı görülmektedir. Buna ilaveten, ülkenin İran'a olan doğal gaz transferi Tahran'ın doğal gaz borcundan dolayı 2017 yılında durdurulmuştur [Interfax.ru, 2021].

Tüm doğalgaz ihracatı yönlerinde ayrı ayrı sıkıntı yaşayan Türkmen hükümeti devasa kapasitesini dünya pazarlarına aktarmak ve doğal gaz ihracatındaki sınırlı seçeneklerine alternatif bulmak için diğer enerji iş birliği yollarını değerlendirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Güney Asya pazarını hedefleyen Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan (TAPI) [Kanapiyanova, 2021] ve Avrupa pazarını hedefleyen Trans Hazar Boru Hattı (TCP) projeleri ortaya atılmıştır. TCP'nin Güney Kafkasya Doğalgaz Boru Hattı ile bağlantısı nedeniyle Güney Kafkasya Boru Hattı Gelecekteki Genişlemesi olarak da bilinmektedir. Hazar gazı ve mavi hidrojen için Avrupalı alıcılara TCP'yi bağlamanın iki yolu öngörülmektedir. Bunlardan ilki, söz konusu boru hattı Azerbaycan'daki Trans-Anadolu Doğalgaz Boru Hattı Projesi (TANAP) ve nihai alıcısı İtalya olan Trans-Adriyatik (TAP) doğalgaz boru hatlarına erişim sağlayan Güney Kafkasya doğalgaz boru hattına (Bakü-Tiflis-Erzurum) eklenebilir. İkinci yol ve en doğrudan bağlantı, TCP'yi Gürcistan'dan Romanya'ya Karadeniz altından önerilen Beyaz Akım boru hattı ile bağlamaktır [Cutler, 2021].

Hazar Denizi'nden geçen 16 milyar metreküp kapasiteli 300 kilometrelik söz konusu doğalgaz boru hattının inşası 1990'lı yıllardan bu yana gündemde olmuş ve deniz altına döşenecek boru hattı ile Azerbaycan'a ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya gaz sağlanması hedeflenmektedir [Avrupa Komisyonu, 2021]. Ancak o dönemde Azerbaycan ile Türkmenistan arasında Hazar Denizi'ndeki tartışılabilir gaz sahası ve Hazar Denizi'nin kara sınırlarıyla ilgili hukuki anlaşmazlık sorunu gibi çözülmemiş birçok sorun bulunuyordu. Bu bağlamda ilk adım Hazar

lin.ru, 2018], and some problems have been resolved between the states bordering the Caspian Sea.

According to this document, the Caspian Sea has been defined as a closed sea with a special status and it has been accepted that the laying of gas pipelines or telecommunication cable lines along the seabed of the Caspian Sea will require the approval of only those countries in the sectors through which these lines pass, not all countries in the Caspian Sea. Then Azerbaijan and Turkmenistan signed an intergovernmental Memorandum of Understanding on joint exploration and development of long-disputed Caspian gas field named "Kepez" or "Serdar", renamed in 2021 to "Dostluk" ("friendship") field on January 21, 2021 [Jalilov, 2021]. The heads of state of the two countries declared that this agreement would lead to a new phase in energy cooperation. It is thought that this cooperation would create opportunities for the implementation of the Trans-Caspian natural gas pipeline project and for the Caspian coastal states to realize their economic potential. At the moment, there are no legal or international obstacles for the construction of the Trans-Caspian gas pipeline.

Thus, the construction of the Trans-Caspian gas pipeline and its further connection to the Southern Gas Corridor becomes a real, and in fact, a necessary project for Turkmenistan. By cooperating with Azerbaijan in the energy sector, Turkmenistan will finally be able to enter the European market and show its role as an important player in the European Union's (EU) energy security. Ashgabat understands that this is an exceptional chance for the country to develop the energy industry and increase the export of natural gas, and therefore, speaking on February 11, 2021 at the VII meeting of ministers within the Advisory Council of the Southern Gas Corridor, the Chairman of the State Concern "Turkmengaz" Batyr Amanov said that the Southern Gas Corridor plays a crucial role in diversifying energy supplies

Denizi'nin statüsü ile ilgili sorunları çözmek olmuştur. Beş Hazar ülkesi, 12 Ağustos 2018'de Kazakistan'ın Aktau şehrinde "Hazar Denizi'nin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme"yi imzalamış [Kremlin.ru, 2018] ve böylelikle Hazar Denizi'ne kıyısı olan devletler arasındaki bazı sorunlar çözülmüştür.

Bu belgeye göre Hazar Denizi, özel statülü kapalı bir deniz olarak tanımlanmış ve Hazar Denizi'nin deniz yatağı boyunca gaz boru hatlarının veya telekomünikasyon kablo hatlarının döşenmesinin Hazar Denizi'ndeki tüm ülkelerin değil, sadece bu hatların geçtiği ülkelerin onayını gerektireceği hususu kabul edilmiştir. Ardından 21 Ocak 2021'de Azerbaycan ve Türkmenistan, 2021'de adı "Dostluk" olarak değiştirilen "Kepez" veya "Serdar" adlı uzun süredir tartışmalı Hazar gaz sahasının ortak keşfi ve geliştirilmesi konusunda hükümetler arası bir mutabakat zaptı imzalamıştır [Jalilov, 2021]. İki ülke devlet başkanları, bu anlaşmanın enerji iş birliğinde yeni bir aşamaya vesile olacağını açıklamıştır. Bu iş birliğinin, Trans-Hazar doğalgaz boru hattı projesinin hayata geçirilmesi ve Hazar kıyı devletlerinin ekonomik potansiyellerini gerçekleştirmeleri için fırsatlar yaratacağı düşünülmektedir. Şu anda, Trans-Hazar doğalgaz boru hattının inşası için hiçbir yasal veya uluslararası engel bulunmamaktadır.

Böylece, Trans-Hazar doğalgaz boru hattının inşası ve Güney Gaz Koridoru ile bağlantısının gerçekleşmesi daha gerçekçi dururken, Türkmenistan için aslında gerekli bir proje haline gelmektedir. Türkmenistan, enerji sektöründe Azerbaycan ile iş birliği yaparak sonunda Avrupa pazarına girebilecek ve Avrupa Birliği'nin (AB) enerji güvenliğinde önemli bir oyuncu olarak rolünü gösterebilecektir. Aşgabat, bunun ülkenin enerji endüstrisini geliştirmesi ve doğalgaz ihracatını artırması için istisnai bir şans olduğunu değerlendirmektedir ve bu çerçevede 11 Şubat 2021'de Güney Gaz Koridoru Danışma Konseyi bünyesinde

for the EU [Sputniknews.ru, 2021]. He emphasized the successful cooperation related to the Southern Gas Corridor, and noted that this gas pipeline and all its segments can play a pivotal role in the future in enhancing the energy security of Türkiye and European countries.

The only important issue for the implementation of the project after the solution of all legal aspects is financing. The budget of the project is determined as approximately 2 billion dollars [Ec.europa.eu, 2021]. So, many gas pipeline projects of this scale were implemented with the direct financing of one of the participating countries, including, Turkmenistan is expected to have some kind of financial participation in the project. EU countries, whose main priority is the diversification of energy resources in the field of energy security, are expected to support the Trans-Caspian natural gas pipeline project.

The fact that Russia and Iran put forward their environmental concerns related to the pollution of the Caspian Sea and that they could oppose a potential Caspian pipeline project constituted another obstacle for this project. It is remarkable that both Russia and Iran have also been historically opposed to such a pipeline project, that they are not involved in. It is a known fact that Russia does not want to share its energy monopoly in the region with anyone. In this context, Russia has developed alternative projects like TurkStream to such projects in order to ensure energy security. Although TCP seems to have lost its importance with the coming to the agenda of the TurkStream project, with the disappearance of the political problems in front of the TCP, it can be considered as a unique opportunity for the EU that wants to diversify its energy needs. In this context, after resolving financial issues, the construction of the Trans-Caspian gas pipeline is considered the most realistic at the moment and, perhaps, in the near future we will be able to observe international steps towards the start of the project.

deki VII. Bakanlar toplantısında konuşan “Türkmengaz” Başkanı Batır Amanov, Güney Gaz Koridoru’nun AB’ye yönelik enerji arzını çeşitlendirmede çok önemli bir rol oynamakta olduğunu açıklamıştır [Sputniknews.ru, 2021]. Güney Gaz Koridoru ile ilgili başarılı iş birliğinin altını çizerek, bu gaz boru hattının ve tüm bölümlerinin gelecekte Türkiye ve Avrupa ülkelerinin enerji güvenliğini artırmada önemli bir rol oynayabileceğini kaydetmiştir.

Tüm yasal boyutların çözülmesinden sonra projenin uygulanması için tek önemli konu finansmandır. Projenin bütçesi yaklaşık 2 milyar dolar olarak belirlenmiştir [Ec.europa.eu, 2021]. Dolayısıyla, bu ölçekteki birçok gaz boru hattı projesi genelde katılımcı ülkelerden birinin doğrudan finansmanı ile hayata geçirilmektedir ve Türkmenistan’ın projeye bir tür finansal katılımının olması beklenmektedir. Enerji güvenliği alanında ana önceliği enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi olan AB ülkelerinin de, Trans-Hazar doğalgaz boru hattı projesine destek vermesi beklenmektedir.

Rusya ve İran’ın Hazar Denizi’nin kirlenmesi ile ilgili çevresel kaygılarını dile getirmeleri ve olası bir Hazar boru hattı projesine karşı çıkabilmeleri bu projenin önünde bir başka engel oluşturmaktadır. Hem Rusya’nın hem de İran’ın, içinde yer almadıkları böyle bir boru hattı projesine tarihsel olarak karşı olmaları dikkat çekicidir. Rusya’nın bölgedeki enerji tekeli kimseyle paylaşmak istemediği bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda Rusya, enerji güvenliğini sağlamak için bu tür projelere TürkAkım gibi alternatif projeler geliştirmiştir. TürkAkım projesinin gündeme gelmesiyle birlikte TCP önemini kaybetmiş gibi görünse de, TCP’nin önündeki siyasi sorunların ortadan kalkması ile söz konusu proje, enerji ihtiyacını çeşitlendirmek isteyen AB için bulunmaz bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, mali sorunları çözdükten sonra, Trans-Hazar doğalgaz boru hattının inşası bölgedeki doğalgaz denkleminde şu anda en gerçekçi alternatif olarak kabul edil-

References

Begenjov, Begench (2018). Turkmenistan's Energy Policy. Master's Thesis. Istanbul University.

BP.com (2019). BP statistical review. Retrieved from <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2020-full-report.pdf>. Accessed on 09.09.2021.

Cutler, Robert (2021). The Trans-Caspian Gas Pipeline for peace-building in the South Caucasus. Retrieved from <https://behorizon.org/the-trans-caspian-gas-pipeline-for-peace-building-in-the-south-caucasus>. Accessed on 11.10.2021.

Ec.Europa.eu (2021). Southern Gas Corridor. Retrieved from https://ec.europa.eu/energy/maps/pci_fiches/PciFiche_7.1.1.pdf. Accessed on 05.10.2021.

Gazprom.ru (2003). Gazprom signed a long-term contract for the purchase of Turkmen gas. Retrieved from <https://www.gazprom.ru/press/news/2003/april/article54360/>. Accessed on 13.10.2021.

Gungor, Gulperi (2020). Chinese influence in Central Asian trade. Retrieved from <https://avim.org.tr/tr/Analiz/ORTA-ASYA-TICARETINDE-CIN-NUFUZU>. Accessed on 05.10.2021.

Interfax.ru (2021). Iran calls for the resumption of gas imports from Turkmenistan. Retrieved from <https://www.interfax.ru/business/790369>. Accessed on 12.10.2021.

Jalilov, Orhan (2021). Azerbaijan, Turkmenistan sign memorandum on joint exploration and development of oil field. Retrieved from <https://caspiannews.com/news-detail/azerbaijan-turkmenistan-sign-memorandum-on-joint-exploration-and-development-of-oil-field-2021-123-0/>. Accessed on 05.10.2021.

Kadyrova, Elvira (2021). The volume of supplies of Turkmen gas to Gazprom may approach 9 billion cubic meters by the end of 2021. Retrieved from <http://www.newscentralasia.net/2021/06/23/obyom-postavok-turkmenskogo-gaza-gazpromu-mojet-priblizitsya-k-9-mlrd-kubometrov-k-kontsu-2021-goda/>. Accessed on 05.10.2021.

Kanapiyanova, Zhuldyz (2021). Energy policies of Turkmenistan: Importance and perspectives of TAPI Natural Gas Pipeline. Retrieved from <https://www.eurasian-research.org/publication/asya-avrupa-no-66/>. Accessed on 05.10.2021.

Kremlin.ru (2018). Convention on the Legal Status of the Caspian Sea. Retrieved from <http://kremlin.ru/supplement/5328>. Accessed on 05.10.2021.

Sputniknews.ru (2021). Trans-Caspian gas pipeline when, if not now? Retrieved from <https://az.sputniknews.ru/20210214/gazoprovod-transkaspiskij-turkmenistan-azerbaijan-426216228.html>. Accessed on 05.10.2021.

mekte olup, yakın gelecekte projenin başlama-
masına yönelik uluslararası adımları görebiliriz.

Kaynaklar

Avrupa Komisyonu (2021). Güney Doğalgaz Koridoru. Alınan yer: https://ec.europa.eu/energy/maps/pci_fiches/PciFiche_7.1.1.pdf. Erişim tarihi: 05.10.2021.

Begenjov, Begench (2018). Türkmenistan'ın enerji politikası. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi.

British Petroleum (2019). British Petroleum istatistiksel inceleme. Alınan yer: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2020-full-report.pdf>. Erişim tarihi: 09.09.2021.

Cutler, Robert (2021). Güney Kafkasya'da barış inşası için Trans-Hazar Doğalgaz Boru Hattı. Alınan yer: <https://behorizon.org/the-trans-caspian-gas-pipeline-for-peace-building-in-the-south-caucasus/>. Erişim tarihi: 11.10.2021.

Gazprom.ru (2003). Gazprom, Türkmen gazının satın alınması için uzun vadeli bir sözleşme imzaladı. Alınan yer: <https://www.gazprom.ru/press/news/2003/april/article54360/>. Erişim tarihi: 13.10.2021.

Güngör, Gülperi (2020). Orta Asya ticaretinde Çin nüfuzu. Alınan yer: <https://avim.org.tr/tr/Analiz/ORTA-ASYA-TICARETINDE-CIN-NUFUZU>. Erişim tarihi: 05.10.2021.

Interfax.ru (2021). İran, Türkmenistan'dan gaz ithalatının yeniden başlamasını istedi. Alınan yer: <https://www.interfax.ru/business/790369>. Erişim tarihi: 12.10.2021.

Jalilov, Orhan (2021). Azerbaycan ve Türkmenistan, petrol sahasının ortak keşfi ve geliştirilmesine ilişkin mutabakat muhtırası imzaladı. Alınan yer: <https://caspiannews.com/news-detail/azerbaijan-turkmenistan-sign-memorandum-on-joint-exploration-and-development-of-oil-field-2021-123-0/>. Erişim tarihi: 05.10.2021.

Kadyrova, Elvira (2021). Türkmen gazının Gazprom'a tedarik hacmi 2021'in sonunda 9 milyar metreküpe yaklaşabilir. Alınan yer: <http://www.newscentralasia.net/2021/06/23/obyom-postavok-turkmenskogo-gaza-gazpromu-mojet-priblizitsya-k-9-mlrd-kubometrov-k-kontsu-2021-goda/>. Erişim tarihi: 05.10.2021.

Kanapiyanova, Zhuldyz (2021). Türkmenistan'ın enerji politikaları: TAPI Doğal Gaz Boru Hattı'nın önemi ve perspektifleri. Alınan yer: <https://www.eurasian-research.org/publication/asya-avrupa-no-66/>. Erişim tarihi: 05.10.2021.

Kremlin.ru (2018). Hazar Denizi'nin hukuki statüsüne ilişkin sözleşme. Alınan yer: <http://kremlin.ru/supplement/5328>. Erişim tarihi: 05.10.2021.

Sputniknews.ru (2021). Trans-Hazar Doğalgaz Boru Hattı şimdi değilse ne zaman? Alınan yer: <https://az.sputniknews.ru/20210214/gazoprovod-transkaspiskij-turkmenistan-azerbaijan-426216228.html>. Erişim tarihi: 05.10.2021.

THE CURRENT COAL CRISIS IN CHINA AND PERSPECTIVES FOR THE EURASIAN REGION ÇİN'DEKİ MEVCUT KÖMÜR KRİZİ VE AVRASYA BÖLGESİ İÇİN PERSPEKTİFLER

*Zharmukhamed Zardykhan **

Almost about a year after the impressive climate target pledge expressed by the Chinese President Xi Jinping at the 75th Session of The United Nations General Assembly in September 2020, where in pursuit of “a green recovery of the world economy in the post-COVID era” the country aimed at carbon neutrality by 2060 [Ministry of Foreign Affairs of China, 2020], China found itself in the middle of an energy crisis that led to coal shortages, rampant fuel prices, and rationing of power supply and consumption. 17 out of 30 regions of mainland China enforced rationing, causing, among other things, suspension of industrial production and logistics, and despite the measures to contain the rise of coal prices, the coal futures rose more than 200% to a record \$259.42 per tonne [Singh, 2021]. The unexpectedly colder average temperature and strong winds, which forced some northern provinces to launch winter heating earlier, flooding in the coal-producing Shanxi province, and the overall power consumption boom due to recovering post-pandemic industrial demand, caused the melting of coal stocks in power plants, triggering the 10.7% increase in energy prices, the highest in the last 25 years at least, and, subsequently, stirring up prices for consumption goods [Singh and Xu, 2021].

Despite the ambitious pledges to achieve carbon neutrality by 2060 and being the largest producer of solar panels and wind turbines, China still remains the world's largest consumer of coal [Sengupta, 2020]. Not only is China the host of the world's largest coal-fired power station (Tuoketuo

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in Eylül 2020'de Birleşmiş Milletler 75. Genel Kurulu'nda “COVID-19 sonrası dönemde dünya ekonomisinin yeşil dönüşüm ve toparlanma” arayışında, ülkenin 2060 yılına kadar karbon salınımının azaltılmasını hedefleyen [Çin Dışişleri Bakanlığı, 2020] konuşma gerçekleştirmiştir. Söz konusu etkileyici iklim hedefi taahhüdünden yaklaşık bir yıl sonra, Çin kendisini kömür kıtlığına, aşırı yakıt fiyatlarına ve güç kaynağı ile tüketiminin sınırlandırılmasına yol açan bir enerji krizinin ortasında bulmuştur. Çin ana karasının 30 bölgesinden 17'si, endüstriyel üretim ve lojistiğin askıya alınmasına neden olan kısıtlamaları uygulamasına ve kömür fiyatlarındaki artışı sınırlamak için alınan önlemlere rağmen, kömür vadeli işlemleri %200'den fazla artarak ton başına 259.42 dolarlık rekor seviyeye ulaşmıştır [Singh, 2021]. Beklenmedik bir şekilde daha düşük ortalama sıcaklık ve bazı kuzey eyaletlerini kış ısıtmasını daha erken başlatmaya zorlayan kuvvetli rüzgârlar, kömür üreten Shanxi eyaletinde sel baskınları ve salgın sonrası endüstriyel talebin toparlanması nedeniyle genel elektrik tüketiminin oldukça artması, santrallerdeki kömür stoklarının erimesine neden olmuştur. Bu da, enerji fiyatlarında son 25 yılın en yüksek artışını (%10.7'lik) tetikleyerek, tüketim mallarının fiyatlarını artırmıştır [Singh ve Xu, 2021].

2060 yılına kadar karbon salınımının artırılmaması hedefini gerçekleştirme ve en büyük güneş paneli ile rüzgâr türbini üreticisi olma konusundaki iddialı taahhütlere rağmen, Çin hala dünyanın en

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, zardykhan@gmail.com

power plant) and about 60% of the country's power production relies exclusively on coal, but it is currently the largest financier of global coal plants currently being built or planned, covering the construction of more than 70% of coal plants [Smith, 2021].

Along with its climatic and seasonal context, the current energy crisis in China, which turned out to become the worst in years, has undeniable political causes, as in 2020 the Chinese government pursued an informal ban on a series of Australian imports to China, following the country's support for international inquiry over China's handling of the coronavirus pandemic. By October 2020, all state-owned power plants and steel mills received urgent notice to stop importing Australian coal with immediate effect [Ma and Li, 2020], which soon turned into a major market disruption, as Australia supplied 38% of all Chinese thermal coal imports in 2019 [Choudhury, 2021]. However, the total closure of the Chinese market did not seem to drastically affect the Australian coal exports, as they are currently on rise [Cole, 2021], thanks to rising coal prices and increasing demand in Asia.

As part of the measures to cope with the impending coal shortages and power cuts, the Chinese government ordered the expansion of both the coal-powered electricity production and the capacity of coal mines, so that 153 coal mines had to expand capacity and produce additional 55 million tonnes of coal in the fourth quarter of 2021 [Singh and Xu, 2021]. The issue seems vital in resolving the current energy crisis, as over the last five years the Chinese government already closed primarily privately owned 5.500 coal mines, almost half of the country's functioning coal mines at that time, mainly due to environmental and safety concerns [Bradsher, 2021]. The full capacity operation of the coal mines was expected to ensure the output of at least 12 million tons per day, which is 1.6 million tons more than in September, however, the actual output would still not be enough to meet the

büyük kömür tüketicisi olmaya devam etmektedir [Sengupta, 2020]. Dünyanın en büyük kömürle çalışan elektrik santrali (Tuoketuo elektrik santrali) sahip olan Çin'in, elektrik üretiminin yaklaşık %60'ı yalnızca kömüre dayalıdır. Bunun yanı sıra Çin, şu anda inşa edilen veya planlanan küresel kömür santrallerinin en büyük finansörü olarak yeni kömür santrallerinin %70'inden fazlasının yapımını üstlenmektedir [Smith, 2021].

Çin'de son yılların en kötü haline dönüşen mevcut enerji krizi, iklimsel ve mevsimsel bağlamının yanı sıra yadsınmaz siyasi nedenlere sahiptir. 2020'de Çin hükümeti, Avustralya'nın Çin'in koronavirüs salgınının yayılmasına ilişkin uluslararası bir soruşturmaya verdiği desteğin ardından, Avustralya'dan ithalata karşı bir dizi resmi olmayan yasaklar gelmiştir. Ekim 2020'ye kadar, devlete ait tüm elektrik santralleri ve çelik fabrikaları, Avustralya'dan kömür ithalatını derhal durdurmaları için acil bir bildirim almıştır [Ma ve Li, 2020]. Bu durum 2019'da Avustralya'nın Çin'in tüm termal kömür ithalatının %38'ini sağlaması nedeniyle kısa süre sonra ciddi bir pazar sıkıntısına yol açmıştır [Choudhury, 2021]. Lakin artan kömür fiyatları ve Asya'daki talep sayesinde [Cole, 2021] Çin pazarının kapanması Avustralya'nın kömür ihracatı üzerinde önemli bir etki yaratmamıştır.

Yaklaşan kömür kıtlığı ve elektrik kesintileriyle başa çıkma önlemlerinin bir parçası olarak Çin hükümeti, hem kömürle çalışan elektrik üretiminin hem de kömür madenlerinin kapasitesinin genişletilmesi talimatını vermiştir. Böylece 153 kömür madeninin kapasitesini genişletmesi ve 2021'in dördüncü çeyreğinde ek 55 milyon ton kömür üretilmesi gerekmektedir [Singh ve Xu, 2021]. Son beş yılda Çin hükümeti, esas olarak çevre ve güvenlik endişeleri nedeniyle, ülkenin işleyen kömür madenlerinin neredeyse yarısı olan özel sektöre ait 5.500 kömür madenini kapatmıştı, bunların yeniden

demand of the approaching winter season [Global Times, 2021a].

Therefore, in order to meet the soaring local demand and to cover for the share of the Australian coal imports, China had to extend coal imports, primarily focusing on Russia, Indonesia, Mongolia and Kazakhstan. Russian coal exports to China in the first six months of 2021 already reached 24.15 million tons, compared to 16.2 million tons for the same period of 2020, while Zhejiang Provincial Energy Group announced the import of 136.000 tons of coal from Kazakhstan, the first time in the history of the province [Global Times, 2021b]. However, despite obvious benefits for Kazakhstan and in line with the ambitious governmental endeavors to move away from coal power plants to more environmentally-friendly alternatives, the coal export to China are impeded with bureaucratic and logistical limitations, as the above-mentioned shipment, for instance, was carried out via a Black Sea port and took a whole month and 15.000 km route [Kumenov, 2021].

Mongolia, another northern neighbor of China, has increased its coal exports to China since the launch of the ban on Australian coal, which amounted to 11.3 million tons for the nine months of 2021, moreover, since September Mongolian coal exports to China rose by an impressive 60% [Lkhaajav, 2021]. According to official Chinese customs data for the first eight months of 2021, Indonesia became the largest importer of coal, who succeeded in increasing imports by 19% compared to last year, although several other countries increased their coal imports to China, including the US, South Africa, Canada and Philippines [Xijia, 2021].

Thus, despite ambitious pledges and encouraging expectations, China enters the COP26 climate summit in Glasgow with plans to build more coal-powered plants and revision, at least for the time being, of its stance on traditional energy sources due to economic problems and power shortages [Davies, 2021]. On the other hand, the

açılmasının mevcut enerji krizinin çözülmesinde hayati öneme sahip olduğu görünmektedir [Bradsher, 2021]. Kömür madenlerinin tam kapasitede çalışması, Eylül ayına göre 1.6 milyon tondan fazla olacak şekilde günde en az 12 milyon ton üretim gerçekleştirecek olması dahi yaklaşan kış mevsimi şartlarındaki talebi karşılamak için yeterli olmayacağı ifade edilmektedir [Global Times, 2021a].

Bu nedenle, artan yerel talebi ve Avustralya kömür ithalatının payını karşılamak için Çin, başta Rusya, Endonezya, Moğolistan ve Kazakistan olmak üzere kömür ithalatı yaptığı ülkelerin sayısını artırmak zorunda kalmıştır. 2021'in ilk altı ayında Rusya'nın Çin'e yaptığı kömür ihracatı, 2020'nin aynı dönemindeki 16.2 milyon tona kıyasla şimdiden 24.15 milyon tona ulaşırken, Zhejiang İl Enerji Grubu, eyalet tarihinde ilk kez Kazakistan'dan 136.000 ton kömür ithal ettiğini duyurmuştur [Global Times, 2021b]. Bununla birlikte, Kazakistan için bariz faydaları ve kömür santrallerinden daha çevre dostu alternatiflere geçme konusundaki ıddialı çabalara rağmen, Çin'e yapılan kömür ihracatı, yukarıda belirtilen sevkiyat, bürokratik ve lojistik kısıtlamalarla engellenmektedir. Örnek vermek gerekirse, 15.000 km'yi bulan Karadeniz üzerinden gerçekleştirilen bir sevkiyat, bir ayı bulmuştur [Kumenov, 2021].

Çin'in bir diğer kuzey komşusu Moğolistan, Avustralya'nın kömür yasağının başlamasından bu yana Çin'e olan kömür ihracatını artırmıştır. Örneğin, 2021 yılının ilk dokuz ayında ülkenin Çin'e olan kömür ihracatı 11.3 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte, Eylül ayından bu yana Moğolistan'ın Çin'e kömür ihracatı dikkat çekici bir şekilde, %60 oranında, artmıştır [Lkhaajav, 2021]. 2021 yılının ilk sekiz ayı için Çin'in resmi gümrük verilerine göre, Endonezya, ABD, Güney Afrika, Kanada ve Filipinler, Çin'e yaptıkları kömür ihracatını artırırken aralarında en çok

matter retains its urgency and ambiguity, as the approaching winter with its heating season, increasing power demands and logistical difficulties might hinder the production and transportation of coal both in China and coal exporting countries, making the current crisis linger for the months to come.

References

Bradsher, Keith (2021). China hurries to burn more coal, putting climate goals at risk. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2021/10/28/business/energy-environment/china-coal-climate.html>. Accessed on 01.11.2021.

Choudhury, Roy (2021). China needs more coal to avert a power crisis — but it's not likely to turn to Australia for supply. Retrieved from <https://www.cnbc.com/2021/10/26/china-energy-crisis-beijing-not-likely-to-lift-coal-ban-on-australia.html>. Accessed on 01.11.2021.

Cole, Wayne (2021). Australia's trade surplus surprises with a record high on commodity demand. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/australias-trade-surplus-surprises-with-record-high-commodity-demand-2021-10-05/>. Accessed on 02.11.2021.

Davies, Rob (2021). China's plan to build more coal-fired plants deals blow to UK's Cop26 ambitions. Retrieved from <https://www.theguardian.com/environment/2021/oct/12/china-coal-fired-plants-uk-cop26-climate-summit-global-phase-out>. Accessed on 02.11.2021.

Global Times (2021a). Major coal firms pledge price caps amid efforts to ensure supply. Retrieved from <https://www.globaltimes.cn/page/202110/1236983.shtm>. Accessed on 01.11.2021.

Global Times (2021b). China's coal imports from Russia, Indonesia rise, taking the place held by Australian coal. Retrieved from <https://www.globaltimes.cn/page/202110/1235752.shtml>. Accessed on 02.11.2021.

Kumenov, Almaz (2021). China looks to Kazakh coal amid the energy crisis. Retrieved from <https://eurasianet.org/china-looks-to-kazakh-coal-amid-energy-crisis>. Accessed on 02.11.2021.

Lkhaajav, Bolor (2021). Can Russia and Mongolia replace Australia's coal supply to China? Retrieved from <https://thediplomat.com/2021/10/can-russia-and-mongolia-replace-australias-coal-supply-to-china/>. Accessed on 02.11.2021.

Ma, Jenny and Li, Jesse (2020). Chinese state-owned end-users have given verbal notice to stop importing Australian coal. Retrieved from <https://www.spglobal.com/platts/en/market-insights/latest-news/coal/100920-chinese-state-owned-end-users-given>

artışı sağlayan ülke %19 ile Endonezya olmuştur [Xijia, 2021].

Bu nedenle, iddialı vaatlere ve cesa-
ret verici beklentilere rağmen Çin, Glas-
gow'daki COP26 iklim zirvesine daha
fazla kömürle çalışan santral inşa etme
planlarıyla ve ekonomik sorunlar ile
elektrik kesintileri nedeniyle geleneksel
enerji kaynakları konusundaki tutumunu
en azından şimdilik azaltma vadelerini
revize ederek gitmektedir [Davies, 2021].
Öte yandan, ısınma mevsimi olan kışın
yaklaşmasıyla konu aciliyetini ve belirsiz-
liğini korumaktadır. Artan enerji taleple-
ri ve lojistik zorlukların, hem Çin'de hem
de kömür ihraç eden ülkelerde kömürün
üretimini ve ulaşımını aksatabilme ihti-
malı mevcut krizin önümüzdeki aylarda
sürmesine neden olabilecektir.

Kaynaklar

Bradsher, Keith (2021). Çin, iklim hedeflerini riske
atarak daha fazla kömür yakmak için acele ediyor. Alınan yer: <https://www.nytimes.com/2021/10/28/business/energy-environment/china-coal-climate.html>.
Erişim tarihi: 01.11.2021.

Choudhury, Roy (2021). Çin'in elektrik krizini önle-
mek için daha fazla kömüre ihtiyacı var, ancak tedarik
için Avustralya'ya dönmeye pek olası değil. Alınan yer: <https://www.cnbc.com/2021/10/26/china-energy-crisis-beijing-not-likely-to-lift-coal-ban-on-australia.html>. Erişim tarihi: 01.11.2021.

Cole, Wayne (2021). Avustralya'nın ticaret faz-
lası, emtia talebinde rekor artışla şaşırttı. Alınan yer: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/australias-trade-surplus-surprises-with-record-high-commodity-demand-2021-10-05/>. Erişim tarihi: 02.11.2021.

Çin Dışişleri Bakanlığı (2020). Çin Halk Cumhu-
riyeti Devlet Başkanı Xi Jinping'in Birleşmiş Millet-
ler 75. Genel Kurulu genel görüşmesinde yaptığı
açıklama. Alınan yer: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1817098.shtml. Erişim tarihi: 01.11.2021.

Davies, Rob (2021). Çin'in daha fazla kömürle
çalışan santral inşa etme planı, İngiltere'nin Cop26
emellerine darbe vurdu. Alınan yer: <https://www.theguardian.com/environment/2021/oct/12/china-coal-fired-plants-uk-cop26-climate-summit-global-phase-out>. Erişim tarihi: 02.11.2021.

verbal-notice-to-stop-importing-australian-coal-sources. Accessed on 02.11.2021.

Ministry of Foreign Affairs of China (2020). Statement by Xi Jinping President of the People's Republic of China at the general debate of the 75th session of the United Nations General Assembly. Retrieved from https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1817098.shtml. Accessed on 01.11.2021.

Sengupta, Somini (2020). China, in a pointed message to U.S., tightens its climate targets. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2020/09/22/climate/china-emissions.html>. Accessed on 01.11.2021.

Singh, Shivani and Muyu, Xu (2021). Winter chill keeps China's coal prices high, power crunch stokes inflation. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/china/cold-keeps-china-coal-prices-high-power-crunch-stokes-factory-inflation-2021-10-14/>. Accessed on 01.11.2021.

Singh, Shivani (2021). China coal prices hit record highs, early winter chill adds to energy woes. Retrieved from <https://www.reuters.com/business/energy/china-coal-prices-hit-record-highs-early-winter-chill-adds-energy-woes-2021-10-15/>. Accessed on 01.11.2021.

Smith, Aleksander (2021). China at COP26: Beijing's coal addiction is key to the climate summit. Retrieved from <https://www.nbcnews.com/news/world/china-cop26-beijings-coal-addiction-key-climate-summit-rcna3277>. Accessed on 01.11.2021.

Xijia, Qui (2021). China's coal imports from Russia, Indonesia rise, taking the place held by Australian coal. Global Times. Retrieved from <https://www.global-times.cn/page/202110/1235752.shtml>. Accessed on 02.11.2021.

Global Times (2021a). Büyük kömür şirketi, arzı sağlama çabalarının ortasında tavan fiyat sözü vermektedir. Alınan yer: <https://www.globaltimes.cn/page/202110/1236983.shtml>. Erişim tarihi: 01.11.2021.

Global Times (2021b). Çin'in Rusya ve Endonezya'dan yaptığı kömür ithalatı artıyor ve Avustralya'dan ithal edilen kömürün yerini alıyor. Alınan yer: <https://www.globaltimes.cn/page/202110/1235752.shtml>. Erişim tarihi: 02.11.2021.

Kumenov, Almaz (2021). Çin, enerji krizinin ortasında Kazak kömürünü değerlendiriyor. Alınan yer: <https://eurasianet.org/china-looks-to-kazakh-coal-a-mid-energy-crisis>. Erişim tarihi: 02.11.2021.

Lkhaajav, Bolor (2021). Rusya ve Moğolistan, Çin'in Avustralya'dan ithalatının yerini alabilir mi? Alınan yer: <https://thediplotomat.com/2021/10/can-russia-and-mongolia-replace-australias-coal-supply-to-china/>. Erişim tarihi: 02.11.2021.

Ma, Jenny ve Li, Jesse (2020). Çinli devlete ait kömür kullanıcılarına, Avustralya kömürü ithalatını durdurmaları adına sözlü bir bildirimde bulunuldu. Alınan yer: <https://www.spglobal.com/platts/en/market-insights/latest-news/coal/100920-chinese-state-owned-end-users-given-verbal-notice-to-stop-importing-australian-coal-sources>. Erişim tarihi: 02.11.2021.

Sengupta, Somini (2020). Çin, ABD'ye yönelik mesajında iklim hedeflerini sıkılaştırıyor. Alınan yer: <https://www.nytimes.com/2020/09/22/climate/china-emissions.html>. Erişim tarihi: 01.11.2021.

Singh, Shivani ve Muyu, Xu (2021). Kış soğuğu Çin'in kömür fiyatlarını yüksek tutuyor, elektrik krizi enflasyonu canlandırıyor. Alınan yer: <https://www.reuters.com/world/china/cold-keeps-china-coal-prices-high-power-crunch-stokes-factory-inflation-2021-10-14/>. Erişim tarihi: 01.11.2021.

Singh, Shivani (2021). Çin kömür fiyatları rekor seviyelere ulaştı, erken kış soğuğu enerji sıkıntılarını artırıyor. Alınan yer: <https://www.reuters.com/business/energy/china-coal-prices-hit-record-highs-early-winter-chill-adds-energy-woes-2021-10-15/>. Erişim tarihi: 01.11.2021.

Smith, Aleksander (2021). Çin COP26'da Pekin'in kömür bağımlılığı iklim zirvesinin anahtarı. Alınan yer: <https://www.nbcnews.com/news/world/china-cop26-beijings-coal-addiction-key-climate-summit-rcna3277>. Erişim tarihi: 01.11.2021.

Xijia, Qui (2021). Çin'in Rusya ve Endonezya'dan yaptığı kömür ithalatı artıyor ve Avustralya'nın yerini kömürde alıyor. Alınan yer: <https://www.globaltimes.cn/page/202110/1235752.shtml>. Erişim tarihi: 02.11.2021.

IRANIAN NUCLEAR DEAL CRISIS İRAN NÜKLEER ANLAŞMASI KRİZİ

*Zhuldyz Kanapiyanova **

The “Joint Comprehensive Plan of Action” (JCPOA) agreement signed in 2015 during the period of Barack Obama was repeatedly criticized by Donald Trump, who was elected as the President of the United States of America (U.S.) in 2017. Stating that the agreement did not cover Iran’s ballistic missile program, Trump, evaluated it as the worst agreement in history, despite the objections of other countries, announced that the U.S. left the agreement on May 8th 2018, and anti-Iran sanctions, including the oil purchase ban, were restored in November 2018. The U.S. decision was met with disappointment by Iran and other “P5+1” (U.S., Russian Federation, United Kingdom, France, China and Germany) members and announced that they would strive to maintain the agreement without U.S. involvement [Nti.org, 2020].

In response, when sanctions were tightened in 2019, Iran announced that Tehran was gradually reducing its obligations under the agreement, by removing restrictions on nuclear research, centrifuges and uranium enrichment levels, and began enriching uranium and violating the agreement’s constraints. Iran recalled that “if one of the parties materially fails to fulfill the JCPOA requirements, the other party has the right to fail to fulfill its agreement commitments, in whole or in part” [BBC, 2021].

Nearly six years have passed since the JCPOA went into effect to resolve the crisis around the Iranian nuclear program. As a result of the agreement, both sides met on a common point, and Iran’s nuclear program was slowed down and taken under control, as the West wanted, in order to gradually remove the sanctions that

Barack Obama döneminde 2015 yılında yapılan “Ortak Kapsamlı Eylem Planı” (JCPOA) anlaşmasının 2017 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı seçilen Donald Trump tarafından defalarca eleştirilmiş olduğunu hatırlatmak gerekmektedir. Anlaşmanın İran’ın balistik füze programını kapsamadığını dile getirerek, tarihin en kötü anlaşması olarak değerlendiren Trump, diğer ülkelerin itirazlarına rağmen, 8 Mayıs 2018’de ABD’nin anlaşmadan ayrıldığını ve Kasım ayında petrol alımı yasağı da dâhil olmak üzere İran karşıtı yaptırımların geri getirildiğini açıklamıştır. ABD’nin kararı, anlaşmayı ABD katılımı olmadan sürdürmek için çaba göstereceklerini belirten İran ve diğer “P5+1” (ABD, Rusya Federasyonu, Birleşik Krallık, Fransa, Çin ve Almanya) üyeleri tarafından hayal kırıklığıyla karşılanmıştır [Nti.org, 2020].

Buna karşılık 2019’da yaptırımlar sıkılaştırıldığında İran, anlaşma kapsamındaki yükümlülüklerini aşamalı olarak azalttığını duyurarak, nükleer araştırma, santrifüj ve uranyum zenginleştirme seviyelerindeki kısıtlamaları kaldırarak, uranyum zenginleştirmeye ve anlaşmanın kısıtlamalarını ihlal etmeye başlamıştır. İran, “tarafardan birinin JCPOA şartlarını önemli bir şekilde yerine getirmemesi durumunda, taraflardan diğerinin anlaşma taahhütlerini tamamen veya kısmen yerine getirmeme hakkı olduğunu” hatırlatmıştır [BBC, 2021].

İran nükleer programı etrafındaki krizi çözmek için JCPOA’nın yürürlüğe girmesinden bu yana yaklaşık altı yıl geçmiştir. Anlaşma sonucunda, her iki taraf bir ortak noktada buluşarak, İran’a karşı yıllarca

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, juldzy777@hotmail.com

had been imposed on Iran for years and to prevent Tehran from having nuclear weapons. In this context, Iran was compelled to reconfigure the reactor at Arak in order to conduct nuclear research for peaceful purposes and to keep the uranium enrichment limits at a maximum of 3.67% [Armscontrol.org, 2021]. It is believed that if Iran exceeds its determined uranium enrichment capacity, it will have the chance to develop nuclear weapons which could be considered a potential threat for stability and peace in the region and international arena.

Joseph Biden, who was elected President of the U.S in November 2020, favors the continuation of the “nuclear deal” with Iran and believes that the U.S. should return to the agreement and fulfill the terms of the agreement [Iranprimer.usip.org, 2020]. While the whole world, especially the West, does not want Iran to have nuclear weapons for security reasons, the possibility of Iran having nuclear weapons firstly arises from security concerns. Iran, which is in the center of the conflict zone due to its location, aims to protect its own national interests and security like other states. In this context, the nuclear program that is developing strengthens its position and bargaining power in the international arena by acting as a deterrent.

On the other hand, with the election of Ebrahim Raisi as the President of Iran in June 2021, the term of Hassan Rouhani, known as a “moderate conservative” and following moderate policies against the West during his 8-year rule, has officially come to an end. Thus, conservatives, known for their distant politics to the West, took power again after 8 years. However, it seems that Ebrahim Raisi, who is known to be extremely conservative, and close to Iranian supreme leader, Ali Khamenei, could suspend the negotiations and it would be difficult and time-consuming for the U.S. and Iran to come together and meet at a common point. Western officials are increasingly concerned that Iran’s advancing nuclear activities would frustrate

uygulanan yaptırımların kademeli olarak kaldırılması ve Tahran’ın nükleer silaha sahip olmaması adına İran’ın nükleer programı Batı’nın istediği gibi yavaşlatılarak, kontrol altına alınması sağlanmıştır. Bu bağlamda, İran barışçıl amaçlarla nükleer araştırma yapmak ve uranyum zenginleştirme sınırlarını en fazla %3.67 oranında tutmak için Arak’taki reaktörü yeniden yapılandırmak zorunda bırakılmıştır [Armscontrol.org, 2021]. Zira İran, belirlenen uranyum zenginleştirme kapasitesinin üzerine çıkarsa nükleer silah yapma şansı yakalayarak, bölgede ve uluslararası arena potansiyel bir tehdit olarak algılanabilecektir.

Kasım 2020’de ABD Başkanı seçilen Joseph Biden, İran’la “nükleer anlaşmanın” sürdürülmesinden yana olup, ABD’nin anlaşmaya geri dönerek, anlaşma şartlarını sağlaması gerektiğine inanmaktadır [Iranprimer.usip.org, 2020]. Başta Batı olmak üzere tüm dünya güvenlik gerekçeyle İran’ın nükleer silaha sahip olmasını istemezken, İran’ın nükleer silaha sahip olma ihtimali de ilk önce güvenlik kaygılarından kaynaklanmaktadır. Çünkü konumu itibarıyla çatışma bölgesinin merkezinde yer alan İran, diğer devletler gibi kendi ulusal çıkarlarını ve güvenliğini korumayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda da geliştirmekte olduğu nükleer programı caydırıcılık niteliği taşıyarak, uluslararası alandaki pozisyonunu güçlendirmekte ve pazarlık gücünü artırmaktadır.

Diğer taraftan, Haziran 2021’de İbrahim Reisi’nin İran Cumhurbaşkanı seçilmesiyle “ılımlı muhafazakâr” kimliğiyle bilinen ve 8 yıllık iktidar süresi boyunca Batı’ya karşı ılımlı politikalar izleyen Hassan Ruhani’nin dönemi resmen sona ermiştir. Böylece, Batı’ya mesafeli siyaseti ile bilinen muhafazakârlar, 8 yıl aradan sonra yeniden iktidara gelmiş oldular. Fakat aşırı muhafazakâr İran’ın dini lideri Ali Hamaney’e yakınlığı ile bilinen Reisi’nin müzakereleri askıya alabileceği ve bu nedenle ABD ile İran’ın bir araya gelerek ortak noktada buluşabilmesi zor ve zaman

hopes of reviving the 2015 nuclear deal, the Biden administration's top foreign policy goal.

Talks to maintain the JCPOA and realign Iran began in May 2021, after Joe Biden succeeded Trump as U.S. president. While Biden said that if Iran reversed its violations, the U.S. would rejoin the agreement and lift the sanctions, while his Iranian counterpart Ebrahim Raisi emphasized that the U.S. should take the first step [Old.iranintl.com, 2021].

In addition, Western diplomats stated that Iran increased its demands, wanted the sanctions imposed by the Trump administration to be lifted after the U.S. withdrew from the agreement in 2018, and that Iran was moving away from the steps it had committed to take to rein in its nuclear activities and return to complying with the agreement. The U.S. responded to Iran's non-compliance with the nuclear agreement by trying to increase the economic pressure on Iran [Wall Street Journal, 2021].

While the Biden administration has expressed its desire to reinstate the agreement and then use it as a platform to negotiate a longer and stronger agreement, Tehran has repeatedly criticized the Biden administration for continuing to impose Trump-era sanctions even as it tries to restore the agreement. In the first six rounds of negotiations, which lasted from April to June, the U.S. expressed its readiness to lift its sanctions on Iran's economy, including its energy exports, most of its banks and the maritime sector, while also removing the barrier to access to tens of billions of dollars of oil revenues trapped in overseas bank accounts [Argusmedia.com, 2021]. Iran should discuss ways to reduce its currently large stockpile of nuclear fuel and the number of centrifuges producing nuclear fuel and to cease production of enriched uranium at its underground nuclear facility in Fordo. However, it is known that Iran's stance under the new government hardened and backed down from some of these commitments.

alacak gibi görünmektedir. Batılı yetkililer, İran'ın ilerleyen nükleer faaliyetlerinin Biden yönetiminin en önemli dış politika hedefi olan 2015 nükleer anlaşmasını yeniden canlandırma umutlarını boşa çıkaracağından giderek daha fazla endişe duymaktadır.

JCPOA'yı kurtarmak ve İran'ı yeniden uyumlu hale getirmek için görüşmeler, Joe Biden'ın ABD başkanı olarak Trump'ın yerine geçmesinin ardından Mayıs 2021'de başlamıştır. Biden, İran'ın ihlallerini tersine çevirmesi durumunda ABD'nin anlaşmaya yeniden katılacağını ve yaptırımları kaldıracağını söylemişken, İranlı mevkidaşı İbrahim Reisi, ABD'nin ilk adımı atması gerektiğini açıklamıştır [Old.iranintl.com, 2021].

Buna ilaveten, Batılı diplomatlar, İran'ın taleplerini artırdığını, ABD'nin 2018'de anlaşmadan çekilmesinin ardından Trump yönetimi tarafından uygulanan yaptırımların kaldırılmasını istediğini ve İran'ın nükleer faaliyetlerini dizginlemek ve anlaşmaya uymaya geri dönmek için atmayı taahhüt ettiği adımlardan da uzaklaştığını ifade etmişlerdir. İran'ın nükleer anlaşmaya uymayarak hareket etmesine ABD ise İran üzerindeki ekonomik baskıyı artırmaya çalışarak yanıt vermektedir [Wall Street Journal, 2021].

Biden yönetimi, anlaşmayı eski haline getirmek ve ardından daha uzun ve daha güçlü bir anlaşmayı müzakere etmek için bir platform olarak kullanmak istediğini ifade ederken, Tahran, Biden yönetimini, anlaşmayı geri getirmeye çalışırken bile Trump dönemi yaptırımlarını uygulamaya devam etmekle eleştirmiştir. Nisan-Haziran ayları arasında süren ilk altı müzakere turunda ABD, enerji ihracatı, bankalarının çoğu ve denizcilik sektörü de dâhil olmak üzere İran ekonomisine yönelik yaptırımlarını kaldırmaya hazır olduğunu, ayrıca, denizaşırı banka hesaplarında sıkışıp kalan on milyarlarca dolarlık petrol gelirine erişimin önündeki engeli kaldıracağını ifade etmiştir [Argusmedia.com, 2021].

Noteworthy that nuclear negotiations between Iran, the U.S. and other major powers resumed in Vienna in November 2021.

Iran also seeks the complete lifting of sanctions, including the lifting of sanctions on human rights and ballistic missiles exempt from the JCPOA. Moreover, requesting the U.S. to lift all sanctions first so that it can check that the treaty is starting to reap its economic benefits, insists that Washington must give a guarantee that the U.S. will not exit the nuclear deal again in the future.

According to the International Atomic Energy Agency's (IAEA) report from November 17th 2021, Iran's stockpiles of uranium enriched with 20% Uranium-235 (U-235), many times more than allowed, rose to 114 kilograms from the 85 kilograms documented in the agency's previous report published on September 7th [International Atomic Energy Agency, 2021]. According to reports, Iran has accumulated a stockpile of enriched uranium just below the level required for a bomb, 60% pure enriched uranium, including 10 kilograms to 17.7 kilograms of material. Uranium enriched to these levels poses a more significant risk, as it can be enriched more rapidly to weapons grade level, or 90% U-235. Therefore, under the JCPOA nuclear agreement, Iran is prohibited from enriching uranium above 3.67%, which is an appropriate level for nuclear power reactors. While Iran had enriched uranium up to 20% before the JCPOA negotiations, it started to enrich it to 60% in April 2021. It also resumed enrichment activities at Fordo; installed more and more advanced types of centrifuges than allowed; and took steps towards the production of enriched uranium metal, an important material in nuclear weapons. Iran has also significantly reduced the reach of international investigators by stopping the implementation of the Additional Protocol to the IAEA Safeguards Treaty.

If current negotiations fail and Iran is confirmed to be in breach of the agreement, all United Nations sanctions will automatically

Mevcut durumda İran'ın, büyük olan nükleer yakıt stokunu ve nükleer yakıt üreten santrifüj sayısını azaltma yollarını görüşmesi ve aynı zamanda Fordo'daki yeraltı nükleer tesisinde zenginleştirilmiş uranyum üretimini durdurması gerekmektedir. Ancak İran'ın yeni hükümet altındaki tutumu sertleşerek, bu taahhütlerin bir kısmından geri adım attığı bilinmektedir. Kasım 2021'de İran, ABD ve diğer büyük güçler arasındaki nükleer müzakerelerin Viyana'da tekrar başladığını hatırlamakta fayda vardır.

İran ayrıca, JCPOA'dan muaf tutulan insan hakları ve balistik füze ile ilgili yaptırımların kaldırılması da dâhil olmak üzere yaptırımların tamamen kaldırılmasını talep etmektedir. Bunlara ilaveten, anlaşmanın ekonomik faydalarının elde edilmeye başladığını görmek için önce ABD'nin tüm yaptırımları kaldırmasını talep etmekte ve ayrıca Washington'un, ABD'nin gelecekte nükleer anlaşmadan tekrar çekilmeyeceğine dair bir garanti vermesi gerektiğinde ısrar etmektedir.

Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (UAEA) 17 Kasım 2021 tarihli raporuna göre, İran'ın zenginleştirilmiş uranyum stokunun izin verilenden çok daha fazla olduğu görülmektedir. Örneğin %20 zenginleştirilmiş U-235 stoku UAEA'nın 7 Eylül 2021'deki raporu ile karşılaştırıldığında 85 kilogramdan 114 kilograma çıktığı görülmektedir [Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, 2021]. Raporlara göre İran, %60 saflıkta zenginleştirilmiş uranyum stokunu 10 kilogramdan 17.7 kilograma çıkarmış olup bu seviye bir nükleer bomba için gereken seviyenin hemen altındadır. Bu seviyelere kadar zenginleştirilmiş uranyum, silah derecesi seviyesine veya %90 U-235'e kadar daha hızlı bir şekilde zenginleştirilebildiğinden, daha önemli bir risk oluşturmaktadır. Bu nedenle, JCPOA nükleer anlaşma kapsamında İran'ın nükleer güç reaktörleri için uygun bir seviye olan %3.67'nin üzerinde uranyum zenginleştirilmesi yasaklanmıştır. İran,

"snap back" for 10 years, with the possibility of a five-year extension. This means that the crisis in the Middle East escalates and that the nuclear agreement reached years later is wasted effort. In order for the crisis in the region not to escalate further and not reach the international problem, actors such as the European Union, Russia and China are expected to make efforts to preserve the JCPOA again and to bring the U.S. and Iran together at a point.

References

Argusmedia.com (2021). Iran says the U.S. has agreed to lift oil, banking sanctions. Retrieved from <https://www.argusmedia.com/en/news/2216869-iran-says-us-has-agreed-to-lift-oil-banking-sanctions>. Accessed on 12.01.2022.

Armscontrol.org (2021). The Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) at a glance. Retrieved from <https://www.armscontrol.org/factsheets/JCPOA-at-a-glance>. Accessed on 12.01.2022.

BBC (2021). Iran Nuclear Deal. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-33521655>. Accessed on 19.12.2021.

International Atomic Energy Agency (2021). Verification and monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council resolution 2231. Retrieved from <https://www.iaea.org/sites/default/files/21/11/gov2021-51.pdf>. Accessed on 12.01.2022.

Iranprimer.usip.org (2020). Joe Biden on Iran. Retrieved from <https://iranprimer.usip.org/blog/2020/nov/09/joe-biden-iran>. Accessed on 12.01.2022.

Nti.org (2020). Iran's Nuclear Program timeline. Retrieved from <https://www.nti.org/learn/countries/iran/nuclear/>. Accessed on 12.01.2022.

Old.iranintl.com (2021). Iran wants nuclear talks that lead to the lifting of sanctions. Retrieved from <https://old.iranintl.com/en/iran-in-brief/iran-wants-nuclear-talks-lead-lifting-us-sanctions-raisi>. Accessed on 12.01.2022.

Wall Street Journal (2021). Iran Nuclear Deal: What to know as talks continue. Retrieved from <https://www.wsj.com/articles/iran-nuclear-deal-explained-11610564572>. Accessed on 19.12.2021.

JCPOA müzakerelerinden önce uranyumu %20'ye kadar zenginleştirmişken, Nisan 2021'de %60'a kadar zenginleştirmeye başlamıştır. Ayrıca Fordo'da zenginleştirme faaliyetlerine yeniden başlamış; izin verildenden daha fazla ve daha gelişmiş tipte santrifüj takılmış; ve nükleer silahlarda önemli bir malmze olan zenginleştirilmiş uranyum metalinin üretimine yönelik adımlar atılmıştır. İran ayrıca UAEA Koruma Önlemleri Anlaşmasının Ek Protokolü'nün uygulanmasını durdurarak uluslararası müfettişlerin erişimini önemli ölçüde azaltmıştır.

Günümüzde devam eden müzakereler başarısız olursa ve İran'ın anlaşmayı ihlal ettiği teyit edilirse, Birleşmiş Milletler'in tüm yaptırımları, beş yıllık bir uzatma olasılığıyla birlikte 10 yıl boyunca otomatik olarak geri gelecektir. Bu da Orta Doğu'da krizin tırmanmasına, yıllar sonra varılan nükleer anlaşmanın boşa çaba sarf edildiği anlamına gelmektedir. Bölgedeki krizin daha fazla artmaması ve uluslararası sorunlara ulaşmaması için Avrupa Birliği, Rusya ve Çin gibi aktörlerin JCPOA'yı tekrar muhafaza etmek ve ABD ile İran'ı bir noktada buluşturmak için çaba göstermeleri beklenmektedir.

Kaynaklar

Argusmedia.com (2021). İran, ABD'nin petrol ve bankacılık yaptırımlarını kaldırmayı kabul ettiğini ifade etti. Alınan yer: <https://www.argusmedia.com/en/news/2216869-iran-says-us-has-agreed-to-lift-oil-banking-sanctions>. Erişim tarihi: 12.01.2022.

Armscontrol.org (2021). Bir bakışta Ortak Kap-samlı Eylem Planı (JCPOA). Alınan yer: <https://www.armscontrol.org/factsheets/JCPOA-at-a-glance>. Erişim tarihi: 12.01.2022.

BBC (2021). İran Nükleer Anlaşması. Alınan yer: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-33521655>. Erişim tarihi: 19.12.2021.

Iranprimer.usip.org (2020). Joe Biden İran üzerine. Alınan yer: <https://iranprimer.usip.org/blog/2020/nov/09/joe-biden-iran>. Erişim tarihi: 12.01.2022.

Nti.org (2020). İran'ın Nükleer Programı zaman çizelgesi. Alınan yer: <https://www.nti.org/learn/count-ries/iran/nuclear/>. Erişim tarihi: 12.01.2022.

Old.iranintl.com (2021). İran, yaptırımların kaldırılmasına yönelik nükleer görüşmeler istiyor. Alınan yer: <https://old.iranintl.com/en/iran-in-brief/iran-wants-nuclear-talks-lead-lifting-us-sanctions-raisi>. Erişim tarihi: 12.01.2022.

Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (2021). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 2231 sayılı kararı doğrultusunda İran İslam Cumhuriyeti'nde doğrulama ve izleme. Alınan yer: <https://www.iaea.org/sites/default/files/21/11/gov2021-51.pdf>. Erişim tarihi: 12.01.2022.

Wall Street Journal (2021). İran, yaptırımların kaldırılmasına yönelik nükleer görüşmeler istiyor. Alınan yer: <https://www.wsj.com/articles/iran-nuclear-deal-explained-11610564572>. Erişim tarihi: 19.12.2021.

**CHAPTER 4.
SOCIO-CULTURAL DIMENSIONS OF THE
EURASIAN COUNTRIES**

**BÖLÜM 4.
AVRASYA ÜLKELERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL
ÖZELLİKLERİ**

SOCIO-CULTURAL DEVELOPMENTS

SOSYO-KÜLTÜREL GELİŞMELER

SOCIAL ASPECT IN THE ARCHITECTURE OF TURKISTAN TÜRKİSTAN MİMARİSİNİN SOSYAL GÖRÜNÜMÜ

*Daulet Zhailybay **

The culture and lifestyle of the residents are closely related to the location and architectural features of the city. Especially the formation and development of medieval cities in Central Asia and Kazakhstan are adapted to the social structure of the population and human life. Turkistan is one of the rare cities in Kazakhstan with such a characteristic.

The architecture of the ancient city of Turkistan, one of the distinguished examples of the Eastern style, reflects the traces of the social structure of the Middle Ages. The unique development in Turkistan architecture has also influenced the development of local handicrafts, stone carving, trade and culture. In addition, the division of medieval cities into citadels (administrative center), shahrstan (part of public buildings) and rabads (part where the people live) determines the social structure of the urban population [Baipakov, 1989]. In general, the architecture of urban buildings and houses has been influenced by the traditional family lifestyle. For example, the position and duty of family members at home, their routine activities in daily life are considered a manifestation of the social relations of urban residents. For instance, most of the architectural works preserved in Turkistan since the Middle Ages consist of religious complexes. Especially the architectural structures near Khoja Ahmed Yasawi Mausoleum are a proof of the life of the city in that period. These types of architectural objects include mosques, madrassas, tombs and tombstones. Religious and ritual complexes in the city played different political and social functions at different times. This has been confirmed by artifacts found in

Kent sakinlerinin kültür ve hayat tarzı, kentin konumu ve mimari özellikleri ile yakından ilişkilidir. Özellikle Orta Asya ve Kazakistan'daki ortaçağ şehirlerinin oluşumu ve gelişimi, sakinlerinin sosyal yapısını ve yaşam biçimini yansıtmaktadır. Türkistan, Kazakistan'daki böyle bir karakteristiğe sahip nadir şehirlerden birisidir.

Doğu tarzının seçkin örneklerinden birisi olan Türkistan antik kentinin mimarisi, Orta Çağ dönemine ait sosyal yapının izlerini yansıtır. Türkistan mimarisindeki eşsiz gelişme, yerel el sanatlarının, taş oymacılığının, ticaretin ve kültürün gelişimini de etkilemiştir. Buna ek olarak, ortaçağ şehirlerinin; kaleler (idari merkez), şehristan (kamu binalarının bulunduğu kısım) ve rabadlar (halkın yaşadığı kısım) olarak bölünmesi, kentsel nüfusun sosyal yapısını da değiştirmiştir [Baypakov, 1989]. Genel olarak, kentsel yapıların ve evlerin mimarisi, geleneksel ailenin yaşam biçiminden etkilenmiştir. Örneğin, aile üyelerinin evdeki konumu ve görevi, gündelik hayattaki rutin faaliyetleri, kent sakinlerinin sosyal ilişkilerinin bir tezahürü olarak kabul edilir. Örneğin, Türkistan'da Ortaçağ'dan beri korunan mimari eserlerin büyük bir kısmı dini komplekslerden oluşmaktadır. Özellikle Hoca Ahmed Yesevi Türbesi yakınlarındaki mimari yapılar, şehrin o dönemdeki yaşamının bir kanıtıdır. Bu tür mimari eserler arasında camiler, medreseler, türbeler ve mezar taşları bulunmaktadır. Şehirdeki dini kompleksler, farklı zamanlarda çeşitli siyasi ve sosyal işlevleri yerine getirdi. Bu husus, daha sonraki arkeolojik kazılarda bulunan eserler tarafından doğrulanmıştır. Araştırmacıların kaynaklarına göre kentin sosyal yapısı,

* MA, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, daulet_87@bk.ru

subsequent archaeological excavations. According to the sources of the researchers, the social structure of the city was preserved until the second half of the XIX century. In the streets around the mausoleum of the Hazrat Sultan, markets, teahouses, etc. facilities are important in terms of showing the structure in the city as of the period. So Russian researchers could not hide that they felt as if they came to Paris when they came to Turkistan [Gaines, 1898; Masson, 1929].

The architectural appearance of Turkistan in the end of XIX and early XX centuries and in the Soviet period is characterized by the construction of a railway station, military barracks, educational institutions and a number of residential buildings in the city. Among them, the Turkistan train station, built in 1904, is still operating. Again, one of the educational institutions remaining from that period is today serving as the Sattar Erubaev Memorial Museum.

The cultural and social development of Turkistan brings many changes in today's social life. This is evidenced by the fact that the old city is developed and expanded with new buildings. In this context, the further cultural and social development of the regional center is directly dependent on human capital. For example, living in a city building, regardless of age or gender, serves as a unifying force. This is because many people's jobs, leisure time and whole life are connected with certain buildings. In this respect, the state tries to create the most suitable conditions for the improvement of cultural and social life in Turkistan. This explains, first of all, the need to create social urbanism. This creates great opportunities for Turkistan to reach a new level in the socio-cultural context. Currently, the social structure of Turkistan can be determined by the main directions of construction in the city. For example, Turkistan's 2050 strategic plan is divided into two parts: the first is the ancient "Turkistan - a tourism city", the second is "Turkistan for a comfortable life" [Egov.kz, 2020]. The first part of the strate-

XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar korunmuştur. Hazreti Sultan'ın türbesi etrafındaki sokaklarda, pazarlar, çayhaneler vb. tesisler, dönem itibarıyla şehirdeki yapıyı göstermesi açısından önemlidir. Öyle ki, Rus araştırmacılar, Türkistan'a geldiklerinde kendilerini Paris'e gelmiş gibi hissettiklerini gizleyememişlerdir [Gaines, 1898; Masson, 1929]. Türkistan'ın XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında ve Sovyet dönemindeki mimari görünümü, şehirdeki tren istasyonu, askeri kışla, eğitim kurumları ve bir dizi konut binası ile karakterize edilebilir. Bunların arasında 1904 yılında inşa edilen Türkistan tren istasyonu, hala faaliyet göstermektedir. Yine o dönemden kalan eğitim kurumlarından biri de günümüzde Sattar Erubaev Anıt Müzesi olarak hizmet vermektedir.

Türkistan'ın kültürel ve sosyal gelişimi, günümüz sosyal yaşamında da birçok değişikliği beraberinde getirmektedir. Eski şehrin, yeni binalarla gelişip ve genişlemesi bunun bir göstergesidir. Bu bağlamda, bölge merkezi Türkistan'ın, kültürel ve sosyal açıdan daha da gelişiminin doğrudan beşeri sermayeye bağlı olduğunu ifade etmek gerekir. Örneğin, şehirde çok katlı binada yaşamak, yaş ve ya cinsiyete bakmaksızın, insanların bir araya toplayıcı işlevini yerine getirmektedir. Zira birçok insanın iş yeri bu binalarda yer alarak, boş zamanı ve neredeyse tüm yaşamı söz konusu binalarla bağlantılı olarak geçmektedir. Bu bakımdan devlet, Türkistan'daki kültürel ve sosyal hayatın iyileştirilmesi için en uygun koşulları yaratmaya çalışmaktadır. Bu, her şeyden önce sosyal şehircilik yaratma ihtiyacını göstermektedir. Bu, Türkistan'ın sosyo-kültürel bağlamda yeni bir seviyeye ulaşması için geniş fırsatlar yaratmaktadır. Şu anda Türkistan'ın sosyal yapısı, kentteki yapılanmanın ana yönleriyle belirlenebilir. Örneğin, Türkistan'ın 2050 stratejik planı iki bölüme ayrılmıştır: birincisi antik "Türkistan - bir turizm kenti", ikincisi "rahat bir yaşam için Türkistan" [Egov.kz, 2020]. Stratejik planın ilk bölümü, antik kentteki imar ve inşaat

gic plan, the reconstruction and construction works in the ancient city are designed to improve the cultural and social life of the city community. The city will be renewed with new districts, various business and shopping centers. This shows that the role of human capital is important in increasing the cultural potential of the city [Cyberleninka.ru, 2017]. Accordingly, in the old city, newly built museums, art centers, theaters, cultural houses, research centers and social facilities built in the eastern style should increase the quality of life of the society. This issue is one of the main priorities of current urban transformations. On the other hand, the buildings designed for the city in the old eastern style show that Turkistan is a medieval city and supports traditional values. It is seen in postmodern architecture as a crossroads of local tradition and innovation [Jenks, 1985]. In addition, the increase in the number of recreation areas, parks and fountains located in different parts of Turkistan will allow residents and visitors to effectively organize their leisure time. In general, the main social issues in the life of the city are related to the development of infrastructure. In this regard, the city of Turkistan has some problems. Especially, the problem of quality drinking water, air pollution and environmental conditions are the main problems of the ancient city. In addition, the repair of roads in the city, the installation of rubbish bins, placing lanes for people with disabilities, developing service areas in the parking lots and parks can be expressed as other deficiencies. These problems must be resolved in the restructuring process.

Modern architectural structures in the cities aim to increase the quality of society life. In this context, the buildings under construction as the touristic and administrative center of Turkistan have their own unique function. This shows that the architectural structures in today's Turkistan have a multi-functional function. For example, in large business centers not only the activities of business structures, but also training courses, shops and cafes, etc. services are

çalışmaları kent toplumunun kültürel ve sosyal yaşamının geliştirilmesine yönelik tasarlanmıştır. Kent, yeni semtler, çeşitli iş merkezleri, sektörler ve alışveriş merkezleri ile yenilenecektir. Bu durum, şehrin kültürel potansiyelinin artırılmasında beşeri sermayenin rolünün önemli olduğunu göstermektedir [Cyberleninka.ru, 2017]. Buna göre eski şehirde, yeni inşa edilen müzeler, sanat merkezleri, tiyatrolar, kültür evleri, araştırma merkezleri ve doğu tarzında inşa edilen sosyal tesisler, toplumun yaşam kalitesini artırmalıdır. Bu husus, mevcut kentsel dönüşüm çalışmalarının ana önceliklerinden biridir. Diğer taraftan, şehre yönelik eski doğu tarzında tasarlanan çalışmalar, Türkistan'ın bir ortaçağ kenti olduğunu ve geleneksel değerleri desteklediğini göstermektedir. Bu postmodern mimaride yerel gelenek ve yeniliğin kavşağı olarak görülmektedir [Jenks, 1985]. Ayrıca, Türkistan'ın farklı bölgelerinde yer alan rekreasyon alanları ile parkların sayısının artırılması ve su fışkıyelerinin inşa edilmesi, şehir sakinlerinin ve ziyaretçilerin boş zamanlarını verimli bir şekilde geçirmelerine imkan sağlayacaktır.

Genel olarak kent yaşamındaki temel sosyal sorunların, şehir altyapısı ile ilgili olduğu söylenebilir. Bu kapsamda Türkistan şehrinin birtakım sorunlarının bulunduğu bilinmektedir. Özellikle, kaliteli içme suyu sorunu, hava kirliliği ve çevre koşulları antik kentin temel sorunlarının başında gelmektedir. Bunların yanında şehir içi yolların onarımı, ihtiyaç duyulan yerlere çöp kutularının konulması, ilgili yerler engelliler için şeritlerin yerleştirilmesi, otopark ve parklarda hizmet alanlarının geliştirilmesi de diğer eksiklikler olarak ifade edilebilir. Yeniden yapılanma sürecinde sayılan bu sorunların ele alınması gerekmektedir.

Şehirlerdeki modern mimari yapılar, toplum yaşam kalitesini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda Türkistan'ın turistik ve idari merkezi olarak ya-

also available. Unlike modern trends, such events provide the centralization of multidisciplinary services in the city. Subsequently, conditions for people to live comfortably in the building are created.

The General Plan, prepared for the development of Turkistan, predicts that the city population will reach 500 thousand people by 2050 [General Plan, 2019]. This raises the issue of comprehensive expansion of the city and the increase of housing. In this regard, the plan provides for the expansion of the housing project in Turkistan. For example, according to 2019 data, 92.2% of the residences in Turkistan are single-storey and consist of 3.3 million square meters. According to the General Plan for the development of Turkistan, it has been approved to increase housing projects, mostly high-rise buildings, to 9.3 million square meters by 2035 [General Plan, 2019]. In addition, the construction of social facilities such as schools, nurseries and clinics is planned to be increased rapidly. These plans will create favorable conditions for solving the social problems of the city.

As a result, the main purpose of the social structures in Turkistan is to facilitate the life of the people of the city and to organize them according to modern trends. On the other hand, residences and public buildings built in different periods of ancient Turkistan will continue to reveal their own history. Moreover, social trends in urban architecture are recognized as the main research goal of urban anthropology study. This reveals the need to study Turkistan architecture in a symbolic, semiotic way in the future.

References

Baypakov, Karl, Moldakhmetovich and Podushkin, Aleksandr, Nicolaevich (1989). Monuments of the agricultural and cattle breeding culture of Southern Kazakhstan (1st millennium AD). Almaty: Bilim. p. 11.

Cyberleninka.ru (2017). Eliseeva Ekaterina Viktorovna. The role of creative spaces in the modern urban setting. Retrieved from <https://cyberleninka.ru>.

pımı devam eden binaların kendine özgü işlevi mevcuttur. Bu günümüz Türkistan'daki mimari yapıların çok fonksiyonlu bir işleve sahip olduğunu göstermektedir. Örneğin, büyük iş merkezlerinde sadece iş yapılarının faaliyetleri değil, aynı zamanda eğitim kursları, mağazalar ve kafeler vb. hizmetler de mevcuttur. Modern eğilimlerin aksine, bu tür olaylar şehirdeki multidisipliner hizmetlerin merkezleşmesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra insanların bina içinde rahat yaşaması için koşullar yaratılmaktadır.

Türkistan'ın kalkınması için hazırlanan Genel Plan, 2050 yılına kadar şehir nüfusunun 500.000 kişiye ulaşacağını öngörmektedir [Genel Plan, 2019]. Bu öngörü, şehrin kapsamlı genişlemesini ve konut artışını gündeme getirmektedir. Buna istinaden Türkistan'daki konut projelerinin artırılması planlanmaktadır. Örneğin 2019 verilerine göre, Türkistan'daki konutların %92.2'si tek katlı olup, 3.3 milyon metrekareden oluştu. Türkistan'ın kalkınması için Genel Plan'a göre, 2035 yılına kadar çoğu yüksek binalardan oluşan konut projelerinin 9.3 milyon metrekareye çıkarılması onaylandı [Genel Plan, 2019]. Ayrıca okul, kreş ve klinik gibi sosyal tesislerin yapımının da hızla artırılması planlanmaktadır. Bu planlamalar, şehrin sosyal sorunlarını çözmek için uygun koşullar yaratacaktır.

Sonuç olarak, Türkistan'da bulunan sosyal yapıların temel amacı, kent halkının hayatını kolaylaştırmak, modern trendlere göre organize etmektir. Diğer taraftan, eski Türkistan'ın farklı dönemlerinde inşa edilen konutlar ve kamu binaları kendi tarihlerini ortaya koymaya devam edecektir. Ayrıca, kentsel mimarideki sosyal eğilimler, kentsel antropoloji çalışmasının ana araştırma hedefi olarak kabul edilmektedir. Bu, gelecekte Türkistan mimarisini sembolik, göstergesel bir şekilde incelemek ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

ru/article/n/rol-kreativnyh-prostranstv-v-sovremennoy-gorodskoy-srede. Accessed on 15.09.2020.

Egov.kz (2020). Development strategy of Turkistan until 2050. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/turkestan-kalasy/documents/details/52421?lang=ru>. Accessed on 20.09.2020.

Gaines, Aleksandr, Konstantinovich (1898). Collection of works. Travel to Turkistan. 2. pp. 267–268.

General Plan (2019). The main provisions of the general plan for the development of Turkistan as the cultural and spiritual center of the Turkic world. Retrieved from <http://turkistan.gov.kz/ru/generalnyy-plan>. Accessed on 12.01.2021.

Jenks Charles (1985). The Language of the Postmodern Architecture. M., Stroyizdat. pp. 96–98.

Masson Mikhail Evgenyevich (1929). About the construction of Khoja Ahmed Tomb in Turkistan city. Central Asian Geographical Society Bulletin. Tashkent. 19. pp. 39–45.

Baypakov, Karl, Moldakhmetuly, Poduşkin, Aleksandr, Nikolaevich (1989). Güney Kazakistan'ın tarım ve sığır yetiştirme kültürünün anıtları (MS 1. binyıl). Almatı: Bilim. s. 11.

Cyberleninka.ru (2017). Eliseeva Ekaterina Viktorovna. Modern kentsel ortamda yaratıcı alanların rolü. Alınan yer: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-kreativnyh-prostranstv-v-sovremennoy-gorodskoy-srede>. Erişim tarihi: 15.09.2020.

Egov.kz (2020). Türkistan'ın 2050'ye kadar kalkınma stratejisi. Alınan yer: <https://www.gov.kz/memleket/entities/turkestan-kalasy/documents/details/52421?lang=ru>. Erişim tarihi: 20.09.2020.

Gaines, Aleksandr, Konstantinovich (1898). Eser koleksiyonu. Türkistan'a seyahat. 2. ss. 267–268.

Genel Plan (2019). Türkistan'ın Türk Dünyası'nın kültürel ve manevi merkezi olarak gelişmesine yönelik genel planın ana hükümleri. Alınan yer: <http://turkistan.gov.kz/ru/generalnyy-plan>. Erişim tarihi: 12.01.2021.

Jenks, Charles (1985). Postmodern mimarinin dili. M., Stroyizdat. ss. 96–98.

Masson, Mikhail, Evgenyevich (1929). Türkistan şehrinde Hoca Ahmet Türbesi inşaatı hakkında. Orta Asya Coğrafya Kurumu Bülteni. Taşkent. 19. ss. 39–45.

HUMANITIES AND CULTURE PROJECTS: SUPPORT AND FUNDING BEŞERİ BİLİMLER VE KÜLTÜR PROJELERİ: DESTEK VE FİNANSMAN

*Gulnar Nadirova **

The issue of supporting and funding cultural and humanitarian research, projects, and programs has been and remains challenging for many countries. The essence of humanitarian and cultural activities is that they do not generate significant income, do not lend themselves to commercialization as technological or natural science branches of knowledge. As a rule, the costs of such projects are covered by the state budget, although various funds and targeted programs can serve as additional sources of funding [Klimkovich, 2015]. During the coronavirus pandemic, it has become even more challenging to see the relevance of many humanitarian areas since global attempts to confront the virus have automatically scaled down many initiatives and programs. Thus, all the resources of weakening economies were directed to save humanity from a real threat. But experts in philosophy, literature, and culture offer their perspectives during the crisis and want to work alongside other academics in the fight against COVID-19.

The role of the humanities and cultural projects in the modern world can hardly be overestimated. They aim to solve social problems - such as raising the cultural and educational level of the population, creating a healthy lifestyle and behavior in crises, relieving social and interethnic tensions. However, they also help analyze moral and social problems (e.g., the concept of justice or well-being, issues of law) and possible consequences for public policy. Historical research, concepts developed in philosophy or theology, can help shape current politics by drawing on an understanding of the

Kültürel ve beşeri bilimler alanlarındaki araştırmaların, projelerin ve programların desteklenmesi ve finanse edilmesi birçok ülkeyi zorlayan kısımları olan ve olmaya devam eden bir konudur. İnsani ve kültürel faaliyetlerin özünde, önemli bir gelir getirmemelerinde ve teknolojik veya doğa bilimleri dallarındaki gibi ticarileşmeye elverişli olmamaları yatmaktadır. Genelde, çeşitli fonlar ve hedeflenen programlar ek fon kaynakları olarak hizmet edebilmesine rağmen, bu tür projelerin maliyetleri kamu bütçesi tarafından karşılanmaktadır [Klimkovich, 2015]. COVID-19 salgını sırasında, virüse karşı küresel çabalar otomatik olarak birçok girişimin ve programın azalmasına yol açtığından, birçok insani alanın geçerliliğini değerlendirmek daha da zorlaşmıştır. Böylece, zayıflayan ekonomilerin tüm kaynakları, insanlığı gerçek bir tehditten kurtarmaya yönlendirilmiştir. Ancak felsefe, edebiyat ve kültür uzmanları kriz sırasında kendi bakış açılarını sunarak, COVID-19 ile mücadelede diğer bilim dallarındaki akademisyenlerle birlikte çalışmayı arzu etmektedirler.

Modern dünyada insani ve kültürel projelerin rolünü tahmin etmek güçtür. Onlar nüfusun kültürel ve eğitim düzeyini yükseltmek, krizlerde sağlıklı bir yaşam tarzı ve davranış biçimi oluşturmak, toplumsal ve etnik gerilimleri azaltmak gibi sosyal sorunları çözmeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte ahlaki ve sosyal sorunların (adalet, refah ve hukuk gibi) ve kamu politikası için olası sonuçların analizine de yardımcı olmaktadır. Tarihsel araştırma, felsefe veya teolojide geliştirilen kavram-

* Prof, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, gulnad@mail.ru

past by interpreting multiple points of view, patterns, and influences. Literature, art, psychology, and other disciplines illustrate social and economic problems, increasing understanding of the essence and dynamics of transformations of social processes and worldviews, individual and collective, which are undergoing rapid changes before our eyes. The humanities can be especially effective in collaboration with social disciplines in the implementation of public policy, both directly in the form of advice and justification of the principles of new policies, and indirectly, assessing the measures taken, current legislation, etc. [O'Brien, 2019]. That is why many political organizations and international institutions are interested in supporting humanitarian and cultural research, including, among other challenges, training new personnel, creating new programs, and preserving jobs in these areas.

As a positive example of this interest, we can point to some measures announced in May 2021 by US President Joseph Biden, which were met with approval by the academic community in the United States. In particular, he proposed to significantly increase funding for the country's culture and arts agencies within the framework of a \$6 trillion budget for fiscal 2022. A spokesperson for the National Endowment for the Arts said that "the increased investment in the agency will enable it to provide critical support to the arts sector as it struggles to reopen, rehire and stimulate arts activities that will boost the economy" [Bowley, 2021]. The National Endowment for the Humanities announced \$51.6 million in funding for 56 state and jurisdictional humanitarian councils and temporary partners to support cultural groups and community and humanitarian educational programs across the country [Stoilas, 2021]. According to experts, in European countries financial support for the humanities and arts is seen as a function of government. For example, the UK Department of Culture has spent over \$1 billion annually on art for many years. At the same time, opportunities for

lar, çoklu bakış açılarını, kalıpları ve etkileri yorumlayarak geçmişe dair bir anlayışa dayanarak mevcut siyaseti şekillendirmeye yardımcı olabilir. Edebiyat, sanat, psikoloji ve diğer disiplinler, gözlerimizin önünde hızla değişmekte olan toplumsal süreçlerin ve bireysel ve kolektif dünya görüşlerinin dönüşümlerinin özü ile dinamiklerini anlayarak, sosyal ve ekonomik sorunları gözler önüne sermektedir. Beşeri bilimler, kamu politikasının uygulanmasında, hem doğrudan tavsiye ve yeni politikaların ilkelerinin gerekçelendirilmesi şeklinde hem de dolaylı olarak alınan tedbirlerin, özellikle mevcut mevzuatın değerlendirilmesinde sosyal disiplinlerle iş birliği içinde etkili olabilir [O'Brien, 2019]. Bu nedenle birçok siyasi kuruluş ve uluslararası kurum, diğer zorlukların yanı sıra yeni personel yetiştirmek, yeni programlar oluşturmak ve bu alanlarda işleri korumak da dâhil olmak üzere insanî ve kültürel araştırmaları desteklemekle ilgilenmektedir.

Bu ilgiye olumlu bir örnek olarak, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Joseph Biden tarafından Mayıs 2021'de açıklanan ve ABD'deki akademik camia tarafından desteklenen bazı önlemleri göstermek mümkündür. Özellikle Biden, 2022 mali yılı için 6 trilyon dolarlık bir bütçe çerçevesinde ülkenin kültür ve sanat ajanslarına sağlanan fonu önemli ölçüde artırmayı önermiştir. National Endowment for the Arts'ın bir sözcüsü, "Ajansa yapılan yatırımlardaki artış, ekonomiyi canlandıracak sanat faaliyetlerini yeniden açmak, yeniden işe almak ve teşvik etmek için mücadele ederken sanat sektörüne kritik destek sağlamasını teşvik edecek" ifadesini kullanmıştır [Bowley, 2021]. Ulusal Beşeri Bilimler Vakfı, ülke çapında kültürel grupları ve toplumsal ve insanî eğitim programlarını desteklemek için 56 devlet ve yargısal insanî yardım konseyi ve geçici ortaklar için 51.6 milyon dolar fon sağladığını duyurmuştur [Stoilas, 2021]. Uzmanlara göre, Avrupa ülkelerinde beşeri bilimler ve sanata mali destek sağlamak,

funding research in the humanitarian and cultural fields from a wide range of sources, including the UK Research Council, British Academy, Leverhulme Trust, British Red Cross, and others, have also been widely used [Gov.uk, 2020].

In Central Asia, state-supported approach for projects has always been predominant, but there are several successful examples of public-private partnership projects in the cultural sector. As an example for private projects in Central Asia we could show the PEER International Academic Network, funded by the Arts and Humanities Research Council (AHRC), a British research council and non-departmental government body works which is created to conduct collaborative research on some of the most pressing global development issues in the arts and humanities. This collaboration model was developed to support researchers and non-academic partners in low- and middle-income countries. Scientists from Central Asia can receive up to £30.000 in research grants from the PEER Network. This collaboration focuses on interdisciplinary, targeted research and strengthens the research capacity of the UK and developing countries. The network brings together 4 leading universities: Kazakhstan (Nazarbayev University), South Africa (University of Cape Town), England (University of Sussex) and Northern Ireland (University of Ulster) [Kussainova, 2021].

In the European Union countries, there is a network of European research universities, united in an association called "the Guild", which seeks to position science-intensive universities as the main driving forces of the European knowledge economy. They actively promote an understanding of culture, what it means to be human, and a defender of human rights. They also play a leading role in discussions about the importance of research and education to benefit society, culture, and the economy. That is why the Guild Universities congratulated the Council of the European Union, European Par-

hükümetin bir işlevi olarak görülmektedir. Örneğin, Birleşik Krallık Kültür Bakanlığı yıllardır sanata yılda 1 milyar doların üzerinde harcama yapmaktadır. Aynı zamanda, Birleşik Krallık Araştırma Konseyi, İngiliz Akademisi, Leverhulme Trust, İngiliz Kızıl Haçı ve diğerleri dahil olmak üzere çok çeşitli kaynaklardan insani ve kültürel alanlarda araştırmaları finanse etme fırsatları da yaygın olarak kullanılmaktadır [Gov.uk, 2020].

Orta Asya'da devlet destekli proje modelinin yaygın olduğu görülmekte olup, kültür sektöründe kamu-özel ortaklığı projelerinde de bazı başarılı örnekler bulunmaktadır. Orta Asya'daki özel projelere örnek olarak Birleşik Krallık hükümetinin İş, Enerji ve Endüstriyel Strateji Departmanı tarafından desteklenen, bakanlığa bağlı olmayan hükümet kurumu ve araştırma konseyi olan Sanat ve Beşeri Bilimler Araştırma Konseyi (AHRC) tarafından finanse edilen PEER Uluslararası Akademik Ağı'nın, sanat ve beşeri bilimlerdeki en acil küresel kalkınma konularından bazıları üzerinde ortak yürütmekte olduğu araştırmalar gösterilebilir. Bu iş birliği modeli, düşük ve orta gelirli ülkelerdeki araştırmacıları ve akademik olmayan ortakları desteklemek için geliştirildi. Orta Asya'dan bilim adamları, PEER Ağı'ndan 30.000 pound'a kadar araştırma hibe si alabilmektedir. Bu iş birliği disiplinler arası, hedefe yönelik araştırmalara odaklanmakta ve Birleşik Krallık ile gelişmekte olan ülkelerin araştırma kapasitesini güçlendirmektedir. Ağ Kazakistan (Nazarbayev Üniversitesi), Güney Afrika (Cape Town Üniversitesi), İngiltere (Sussex Üniversitesi) ve Kuzey İrlanda (Ulster Üniversitesi) gibi önde gelen 4 üniversiteyi bir araya getirmektedir [Kussainova, 2021].

Avrupa Birliği ülkelerinde, bilime yönelik üniversiteleri Avrupa bilgi ekonomisinin ana itici gücü olarak konumlandırmayı amaçlayan "the Guild" adlı bir oluşumda birleşmiş bir Avrupa araştırma üniversiteleri ağı bulunmaktadır. Bu ağ, aktif olarak

liament, and European Commission on the completion of negotiations on creating the Horizon Europe and Erasmus+ programs for 2021-2027. As a result of the talks, the budget of Horizon Europe amounted to €95.5 billion. EU institutions have also reached an agreement on the next Erasmus+ program. With a total budget of €26 billion, Erasmus+ will be critical to support the education sector over the next seven years. This long-awaited budget increase should ensure that the high expectations of the multi-mission program can be fulfilled. In particular, Erasmus+ should support the mobility of over 10 million people [The Guild, n.d.].

European universities have announced that they will continue interacting with policymakers, fostering public debate, cultivating better higher education, and partnering with private and public institutions to address global challenges [The Guild, 2020]. Researchers from universities around the world are working to understand how the COVID-19 pandemic is affecting our lives. It has already become clear that pandemics are dramatically changing the way human societies live. The social sciences and humanities disciplines can play a critical role in the vital decision-making processes.

The academic world sees its mission in creating new forms of humanitarian and cultural dialogue to mitigate the threats of conflict, marginalization, dislocation, and other social cataclysms. This is of fundamental importance, especially in the context of global crises. In the Central Asian region, the role of intercultural dialogue and respect for the diversity of cultures and arts is extremely important, especially in strengthening mutual understanding, preventing cultural, linguistic and ethnic divisions, as well as preserving different identities. However, these areas, in turn, need support and development. As it turned out, everything in the world, including people, is interconnected and interdependent.

bir kültür anlayışını, yani insan olmanın ne anlama geldiğini ve insan hakları savunuculuğunu teşvik etmekte ve aynı zamanda topluma, kültüre ve ekonomiye fayda sağlamak için araştırma ve eğitimin önemi hakkındaki tartışmalarda öncü bir rol oynamaktadır. Bu nedenle Guild Üniversiteleri, 2021-2027 için "Horizon Europe" ve "Erasmus+" programlarının oluşturulmasına ilişkin müzakerelerin tamamlanması nedeniyle Avrupa Birliği (AB) Konseyi, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu'nun desteklerini takdir etmişlerdir. Görüşmeler sonucunda Horizon Europe'un bütçesi 95.5 milyar avroya ulaşmıştır. AB kurumları da bir sonraki Erasmus+ programı üzerinde anlaşmaya varmıştır. Toplam 26 milyar avroluk bütçesi ile Erasmus+, önümüzdeki yedi yıl boyunca eğitim sektörünü desteklemek için kritik öneme sahip olacaktır. Uzun zamandır beklenen bu bütçe artışı, çok amaçlı programın yüksek beklentilerinin karşılanmasını amaçlamaktadır. Özellikle Erasmus+ 10 milyondan fazla insanın hareketliliğini desteklemeyi hedeflemektedir [The Guild, t.y.].

Avrupa üniversiteleri, politika yapımcılarla etkileşime girmek, toplumsal görüş alışverişini teşvik etmek, yüksek öğretimin daha iyi bir şekilde gelişimine yardımcı olmak ve küresel zorlukların üstesinden gelmek için kamu kurumları ve özel kuruluşlarla ortaklık kurmaya devam edeceklerini duyurdular [The Guild, 2020]. Dünyanın dört bir yanındaki üniversitelerden araştırmacılar, COVID-19 salgınının hayatımızı nasıl etkilediğini anlamak için çalışmaktadır. Salgının, toplumların yaşam biçimini çarpıcı biçimde değiştirdiği şimdiden belli olmaktadır. Sosyal ve beşeri bilimler, hayatı karar verme süreçlerinde kritik bir rol oynayabilir.

Akademik dünya, misyonunu, çatışma, marjinalleşme, yerinden edilme ve diğer sosyal felaketlerin tehditlerini azaltmak için yeni insani ve kültürel diyalog biçimleri yaratmada görmektedir. Bu, özellikle küresel krizler bağlamında temel bir öneme

References

Bowley, Graham (2021). National Endowment for the arts funding would rise under Biden's plan. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2021/05/28/arts/national-endowment-for-the-arts-funding.html>. Accessed on 24.06.2021.

Gov.uk (2020). £1.57 billion investment to protect Britain's world-class cultural, arts, and heritage institutions. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/news/157-billion-investment-to-protect-britains-world-class-cultural-arts-and-heritage-institutions>. Accessed on 01.07.2021.

Klimkovich, Evgeniya (2015). Financing of socio-cultural projects at the present stage. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/finansirovanie-sotsialno-kulturnyh-proektov-na-sovremennom-etape>. Accessed on 20.06.2021.

Kussainova, Zhamilya (2021). Scientists from Central Asia can receive research grants from the PEER network. Retrieved from <https://nu.edu.kz/news/central-asian-scholars-can-receive-peer-network-research-grants>. Accessed on 02.07.2021.

O'Brien, Karen (2019). What can humanities disciplines bring to policy? humanities and policy engagement. An introduction for researchers. Retrieved from https://torch.ox.ac.uk/sites/default/files/torch/documents/media/humanities_and_policy_engagement.pdf. Accessed on 24.06.2021.

Stoilas, Helen (2021). Biden wants to boost culture funding to historic levels as part of \$6 trillion budget proposal. Retrieved from <https://www.theartnewspaper.com/news/biden-wants-to-boost-culture-funding-to-historic-levels-as-part-of-usd6-trillion-budget-proposal>. Accessed on 24.06.2021.

The Guild (2020). Humanities in pandemic times: supporting societies coping with COVID-19. Retrieved from <https://www.the-guild.eu/news/2020/humanities-in-pandemic-times.html>. Accessed on 24.06.2021.

The Guild (n.d.). The guild vision. Retrieved from <https://www.the-guild.eu/about/vision>. Accessed on 24.06.2021.

sahiptir. Orta Asya bölgesinde kültürlerarası diyalog ve kültür ve sanat çeşitliliğine saygının rolü, özellikle karşılıklı anlayışı güçlendirmede, kültürel, dilsel ve etnik bölünmeleri önlemede ve farklı kimlikleri korumada son derece önemlidir. Ancak bu alanların da desteğe ve gelişime ihtiyacı bulunmaktadır. Görünüşe göre, insan-öğlü dâhil olmak üzere dünyadaki her şey birbirine bağlı ve bağımlıdır.

Kaynaklar

Bowley, Graham (2021). Sanat finansmanı için ulusal bağış biden planı altında artacak. Alınan yer: <https://www.nytimes.com/2021/05/28/arts/national-endowment-for-the-arts-funding.html>. Erişim tarihi: 24.06.2021.

Gov.uk (2020). £1.57 Britanya'nın birinci sınıf kültür, sanat ve miras kurumlarını korumak için milyar yatırım. Alınan yer: <https://www.gov.uk/government/news/157-billion-investment-to-protect-britains-world-class-cultural-arts-and-heritage-institutions>. Erişim tarihi: 01.07.2021.

Klimkovich, Evgeniya (2015). Mevcut aşamada sosyo-kültürel projelerin finansmanı. Alınan yer: <https://cyberleninka.ru/article/n/finansirovanie-sotsialno-kulturnyh-proektov-na-sovremennom-etape>. Erişim tarihi: 20.06.2021.

Kussainova, Zhamilya (2021). Orta Asya'dan bilim adamları, PEER ağından araştırma hibeleri alabilirler. Alınan yer: <https://nu.edu.kz/news/central-asian-scholars-can-receive-peer-network-research-grants>. Erişim tarihi: 02.07.2021.

O'Brien, Karen (2019). Beşeri bilimler disiplinleri politikaya ne getirebilir? Beşeri bilimler ve politika etkileşimi araştırmacılar için giriş. Alınan yer: https://torch.ox.ac.uk/sites/default/files/torch/documents/media/humanities_and_policy_engagement.pdf. Erişim tarihi: 24.06.2021.

Stoilas, Helen (2021). Biden, 6 trilyon dolarlık bütçe teklifinin bir parçası olarak kültür finansmanını tarihi düzeylere çıkarmak istiyor. Alınan yer: <https://www.theartnewspaper.com/news/biden-wants-to-boost-culture-funding-to-historic-levels-as-part-of-usd6-trillion-budget-proposal>. Erişim tarihi: 24.06.2021.

The Guild (2020). Salgın zamanlarında beşeri bilimler: COVID-19 ile başa çıkan toplumları desteklemek. Alınan yer: <https://www.the-guild.eu/news/2020/humanities-in-pandemic-times.html>. Erişim tarihi: 24.06.2021.

The Guild (n.d.). The Guild vizyonu. Alınan yer: <https://www.the-guild.eu/about/vision>. Erişim tarihi: 24.06.2021.

SHADOWED SOCIAL ASPECTS OF THE PANDEMIC SALGININ GÖRÜNMEYEN SOSYAL YÖNLERİ

*Gulnar Nadirova **

The COVID-19 pandemic, as many experts and observers have already noted, did not so much generate, but intensify and exacerbate some of the negative trends that existed in society before its appearance. The current situation shows that many half-hidden problems in society have suddenly turned into social pain points, which are no longer possible to ignore even among many other challenges. Among these suddenly exacerbated problems is the phenomenon that has received the name "shadow pandemic". Just like "shadow economy", "shadow education" and other similar phrases, this term contains the meaning of something informal, hidden from society and the state, and in fact, means a sharply increased level of violence against women and girls in a pandemic COVID-19.

According to the UN, even before COVID-19 emerged, domestic violence was one of the most serious human rights violations. For example, in the year before the pandemic, 243 million women and girls (aged 15 to 49) worldwide experienced sexual or physical violence. In the context of COVID-19, when billions of people are isolated in confined spaces, and the aggression of many of them is increasing, the number of violence against women right dramatically increased [UN Women, 2020a]. Concerns about safety, health, finances, cramped housing conditions, forced isolation with the abuser, and limited mobility are all factors that exacerbate the already stressful emotional and economic turmoil women face in the current situation.

Fumzile Mlambo-Ngcuka, Executive Director of UN-Women, says in her report that violent behavior behind closed doors is not

Birçok uzman ve gözlemcinin daha önce belirttiği gibi, COVID-19 salgını, yeni olumsuz eğilimlerin oluşmasında fazla rol oynamamasına karşın toplumda var olan bazı olumsuz eğilimleri yoğunlaştırdı ve şiddetlendirdi. Mevcut durum, toplumda yarı gizli birçok sorunun birdenbire acı veren sosyal örneklerle dönüştüğünü ve diğer pek çok zorluk arasında bile artık görmezden gelinemeyecek kadar büyük olduğunu göstermektedir. Aniden şiddetlenen bu problemlerin "gölge salgını" adını alan bir olgu da oluşturmakta olduğunu ifade edebiliriz. Tıpkı "gölge ekonomi", "gölge eğitim" ve benzeri deyimler gibi bu terim de gayriresmi, toplumdan ve devletten saklanan bir şeyin anlamını içermekte ve aslında salgın döneminde kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin keskin bir şekilde artması anlamına gelmektedir.

Birleşmiş Milletler'in (BM) açıklamaları doğrultusunda, COVID-19 ortaya çıkmadan önce bile aile içi şiddet en ciddi insan hakları ihlallerinden biri olmuştur. Örneğin, salgından önceki yıl, dünya çapında 243 milyon kadın ve kız çocuğu (15 ila 49 yaş arası) cinsel veya fiziksel şiddete maruz kalmıştır. COVID-19 bağlamında, milyarlarca insan kapalı alanlarda tecrit edildiğinde ve birçoğunun saldırganlığı artarken, kadın haklarına yönelik şiddetin sayısı önemli ölçüde artmıştır [BM Kadın, 2020a]. Güvenlik, sağlık, finans, sıkışık barınma koşulları, istismarcı bireyler ile zorunlu izolasyon ve sınırlı hareketlilik ile ilgili endişeler, kadınların mevcut durumda karşı karşıya olduğu zaten stresli duygusal ve ekonomik kargaşayı daha da kötüleştiren faktörlerdir.

* Prof, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, gulnad@mail.ru

always known to the general public, information on domestic and other forms of violence is underreported, statistics show that less than 40% of women who have experienced violence report a crime. Even fewer women (less than 10%) seek help from the police. The conditions of the pandemic generally make it difficult for some women to helpline. The implementation of unavoidable bureaucratic procedures, including filing an application with the police, a medical examination, investigative actions, then appeal to the judiciary, to social services, due to the unstable work of these state institutions in a pandemic, also contribute to the impunity of criminals [Mlambo-Ngcuka, 2020].

The problem is aggravated by the fact that many structures and organizations are already working at the limit of their capabilities due to their switching to the problems of prevention, treatment, patient care, drug supply, vaccination - everything that seems more important, relevant, directly related to the issues of life and death of people. Moreover, in many countries the law is not on the side of women; one in four countries does not have laws protecting women from domestic violence. At the same time, not only young mothers suffer, but also other marginalized groups - single mothers, the elderly, and the disabled. For example, in the UK, the number of homicides related to domestic violence more than doubled in the first two months of quarantine in 2020 [Grierson, 2020]. In the United States, domestic violence is not only increasing in number, but injury severity is also rising [Healy, 2020]. In India, women's groups have shown that girls are forced into child marriages as access to education and livelihoods has declined significantly [Krishnan, 2021].

According to a UN Women report titled "Measuring the Shadow Pandemic: Violence Against Women During COVID-19", a survey in 13 countries shows that nearly 1 in 2 women has reported violence she has ex-

BM Kadın Birimi İcra Direktörü Fumzile Mlambo-Ngcuka raporunda kapalı kapılar ardındaki şiddet davranışlarının halk tarafından her zaman bilinmediğini, aile içi ve diğer şiddet biçimlerine ilişkin bilgilerin eksik rapor edildiğini, istatistiklerin şiddete maruz kalmış kadınların %40'ından azının suç olarak bildirildiğini ifade etmektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki, şiddete maruz kalan kadınların çok azı (%10 civarı) polisten yardım istemektedir. Salgın koşulları genel olarak bazı kadınların yardım hatlarına ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Bu devlet kurumlarının salgın sürecinde polise başvuru, tıbbi muayene, soruşturma işlemleri de dâhil olmak üzere yargıya, sosyal hizmetlere başvurma gibi kaçınılmaz bürokratik prosedürlerin uygulanmasında çalışma düzenlerinin bozulması da suçluların cezasız kalmasına neden olmaktadır [Mlambo-Ngcuka, 2020].

Sorun, birçok yapı ve kuruluşun, önleme, tedavi, hasta bakımı, ilaç temini, aşılama gibi doğrudan insanların yaşam ve ölüm meseleleri ile ilgili daha önemli görünen sorunlarına geçmeleri nedeniyle kapasitelerinin sınırında çalışması gerçeğiyle daha da ağırlaşmaktadır. Üstelik birçok ülkede hukuk, kadınların yanında yer almamakla beraber, dört ülkeden birinde kadınları aile içi şiddetten koruyan yasalar bulunmamaktadır. Aynı zamanda, sadece genç anneler değil, aynı zamanda bekâr anneler, yaşlılar ve engelliler gibi diğer gruplar da bu sorundan muzdardır. Örneğin, Birleşik Krallık'ta aile içi şiddetle ilgili cinayetlerin sayısı 2020'de karantina- nın ilk iki ayında iki katından fazla artmıştır [Grierson, 2020]. ABD'de aile içi şiddet sadece sayıca değil, aynı zamanda yaralanmanın şiddeti açısından da artmaktadır [Healy, 2020]. Hindistan'da kadın grupları, eğitime ve geçim kaynaklarına erişimin önemli ölçüde azalması nedeniyle kızların çocuk yaşta evliliğe zorlandığını göstermiştir [Krishnan, 2021].

perienced or she knows a woman who has been abused. In addition, one in four women feels less secure at home due to physical violence committed against her (21%) or other women in the same household (19%) [UN Women, 2021a]. It should be borne in mind that UN Women consider violence not only physical harm, such as hitting, beating or rape. Violence also includes constant surveillance, reading of correspondence, control of expenses, allegations of fictitious misconduct, prohibition of communication with friends, relatives, colleagues, verbal abuse and humiliation, damage to property, threats to women or children and blackmail [UN Women, n.d.].

The shadow pandemic has not only a social aspect but also an economic one. The global impact of violence against women during the COVID-19 period was estimated by experts at about \$ 1.5 trillion, but this figure can only grow every day, and it is obvious that this growth will not stop immediately with the end of the pandemic. The direct costs of health care, counseling and other related services, the justice system, child care, and welfare, as well as indirect costs such as lost wages, productivity, and potential, are only a fraction of what society pays for violence against women. Women need economic support, reparations, shelter and helpline services, awareness-raising, psychosocial support, online tools and networks, and funding for women's and grassroots organizations that work to prevent or respond to discrimination and violation of the rights of women and children [Mlambo-Ngcuka, 2020].

However, gender-based violence is not inevitable. Human rights organizations believe that it can and should be prevented. Ending this violence starts with tackling root causes, changing harmful social norms, and empowering women and girls. This requires adequate funding and support for strong and self-sustaining women's rights movements, in addition to tailor-made law enforcement, justice, health, and social

"Gölgeli Salgını Ölçmek: COVID-19 Sırasında Kadına Yönelik Şiddet" başlıklı BM'nin kadın raporuna göre, 13 ülkede yapılan bir anket, yaklaşık 2 kadından 1'inin yaşadığı şiddeti bildirdiğini ya da istismara uğrayan bir kadın tanıdığını göstermektedir. Ayrıca, yaklaşık her dört kadından biri kendisine (%21) veya aynı hanedeki diğer kadınlara (%19) karşı uygulanan fiziksel şiddet nedeniyle kendini evinde daha az güvende hissetmektedir [BM Kadın, 2021a]. BM kadınlara yönelik şiddeti sadece vurma, dövme veya tecavüz gibi fiziksel zararlar olarak tanımlanmadığını hatırlatmaktadır. Şiddet aynı zamanda sürekli gözetim, yazışmaların okunması, harcamaların kontrolü, hayali suistimal iddiaları, arkadaşlar, akrabalar, meslektaşlar ile iletişimin yasaklanması, sözlü taciz ve aşağılama, mala zarar verme, kadınlara veya çocuklara yönelik tehditleri ve şantajları da kapsamaktadır [BM Kadın, t.y.].

Gölgeli salgının sadece sosyal yönü değil aynı zamanda ekonomik yönü de bulunmaktadır. COVID-19 döneminde kadına yönelik şiddetin küresel etkisi uzmanlar tarafından yaklaşık 1.5 trilyon dolar olarak tahmin edilirken, bu rakamın her gün artabileceği ve bu büyümenin salgının sona ermesiyle hemen durmayacağını da bildirmektedir. Sağlık, danışmanlık ve diğer ilgili hizmetlerin doğrudan maliyetleri, adalet sistemi, çocuk bakımı ve sosyal yardımın yanı sıra ücret kaybı, üretkenlik ve potansiyel gibi dolaylı maliyetler, toplumun kadına yönelik şiddet için ödediği miktarın yalnızca küçük bir kısmıdır. Kadınların ekonomik desteğe, tazminata, barınma ve yardım hattı hizmetlerine, bilinçlendirmeye, psiko-sosyal desteğe, çevrimiçi araçlara ve ağırlara, kadın ve çocuk haklarının ihlalini ve ayrımcılığı önlemek veya bunlara müdahale etmek için çalışan kadın ve taban örgütleri için finansmana ihtiyacı bulunmaktadır [Mlamb-Ngcuka, 2020].

protection strategies to protect vulnerable groups [UN Women 2021b]. In addition, employers are also encouraged to provide specific types of support for victims of domestic violence, such as paid leave and security measures; creating a culture in the workplace where survivors can disclose domestic violence and remain safe in their jobs; raising awareness and funding to meet the needs of survivors of domestic violence [UN Women, 2020b].

Violence against women is one of the main obstacles to women's participation in the economic, social, and political spheres. The results of studies by international organizations show that in order to successfully respond to the increase in the number of cases of gender-based violence during a pandemic, it is necessary to joint efforts of legislators, politicians, law enforcement agencies, civil society organizations, doctors, the media to support and help women who are victims of or are at risk of violence generated by the current pandemic.

References

Grierson, Jamie (2020). Domestic abuse killings 'more than double' amid COVID-19 lockdown. Retrieved from <https://www.theguardian.com/society/2020/apr/15/domestic-abuse-killings-more-than-double-amid-covid-19-lockdown>. Accessed on 16.12.2021.

Healy, Melissa (2020). Domestic violence rose during lockdown — and injuries are dramatically more severe, study finds. Retrieved from <https://www.latimes.com/science/story/2020-08-18/intimate-partner-violence-spiked-80-after-pandemic-lockdown-began>. Accessed on 16.12.2021.

Krishnan, Murali (2021). COVID: India sees a surge in underage marriages. Retrieved from <https://www.dw.com/en/covid-india-sees-a-surge-in-underage-marriages/a-57992104>. Accessed on 16.12.2021.

Mlambo-Ngcuka, Phumzile (2020). Violence against women and girls: The Shadow pandemic. Retrieved from <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/4/statement-ed-phumzile-violence-against-women-during-pandemic>. Accessed on 08.12.2021.

UN Women (2020a). The Shadow pandemic: Violence against women during COVID-19. Retrieved from <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/in-focus-gender-equality-in-covid-19-response/vio>

Ancak toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kaçınılmaz değildir. İnsan hakları örgütleri bunun engellenebileceğine ve önlenmesi gerektiğine inanmaktadır. Bu şiddeti sona erdirmek, temel nedenlerle mücadele etmek, sorunlu toplumsal normları değiştirmek ile kadınları ve kızları güçlendirmekle başlamaktadır. Bu, savunmasız grupları korumak için özel olarak hazırlanmış yasaların uygulanması ile adalet, sağlık ve sosyal koruma stratejilerine ek olarak, güçlü ve kendi kendini idame ettiren kadın hakları hareketleri için yeterli finansman ve desteği gerektirmektedir [BM Kadın, 2021b]. Buna ek olarak, işverenler ayrıca aile içi şiddet mağdurlarına ücretli izin ve güvenlik önlemleri gibi belirli destek türlerini sağlamaya teşvik edilmektedir. Ayrıca işyerinde şiddet mağdurlarının aile içi şiddeti ifşa edebilecekleri ve işlerinde güvende kalabilecekleri bir kültür yaratmak ve aile içi şiddete maruz kalanların ihtiyaçlarını karşılamak için farkındalık ve fon yaratmak önemlidir [BM Kadın, 2020b].

Kadına yönelik şiddet, kadınların ekonomik, sosyal ve politik alanlara katılımının önündeki başlıca engellerden biridir. Uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan çalışmaların sonuçları, salgın döneminde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarının sayısındaki artışa başarılı bir şekilde yanıt verecek doneleri sunmaktadır. Bunun için mevcut salgının neden olduğu şiddet mağduru veya şiddet riski altında olan kadınlara destek ve yardım için yasa koyucuların, politikacıların, kolluk kuvvetlerinin, sivil toplum kuruluşlarının, doktorların ve medyanın ortak çabasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynaklar

Birleşmiş Milletler Kadın (2020). Salgının gölgesi: COVID-19 sırasında kadına yönelik şiddet. Alınan yer: <https://www.unwomen.org/en/news/in-focus/in-focus-gender-equality-in-covid-19-response/violence-against-women-during-covid-19>. Erişim tarihi: 08.12.2021.

lence-against-women-during-covid-19. Accessed on 08.12.2021.

UN Women (2020b). The COVID-19 Shadow pandemic: Domestic violence in the World of work a call to action for the private sector. Retrieved from <https://www.weps.org/resource/covid-19-shadow-pandemic-domestic-violence-world-work-call-action-private-sector>. Accessed on 16.12.2021.

UN Women (2021a). Press release: New UN Women data confirms violence against women has worsened due to the COVID-19 pandemic. Retrieved from <https://www.unwomen.org/en/news-stories/press-release/2021/11/press-release-new-un-women-data-confirms-violence-against-women-has-worsened-due-to-the-covid-19-pandemic>. Accessed on 08.12.2021.

UN Women (2021b). In focus: 16 days of activism against gender-based violence. Retrieved from <https://www.unwomen.org/en/news-stories/in-focus/2021/11/in-focus-16-days-of-activism-against-gender-based-violence>. Accessed on 08.12.2021.

UN Women (n.d.). Frequently asked questions: The signs of relationship abuse and how to help. Retrieved from <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/faqs/signs-of-abuse>. Accessed on 16.12.2021.

Birleşmiş Milletler Kadın (2021a). Basın açıklaması: Yeni BM Kadın verileri, COVID-19 salgını nedeniyle kadına yönelik şiddetin kötüleştiğini doğruladı. Alınan yer: <https://www.unwomen.org/en/news-stories/press-release/2021/11/press-release-new-un-women-data-confirms-violence-against-women-has-worsened-due-to-the-covid-19-pandemic>. Erişim tarihi: 08.12.2021.

Birleşmiş Milletler Kadın (n.d.). Sıkça sorulan sorular: İlişkiyi kötüye kullanmanın belirtileri ve nasıl yardımcı olunacağına dair. Alınan yer: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/faqs/signs-of-abuse>. Erişim tarihi: 16.12.2021.

Birleşmiş Milletler Kadın (2021b). Odak noktası: Cinsiyete dayalı şiddete karşı 16 günlük aktivizm. Alınan yer: <https://www.unwomen.org/en/news-stories/in-focus/2021/11/in-focus-16-days-of-activism-against-gender-based-violence>. Erişim tarihi: 08.12.2021.

Birleşmiş Milletler Kadın (2020b). COVID-19 salgınının gölgesi: İş dünyasında aile içi şiddet - özel sektör için harekete geçirme çağrısı. Alınan yer: <https://www.weps.org/resource/covid-19-shadow-pandemic-domestic-violence-world-work-call-action-private-sector>. Erişim tarihi: 16.12.2021.

Grierson, Jamie (2020). COVID-19 kısıtlaması sırasında aile içi istismar cinayetleri ikiye katlandı. Alınan yer: <https://www.theguardian.com/society/2020/apr/15/domestic-abuse-killings-more-than-double-amid-covid-19-lockdown>. Erişim tarihi: 16.12.2021.

Healy, Melissa (2020). Araştırma sonuçlarına göre, karantina sırasında aile içi şiddet çoğaldı ve yaralanmaların şiddeti de arttı. Alınan yer: <https://www.latimes.com/science/story/2020-08-18/intimate-partner-violence-spiked-80-after-pandemic-lockdown-began>. Erişim tarihi: 16.12.2021.

Krishnan, Murali (2021). COVID: Hindistan, reşit olmayan evliliklerde bir artış görüyor. Alınan yer: <https://www.dw.com/en/covid-india-sees-a-surge-in-underage-marriages/a-57992104>. Erişim tarihi: 16.12.2021.

Mlambo-Ngcuka, Phumzile (2020). Kadınlara ve kızlara yönelik şiddet: Salgının gölgesi. Alınan yer: <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/4/statement-ed-phumzile-violence-against-women-during-pandemic>. Erişim tarihi: 08.12.2021.

ETHNOCULTURAL AND SPIRITUAL DIMENSION OF TURKISTAN IN THE INTEGRATION OF THE TURKIC WORLD TÜRK DÜNYASI ENTEGRASYONUNDA TÜRKİSTAN'IN ETNOKÜLTÜREL VE MANEVİ BOYUTU

*Daulet Zhailybay **

Cultural revival in Turkistan is becoming a major platform for rapprochement with the Turkic world in the foreign policy of Kazakhstan. The current political and economic situation in the Turkic-speaking countries of the world requires mutual integration. In this regard, Turkistan, the spiritual capital of the Turkic states, has sufficient cultural potential to ensure the integration process of the Turkic countries.

At present, the integration processes of the Turkic-speaking countries can be considered in political, trade, economic and humanitarian ties. However, it is beneficial for Turkic-speaking countries to revive cultural ties and use common values as a means of mutual rapprochement. In this context, the ethno-cultural space of Turkistan can be understood as one of the environment that is the basis for the integration of the Turkic world.

The integration influence of the ethno-cultural space of Turkistan has been formed since ancient times. Historically, the Turkistan region has experienced a number of factors for the mutual identification of the Turkic people. For instance, archeological data prove that the ancient history of the medieval city was the cultural, spiritual and political center of that time [Baipakov, 1989]. According to written sources, the cultural trends in the Turkistan region are large. There is a lot of important information about life and spirituality in Turkistan in Arab sources. One such source is the section "Turkistan" in the book "Kitab al-mesa-

Türkistan'ın etnokültürel anlamda canlanması, Kazakistan dış politikasının Türk dünyasıyla daha da yakınlaşması için kıt bir platform haline gelmektedir. Türk dili konuşan ülkelerdeki mevcut siyasi ve ekonomik durum, bütünleşmenin derinleştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Türk dünyasının manevi başkentlerinden biri olan Türkistan şehrinin, Türk devletlerinin entegrasyon sürecini sağlayacak yeterli kültürel potansiyele sahip olduğu söylenebilir.

Türk dili konuşan ülkelerin bütünleşme sürecini, çeşitli boyutlarıyla değerlendirebiliriz. Bunlar arasında siyasi, ticari-ekonomik ve kültürel ilişkileri özel olarak inceleyebiliriz. Ancak Türkçe konuşan ülkelerin kültürel bağlarının canlandırılmasında ortak değerlerinin daha ön plana çıkarılmasında fayda bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkistan'ın etnokültürel yapısı, Türk dünyasının bütünleşme sürecinin temelini ana merkezi olarak değerlendirilebilir.

Türkistan'ın etnokültürel boyutunun entegrasyona olan etkisi eski zamanlardan beri şekillenmiştir. Tarihsel olarak, Türkistan bölgesi, Türk halklarının ortak değerlerinin oluşumunda önemli rol oynamıştır. Örneğin, Türkistan bölgesindeki arkeolojik buluntular, ortaçağ Türkistan şehrinin o dönemin kültürel, manevi ve politik merkezi olduğunu kanıtlamaktadır [Baipakov, 1989]. Yazılı kaynaklara göre, Türkistan bölgesindeki kültürel akımlar oldukça fazladır. Arap kaynaklarında Tür-

* MA, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, daulet_87@bk.ru

lik, ua-l-memalik" by the Arab historian Ibn Khordadbek, who lived in the IX century. The Turkic country borders Khorasan and Sejestan in this source. Turkistan and Turks are divided into several nations and states. Furthermore, the author, describing the ethno-culture and economy of the Turkic people living in the region, stated that the Turks drank horse milk, ate horse meat and only grew millet [Materials on Turkmen and Turkmenistan history, 1939] From this fact it can be seen that the ethnonym Turkistan has a broad concept that gives a general geographical meaning. In addition, the historian's naming of Turkistan as a Turkic country played an important role in the consolidation of the Turkic people of the region. It also tells about the ethno-culture and economy of the Turkic people living in the region. Muin al-Din Natanzi's "Anonymous Alexander", belonging to the Golden Horde period, describes Turkistan as an example of paradise, with many mosques and madrasas in Otrar, Sauran, Zhent and Barshinkent [Collection of materials on the history of the Golden Horde, 1941]. From this fact we can see that the name Turkistan is given as a general name of the cities along the Syr Darya. Similarly, in the XV-XVI centuries data, including "Fath-name" sources, mention Turkistan as the center of political events at that time [Materials on the history of the Kazakh khanates of the 15-18 centuries, 1969]. In Masud-ben Usman Kuhistani's "Tarih-i Abul-Khair-khani" Turkistan is given as a region and lassy is mentioned as one of the most important fortresses in the Turkistan region [Materials on the history of the Kazakh khanates of the 15-18 centuries, 1969].

Archeological and written sources explain the historical and cultural life of Turkistan as a common value of modern Turkic people. In addition, the spiritual life of the Turkistan region is reflected in the intangible cultural heritage of the local population. The level of preservation of the intangible cultural heritage of the population includes differences from ancient economic practic-

kistan şehrindeki yaşam ve maneviyat hakkında birçok önemli bilgi bulunmaktadır. 9. yüzyılda yaşayan Arap tarihçisi İbn Hurdâzbih'in "Kitab-ül-Mesalik ve'l-Memalik" adlı kitabında "Türkistan" bölümü bulunmaktadır. Söz konusu eserde, Türk bölgesinin Horasan ve Sejestan ile sınır komşusu olduğu ve Türkistan ile Türklerin çeşitli boy ve devletlere ayrıldığı belirtilmiştir. Ayrıca bölgede yaşayan Türk halklarının etnokültürünü ve ekonomisini anlatan yazar, Türkler'in at sütü içip at eti yediklerini ve sadece darı yetiştirdiklerini ifade etmiştir [Türkmen ve Türkmenistan tarihi ile ilgili materyaller, 1939]. Bu olgudan, Türkistan adının genel bir coğrafi çağrışım yapan geniş bir kavrama sahip olduğu görülebilir. Ayrıca tarihçinin bir Türk ülkesi olarak Türkistan adını vermesi, bölgedeki Türk halklarının konsolidasyonunda önemli rol oynamıştır. Mü'inidin Natanzi'nin Altın Orda dönemine ait "Anonim İskender" adlı eserinde ise, Otrar, Sapran, Jent, Barşinkent ve tüm Türkistan'da çok sayıda cami ve medrese bulunduğunu ifade ederek cennetten bir mekan şeklinde tasvir edilmiştir [Altın Orda tarihi ile ilgili materyal koleksiyonu, 1941]. Buradan da Türkistan adının Sır Derya boyunca uzanan şehirlerin genel adı olarak verildiğini görebiliriz. Benzer şekilde, "Fath-name" de dahil olmak üzere 15-16. yüzyıllardaki kaynaklar, Türkistan bölgesini o dönemdeki siyasi olayların merkezi olarak göstermektedir [15-18 yüzyıllardaki Kazak hanlıklarının tarihi ile ilgili materyaller, 1969]. Mes'ud Bin Osman Kuhistani'nin "Tarih-i Ebu'l-Hayr-Hanı" adlı eserinde Türkistan, bölge olarak ifade edilmekte ve Yesi (Yassi), Türkistan bölgesindeki en önemli kalelerden biri olarak zikredilmektedir [15-18 yüzyıllardaki Kazak hanlıklarının tarihi ile ilgili materyaller, 1969].

Arkeolojik ve yazılı kaynaklar, Türkistan'ın tarihi ve kültürel yaşamının modern Türk halklarının ortak değeri olduğunu göstermektedir. Ayrıca Türkistan bölgesinin manevi hayatı, yerel nüfusun somut

es, spiritual heritage and beliefs. In general, the history, spiritual and intangible cultural heritage of Turkistan are considered as the main factors of the ethno-cultural space of the medieval city. In this case, Turkistan can be considered as a sacred place that preserves the common values of the Turkic world. It is true that its main symbol is the preservation of holy places in the city. For instance, the teachings and heritage of Hodja Ahmed Yasawi are a common value for the Turkic world. The mausoleum of Khoja Ahmed Yasawi is a cultural monument protected not only by the Turkic peoples, but also by UNESCO. Such ancient monuments and the studies and activities of scientists living in Turkistan became the basis for the formation of a common Turkic idea. This is because it is natural that the long-standing spiritual heritage is considered as the basis of the integration process of modern Turkic people.

Historically, the Turkistan region was the center of the Turkic people. Now, if we look at the ethno-cultural situation in Turkistan today, there are many things that the Turkic people meet in a common culture. First of all is the sacred geography of Turkistan. This is a spiritual and cultural heritage common to all Turkic people. Second, the presence of 28 Turkic people in the ethnic composition of the Turkistan region creates a favorable integration process for the common language population. In this regard, the widespread use of the Kazakh language among the inhabitants of the ancient city shows that there is a common interest.

Additionally to these conditions, it can be seen that the results of the activities carried out in Turkistan in recent years are based on common Turkic integration. First of all, the tourist potential of this city has developed, which, on the one hand, reflects the attributes of integration for the Turkic people. This includes the consideration of the mausoleum of Hodja Ahmed Yasawi and the surrounding monuments as a tourist area, results of the work of the

olmayan kültürel mirasına da yansımıştır. Halkın somut olmayan mirasını koruma düzeyi eski çalışma ve ekonomik gelecekleri, manevi miras ile inançlarının karakteristiklerinin devam ettirilmesini içermektedir. Genel olarak, Türkistan'ın tarihi, manevi ve somut olmayan kültürel mirası, ortaçağ kentinin etnokültürel alanının ana unsurları olarak kabul edilir. Bu durumda Türkistan şehrini Türk dünyasının ortak değerlerini koruyan manevi bir yer olarak görmekteyiz. Bu bağlamda temel noktanın, şehirdeki manevi yerlerin korunmuş olmasını belirtmek gerekir. Örneğin Hoca Ahmed Yesevî'nin öğretileri ve mirası Türk dünyası için ortak bir değerdir. Hoca Ahmed Yesevî Türbesi, sadece Türk halkları tarafından değil, UNESCO tarafından da korunan bir kültürel mirastır. Bu tür eski anıtlar ve Türkistan'da yaşayan bilim insanlarının çalışmaları ve faaliyetleri, ortak bir Türk düşüncesinin oluşmasına temel oluşturmuştur. Dolayısıyla, uzun süredir devam eden manevi mirasın, günümüz Türk halklarının entegrasyon sürecinin temeli olarak görülmesi doğaldır.

Tarihsel olarak, Türkistan bölgesi Türk halklarının merkezi olma niteliğine sahiptir. Şimdi, bugünkü Türkistan'daki etnokültürel duruma bakacak olursak, Türk halklarının ortak bir kültürde bulunduğu pek çok şey bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Türkistan'ın sahip olduğu manevi özelliğidir. Bu, tüm Türk halklarının ortak manevi ve kültürel mirasıdır. İkincisi, Türkistan bölgesinin etnik yapısındaki 28 Türk halkının varlığıdır. Bu, ortak dile sahip halklar için uygun bir entegrasyon imkanı sunmaktadır. Bu bakımdan antik kentin sakinlerinin, Kazak dilini yaygın olarak kullanması bu yöndeki bir entegrasyon için ortak bir ilginin olduğunu göstermektedir.

Bu koşullara ek olarak, Türkistan'da son yıllarda yürütülen faaliyetlerin sonuçlarının ortak Türk entegrasyonuna dayandığı görülmektedir. Birincisi, bir yandan Türk halkları için entegrasyon niteliklerini

museum-reserve "Hazret Sultan", use of ancient oriental styles in the landscaping of the city, a continuation of the architectural features of urban planning in the tradition of the medieval city and the extensive use of Turkic elements in leisure activities. It is obvious that the preservation of many such symbolic attributes is considered as the main platform for the integration process of the Turkic world in Turkistan.

Moreover, many cultural events held in Turkistan include activities to promote the culture of the Turkic world. In particular, scientific conferences and seminars are devoted to the organization of integration processes. Its main result was the announcement of Turkistan as the spiritual capital of the Turkic world on March 31st 2021 at the informal summit of the Organization of Turkic States in Turkistan [Akorda.kz, 2021]. The spiritual significance of Turkistan in the unification of the people of the Turkic world was recognized there. In general, the spiritual and cultural unity of the Turkic states continued at the VIII Summit of the Organization of Turkic States in Istanbul [Qazaqstan.tv, 2021]. The issues of not only the cultural integration of the Turkic world but also the development of economic relations were considered there.

In conclusion, the historical ethno-cultural space of Turkistan is the main center for the promotion of modern Turkic culture. This, in turn, allowed Turkistan to be recognized as the spiritual capital of the Turkic states. In the future, the spiritual and cultural potential of Turkistan will allow the city to become a political and economic center of the Turkic-speaking countries. In addition, the integration activities of Turkistan will be strengthened in the framework of the strategic document of the Organization of Turkic States "Prospects of the Turkic world – 2040".

References

Akorda.kz (2021). Turkistan declaration of the Informal Summit of the Cooperation Council of Turkic Speak-

yansitan kentin turizm potansiyeli gelişmektedir. Bunlar arasında Hoca Ahmed Yesevî'nin türbesinin ve çevresindeki anıtların turistik bir alan olarak değerlendirilmesi, "Hazret Sultan" müze fonu çalışmalarının sonuçları, antik oryantal stillerin çevre düzenlemesinde kullanılması, ortaçağ mimari formlarının devamı gibi çalışmalar gösterilebilir. Şehir planlamasında, halkın boş zamanlarını geçirebileceği alanlardaki Türk kültürüne ait unsurlar pek çok yerde kullanılmaktadır. Bu tür sembolik öneme sahip yapının korunmasının, Türk dünyasının Türkistan kentindeki entegrasyon sürecinin ana platformu olarak kabul edilebilir.

Ayrıca Türkistan'da düzenlenen birçok kültürel etkinlikte Türk dünyasının kültürünü tanıtmaya yönelik faaliyetler de bulunmaktadır. Özellikle, entegrasyon sürecinin geliştirilmesine yönelik düzenlenen bilimsel faaliyetleri de bu çerçevede değerlendirebiliriz. Bunun bir yansıması olarak Türk Devletleri Teşkilatı'nın 31 Mart 2021'de Türkistan'da gerçekleştirilen gayriresmi zirvesinde Türkistan'ın Türk dünyasının manevi başkentlerinden biri olarak ilan edilmiştir [Akorda.kz, 2021]. Türk dünyası bütünleşmesinde Türkistan şehrinin manevi önemi bu gelişme ile de teyit edilmiştir. Genel olarak Türk devletlerinin manevi ve kültürel birliğine yönelik atılan adımlar Türk Devletleri Teşkilatı'nın İstanbul'daki 8. Zirvesi'nde de devam etmiştir [Qazaqstan.tv, 2021]. Burada sadece Türk dünyasının kültürel entegrasyonu değil, aynı zamanda ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi konuları da ele alınmıştır.

Sonuç olarak, Türkistan'ın tarihi etno-kültürel boyutu, modern Türk kültürünün tanıtımının ana merkezidir. Bu da Türkistan'ın Türk devletlerinin manevi başkentlerinden biri olarak tanınmasına imkan sağlamaktadır. Gelecekte, Türkistan'ın manevi ve kültürel potansiyeli, şehrin Türk dili konuşan ülkelerin ticari ve ekonomik merkezi olmasını da sağlayabilir. Ayrıca Türkistan'ın entegrasyon faaliyetleri, Türk

ing States. Retrieved from <https://www.akorda.kz/kz/turkitildes-memleketterdin-yntymaktastyk-kenesi-bey-resmi-sammitinin-turkistan-deklaraciya-3125748>. Accessed on 29.12.2021.

Baipakov, Karl, Moldakhmetovich, Podushkin and Aleksandr, Nicolaevich (1989). Monuments of agricultural and pastoral culture of Southern Kazakhstan (1st millennium BC). - Alma-Ata: Nauka, 1989. p. 6.

Collection of materials on the history of the Golden Horde (1941). V.G. Excerpts from Persian works collected by Tizenhausen and A.A. Romaskeyevich and S.L. Volin. Moscow Leningrad, 1941, p. 129.

Materials on the history of the Kazakh khanates of the 15-18 centuries (1969). Excerpts from Persian and Turkish texts. Prepared by: S.K. Ibrahimov, N.N. Mingulov, K.A. Pishchulina, V.P. Yudin. Alma-Ata: "Science", 1969. p. 69; p. 102; pp. 105-106; p. 162.

Materials on Turkmen and Turkmenistan history (1939). 8-15 centuries Arabic and Persian sources. Moscow Leningrad, 1939, p. 149.

Qazaqstan.tv (2021). The 8th Summit of the Turkic Council was held in Istanbul. Retrieved from <https://qazaqstan.tv/news/148022/>. Accessed on 27.12.2021.

Devletleri Teşkilatı'nın "Türk Dünyası 2040 Vizyonu" belgesi çerçevesinde daha geliştirileceği beklenmektedir.

Kaynaklar

Akorda.kz (2021). Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Gayri Resmi Zirvesi Türkistan bildirgesi. Alınan yer: <https://www.akorda.kz/kz/turkitildes-memleketterdin-yntymaktastyk-kenesi-beyresmi-sammitinin-turkistan-deklaraciya-3125748>. Erişim tarihi: 29.12.2021.

Altın Orda tarihi ile ilgili materyal koleksiyonu (1941). V.G. tarafından toplanan Farsça eserlerden alıntılar. Tizenhausen ve A.A. Romaskeyevich ve S.L. Volin. Moskova Leningrad, 1941, s.129.

Baipakov K.M, Podushkin A.N, Güney Kazakistan'ın tarım ve pastoral kültür anıtları (1. binyıl). - Alma-Ata: Nauka, 1989. s. 6.

Qazaqstan.tv (2021). Türk Keneşi 8. zirvesi İstanbul'da yapıldı. Alınan yer: <https://qazaqstan.tv/news/148022/>. Erişim tarihi: 27.12.2021.

Türkmen ve Türkmenistan tarihi ile ilgili materyaller (1939). Cilt 1. 8-15 yüzyıllar. Arapça ve Farsça kaynaklar. Paul başyazısı S.L. Volina, A.A. Romaskeyevich ve A.Yu. Yakubovski. Moskova Leningrad, 1939, s. 149.

15-18 yüzyıllardaki Kazak hanlıklarının tarihi ile ilgili materyaller (1969). Farsça ve Türkçe yazılardan alıntılar. Hazırlayan: S.K. İbrahimov, N.N. Mingulov, K.A. Pishchulina, V.P. Yudin. Alma-Ata: "Bilim", 1969. s. 69; s. 102; ss. 105-106; s. 162.

ANTI-CORRUPTION REFORMS IN KAZAKHSTAN KAZAKİSTAN'DA YOLSUZLUKLA MÜCADELE REFORMLARI

*Zhandos Ranov **

"Corruption" is a socio-economic problem that is common in today's societies. It is accepted that corruption occurs with the state [Repository.apa.kz, 2016]. Overcoming corruption requires a careful and systematic approach, as it is an important problem that threatens the democratic, moral and ethical structures of societies [Karasartova, 2015]. Corruption, which is seen in all societies, is considered among the global problems in terms of its social reflections today. According to the data of the "Transparency International" organization, no country in the world is free from corruption. At the same time, 68% of the world's countries have serious corruption problems [Kas.de, 2017].

Corruptions can be divided into different categories in terms of the time of occurrence. The first of these is corruption between citizens and public officials. The second is commercial corruption between public officials and business enterprises. The third is political corruption between top politicians and high courts [Cabar.asia, 2021].

In the "Anti-Corruption Law" of the Republic of Kazakhstan, corruption is defined as "a responsible public official, using his powers, obtaining benefits and advantages for himself or third parties from a citizen who tries to benefit from public services" [Repository.apa.kz, 2016]. In the first years of the foundation of the Republic of Kazakhstan, in 1991, it was discussed that corruption was a very dangerous phenomenon. A number of Presidential Decrees were published, including the first regulation on the fight against corruption, the "Decree on the Strengthening Measures of Organized

"Yolsuzluk" günümüz toplumlarında yaygın olarak görülen sosyo-ekonomik boyutları olan bir sorundur. Yolsuzluğun, devletle birlikte ortaya çıktığı kabul edilmektedir [Repository.apa.kz, 2016]. Toplumların demokratik, moral ve etik yapılarını tehdit eden önemli bir problem olması nedeniyle yolsuzluğun üstesinden gelmek, dikkatli ve sistemli bir yaklaşımı gerektirir [Karasartova, 2015]. Bütün toplumlarda görülen yolsuzluk, günümüzde, toplumsal yansımaları bağlamında küresel sorunlar arasında sayılmaktadır. "Transparency International" örgütünün verilerine göre dünyanın hiçbir ülkesi yolsuzluktan ari değildir. Aynı zamanda, dünya ülkelerinin %68'inde ciddi yolsuzluk problemleri mevcuttur [Kas.de, 2017].

Oluşum süresi açısından yolsuzluklar farklı kategorilere ayrılabilir. Bunlardan ilki, vatandaşla kamu görevlileri arasında gerçekleşen yolsuzluktur. İkincisi, kamu görevlileriyle ticari işletmeler arasında gerçekleşen ticari yolsuzluktur. Üçüncüsü, üst düzey siyasilerle yüksek mahkemeler arasında gerçekleşen siyasi alandaki yolsuzluktur [Cabar.asia, 2021].

Kazakistan Cumhuriyeti "Yolsuzlukla Mücadele Kanunu"nda yolsuzluk, "sorumlu bir kamu görevlisinin, yetkilerini kullanarak kamu hizmetlerinden yararlanmaya çalışan vatandaşın kendisi ya da üçüncü kişiler adına fayda ve avantaj elde etmesi" olarak tanımlanmaktadır [Repository.apa.kz, 2016]. Kazakistan Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarında, 1991'de, yolsuzluğun çok tehlikeli bir olduğu tartışılmaya başlanmıştır. Yolsuzluğa karşı mücadeleye yönelik ilk düzenleme, 17 Mart

* PhD, Independent Researcher, Kazakhstan, ranov.1985@mail.ru

Crime and Fight against Corruption" dated March 17th, 1992 [Karasartova, 2015].

We can examine the anti-corruption process in Kazakhstan in two main stages. The first period is from 1998 to 2015 when the "Anti-Corruption Law" of the Republic of Kazakhstan dated July 2nd, 1998 and numbered No 267-I was valid. The second period is from 2015 until today. In the first period, measures were taken to eliminate the conditions that caused the daily corruption that citizens faced more frequently while using local public services. The people of Kazakhstan were faced with corruption cases mostly during the obtaining of various documents from education and health institutions as well as law enforcement and accelerating public services. In order to prevent bribery among government officials, the "one-window" principles, through which any citizen can receive the necessary public service in a few minutes have been actively implemented in the country. In the meantime, other public services (obtaining of residence document, identity card and passport, registration of the business, etc.) have also been transformed into an online format within the framework of the "e-government" program. Nowadays, more than 80% of public services are provided through the "egov.kz" portal and public service centers [Cabar.asia, 2021].

In the second phase (since 2015), the main principles and methods of combating corruption in Kazakhstan were reviewed, and the "Anti-Corruption Law" No 410-V dated November 18th, 2015 became the main regulatory document. The new law inevitably made it possible to move from a strategy of struggle to a comprehensive strategy aimed at eliminating the causes and conditions that led to corruption. It should be noted that the duties of detecting and preventing corruption crimes were previously within the authority of the Prosecutor's Office, the National Security Committee, the Ministry of Internal Affairs, the Ministry of Finance, the Military Police of the

1992 tarihli "Organize Suç ve Yolsuzlukla Mücadeleyi Güçlendirme Önlemleri Hakkında Kararname" başta olmak üzere bir dizi Başkanlık Kararnamesi yayımlanmıştır [Karasartova, 2015].

Kazakistan'daki yolsuzlukla mücadele sürecini iki ana aşamada inceleyebiliriz. Bunlardan ilki, Kazakistan Cumhuriyeti'nin 2 Temmuz 1998 tarihli No 267-I sayılı "Yolsuzluğa Karşı Mücadele Kanunu"nun geçerli olduğu, 1998-2015 yılları arası dönemdir. İkinci aşama ise 2015 yılından bu yana olan dönemdir. İlk dönemde, vatandaşların yerel kamu hizmetlerinden yararlanması esnasında daha sık karşılaştığı günlük yolsuzluğun işlenmesine neden koşulların ortadan kaldırılmasına yönelik tedbirler alınmıştır. Kazakistan halkı, daha çok eğitim ve sağlık kuruluşlarından ve bunun yanı sıra kolluk kuvvetlerinde muhtelif belge alınması ve kamu hizmetlerinin hızlandırılması sırasında yolsuzluk vakalarıyla karşılaşılıyordu. Devlet memurları arasında rüşveti önlemek amacıyla ülkede herhangi bir vatandaşın gerekli kamu hizmetini birkaç dakikada alabileceği "tek pencere" ilkeleri aktif bir şekilde uygulanmaya başlamıştır. Aradan geçen zaman içinde diğer kamu hizmetleri de (yerleşim yeri belgesi, kimlik belgesi ve pasaport alınması, işletme kaydı vb.) "e-devlet" programı çerçevesinde çevrimiçi bir formata dönüştürülmüştür. Günümüz itibarıyla kamu hizmetlerinin %80'den fazlası "egov.kz" portalı ve halka hizmet merkezleri aracılığı ile verilmektedir [Cabar.asia, 2021].

İkinci aşamada (2015 yılından bu yana) Kazakistan'daki yolsuzlukla mücadelenin ana ilke ve yöntemleri gözden geçirilmiş, 18 Kasım 2015 tarihli No 410-V Sayılı "Yolsuzlukla Mücadele Kanunu" ana düzenleyici belge olmuştur. Yeni yasa, kaçınılmaz olarak mücadele stratejisinden yolsuzluğa yol açan neden ve koşulların giderilmesine yönelik kapsamlı bir stratejiye geçilmesine imkan sağlamıştır. Yolsuzluk suçlarını tespit ve önleme gö-

Kazakhstan Armed Forces, and National Security Committee. With the entry into force of the new law, a new institution serving to prevent corruption has been established. This new institution, established under the name of "Anti-Corruption Agency" acts directly under the President of the Republic of Kazakhstan and within its responsibility. "ANTIKOR", the sub-unit of the agency, has offices in almost all regional centers of the country. Today, the concepts of dignity, cooperation and prevention have been determined as the basic principles of the Agency. In line with these principles, first of all, to raise the awareness that corruption is a crime within the public and at the social level; secondly, it is aimed to create a culture against corruption and finally to actively participate in the fight against corruption as a whole with citizens [Cabar.asia, 2021].

Currently, programs and plans for the implementation of the aims and objectives of Kazakhstan's anti-corruption policy are carried out within the framework of the "2015-2025 Anti-Corruption Strategy" adopted in 2014 with the initiative of the President. The anti-corruption strategy has radically changed the conceptual priorities of the anti-corruption policy. In this strategy, anti-corruption and the participation of all stakeholders, such as public institutions, businesses and civil society, in the fight against corruption have been brought to a new level. 2017 is the last year of the implementation of the first phase of anti-corruption measures, and the first results of the implementation of the revised anti-corruption policy in Kazakhstan within three years will be evaluated. It should be noted that in the analysis of the anti-corruption strategy and practical results such as reviewing the effectiveness of its implementation, external audit mechanisms are put forward to increase objectivity. For this purpose, a special monitoring group consisting of representatives of non-governmental organizations, media, public institutions and political parties was established in 2017.

revlerinin, daha önce Savcılık, Milli Güvenlik Komitesi, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Kazakistan Silahlı Kuvvetleri'nin Askeri Polisi, Milli Güvenlik Komitesi sınır teşkilatı kurumlarının yetkileri dahilinde olduğu belirtilmelidir. Yeni kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte, yolsuzluğu önlemek amacıyla hizmet veren yeni bir kurum kurulmuştur. "Yolsuzlukla Mücadele Ajansı" adıyla kurulan bu yeni kurum, doğrudan Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'na bağlı ve sorumlu olarak görev yapmaktadır. Ajansın alt birimi olan "ANTIKOR" hemen hemen ülkenin bütün bölgesel merkezlerinde ofislere sahiptir. Günümüzde saygınlık, iş birliği ve önleme kavramları Ajansın temel ilkeleri olarak belirlenmiştir. Bu ilkeler doğrultusunda, öncelikle kamu içinde ve toplumsal düzeyde yolsuzluğun bir suç olduğu bilincini yerleştirmek; ikinci olarak yolsuzluğa karşı bir kültür oluşturmak ve son olarak vatandaşlarla birlikte bir bütün olarak yolsuzlukla mücadeleye etkin katılım sağlamak amaçlanmıştır [Cabar.asia, 2021].

Mevcut durumda, Kazakistan'ın yolsuzlukla mücadele politikasının amaç ve hedeflerinin uygulanmasına yönelik programlar ve planlar, Devlet Başkanı'nın girişimiyle 2014 yılında kabul edilen "2015-2025 Yolsuzlukla Mücadele Stratejisi" çerçevesinde yürütülmektedir. Yolsuzlukla mücadele stratejisi, yolsuzlukla mücadele politikasının kavramsal önceliklerini kökten değiştirmiştir. Bu stratejide, yolsuzluğu önleme ve tüm paydaşların, yani kamu kurumları, iş dünyası ve sivil toplumun yolsuzluğa karşı mücadeleye katılımı hususları yeni bir düzeye getirilmiştir. 2017 yılı, yolsuzlukla mücadele önlemlerinin ilk aşamasının hayata geçirilmesinin son yılı olup, üç yıllık dönem içinde Kazakistan'da revize edilmiş yolsuzlukla mücadele politikasının uygulanmasının ilk sonuçlarını değerlendirilebilecektir. Yolsuzlukla mücadele stratejisi ile ilk başta uygulanma verimliliğinin gözden geçirilmesi gibi pratik sonuçlarının analizinde, tarafsızlığın artırılmasına yönelik dış denetim

It is seen that successful results have been achieved in the first phase of the implementation of the 2015-2017 Action Plan regarding the Anti-Corruption Strategy. For instance, 63 of 64 activities planned for 2015-2017 have been completed [Zgazeta.kz, 2021]. According to the data of the Legal Statistics and Special Accounts Committee of the Attorney General of the Republic of Kazakhstan, a gradual decrease was observed in the corruption crime rates in Kazakhstan between 2009 and 2019. While the highest number of corruption cases were recorded in 2009, which is the beginning of the period analyzed, it is seen that the crime rate was reduced to a minimum in 2015. It can be said that the sharp decline in corruption cases in 2015 is directly related to the new regulations, methods and the anti-corruption approach put into practice. Although there was a fluctuation in numbers where gradual increase occurred but later on settled downward trend and reached to 2015 level in 2019. Experts describe the fight against corruption in 2020 as the "President Tokayev effect" because the anti-corruption efforts in Kazakhstan entered a different phase with the appointment of the new president [Cabar.asia, 2021].

According to the information of the Attorney General's Legal Statistics and Special Accounts Committee, 1416 crimes were committed in 2019 in accordance with Articles 366, 367, 368 (giving and receiving bribes, mediating bribery) and 361 (abuse of duty) of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan. A year ago, this number was 1.588, 10% higher. In 2019, Nur-Sultan was the leader of the three regions with 198 crimes, followed by Almaty with 152 corruption crimes and Mangıstau with 100 crime cases. Apart from these three regions, there is a decrease in crime rates in the cities of Shymkent, Pavlodar and Jambıl [Kursiv.kz, 2021].

According to the data of the Transparency International organization, Kazakhstan climbed 19 steps and ranked 94 with

mekanizmalarının ortaya konulduğunu belirtmek gerekir. Bu amaç doğrultusunda 2017 yılında, sivil toplum kuruluşları, medya, kamu kurumları ve siyasi parti temsilcilerinden oluşan özel izleme grubu oluşturulmuştur.

Yolsuzlukla Mücadele Stratejisi'nin uygulanmasına ilişkin 2015-2017 Eylem Planı'nın uygulanmasının ilk aşamasında başarılı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Örnek vermek gerekirse, 2015-2017 seneleri için planlanan 64 etkinlikten 63'ü tamamlanmıştır [Zgazeta.kz, 2021]. Kazakistan Cumhuriyeti Başsavcılığı Hukuki İstatistikler ve Özel Hesaplar Komitesi'nin verilerine göre 2009 ile 2019 yılları arasında Kazakistan'da yolsuzluk suç oranlarında kademeli bir düşüş gözlenmiştir. Analiz edilen dönemin başlangıcı olan 2009 senesinde en çok yolsuzluk olayı kaydedilmişken, 2015 yılında suç oranının asgari düzeye çekildiği görülmektedir. 2015 yılında yolsuzluk vakalarında yaşanan keskin düşüşün, yapılan yeni düzenlemeler, yöntemler ve uygulamaya konan yolsuzlukla mücadele yaklaşımı ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. 2015 yılından sonra kademeli artış gerçekleşerek, 2019 yılında yine 2015 yılı seviyesine ulaşılmıştır. Uzmanlar, 2020 yılındaki yolsuzlukla mücadeleyi, "Cumhurbaşkanı Tokayev etkisi" olarak nitelendirmektedir, Çünkü, yeni başkanın göreve başlaması ile Kazakistan'da yolsuzlukla mücadele çalışmalarında farklı evreye girildiği ifade edilmektedir [Cabar.asia, 2021].

Başsavcılık Hukuki İstatistikler ve Özel Hesaplar Komitesi'nin bilgilerine göre 2019 yılında Kazakistan Cumhuriyeti'nde Kazakistan Cumhuriyeti Ceza Kanunu 366, 367, 368 maddeleri (rüşvet verme ve alma, rüşvete aracılık yapma) ve 361 madde (görevin kötüye kullanılması) uyarınca 1.416 suç işlenmiştir. Bir sene önce bu sayı 1.588'le %10 daha yüksek olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında başı çeken üç bölgenin başında 198 suç ile Nur-Sultan gelirken ikinci sırayı 152 yolsuzluk

38 points in 2020. It can be said that Kazakhstan achieved good results in the fight against corruption. In October 2019, Kazakhstan joined the GRECO (an anti-corruption group of states) international organization. The organization considers the dismissal of corrupt judges as an important step in Kazakhstan's judicial reform [Informburo.kz, 2021]. Kazakhstan's position in the Corruption Perception Index in 2019 was also the best indicator of all time. Therefore it could be said that one-year progress is equal to the previous seven-year progress and almost equal to the planned value for five years, and according to Kazakhstan's Strategic Development Plan, the Corruption Perception Index indicator is predicted as 35 points in 2025.

Consequently, the corruption that crosses national borders requires global cooperation. Corruption not only erodes democracy and human rights but also undermines trust in public officials and hinders economic development. Today, Kazakhstan is increasing the necessary measures to prevent corruption and improve the business conditions in the country. In conclusion, we can say that important steps have been taken in the fight against corruption compared to other former Soviet Union countries.

References

Cabar.asia (2021). Central Asian analytical reporting bureau. Retrieved from <https://cabar.asia/ru/kak-vedetsya-borba-s-korrupsiyey-v-kazahstane>. Accessed on 06.01.2021.

Informburo.kz (2021). Kazakhstan rises in ranking of countries by corruption perception level. Retrieved from <https://informburo.kz/stati/kazahstan-podnyalsya-v-reytinge-stran-po-urovnyu-vospriyatiya-korruptcii-kak-my-etogo-dobilis.html>. Accessed on 08.01.2021.

Karasartova Meyrambekkizi (2015). Anti-Corruption legislation of the Republic of Kazakhstan. Retrieved from <http://www.kstu.kz/wp-content/uploads/2015/10/11-ta-yryp-R-syбайlas-zhem-orly-a-arsy-za-namasy.pptx>. Accessed on 07.01.2020.

Kas.de (2017). Transformation of Kazakhstan economy. Retrieved from https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=efa0d43e-4db0-b96d-

suçu ile Almatı ve 100 suç vakasıyla da Mangıstav almıştır. Bu üç bölge dışında, Çimkent, Pavlodar ve Jambıl şehirlerinde ise suç oranlarında düşüş yaşanmakta olduğunu ifade etmekte de yarar vardır [Kursiv.kz, 2021].

Transparency International örgütünün verilerine göre 2020 yılında Kazakistan 19 basamak yükselerek 38 puan ile 94 sırada yer almıştır. 2019 senesi ile karşılaştırıldığında dört puan fazla alarak sıralamada 19 pozisyon yukarı çıkmıştır. Kazakistan yolsuzlukla mücadelede iyi sonuçlar elde ettiği söylenebilir. Ekim 2019'da Kazakistan, GRECO (yolsuzlukla mücadele eden devletler grubu) uluslararası kuruluşuna katılmıştır. Örgüt, yolsuzluk yapan hakimlerin görevden alınmasını, Kazakistan yargı reformunda önemli bir adım olarak değerlendirmektedir [Informburo.kz, 2021]. Kazakistan'ın Yolsuzluk Algılama Endeksi 2019 sıralamasındaki yeri, tüm zamanların en iyi göstergesidir. Bir yıllık ilerleme, önceki yedi yıllık ilerleme ile eşit ve neredeyse beş yıl için planlanan değere eşit olup Kazakistan'ın Stratejik Gelişim Planı'na göre 2025 yılında Yolsuzluk Algılama Endeksi göstergesi 35 puan olarak öngörülmektedir.

Sonuç olarak ulusal sınırları aşan yolsuzluk, küresel iş birliğini gerektirmektedir. Yolsuzluk, demokrasiyi ve insan haklarını aşındırdığı gibi, aynı zamanda kamu görevlilerine olan güveni sarsmakta ve ekonomik kalkınmayı engellemektedir. Günümüzde Kazakistan, yolsuzluğu önlemek için gerekli tedbirleri artırmakta ve ülkedeki iş yapma koşullarını iyileştirmektedir. Sonuç olarak, diğer eski Sovyetler Birliği ülkeleri ile karşılaştırıldığında yolsuzlukla mücadele önemli adımların atıldığını söyleyebiliriz.

Kaynaklar

Cabar.asia (2021). Orta Asya analitik raporlama bürosu. Alınan yer: <https://cabar.asia/ru/kak-vedetsya-borba-s-korrupsiyey-v-kazahstane>. Erişim tarihi: 06.01.2021.

91ee-59039bd45e5b&groupId=252038. Accessed on 05.01.2021.

Kursiv.kz (2021). Ranking of regions by corruption level. Retrieved from <https://kursiv.kz/news/obschestvo/2020-03/v-kakikh-regionakh-chasche-vsego-berut-vzyatki>. Accessed on 08.01.2021.

Repository.apa.kz (2016). Fundamentals of Anti-Corruption culture. Retrieved from <https://repository.apa.kz/bitstream/handle/123456789/331/ОСНОВЫ%20АНТИКОРРУПЦИОННОЙ%20КУЛЬТУРЫ.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Accessed on 05.01.2021.

Zgazeta.kz (2021). Kazakhstan national Anti-Corruption policy report. Retrieved from <https://zgazeta.kz/nac-doklad/>. Accessed on 08.01.2021.

Informburo.kz (2021). Kazakhstan, yolsuzluk algısı düzeyine göre ülkelerin sıralamasında yükseldi. Alınan yer: <https://informburo.kz/stati/kazakhstan-podnyalsya-v-reytinge-stran-po-urovnyu-vospriyatitya-korruptii-kak-my-etogo-dobilis.html>. Erişim tarihi: 08.01.2021.

Kas.de (2017). Kazakhstan ekonomisinin dönüşümü. Alınan yer: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=efa0d43e-4db0-b96d-91ee-59039bd45e5b&groupId=252038. Erişim tarihi: 05.01.2021.

Karasartova, Meyrambekkizi (2015). Kazakistan Cumhuriyeti yolsuzlukla mücadele mevzuatı. Alınan yer: <http://www.kstu.kz/wp-content/uploads/2015/10/11-ta-yryp-R-sybajlas-zhem-orly-a-arsy-za-namasy.pptx>. Erişim tarihi: 07.01.2020.

Kursiv.kz (2021). Yolsuzluk düzeyine göre bölgelerin sıralaması. Alınan yer: <https://kursiv.kz/news/obschestvo/2020-03/v-kakikh-regionakh-chasche-vsego-berut-vzyatki>. Erişim tarihi: 08.01.2021.

Repository.apa.kz (2016). Yolsuzlukla mücadele kültürünün temelleri. Alınan yer: <https://repository.apa.kz/bitstream/handle/123456789/331/ОСНОВЫ%20АНТИКОРРУПЦИОННОЙ%20КУЛЬТУРЫ.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Erişim tarihi: 05.01.2021.

Zgazeta.kz (2021). Kazakistan ulusal yolsuzlukla mücadele politikası raporu. Alınan yer: <https://zgazeta.kz/nac-doklad/>. Erişim tarihi: 08.01.2021.

DEVELOPMENTS IN THE SPHERE OF EDUCATION

EĞİTİM ALANINDA GELİŞMELER

MANAGEMENT PRACTICES IN HIGHER EDUCATION YÜKSEKÖĞRETİMDE YÖNETİM UYGULAMALARI

*Gulnar Nadirova **

Today, no one doubts the fact that one of the areas in which the most diverse sensitive problems of the modern world community are concentrated in education. Due to the multitude of challenges, it is difficult to find a successful example of university development even in the most seemingly prosperous countries. Among the important issues: the quality of training, public and/or private funding, compliance with new employer requirements, commercialization, digitalization, and this is not the whole list. One of the most important topics for discussion is leadership in learning and teaching and its role in the development of higher education [Hofmeyer et al., 2015].

The people who run universities and their departments play a key role in defining development strategies, policies, the contribution of educational institutions to society, recruiting teaching staff, and attracting students. Their leadership qualities directly affect the main mission of universities - to improve learning and teaching. Besides, one should not forget about the second no less significant task of universities - the development of scientific research, which is also headed by academic leaders who ensure the quality and effectiveness of scientific projects. The main controversy in recent years has arisen around the requirements for the professional qualities and skills of those who make decisions at the top level.

More and more executives come from the business community to run universities, and often they have never been teachers or engaged in scientific research. Their main strengths are organizational and administrative skills, and their principle is focusing on results, profitability, and success [Coley,

Günümüzde, modern dünya toplumunun en çeşitli ve hassas sorunlarının yaşandığı alanlardan biri eğitimidir. Çok sayıda zorluktan dolayı görünüşte refah seviyesi yüksek olan ülkelerde bile başarılı bir üniversite gelişimi örneği bulmak zordur. Eğitimin kalitesi, kamu ve/veya özel finansman, yeni işveren şartlarına uygunluk, ticarileştirme ve dijitalleştirme gibi önemli konular arasında yer almaktadır. Tartışılacak en önemli konulardan biri, öğrenme ve öğretme konularında liderlik ve onun yüksek öğretimin gelişimindeki rolüdür. [Hofmeyer v.d., 2015].

Üniversiteleri ve bölümleri yöneten kişiler, geliştirme stratejileri ile politikaları belirlemek, eğitim kurumlarının topluma katkısını sağlamak, öğretim personeli ni işe almak ve öğrencileri çekmek gibi konularda önemli rol oynamaktadırlar. Yönetim kadrosunun deneyim ve nitelikleri üniversitelerin ana amacı olan eğitim ve öğretimin geliştirilmesi sürecine doğrudan etkisi bulunabilmektedir. Ayrıca, üniversitelerin ikinci önemli görevi ise, bilimsel projelerin kalitesini ve etkinliğini sağlayan akademik liderler tarafından yönetilen bilimsel araştırmaların geliştirilmesidir. Son yıllardaki ana tartışma konularından birisi, üst yönetim kademesinde karar verenlerin mesleki nitelikleri ve becerilerine yönelik gereksinimler etrafında ortaya çıkmaktadır.

Genelde eğitimci olmayan ya da bilimsel araştırmaları bulunmayan iş dünyası kökenli kişiler, üniversite yönetimlerine getirilmektedir. Bu kişilerin en güçlü yönü, organizasyonel ve idari beceriler olup, ilkeleri sonuçlara, karlılığa ve başarıya odaklanmaktadır [Coley, 2020].

* Prof, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, gulnad@mail.ru

2020]. By analogy with business structures, they are more often referred to as managers as opposed to leaders.

Research carried out in the Nordic countries after the reform of the autonomization of local universities found an unexpected result - the traditional academic leadership based on rotational systems, elections between colleagues, and collegial decision-making gradually changed, and in some places was completely replaced not only by the appointment of managers as rectors, top-down management but also due to the introduction of a system for measuring the effectiveness of universities [Geschwind et al., 2019]. As a consequence, more emphasis is placed on the role of the head of the university in resource and performance management, for which standardized procedures and clearly defined responsibilities have been introduced. Various types of monitoring and accountability systems were actively implemented, such as rating scores, indicators, rigidly written plans at all levels - from individual to institutional.

The faculty of old universities, especially those with their history, traditional values and culture and even emotionally lean towards the "leadership" model, understanding it as professionalism based on knowledge gained as a result of education and training in a real profession or academic circles. Decision-making under this model is focused on consensus, trust, and collegiality [Sahlin and Eriksson-Zetterquist, 2016]. There is no doubt that the development of professional academic skills is necessary, but not sufficient, for institutions to truly succeed in the current higher education landscape. Strong faculty leadership is essential for institutions to truly thrive in today's higher education environment [Cano and Whitfield, 2019].

In the face of competition and rapid transformation, Higher Educational Institutions (HEIs) are forced to take on functions that were not previously characteristic of

Dolayısıyla, bu kişiler iş yapılarına benzer şekilde, lider olmaktan çok yöneticiler olarak kabul edilmektedirler. İskandinav ülkelerinde yerel üniversitelerin özerkleştirilmesi reformundan sonra yapılan araştırmalarda beklenmedik sonuçlarla karşılaşmıştır. Döngüsel sistemlere, meslektaşlar arasındaki seçimlere ve meslektaşlara dayalı karar verme mekanizmalarına dayanan geleneksel akademik liderlik kademeli olarak değişmiştir. Bazı yerlerde yukarıdan aşağıya yönetim sistemi ile tamamen yöneticilerin rektör olarak atanması, aynı zamanda üniversitelerin etkinliğini ölçmek için bir sistemin getirilmesi nedeniyle de tamamen değişmekte olduğu ifade edilebilir [Geschwind v.d., 2019]. Sonuç olarak, üniversite başkanının kaynak ve performans yönetimindeki rolüne daha fazla vurgu yapılarak, standart prosedürler ve açıkça tanımlanmış sorumluluklar getirilmektedir. Derecelendirme puanları, göstergeler, bireylerden kuruma uzanan her seviyede katı bir şekilde yazılmış planlar gibi çeşitli izleme ve hesap verebilirlik sistemleri aktif olarak uygulanmaktadır.

Özellikle geçmişi, geleneksel değerleri, kültürü olan ve hatta "liderlik" modeline eğilimli eski üniversitelerin fakülteleri, liderliği gerçek bir meslekte veya akademik çevrede eğitim ve öğretim sonucunda kazanılan bilgiye dayalı profesyonellik olarak algılamaktadır. Bu model altında karar verme, fikir birliği, güven ve meslektaşlığı odaklanılmaktadır [Sahlin ve Eriksson-Zetterquist, 2016]. Elbette profesyonel akademik becerilerin geliştirilmesi gereksinimi tek başına kurumların mevcut yükseköğretim ortamında gerçekten başarılı olması için yeterli değildir. Güçlü fakülte liderliği, kurumların günümüzün yükseköğretim ortamında gerçekten başarılı olması için önemlidir [Cano ve Whitfield, 2019].

Rekabet ve hızlı dönüşüm karşısında, yükseköğretim kurumları daha önce onlara özgü olmayan, bağış toplama, me-

them, including fundraising, maintaining relationships with alumni and relations with donors, capital projects and financial aid to students, employment programs for internships, or constant conversations with government officials and politicians about community issues such as housing, transportation, or conservation. Nevertheless, many in the academic community still believe that education should not be turned into a business: universities do not aim to generate profit for shareholders, and their enterprise is not focused on a narrow range of products and services.

Democracy in university management is important for scientists, and they must take part in solving strategic problems, in fulfilling the mission of their organization. At the same time, many tactical, administrative, and technical tasks make up the functional duties and responsibilities of the chief manager and his department. Thus, the role of a bright academic leader, collegially elected or appointed based on the results of a competition, which enjoys authority in academic circles at a higher education institution, is still great, but along with it, there is a need for a hired professional manager with business administration skills, which is responsible to external challenges and solving urgent tasks.

However, there is another approach. For example, American researchers Kezar and Holcombe offer the "shared leadership" model that they believe is the most effective in today's environment. Its feature is the creation of an infrastructure that allows organizations to benefit from the leadership of several people. To support shared leadership, programs are needed that are focused not on those people who are already in leadership positions, but on the development of a larger number of team members or structures. The concept of shared leadership has characteristics such as more people in leadership than traditional models, leaders and followers are considered interchangeable, leadership is not based on

zunlarla ve bağışçılarla ilişki sürdürme, öğrencilere sermaye projeleri ve mali yardım sağlama gibi işlevleri üstlenmektedir. Öte yandan stajlar için istihdam programları veya hükümet yetkilileri ve politikacılarla toplumun barınma, ulaşım veya koruma gibi sorunları hakkında sürekli görüşmeleri gibi ek sorumluluklara sahiptir. Yine de, akademik çevrede pek çok kişi, eğitimin bir işletmeye dönüştürülmemesi gerektiğine inanmaktadır. Üniversitelerin hissedarlar için kar elde etmeyi amaçlamayıp, girişimlerini de dar bir ürün ve hizmet yelpazesine odaklamaması gerekmektedir.

Üniversite yönetiminde demokrasi bilim adamları için önemlidir ve örgütlerinin misyonunu yerine getirirken stratejik sorunların çözümünde yer almalıdırlar. Aynı zamanda birçok taktiksel, idari ve teknik görev, bölüm başkanının ve departmanın işlevsel görev ve sorumluluklarını oluşturmaktadır. Bu nedenle, başarılı bir akademik liderin rolü ister seçilsin ister atansın yükseköğretim kurumunun akademik çevrelerce takdir gören bir seçilme sürecinden geçmesi oldukça önemlidir. Ancak bununla birlikte, iş dünyasındaki becerilere sahip, dışarıdan gelecek zorlukları ve öngörülme sorunları çözmekten sorumlu bir profesyonel yöneticiye de ihtiyaç vardır.

Diğer taraftan, üniversitelerin yönetim sistemleriyle ilgili başka bir yaklaşım daha bulunmaktadır. Örneğin, Amerikalı araştırmacılar, Kezar ve Holcombe, günümüz yükseköğretim idaresinde en etkili olduğuna inandıkları "ortak liderlik" modelini sunmaktadırlar. Söz konusu modelin özelliği, kuruluşların birkaç kişinin liderliğinden yararlanmasına olanak tanıyan bir altyapıya sahip olmasıdır. Paylaşılan liderliği desteklemek için, hâlihazırda liderlik pozisyonlarında olan kişilere değil, daha çok sayıda ekip üyesi veya yapının geliştirilmesine odaklanan programlara ihtiyaç bulunmaktadır. Paylaşılan liderlik kavramı, geleneksel modellere göre liderlikte daha

position or authority, multiple perspectives and experiences are used to solve problems, innovation and change, emphasis on collaboration and interaction within the organization [Kezar and Holcombe, 2017].

In doing so, shared leadership does not deny the important role of leaders in leadership positions, but focuses on how those in positions of power can delegate authority, leverage expertise within the organization, and build the infrastructure so that organizations can benefit from the leadership of multiple people. Leadership, the authors of the concept believe, is a process, not an individual. Leadership is provided by professional development, access to information, teamwork, and incentives. This decentralization and promotion of local autonomy enhances the adaptability of organizations and enables them to respond creatively and quickly to changing environmental conditions, building on interconnections, a shared vision of the future, and collective achievement.

It should be borne in mind that most universities in the world that have business programs that teach and train management and leadership skills offer high-level courses for leaders in other industries, but very few for leaders of higher education, and this gap needs to be filled. Since July 2019, Uzbekistan has been implementing a system for appointing senior staff of universities, according to which the rector is appointed and dismissed by the Cabinet of Ministers in agreement with the Presidential Administration and on the recommendation of the head of the relevant ministry. As for Kyrgyzstan, this is one of the first countries in Central Asia, where universities apply the principle of electing their leaders. Currently, the Prime Minister of the Kyrgyz Republic appoints one of the three candidates with the largest number of votes in the elections [24. kg, 2018]. In the first months of 2021, several new rectors of national universities were appointed in Kazakhstan, but not through presidential decrees, as it was before 2019,

fazla insanın yer almasını ve liderler ve takipçilerin birbirleri ile değişim içerisinde hareket edebilmesini öngörebilmektedir. Liderlik, pozisyon veya otoriteye dayalı olmayıp çoklu bakış anlayışı ve deneyimler sayesinde sorunların çözümü birbirine katkı sağlama üzerinde durulan bir anlayış ile yenilik ve değişimlerin de gerçekleştirilmesi mümkün olabilmektedir [Kezar ve Holcombe, 2017].

Ortak liderlik, liderlerin liderlik pozisyonlarındaki önemli rolünü inkâr etmeyip, ancak iktidar konumunda olanların yetkiyi nasıl delege ederek dağıtabileceğini, organizasyon içindeki uzmanlıklardan nasıl yararlanabileceğine odaklanmaktadır. Ayrıca bu yönetim sisteminin altyapısını kurarak kuruluşların birden çok kişinin liderliğinden yararlanmasını sağlamaktadır. Liderlik kavramının yazarları, liderliğin bir birey değil, bir süreç olduğuna inanmaktadır. Liderlik; mesleki gelişim, bilgiye erişim, ekip çalışması ve teşviklerle sağlanmaktadır. Adem-i merkeziyetçiliği ve yerel özerkliğin teşviki, kuruluşların uyum yeteneğini geliştirip, onların değişen çevresel koşullara yaratıcı ve hızlı bir şekilde yanıt vermelerini, iletişimlerini geliştirmelerini ve ortak bir gelecek vizyonu ile ortak başarı üzerine inşa etmelerini sağlayacaktır.

Yönetim ve liderlik becerilerini öğrenen ve eğiten iş programlarına sahip olan dünyadaki üniversitelerin çoğunun, diğer sektörlerdeki liderler için üst düzey kurslar sunduğu unutulmamalıdır. Ancak söz konusu kursların yükseköğretim liderleri için çok az olduğu göz önünde bulundurularak, bu boşluğun doldurulması gerekmektedir. Temmuz 2019'dan beri Özbekistan, üniversitelerin üst düzey kadrolarını atamak için, Cumhurbaşkanlığı İdaresi ile mutabık kalarak ve ilgili bakanlık başkanının tavsiyesi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından atandığı ve görevden alındığı bir sistem uygulamaktadır. Kırgızistan'a gelince, Orta Asya'da üniversitelerin kendi rektörlerini seçme ilkesini uyguladıkları ilk ülkelerden biridir. Günümüzde, Kırgız

but based on decisions of the competition commissions, and this is a definite signal of a change in approaches to leadership in the country's higher education system. This could mean moving away from a top-down model of governance to a more collegial, or perhaps even collaborative, form of governance.

References

Annmarie Cano and Keith Whitfield (2019). Need-ed leadership training for faculty and academic staff. Retrieved from <https://www.insidehighered.com/advice/2019/11/22/importance-cultivating-leadership-skills-among-faculty-and-academic-staff-members>. Accessed on 24.03.2021.

Coley, Tim (2020). Change leadership models and methods. Retrieved from <https://www.ellucian.com/insights/change-leadership-models-and-methods>. Accessed on 24.03.2021.

Geschwind Lars, Aarveaara Timo, Berg Nordstrand and Lind, Krog (2019) The changing roles of academic leaders: decision-making, power, and performance. Retrieved from https://doi.org/10.1007/978-3-030-11738-2_6. Accessed on 12.02.2021.

Gazeta.uz (2019). 10 rectors of universities of Uzbekistan were fired in one day. Retrieved from <https://www.gazeta.uz/ru/2020/02/14/rector/>. Accessed on 06.04.2021.

Hofmeyer, Anne, Sheingold, Brenda, Kloppe, Hester and Warland, Jane (2015). Leadership in learning and teaching in higher education: perspectives of academics in non-formal leadership roles. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1069889.pdf>. Accessed on 12.02.2021.

Kezar, Adrianna and Elizabeth, Holcombe (2017). Shared leadership in higher education: important lessons from research and practice. Retrieved from <https://www.acenet.edu/Documents/Shared-Leadership-in-Higher-Education.pdf>. Accessed on 29.03.2021.

Sahlin, Kerstin and Eriksson-Zetterquist (2016). Collegiality in modern universities—the composition of governance ideas and practices. Nordic Journal of Studies in Educational Policy 2016, 2–3, pp. 1–10. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/nstep.v2.33640>. Accessed on 24.03.2021.

24.kg (2018). Kyrgyzstan intends to change the procedure for electing rectors of universities. Retrieved from https://24.kg/obschestvo/79428_izmenit_poryadok_izbraniya_rektorov_vuzov_namerenyi_v_kyrgyzstane/. Accessed on 06.04.2021.

Cumhuriyeti Başbakanı seçimlerde en çok oy alan üç adaydan birini atamaktadır [24.kg, 2018]. 2021'in ilk aylarında, Kazakistan'da bazı üniversitelere yeni rektör ataması yapılmıştır. Ancak bu atamalar, 2019 öncesinde olduğu gibi cumhurbaşkanlığı kararnameleri ile değil de Eğitim ve Bilim Bakanlığı uhdesinde oluşturulan başarı ve değerlendirme komisyonlarının kararlarına dayanmıştır. Bu tablo, ülkenin yükseköğretim sistemindeki liderlik yaklaşımlarında bir değişikliğin işaretini göstermektedir. Bu yeni seçim yöntemi, yukarıdan aşağıya yönetim modelinden meslektaş anlayışına ve iş birliği içerisinde bir yönetim biçimine geçiş anlamına da geldiği belirtilebilir.

Kaynaklar

Annmarie, Cano ve Keith, Whitfield (2019). Fakülte ve akademik personel için liderlik eğitimi gerekli. Alınan yer: <https://www.insidehighered.com/advice/2019/11/22/importance-cultivating-leadership-skills-among-faculty-and-academic-staff-members>. Erişim tarihi: 24.03.2021.

Coley, Tim (2020). Liderlik modellerini ve yöntemlerini değiştirin. Alınan yer: <https://www.ellucian.com/insights/change-leadership-models-and-methods>. Erişim tarihi: 24.03.2021.

Gazeta.uz (2019). Özbekistan'da bir günde 10 üniversitenin rektörü görevden alındı. Alınan yer: <https://www.gazeta.uz/ru/2020/02/14/rector/>. Erişim tarihi: 06.04.2021.

Geschwind, Lars, Aarveaara, Timo, Berg, Nordstrand ve Lind, Krog (2019). Akademik liderlerin değişen rolleri: Karar verme, güç ve performans. Alınan yer: https://doi.org/10.1007/978-3-030-11738-2_6. Erişim tarihi: 12.02.2021.

Hofmeyer, Anne, Sheingold, Brenda, Kloppe, Hester ve Warland, Jane (2015). Yüksek öğrenimde öğrenme ve öğretmede liderlik: Akademisyenlerin yaygın liderlik rollerine bakış açıları. Alınan yer: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1069889.pdf>. Erişim tarihi: 12.02.2021.

Kezar, Adrianna ve Elizabeth, Holcombe (2017). Yüksek öğrenimde paylaşılan liderlik: araştırma ve uygulamadan önemli dersler. Alınan yer: <https://www.acenet.edu/Documents/Shared-Leadership-in-Higher-Education.pdf>. Erişim tarihi: 29.03.2021.

Sahlin, Kerstin, ve Eriksson-Zetterquist, Ulla (2016). Modern üniversitelerde meslektaşlar birliği—yönetim fikirleri ve uygulamalarının bileşimi. Nordic

Journal of Studies in Education Policy 2016. 2–3. ss. 33640. Alınan yer: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/nstep.v2.33640>. Erişim tarihi: 24.03.2021.

24.kg (2018). Kırgızistan, üniversitelerin rektörlerini seçme prosedürünü değiştirmeyi planlıyor. Alınan yer: https://24.kg/obschestvo/79428_izmenit_poryadok_izbraniya_rektorov_vuzov_namerenyi_vkyirgyiztane/. Erişim tarihi: 06.04.2021.

A BRIEF REVIEW ON YOUTH POLICY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ'NİN GENÇLİK POLİTİKALARI ÜZERİNE KISA BİR DEĞERLENDİRME

*Suat Beylur **

As of today, the population of Kazakhstan, which is approaching 19 million, has an average age of 30.7 recorded in 2020 [Worldometers.info, 2021]. With this average, almost half of the population of Kazakhstan, which ranks 114th in the world, is under the age of 29. The ratio of the population between the ages of 14-29, which is accepted as the youth age range in the Youth Law and other relevant official documents, corresponds to 22.3% within the total population [Strategy2050.kz, 2021]. In this study, the youth policies of Kazakhstan from its independence to the present will be briefly examined.

As a young republic, Kazakhstan has a young and very dynamic population demographically. During the 30 years since independence, Kazakhstan has been experiencing significant changes and transformations in every field. Undoubtedly, youth as a social group has been both an object and a subject of the transition period experienced after 1990. Based on this importance, Kazakhstan has made many legal regulations on youth since the 1990s and has developed various projects and programs related to implementation. These are chronologically "Kazakhstan Strategic Development Plan 2030" (1997), "State Youth Concept" (1999), "Kazakhstan Youth Program" (2001), "2005-2007 Youth Program" (2005), "Kazakhstan Strategic Development Plan 2020" (2010), "Kazakhstan 2050 Strategy" (2012), "Kazakhstan Youth Policy Concept until 2020" (2013) and "Kazakhstan State Youth Law" (2015). Apart from these, there are other relevant legal regulations regarding the training of youth and strengthening their place in the

Bugün itibariyle 19 milyona yaklaşan Kazakistan nüfusunun, 2020 yılında kaydedilen yaş ortalaması 30.7'dir [Worldometers.info, 2021]. Bu ortalama ile dünya sıralamasında 114. sırada bulunan Kazakistan nüfusunun yarısına yakını 29 yaş altındadır. Gençlik Kanunu ve ilgili diğer resmi belgelerde gençlik yaş aralığı olarak kabul edilen 14-29 yaş arasındaki nüfusun genel nüfus içerisindeki oranı ise %22.3'e tekabül etmektedir [Strategy2050.kz, 2021]. Bu çalışmada bağımsızlığından günümüze Kazakistan devletinin gençliğe yönelik politikaları kısaca incelenecektir.

Genç bir Cumhuriyet olan Kazakistan, demografik olarak da genç ve oldukça dinamik bir nüfusa sahiptir. Bağımsızlıktan günümüze geçen 30 yıllık zaman zarfında Kazakistan, her alanda önemli değişim ve dönüşümler yaşamaktadır. Hiç kuşkusuz, bir sosyal grup olarak gençlik, 1990 sonrası deneyimlenen geçiş döneminin hem bir nesnesi hem de bir öznesi pozisyonunda olmuştur. Bu önemine binaen Kazakistan Cumhuriyeti, 1990'lardan itibaren, gençlik üzerine çok sayıda yasal düzenleme yapmış ve uygulamaya ilişkin çeşitli proje ve programlar geliştirmiştir. Bunları, kronolojik olarak "Kazakistan Stratejik Kalkınma Planı 2030" (1997), "Devlet Gençlik Konsepti" (1999), "Kazakistan Gençlik Programı" (2001), "2005-2007 Gençlik Programı" (2005), "Kazakistan Stratejik Kalkınma Planı 2020" (2010), "Kazakistan 2050 Stratejisi" (2012), "2020'ye Kadar Kazakistan Gençlik Politika Konsepti" (2013) ve "Kazakistan Devlet Gençlik Kanunu" (2015) şeklinde sıralayabiliriz. Bunların dışında eğitim kanunu ve iş kanunu başta olmak

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, suatbeylur@gmail.com

development of the country, especially the education and labor laws, and institutional structures such as the Youth Council.

If we look at the Youth Law, which is a basic regulatory document, first of all, the youth is determined as between 14-29 years old in the first article of the law [Adilet.zan.kz, 2021]. Education, science, health, employment, entrepreneurship, spiritual, cultural and physical development of youth are determined as basic principles in the law (art.3), which emphasizes the determination of a scientific, holistic and systematic approach in youth policies. For the youth, which is accepted as the main element of intergenerational continuity, special emphasis was placed on family education at the point of transferring traditions, and "youth forums" created at the national and regional level in terms of citizenship, social and political participation and responsibilities were mentioned [Adilet.zan.kz, 2021].

Apart from the Youth Law, one of the main documents of the growth and development planning of Kazakhstan are the Addresses of the Founding President Nursultan Nazarbayev to the public and the 2030 and 2050 Strategy Documents, where important targets and road maps for the youth of Kazakhstan were determined. In this context, it is seen that youth is given a special and detailed place in many parts of the "Kazakhstan 2050 Strategy", which is the most recent of the previous speeches and strategy documents. When we look generally, it is frequently emphasized that Kazakhstan is a young nation with its low average age, and that the investment made in human capital from independence to the present provides the emergence of a talented and young generation, and that this youth is the guarantee of the country's development. In this context; "Who are we?, Where is our direction? Where will we be by 2050?" questions were addressed to young people and the goal of "being among the 30 most developed countries" is assigned to young people as a mission. Regarding the

üzere gençliğin yetiştirilmesi ve ülke kalkınmasındaki yerinin güçlendirilmesine ilişkin ilgili diğer yasal düzenlemeler ile Gençlik Konseyi gibi kurumsal yapılar bulunmaktadır.

Bu düzenlemelerden ilk olarak temel düzenleyici bir belge olan Gençlik Kanunu'na bakacak olursak, öncelikle kanunun birinci maddesinde, gençliğin 14-29 yaş arası olarak belirlendiğini ifade etmek gerekir [Adilet.zan.kz, 2021]. Gençlik politikalarında bilimsel, bütüncül ve sistematik bir yaklaşımın belirlendiğinin vurgulandığı söz konusu kanunda (md.3) gençliğin, eğitim, bilim, sağlık, istihdam, girişimcilik, manevi, kültürel ve fiziksel gelişimi, temel ilkeler olarak belirlenmiştir. Kuşaklararası sürekliliğin ana unsuru olarak kabul edilen gençlik için geleneklerin aktarımı noktasında aile eğitimine özel vurgu yapılmış, yine vatandaşlık, sosyal ve siyasal katılım ve sorumluluklar noktasında ulusal ve bölgesel düzeyde oluşturulan "gençlik forumları"na değinilmiştir [Adilet.zan.kz, 2021].

Gençlik Kanunu dışında Kazakistan'ın gelişim ve kalkınma planlamasının ana belgelerinden birisi olan, Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in Milletle Sesleniş konuşmaları ile 2030 ve 2050 Strateji Belgeleri'nde de Kazakistan gençliğine yönelik önemli hedefler ve yol haritaları belirlenmiştir. Bu bağlamda daha önceki konuşmalar ve strateji belgelerinin en güncel olan "Kazakistan 2050 Stratejisi"nin pek çok yerinde de gençliğe özel ve detaylı yer verildiği görülmektedir. Genel olarak baktığımızda, düşük yaş ortalaması ile Kazakistan'ın genç bir ulus olduğunun sıkça vurgulandığı belgede, bağımsızlıktan günümüze insan sermayesine yapılan yatırımın, yetenekli ve genç bir neslin ortaya çıkmasını sağladığını, bu gençliğin ülkenin kalkınmasının teminatı olduğu ifade edilmektedir. Bu çerçevede; "Biz kimiz?, İstikametimiz neresi? ve 2050 yılına kadar nerede olacağız?" sorularının muhatabı olarak gençler görülmekte, "en gelişmiş 30 ülke arasında olma" hedefi, bir misyon olarak

value judgments of youth, emphasizing that moving away from cultural codes and deviating to extremes poses a great risk for national identity and in particular, attention is given to the dangerous consequences of the recently emerged "real Kazakh" (Nagy) and "half Kazakh" (Shala) differentiation. In addition to the general topics, the 2050 Strategy also includes a special section titled "Appeal to the Youth". In the aforementioned section, it is stated that the youth, the main element of the success chain extending from the family to the state, constitute the power center of the 2050 Strategy, therefore, especially the Youth Concept, which created important programs and action plans for the youth and the best education opportunities are offered to the youth for a better future [Akorda.kz, 2021].

We can say that the policies determined in the basic regulations, which are briefly summarized, have been implemented to a large extent. In addition to these, 2019 has been declared as the "Year of Youth" [Astanatimes.com, 2021]. Looking at these practices to date, we can say that many projects have been initiated and continued for education, employment, entrepreneurship, political participation and representation, improvement of living standards, protection and development of national and spiritual values. Among these topics, the field of education attracts attention. Because within the framework of the 5-year development programs, educational institutions in the field ranging from pre-school to higher education have been taken to a very advanced level in terms of both infrastructure and education quality. With the spread of Nazarbayev Intellectual Schools (NIS), which was started as a pilot project, across the country, Kazakhstan's secondary education approached OECD standards [Organisation for Economic Co-operation and Development, 2016]. A similar reform process is experienced in higher education. As of 2021, more than 500 thousand students are studying at various levels in 129 higher education institutions [Sputnik, 2021]. On

gençlere yüklenmektedir. Gençliğin değer yargılarına ilişkin olarak ise kültürel kodlardan uzaklaşmanın ve aşırılıklara sapmanın milli kimlik için büyük bir risk oluşturduğu vurgulanarak, özellikle son zamanlarda ortaya çıkan "gerçek Kazak" (Nagy), yarı Kazak (Shala) ayrıştirmasının tehlikeli sonuçlarına dikkat çekilmektedir. 2050 Stratejisi'nde genel konu başlıkları dışında "Gençliğe Hitap" başlıklı özel bir bölüme de yer verilmiştir. Söz konusu bölümde, aileden devlete uzanan başarı zincirin ana unsuru olan gençlerin, 2050 Stratejisi'nin güç merkezini oluşturduğu, bundan dolayı Gençlik Konsepti başta olmak üzere gençlik için önemli program ve eylem planlarının oluşturulduğu, daha iyi bir gelecek için gençliğe en iyi eğitim imkânlarının sunulduğu hususlarına yer verilmektedir [Akorda.kz, 2021].

Kısaca özetlenen temel düzenlemelerde belirlenen politikaların, büyük oranda uygulamaya geçirildiğini söyleyebiliriz. Bunlara ek olarak, 2019 yılı "Gençlik Yılı" olarak ilan edilmiştir [Astanatimes.com, 2021]. Günümüze kadarki bu uygulamalara bakıldığında eğitim, istihdam, girişimcilik, siyasal katılım ve temsil, yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve milli ve manevi değerlerin korunması ve geliştirilmesine yönelik çok sayıda projenin başlatıldığını ve devam ettirildiğini söyleyebiliriz. Bu başlıklardan eğitim alanı oldukça dikkat çekmektedir. Zira hazırlanan 5'er yıllık kalkınma programları kapsamında okul öncesinden yükseköğretime uzanan alanda eğitim kurumları hem altyapı hem de eğitim kalitesi açısından oldukça ileri bir düzeye çekilmiştir. Örnek bir proje olarak başlatılan Nazarbayev Entelektüel Okulları'nın (NIS) ülke sathına yayılmasıyla Kazakistan ortaöğretimi, OECD standartlarına yaklaşmıştır [Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, 2016]. Benzer bir reform sürecinin de yükseköğretimde deneyimlendiği görülebilir. 2021 yılı itibarıyla 129 yükseköğretim kurumunda [Sputnik, 2021] 500 binden fazla öğrenci çeşitli düzeylerde eğitim

the other hand, within the framework of the "Bolashak Scholarship Program" initiated in 1993, 13.976 young people were awarded by scholarships to study at the world's leading universities, and 7.846 of them completed their education and started working in various institutions [Bolashak International Scholarships, 2021].

The "2020 Employment Roadmap" program was accepted within the scope of priorities such as providing quality education, encouraging entrepreneurship and ensuring workforce mobility according to the founding President Nursultan Nazarbayev's statement "human resources are the foundation of modernization" [ILO, 2015]. In this framework, technical and vocational training were given to more than 20 thousand young people, approximately 1.500 people were provided with micro-credits to start their own businesses, and as a result, employment was created for more than 160 thousand young people [Akorda.kz, 2021]. Within the framework of this program, the youth unemployment rate, which was 5% in 2016, was reduced to 3.98% in 2021 according to official data [O'Neill, 2021].

Important steps have also been taken in terms of socialization of young people, political participation and representation. The most important of these is the Youth Council formed under the Parliament of the Republic of Kazakhstan (Senate) [Senate.parlam.kz, 2021]. Besides the Youth Council, which was established as an advisory board aiming to reflect the expectations of the youth effectively in the legislative process, committees and forums have been established to include young people in political and administrative mechanisms, as well as at the level of various ministries and local administrations, especially the Ministry of Information and Social Development. On the other hand, with the coordination and support of the Ministry of Information and Social Development, it is encouraged to increase the level of social and political participation of young people through non-gov-

görmektedir. Diğer taraftan 1993 yılında başlatılan "Bolaşak Burs Programı" kapsamında da 13.976 genç dünyanın önde gelen üniversitelerinde eğitim almak üzere burslandırılmış, bunlardan 7.846'sı ise eğitimlerini tamamlayarak çeşitli kurumlarda işe başlamıştır [Bolashak Uluslararası Bursları, 2021].

Kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in "insan kaynağı modernleşmenin temelidir" sözü doğrultusunda nitelikli eğitim verilmesi, girişimciliğin teşvik edilmesi ve işgücü hareketliliğinin sağlanması gibi öncelikler kapsamında "2020 İstihdam Yol Haritası" programı kabul edilmiştir [ILO, 2015]. Bu çerçevede 20 binden fazla gence teknik ve mesleki eğitim verilerek, yaklaşık 1.500 kişiye kendi işini kurmak üzere mikro kredi sağlanmış ve sonuç olarak 160 binden fazla genç için istihdam yaratılmıştır [Akorda.kz, 2021]. Söz konusu program kapsamında 2016'da %5 olan genç işsizlik oranı, 2021 yılında resmi kayıtlara göre %3,98'e indirilebilmiştir [O'Neill, 2021].

Gençlerin sosyalleşmesi, siyasal katılım ve temsil noktasında da önemli adımlar atıldığı görülebilir. Bunlardan en önemlisi Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu (Senato) altında oluşturulan Gençlik Konseyi'dir [Senate.parlam.kz, 2021]. Gençliğin beklentilerinin yasama sürecine etkin bir şekilde yansıtılmasını amaçlayan bir danışma ve istişare kurulu olarak tesis edilen Gençlik Konseyi'nin yanında Enformasyon ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı başta olmak üzere çeşitli bakanlıklar ve yerel idareler düzeyinde de siyasal ve idari mekanizmalarda da gençlerin sesine kula verilmesini sağlamak üzere komiteler ve forumlar oluşturulmuştur. Diğer taraftan yine Enformasyon ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı'nın koordinasyon ve destekleriyle gençlerin sivil toplum kuruluşları aracılığıyla sosyal ve siyasal katılım düzeyinin artırılması teşvik edilmektedir. Bütün bu politikalar neticesinde gençliğin, her geçen yıl siyaset ve bürokrasinin karar alma

ernmental organizations. As a result of all these policies, the visibility of youth in the decision-making processes and levels of politics and bureaucracy increases with each passing year.

Apart from these basic policies, various projects and programs have been implemented to raise the health, housing and living standards of the youth. For instance, the budgets allocated to health investments are increased, with government support, housing (over 40 thousand) for young people (young families) is being built, both for rent and for sale at affordable prices [Astantimes.com, 2019]. On the other hand, social opportunities are tried to be developed for young people to spend quality time by socializing.

In conclusion, within a short period of 30 years, the youth policies of Kazakhstan, especially in the field of education, had tangible results. However, some problems that need to be emphasized are still awaiting solutions. Among them, despite the officially stated youth unemployment rate of 3.98%, 42% of the youth have problems with job satisfaction and finding a qualified job [Alshanskaya, 2019], in addition, as a result of other socio-economic expectations, it is seen that 41% of Kazakhstani youth have a high expectation to live abroad permanently due to education or work [Kosnazarov, 2019]. It is vital for young Kazakhstan to take the necessary measures and the necessity of emphasizing this phenomenon, which can be defined as the loss of qualified human resources and brain drain. Another issue that should be mentioned is the development of policies that will eliminate the possible destructive consequences of globalization on the national and moral values of the youth. At this point, it is important to support national projects such as "spiritual resurrection" (Ruhani Zhangyru) with comparative scientific research on youth.

süreç ve kademelerinde görünürlüğünün arttığı görülebilir.

Sayılan bu temel politikalar dışında gençliğin sağlık, konut ve yaşam standartlarının yükseltilmesine yönelik çeşitli proje ve programların uygulandığını da belirtmek gerekir. Örnek vermek gerekirse sağlık yatırımlarına ayrılan bütçeler artırılmakta, devlet desteği ile gençler (genç ailelerin) için hem kiralık hem de uygun fiyatlarda satılık (40 binin üzerinde) konut inşa edilmektedir [Astantimes.com, 2019]. Diğer taraftan gençlerin sosyalleşerek kaliteli zaman geçirmesine yönelik sosyal imkânlar da geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Sonuç olarak, 30 yıllık kısa bir zaman zarfında Kazakistan devletinin gençlik politikalarının, özellikle de eğitim alanında hissedilir sonuçlarının olduğu söylenebilir. Bununla birlikte üzerinde önemle durulması gereken bazı sorunların da hala çözüm beklediğini belirtmek gerekir. Bunların başında, resmi olarak ifade edilen %3.98'lik genç işsizlik oranına rağmen gençlerin %42'sinin iş tatmini ve nitelikli iş bulma konusunda sorunlar yaşadığı [Alshanskaya, 2019], bunun yanı sıra diğer sosyo-ekonomik beklentilerin bir sonucu olarak Kazakistanlı gençlerin %41'inin eğitim ya da iş vesilesiyle sürekli olarak yurtdışında yaşama beklentisinin yüksek olduğu [Kosnazarov, 2019] görülmektedir. Nitelikli insan kaynağı kaybı ve beyin göçü olarak tanımlanabilecek bu olgunun üzerinde önemle durulması ve gerekli tedbirlerin alınması gerekliliği genç Kazakistan için hayati önemi haizdir. Belirlenmesi gereken diğer bir husus ise küreselleşmenin, gençliğin milli ve manevi değerlerine olan muhtemel yıkıcı sonuçlarını izale edecek politikalar geliştirilmesidir. Bu noktada, "manevi diriliş" (Ruhani Zhangyru) gibi milli projelerin, gençlik üzerine yapılacak karşılaştırmalı bilimsel araştırmalarla desteklenmesi önem arz etmektedir.

References

Adilet.zan.kz (2021). On state youth policy. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z1500000285>. Accessed on 14.06.2021.

Akorda.kz (2021). Meeting of the Presidential Council on youth policy chaired by the State Secretary of Kazakhstan. Retrieved from https://www.akorda.kz/en/secretary_of_state/secretary_of_state_news/meeting-of-the-presidential-council-on-youth-policy-chaired-by-the-state-secretary-of-kazakhstan. Accessed on 14.06.2021.

Alshanskaya, Anna (2019). Youth labor market in Kazakhstan: Who is in demand, and who is left on the sidelines? Retrieved from <https://cabar.asia/en/youth-labor-market-in-kazakhstan-who-is-in-demand-and-who-is-left-on-the-sidelines>. Accessed on 14.06.2021.

Astanatimes.com (2019). Kazakh national programme provides housing for 40,000 people. Retrieved from <https://astanatimes.com/2019/01/kazakh-national-programme-provides-housing-for-40000-people/>. Accessed on 16.06.2021.

Astanatimes.com (2019). Year of Youth harnesses one of Kazakhstan's most valuable assets. Retrieved from <https://astanatimes.com/2019/02/year-of-youth-harnesses-one-of-kazakhstan-s-most-valuable-assets/>. Accessed on 16.06.2021.

Bolashak.gov.kz (2021). Bolashak International Scholarships. Retrieved from <https://bolashak.gov.kz/ru>. Accessed on 15.06.2021.

International Labour Organization (2015). Action plan on youth employment presented in Astana. Retrieved from https://www.ilo.org/moscow/news/WCMS_381619/lang--en/index.htm. Accessed on 15.06.2021.

Kosnazarov, Daniyar (2019). #Hashtag activism: Youth, social media and politics in Kazakhstan. Retrieved from <https://www.centralasiaprogram.org/wp-content/uploads/2019/01/Kosnazarov-CAP-Paper-217-February-2019.pdf>. Accessed on 16.06.2021.

OECD (2016). Country note on transitions Kazakhstan. Retrieved from <https://www.oecd.org/countries/kazakhstan/SS5-country-background-report-kazakhstan.pdf>. Accessed on 15.06.2021.

O'Neill, Aaron (2021). Kazakhstan: Youth unemployment rate from 1999 to 2020. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/812129/youth-unemployment-rate-in-kazakhstan/>. Accessed on 15.06.2021.

Senate.parlam.kz (2021). Senate of the Parliament of the Republic of Kazakhstan, 2021, regulation on the Youth Council under the Senate of the Parliament of the Republic of Kazakhstan. Retrieved from <http://senate.parlam.kz/en-US/senate/sovetsmolodezhi/polojenie>. Accessed on 15.06.2021.

Sputnik.kz (2021). Kazakhstani universities - where to enter in 2021: passing scores, tuition fees. Retrieved from

Kaynaklar

Adilet.zan.kz (2021). Devlet gençlik politikası üzerine. Alınan yer: <https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z1500000285>. Erişim tarihi: 14.06.2021.

Akorda.kz (2021). Kazakistan Devlet Sekreteri başkanlığında gençlik politikası Cumhurbaşkanlığı konseyi toplantısı. Alınan yer: https://www.akorda.kz/en/secretary_of_state/secretary_of_state_news/meeting-of-the-presidential-council-on-youth-policy-chaired-by-the-state-secretary-of-kazakhstan. Erişim tarihi: 14.06.2021.

Alshanskaya, Anna (2019). Kazakistan'da gençlik işgücü piyasası: Kimler talep ediliyor ve kimler arada kalıyor? Alınan yer: <https://cabar.asia/en/youth-labor-market-in-kazakhstan-who-is-in-demand-and-who-is-left-on-the-sidelines>. Erişim tarihi: 14.06.2021.

Astanatimes.com (2019). Kazak ulusal programı 40.000 kişiye konut sağlıyor. Alınan yer: <https://astanatimes.com/2019/01/kazakh-national-programme-provides-housing-for-40000-people/>. Erişim tarihi: 16.06.2021.

Astanatimes.com (2019). Gençlik Yılı, Kazakistan'ın en değerli varlıklarından birini kullanıyor. Alınan yer: <https://astanatimes.com/2019/02/year-of-youth-harnesses-one-of-kazakhstan-s-most-valuable-assets/>. Erişim tarihi: 16.06.2021.

Bolashak.gov.kz (2021). Bolashak uluslararası bursları. Alınan yer: <https://bolashak.gov.kz/ru>. Erişim tarihi: 15.06.2021.

Uluslararası Çalışma Örgütü (2015). Astana'da genç istihdamı eylem planı sunuldu. Alınan yer: https://www.ilo.org/moscow/news/WCMS_381619/lang--en/index.htm. Erişim tarihi: 15.06.2021.

Kosnazarov, Daniyar (2019). #Hashtag Aktivizm: Kazakistan'da gençlik, sosyal medya ve politika. Alınan yer: <https://www.centralasiaprogram.org/wp-content/uploads/2019/01/Kosnazarov-CAP-Paper-217-February-2019.pdf>. Erişim tarihi: 16.06.2021.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (2016). Kazakistan ülke arka planı raporu. Alınan yer: <https://www.oecd.org/countries/kazakhstan/SS5-country-background-report-kazakhstan.pdf>. Erişim tarihi: 15.06.2021.

O'Neill, Aaron (2021). Kazakistan: 1999'dan 2020'ye kadar genç işsizlik oranı. Alınan yer: <https://www.statista.com/statistics/812129/youth-unemployment-rate-in-kazakhstan/>. Erişim tarihi: 15.06.2021.

Senate.parlam.kz (2021). Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Senatosu, 2021 Kazakistan Cumhuriyeti Parlamento Senatosu altında gençlik konseyi yönetmeliği. Alınan yer: <http://senate.parlam.kz/en-US/senate/sovetsmolodezhi/polojenie>. Erişim tarihi: 15.06.2021.

CHAPTER 4. SOCIO-CULTURAL DIMENSIONS OF THE EURASIAN COUNTRIES

BÖLÜM 4. AVRASYA ÜLKELERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

<https://ru.sputnik.kz/education/20210515/17061980/kazakhstanskies-vuzy-stoimost.html>. Accessed on 16.06.2021.

Strategy 2050 (2021). Kazakhstan 2050 Strategy. Retrieved from <https://strategy2050.kz/multilanguage/>. Accessed on 16.06.2021.

Worldometers.info (2021). Kazakhstan Population. Retrieved from <https://www.worldometers.info/world-population/kazakhstan-population/#:~:text=The%20median%20age%20in%20Kazakhstan%20is%2030.7%20years>. Accessed on 16.06.2021.

Sputnik.kz (2021). Kazakistan üniversiteleri - 2021'de nereye girilir: Geçme puanları, öğrenim ücretleri. Alınan yer: <https://ru.sputnik.kz/education/20210515/17061980/kazakhstanskies-vuzy-stoimost.html>. Erişim tarihi: 16.06.2021.

Strategy 2050 (2021). Kazakistan 2050 Stratejisi. Alınan yer: <https://strategy2050.kz/multilanguage/>. Erişim tarihi: 16.06.2021.

Worldometers.info (2021). Kazakistan Nüfusu. Alınan yer: <https://www.worldometers.info/world-population/kazakhstan-population/#:~:text=The%20median%20age%20in%20Kazakhstan%20is%2030.7%20years>. Erişim tarihi: 16.06.2021.

CREATION OF THE CENTRAL ASIAN HIGHER EDUCATIONAL AREA: PROSPECTS FOR REGIONAL INTERNATIONALIZATION ORTA ASYA YÜKSEKÖĞRETİM ALANININ OLUŞTURULMASI: BÖLGESEL ULUSLARARASI İLAŞMA İÇİN BEKLENTİLER

*Albina Muratbekova **

On June 18, 2021, an agreement to create a unified higher education area in the Central Asian region – the Turkistan Declaration was signed by the ministers of education of Kazakhstan, Kyrgyzstan, Turkmenistan, and Uzbekistan. By establishing the Central Asian Higher Educational Area (CAHEA), Central Asian representatives aspire to enhance cooperation in the field of higher education through developing joint educational programs and joint research projects, supporting regional mobility of students, and academic staff, ensuring the recognition of educational documents and procedures, as well as providing specific grants for enrollees from the region. The Declaration is based on the principles of the Bologna Process, and has four major areas of cooperation, including the creation of the Alliance of Central Asian Universities; Association of Qualifications Recognition Organizations; Central Asian Education Quality Assurance Network; and Student's Alliance [Turkistan Declaration, 2021].

Against the backdrop of the resurgence of regional integration in the field of higher education, further, we discuss the existing framework of cooperation and its prospects. The post-Soviet common structural legacy, similar socio-cultural and educational background, alongside with Russian as a second language that majority has a good command and potentials enabling the expansion of intra-regional educational integration processes.

18 Haziran 2021 tarihinde Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın eğitim bakanları tarafından Orta Asya bölgesinde birleşik bir yükseköğretim alanı - Türkistan Deklarasyonu oluşturulmasına yönelik bir anlaşma imzalandı. Orta Asya temsilcileri Orta Asya Yükseköğretim Alanı'nı (OAYÖA) kurarak, ortak eğitim programları ve ortak araştırma projeleri geliştirerek, öğrencilerin ve akademik personelin bölgesel hareketliliğini destekleyerek, eğitim belge ve prosedürlerinin tanınmasını temin ederek ve ayrıca bölgeden alan programlarına katılanlara özel hibeler sağlayarak yükseköğretim alanında iş birliğini geliştirmeyi hedeflemektedir. Bildirge, Bologna Süreci ilkelerine dayanmakta olup, Orta Asya Üniversiteleri İttifakı'nın oluşturulması da dâhil olmak üzere dört ana iş birliği alanına sahip bulunmaktadır; Yeterlilik Tanıma Kuruluşları Derneği; Orta Asya Eğitim Kalite Güvence Ağı ve Öğrenci İttifakı [Türkistan Deklarasyonu, 2021].

Bu çalışmada yükseköğretim alanında bölgesel entegrasyonun yeniden canlandırılmasının arka planı, ayrıca mevcut iş birliği çerçevesi ve beklentiler ele alınacaktır. Çalışmada ayrıca Sovyet sonrası ortak yapısal miras, benzer sosyo-kültürel ve eğitimsel geçmiş, ikinci bir dil olarak Rusça'nın bölgede yaygın kullanımı, bölge içi eğitim entegrasyon süreçlerinin genişlemesini sağlayan potansiyeller olarak bahsedilecektir.

Orta Asya yüksek öğretim sistemi, eğitim süreçlerini Avrupa çerçevesine göre

* PhD, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, albina.muratbek@gmail.com

The Central Asian higher education system endeavors to harmonize education processes in accordance with the European framework. All Central Asian states at a different extent are integrated with the Bologna Process. Kazakhstan pioneered adopting the Bologna Declaration in 2010 and became a full member of the European Higher Education Area. Kyrgyzstan, Tajikistan, and Uzbekistan are reforming their education systems to correspond with Bologna principles, while Turkmenistan cooperates in mobility programs. All but Turkmenistan transferred to the three-cycle Bachelor's-Master's-PhD degree system within the Bologna Process. Besides the common degree system, Bologna Process implies a common grading system - ECTS credit points (European Credit Transfer and Accumulation System) that allows the transfer of students and provision of exchange programs. In order to participate in the EU-supported mobility programs, Central Asian universities synchronized their grading system with the ECTS credit points. The Bologna Process also involves compliance with the European standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area (ESG), which establishes common standards and guidelines for internal and external quality assurance in higher education [ENQA, 2015]. Central Asian higher education institutions (HEIs) are working on the implementation of European quality assurance and to various degrees accredited their programs by European accreditation agencies. Institutional and program accreditations enable recognition by European universities, along with expanding mobility opportunities. Overall, fulfillment with Bologna principles is an essential mechanism in the internationalization of education, whilst at the regional level, it allows to realize intra-regional internationalization similar to European procedures.

Central Asian HEIs are moving towards international recognition and activating their participation in the international uni-

veyimli hale getirmeye çalışmaktadır. Tüm Orta Asya devletleri farklı ölçüde Bologna Süreci'ne entegre olmuş durumdadır. Kazakistan'ın, 2010 yılında Bologna Deklarasyonu'nu kabul etmesiyle bu alanda öncü bir pozisyonda bulunmakta olup, ayrıca Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın tam üyesi olmuştur. Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan, eğitim sistemlerini Bologna ilkelerine uygun olacak şekilde reforme ederken, Türkmenistan hareketlilik programları çerçevesinde iş birliği yapmaktadır. Türkmenistan hariç bölgedeki tüm ülkeler, Bologna Süreci kapsamında üç aşamalı lisans-yüksek lisans-doktora derece sistemine geçmiştir. Ortak derece sisteminin yanı sıra, Bologna Süreci, öğrencilerin transferine ve değişim programlarının sağlanmasına izin veren ortak bir derecelendirme sistemi - AKTS kredi puanlarını (Avrupa Kredi Transfer ve Biriktirme Sistemi) uygulamaktadır. Avrupa Birliği (AB) destekli hareketlilik programlarına katılabilmek için Orta Asya üniversiteleri, not sistemlerini AKTS kredi puanları ile senkronize etmiştir. Bologna Süreci ayrıca, yükseköğretimde iç ve dış kalite güvencesi için ortak standartlar ve kılavuzlar oluşturan Avrupa Yükseköğretim Alanı'nda (ESG) kalite güvencesi için Avrupa standartları ve yönergelerine uyumu da içermektedir [ENQA, 2015]. Orta Asya Yükseköğretim Kurumları (YK), Avrupa kalite güvencesinin uygulanması üzerinde çalışmakta ve programlarını Avrupa akreditasyon kurumları tarafından çeşitli derecelerde akredite etmektedir. Kurumsal ve program akreditasyonları, hareketlilik fırsatlarını genişletmenin yanı sıra Avrupa üniversiteleri tarafından tanınmayı sağlamaktadır. Genel olarak, Bologna ilkelerinin yerine getirilmesi, eğitimin uluslararasılaştırılmasında temel bir mekanizma iken, bölgesel düzeyde, Avrupa prosedürlerine benzer şekilde bölge içi uluslararasılaşmanın gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır.

Orta Asya YK'leri, uluslararası tanınmaya ve uluslararası üniversite sıralamasına

versity rankings. Among the most popular is the QS EECA University Ranking, where the top universities of Emerging Europe & Central Asia region are ranked. Kazakhstan in the 2021 ranking represented by overall 27 universities, thus demonstrating successful internationalization results, whilst Al Farabi Kazakh National University achieved the highest 19th position in the ranking. Uzbekistan is represented by four universities, Kyrgyzstan has two universities in the ranking and Tajikistan one [QS, 2021]. In the QS World University Rankings 2022, Kazakhstan has fourteen universities in the world's top universities [QS, 2022]. Similarly, in the Times Higher Education World University Rankings 2021, Kazakhstan has three universities [THE, 2021]. The active participation of Central Asian universities in the international rankings far better than a decade ago also demonstrates aspirations to be integrated into the world education community and great intention for the internationalization of education processes. For regional internationalization processes, rankings are also a good stimulus for learning from regional counterparts on how to obtain international recognition, as well as raise awareness of the region.

Interest in studying in the near neighborhood is also substantial among students within the Central Asian region. Existing exchange programs that allow studying several semesters in the partner university from the region are also popular. For instance, in Kazakhstan universities, there are lots of cases when exchange students come for one semester and then reapply several times because they prefer to obtain education in a receiving institution than in their home institution. However, in order to fully realize intra-regional exchange opportunities, authorities need to encourage mobility mechanisms, because despite that all five are participating in the European Erasmus+ mobility programs, not all countries recognize the mobility mechanisms of regional partners. In this regard, simplification of recognition procedures, including

katılımını aktif hale getirmektedir. En popüler olan sıralamalar arasında, gelişmekte olan Avrupa ve Orta Asya Bölgesi'nin en iyi üniversitelerinin sıralandığı QS EECA Üniversite sıralaması yer almaktadır. Kazakistan, toplam 27 üniversite tarafından temsil edilen 2021 sıralamasında, başarılı uluslararasılaşma sonuçları ortaya koyarak, Al Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi 19. sırada yer alarak en iyi dereceyi elde etmiştir. Özbekistan sıralamada dört üniversite tarafından temsil edilirken, Kırgızistan, sıralamada iki üniversiteye ve Tacikistan bir üniversiteye sahiptir [QS, 2021]. 2022 QS World University Sıralaması'nda Kazakistan, dünyadaki en iyi üniversiteler içinde on dört üniversiteye sahiptir [QS, 2022]. Benzer şekilde, 2021 Times Yükseköğretim Dünya Üniversite Sıralaması'nda, Kazakistan'ın üç üniversitesi bulunmaktadır [THE, 2021]. Orta Asya üniversitelerinin uluslararası sıralamalara, on yıldan daha fazla süre katıldığı dikkate alındığında, dünya eğitim topluluğuna entegre olma isteklerinin ve eğitim süreçlerinin uluslararasılaşması için önemli derecede istekli oldukları görülmektedir. Bölgesel uluslararasılaşma süreçleri için, sıralamalar aynı zamanda bölgesel muadillerinden uluslararası tanınırlığın nasıl elde edileceğini öğrenmek ve bölge hakkında farkındalığı artırmak için iyi bir teşviktir.

Yakın coğrafyada eğitime olan ilgi, Orta Asya bölgesindeki öğrenciler arasında da oldukça fazladır. Halihazırda bölgede ortaklıkları bulunan üniversiteler arasında birkaç sömestr öğrenci değişimi uygulamaları da popüler seçenekler arasında yer almaktadır. Örneğin, Kazakistan'daki üniversitelerde, değişim öğrencilerinin bir sömestr için geldikleri üniversitelere sonrasında birkaç kez tekrar başvuru yaptığı pek çok örnek bulunmaktadır. Bunun ana nedenleri arasında öğrencilerin eğitimlerine kendi üniversiteleri yerine konuk oldukları üniversitede devam etme isteği gösterilebilir. Bununla birlikte, bölge içi değişim fırsatlarını tam

the recognition of obtained credits and diplomas between regional partners is critical.

Besides, Central Asian universities share a common history which includes the Soviet educational and scientific heritage. It would be useful to revive the research potential of regional partners where during the mid-1970s, Kazakhstan and Uzbekistan were among the five Soviet republics with the highest proportion of researchers in relation to the population [Laumulin, 2021]. Institutions under the former Academy of Sciences, which still continues to use Soviet structural and methodological basis, have a great potential to animate their fundamental research heritage. It is important to deepen the scientific integration of such research institutes, especially in fundamental sciences that have been largely neglected in recent decades in the pursuit of quantitative research indicators and international recognition.

Existing regional partnership networks and similar development trajectories allow the Central Asian academic community to join forces within the newly established CAHEA platform. Central Asian HEIs have immense opportunities for broadening their regional educational integration. However, for comprehensive research interaction, collaborative research projects with decent financial support encouraging human capital, advanced research infrastructure, and broad mobility opportunities are needed. It is essential to create a joint research program, like the Marie Skłodowska-Curie Actions for instance, that allows to foster research cooperation between regional partners and learn new knowledge from that.

References

European Association for Quality Assurance in Higher Education (2015). Standards and guidelines for quality assurance in the European higher education area (ESG). Retrieved from https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf. Accessed on 15.07.2021.

Laumulin, Chokan (2021). Soviet science: Industry and global development, Viewpoint No. 122. pp. 8-10.

anlamıyla kullanılabilmesi için yetkililerin hareketlilik mekanizmalarını teşvik etmesi gerekmektedir. Çünkü beş ülkenin de Avrupa Erasmus+ hareketlilik programlarına katılmasına rağmen, hepsi bölgesel ortaklarının hareketlilik mekanizmalarını tanımamaktadır. Bu bağlamda, bölgesel ortaklar arasında alınan ders kredilerinin ve diplomaların tanınması da dahil olmak üzere tanıma prosedürlerinin basitleştirilmesi kritik öneme sahiptir.

Ayrıca Orta Asya üniversiteleri, Sovyet eğitim ve bilim mirasını içeren ortak bir tarihi paylaşmaktadır. 1970'lerin ortalarında Kazakistan ve Özbekistan'ın nüfusa göre en yüksek araştırmacı oranına sahip beş Sovyet cumhuriyeti arasında yer aldığı bölgesel ortakların araştırma potansiyelini canlandırmak faydalı olacaktır [Laumulin, 2021]. Halen Sovyet yapısal ve metodolojik temelini kullanmaya devam eden Bilimler Akademisi'ne bağlı kurumlar, temel araştırma miraslarını canlandırmak için büyük bir potansiyele sahiptir. Bu tür araştırma enstitülerinin, özellikle son yıllarda nicel araştırma göstergeleri ve uluslararası tanınırlık arayışında büyük ölçüde ihmal edilen temel bilimlerdeki bilimsel entegrasyonu derinleştirilmesi önemli konulardan birisidir.

Mevcut bölgesel ortaklık ağları ve benzer gelişim yörüngeleri, Orta Asya akademik topluluğunun yeni kurulan OAYÖA platformunda güçlerini birleştirmesine olanak tanımaktadır. Orta Asya YK'leri, bölgesel eğitim entegrasyonlarını genişletmek için muazzam fırsatlara sahiptir. Bununla birlikte, kapsamlı araştırma etkileşimi için, insan sermayesini, gelişmiş araştırma altyapısını ve geniş hareketlilik fırsatlarını teşvik eden yeterli finansal desteğe sahip ortak araştırma projelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin, Marie Skłodowska-Curie gibi, bölgesel ortaklar arasında araştırma iş birliğini geliştirmeye ve bundan yeni bilgiler elde etmeyi sağlayan ortak bir araştırma programı oluşturulması oldukça önemlidir.

QS (2021). The top universities in Emerging Europe & Central Asia with the QS EECA university rankings 2021. Retrieved from <https://www.topuniversities.com/university-rankings/eeca-rankings/2021>. Accessed on 15.07.2021.

QS (2022). Discover the world's top universities. Explore the QS world university rankings 2022. Retrieved from <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2022>. Accessed on 15.07.2021.

THE (2021). World university rankings 2021. Retrieved from https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2021/world-ranking#!/page/0/length/25/locations/KZ/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats. Accessed on 15.07.2021.

Turkistan Declaration (2021). Declaration on the creation of the Central Asian higher educational area. Retrieved from <https://rm.coe.int/turkestan-declaration/1680a2eac7>. Accessed on 15.07.2021.

Kaynaklar

Avrupa Yükseköğretimde Kalite Güvencesi Derneği (2015). Avrupa yüksek öğrenim alanında (ESG) kalite güvencesi standartları ve yönergeleri. Alınan yer: https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf. Erişim tarihi: 15.07.2021.

Laumulin, Chokan (2021). Sovyet Bilimi: Sanayi ve küresel kalkınma, Viewpoint, 122. ss. 8-10.

QS (2021). QS EECA üniversite sıralaması 2021 ile gelişmekte olan Avrupa ve Orta Asya'daki en iyi üniversiteler. Alınan yer: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/eeca-rankings/2021>. Erişim tarihi: 15.07.2021.

QS (2022). Dünyanın en iyi üniversitelerini keşfedin. QS dünya üniversite sıralaması 2022'yi keşfedin. Alınan yer: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2022>. Erişim tarihi: 15.07.2021.

THE (2021). Dünya üniversite sıralaması 2021. Alınan yer: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2021/world-ranking#!/page/0/length/25/locations/KZ/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats. Erişim tarihi: 15.07.2021.

Türkistan Deklarasyonu (2021). Orta Asya yüksek öğrenim alanının oluşturulmasına ilişkin deklarasyon. Alınan yer: <https://rm.coe.int/turkestan-declaration/1680a2eac7>. Erişim tarihi: 15.07.2021.

LESSONS FROM THE WORLD UNIVERSITY RANKINGS: THE CHINESE EXPERIENCE DÜNYA ÜNİVERSİTE SIRALAMALARINDAN ALINACAK DERSLER: ÇİN TECRÜBESİ

*Gulnar Nadirova **

Autumn is the time for summing up the results in many areas of activity and drawing up annual international rankings as the most important tool for assessment and orientation. The World University Rankings 2022, which has already become traditional, gives an idea of the status of the best educational institutions in the world according to the Times Higher Education (THE) journal. This year, it includes 1.662 universities from 99 countries. Another 452 universities have "reporter" status, which means they provided data but did not meet the selection criteria for the ranking [THE digital, 2021]. The composition of the top 10 remained almost unchanged, these are the expected two British pillars of higher education - Oxford (1st position) and Cambridge (6th position) and eight American universities - California Institute of Technology, Harvard University, Stanford University, Massachusetts Institute of Technology, Princeton University, University of California at Berkeley, Yale University, and University of Chicago [THE, 2021].

While there were no surprises in the top 10, there were noticeable changes in the top 20 due to the breakthrough into this group of two Chinese universities at once - Peking University and Tsinghua University, which shared 16th place. Moreover, China is also among the five most represented countries in the top 200 with its 10 universities, above it only the United States, the United Kingdom, Germany, and Australia. Many experts wonder if China will enter the top ten universities in the world with such a pace of development next year. This success is not least due to research conducted by Chinese

Sonbahar, birçok faaliyet alanındaki sonuçları özetlemenin ve değerlendirme ile yönlendirme açısından en önemli araç olarak yıllık uluslararası sıralamaları hazırlama zamanı olarak görülebilir. Artık geleneksel hale gelen World University Rankings 2022, Times Higher Education (THE) dergisine göre dünyanın en iyi eğitim kurumlarının durumu hakkında bilgi vermektedir. Bu yılın listesi 99 ülkeden 1.662 üniversiteyi içermektedir. 452 üniversite daha "rapor veren" statüsünde, yani veri sağladığı halde sıralama için gerekli kriterleri karşılamadıkları anlamına gelmektedir [THE Dijital, 2021]. Listenin ilk 10 sırası neredeyse değişmeden kalarak, bunları iki İngiliz yükseköğretim kurumu - Oxford (1. sıra) ve Cambridge (6. sıra) ve sekiz Amerikan üniversitesi - California Teknoloji Enstitüsü, Harvard Üniversitesi, Stanford Üniversitesi, Massachusetts Enstitüsü Teknoloji Bölümü, Princeton Üniversitesi, Berkeley'deki California Üniversitesi, Yale Üniversitesi ve Chicago Üniversitesi oluşturmuştur [THE, 2021].

İlk 10'da sürpriz olmasa da, ilk 20'de iki Çin üniversitesi olan Pekin Üniversitesi ve Tsinghua Üniversitesi'nin aynı anda 16. sırayı paylaşarak bu gruba dâhil olması dikkat çekmektedir. Ayrıca Çin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Birleşik Krallık, Almanya ve Avustralya'dan sonra 10 üniversitesi ile ilk 200'de en çok temsil edilen beş ülke arasında yer almaktadır. Pek çok uzman, Çin üniversitelerinin gelecek yıl böyle bir gelişme hızıyla dünyanın en iyi 10 üniversitesi arasına girip giremeyeceğini merak etmektedir. Bu başarı sadece

* Prof, Eurasian Research Institute, Kazakhstan, gulnad@mail.ru

universities on the virus, universities that have published medical research studies related to COVID-19 have significantly increased their citations this year. David Watkins, head of data science at THE, said some articles attracted over 20.000 links within a year of publication [Bothwell, 2021].

Apart from this, other factors also contribute to the rise of Chinese universities. The government spends more than \$650 billion a year on education [Khan and Pant, 2020]. It should be recalled that the education system, which suffered greatly during the so-called Chinese Cultural Revolution, has undergone major changes due to the free-market reforms under Deng Xiaoping. Education was seen as a way to further spread the party's ideology and values, as well as to achieve the country's progress.

China is currently taking a dual approach: focusing on increasing the number of institutions and regulating and improving their quality. As a result, Chinese universities regularly rank in the top echelons of world rankings. Unlike other countries, for example, India, where global rankings are not given any importance, China perceived them as the most important benchmark for the development of the education system and began to work diligently to eliminate its fundamental shortcomings and managed to effectively penetrate the global rankings.

At the same time, the state has chosen a certain hierarchical financing scheme. To create several first-class universities of the international level, most of the resources are poured into large multidisciplinary research universities at the expense of all other educational institutions in the country, the total number of which is close to three thousand. Project 211, which supported 99 universities valued at the US \$2.2 billion between 1996 and 2000, Project 985, which created the Chinese equivalent of the Ivy League from 9 universities, and President Xi Jinping's recent World Class 2.0 initiative - an attempt to bring 42 universities to world-class level - led to preferential funding for a group of

Çin üniversitelerinin virüsle ilgili yaptığı araştırmalardan kaynaklanmamış olup, COVID-19 ile ilgili tıbbi araştırma çalışmaları yayınlayan üniversitelerin bu yıl atıflarını önemli ölçüde artırmasına da bağlıdır. THE veri bilimi başkanı David Watkins, bazı makalelerin yayınlandığı bir yıl içinde 20.000'den fazla atıf aldığıını bildirmiştir [Bothwell, 2021].

Bunun dışında diğer faktörler de Çin üniversitelerinin yükselişine katkıda bulunmaktadır. Çin hükümetinin eğitime yılda 650 milyar dolardan fazla harcamada bulunması ülke genelinde veya en azından ülkenin belli bir bölümünde eğitimin kalitesinin önemli ölçüde geliştirilmesine yardımcı olmuştur [Khan ve Pant, 2020]. Çin Kültür Devrimi sırasında büyük zarar gören eğitim sisteminin, Deng Xiaoping dönemindeki serbest piyasa reformları nedeniyle büyük değişikliklere uğradığını hatırlamakta fayda vardır. Eğitim, partinin ideolojisini ve değerlerini daha fazla yaymanın yanı sıra, ülkenin ilerlemesini sağlamanın bir aracı olarak da görülmüştür.

Çin şu anda kurumların sayısını artırmaya ve bunların kalitesini düzenlemeye ve iyileştirmeye odaklanmak üzere ikili bir yaklaşım benimsemektedir. Sonuç olarak, Çin üniversiteleri düzenli olarak dünya sıralamasının en üst kademelerinde yer almaktadır. Küresel sıralamalara önem verilmeyen Hindistan gibi diğer ülkelerden farklı olarak Çin, bu tür listelemeleri eğitim sisteminin gelişimi için en önemli ölçüt olarak algılamış, temel eksikliklerini gidermek için titizlikle çalışmaya başlamış ve küresel sıralamaya etkin bir şekilde girmeyi başarmıştır.

Aynı zamanda, devlet belirli bir hiyerarşik finansman planı seçmiştir. Uluslararası düzeyde birkaç birinci sınıf üniversite yaratmak için, kaynakların çoğu, ülkedeki toplam sayısı üç bine yakın olan diğer tüm eğitim kurumlarının pahasına büyük çok disiplinli araştırma üniversitelerine aktarılmaktadır. Proje 211 kapsamında 1996 ve 2000 yılları arasında tutarı 2.2 milyar

about 10% of the country's elite universities, which are at the top of the pyramid. About 40% of local public higher education institutions and four-year private independent education institutions are at the middle level of the system. Below are the remaining higher vocational colleges and private universities. Universities of the middle and lower level are not focused on scientific research Education in China [Gu et al., 2019].

From the standpoint of the student body, the financial strengthening of domestic universities has led to the partial abandonment of the extremely expensive international education, which is still considered prestigious. Currently, China's higher education institutions graduate 8 million students annually. This is more than the number of graduates from India and the United States combined. This number is expected to triple in the coming years [Khan and Pant, 2020].

Significant investment in higher education and research and development capabilities has to some extent stimulated the return of those people who left the country as a result of the brain drain to continue their academic research and its applications in China. On the other hand, leading universities spend significant funds on recruiting foreign scientists, often ignoring Chinese researchers and academics. This policy, aimed at increasing the recognition and ranking of these universities, is often criticized by the academic community.

To increase research outcomes, Chinese scientists are encouraged with monetary rewards for publications in scientific journals - a system that is not unique to China but has been taken to the extreme by Chinese universities. The average monetary remuneration for natural science articles published in Western journals in 2016 was \$43.783, but in some cases, the remuneration reaches \$165.000 for publications in prestigious journals such as Nature or Science. In addition, publications in academic journals are often required for hiring, promotion, research grants, and doctoral degrees [Quan et al.,

dolar değerinde 99 üniversiteye destek verilmiştir. Proje 985 kapsamında ise 9 üniversiteden Ivy League'in Çin eşdeğeri yaratılması ve Başkan Xi Jinping'in 42 üniversiteyi dünya çapında birinci sınıf seviyeye getirme Dünya Seviyesi 2.0 girişimi, piramidin tepesinde yer alan ülkenin seçkin üniversitelerinin yaklaşık %10'undan oluşan bir grup için tercihli finansmana vesile olmuştur. Yerel kamu yükseköğretim kurumlarının ve dört yıllık özel bağımsız eğitim kurumlarının yaklaşık %40'ı sistemin orta seviyesindedir. Daha düşük seviyede ise yüksek meslek yüksekokulları ve özel üniversiteler bulunmaktadır. Çin'in bilimsel araştırma eğitimi orta ve alt düzey üniversitelere fazla odaklanılmamıştır [Gu v.d., 2019].

Öğrenci topluluğu açısından, yerli üniversitelerin finansal olarak güçlendirilmesi, belirli ölçüde hala prestijli olarak kabul edilen, aşırı pahalı uluslararası eğitimin tercih edilmemesine vesile olmuştur. Şu anda, Çin'in yükseköğretim kurumları yılda 8 milyon öğrenci mezun etmektedir. Bu sayı Hindistan ve ABD'den mezun olanların sayısından daha fazladır. Bu sayının önümüzdeki yıllarda üç katına çıkması beklenmektedir [Khan ve Pant, 2020].

Yükseköğretime yapılan önemli yatırımlar ile araştırma ve geliştirme fırsatları, beyin göçü nedeniyle ülkeyi terk eden kişilerin Çin'deki akademik araştırma ve uygulamalarına devam etmelerini bir dereceye kadar teşvik etmiştir. Öte yandan, önde gelen üniversiteler, çoğu zaman Çinli araştırmacıları ve akademisyenleri göz ardı ederek, yabancı bilim insanlarını işe almak için önemli fonlar harcamaktadır. Üniversitelerin tanınırlığını ve sıralamasını artırmayı hedefleyen bu politika, akademik çevreler tarafından sıklıkla eleştirilmektedir.

Araştırma sonuçlarını artırmak için Çinli bilim insanları, bilimsel dergilerdeki yayınlar için parasal ödüllerle teşvik edilmektedir ki, bu Çin'e özgü olmayan ancak

2017]. More than 900.000 research papers were published in China between 2016 and 2018. This figure puts it at the top of the list for natural science publications, surpassing the United States, which managed to produce about 600.000 articles in the same period. Institutions with the largest growth in citation rates from 2016 to 2021 are the Metropolitan Medical University, Wenzhou Medical University, and Wuhan University, which are located in mainland China. Thus, China has become a world leader in scientific publishing [Bothwell, 2021].

The final effect of the COVID-19 pandemic goes far beyond the medical field alone, it has become a dominant social problem on a global scale, including for education and science. While the whole world is confronting the virus, we are simultaneously seeing a sharp decline in social interaction and cooperation in many areas and, as a result, a decrease in the productivity and efficiency of these areas. Nevertheless, experts are confident that the demand for higher education will undoubtedly continue and even grow since the general development trend has become a gradual advance towards the global knowledge economy.

In particular, in response to the crisis, the Chinese Ministry of Education adopted new rules on government scholarships for foreign students to study in China and published Opinions on Accelerating and Expanding Education Opportunities in a New Era. The ministry declares China's firm commitment to further open education to the outside world, including the mobility of knowledge and people across national borders at various levels in all directions [Yang, 2020]. China was one of the first to make such an official statement of its attitude towards global participation in higher education in the post-COVID-19 era. In terms of future developments that have a lot to do with higher education in China, it is clear that blended learning models will become more prevalent, and online education in China will gain momentum.

bir o kadar da Çin üniversiteleri tarafından aşırıya kaçan bir sistemdir. Batı dergilerinde 2016 yılında yayınlanan doğa bilimlere makaleleri için ortalama parasal ücret 43.783 dolar iken, Nature veya Science gibi prestijli dergilerdeki yayınlar için ücret 165.000 dolara çıkmaktadır. Ek olarak, akademik dergilerde yayınlar genellikle işe alma, terfi, araştırma hibeleri ve doktora dereceleri için gereklidir [Quan v.d., 2017]. 2016 ve 2018 yılları arasında Çin'de 900.000'den fazla araştırma makalesi yayımlanmıştır. Bu rakam, aynı dönemde yaklaşık 600.000 makale üretmeyi başaran ABD'yi geçerek, onu doğa bilimleri yayınları listesinin en üstüne çıkarmaktadır. 2016'dan 2021'e kadar atıf oranlarında en büyük artışa sahip kurumlar, Çin ana karasında bulunan Metropolitan Tıp Üniversitesi, Wenzhou Tıp Üniversitesi ve Wuhan Üniversitesi'dir. Böylece Çin, bilimsel yayıncılıkta dünya lideri olmuştur [Bothwell, 2021].

COVID-19 salgınının nihai etkisi tek başına tıp alanının çok ötesine geçerek, eğitim ve bilim de dâhil olmak üzere küresel ölçekte baskın bir sosyal sorun haline gelmiştir. Tüm dünya virüsle karşı karşıya kalırken, birçok alanda sosyal etkileşim ve iş birliğinde keskin bir düşüş ve bunun sonucunda bu alanların üretkenliğinde ve verimliliğinde de azalma görmekteyiz. Bununla birlikte, uzmanlar, genel gelişme eğilimi küresel bilgi ekonomisine doğru kademeli bir ilerleme haline geldiğinden, yükseköğretim talebinin şüphesiz devam edeceğinden ve hatta artacağından emindir.

Özellikle, krize yanıt olarak, Çin Eğitim Bakanlığı, yabancı öğrencilerin Çin'de eğitim görmeleri için devlet burslarına ilişkin yeni kuralları belirleyip, "Yeni Bir Çağda Eğitim Fırsatlarını Hızlandırma ve Genişletme Üzerine Görüşler" adlı bir görüş yazısı yayımlamıştır. Bakanlık, Çin'in bilginin ve insanların ulusal sınırların ötesinde her yöne çeşitli düzeylerde hareketliliği de dâhil olmak üzere eğitimi dış dünyaya daha

Returning to the results of the World University Rankings 2022, it should be mentioned that Kazakhstan entered it with its three universities, although they are all located in the 1.201+ group, these are Al-Farabi Kazakh National University, L. N. Gumilyov Eurasian National University, and Satbayev University. As for other Central Asian states, the ranking includes the Institute of Telecommunications and Informatics of Turkmenistan and ten universities of Uzbekistan, but all of them are reporters. If we take the rapid advancement of Chinese universities as an example, then for significant growth in the criteria of domestic universities, the key condition is funding, which is equally necessary for teaching, research, knowledge transfer, and internationalization, those key areas that are considered by the world academic community as the most important areas of activity and the demand for universities.

References

Bothwell, Ellie (2021). World University Rankings 2022: Can China make the top 10? Retrieved from <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/world-university-rankings-2022-can-china-make-top-10>. Accessed on 20.09.2021.

Mini, Gu, Rachel, Michael, Claire, Zheng, and Stefan, Trines (2019). Education in China. Retrieved from <https://wenr.wes.org/2019/12/EDUCATION-IN-CHINA-3>. Accessed on 01.10.2021.

Khan, Pantjibran and Pant, Harsh (2020). China's higher education renaissance. Retrieved from <https://www.orfonline.org/expert-speak/chinas-higher-education-renaissance-74728/>. Accessed on 02.10.2021.

THE (2021). World university rankings 2022. Retrieved from https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2022/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats. Accessed on 20.09.2021.

THE digital (2021). World university rankings 2022 digital edition. Retrieved from <https://www.timeshighereducation.com/digital-editions/world-university-rankings-2022-digital-edition>. Accessed on 20.09.2021.

Wei, Quan, Bikun, Chen and Fei, Shu (2017). Publish or impoverish: An investigation of the monetary reward system of science in China (1999-2016). Retrieved from <https://arxiv.org/pdf/1707.01162>. Accessed on 03.10.2021.

fazla açma konusundaki kararlılığını ilan etmektedir [Yang, 2020]. Çin, COVID-19 sonrası dönemde yükseköğretimin küresel katılıma yönelik tutumuna ilişkin bu seviyede resmi bir açıklama yapan ilk ülkelerden biridir. Çin'de yükseköğretimle yakından ilgisi olan gelecekteki gelişmelere bakıldığında, harmanlanmış öğrenme modellerinin daha yaygın hale geleceği ve Çin'de çevrimiçi eğitimin ivme kazana-acağı açıktır.

Dünya Üniversite Sıralaması 2022'nin sonuçlarına dönecek olursak, Kazakistan'ın Al-Farabi Kazak Milli Üniversitesi, L.N. Gumilyov adındaki Avrasya Ulusal Üniversitesi ve Satbayev Üniversitesi'nin 1201+ grubuna girdiğini belirtmekte fayda vardır. Diğer Orta Asya ülkelerine gelince, sıralamada Türkmenistan Telekomünikasyon ve Bilişim Enstitüsü ile Özbekistan'ın on üniversitesi "rapor veren" statüsü ile sıralamada yer almaktadır. Çin üniversitelerinin hızlı gelişimini örnek alırsak, yerli üniversitelerin kriterlerinde önemli bir büyüme için kilit koşulun finansman olduğu bir gerçektir. Söz konusu finansman dünya akademik camiası tarafından en önemli faaliyet alanları ve üniversitelere olan talep olarak kabul edilen eğitim, araştırma, bilgi transferi ve uluslararasılaşma alanları için eşit derecede gereklidir.

Kaynaklar

Bothwell, Ellie (2021). Dünya üniversite sıralaması 2022: Çin ilk 10'a girebilir mi? Alınan yer: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/world-university-rankings-2022-can-china-make-top-10>. Erişim tarihi: 20.09.2021.

Gu, Mini, Rachel, Michael, Claire, Zheng, ve Stefan, Trines (2019). Çin'de Eğitim. Alınan yer: <https://wenr.wes.org/2019/12/EDUCATION-IN-CHINA-3>. Erişim tarihi: 01.10.2021.

Khan, Pantjibran ve Pant, Harsh (2020). Çin'in yüksek öğrenim rönesansı. Alınan yer: <https://www.orfonline.org/expert-speak/chinas-higher-education-renaissance-74728/>. Erişim tarihi: 02.10.2021.

THE (2021). Dünya üniversite sıralaması 2022. Alınan yer: <https://www.timeshighereducation.com/>

Yang, Rui (2020) China's higher education during the COVID-19 pandemic: some preliminary observations. Higher Education Research & Development, (39): 7, 1317-1321. Accessed on 03.10.2021.

world-university-rankings/2022/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats. Erişim tarihi: 20.09.2021.

THE Digital (2021). Dünya üniversite sıralaması 2022 dijital baskı. Alınan yer: <https://www.times-highereducation.com/digital-editions/world-university-rankings-2022-digital-edition>. Erişim tarihi: 20.09.2021.

Wei Quan, Bikun Chen, Fei Shu (2017). Yayınla ya da yoksullaş: Çin'deki bilimin parasal ödöl sistemi üzerine bir araştırma (1999-2016). Alınan yer: <https://arxiv.org/pdf/1707.01162>. Erişim tarihi: 03.10.2021.

Yang, Rui (2020). Çin'in COVID-19 salgını sırasında yüksek öğrenimi: Bazı ön gözlemler. Higher Education Research & Development, 39 (7), 1317-1321. Erişim tarihi: 03.10.2021.

VAKUR SUMER

Assoc. Prof. Vakur Sumer has received his Ph.D. on International Relations, from Middle East Technical University, Ankara, Türkiye. He is a faculty member at Department of International Relations, Selçuk University, Konya, Türkiye. He has worked as a post-doctoral fellow at the Global Research Institute at University of North Carolina-Chapel Hill, NC, USA, and as a visiting scholar at the Department of Environmental Science and Policy, University of California-Davis, CA, USA. Sumer has been a researcher at Max Planck Institute in Heidelberg, Germany in 2012. He has published articles in journals such as Uluslararası İlişkiler, Water International, and Journal of Peacebuilding and Development. Sumer has recently coedited a volume, Sustainable Water use and Management, published by Springer in 2015. He has also published a book from I.B. Tauris in 2016: Water and Politics in Türkiye: Structural Change and EU Accession. He also has attended a number of international and national academic conferences. He served as a referee/expert for the European Commission in evaluation of numerous projects. His areas of research include water issues, transboundary rivers, environmental politics, and Türkiye's accession to the European Union. Sumer is a member of ISA (International Studies Association), Environmental Studies Section of ISA, and the International Water Association (IWA).

Doç. Dr. Vakur Sümer, Doktorasını Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamıştır. Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir. Sümer, University of North Carolina-Chapel Hill'de doktora sonrası araştırmalarda bulunmuştur. Ayrıca University of California-Davis'te de misafir uzman olarak bir yıl süreyle araştırmalarını sürdürmüştür. Max Planck Enstitüsü'nde de misafir öğretim üyesi olarak çalışmalarda bulunan Sümer'in makaleleri, 'Uluslararası ilişkiler', "Water International" ve "Journal of Peacebuilding and Development" gibi dergilerde, ve kitap bölümü olarak birçok kitapta yayınlanmıştır. 2015 yılında editörlüğünü (Walter Leal ile birlikte) yaptığı "Sustainable Water Use and Management" adlı kitap Springer tarafından basılmıştır. Ayrıca, 'Türkiye'de Su ve Siyaset: Yapısal Dönüşüm ve Avrupa Birliği'ne katılım başlıklı kitabı IB Tauris tarafından basılmıştır. Sümer çok sayıda uluslararası ve ulusal konferans ve çalışmaya katılmış, pek çoğu basılı olan bilimsel tebliğler sunmuştur. Avrupa Komisyonu nezdinde uzman olarak da görevlendirilmiş bulunan Sümer, pek çok projenin değerlendirilmesinde hakem/jüri üyesi olarak rol almıştır. Çalışma alanları arasında sınıraşan su politikaları, çevresel siyaset, iklim değişikliği, ve Türkiye'nin AB'ye üyeliği bulunmaktadır. Sümer, Uluslararası Çalışmalar Derneği ISA (International Studies Association), ve Uluslararası Su Derneği-International Water Association (IWA) üyesidir.

ZHENGIZKHAN ZHANALTAY

Zhengizkhan Zhanaltay completed his bachelor's degree at international relations department of KIMEP University in 2010. He completed his master thesis named 'Oralmans integration into Kazakhstani Society: Turkish Kazakh Case' in International Relations department of KIMEP University in 2014. Zhengizkhan Zhanaltay started to work at Eurasian Research Institute in January 2015 as a junior research fellow. Since September 2017 working as a deputy director. Zhengizkhan Zhanaltay has published several articles in different Kazakhstani journals and scientific papers in foreign journals like Bilig, Perception, and Central Asia Program. He recently co-authored a paper titled "Analysis of Bilateral Trade Relations between Türkiye and Russia Federation". Currently, he is co-authoring a book on "External and Internal Migration in Central Asia". His research interests include migration, labor market, international migration politics, labor economics, migrant workers and ethnic migrants' social and economic integration into society, remittance dynamics and bilateral trade relations.

Cengizhan Canaltay, 2010 yılında lisans eğitimini KIMEP Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamıştır. Yüksek lisans eğitimini 2014 yılında sunduğu "Oralmanlar'ın Kazakistan Toplumuna Entegrasyonu: Türkiye Kazakları" konulu yüksek lisans teziyle tamamlamıştır. Cengizhan Canaltay, Ocak 2015'te Avrasya Araştırma Enstitüsü'nde araştırmacı olarak görevine başlamıştır. Eylül 2017'den bu yana müdür yardımcısı olarak çalışmaktadır. Cengizhan Canaltay'ın çeşitli Kazakistan dergilerinde yazıları yayınlanmış olup Bilig, Perception ve Central Asia Program gibi yabancı dergilerde de birkaç bilimsel makalesi yayınlanmıştır. Yakın dönemde çıkan yazıları arasında "Türkiye ve Rusya Federasyonu Arasında İkili Ticari İlişkilerin Analizi" başlıklı bir makalenin eş yazarı olmuştur. Hâlihazırda Canaltay, "Orta Asya'da Dış ve İç Göç" konulu kitabın ortak yazarlarından birisidir. Cengizhan Canaltay'ın ilgi alanları arasında göç, işgücü piyasası, uluslararası göç politikası, emek ekonomisi, göçmen işçiler ve etnik göçmenlerin topluma sosyal ve ekonomik entegrasyonu, göçmen işçilerin para aktarımı dinamikleri ve ikili ticaret ilişkileri yer almaktadır.

SUAT BEYLUR

Dr. Suat Beylur received his doctorate from Ankara Yıldırım Beyazıt University, Department of Sociology, and his master's degree from Hacettepe University, Department of International Relations. Beylur previously served as an expert, director, head of department and advisory positions in the Ministry of Culture and Tourism (YTB). Starting from 2019 he works at the Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University Eurasian Research Institute as a deputy director. He has various scientific studies on Central Asia and the Balkans where he has special interests in social change, religion-state relations, diaspora, public diplomacy and international education policies. Within the specified areas Beylur has worked as a project manager and attended national and international conferences. Moreover, he was appointed by the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) for short term duties and took part in the European Union (EU) projects. He has participated in certificate programs like "Training of Trainers Against Hate Crimes" issued by the OSCE and given many seminars on education and regional issues at home and abroad.

Dr. Suat Beylur, doktorasını Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde, Yüksek Lisansını ise Hacettepe Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamıştır. Daha önce Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda (YTB) uzman, direktör, daire başkanı ve müşavir görevlerinde bulunan Beylur, 2019 yılından itibaren Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü'nde Müdür Yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Orta Asya ve Balkanlar üzerine bilimsel çalışmaları bulunan Beylur'un, sosyal değişim, din-devlet ilişkileri, diaspora, kamu diplomasisi ve uluslararası eğitim politikaları özel ilgi alanları içerisinde bulunmaktadır. Belirtilen alanlarda çok sayıda projenin yürütücüsü olan Beylur, ulusal ve uluslararası konferanslara katılımın yanı sıra Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından kısa dönemli olarak görevlendirilmiş ve Avrupa Birliği (AB) projelerinde yer almıştır. AGİT tarafından verilen "Nefret Suçlarına Karşı Eğiticilerin Eğitimi" vb. sertifika programlarına katılan Beylur, yurtiçinde ve yurtdışında eğitim ve bölgesel konular üzerine çok sayıda seminer vermiştir.

OMIRBEK HANAYI

He graduated the School of Kazakh Language and Literature at the Central University of China in 2009. In 2008-2009, he joined the Justus-Liebig Giessen University's Turcology Department as an exchange student, and from 2010 to 2013, he studied at the Turcology Department of the Justus-Liebig Giessen University. Throughout 2010-2012, he participated in the project "Kasachisch im postsowjetischen Kasachstan" (Kazakh language in the Post-Soviet Kazakhstan) at the Department of Turkology of the Justus-Liebig Giessen University and in the Stuttgart Linden Museum's "Weltsichten – Blick über den Tellerrand" (Worldviews – Thinking outside the Box) project in April-November 2011. Between November 2013 and May 2016, he worked in the Velhanov Institute of History and Ethnology by the Ministry of Education of Kazakhstan. Since May 2016, he has been working as a senior researcher at the Eurasian Research Institute of the International Turkish-Kazakh University. Omirbek Hanayi has published articles in various scientific journals of Kazakhstan, translated book chapters and books, as well as published articles in international journals such as Ural-Altaic Studies, Golden Horde Review and Regional Studies Journal and Altaistics, Turcology, Mongolistics. His area of research includes the history of Kazakhstan, Ethno-Cultural, Political and Socio-Economic Developments in East Turkistan, Turcology, Central Asia-China Relations and China's Foreign Policy.

2009 yılında Çin'in Merkezi Milletler Üniversitesi Kazak Dili ve Edebiyatı Fakültesi'ni tamamlamıştır. 2008-2009 yılları arası Justus-Liebig Giessen Üniversitesin'in Türkoloji Bölümü'ne değişim öğrencisi olarak katılmış ve 2010-2013 yıllar arasında Justus-Liebig Giessen Üniversitesi'nin Türkoloji Bölümü'ne eğitim almıştır. 2010-2012 yılları arasında Justus-Liebig Giessen Üniversitesi'nin Türkoloji Bölümü'nün "Kasachisch im postsowjetischen Kasachstan" adlı projesine ve Nisan-Kasım 2011'de Stuttgart Linden Müzesi'nin "Weltsichten – Blick über den Tellerrand" projesine katılmıştır. Kasım 2013 - Mayıs 2016 arasında Kazakistan Eğitim Bakanlığı Ş. Ş. Velihanov Tarih ve Etnoloji Enstitüsü'nde çalışmıştır. Mayıs 2016'dan beri Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü'nde kıdemli araştırmacı olarak görev yapmaktadır. Omirbek Hanayi, Kazakistan'ın çeşitli bilimsel dergilerinde makaleler yayınlamış, kitap bölümleri ve kitap tercümesini yapmış olmanın yanı sıra, Ural-Altaic Studies, Golden Horde Review ve Bölgesel Araştırmalar Dergisi ve Altaistics, Turcology, Mongolistics gibi uluslararası dergilerde de makale yayınlamıştır. Özellikle Kazakistan tarihi, Doğu Türkistan'daki etno-kültürel, siyasi ve sosyo-ekonomik gelişmeler, Türkoloji, Orta Asya-Çin ilişkileri ve Çin'in dış politikası konularında bilimsel araştırmalar yapmaktadır.

